

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CARL THRANE
FRA HOFVIOLONERNE TID

CARL THRANE

FRA
HOFVIOLONERNES
TID

SKILDRINGER AF
DET KONGELIGE KAPELS HISTORIE
1648—1848

VÆSENTLIG EFTER UTRYKTE KILDER

MED 70 AFBILDNINGER

INDHOLD

	Pag.
INDLEDNING.....	1
1. Vokal- og Instrumentalmusik under Christian III. Tre samtidige Sangmestre. Besværligheder. Universitetet og Skolerne. Kantoriet.	
2. Frederik II's Instrumentister.	
3. Christian IV's Instrumenter. Vicekapelmesterpladsen. Kantori og ren Instrumentalmusik. „Musikant“. Schütz og den nye Kunst. Italienske Solosangere. Det gamle Kantoris Forsvinden. Fontana. Kapellet.	
I. FREDERIK III's KAPEL.....	16
1. Paa Gottorp. Kapellet's Tilstand. Førster. Sangere. Mlle de la Barre. Basse og „Violon-Banden“. Hofmusik. Finansielle Vanskeligheder. Krigen.	
2. Huber. Førster. „Cadmus“. Et Overfald. Førsters nye Kontrakt. Hans Mellemværende med Kongen. Lulli og „les petits Violons“. De franske Violister. Musikanter og Violister. Betalingsstandsning. Josephs Afsked og Førsters Flugt. Musikanterne. Sangervæsenet. Uhlich. Huber. Schindler. Kunsten fra Versailles. Førster.	
II. UNDER CHRISTIAN V OG FREDERIK IV.....	31
1. Christian V's Kapel. Gantzel. Musikanterne. Dødelighed. Fornyelse. „Violons“. Besson. Operabranden.	
2. Trompeten. Felttrompeterne. Hæren. Præstationer. Pauke og Trompet. Fodfolkmusik. Pintsefest. Skalmejblæsere. Christian V paa Rejse.	
3. Le Hautbois og de franske Skalmejblæsere. Kronprinsens smaa Skalmejblæsere. Hans Skalmejblæsere og Violons. Frederik IV. Kapellet. De 6 danske Violons. Obo og Fagot. Hoboisterne. Reinhart Keiser. 6 Fagotter.	
4. Bernardi. Loftsbilledet paa Frederiksberg Slot. Schindler. Bernardis Tilbagevenden. Søndagften-Koncerterne. Meyer	

og andre Sangere. Joh. Farinelli adlet. Meyer. Anskaffelse af Musikalier. Den Hamborgske Opera. Keiser. „Ulysses“. Bernardi. Helholms Violoncel. Violin, Violoncel og Viola da gamba. Kapellet dansk. Sparkjær. Suppleanter. 70aarig Periode. Violonerne som privilegerede Musikanter.

5. Stadsmusikanten. Kongens Kapel og Borgernes Musik. De Privilegeredes Benævnelser og Antal. Forhold til Tyskland. Svende og Drengene. Distrikter. Ansættelse. Speciel Adkomst. Skibstrompetere. Kirkemusik. Orgelkoncerter. Organisten som lille Musikant. Frederik IV og de kongelige Hoboister. Svendeliv. Information. Instrumentkammer. Musikant-Instrumenter. Taarnmusik. Disciplene som Instrumentister. Almuens Musiceren. Fuskerne. Jost H. Bechstedt. Fuskerkrigen. Bechstedts Fataliteter. Vending til det Bedre. Sejr. Andreas Berg. Bryllupsafgiften. Virksomhed. Theatret i Grønnegade.

III. CHRISTIAN VI's KAPEL 74

Bernardi og Sparkjær. Kongeparrets Forhold til Musik. Sangværket i Nikolai Kirke. Breitendich. Klaver og Luth. Martinus Ræhs d. Y. Scheibe. Schindler og Bernardi. Opera i Hamborg. Bryllupskantaten. Studenter. Holberg og Scheibe. Kapellet. Freithof, Diener, Winter, Breitendich. Kantaten ved Christian VI's Ligbegængelse.

IV. TRE HOFKAPELMESTRE 83

En Bortførelseshistorie. Frederik V. Italienerne. Orkestret. Scheibe og Scalabrini. Gluck. Scheibes Afrejse. Italienerne. Pergolese. Sarti. Dansk Opera. Valdhorn. Flauto traverso. Voltmar og Foltmar. Martinus Ræhs. Harpe. Taffelmusik. Nytaarsaftensmusik. Emolumenter. Violonerne og den italienske Opera. Christian Ræhs. Nyt Operaorkester. Palschau. Scheibe og Peder Paars. Hans Forhold til Kjøbenhavn og Italienerne.

V. KOMEDIEHUSETS ORKESTER 96

Strid om Orkestret. Detlev Bechstedt. Komædie og Sang. De italienske Intermezzoer. Danske Operaer. I. C. Kleen. Den italienske Operas Forening med den danske Komædie. Bergs Afsked. Komædiehusets nye Orkester. Den Plønske Hofmusik. Johan Hartmann. Plønernes Engagement. Rejsen. Succes. Klarinetten. Mellemaktsmusik. Plønernes anden og sidste Saison. Planer ved Bergs Død. Theatret som musikalsk Institution.

VI. SCHEIBES GJENOPTRÆDEN 105

Kompositioner for Hoffet. Sørgemusiken over Frederik V. Regningen og Revisionen. Scheibes Sammenligning mellem

Musikforholdene 1746 og 1766. Revisionsstridens Slutning.
Fortsat Hofvirksomhed. Italienerne.

VII. SKIFTENDE TIDER 111

Plønerne. Det franske Hoftheater. Janitscharer og tyrkisk Musik. Italienske Operister. Scalabrini. Komediehusets Orkester. Sarti. Christian VII. Hofballer. Johan Hartmann. Hoftrumpeterkorpsets Ophævelse. Nytaarsaftensmusiken. Den latinske Skoles Disciple. Scheibes Kritik.

VIII. KAPELLETS NYDANNELSE 119

Sarti. Det gamle Kapel. De syv Jubilarer. Vanskeligheder. Paa Travendal. Holck og Brandt. „Projet pour perufesione“. Kongens Paategning. Rentekammeret. Afskedigelser. Det nye Kapels Personale. Rentekammerets Betænkkelighed. Brandt som Kapelchef. Hans Plan for Kapellet. Nye Medlemmer. To Orkestre. Det nye Kapel.

IX. SARTIS FALD 130

Dansk Syngespil og italiensk Opera. Sarti i Kjøbenhavn og paa Hørsholm. Hans Fallit. Operisterne. Scalabrini. Sarti som Kammermusicus. Kommissarierne i Fallitboet og Kreditorerne. Bryllup. Bestikkelsessag. Sarti dømt og landsforvist. Hans senere Skæbne. De tre Hofkapelmestres Drama.

X. VED JULIANE MARIES HOF 139

Schiørring som Kammermusicus. Italiensk Opera. Hoffets Passionskoncerter. „Periodus Juliana“. Dansk Syngespil. „Balders Død“. Johan Hartmann. Claus Schall. Paa Fredensborg. Yndede Kunstnere. Naturalisation. Unge Danske. Schnabel. Theaterkommissionen og Lønningerne. Adjuvantkorpset. Fodgardens Hoboister. Janitscharmusik. Darbes. Hans Ophøjelse. Reskriptet 14. Juni 1780. Darbes' Plan og yderligere Begunstigelse. Scalabrini og Hartmann. Wernicke. Hans Udnævnelse til Kapelmester. Darbes og hans Metamorfose. Kapellet.

XI. NAUMANNS REFORM 160

1. Numsen. Kapelkommissionen. Naumann. Underhandlinger. Stor Opera. Musikken som Kulturmagt. Kirkemusik. Numsen og Kapellet.
2. Den nye Indretning. Naumann og Kommissionen. Naumanns Kritik. Darbes. Schnabel. Udlændinge. Det egentlige Kapels Størrelse og Karakter. Dets Elever. „Orkestret“. Dets organiske Forbindelse med Kapellet. Kløft mellem Kapel og „Orkester“.

3. Theatrets Tilskud. „Orfeus“. Fester. Frøken Grodtschilling. Kapelmesterspørgsmaalet. Numsen og Naumann. Misfornøjelsen med Reformen. Wernicke. Numsen og Naumann.
4. Schulz. I Rheinsberg. Smagsretning og Selvkritik. „Lieder“. Kunzen. Schulz' Ansættelse som Kapelmester. Konditioner. Hans sidste Tid i Rheinsberg. Embedet som første Akkompagnatør. Kunzen og Zinck. Schulz' og Zincks Ankomst. Naumanns Giftermaal.

XII. SCHULZ. 188

1. Kapellet. Virksomhed. Rejse i Nordsjælland. Glædelige Betragtninger. Thaarup. Baggese og Kunzen. Oratoriet „Maria og Johannes“.
2. Kapel og „Orkester“. Fire nye Hofvioloner. Kapelenkassens Oprettelse. Joh. Hartmann. Lem og Schall. Violinskolens Oprettelse.
3. „Aline“. De „allerførste“ Kirkekoncerter. Passionsmusik i den stille Uge. Holger Danske-Fejden. Tyskeriet. Kunzen og Schall. Baggese og Kunzens Bortrejse. Schulz og „Erik Ejegod“. Frasigelse af Kompositionsforpligtelsen. Numsen. Schulz og Tyskeriet. Kapellet's Tyskhed. „Høstgildet“. Baggese i Paris, Berlin og Kjøbenhavn. Weyse.
4. Gudstjenestemusik. Kirkekoncerter. „Almisse-Koncerter“. Procenter til Kapellet's Enkekasse. Hoffets Nytaarsgave til Kapellet. Schulz som Kapelmester. Første Akkompagnatør. Fortsat Virksomhed som dramatisk Komponist. Rahbeks Udgave af „Lieder im Volkston“. Musikens Yndest og Udbredelse.

XIII. KAMMERHERRE GJEDDE. 208

Reskriptet. Numsen. Gjedde. Reskriptets Udvidelse til Kjøbenhavn. Jacobsen. Hofballerne. Oprettelse af Klarinetistpladser. Hartmann. Hoffets Passionskoncerter. Musikarkivet. Christiansborg Slots Brand. Hauch. Nyt Musikarkiv. Gjeddes Samling.

XIV. SCHULZ OG KUNZEN. 216

1. Kunzen i Udlandet. Schulz' Sygdom og Afskedsbegjæring. Kapellet. anbefaling for Kunzen. Engagementsvilkaar for denne. Schulz.
2. Orkesterklaveret. Anden Akkompagnatør. I Kapelmesterens Forfald. Orkesterklaveret forsvaret af Schulz. Instruktionerne til Kapelmesteren og Koncertmesteren. Den Sidstes Funktioner. Instrumenternes Stempling. C7-Instrumenterne. Schnabel. Anførslen ved Danse og Balletter. Kapelchefen. Orkesterklaveret. Hørlig og synlig Dirigeren.

IX

	Pag.
3. Schulz. Kunzens faste Ansættelse. Kapellet. Koncerter. Mozart. Schulz. Dramatiske Værker af Kunzen. „Arions Lyre“. Schulz' sidste Tid og Død. Hans Betydning.	
XV. KAPELCHEFEN OG STADSMUSIKANTERNE . . .	234
Hauch og Reskriptet: Kjøbenhavn, Slagelse, Kallundborg. Landdistrikternes Frigjørelse. Hauch.	
XVI. ANDEN KONCERTMESTER	239
Schalls og Du Puy's Koncerter. Abbed Vogler. Du Puy's Fortid. Hans Ansættelse ved Theatret og Kapellet. Enkekassen. „Ungdom og Galskab“. Don Juan. Livjæger. Valg imellem Officer og Skuespiller. Ønske om at forlade Scenen. Afsked som Sanger. Forvisning. Tiemroth. Du Puy.	
XVII. ELEVINSTITUTIONEN	249
1. Violinskolens Elever. De andre Elever. Hauchs Misforøjelse. Seydler. Zielche. Béatrix. Bruun. Chr. Barth d. Y. Dam. Vakancer og Nyansættelser ved Violinen. Lem. Violinskolen. Fremragende Elever.	
2. Kontrareformen. Solospillerne. „Orkestrets“ Rydning. Den Naumannske Indretnings Forsvinden. Eleverne. Gamle Elever. Elevnavnets Undertrykkelse.	
3. Den unge Wexschall. Tiemroth. Elevnavnet. Honorar for Oplærelse. Høje Gager i Udlandet. Kontrabas. Violoncel.	
XVIII. VED BLÆSEINSTRUMENTERNE	264
1. Hoboisterne ved Kongens Regiment og Fodgarden. Deres forøgede Antal og Nationalitet. Sachserne. Kapellet's Danskhed.	
2. Zrza og andre Valdhornister. Slet Besætning ved Valdhornet. Klarinetten og Peter Chr. Petersen. Füssel. Kittler og Milde. Direktører for Militærmusik. Keyper d. Y. De blæsende Musici. Instrumenternes Fremadskriden og Forgængelighed. Schichts nye Fagot. Partiernes stigende Sværhed. Friuge.	
3. Tre Desertører. Vanskelige Instrumenter. Braun. Chr. Barth. Seydler. Brauns og Seydler's Rømning. Seydler's Skæbne. Barth paa Rejse. Keck. Fire Obo-Takter. Barth.	
XIX. HOFVIOLONER OG KAPELMUSICI	282
Harpen ved Hoffet. Lorentz og Junck. Trompeter og Pauker. Hoffets Passionskoncerter og Koncerter. „Hofviolon“. Gageforbedring. Søndagsforestillinger og Theaterkoncerter. Kapelforhold Morel d. Y. Pensionering. Vel-	

	Pag.
stillede. Bruun. Lorentz' Bibliothek. Kapelliv. Patriotisme. Biinstrumenterne. Pikkolofløjte. Harpen. Carlsen. Trompet og Pauke.	
XX. KAPELMESTERSKIFTE	292
Kunzen. Schall Musikdirektør. Weyse kongelig Komponist. Musikdirektørens Embede. Siboni.	
XXI. CLAUD SCHALL	298
1. Ønske om fast Ansættelse som Balletkomponist. Hofdansemusikkomponist. De tragiske Balletter. Klaver og Violin. Udholdenhed. Violinvirtuosen i ældre Aar. Mangel paa Videnskab. Kompositionsforpligtelsen.	
2. Peder Schall. Andreas Schall. Peder Schall som Musiker. Den Perbølske Familie. Billetter til Sanna Perbøl. Mozarts Requiem. Claus og Peder Schall i Paris. Gluck og Spontini. Kunstnere og Kunstnerinder. Mange Glæder og een Sorg. Peder Schalls Død. Sanna Perbøl.	
3. Syngeskolens dobbelte Direktorat. Det engelske Horn. Orkesterpladsen. Schall og Siboni. Opsvinget. Schall og Hauch. Anciennetetsprincippet. P. Funck. Wexschall. Theatret og Hauch. Orkesterpladsen. Theatret og Schall. „Effekt“. Uniform. Syngestykkernes Overvægt. Partistillinger. Da Capo. Fr. Kuhlau.	
4. Violinskolen. Bredal. Carl Mohr. A. W. Hartmann. L. Mohr og Fr. Frøhlich. Gamle Riddere. Pauli. Rung. Stadsmusikant Simonsen. Hans Sophus Simonsen og Sveistrup. Frits Schram og Gade. Andre Elever. Hauch og Eleverne. Guldkvasten.	
5. Husliv. Schallsborg. Musikhuset og Mindestenene. Smaatræk. Sorger. Siboni og Schall. Afsked. P. Funck. Violinskolen. Elevskovtur. Marstrands „Et musikalsk Aftenselskab hos Waagepetersen“. Sidste Tid. „Schalls Minde“. Kapellet.	
XXII. KONCERTMESTERTIDEN TIL FREDERIK VI'S DØD	339
1. P. Funck og Bournonville. Kapelmesterpladsen. P. Funck. Siboni. Fr. Frøhlich. Den sande Kapelmester. Søgen efter ham. Funck, Bredal og Frøhlich. Ordning for et Aar. Hauchs forandrede Opfattelse af Frøhlich. Wexschall Lærer for Violinskolen. Hauchs Misforstaaelse. Wexschall Primo-violinist. „Valdemar“.	
2. Frøhlichs Sejr. Almindelig Anerkjendelse. Uventet Ordning. Triumviratets Fortsættelse. Dets Mislighed. Hensynet til Funck. Bredal. Funcks Stilling. Frøhlich til-	

skadekommen. Marschner. „Hans Heiling“. Marschner-Besøget. Fröhlichs Rejse og Sygdom. Funcks heldige Vikarieren. Fröhlich.

3. Violinister. Violoncellister. Kontrabassister. Niels Petersen. Hans Elever. Krätzmer. Ved Fagot, Klarinet og Valdhorn. Wexschalls Violinskole. Elevvæsenet. Kapellets Talrigbed. Nye Effekter og forøget Styrke. Biinstrumenterne.
4. Theatret opnaar Fordele. Dets korte Venskab med Hauch. Strid om Repetitørembedet. Hauchs Fribillet. Funck og Theaterchefen. Hauch.

XXIII. REORGANISATIONEN 365

1. Haxthausen Kapelchef. Uniformen. Kapellets Overgang til Theaterchefen. Levetzau. Funcks og Fröhlichs Udtalelser om Kapelforhold. Ed. Helsted. Fröhlich om Violinskolen og sin egen Stilling. Levetzau.
2. Gageforhøjelse. Personalets Antal. Spørgsmaal om Reduktion af Blæserne. Kongen og Koncertmestrene. Endelig Bestemmelse. Normalreglementet. Dets Modifikation. Enkeltes Utilfredshed. Forøget Arbejde. I Dyrtid. De kongelig ansatte Elevers Forsvinden.
3. Normalreglementets Musikdirektør. De tre Koncertmestre. I. P. E. Hartmann søger og finder en Kapelmester. Glæser. Engagement, Debut og fast Ansættelse. Fröhlich.
4. Reformerne. Elevernes Tjeneste i Kapellet. Kapellægen. Violinskolen. Elevernes Fortrinsret til Ansættelse i Kapellet. Ansættelser. Konkurrence: A. Andersen og Schneider. Wexschall. Gade. Mindefest for Wexschall. Violinskolens Elever. Konkurrencer: C. Stockmarr og Fuchs, Iversen og Schiemann. Carl Simonsen. Eleverne og Levetzau. Semlers Konkurrence med Eleverne. Senere Ansættelse af Eleverne. Elevvæsenet.
5. Glæser. Basklarinetten i „Huguenotterne“. Mozart Petersen. Hans Suspension og Gjenindsættelse. Opsigelses-klausul ved Ansættelser. Før og nu. Biinstrumenterne: Trompet, Basun, Pauke. Glæsers Forlangende om Biinstrumentisternes faste Ansættelse. Hoboisterne.

XXIV. STADSMUSIKANTEN 394

L. Lassen. Frost og Privilegiet. Kirke- og Taarnmusik. Füssel. Koncert à la Strauss. Füssels Procees med Tivoli. Kjøbenhavns sidste Stadsmusikant.

XXV. SLUTNING 398

Hofkapellet. Levetzau. J. L. Heiberg. P. Funcks Afskedigelse. Hans Klage. Fr. Funck. Paulli. Rigsdagen.

XII

	Pag.
Kommission. Heibergs Forsvar for den kongelige Ansættelse i Kapellet. Forslag om Konkurrence og Gagering. Theatret som Koncertinstitut. Kongelig Ansættelse afskaffes. Biinstrumentisterne. Kapellet.	
ANMÆRKNINGER OG HENVISNINGER	404
AFBILDNINGERNE	431
OVERSIGT OVER KAPELLETS MEDLEMMER UNDER 1. FREDERIK III OG 2. CHRISTIAN V	434
OVERSIGT OVER HOFVIOLONERNE OG ANDRE TIL KAPELLET HØRENDE 1699—1770	435
KAPELPERSONALET 1770—1848	436
REGISTER	449

HOFMASKERADE.
Parti af et Loftsmaleri i Frederiksberg Slot. 1704.

INDLEDNING.

1.

Vokal- og Instrumentalmusik under Christian III. Tre samtidige Sangmestre. Besværligheder. Universitetet og Skolen. Kantoriet.

Det kongelige Kapel er af gammel Adel. Det eksisterede før end Navnet endnu kjendtes. Christian II holdt en Tid 18 Sangere, og Frederik I havde ligesaa en fast Sangerskare. Instrumentalmusik skimtes endnu længere tilbage: Christoffer af Baierns Trompetere Walther, Andreas og Hans og Christian I's og Kong Hans' 5—6 Basunere. Fra Christian III, der kan betragtes som Kapellets egentlige Grundlægger, bliver den forbindende Traad synlig, der, aldrig afbrudt, har fortsat sig til den Dag i Dag.

Kongens Kantori er Kapellets Grundlag og Udgangspunkt. Christian III naaede tilsidst at holde 30 Sangere, 7 smaa Diskantister iberegnete. Sangere med deres Sangmester og en Organist dannede Kantoriet. Instrumentalmusik fulgte Sangen i Hælene. Derom vidne to Sæt skrevne Nodebøger, som opbevares i det kongelige Bibliothek og ere mærkede 1541 og 1556. De have Instrumentalmusiken for Øje. Instrumenternes Valg er ad libitum med nogle faa Undtagelser. „Auf Krummhörner“, „auf Zinken“ staar der et Par Steder og ved et „Laudamus Dominum“, „mit 4 Posaunen und 4 Zinken“. Bøgerne ere tyske. Der findes selvstændige instrumentale Stykker deri som nogle Danse og et Effektnummer „Slaget ved Pavia“, der endog forekommer i begge Sæt, men hovedsagelig er det flerstemmige Sange, hvis Texters Begyndelse er angivet. Texterne ere i det ældre Sæt, som har 7 Stemmer, hver i sin Bog, gennemgaaende kirkelige, snart tyske, snart latinske; den religiøse Aand giver sig ogsaa tilkjende ved de mangfoldige Tankesprog, som ere indførte, mest af Jesu Sirach. Det andet Sæt med 5 Stemmer lader

Threne: Fra Hofviolonernes Tid.

Verdsligheden træde mere frem i forskellige franske Sange. Christian III havde omtrent 9—13 Trompetere til denne Instrumentalmusik. De gjorde Gavn paa mange Maader og kunde, underviste af deres „Øverste“ — en Tidlang den berømmelige Jørgen Heide — saa meget lettere bestride Krumhorn, Zinker og Basuner m. v., som Trompeterkunsten selv endnu var mindre udviklet.

Da det sidste Sæt Nodebøger paabegyndtes, var det aabenbart Kongens Hensigt at hæve sin Hofmusik saa højt som muligt. Ikke færre end 5 vigtige Ansættelser fandt Sted, hvoraf dog de 3 vare begrundede i Vakancer. Erhart Trommeter svor Kongen Tjeneste for Livstid og lovede at undervise unge Drengene paa Trommeter, Zinker og andre Instrumenter. Arnoldus de Fine blev Organist og istedetfor een Sangmester, Rasmus Heinsen, kom der tre. De vare alle ligesom Arnoldus fra Nederlandene, Hovedarnestedet for Musiken og Tidens kontrapunktiske, mangedestemmige Skrivemaade.

Franciscus Marcellus Amsfortius var maaske af de tre Sangmestre den mindst betydelige og Den, der skulde have det egentlige Slid. Johan Paston skulde som „kongelig Musicus og Komponist“ altid være tilstede „i Kongens Kapel og andetsteds“ og hjælpe med Komposition og Syngen, saa at baade „Figural- og Koralsangen“ kunde forbedres (1). Han blev vistnok den første, paa hvem Titlen Kapelmester, dog kun lejlighedsvis, anvendtes. Kongen kaldte ham engang saa. Som det af hans Udnævnelse fremgaar, var det kongelige Kapel dengang en rent lokal Betegnelse. Sangerne og Sangmesteren fungerede navnlig i Kongens Huskapel, og derved overførtes ligesom i Tyskland „Kapel“ paa den Mester, der forestod Sangen.

Den tredje Sangmester, Adrian Petit Coclico, Elev af Josquin des Prés, ansattes som „Sanger og Musicus“. Han havde tilbagelagt et Liv, der egnede sig for en Roman, og været katholsk Biskop og Pavens Skriftefader, Fange i tre Aar for umoralsk Vandel, Protestant i Wittenberg under Melanchtons Paavirkning, atter umoralsk som anklaget for Bigami og derpaa Musicus hos Hertug Albrecht af Preussen. Herfra naaede hans Ry til Danmark (2). I de nævnte Nodebøger ere Komponisterne oftere angivne, og danske Sangmestre, navnlig Jørgen Preston, staa Side om Side med Tidens berømteste Navne, som Verdelot, Ludw. Senphl, Gombert, Josquin, Clemens non papa (3). Allerede i det ældste Sæt forekommer Coclico, altsaa førend han blev

dansk Sangmester, endog ved et „Si consurrexistis“ betegnet saa omhyggeligt som ingen anden Komponist: „Autore Adrian petit Coclico illustrissimi ducis Prussiae musico“.

Naar stor Musik skulde gives, var det højest besværligt at sætte den i Gang. Det maatte Mattz Hack, antagelig Kongens første Sangmester, bekjende. Han opførte ved en Hofhøjtidelighed i Kirken Stykker med indtil 24 Stemmer, der udførtes af 50 Sangere. Indstuderingen af Diskantisternes 6 Partier i det største Nummer ledede han selv, alle de andre Partier maatte han lade den første Sanger ved hver Stemme tage sig af. Ved en anden Lejlighed sendte han Bud til Kjøge, Malmø, Lund, Landskrona efter Sangere, men da de trods idelige Budsendelser ikke parerede Ordre, maatte han selv afsted og hente dem (4).

Foruden Sangmester ved Hoffet var Hack matematisk Professor og Lector musicus ved Universitetet, hvilke to Stillinger vare forbundne med hinanden (5); men ifølge Universitetsfundatsen blev det dog fremtidig saaledes, at Rektor ved Frue latinske Skole skulde være Lector musicus (Professor of Music). En Skolemester skal kunne synge, sagde Luther, og Rektorerne vidste, hvad de havde at rette sig efter. De latinske Skoler, der udførte Kirkesangen, lagde sig i høj Grad efter Musik, en Arv fra Kloster- og Domskolerne, og levede for en Del deraf. Det var en sat Ret for Disciplene i de Byer, hvor Kongen opholdt sig, at synge for ham de hellige Aftener, ligesom de sang for Borgerne. Om Studenter og Disciple gjaldt Fundatsens Ord: „Musiken gjør dem friskere til deres Studeringer, den udøver en mildnende Indflydelse paa Sindet og gjør sine Dyrkere mere skikkede til at omgaas andre Mennesker“. Luthers høje Lovprisning af Musikken fandt vid Gjenklang (6).

Med Christian III stod og faldt Rigdommen paa Sangmestre. Strax efter Kongens Bisættelse i Odense rejste Paston, Coclico fungerede kun endnu 2—3 Aar, saa at Amsfortius stod tilbage som Ene-Sangmester. Han opmuntredes med et Kannikedomme ved Domkirken i Roskilde, som han dog kun skulde beholde, saa længe han var i Tjenesten. For at udsøge Drengene og unge Mennesker til Kantoriet foretog han en Rejse til de „fornemme“ Skoler ved Domkirkerne.

Kantoriet var ægte dansk, bestod af danske Sangere, for det Meste fra Skolerne, og de vare saaledes mere eller mindre boglige Folk. Undertiden forudsattes det, at En eller Anden mulig vilde studere ved et fremmed Universitet. Man kunde spejle

sig i den nævnte Rasmus Heinsens Exempel. Han gjorde det grundigste Kursus i Kantoret, først som Sangerdreng, derpaa som Sangmester i tre Aar (7); derefter rejste han til Wittenberg for at studere, blev Konrektor ved Domskolen i Slesvig og endelig Archidiaconus. Udtjente Sangere benaadedes undertiden med et Vikarie ved en af Domkirkerne.

Den meget paaskjønnede Arnoldus de Fines Liv ledsagedes af idelige Beneficier. Som Organist havde han Korn, Fetalie og Ved af Kjøbenhavns Slot. Da han i 1571 avancerede til Sangmester, idet Amsfortius gik af, skulde han istedetfor have et Vikarie ved Roskilde Domkirke, som han dog synes allerede at have faaet tidligere, og da han havde tjent 12 Aar som Sangmester, fik han desuden et Kannikedømme ved Aarhus Domkirke, hvor han skulde residere, naar han ikke længere var i Kongens Tjeneste. Fribolig havde han flere Steder. Kongen gav ham Livsbrev for sig og Hustru paa et Hus i Læderstræde. Ved Kronborg havde han Embedsbolig i „Kongens Gaard“, i Kolding blev Præstegaarden indrettet for ham og nogle Præster, og her skulde han have „de smaa Sinker i Kongens Kantori“ hos sig (8).

Disse smaa Sinker eller Diskantisterne vare 8 i Tallet, og de stode under Sangmesterens specielle Varetægt. Han underviste dem i Musik og Sang, sørgede for Logis, Klæder, Vask og Bøger, men til de almindelige Skolefag havde de en Skolemester (pædagogus puerorum), der gjerne var Sanger i Kantoret. I Amsfortius' Tid fik de smaa og store Sangere Kosten ved Hove. Det var dog ikke fine Retter, de trakteredes med, men „den gemene Mands Kost“, og den smagte dem ikke. Det lykkedes da at gjøre Frederik II begribelig, at „grov Spise og ondt Øl“ fordærvede Altisternes og Diskantisternes zarte Stemmer, og de kom Alle paa bedre Kost. Men da Arnoldus blev Sangmester, skete der den Forandring, at han tog Drengene i Kost, og at de Andre fik Kostpenge.

Frederik II fastslog Sangertallet til 20, saaledes at der foruden de 8 Diskantister var 12 Voxne, nemlig 4 ved hver af de andre Stemmer, Altister (Falsettister), Tenorister og Bassister, hvilken Ordning holdt sig i lange Tider. Besoldingen var meget beskeden. Hver Sanger fik en mørk Hofklædning, og naar den var tilstrækkelig slidt, en ny, desuden ved festlige Lejligheder en Æresklædning. Deres Liv var noget uroligt, da de fulgte

Kongen, som uafslædig skiftede Opholdssted. De smaa Sinker vare dog de uundværligste. Med dem nøjedes Kongen „paa Jagten“.

2.

Frederik II's Instrumentister.

I Christian III's sidste Tid engageredes 3 Trombeslaaere, Bartels, Matz og Benedictus. Mulig spillede de paa Tromba marina eller Trumscheit, et etstrenget Stryge- og Slaginstrument, og isaafald debuterede Strygeinstrumenterne ved Hove paa en primitiv Maade. Men de gjorde ikke Lykke. Bartels og Matz dimitteredes efter et Aars Forløb, og Benedictus blev tilbage som Luthenslaaer. En Fedler ved Navn Hans traadte derpaa op og tilfredsstillede mere, men Frederik II fik Andet at tænke paa, da den nordiske Syvaarskrig brød ud. Men da den var tilendebragt og Kongen giftede sig, kom der Vind i Sejlene.

En Sækkepiber Anders Dudey og en Harpeslaaer Florian gjorde, hvad de kunde, men der var megen Tale om Erik XIV's 6 italienske Fedlare, og Frederik II var ikke kommen videre end til nogle vælske Trompetere. Paa det Italienske laa der dog foreløbig mindre Vægt end paa Fidlere eller Giglere, som Strygeinstrumentister kaldtes. Saadanne indforskrevs, og den 28. Juni 1571 var den store Dag, da Fidler Mester Jacob selvtredie blev ansat som Kongens Gigler. De behagede meget og bleve snart til fire (1).

Ved Siden af denne Gruppe dannedes der en anden i Hjertet af Kantoriet om Organisten David Ebel, der havde en Dreng, maaske Zinkeblæseren Hans Ebel (2). David modtog Løn til 3 „andre Instrumentister“, og hermed var Betegnelsen Instrumentist indført ved Hoffet. De modsattes Gignerne og Trompeterne og vise sig fortrinsvis som Basunister, men have ogsaa dyrket andre Instrumenter, især Zinken, dette meget yndede og udbredte Træblæseinstrument, der nøje sluttede sig til Basunen, navnlig som Diskantstemme. Ligesom Organisten skulde disse Instrumentister støtte Sangerne. Det første Hold blev kun kort (3). Istedetfor dem kom Valentin Schein, Jochim Sternberg og Henning Holthoff (4). Schein kaldtes Altist, Sternberg Tenorist, idet de henholdsvis blæste Alt- og Tenorbasun, og Holthoff Vagantist, hvilket betød, at han snart skulde støtte

den ene, snart den anden Stemme, og vel saaledes have flere Instrumenter ved Haanden (5).

Mester Jacob havde alligevel ikke det rette Begreb om, hvad Gigen, der svarede til, hvad Italienerne kaldte Viola, formaaede. En Italiener kom, og Jacob var øjeblikkelig detroniseret. Den „vælske Giger“, der øvede Trolddom, hed Hieronimus Fastidissa. Mulig har han spillet paa Violinen, der vel forlængst var kommen til Existens i Italien, men endnu ikke var trængt synderlig frem. Kongen udtalte, at Italieneren var perfekt i sin Kunst og skulde være Mester for de Andre i Mester Jacobs Sted, saa at Denne og de andre Giglere stod under ham. Ikke nok hermed. Kongen bestemte tillige, at hans Instrumentister og Giglere herefter for det Meste altid skulde være om ham (6). Ved denne overordentlige, af et Strygeinstrument vundne Sejr, fik den kongelige Instrumentalmusik ligesom Indvielsen. At Giglere og Instrumentister ligesaavel som Sangerne altid skulde være om Kongen, betød hines Ligeberettigelse. I og omkring Kantoret lejrede sig den instrumentale Skare, der var forskellig fra Trompeternes.

Organist- eller Instrumentistgruppen opløstes ved David Ebels Afgang, og Schein blev indlemmet i Gigergruppen tilligemed den nyansatte Andreas Thide. Da dette skete omtrent ved Fastidissas Ankomst (1579), herskede han over 6—7, idet han ogsaa havde en Dreng (7). Men han døde efter kort Tids Forløb (8). Mester Jacob, der stod for Begravelsen, havde ikke lært ham Kunsten af og afskedigedes for Alderdom. Det var blevet noget smaat med Gigerne. En ny Gruppe fyldte ud hened et Aar: Luthenisten Hans Krakow selvtrædie. Instrumental Bevægelse var der stadig. Fra Kolding sendte Kongen en af Instrumentisterne over til Kjøbenhavn for at tage et Foder Kobberpiber, et Foder Mundzinker og et Foder Blikfløjter, der vare i det Kammer, Instrumenterne hængte i, og bringe dem derover. Saa blev Fastidissa erstattet af et nyt Vidunder, Hieronimus Felix (Forlix), der kaldtes Giger og Instrumentist. Han skulde foruden en „gemen“ Hofklædning have en Silkeklædning og stor Løn (9). Forinden havde Kongen sørget for Forstærkning ved en ny og ejendommelig Gruppe.

Engelske Instrumentister var et Folkefærd, der ikke ensidig hyldede en enkelt Kunst, men gav sig af med mange, Komodie, Dans, Pantomime, Akrobatvæsen og Musik. De dannede Selskaber, der ikke holdt sig til England og heller ikke altid var

rigtig engelske. Medlemmer af et saadant Selskab fremstillede sig for Kongen i Krempe i Holsten, Kirckmann, Person og Kraft, alle med Johan til Fornavn, og et Engagement paafulgte (1579). Den vigtigste eller dyreste af dem var Danseren Mathias Zoëga. Artus Damler blev som den femte strax taget til Indtægt af Giggergruppen; en sjette, Thomas Bull, kom lidt senere til (10). Da de havde udfoldet deres Talenter et Aarstid, fandt en Sammensmeltning af de to Grupper Sted. Giglernavnet forsvandt for stedse, og alle hed nu Instrumentister. Felix skulde være Mester for dem alle, hvilket dog ikke kan have hindret Flere af dem i at assistere i Kantoriet, og der var saaledes en instrumental Chef, hvad Fastidissa iøvrigt ogsaa havde kunnet gjælde for. Med 10 Instrumentister, 20 Sangere og undertiden henved 20 Trompetere blev den samlede musikalske Styrke ikke ringe.

Titallet holdt sig dog kun kort. Selve Felix, Zoëga og Kirckmann rejste (11). Kraft takkede af 1584 og viste, hvor uberegneligt det var, hvad en engelsk Instrumentist kunde sidde inde med; han gjorde Springet til tysk Præst, Rektor ved Frue latinske Skole og Lector musicus ved Universitetet. Desuden overtog Thide Organistembedet. Thomas Warriën og Simon Deter bødede saa meget paa disse Tab, at der blev 7. Herved vilde man maaske være bleven staaende, men Omstændighederne bevirkede, at en ny Gruppe kaldtes til Undsætning.

Kronborg stod fuldfærdigt. For at Intet skulde mangle, forsynede Kongen det med 5 Taarnmænd, der skulde lade deres Instrumenter og Spil høre Aften og Morgen, under Middags- og Aftensmaaltid (12). Det maa have taget sig fortræffeligt ud under de skønne Omgivelser. Kongens Svigerforældre, Hertug Ulrik af Mecklenburg og Gemalinde Elisabeth, ventedes i Løbet af Sommeren 1586 paa Besøg, og allerede tidlig paa Aaret var der store Planer igjære om Festligheder. Der tænktes paa en Turnering af Adelsmænd, hvilket dog blev opgivet. Men da Henrik Ramel i April sendtes i diplomatisk Ærinde til England med et anseeligt Følge og Musik — 4 kongelige Trompetere og de 3 Instrumentister Damler, Person og Bull — har Kongen ønsket at benytte Lejligheden til at skaffe Svigerforældrene en Extraunderholdning ved at lade engelske Instrumentister engagere. William Kemp med Dreng, Thomas Steevens, Georg Bryan, Thomas Koning, Thomas Pope og Robert Percy, der maaske sejlede med Ramel tilbage, ansattes 17. Juni som

Kongens „Instrumentister og Springere“. Paa Kronborg, hvor Hertugparret modtoges først i August, var deres Hovedscene. Kemp spillede Narrens Rolle, men Virkeligheden bragte et tragisk Skuespil. Bull, der saa nylig havde viist sig i sit Hjemland under ret flatterende Forhold, var bleven Hovedperson i en Kjerlighedstragedie og jog den lykkelige Medbejler, Thomas Boltum, sin Kaarde i Brystet, saa denne strax døde (24. August);

Kemp og hans Dreng.

han hjemfaldt til Lovens strænge Straf og blev „halshuggen for Kronborg“ (13).

Kongen havde faaet nok af de Engelske, og det kom ham aabenbart højest belejligt, da Kurfyrsten af Sachsen, Christian I, efter at de kun havde været et Par Maaneder ved Hoffet, lod sig forlyde med, at han nok kunde ønske de nye engelske Instrumentister i sin Tjeneste. Kongen var lutter Iver for at glæde sin kjære Fætter, men anstrængte sig forgjæves og maatte meddele, at de ikke vare til at overtale. Mulig har Kurfyrstens Ønske været et rent Mundsvejr. Han svarede, at han slet ikke brød sig om dem, da slige Folk let ad anden Vei kunde faas,

men dette Brev krydsede et andet fra Kongen, der meldte, at hans fortsatte Anstrængelser endelig vare kronede med Held. Dette kom Kurfyrsten paatværs, saameget mere som de forlangte en høj Løn — 100 Daler hver aarlig —, men han maatte bide i det sure Æble, da Kongen havde gjort sig saa megen Ulejlighed, og takke mangfoldigst. De bleve strax sendte afsted, ledsagede af en Enspænder (Kurer), og Kurfyrsten kvitterede for Modtagelsen og erklærede uden at tale et Ord om deres Præstationer, at, da de forholdt sig lydige og flittige, vilde han navnlig for Kongens Skyld beholde dem (14). Faa Aar efter satte Kemp og Pope tilligemed William Shakspeare og Andre blandt „Hendes Majestæts fattige Skuespillere“ deres Navne paa et Dokument, hvor de betegnede sig som Parthavere i Blackfriartheatret i London.

Hvor gjerne havde man ikke i disse Instrumentisters Kunst set et Billede paa den Musik, som henrykkede Shakspeare, og som han saa ofte priste med Varme. Men den Lykke, de gjorde i Danmark og Sachsen, synes at have været meget moderat. Fremtiden holdt dem dog skadesløse. Til Kronborg bleve de ved „Hamlet“ for bestandig knyttede, da Digterens Lokalkjendskab synes at staa i Forbindelse med hans Kammeraters Ophold der. Af det ældre engelske Hold blev Artus Damler, efter at være afgaaet, Helsingørs Spillemand. Ialfald er det sandsynligt, at han er den Artes Spillemand, som Helsingørs Borgmester og Raad i 1588 ansatte som Ene-Afløser af en Piber og en Trommeslager, der tidligere havde været privilegerede (15).

Det mecklenburgske Hertugpars Ophold ved Hoffet, der strakte sig over halvtredie Maaned, tog en sørgelig Ende. Hertuginde døde paa Hjemrejsen i Gjedser. Iforvejen var Arnoldus de Fine død, og hans Plads blev midlertidig besat med den veltjente Sanger Hans Mariager. Disse Begivenheder i Forbindelse med, at der øjnedes et nyt Personale i det Fjerne, foranledigede vel, at de engelske Instrumentisters Bortsendelse til Sachsen blev et Forspil til en Afskedigelse over hele den instrumentale Linie, saa at kun Schein og Thide blev tilbage (16).

Bonaventura Borchgrevinck, der kaldtes Kapelmester og Instrumentist, kom med 6 „Geseller“, hvoriblandt Melchior Borchgrevinck, en Dreng og en lille Søn, der skulde gjøre Tjeneste blandt Diskantisterne. De ansattes 1. Januar 1587 paa meget gode Vilkaar, men Engagementet hævedes allerede efter et halvt Aars Forløb, da de fandtes altfor dyre. Kapelmesteren rejste

med to Geseller og Sønnen. Nye Kontrakter sluttedes med Melchior Borchgrevinck og de andre tre Tilbageblevne; de suppleredes til 9, men Tallet blev i de følgende Aar noget fluktuierende deromkring. En Kapelmester fik man først halvtredie Aar senere i Gregorius Trehou (Trehoffer).

Amsfortius var engang imellem bleven kaldet Kapelmester og Arnoldus hyppigere Kapelmester end Sangmester. Den sidste Titel faldt definitivt bort. Men Kapelmesteren indbefattede Sangmesteren i sig, og er aldrig kommen bort derfra. Det blev fremhævet som Bonaventura Borchgrevincks vigtigste Pligt, at han skulde forsyne Kantoriet med Musica og Instrumenter, Trehou overtog alle Arnoldus' Forpligtelser mod Diskantisterne. Men paa den anden Side var en Kapelmester utænkelig uden Instrumentister, der dels tjente Kantoriet, dels optraadte selvstændigt. Gjennem Forsøg og Tilløb var et Resultat naaet og Kapellet stod fast som vokalt-instrumentalt.

3.

Christian IV's Instrumenter. Vicekapelmesterpladsen. Kantori og ren Instrumentalmusik. „Musikant“. Schütz og den nye Kunst. Italienske Solosangere. Det gamle Kantoris Forsvinden. Fontana. Kapellet.

Christian IV, der forefandt en ordnet Hofmusik, indenfor hvis Rammer det kun gjaldt om at udfylde paa bedste Maade, tog sig med den største Interesse af dens Sager, og havde den fortræffelige Idee at sende lovende Talenter til Italien, der nu var Musikens Land, navnlig for at de i Venedig kunde uddanne sig under Tidens store Lys, Giovanni Gabrieli. Af Instrumentister ansatte han flere og flere, saa at de, da hans Stjerne stod højest, vare 20 eller hened (1).

Instrumenter havde forlængst eksisteret i mylrende Mængde. Interessen for dem maa have været overordentlig stor, thi de bleve allerede i det 16de Aarhundrede omhyggeligt beskrevne og afbildede i Bøger (Virdung, Agricola), og før Trediveaarskrigen bragte Michael Prætorius et stort Værk om dem. De kunde være fornemme eller ringeagtede, intet blev overset. Endnu var kun Spiren til flere for Fremtiden vigtige Instrumenter tilstede, et uhyre Arbejde var forbeholdt kommende Slægter, der skulde sigte, vrage, fuldkommengjøre, opfinde. Men meget Fortræffeligt var man i Besiddelse af.

Naar det gjaldt fin Musik, var Udvalget dog begrænset. En Instrumenteringskunst kunde lægges for Dagen, men den befattede sig væsentlig kun med de ædlere Redskaber, som rigtig nok ikke var faa. Da Operaen, Italienernes Stordaad i Musiken, lige var opstaaet, skrev Monteverde sin „Orfeus“, der opførtes for Hertugen af Mantua 1607. Her forekom over 30 Instrumenter: Klavicymbler, Violaer da braccio (ti) og da gamba, Kontrabasser, smaa franske Violiner (to), Dobbeltharpe, Theorber (Basluth), Basuner, Zinker, Trompet, Flautino. Alle benyttedes samlede i Toccaten, Ritorneller osv. og til Kor, men enkelte forenedes i de mest forskjellige S sammensætninger ved Solosangen, dog at Theorben (Chitarone) meget begunstigedes.

Det er i det store Hele de samme Instrumenter, der gjenfindes i Christian IV's Kapel, som ogsaa tidligere. Organisten var tillige Klaverspiller og havde forskjellige Klaverarter til sin Raadighed. Luthen nød særlig Yndest her som overalt, til Tider fandtes 2—3 Luthenister, af hvilke vel een har været Theorbanist, om end Michael Uhlich er den Eneste, som udtrykkelig betegnes saaledes. En mindre Rolle spillede Harpen, skjøndt det dog forekom, at der var to Harpenister paa een Gang. Zinker hørte endnu til de vigtigste Instrumenter, I. F. Hoyoul svang sig som Zinkeblæser og Komponist op til Anfører for Instrumentalmusiken. Farlige for alle Kolleger vare „Fiolisterne“, en italiensk Fiolist var dyr; endelig maa Fioldegammister nævnes. Hermed er ogsaa Listen sluttet over dem, der betegnedes efter et specielt Instrument, hvad der for Fleres Vedkommende endda først fandt Sted sent hen i Perioden. De saaledes fremhævede Instrumenter var dem, det kom an paa. Da man 1640 paa Gottorp var reduceret til et Minimum, gjorde Organist, Fiolist, Zinkenist og Luthist det Hele ud.

Instrumentist hed de Fleste, men naar En af dem aabenbarer sig, er han gjerne Blæser og Stryger. Johannes Alter, der i Kapellet betegnedes lidt nærmere som Bassista instrumentalis, lærte Disciplene i Frederiksborg lærde Skole Tenorbasun og Violin. Da et Instrument ofte dannede Familie paa 4 Medlemmer, repræsenterende de menneskelige Stemmer, kunde det sætte 4 Musici i Arbejde. Enhver i Kapellet maatte være belavet paa at overtage flere Instrumenter, og da Tekniken sjældnere krævede saa meget, lod det sig ogsaa gjøre. Overhovedet dyrkede saavel Kunstnere som Dilettanter flere Instrumenter, hvilket fortsatte sig meget længe.

Fra Instrumentisternes Række udgik i 1618 Melchior Borchgrevinck som Kapelmester og Mogens Pedersen som Vicekapelmester (2). Det var paa Tiden, at der skete noget, naar ikke Kongens musikalske Glorie skulde lide, thi i 6—7 Aar havde der siden Trehous Afgang ingen Kapelmester været. Nu gik man for fulde Sejl. De voxne Sangeres Tal blev med Et over 20, og der var 20 Instrumentister. Borchgrevinck, der vel i Interregnet havde fungeret som Kapelmester, var en energisk og udmærket dygtig Musicus og Vicekapelmesterpladsen ganske ny. Rimeligvis oprettedes den i Favør af Mogens Pedersen, en talentfuld Komponist, som Kongen havde gjort meget for, men ogsaa havde megen Glæde af. Blandt de samtidige Komponister i Kapellet, Sangerne Brachrogge og Jacob Ørn, Hans Nielsen (Fonteio) og Borchgrevinck synes han at have vundet Palmen. Vicekapelmesterpladsens Indførelse fejredes i Rente-mesterregnskabet med Pauker og Trompeter, da der offredes et Par Sider paa at fremstille Rettigheder og Pligter.

Han skulde være den „øverste Kapelmester“ horig og lydlig og besynderlig i dennes Fraværelse lede „Alt i Kantoret med dets „Musikanter og Instrumentister, som under hans Commandement og Befaling er“. Fra Kantoret toges altsaa vedblivende Standpunktet. „Kapellet“, der fik Navn efter Kapelmesteren, kommer sjældnere for. Kapelmesteren synes kun at raade over Instrumentisterne, forsaavidt de staa i Forbindelse med Sangen; spille de for sig, som til Dans, have de deres egen Anfører. Kapelmesteren staaer ogsaa altid i Regnskabsbøgerne opført sammen med Sangerne, ikke med Instrumentisterne. Senere vil det ses, hvorledes ved det næste Aarhundredes Slutning dette Forhold blev proklameret som værende ved fuld Magt betræffende Operaen. Det er, som om der blot er sket den Forandring, at Operaen er traadt i Kantoriets Sted.

Mogens Pedersen kommanderede altsaa „Musikanter og Instrumentister“. Ved de første forstodes Sangerne. Ordet Sanger begyndte at lyde for tarveligt, og efterhaanden fik „Musikant“, der vel dannedes efter det italienske „musico“, hvormed navnlig Kastraterne som fuldkomment uddannede Sangere betegnedes, Indpas, og blev slaaet fast. Kongen var tilbøjelig til ogsaa at anvende „Musikant“ paa Instrumentisterne, hvilket under Frederik III og Christian V indenfor en vis Grænse blev Skik (3).

„Musikant“ varslede om, at en vis Uro laa i Luften med

Hensyn til Sangerne, men foreløbig gik Alt i den gamle Gænge. Diskantisterne, der vare nedsatte til 6, overgaves til Mogens Pedersen som Vicekapelmester. Han skulde som forhen Kapelmesteren sørge for dem i Et og Alt og holde en Skolemester, der instruerede dem „in litteris et moribus“.

Under Kongens Deltagelse i Trediveaarskrigen blev Kapellet reduceret, men det rejste sig igjen, især da Tronfølgeren Prins Christians Bryllup stod i Udsigt. Borchgrevinck, som var gaaet af under Krigen, men derpaa kommen tilbage, døde — Mogens Pedersen var forlængst død — og man havde ingen Kapelmester. Saa blev den sachsiske Kapelmester Heinrich Schütz vundet for en kortere Tid, navnlig Festens, idet de fortvivlede Krigsforhold i Hjemmet gjorde en foreløbig Befrielse derfra ønskelig for ham. En berømt Kunstners Navn, Bachs og Händels Forgænger, knyttedes saaledes til Kapellet. Det var som stor Komponist, han attraaedes. Han havde ved Studier i Italien tilegnet sig den nye Stil, der laa til Grund for Operaen, og forstod at komponere Komedier, „der ageres syngende“. Egentlig Opera blev det dog ikke til ved Festlighederne, men ved Ballet og Komædie, som da opførtes, har han fundet rig Lejlighed til at gjøre den nye Kunsts Principper gjældende.

Den nye Kunst, som vistnok allerede nogen Tid havde bebudet sig ved Hoffet Side om Side med den herskende Madrigalsang, bragte Sangkunsten, Solosangen, i højt Flor. Det gamle Sangervæsen stod for Fald, og flere af de „latinske“ Sangere maatte give Plads for moderne Kapaciteter. En og anden mindre billig fremmed Sanger havde man vel tidligere haft, men nu begyndte Kunstsangernes Stormløb mod Kantoriet.

Navnlig italienske Sangere gjaldt det om at faa, og een havde Schütz at raade over, Altisten Gregorio Chelli. Man tog 2 af de 6 Diskantister fra Vicekapelmester Jacob Ørn og gav dem en Tid til Chelli under Navn af Kapelknaber; Diskantist eller Sangerdreng var ikke længere fint nok. Chelli skulde sendes efter to „Kapuner“ til Italien, men naaede ikke at bringe denne kostbare Vare tilveje. Betydelige Sangere kom: Altisten Agostino Fontana med Bassisten Benedetto Bonaglia, begge Italienere, en meget dygtig Diskantist (Falsettist) Georg Sidow og langt om længe en veritabel Kastrat, Diskantisten Agostino Pisone. De fire bleve staaende, Pisone dog kun i nogle Aar, da Kongen under den sørgelige svenske Krig foretog en Reduk-

tion. Schütz, der havde befundet sig vel i Danmark under sit første halvandet Aars Ophold og nu atter havde været Kapelmester i to Aar, maatte rejse. Endogsaa de 6 Diskantister bleve strøgne, og hermed var det ældgamle Sangervæsens Saga ude. Helt undværes kunde de i Virkeligheden ikke, og de opstod efter nogle Aars Forløb igjen som 2 Kapelknaber. Men at Kongen uden videre afskaffede dem, har ligget i Erkjendelsen af, at den Indretning, de tilhørte, havde overlevet sig selv. Istedetfor 18—20 Sangere, Diskantisterne iberegne, stod der nu kun 7 tilbage: foruden de ovennævnte 4, som vejede meget, Johannes Ninichen, Johannes Lange, som maaske var dansk, men næppe af den ældre Art, og Jens Harboe, en gammel Sanger. Ved denne store Forandring spillede Reduktionen iøvrigt kun en ringe Rolle; den nye Ordning var efterhaanden gaaet for sig ved Udviklingens egen Magt. At Sangerne nu vare blevne langt færre, betød da ikke nogen Forringelse eller Tilbagegang, men at man istedetfor Korister havde faaet Solosangere.

Fontana havde længe gaaet i Spand med sin Rejsefælle Bonaglia, men begyndte at distingvere sig særligt. I 1647 var han med Drengene („Jungen“) og nogle „Dannemarkske Musikanter“ paa Gottorp; han selv kaldtes dels italiensk, dels kgl. Dannemarksk Sanger. Da Musikanterne rejste, blev han tilbage med Drengene, og da han var vendt hjem, satte Hertugen „Musikanten und Jungen“, der fik Kosten hos Instrumentist Daniel Zellner, i Lære hos ham (4). Kongen, der i lange Tider havde hjulpet sig med Vicekapelmester Jacob Ørn, naar der ingen Kapelmester var, beskikkede en Maanedstid før sin Død Fontana til Kapelmester (5). Før første Gang indtog en Italiener denne Stilling og han har vistnok naaet den væsentlig som udmærket Sanger og Sanglærer.

Paa Spidsen led Kapellet ingen Mangel. Foruden Fontana var der Vicekapelmester Ørn, den dygtige Organist Cracowit og Anføreren for Instrumentalmusiken Hoyoul. Men Instrumentisterne vare skrumpne ind. De prangede med to betydelige Luthe-nister, den gamle Jørgen Rasch og Behr, som Kongen ikke havde kunnet modstaa at ansætte, skjøndt han var meget dyr. Endvidere var der to Violdegambister, Alter og Alexander Lewerentz, Instrumentist Hans Petersen, der var begyndt som Svend ved Taarnmusikken. Fra den afdøde Prins Christians Kapel kom Violisterne Herman Hoega og August Kløpper.

Ved det gamle Kantoris Fald mistede Kapellet sit betydelige danske Element. Det havde været Kongens Bestræbelse paa alle Maader at fremhjælpe den nationale Musik og ved at lade Unge oplære saavel inden- som udenlands, var det ogsaa lykkedes ham at skaffe enkelte danske Instrumentister. Men de druknede i den store Fremmedstrøm, uden hvilken Instrumentalmusiken ikke kunde trives. Idet Kapellet svandt saa betydeligt ind, viste det sig helt internationalt sammensat.

I. FREDERIK III's KAPEL.

1.

Paa Gottorp. Kapellet's Tilstand. Førster. Sangere. Mlle de la Barre. Banske og „Violon-Banden“. Hofmusik. Finansielle Vanskeligheder. Krigen.

Som Frederik III's Kapelmester var Fontana atter tilstede paa Gottorp 1649, da Hertugens ældste Datter holdt Bryllup med Fyrsten af Anhalt-Zerbst, og Kongen selv bærede Festen med sin Nærværelse. Det danske Kapel medvirkede ogsaa ved Alter som Instrumentist og „Altist“, Uhlich, der kaldtes „Vokalist“, og den nylig ansatte Tenorist Christian Schumann (1). Heller ikke det følgende Aar, da der igjen var Bryllup paa Gottorp, svigtede Fontana, som da ledsagedes af Sidow, men inden Aaret var omme, døde han. Ørn var da gaaet af, Cracowit aflægs. Det kunde ikke forslaa, at enkelte tidligere Afgaaede, Andreas Plattenslager, Zellner og Uhlich vendte tilbage, heller ikke at den sidste foruden som Theorbanist og Sanger viste sig som Poet i større Omfang og besang Elefantordenens Oprindelse. Der var daarligt Raad, men Kongen og især Dronningen, Sophie Amalie, vilde have god Musik, nogenlunde efter Tidens Fordringer. Hendes energiske Natur gav sig ogsaa Udslag i Kunsten. Hun optraadte mimisk i store Balletroller og vaagede over, hvad der hørte til Hoffornøjelserne. Først og fremmest behøvedes en Kapelmester — om en Vicekapelmester var der ikke mere Tale — og man var rede til at give en høj Pris for ham, naar han blot var af første Rang. Han blev funden.

Kasper Førster var født i Danzig 1617 og Søn af en Boghandler; Farbroderen af samme Navn var Kapelmester ved Mariekirken dersteds. Han voxede op til en høj, statelig Yngling og havde blandt andre Gaver den skønneste Tenorstemme,

der efterhaanden steg dybere ned uden at tabe meget i Højden, saa den blev en Bas af overordentligt Omfang. Komposition lærte han ved det polske Hof, hvor han tog Ansættelse og undervistes af Kapelmesteren, Scacchi. Men han higede mod Italien, Sangens, den fremblomstrende Operas Land, og i Rom studerede han videre og besøgte Kirkerne saa flittigt, at han blev Katholik. I Venedig slog han sig ned som fuldt uddannet Komponist og Sanger, og gjorde Furore; man overøste ham med Æresbevisninger og Gaver. Dog modtog han den danske Konges Kaldelse, der ogsaa var fristende nok: et tusinde Rd. aarlig som Kapelmester vinkede ham, en Gage, der overgik Forgængernes og ikke naaedes af Efterfølgerne i over hundrede Aar; hans Sangergave er vel ogsaa taget i Betragtning*).

Fra Italien indkaldtes to Sangere, hvis Rejse betalttes, Altisten Bandino Bandini og Tenoristen Joseph Amadei. De kom før Førster, men Amadei er maaske den „delikate“ Tenorist, han skal have ført med sig (2). Man svælgede i Tenorister. Vel gik to, men der kom to istedet, Jean Prudhomme og Johannes Coccius (Koch eller Kohs), der vare temmelig dyre, men især den italienske. Til dem sluttede sig Christian Gantzel, forhen Kapelknabe og uddannet af Fontana, saa man en Tid havde 4 Tenorister. Dette stod dog kun kort paa, da der var nogen Uro paa Sangersiden (3). Førster selv var som Bassist god for ti, han assisteredes smaat af Lange. Med Sopranen havde det som sædvanligt sine Vanskeligheder, da Kvindekjønnen ikke kom i Betragtning. Kapelknaber maatte der til, men Førster vilde ikke vide af danske at sige, de hentedes langvejs fra. Han uddannede to, Frantz de Min fra Brabant og Johan Fohlitz (de Mol?) fra Tyskland, og tog en tredie til, Nicolai Krembzer. Saa skete det Overordentlige, at en Sangerinde kom tilsyne, Mlle. de la Barre, Datter af den franske Enkedronnings Klavicembalist. Hun var ogsaa Danserinde, spillede Klaver og Luth. Da en Sangerinde knap syntes at have Plads i Naturen, maatte hun dobbelt tiltrække i denne Egenskab, og at hun var fransk, gjorde Vidunderet fuldkomment, ikke mindst i Dronningens Øjne. Den mægtige franske Kulturstrøm bebudede sig, og Dronningen var i høj Grad modtagelig derfor. Hun talte Sproget godt, og vilde gjerne have Franske i sin Tjeneste.

*1) Bestall. 6/11 1652. Ansættelsen regnedes fra 1/9.

Thrace: Fra Hofviolonernes Tid.

At endogsaa den franske Musik en Tidlang til en vis Grad skulde stille den italienske i Skygge, var et Tidens Tegn. Forud for Mlle de la Barre var Jean Prudhomme, formodentlig en Franskmand, gaaet. Men disse Fænomener paa Sangens Omraade, hvor de Franske endog kom til at staa i ilde Ry, vare Noget for sig. Derimod blomstrede Instrumentalmusiken frem, og Frankrig havde tidligt tilegnet sig Violinen og dermed dens Beslægtede. Et stort Violistorkester paa over tyve Personer, la grande bande, hørte til det franske Hofs Mærkeligheder. Alerede under Christian IV havde den franske Violin begyndt at lade sig mærke. Nu kom Pascal Basse (Bence), en betydelig Kapacitet, og der blev gjort Honneurs.

Han skulde, sagde Kongen, være Fører for „Violon-Banden“ og holde „Violisterne“ i den rette Tugt og Orden*). Alt nu lyder Ordet „Violon“. Det bliver dog strax ombyttet med Violist, for nyt til med Et at adopteres. Det pegede mod Frankrig. Men Violon-Banden, som stilledes til Basses Raadighed? Violisterne, som han skulde regere? De vare forlængst tilstede, og, mærkeligt nok, de fleste danske.

Strygeinstrumenterne vare gaaede langsomt, men sikkert frem i Kapellet. Paa Organisten og Theorbanisten nær spillede Alledem, ogsaa „Instrumentisterne“, som nu gjorde Skridtet fuldtud og tog Navn efter dem. Ulrik Hoyoul d. Y. var bleven ansat som Kornettist (Zinkenist); „Instrumentist“ Hans Petersen dyrkede Taarnblæserinstrumenter, Andreas Plattenslager, der sagtens oprindelig var Taarnblæseren af samme Navn, hed ved Ansættelsen i Kapellet Kornettist og Violist. Den Sidste bortkastede snart Kornettisttitlen og de to Andre mærkedes nu som Tenorviolister. Det kan dog være, at en ny Mand, der hed Verdie, var en ægte Violon. Basses lille Bande bestod af syv (4). Det er betegnende, at hans Formand i Koncertmesterfaget — thi Stillingen svarede til den senere Koncertmesters —, Hoyoul d. Æ., var Zinkenist. Nu veg Zinken for Violinen (5).

Førster bragte sin Tribut til Violainstrumenterne ved at skrive Sonater for to Violiner og Viola da gamba, der gjorde megen Lykke. Han fremmede det Instrumentale ved Indkaldelsen af en udmærket Organist, sit Bysbarn, Enevald Hintze, fra Danzig**), der skulde spille paa Orgelet „ved de sædvanlige

*) Tysk Bestall. ¹⁷/₁₆ 1655. Løn 700 Rd.

**) Bestall. ²⁷/₁₆ 1653. Løn 700 Rd.

Prædikener“ og „opvarte med Positiv, Klavikordie eller andre Instrumenter“. Kapellet's Virksomhed var, som fra gammel Tid, delt mellem det Kirkelige og Verdslige, og Førster udmærkede sig ikke mindst ved sine kirkelige Kompositioner. Men Verdsligheden gav ham nok at tage Vare, især de store Opera-Balletter, der opførtes ved Hoffet. Stor Begejstring vakte en Opera-Ballet, hvori Dronningen optraadte i en Række højst flatterende mimiske Partier og Mlle. de la Barre som Nymfe med en af Kapellet's Musikanter som Satyr sang et italiensk Hyrdedigt.

Førster var dog ikke meget henrykt over Mlle. de la Barre, hvis Kunst han maaske ikke satte højt, og hvis Ansættelse bevirkede, at man gav Afkald paa de italienske Sangere, da hun lønnes med samme Gage som han selv. Ganske vist hørte hun ikke til Kapellet, men hvor man henførte Gagen, blev den lige stor, og Kapellet kostede henved 6000 Rd., da der til det ikke store Personale vare flere betydelige Gager at udrede *). Den ikke overvældende Sum kunde Kassen ikke udrede og kom i Gjæld til Adskillige. Nogle klagede ynkeligt. Imidlertid brød Krigen med Sverrig ud og Kapellet splittedes tildels ad.

Mlle. de la Barre, der ikke fandt Behag i den danske Levevis, rejste for at blive borte med det Samme, Førster drog til Venedig, Hintze til Danzig, som han ikke kom tilbage fra; Banske, Uhlich og Plattenslager rejste ligeledes **). Gudstjeneste skulde dog holdes og Orgel spilles, og istedetfor Hintze fungerede den fortræffelige Organist ved Nikolai Kirke, Johan Lorentz. De Tilbageblevne samlede sig frivilligt om Hoffanen og indrulleredes i Hofkompagniet for at „gaa til Volds“ og kæmpe for Staden og Fædrelandet. Høge fungerede som Fændrik, Alter som Sergent, som Menige stod Lewerentz, Hans Petersen, Coccius, Lange, Gantzel, Hoyoul og Bælgræder (Kalkant) Adrian Gottschalcken. Istedetfor Gage fik de Havre (6). Hofkompagniets nærmeste Hverv at besætte Linien, der omtrent svarer til Frederiksholms Kanal, hørte ikke til de mindst farefulde, men alle Kapellet's Udsendinge kom uskadte derfra (7) og kunde deltage i Hovedstadens Jubel over den store Sejr.

*) Verdie fik 500 Rd., Uhlich og Coccius hver 400 Rd.

***) De tre Kapelknaber, der vare i Huset hos Boldmester Flügel for 2 Rd. hver om Ugen, sendtes allerede bort i Februar 1657, de to udenlandske over Odense for derfra at befordres videre „ad Holsten til“. (Hofmonsterskriverens Regnskab.)

2.

Huber. Førster. „Cadmus“. Et Overfald. Førsters nye Kontrakt. Hans Mellemværende med Kongen. Lulli og „les petits Violons“. De franske Violister. Musikanter og Violister. Betalingsstandsning. Josephs Afsked og Førsters Flugt. Musikanterne. Sangervæsenet. Uhlich. Huber. Schindler. Kunsten fra Versailles. Førster.

Den treaarige Krig var tilende. Allerede forinden (1659) fandt Violinisten Georg Huber Vej til Kjøbenhavn og fik Ansættelse i Kapellet*). Som Latinist og Alkymist vandt han maaske særlig Kongens Interesse. Han var født i Steiermark, studerede ti Aar ved Universitetet i Gratz, udmærkede sig ved latinske Vers og blev Poëta laureatus. Med Laurbærkransen og den dobbelte Titet „Musicus et Poëta“ havde han tumlet sig meget om i Verden. Han sang, at han ikke kunde kaldes ugift, da han som Digter havde ægtet alle Muserne, men tillige, at Musikken altid var i deres Følge, og han priste Musikeren lykkelig, fordi han var den Eneste, der havde Navn efter Muserne. Saaledes sammenslyngede han de to Fag uden at hæve det ene over det andet, men sandsynligvis har Digtingen givet ham mest Ære og Fordel, da den ofte drejede sig lovprisende om Kongen, Dronningen og de Store. Kan man slutte fra de latinske Vers — han digtede ikke i noget andet Sprog — har hans Musik nok været solid, men holdt sig ved Jorden.

Førster havde ikke villet staa tilbage for sine Undergivne i krigerske Bedrifter, valgte sig kun en anden Skueplads og bevarede ogsaa paa dette Omraade sin Superioritet. Han gik i venetiansk Krigstjeneste, kæmpede mandelig mod Tyrkerne, blev Kompagnichef og dekoreredes med St. Marcusordenen. Alt dette var tilbagelagt, da ogsaa Krigen i Danmark var forbi, og efter at have udhvilet sig en god Stund i det skjønne Venedig, drog den nye Ridder tilbage, ledsaget af en fidus Achates, Kastratsangeren Giuseppe Petrucci, altid kaldet Joseph, som han vidste vilde være velkommen.

En ny Bestalling udfærdigedes for ham „udi denne vores Arveriges Tilstand**), hvoraf det fremgik, at Arvekongen tænkte paa en strengere Økonomi. Men man var dog ikke bange for

*) 80/9 1660: 350 Rd.

**) 28/6 1662, at regne fra Mikkelsdag 1661.

de dyre Kastrater og havde allerede ansat Girolamo Pignani, saa der var to. Banske var kommen før Førster, maaske i det Haab at faae de Penge, der skyldtes ham *), og da Dronningen havde antaget en Kammerviolist, Pietro Sidow (Sidon), der assisterede i Kapellet, og Huber kom til, var der dækket over det Hul, Hoeges Afgang og Plattenslagers Forbliven i Udlandet forarsagede. Men flere end 7 Instrumentister var der ikke foruden Uhlich.

En Række storartede Fornøjelser betegnede Kurfyrstinden af Sachsens og hendes Søns Nærværelse, da Denne trolovedes med Kongedatteren Anna Sophie. Dronningen, der ikke længe iforvejen havde gjort sin store Fangst og faaet Leonora Christina sat i Blaataarn, var i sit Es og lod alle Strenge klinge for at underholde og imponere Gjæsterne. For første Gang skulde Opera præsenteres, dog ved en fête champêtre paa et improviseret Theater i Dyrehaven ved Frederiksborg. Førster stod for det Hele, ogsaa det Praktiske.

Man valgte Sagnet om Cadmus, den dragedræbende Grundlægger af Theben, til Sujet, hvorved alluderedes til Kongens heltemodige Forsvar af sin Hovedstad. Den fyrsteforherligende Genre viser sig fuldfærdig, og „Cadmus“ fik henvet et Aarhundrede senere sit Sidestykke i Glucks „Gudernes Trætte“, men synes at gaa af med Prisen som mindre langtrukket og træet. Der var sørget for de uundværlige „Maskiner“. Man saa Pallas' og Famas Vogn fare gennem Luften, Dragen, der bevægede sig og spyede Ild. Halvhundrede bevæbnede Soldater voxede op af de af Cadmus udsaaede Dragetænder og sloges morderisk med hinanden. Det syngende Personale bestod af tre Hovedpersoner (Cadmus, Pallas og Fama) og en Biperson (Ven af Cadmus) samt lidt Kor. Cadmus' store og briljante Rolle er maaske bleven udført af Førster selv. Isaafald ere Pallas og Fama tilfaldne Pignani, der havde oversat Stykket paa Italiensk fra Werners tyske Original, og Joseph. Vennens Rolle kan passende tildeles Gantzel. Derimod er det vanskeligere at faae Orkestret besat, da der vel behøvedes nogle Flere, end man havde i Kapellet. Men Klaveret kan vel have gjort det Halve ud. Stykket endte med Dans af Statuer, der bleve levende, og et kostbart Fyrværkeri. Theater og Tilskuere vare helt omgivne af Kavalleri. Den af „den kgl. Kapelmester

*) Ny Bestall. 2/4 1661, beregnet fra Nytaar.

Førster paa ret italiensk Vis spillede og sungne smukke Komedie om Cadmus“ fandt levende Paaskjonnelse.*)

Det følgende Foraar, da Rosenborg Have udfoldede sin Pragt, gav Førster og Joseph en Scene af vidt forskjellig Art. De sammensvor sig imod den ene af Havens Gartnere, og det ligger ikke fjernt at antage, at Gartneren har gjort sig lystig over Joseph, og at Denne bittert har beklaget sig derover til Førster. Nok er det, at de med forenede Kræfter gjennempryglede Gartneren i hans Embedsbolig og redte ham ilde til. At det skete paa Kongens Enemærker, gjorde Bedriften til en „stor og højst strafbar Forbrydelse“. Begge afskedigedes. Derpaa gjaldt det om at faae dem ind igjen thi Førster vilde man ialfald paa ingen Maade af med. Det lykkedes at finde en Form. Dronningen og Prins Christian gik i Forbøn for dem. Bevæget af denne „Hjertensgodhed“ udfærdigede Kongen en „Pardon“ for dem Begge, og de gjenindsattes (1). Men om Førster havde taget sig det nær, hvis han ikke var bleven pardonneret, turde være meget tvivlsomt.

Ved den nye Bestalling efter Hjemkomsten fra Italien bestemtes, at han skulde beholde sin tidligere Gage, men at den indbefattedes i 5000 Rd., for hvilken Sum han skulde lønne hele det ham undergivne Personale, der tidligere var bleven betalt umiddelbart af den kongelige Kasse. Herved mente man at spare betydeligt. Han skulde beholde de hidtil Ansatte og lønne dem forsvarligt, og Tanken var, at efterhaanden som der kom nye til, skulde disse, om de end ansattes med kongelig Sanktion, udelukkende staa i Forhold til ham. Det viste sig ogsaa, at da Organisten ved St. Petri Kirke, Johannes Skrøder, ansattes i Kapellet som Hoforganist, blev der ingen kongelig Bestalling udfærdiget for ham, førend Førster havde sat sig i Bevægelse og indtrængende anmodet om, at det „efter Skik og Brug“ maatte ske (2). Skrøder var en meget dygtig Kontrapunktist, og det beklagedes, at hans Værker som uudgivne dækkedes af Mørket.

*) Opførelsesdag ^{22/10} 1663. Foruden de nævnte Personer var der endnu Flora, som kun indledede med en tysk Sang og ikke forekommer i den italienske Text «Il Cadmo», men i den tyske «Der lobenswürdige Cadmus». Den tyske Text har paa Titelbladet Notitsen «in die Musik gesetzt und mittelst VI musikalische Aufzügen repräsentirt durch S. R. May. Capelmeister Casper Førster». Dagen efter opførtes paa samme Sted Balletten Masquarada. Danske Saml. 2 R. 2 B: «Journal over Festlighederne».

Den fastsatte Sum kunde ikke forslaa og blev forhøjet mere og mindre, neppe altid tilstrækkeligt. Førster traf den Ordning, at visse af Personalet kom paa fast Løn, Andre derimod — netop de Ældre — maatte lade sig nøje med, hvad der blev tilovers, naar de fast Lønnede vare betalte. Enkelte høje Lønninger vare faldne bort. Basse rejste igjen efter et Par Aars Forløb. Skrøder maatte nøjes med en langt mindre Gage end Hintzes.*) Violinisten Baltzer Butheuck ansattes med 200 Rd.**). For Kapelknaben Jacob Poulsens Kost og Underhold sørgede Kongen — rigtignok paa sin Maade — og hans lille Løn udbetaltes ligesom de Ældres, eftersom Omstændighederne tillod det (3). Men der var de dyre italienske Sangere, der kostede 720 Rd. hver. Pignani rejste med 100 Rd. i Belønning som Foræring af Kongen, og istedet kom Francesco Franchi, formodentlig en Tenorist og Førsters Elev, og han var lige saa dyr, skjøndt han neppe var ægte Italiener og egentlig hed Franz Francke.

Et stort Mellemværende havde Kongen med Førster, og efter Pardonen satte Denne sig til at regne ud, hvormeget der skyldtes ham. Resultatet blev, at han indsendte en Fordring paa 5236 Rd. med specificeret Fortegnelse over de enkelte Poster, hvorved vistnok Udgifter ved Operaen spillede en Rolle. Men Kongen resolverede, at med 3000 Rd. skulde hele Gjælden anses for afgjort, og til denne Sums Udbetaling gav han Ordre „mod fuld Kvittering for den hele prætenderede Summa“.***)

Førsters Skare, der kaldtes Musikanter, bestod af c. 12, nemlig 5 Sangere med Kapelknaben og 7—8 Instrumentister med Skrøder og Uhlich. At Violisterne ønskedes supplerede, var ikke saa underligt, især da de attraaedes mere og mere. „Les petits Violons“, ikke saa stort som „la grande bande“, havde Lulli dannet og med det Samme fordunklet Moderkorpset. Det franske Hof havde faaet et Vidunder mere. Den geniale Komponist var endnu nærmest stor Violinist, først 1671 skabte han den franske Opera ved Grundlæggelsen af Académie royale de musique. Det var, som om han iforvejen lagde sit Operaorkester tilrette; det virkede saa uimodstaeligt i Frastand, at Sophie Amalie, hvor Pengene skulde komme fra, vilde have „les petits Violons“ en miniature. Da Huber netop agtede sig til Pa-

*) Skrøders Bestalling ^{20/4} 1664: 450 Rd.

** ^{1/12} 1664.

***) ^{29/11} 1664 (Rentek.s Expeditionsprot.)

ris, har han vistnok faaet det Hverv at slutte et Engagement med franske Violister (4).

Ved Decembertide 1664 kom 6 franske Violister til Kjøbenhavn: Gaspard Besson, en ung talentfuld Kunstner, født i Marseille, kaldet Principal eller „oberfranzøisk“ Violist, Bassist (Basspiller) Edmé Moulrier (Mollier), født i Chaumont i Champagne, Niclas Gouffreville, Matthieu Rossignol, Pierre Gravelle og Pierre Bouquet. Aarstiden var kold, og de henvistes strax til Traktement hos den franske Kok (5). De kunde snart føle sig som hjemme, da de traf mange Landsmænd ved Hoffet lige til de franske Muldyrpassere i Kongens Stalde. Dronningen var dem huld og stillede dem ligesom sin franske Skrædder og Kammerkvinde under sin særdeles Beskyttelse. Efter hendes udtrykkelige Befaling fritoges de for at betale Prinsessestyr, hvad Musikanterne ikke slap for. Som for at det ikke skulde se ud som en Kapelførøgelse, kaldtes de i Begyndelsen Violister hos Hs. kgl. Højhed eller hos de kgl. Børn, men dette faldt snart bort, og de hed Franske Violister. Kapellet bestod nu af to Grupper, Musikanterne under Førster og de franske Violister under Besson, der ogsaa modtog Betalingen for dem, men Forholdet var dog det samme som paa Bansses Tid og før: Førster dirigerede dem alle, navnlig ved sanglige Opførelser, medens Besson og hans Gruppe, maaske assisterede af Musikanter, udførte Instrumentalmusik. De franske Rigaudons, Couranter, Menuetter, Gavotter og Sarabander bragte Hilsen fra Versailles og Ludvig XIV's Hof (6).

I sin gamle Skikkelse virkede Kapellet da endnu og med fuld Styrke: Sangere og Instrumentister i Forening. Verden var fuld af forskellige Instrumenter, og mange nød en Gunst, der knap kunde være større. Griffenfeldt sang om den „søde“ Dulcian og Døden i Lübeck spillede paa Tværfløjte. Men Violiner og Violaer i sluttet Trop var, hvad Kapellet vilde have. Det vordende Orkester hyldedes i Spiren, og saa skjøn var hine Instrumenters Samvirkning, at det kunde synes, at Udviklingen, der havde bragt dem Sejr, maatte standse, og at intet andet Instrument paa Klaveret nær vilde bryde Ringen, der bandt dem sammen.

Et eget Intermezzo skyldtes en indforskreven Nürnberger, Væver og Mestersanger Christoffer Haffner, der havde lært en Drossel at fløjte 6 forskellige Melodier. Droslen tog alt det Bifald, den kunde forlange, men Mestersangeren selv gjorde

endnu mere Lykke ved sine Viser. Det lykkedes ikke at beholde ham, hvad Kongen ønskede, og han rejste med en stor Foræring (7).

Hvordan Musikanterne kunde leve af Luften, er en Gaade, men fire Maaneder efter de franske Violisters Ankomst var Finansilden forsaavidt udtørret, som den halvjaarlige Gageudbetaling til Førster standsede og udeblev i halvandet Aar. De franske Violister derimod fik, hvad de skulde have. Da det en Gang saae truende ud for dem, betalte Dronningen dem af sin egen Lomme, dog mod at faae en Obligation af Rentemesteren. Endelig modtog Førster en Gagesum for et Aar, men den vilde kun lidt forslaa, da det blev derved. Han og Joseph havde atter vigtige Ting at raadslaa om. De vilde bort. Joseph tog sin Afsked for at rejse til Dresden, og man nødsagedes til at betale, hvad der skyldtes ham.*) For Førster var Sagen ikke saa let, og han vidste, at en Afskedsbegjæring kun vilde føre til uendelige Overtalelser for at faae ham til at blive. Saa huggede han Knuden over, tog sin Del af den Gage, der var kommen, fordelte Resten blandt Musikanterne og flygtede. Det forefaldt omtrent et halvt Aar efter Josephs Afrejse, og han tog ogsaa til Dresden.

Da han ikke efterlod nogen Optegnelse om, hvad enhver af Musikanterne havde tilgode, og Forvirringen var stor, viste den gamle Hans Petersen sig som Situationens Mand og satte en Liste op derom. Den kunde naturligvis ikke afgive egentligt Bevis, men den var dog et godt Holdepunkt. Den drejede sig om $2\frac{1}{4}$ Aar indtil 1. Juli 1667, fra hvilken Dag den med Førster indgaaede Kontrakt betragtedes som hævet (8). Alle Musikanter traadte nu atter i direkte Forhold til den kongelige Kasse. Men der var meget mere at gjøre op, end hvad der skyldtes for de $2\frac{1}{4}$ Aar. De, der havde været ansatte i Halvtredserne, havde meget tilgode hos Kongen for disse Aar, saaledes Gantzel og Lewerentz, om hvis Betaling der udgik speciel kgl. Ordre, idet den skulde ske successive til visse Terminer, hvorhos de forsikkredes om, at den aarlige Besoldning for Fremtiden rigtig skulde betales (9). Hans Petersen selv var en Mand, der kunde vente. Han havde i 7 Aar før den Førsterske Kontrakt kun faaet en ringe Del af sin Løn, og da han var gaaet af 1669 og Skatammeret i 1673 gjorde op med ham, havde han 2315 Rd. tilgode (10).

*) Kgl. Ordre $27/10$ 1666. Han fik 50 Rd. til Rejsen.

Kapelmesteren blev ikke erstattet, Skroder overtog gratis hans Funktioner, og egentlig var Kapelmesterstillingen faldet bort med Sangervæsenet, der i Forhold til, hvad det havde været, næsten reduceredes til en symbolsk Antydning. Med Førster havde man mistet den store Bassist, den gamle Lange

Huber.

blev hele Frederik III's Tid ud og højst et Aars Tid under Christian V og havde saaledes, som hans Epitafium i Buxtehude Kirke udviser, tjent under 3 dansk-norske Konger. Hans Søn, Jodocus Herman, der immatrikuleredes ved Universitetet og blev Borgmester i Krempe, stod i et nærmere Forhold til Frederik III som literær Personlighed, idet han i Udlandet indkjøbte sjældne Bøger og Haandskrifter til ham (11). Epitafiet skildrer taust, men veltalende Uhlich som en fremragende Kunstner, og

kunde ikke mere, og en Mecklenburgsk Bassanger, Christian Geist, fungerede kun et Aars Tid. De italienske Sangere forsvandt med Joseph og Franchi, der neppe blev længe efter Førsters Flugt. Tilbage stod kun den dygtige Christian Gantzel og en eller to Kapelknaber. Ligesom tilfældigt og ved Omstændighedernes Magt antog Kapellet en ny Skikkelse, som bestod: det var væsentligt blevet instrumentalt.

Violisternes Herredømme havde end- og Betydning for Luthen (Theorben), der med Uhlich sagde sit Farvel for lange Tider. Han

han synes, om end indenfor beskedne Grænser, at have udmærket sig ved Talent og Dannelse.

Hans Aandsfrøende Huber befandt sig saa vel i Paris, at han blev borte i halvtredie Aar. Ved Hjemkomsten glædedes han med en Gageforhøjelse, der trods Fraværelsen skulde regnes fire Aar tilbage. Som latinsk Digter havde han ikke forsonst sig, og i Paris blev hans Portræt stukket af Cochin; det blev sat foran en af hans Digtsamlinger. Laurbærkransen holdt han i Haanden, og han sang, at han vilde lade sig nøje med at berøre den, skjøndt de gamle Skjalde havde sat den paa Hovedet. Men han kunde dog ikke vedligeholde denne Beskedenhed, og da han udgav en ny Digtsamling med et nyt Portræt, sad Kransen paa Hovedet, og han sang, at Ingen kunde forarge sig derover, da hans Musa havde givet ham den.

Han traf ved Hjemkomsten et ungt lovende Talent i Kapellet, Poul Christian Schindler, født i Kjøbenhavn 1648, der gjorde Tjeneste som Volontær. Da Faderen, Glasskjærer Poul Schindler, havde meget Arbejde saavel

for det danske som det gottorpske Hof, kom Sønnen i Berøring med det gottorpske Kapel og uddannedes her paa Viola da gamba, upaatvivlelig af dets mangeaarige Violdegambist, Anthon Günther Roberts. Efter Læretidens Udløb dimitteredes den „kongelige danske Musikanterdreng“, som han kaldtes, fra Hoffet med et Gratiale af Hertugen, og han maa da vistnok have ladet sig høre (Juli 1667) (12). Han dyrkede ogsaa Klaver og synes tillige at have spillet Luth. Efter nogle Aars fortsatte gratis Tjeneste i Kapellet rejste han til Dresden for at uddanne sig i Komposition (13).

Desuden ansattes Claude Clement, født i Chatillon, nemlig

Huber.

som den syvende af de franske Violister. Rimeligvis er han fulgt med de franske Komedianter, som under Rosidors Ledelse gav deres første Hofforestilling 9. Decbr. 1669. Kapellet havde da med Schindler det ret anselige Tal af 12 Violister, og idet de spillede ved Molières Scene, som aabnede nye og store Udsigter, kunde man tro sig hensat til Versailles. Men Kongens Sygdom og Død standsede disse Forestillinger.

Førster ønskede i Dresden navnlig at se og tale med sin gamle Ven og Forgænger den alderstegne Heinrich Schütz, som maaske i sin Tid havde anbefalet ham som Kapelmester i Danmark. Derfra vendte han sig til sin Fødeby. I det nære, saare smukt beliggende Cistercienserkloster Oliva købte han sig en Bøllig, hvor han slog sig til Ro med en ugift Søster. Han beskæftigede sig nu udelukkende med at komponere kirkelig Musik og var ugentlig i Danzig for at lede Opførelsen af sine Værker. Munkene i Klostret glemte han heller ikke. Han døde, 56 Aar gammel, i Oliva og blev begravet 1. Marts 1673 med stor Højtidelighed. De Kirker, han havde skjænket sine Kompositioner, vaagede med største Omhu over dem.

*) Epitafiets Text:

D O M
MICHAEL UHLICH
derer zu Dennemark u. Norwegen Königen
C4 F3 C5

weiland Hoff- u. Capellmusicus u. Theorbanista, zu Freyberg in Meissen geboren Anno 1601 den 26 Februarii, zu Koesfeld in Westphalen vereheliget Anno 1630 den 6 October mit

Maria von den Hove
ist

seinen Sohn weiland Faktorn der Holländ-Smyrnischen Compagni
Henricum Uhlich

welcher gestorben zu Ancyre in Galatia Anno 1669 den 17 Junii

allhier in Buxtehude durch die Kraft der Verdiensten Jesu Christi aus diesem zeitlichen in das ewige Leben gefolget Anno 1673 den 4ten Aprilis.

Dieses setzten zu christl. Bedächnuis ihres schl. Vaters Jodocus Hermanus Uhlich, Bürgermeister zur Krempe und königl. Landschreiber der Kremper Marsch, Elisabeth Cathrina Uhlich Ehe Frau Joannis Dagraht, Oberstallmeister der Herzogen zu Braunschweig und Lüneb., Ernestus Georgius Uhlich, Fürstlicher Münstrischer u. hernach der Stadt Hamburg Artillerie Capitaine-Lieutenant, Adolphus Wilhelmus Uhlich J. U. Licentiatius und Canonicus zum Heiligen Creutz in Hildesheim.

Den kunstfuldt udskaarne Træramme er forgyldt, men Forgyldningen, der vel kan ses, er saa temmelig gaet af St. Gjertrud. Billedet, der er malet paa en Metalplade, har i det Hele ikke været vel konserveret og har lidt ved en Kirken overgaaet Taarnbrand.

Epitafium *).

II. UNDER CHRISTIAN V OG FREDERIK IV.

1.

Christian V's Kapel. Gantzel. Musikanterne. Dødelighed. Fornøjelse.
„Violons“. Besson. Operabranden.

Christian V's Kapel“ er som Titten paa et Skuespil i tre Akter, „hvoraf de to første ende tragisk og paa Kirkegaarden, saa at Alt synes ude og Stykket tilende, medens den paahæftede tredje Akt bringer Fornøjelighed og Fremtidshaab. Økonomiens Gudinde driver Hjulene.

Til at begynde med afskedigede Christian V foruden de franske Komedianter, der kun havde en stakket Glæde, de franske Violister, dog disse kun for at spare Gagen i Sørgeaaret. De ansattes igjen fra Salvingsdagen og paa den Maade, at de syv skulde nøjes med den Gage, som de sex oprindeligt havde haft. Skrøder blev som ledende Aand bæret med Titel af Vicekapelmester, men hans Gage blev noget nedsat. Christian Gantzel, altid kaldet Christian Musikant, spillede en vis Rolle, men om han gjorde mest Lykke som Sanger eller som livlig Arrangeur af Skydefornøjelser, kan være tvivlsomt. Snart skjød Kongen paa Christian Musikants Sølvpokal „for tre Personer à to Rd.“, snart paa hans Instrument, eller ogsaa skjød Christian for Kongen og Prinserne. Han blev ogsaa Herold. Schindler kom tilbage fra Dresden og udnævntes til Kammermusicus(1). Der kan have været præsteret adskilligt Smukt og Godt; paa et Par aldrende Medlemmer nær, der døde, var Kapellet det samme som i Frederik III's sidste Tid. Men den skaanske Krig brød ud og bragte Elendighed over Kapellet. Gantzel var med ved Wismars Beleiring, blev syg eller saaret, og døde(2).

Det gik som sædvanligt mest ud over Musikanterne, der skulde betales af de norske Toldmidler, som ikke kom ind.

Skrøder med sine „Kapelbetjente“ anholdt bevægeligt om at faae den tilgodehavende Løn, da de manglede det Fornødne til Livets Ophold. Kongen formaaede kun at „fortrøste dem til bedre Tider“ (3). Sultede de ikke ihjel, saa døde dog den Ene efter den Anden, i 1677 Skrøder, Gravelle og Bouquet, der blev begravet med Klokkeklang og et anseeligt Følge paa Holmens Kirkegaard. Ved samme Tid forsvinder Gouffreville. I 1679 døde Hoyoul. Gantzel blev vel erstattet med „brandenburgsk“ eller „italiensk“ Musicus, Nicolai Chauveau, der allerede var ved Haanden (4), men ellers indkasserede Kongen de ledige Gager og vogtede sig for Nyansættelser. Med Skrøder forsvandt Vicekapelmester og Organist.

I 1680 bestod Kapellet af de fire Musikanter Huber, Butheuck, Schindler og Sangeren Chauveau, og de fire franske Violister, Besson, Moulrier, Rossignol og Clement samt en Kapelknaab. Dette Personale var ikke langt fra at svare til, hvad man ansaae for det Normale. Thi der havde dannet sig den Vedtægt, at en halv Snes Personer skulde udgjøre Kapellet. Man holdt det ogsaa gaaende et Par Aar, men da Huber og Butheuck præluderede paa Afsked, blev Forstærkning nødvendig, saa meget mere som de franske Komedianter, der atter vare antagne, ikke kunde undvære et lille Orkester*). Besson sendtes i 1682 til Paris for at engagere og hjembringe nogle Violister. Fangsten bestod i tre, Charles Barroger og to Anonyme (5). I hans Fraværelse var en Violist Samuel Ørn, maaske en Ætling af Jacob Ørn, der skulde høre til den franske Gruppe, bleven ansat, saa den kom til at bestaa af otte, men Forøgelsen var meget billig, da alle otte skulde have, hvad der tidligere var givet de syv og før dem de sex. En fransk Sanger, Jean Calier, var extra ansat et Par Aar.

Med to Musikanter, Schindler og Chauveau, og 8 Violons, var Kapellet nu fuldtalligt. Violons! Dette Ord, som Frederik III allerede havde anvendt, men som ikke strax vandt Borgerret, havde efterhaanden sat sig fast. Det kjedelige Violist viide man ikke mere vide af at sige, Munden var maaske ogsaa bleven mere øvet i at udtale franske Ord, og den, der ikke kjendte Tryllesproget, forstod saa godt, hvad en Fiolong eller Fiolung vilde sige, thi det lød som halv dansk, som dannet af Fiol, der var bleven det populære Navn for Violin. Med største Føje hed Den Violon, der var Franskmand og Violist tillige, og det

*) Huber afg. 1683. † i Efteraaret 1686. Butheuck afg. 1683.

klædte saa fortræffeligt ved en vis Lethed og Gratie. Som væsentlig besat af Violons fik Kapellet en egen Charme og Farve. Det var ligesom blevet fornemmere. De to Musikanter maatte føle sig brøstholdne, især Schindler, der havde det Uheld aldrig at blive Violon, skjøndt danske Violons voxede op omkring ham. Thi Kapellet lod sig ikke „Violon“ fravriste, og det viste sig, at omend Franskmændene forsvandt, bleve dog Violonerne tilbage.

Medens Schindler, der som Komponist gjorde Fyldest for en Kapelmester og som Klaverspiller for en Organist, foruden at han egentlig var Violdegambist, kun havde 300 Rd. og Chauveau 400 Rd., nød Besson den højeste Gage 500 Rd. Han var ikke blot Violist, men Komponist for sit Instrument, og maa som Formand for Flertallet vel nærmest have haft Overledelsen, omend denne i mange Tilfælde maa være tilfaldet Schindler. Besson, der blandt flere Rejser gjorde en til Norge, havde i 21 Aar virket ufortrødent, da han giftede sig med en fransk Dame, Jeanne le Pape. De danske Forhold passede nu ikke mere for ham, han begjærede sin Afsked og rejste med en glimrende Anbefaling*). Han tog det Meste af Violon-Herligheden med sig. Rossignol forsvinder ved samme Tid og de to Anonyme ligeledes, kun Moulier, Clement, Ørn og Barroger stod tilbage (6). Kongen var vel glad ved at inddrage de ledige Pladser, skjøndt Kapellet næsten maatte ses ved Forstørrelsesglas, men nogle, ialfald foreløbige Ansættelser, som dog ikke have fæstnet sig til Papiret, bleve nødvendige, da en saa vigtig Begivenhed som en Operaopførelse forestod.

Schindler satte en tysk Text „Der vereinigte Götterstreit“ i Musik og blev saaledes den første danske Operakomponist; han maa have ledet Opførelsen ved Klaveret. Alt, hvad der vedkom Dansene, overlodes til Franskmænd; de to Violoner, Clement og Barroger, i Forening med to Andre, Colnet og Versigny, der kunne have assisteret i Orkestret, komponerede Dansemusiken. Forestillingen, der fandt Sted paa et dertil bygget, op til Slottet Amalienborg liggende Trætheater, blev givet paa Kongens Fødselsdag, 15. April 1689, for Kongen og Hoffet, og behagede meget. Gjentagelse for et bredere Publikum skulde ske den 19. Da Førsters Opera var spillet paa Landet og én, Statholder Gyldenløve nogle Aar tilbage havde givet med Text af

*) Bryllup i Kjøbenhavn ^{25/11} 1685 (Katholsk Kirkebog), Pas ^{26/6} 1687, kgl. Res. ^{19/6} s. A. om Udbetaling af hans Tilgodehavende.

Kingo, var spillet for Kongen og et indbudt Selskab, kjendtes Opera endnu slet ikke af den større Mængde, og man strømmede til Theatret. Men Stykket var lige begyndt, da en forfærdelig Ulykke skete; der gik Ild i Enebærris, hvormed Lokalet var smykket, og den udbredte sig med rivende Fart, fortærende Theater og Slot. Flere hundrede Tilskuere omkom, deriblandt Schindlers Hustru og Datter, Chauveaus og Clements Hustruer (7). Clement blev for tredje Gang Enkemand.

I Løbet af omtrent et halvt Aar døde Moulier og Ørn, og det er troligt, at de som saa mange Andre have faaet deres Helsot ved Branden. Nytaarsrullen 1690 giver et Begreb om Tilstanden: „Fiolonerne bekom forleden Aar 20 Rd., men er nu døde saa nær som tvende, fik 6 Rd. og gaar da af 14 Rd.“.

De to efterlevende Violons, Clement og Barroger, stod, alt-saa nu med de to Musikanter, Schindler og Chauveau, som de eneste Repræsentanter for Kapellet. Det var en Ruin, og man havde hverken Lyst eller Raad til at rejse det igjen. Branden havde gjort et dybt Indtryk. „Ved dette Hof høres ikke saa meget som en Sang eller Melodi“, sagde den engelske Diplomat Molesworth, som opholdt sig i Kjøbenhavn paa denne Tid (8). „Der er ingen Tegn paa den kgl. Majestæt, lad Lejligheden være nok saa højtidelig, undtagen hvad der vedrører Militærvæsenet. Alt, hvad en staaende Hær kan yde, som Hest- og Fodgarde, Pauker, Trompeter er fuldkomment og hver Dag i ligesaa megen Brug som i Felten“. Militærmusik bødede altsaa paa det Manglende.

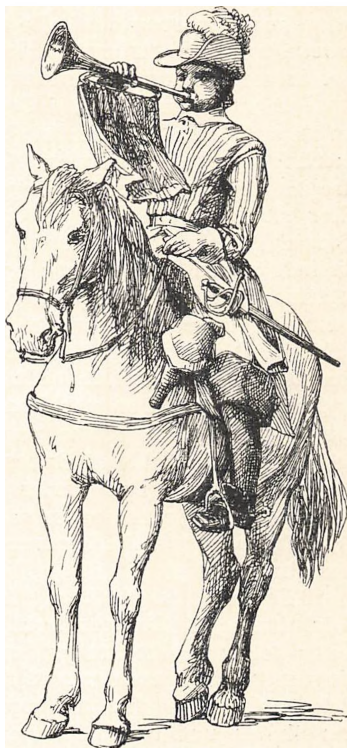
2.

Trompeten. Felttrompeterne. Læren. Præstationer. Pauke og Trompet. Fodfolksmusik. Pintsefest. Skalmøjblæserne. Christian V paa Rejse.

Ved en under Frederik III arrangeret Sælhundejagt be-fandt de Kongelige sig tilsøs, og fra een Baad musiceredes af Kapellet, fra en anden af Hoftrompeterne. De to Korpsere stode saaledes Side om Side, og hvis det første var det fineste, var det sidste det uundværligste. Trompeterne vare fra Arilds Tid nødvendige for den kongelige Glans. Deres Toner kunde kaldes hørlige Insignier for Kongemagten, de dannede en Nim-bus og Viraksky, som intet andet Instrument kunde erstatte. De fulgte Kongen som en Skygge, højnede ham som Kothurner,

paa hvilke han endog gik tilbords. De opfattedes i deres Grundvæsen som glædevarslenende, glædebringende, og Trompeten var det uforlignelige Festinstrument, Forkynderen af det Store, Betydningsfulde, som skulde komme eller som lykkelig var fuldendt. Som det mandigste af alle Instrumenter var den viet den krigerske Helt. Den opflammede Modet, forkyndte Sejren og syntes altid at staa i Pagt med Lykken; den var den „heroiske Glædes“ Tolk.

Trompet og Pauke vare Rytteriets Instrumenter. Et Rytterregiment havde en Pauker, der hørte til Staben, og en Trompeter ved hvert Kompagni, dog Hestgarden to. Saaledes blev der ved Hestgarden 12 Trompetere foruden 1 Pauker, hvilket Tal ganske svarede til Hoftrompeternes, saaledes som det gennem mangfoldig Vexlen efterhaanden fæstnede sig. Hestgardens Trompetere vare et Slags Hofkorps med større Løn end deres Kolleger ved Rytteriet; de fik Nytaarsgave af Kongen og — som oftest tre ad Gangen — Penge til Undertøj. Rytteriets Trompetere eller, som de hed, Felttrompeterne, af hvilke Hoffets var en Forgrening, hørte, skjøndt tjenende den danske Konge, til det tyske Riges Felttrompeterlaug, der stod umiddelbart under Protektorat af Kurfyrsten af Sachsen; Laugets kejserlige Privilegier forsømte de danske Trompetere ikke ved given Lejlighed at paaberaabe sig. Felttrompeteren rangerede med en Korporal, men skulde behandles som Officer. I Lighed med Riddere og Kavalerer bar han Strudsfjer i Hatten. Paukere og Trompetere gjorde fælles Sag som Kammerater og havde nok at skaffe, da den Enkeltes

Trompeter.

Krænkelse angik dem alle; de vare hurtige til Kaarden. Hof- og Felttrompeterens Hverv gik langt ud over den daglige Tjeneste. Han brugtes uafsladelig til Sendelser, i Krig som Budbringer til Fjendens Lejr eller Fæstning. Naar han øjnede den fjendtlige Forpost, red han saa nær, at et eget Trompetsignal kunde blive hørt, hvorpaa han, ofte med tilbundne Øjne, førtes videre; troede man, at han havde observeret mere end ønskeligt, kunde det hænde, at han blev skudt (1).

For at komme ind i Lauget var det nødvendigt at gaa en toaarig Skole igennem hos en Felt- eller Hoftrompeter. Lærlingen skulde indvies i kunstneriske Hemmeligheder, der drejede sig om at udføre Signaler og Fanfarer med knaldende eller skraldende Tunge, hvoraf Ordet Trompeter-Skrald eller -Skraal (2). Ved Siden heraf gik Klarino-Blæsen, der krævede en helt anden Blæsemaade og ikke den knaldende Tunge. Ved Klarino (ital. *o*: Trompet) blev den mandige Brysttone, Principalstemmen, forladt og Sopranstemmen vunden. Til Inddelingen i Felt- og Musiktrompeter svarede vel Felttrompet og Klarino, men den store Forskjel mellem dem beroede navnlig paa Mundstykkets Form. Der var baade Sølv- og Messinginstrumenter. En Hoftrompeter ejede selv sin Sølvtrompet, som Kongen gjerne ved hans Død købte af Enken for 30 Rd. Hofpaukerne hørte til Slotsinventariet. Der lærtes ogsaa noget Violinspil, hvorfor Trompeterne gjerne saa smaat vare Violinister. Ligesom Trompeterdrengene gik Paukêrdrengene en Skole igennem af samme Varighed.

Til Læren sluttede sig laugsmæssige Scener ved Ind- og Udskrivningen. Kongen betalte ikke saa sjældent for en Trompeter- eller Paukerdrengs Lære, Christian V 50 Rd. for „Optingning“ og ligesaa meget for „Frisprechen“ — Frederik IV det Dobbelte —, hvortil kom Kaarde med Gehæng, som den fra Skolen under alle Former udgaaede Trompeter havde Lov til at bære. Vistnok af Hensyn til Traktementerne, der udgjorde en vigtig Del baade af Optingning og af Frisprechen, og hvori Lærerens Kammerater deltog, hændte det endog, at Kongen betalte en Fader for at tage Sønnen i Lære. Casper Møller gik for Christian V's Regning først et Trompeter- derpaa et Paukerkursus igennem, fik en Fiol til 4 Rd. foræret og blev snart Hofpauker.

Trompeterkunsten stod højt. I Hoffets festlige Optog, hvor Trompeterne endog som stumme Personer aldrig maatte savnes,

kunde der udvikle sig et Vexelspil mellem To eller Flere. Det lød, sagde man, skjønt, lifligt og lysteligt. Hermed beslægtet var deres i høj Grad yndede Ekkoblæsen. En Novemberaften blæste To i Slotsgaarden og modtog en anseelig Pengegave; en Sommeraften diventerede Christian V og Dronningen sig i Frederiksborg Skov med at høre Trompeterne blæse Ekko. Forenede til et Kor med Pauke som Bas udførte de forskjelligeartede Ting, ofte Koraler ved Sørgehøjtider med Dæmpere indstukne i Lydbægeret, hvorved Klengen forandredes meget, saaledes ved Feltherre Schacks Begravelse; hvor Trompetere og syngende Disciple vexlede. Takkesalmer blæstes af Hoftrompeterne og Hestgardens Trompetere foran Slottet, naar en Prins eller Prinsesse var født, idet de dannede to Kor, der skiftevis udførte Psalmerne. De Første fik altid 50 Rd. ved slig Lejlighed, og deres Glæde over Begivenheden var derfor umaadelig, men bevirkede ved Christian VI's Fødsel, at de efter at have fejret den om Morgen vare saa fortunlede, at de glemte at møde om Eftermiddagen til Blæsning ved Daaben. Fra Trompeterstolen i Slottenes Riddersale lød deres Fanfarer, naar Skaaler udbragtes, medmindre de skulde blæses udefra, hvilket under Christian V blev fast Skik, men en enkelt Gang vilde han dog, at Alt skulde gaa til paa den gamle Maade. Trompeterstolen blev nærmest Kapellets Musikestrade, men de to Korpsere forenedes under Dansen ved den storartede, indledende Konge-Menuet, som udført af Violiner, Trompet og Pauker, gav et imponerende Billede af fuldkommen Majestæt.

Som Fanfareinstrumenter kunde Pauke og Trompet undertiden have hver sin Rolle. Pauken betegnede et fjernere Stadium. Saaledes begyndte Taffelfanfarerne paa Slotspladsen med at Paukieren slog til Dækning, medens Trompeterne først faldt ind, naar Kongen gik til Bords. Ved store Tafler lød Paukerne, naar et nyt Sæt Mad skulde anrettes, og Trompeterne tilkjendegav, naar det blev baaret op. Ballers Begyndelse angaves ved Paukeslag.

Paukerne ansaas som et Regiments Palladium, men Paukieren selv bragte undertiden til at trække paa Smilebaandet, som naar han paa Slotspladsen søgte at gjøre sin Kunstfærdighed kjendelig ved de sælsomste Vridninger og Bøjninger, og han brugtes til en egen drastisk Effekt. Man ønskede meget at have Mohrer til Paukere, og der fandtes ikke saa ganske faa af dem. En saadan Mohr gav man en hvid Hest at ride paa.

Trompeteren derimod paa sin Ganger var en romantisk Figur for sig.

Som Herremanden til Bonden forholdt Rytteriets Pauke og Trompet sig til Fodfolkets Tromme og Pibe. Der var gjerne to Trommer ved et Kompagni, med Piben (Felt-Soldater- eller Schweitzerpibe) var det noget ubestemt. Den militære Tværpibe kunde med sine høje skingrende Toner ypperligt holde Stand mod Trommens Bulder. Trommeslagerne havde fra gammel Tid den Ret at „sætte Maj“ for Kongen, og under Christian V var Skikken endnu i sin fulde Flor, kun at andre Musikanter — dog aldrig fra Rytteriet — ogsaa kom til at deltage. Det var ikke blot en Honnør-, men en Doucørsag. Traf det sig, at Kongen var udenfor Kjøbenhavn, i Krig, Lejr eller paa Rejse, satte Trommeslagerne Maj foran Kvarteret eller Teltet og vare ikke sparsomme med at slaa Trommerne. Derved faldt dog ikke den kjøbenhavnske Fest bort. Første Pintsedagsmorgen stod Slotspladsen smykket af de festgivende Musikanter med nys udsprungne Træer og grønne Kranse, og de strømmede dér sammen fra alle Kanter. Byens Trommeslager, der aldrig svigtede, sluttede sig med Skibstrompetere til Trommeslagere fra alle de Regimenter, der laa i Byen, og Pibere, og ved Firserne kom Skalmejblæsere til. Trommerne havde en Hovedrolle. En Musik lod sig høre, der kunde vække den stærkest Sovende. Flere Regimenters Tamburer „slog sammen udi eet Parti“, og saaledes inddelte i Grupper, der afløste hinanden, tolkede de Menneskets Fryd ved Vaarens Komme (3).

Omtrent fra Christian V's første Aar vise Skalmejblæsere sig ved Fodfolket. Da Kongen 1679 holdt Lejr ved Dannevirke med den hele „Armadie“, fik Trompeterne 200 Rd. og Skalmejblæserne 100 Rd. i Drikkepenge, og herved er deres Antals Forhold til hinanden betegnet. Med Skalmejblæserne tog Fodfolksmusikken sin egentlige Begyndelse. De hørte til Staben og vare i Reglen 5 ved et Regiment, Livgarden til Fods havde i Førstningen heller ikke flere, men brød Isen med 6. Dragonerne, der stode mellem Fodfolk og Rytteri, havde 4 Skalmejblæsere, men markerede sig af og til som Rytteri ved at holde en Pauker. Det var dog kun et meget begrænset Antal Regimenter, som havde Skalmejblæsere. Tog de deres Navn efter Skalmeyen som det melodiførende Instrument, benyttedes Bommerten til de dybere Stemmer, og dette Instrument var iøvrigt selv i Stand til at udføre alle Stemmer, da det dan-

nede Familie og bestod af fire Arter, af hvilken den mindste kaldtes Nicolo; den store kunde ved sin Længde, som 8½ Fod, og Fingerhullernes betydelige Afstand fra hinanden næsten synes uhandlelig. En Slægtning var den beundrede Dulcian. Alle nævnes af Rektor Schacht i hans utrykte „Musicus Danicus“ eller „Den danske Sangmester“, tilegnet Biskop Kingo 1687 (4). Skalmеjen, der var Hyrdens Lyst og yndedes til pastorale Stemninger, havde faaet en ny Karakter og regnedes til de Instrumenter, der „gav Krigslyd“. I en Soldatervise hed det:

„Op søde Skalmеjer med frydende Lyd,
Marsch, før os til Felten med Vaaben og Spyd.“

Holdt Christian V igjen med sit Kapel, tog han Regres paa anden Maade. Ingen Konge kan have været mere ombølget af Musik. Hvor han færdedes i sine Riger, sang og klang det om ham. Overalt bragte man ham musikalske Buketter, vidt forskjellige, ofte meget beskedne, og han tog venligt imod dem. Kom han til Middelfart Mortensaften, strax stod Skolen der og sang. I Haderslev opvartede Stadsmusikanten ved Tafflet. Paa Norgesrejsen optraadte i Christiania den for sit Træskjæreri berømte Bonde Halvor Fanden med tre syngende Døttre, i Laurvig sang 4 Bjergværkssvende, og fire Finlapper dansede; hos Bispen i Bergen lod en italiensk Luthenist med syngende Kone sig høre. Paa smaa Eftermiddagssejladser fra Kjøbenhavns Slot sang Pødkerdrengene for Majestæterne. Til Holsten tog han engang sine Violoner med, men her havde han ellers en fast Musik fra Hamborg. Hvad enten han var i Glückstadt, Pinneberg, Itzehoe eller en anden By, ogsaa Mölln, opvartede Peter Schlepke med Folk og nød Anerkjendelse i klingende Mønt. Den entreprenante og flinke Schlepke indtog den temmelig beskedne Stilling som Formand for Hamborgs Bierfiedlere. De dannede den laveste Klasse af denne Bys privilegerede Musikanter. Raadsmusikanterne udgjorde første, Rullebrødrene anden Klasse. De saae ned paa Bierfiedlerne, og ikke uden Nid have de iagttaget Schlepkes Succes hos den danske Konge. Da Skalmеjblæserne ogsaa føjede sig til de opvartende Skarer, kunde Musikforsyningen vanskelig slippe op. De spillede for „Kvarteret“ i flere Byer og gavede Taffelmusik i Rendsborg og paa Kronborg, hvor Kongen spiste i Haven.

3.

Le Hautbois og de franske Skalmejblæsere. Kronprinsens smaa Skalmejblæsere. Hans Skalmejblæsere og Violons. Frederik IV. Kapellet. De 6 danske Violons. Obo og Fagot. Hoboisterne. Reinhart Keiser. 6 Fagotter.

Titlen Violon var knap slaaet fast for de Franske, førend man hørte Tale om en ny fransk Mærkværdighed, „Le Hautbois“, en forbedret Udgave af Skalmej, kaldet fransk Skalmej. En fransk Skalmejblæser var ansat, dog ikke i Kapellet, 1677—78 med en ringe Gage, og ti Aar senere engageredes fire franske Skalmejblæsere. At de vare Franskmand, er ikke sagt, om det end er det Sandsynligste, thi Den, der blæste fransk Skalmej, var fransk Skalmejblæser, hvor han saa havde hjemme. De hørte ikke til Kapellet og havde lige Liberi med Trompeterne, Gagen var meget beskeden. De maa have givet fransk Militærmusik, bl. A. Lullis Musketermarsch for 4 Hautbois og Tromme. Le Hautbois aabenbarede sig nemlig som Familie og levede højt paa den detroniserede Tværpibes Bekostning — Skalmej brugtes ikke i Frankrig som militært Instrument —, indtil Ludvig XIV forbød Fodfolket at bruge den, dog med Undtagelse af Musketererne, og gav Tværpiben (le fifre) tilbage til Trommen. De franske Skalmejblæsere lærte sikkert Kunsten fra sig. 1690 modtog de den sidste Nytaarsgave af Kongen og et ganske nyt, ejendommeligt Hofkorps den første: Kronprinsens 6 smaa Skalmejblæsere. Det var altsaa Halvvoxne og Dreng eller lutter Dreng, og Nytaarsgaverne og Gagen derefter. Fodfolksmusikken var aabenbart Mønster.

En saadan Miniaturudgave kunde være paa sin Plads hos den unge Tronfølger, der maaske blot var for musikalsk til at fornøje sig over Andet end den haabefulde Ungdommelighed. Noget ved dem kunde dog nok interessere ham. De fik Penge til Rør og Strænge, vare altsaa flersidige og desuden smaa Fremskridtsmænd, saa temmelig franske Skalmejblæsere. De kunne have lært af de rigtige. Kronprinsen rejste til Italien, og de smaa Skalmejblæsere sørgede, thi den strænge Konge, der dog ellers sjelden var streng, berøvede dem under Fraværelsen en Trediedel af deres Kostpenge. Men Kronprinsen morede sig fortræffeligt, nød Livet og Kunsten. Han hørte megen Musik, gik i Venedig fra det ene Operatheater til det andet og sværmede for Sangerinden „La trompettina“.

Ved hans Hjemkomst vare de smaa Skalmejblæsere blevne

saa store, at de ikke længere kaldtes smaa. Rimeligvis har han betragtet dem med skjærpet kritisk Sans og foretaget nogle Forandringer med Personalet, men det ungdommelige Skjær bevarede de. Han bragte Liv ved Hoffet, og hans Skalmøjblæsere viste sig istand til at bære Kapellet paa deres unge Skuldre. Havde Kongen forudset dette? Havde han foræret Kronprinsen Korpsen for med Tiden at faae den billigst mulige Musik? De steg til 100 Rd. for hver, hvilket dog ikke kunde bydes en kongelig Violon. Paa at hente Violoner fra Frankrig var neppe bleven tænkt efter Operabranden. En Violon Des Vignes forvildede sig blandt de to Musikanter og de to Violons, men rejste efter to Aars Forløb og fik først i yderste Øjeblik sit Tilgodehavende. Selv paa de franske Komedianter gav man efter 13 Aars Ophold Afkald. Ved Hjælp af de 4 kongelige og de 6 kronprinselige var Kapellet faktisk bleven restitueret til det Normale.

Skalmøjblæserne gjorde sig værdige til finere Titel. I 1695, da Kronprinsen holdt Bryllup, kaldtes de „Kronprinsens Skalmøjblæsere og Violons“, og nu hævdes det Anonymitetens Slør, der i Protokollerne havde hvilet over dem. Ikke-Franskmænd komme tilsyne (1):

Frands Frandsen,
 Hans Lorentzen Franck,
 Lorentz Hartmann, 25 Aar,
 Friederich Hartmann, 20 Aar,
 Adolf Fibiger,
 Frands Jensen Haar, der snart gav Plads for
 Martin Christian Gottwaldt, 17 Aar.

De gjorde Lykke med Hautbois, Snabelfløjte („Fløjtedus“ af flûte douce) og Violin. Den ene Gang efter den anden lød der den største Ros over Instrumentalmusiken. „Skalmøjblæsere“ udstødtes af deres Titel, og de kaldtes Kronprinsens Violons, en dobbelt Ære, da de dog ikke vare kongelige og Violontitlen nu ikke længere ansaas for bunden til Franskmænd. Det passede godt, at de vare unge og ikke stive af Alder. Ofte skulde de spille formummede og forstukne. Ved et Taffel var der paa Bordets Midte en stor kongelig Krone; deri sad de skjulte og lod sig „fortræffeligt høre“ under Maaltidet. Nu vilde man mere sig, Operabranden havde man glemt, og der blev Opera i Riddersalen det ene Aar efter det andet. Kongens sidste Fød-

selsdag fejredes med en Opera „Les plaisirs des héros“ eller „de fire ædlest Passioner“; der blev sunget paa fem forskjellige Sprog, af Neptun paa Dansk, „efter Sprikvortet at Forandring fryder“. Formodentlig var Schindler atter paaferde som Komponist.

Kronprinsen, der som Frederik IV besteg Tronen, er bekjendt for sin Sans og Interesse for Arkitektur. Men at han ogsaa stod Musiken nær, kan ikke miskjendes. Han spillede Angélique, en Luthart, som var paa Mode og har passet godt til hans erotiske Temperament (2). Gjennem hele hans Liv vise mangfoldige Smaa-træk hen paa en levende musikalsk Interesse. At han strax i sin Regerings Begyndelse lod et stort Operahus bygge, peger i samme Retning, hvorimod man ikke kan sige, at hans Kapel, der aldeles ikke var beregnet paa Ostentation, egnede sig til at forherlige ham som musikalsk Personlighed.

Han bragte sin egen Musik med sig, og de 6 kronprinselige Violons avancerede til kongelige. I Forening med Schindler og Chauveau — Clement og Barroger ses ikke fra 1698 — dannede de Kapellet; dertil kom den unge Franskmand Mondon, der blev Primoviolinist med 400 Rd., og med disse 9 betragtedes Kapellets Fordringer som fyldestgjorte, ja, et Reglement fastslaaet, der hverken i Henseende til Antal eller Gage — den sædvanlige var 300 Rd. — tillod Overskridelse, bortset fra en overordnet Plads. Det traf sig dog saa heldigt, at Tallet faktisk kunde forøges med 1 uden at fornærme Reglementet, idet Dansemester Le Fevre ansattes som Extra-Violon og i mange Aar vedblev at hedde saa. Kun een Gang tillod Kongen sig et virkeligt Brud paa Reglementet, da han af Hensyn til et ungt Talent (Høeg) føjede en ny Plads til, men udover 10 Instrumentister og en Sanger gik han ikke.

Til de to Franske kom de Breteuil, og med denne Reminiscens fra den franske Periode, der vistnok skyldtes, at franske Komedianter igjen vare indkaldte, sluttede Rækken definitivt af (3). En af de forhenværende kronprinselige Violons, Fr. Hartmann, døde allerede 1703. Det var en gammel Skik, at Kongen gav Noget, sædvanlig 30 Rd., til Begravelsen, naar En af Kapellet eller Trompeterkorpset døde. I dette Tilfælde vilde Kongen betale Alt og gav Carte blanche. Begravelsen, der kostede lidt over 87 Rd., fandt Sted i Holmens Kirke, Studenter bar Liget mod Betaling. I den Afdødes Sted ansattes Guitar-mester Joh. Fr. Fibiger, og den gamle Skalmejblæsergruppe blev fremdeles

holdt sammen dels ved ens Gager, dels ved Benævnelsen „de 6 danske Violons“ (4).

Denne Gruppe skyldtes det forlængst, at Kapellet havde forandret sit Fysiognomi. Efter i mange Aar væsentligst at have været et lille Violistorkester, brød den ind med Blæseinstrumenter, navnlig Hautbois og som kongelig fortsatte den Bevægelsen endog en Stund med forøget Kraft. I 1702 leverede Kunstdrejer Andreas Weiss 6 Fagotter til „Violonerne“ for 96 Rd., og da han saae sig nødsaget til at give Regningen find igjen, var den forøget med „4 Hautbois og 1 Tenor“ og lød paa 118 Rd. (5). Nu gjaldt det, som det ses, ikke mindst Fagotten, den nyere Fagot, der havde udviklet sig af Bommerten samtidig med Hautbois, men længe fortsatte Familielivet og glimrede med flere Arter. Det var en formelig Invasion i Kapellet, der havde flere Blæseinstrumenter end Violons, Benævnelsen Violon blev en Modsigelse. De 6 danske Violons stod i den nøjeste Forbindelse med Militærmusiken, thi disse Instrumenter vare netop dennes nye Erhvervelse. Hautbois var bleven akklimatiseret som „Obo“, de militære Musici begyndte at adoptere den og tillige Navnet, dog at de beholdt H'et. Skalmejblæserne blev til Hoboister, idet Oboen som melodiførende overtog Skalmejens Rolle.

I 1702 lod Dragonoberst Labat i Rendsborg sine Hoboister spille for Frederik IV, og efter den tilstedeværende Diplomat De Vrignys Vidnesbyrd udførte de fortrinligt alle Slags Melodier og til Kongens store Behag: „et en cela le colonel faisait très bien sa cour“ (6). Samme Aar opvartede Hoboister ved en Hofmaske-
rade. Kongen skyndte sig med at indføre dem ved de Korpser, for hvilke han var Chef: Fodgarden og det nylig oprettede Grenaderkorps*). Disse Hoboister, 6 ved hvert, kaldtes kongelige; de horte ligesom Hestgardens Trompetere paa en Maade til Hof-fet, og det vil senere ses, hvorledes Kongen beskyttede dem af al Magt.

Da Lull'i levede i Oboens eget Land, var det ikke saa underligt, at allerede han prydede sit Operaorkester med den, ogsaa Fagot og Fløjte forekom, men alle sparsomt. Med stor Varme antog den geniale Hamborgske Operakomponist Reinhard Keiser sig Oboen, der i hans senere Operaer, ialfald „Ulysses“, har et glimrende, Violinen næsten sideordnet Parti. Den er allerede frem-

*) De militære Reglementer vejlede i Reglen ikke med Hensyn til Tiden for Hoboisternes Indførelse ved Regimenterne, da de længe bibeholdt »Skalmejblæser« og saaledes tale om Labats Skalmejblæserne.

trædende i hans „Pomona“, som han opførte i Hamborg 1702 i Anledning af Frederik IV's Fødselsdag og forsynede med største Virak til Kongen. Han havde sine hemmelige Ønsker og aabnede dem to Aar senere, da han ansøgte Kongen om at op-højes i Adelsstanden eller dog udnævnes til Hofjunker. Men det slog fejl. Rimeligvis har han ved denne Tid gjort Kongens personlige Bekjendtskab, og ialfald stod han i Forbindelse med Kjøbenhavn. Han vidste mærkelig god Besked om, hvad de kongelige Hoboister præsterede, og fortalte ved det Würtembergske Hof, hvor han virkede 1719—21 i Haab om at blive Kapelmester, at den danske Konge havde i sin Grenadergarde otte Bassons (Fagotter) og Bassonetter, der tog sig „særdeles gravitetisk og behageligt ud“, han vilde skrive lignende Suitter for det Würtembergske Hof og var vel selv Komponist af de danske (7). Lige-som i Kapellet var der ogsaa 6 Fagotter paa Spil i Preussen. Her hævdedes Hoboisterne af Kong Friedrich Wilhelm til største Værdighed, thi han jog alle Kappellets Medlemmer bort paa een nær, som var en Kæmpe og derfor ham saare dyrebar, han blev stukket ind blandt Hoboisterne, der skulde udføre Kapelforretningerne, men kun tilfredsstillte Kongen. Kæmpen, der hed Pepusch, vidste, hvordan han skulde tages, og arrangerede i Tobakskollegiet en Koncert for 6 Fagotter, der lidet smigrende for Instrumentet efterlignede Svin, og hvis Stemmer hed første Svin, andet Svin osv. Den Koncert slog an. Om Træblæseinstrumenternes tiltagende Brug i Kjøbenhavn vidnede en Tilladelse til Jean d'Orphelin til at nedsætte sig som Borger og „af Fløjter, Hautbois og andre deslige Instrumenter at forfærdige, uafhængig af Drejerlauget“ (8).

4.

Bernardi. Loftsbillede paa Frederiksberg Slot. Schindler. Bernardis Tilbagevenden. Søndagften-Koncerterne. Meyer og andre Sangere. Joh. Farinelli adlet. Meyer. Anskaffelse af Musikalier. Den Hamborgske Opera. Keisers „Ulysses“. Bernardi. Helholms Violoncel. Violin, Violoncel og Viola da gamba. Kapellet dansk. Sparkjær. Suppleanter. 70aarig Periode. Violonerne som privilegerede Musikanter.

Kongen byggede Operahuset, men gjorde ikke Noget for at faae fat paa en Komponist eller Kapelmester. Han havde ogsaa Schindler, og da en Italiener var at foretrække, vilde det være billigst, naar han kom af sig selv. Det gjorde han. Bartolomeo

Bernardi, o. 40 Aar, academico filarmonico fra Bologna, meldte sig til Tjeneste i 1702. Navnlig var han dygtig Violinist og Komponist for Strygeinstrumenter, men Sang og Opera gav han sig ogsaa meget af med. Hans Ægtefælle levede med Børnene i Bologna. Selv flakkede han om Nord for Alperne, havde Ansættelse ved forskjellige Fyrstehoffer og saae kun Familien med Aars Mellemlum. Kongen ansatte ham som Musikant, alt-saa paa Linie med Schindler, men lovede ham en Gage af 800 Rdl. Han havde dog taget Munden for fuld og maatte nedsætte Beløbet til 600 Rdl. Bernardi bed i det sure Æble.*) Ti Opera-sangere fulgte ham i Kjølvet, men det var dobbelt saa mange, som der behøvedes, flere sendtes bort med Rejsepenge, men de lede Skibbrud, kom igjen og maatte atter forsynes med Rejsepenge.

Bernardi debuterede 26. August 1703, Dronningens og Prinsesse Sophie Hedevigs Fødselsdag, med en Opera paa Slottet, „Il Gige fortunato“ („Den lykkelige Mads“), hvis komiske Hovedfigur, en enfoldig Bondeknøs, efter adskillige sære Hændelser faaer Prinsessen. Den blev meget rost, især for sine mange og hurtige Dekorationsforandringer. De dramatiske Bølger gik højt i dette Aar. Franske Komedianter var man allerede i tre Aar i Besiddelse af; Montaigu, der var Formand og tidligere havde været med den franske Bande, gjorde de største Anstrængelser for at fejre Kongens og Prins Carls Fødselsdage. Han iscenesatte med stor Pragt Molières „Amfitrion“, anskaffede nye Dekorationer og engagerede Extrasangere og Dansere. Bernardi aabnede Forestillingerne i det nye Operahus 26. Oktober, men den rette italienske Aand var ikke over Publikum, og de holdt sig ikke længe. De Franske Komedianter sejrede over Italienerne og fik endda et Garderobeværelse i Operahuset, men Montaigu havde lært at tage Reb i Sejlene for Fremtiden, naar det gjaldt Festforestillinger. Han sagde, han var bleven ruineret ved i 7 Maaneder at vente paa Betaling (1).

Under denne dramatisk-musikalske Bevægelse malede Coffre sit store Loftsmaleri i „Rosen“ paa Frederiksberg Slot (1701), forestillende en Maskerade, og her forherligedes Kapellet, som aabenbart er skildret con amore. At Hofviolonerne tilhøre det gode Selskab, er ikke til at tage fejl af; Violinisten yderst tilvenstre er saa fin, at han spiller med Handske paa den bueførende Haand. Vel er Kapellet tilstede som Maskeradeorkester,

*) Ansættelse fra 1/1 1703.

men Maleren er vejet ud fra denne Karakter og har stillet Violonerne i rent musikalsk Belysning; meget betegnende for Øjeblikkets Mode har han gjort Oboist og Fagottist til centrale Forgrundsfigurer, Oboisten synes egentlig at være Den, paa hvem Opmærksomheden nærmest er henvendt. I det Hele er der imod 4 Strygere 2 Fagottister og den ene Oboist. Dertil kommer Klaverspilleren. Det kan være rimeligt, at dennes Træk foreviger Bernardi, ligesom at der findes Portrætter af Hofviolonerne blandt de Spillende, saaledes den unge Mondon. Oehlenschläger gik som lille Dreng i Slottets Sale og frydede sig over Billederne, navnlig over denne Maskerade; mest fængsledes han af den beskjænkede unge Herre med hvide Silkepantalone, Ridderhatten og Glasset i Haanden og med det „smilende Ansigt, som Rusen næsten har forvandlet til en Maske“. Den unge Digter saae i ham Modbilledet til de nære Musikanter, „der arbejde for Føden“. De arbejde dog først og fremmest for at fyldestgjøre Kunstens Krav og fik af Maleren et Vidnesbyrd om den Anseelse, hvori de stod.

Bernardi var henvist til den sædvanlige Hofmusik som Overleder og havde ikke Noget mod Embedet, naar blot Kongens „Generosité“ strakte sig lidt videre. Hvis han, skrev han til Kongen, kunde faae den Gage, som oprindeligt var ham lovet, og tilstrækkelige Penge til at rejse til Bologna for at hente Kone og Børn, vilde han komme med dem allesammen, og Børnene vare allerede saa vidt fremme i Musiken, at ogsaa de kunde gjøre Tjeneste. Kongen gav Sagen til Rentekammeret, som dog ikke fristedes af Udsigten til at se hele den Bernardiske Familie. Om noget Tillæg til Gagen var der aldeles ikke Tale, og Kammeret drøftede kun Spørgsmaalet om et Laan. Hefte Scener opstod mellem de to Parter. Kammeret krævede Kaution, som han ikke kunde skaffe, og han tilbød sin Ed, som man ikke brød sig om. Endelig spurgte Kammeret Kongen, hvor stort et Forskud, han maatte faae, og Svaret lød: 300 Rdl. Dem puttete han i Rejsetasken, og man tvivlede ikke om, at han nok hyttede sig for at komme igjen. Hans Ophold havde varet omtrent halvtredie Aar (2).

Schindler var vel ikke misfornøiet med, at denne Konkurrent, der havde sat ham à la suite som Komponist, rejste, men desto mere med sin Stilling overhovedet. Efter 30 Aars Forløb stod han endnu paa samme Gage, og han saae med skjæve Øine til Mondon, der strax havde faaet mere. Denne unge Person, kla-

gede han, tærer ovenikjøbet stærkt paa Hofapotheket! Skulde de Sunde ikke fortjene at styrkes for at holde Sundheden vedlige? Ved Bernardis Afrejse mente han at kunne bringe sine Aktier ivejret. Den megen Komponeren, skrev han til Kongen, voldte ham Hovedbrud og havde skadet hans Syn. Hvis han som en af de allerældste af det kongelige Hofs Tjenere kunde opnaa et lille dagligt Deputat fra Kjøkken og Kjælder og dertil et Par Favne Brænde aarlig, vilde han føle sig vederkvæget og sin Aand opmuntret „til Undfangelse af forhaabentlig behagelige Ideer“ (3). Formodentlig opnaaede han Intet, men han sad lunt inden Døre og kunde forsaavidt trøste sig. Kunstens tornefulde Vej vilde han dog helst bort fra, og det lykkedes ham snart at blive Sølvpop (1707), endog saaledes at han beholdt sin halve Musicus-Gage. Mulig har han da endnu glædet Hoffet som Komponist, men efter fem Aars Fraværelse vendte Bernardi tilbage.

Kongen modtog ham med aabne Arme. Han gjenindsattes med sin tidligere Gage, men betittedes Directeur de musique. Det lød smukt og brugtes andetsteds. Musikant var man i Mellemtiden saa godt som bleven færdig med, da Schindler gik, og Sangeren var ved at ryste den Titel af sig. Det lød nu for ringe, og Kapelmester passede ikke godt, da der ingen Opera eller Sangervæsen var, om man end paa Gottorp af en honnet Ambition usurperede denne Titel. Bernardis Laan var skrevet i Glemmebogen, han slog sig til Ro, talte ikke mere om Familien, men tog enkelte Gange et halvt Aars Permission. Med Violonerne laa han ofte paa Landet om Sommeren, hvor Hoffet opholdt sig. De fulgte engang Kongen til Husum. Her sang den fortræffelige Kantor Bockemeyer Solo i Slotskirken og ved Taflerne i Bernardiske Kantater. Kongen var henrykt, talte med Sangeren og gav ham en Foræring. Meget paaskjønnede Denne, at Bernardi lærte ham at synge „Alla Siciliana“ paa den rette Maade.

Den franske Komædie med sine Intermedier og sin Mellemaktsmusik, Taflerne og Søndagften-Koncerterne vare Midtpunkter for Hofmusikken, der fortrinsvis delte sig mellem fransk og italiensk Musik, dog med Overvægt af den sidste, hvad der fulgte af dens almindelige Betydning og af Bernardis Indflydelse. Søndagften-Koncerterne vare særegne for Frederik IV og betegnende for denne Konge som Musikelsker. De vare konstante og almindelig bekjendte. Kjøbenhavns dygtige Stadsmusikant Bechstedt tilbød at assistere ved dem i egen Person. Her følte Kongen sig

utvungen og glad, ikke sparsom med Lovord, naar Noget vandt hans Bifald, og i levende Samtale med Kunstnerne. Blandt dem, han meget yndede, stod Sangeren Theodorus Meyer, hvis Sang sammenlignedes med Nattergalens.

Han var født i Hannover og begyndte sin Bane ved Hoffet som kongelig Lakaj 1696. Det er sandsynligt, at han optraadte i de Operaer, der gaves paa Slottet i Christian V's sidste Tid. Ved Chauveaus Afgang 1703 avancerede han til Musikant, senere kaldtes han kongelig Kammermusicus. Han klagede, at han ikke med Kone og Børn kunde leve af 300 Rd., og at de mange ægte-skabelige Bekymringer havde skaffet ham en Svindsot paa Halsen, der snart vilde spille „Gahraus“ med ham. Derfor ønskede han at blive Slotsforvalter paa Frederiksberg, og den nye Stilling, forsikkrede han, skulde ikke hindre, at han vedblivende sang ved Søndagaften-Koncerterne, endog gratis (4). Men det kunde han ikke opnaa. En anden Gang vilde han være Kantor ved Petri Kirke. Her var der det iveau, at han ikke kunde undervise Skolens Disciple i Latin, thi, sagde man, det er ikke nok, at Kantor er en god Musicus, han maa ogsaa være velstuderet (5).

En anden, Hoffet nærstaaende Sanger, der nød stor Popularitet, var Kantor ved Slotskirken, Jens Ibsen, der tillige var Kløkker, Hofbedemand og Bedemand ved Universitetet og Holmens Kirke. Han havde været Kantor ved Frue latinske Skole og efter Vidnesbyrd af Rektor og Professorer ved Universitetet sunget i Frue Kirke og ved Universitetets Højtideligheder „til Alles Fornøjelse og egen Berømmelse“. Kongen lod engang en Soldat lære at synge hos ham og gav hver 50 Rd. (6).

Bassisten François Renel kom til den franske Bande 1704 -- der hørte gjerne to franske Sangere til Intermedierne -- og blev omtrent saa længe, den var i Kjøbenhavn. Kongen yndede ham, stod Fadder til hans Førstefødt og lod ham af og til optræde ved Taflerne. Første Gang havde han ingen Noder og hjalp sig med at synge nogle chansons udenad, senere sang han, efter at Musik var bleven forskrevet, med Akkompagnement. Helst ønskede han at indlemmes i Hofmusiken, saa han til Stadighed sang med, hvad han dog ikke kunde opnaa. Hans Skrift, der omtrent ser ud som Tryk, var mærkelig. Han klagede over sin isolerede Stilling, da han var „den eneste franske Lutheraner, som havde været Præst“ (7).

At Reinhard Keisers Idee med at blive nobiliteret ikke var

helt vild, skulde man faae at se. Det synes at have ligget i Luften, at Kongen havde et Adelskab til en Musiker at bortgive, og at det kun kom an paa, hvem der skulde trække det store Lod. Den højt ansete Violinist og Komponist Giovanni Baptista Farinelli, Directeur de musique hos Kurfyrsten af Hannover, Onkel til den senere saa berømte Sanger, blev den Lykkelige. Han rejste i 1711 fra Hannover til Danmark og spillede for Kongen med samme Succes, som om han var den orfiske Neveu. Visitten endte med en Overenskomst, hvorefter Farinelli forpligtede sig til at overdrage Kongen en betydelig Mængde sjeldne Musikalier mod at blive nobiliteret. Efter Hjemkomsten sendte Farinelli yderligere Musikalier ud over de lovede til 200 Rd. Patentet blev udstyret paa det Nydeligste med Guld- og Sølvlidser, forgyldt Skrift og malet Vaaben og forkyndte, at Farinelli, hans Hustru Victoria Tarquinia og deres fødte og ufødte ægte Børn ophøjedes i Adelsstanden. Noget maatte den nye Adelsmand dog offre til Nemesis.

Han skulde have Patentet kvit og frit, men det havde Kancelliet ikke hørt Noget om, og uheldigvis rejste Kongen bort. Kancelliet vilde derfor beholde Patentet, til Pengene laa paa Bordet, og Farinelli, som brændte efter at komme i Besiddelse deraf, fortvivlede. Han satte sig fra Hannover i Forbindelse med en Jøde, som indbetalte Summen. Meyer, som netop skulde besøge sin Fødeby, rejste da med Patentet til Hannover, hvor han overbragte det tilligemed en skøn Sølvdaase fra Kongen. Alting vilde nu have været lutter Glæde, hvis Farinelli ikke havde maattet sætte sig i Gjæld, og Meyer blev saa bevæget ved hans Lamentationer, at han betalte ham, hvad Patentet havde kostet. Farinelli blev senere engelsk Resident i Venedig. Men Meyer maatte vente i fem Aar, inden det lykkedes ham at faae Erstatning efter kgl. Resolution (8).

Meyer havde altsaa Penge paa Lommen. Han vidste altid, om Et og Andet slog fejl, at finde Ressourcer. Kunde han ikke Latin, var han inde i Fransk og Italiensk, tog Engagement ved den franske Komædie ved Siden af Renel og senere ved den tyske Opera. Med Bernardi søgte han at sætte Opera i Gang i Operahuset, men det lykkedes ligesaa lidt som før. Hans Dygtighed fremgaaer ogsaa deraf, at han komponerede og arrangerede en Opera „Don Quichote“ ved Czar Peters Nærværelse. Han havde Elever i Sang. Mest fik han maaske ud af at sætte en Handel i Gang. Han indforskrev store Kvantiteter The, Citroner og Por-

cellain og afsatte dem underhaanden. En Søndagaften, da han i høj Grad havde gjort Lykke hos Kongen, benyttede han det gunstige Øjeblik og fik Fritagelse for at betale Told, Konsumtion og Accise af en stor Amsterdamsk Sending The og Porcellain (9).

Han var Manden for at skatte den store Farinelliske Samling. Selv formaaede han, mulig i Forbindelse med sin Handel, at skaffe sig et stort Musikbibliothek. Der fandtes de berømte 24 Duetter af Stephani, Biskop af Spiga, ogsaa Kantater af Denne og af Bononcini, Fr. Mancini m. Fl., Motetto af Al. Scarlatti, Ouverture og Duet af Händels Opera „Floridante“, en Mængde italienske Operapartiturer con stromenti og enkelte franske. Er det Italienske her fremherskende, viste han sig som Sanger og Arrangeur i Besiddelse af et stort Forraad franske Sange, da han en Gang foredrog „Parodi sur le retour du roi“. Efter hans Død (1727) kjøbtes Samlingen gennem Lorentz Hartmann til Kapellet (10).

Lorentz Hartmann var Kapellets meget betroede Mand, og Indkjøb af Musikalier og Instrumenter skete gjerne ved ham. Han kunde ikke vide, hvilken Ære, der overgik ham, da han paa Madame Meyercrones Auktion kom i Berøring med den unge Ludvig Holberg, der var i Funktion og udfærdigede Attest om hans Indkjøb, en Attest, hvori den kommende Digter ikke røber sig.*) Det var franske Operaer, der ved denne Lejlighed skaffedes Kapellet. Ved et Taffel paa Frederiksberg fjorten Aar senere overrakte Lorentz Hartmann Kongen Prøver af nyan-skaffede Samlinger. Tyve „store Folianter“ indeholdt lutter fransk Musik, deriblandt 14 dramatiske Værker af Lulli (Partitur), nemlig Operaer og nogle Balletter, og Henri d'Angleberts berømte Pièces de Clavecin. Saa var der „8 skrevne Boger i stor Kvart“ og fem til, alle med Instrumentalmusik, hvoraf de to indeholdt engelske Danse og nyeste Menuetter (Dessus og Bas). Endelig 6 „smaa Folianter“ med Instrumentalmusik „pour la Chasse“ og de dertil hørende Suiter: Frederiksberg, Passa tempo di Frederiksberg, la Chasse de Rungsted, Frydenlund, Kronborg, Vallø, Frederiksberg, Frederiksborg, Jægersborg, Hirschholm, Nyrup (11). Mulig har der her været anvendt Valdhorn, som, saa vidt det kan ses, dog først anskaffedes til Kapellet i 1733.**)

*) For de tolv musikalske Opera fra Nummer 73 til 85 haver Mons. Laurentz Hartmann betalt 41 Rd. 4 Mk. 8 Sk. test. L. Holberg.
(Partikulærk. 1713, Bilag).

**) I 1719 blev der forskrevet 10 Jagthorn fra England til Jagten paa Jægersborg.

Var Reinhart Keiser Komponist af disse Jagtstykker? Det er neppe urimeligt at antage det. Hans Kjøbenhavnske Time var forlængst slaaet. Den Hamborgske Opera, der allerede var kjendt paa den Schindlerske Operas Tid, interesserede mere og mere ved Reinhart Keisers Geni. Da Kronprins Christian (Chr. VI) i Juli 1721 rejste til Sachsen for at holde Bryllup, var han endnu ikke Operahader og besøgte to Dage i Træk den Hamborgske Opera, og da han paa Tilbagerejsen med sin Brud, Sophie Magdalene, hilste paa Kongen og Dennes unge Dronning Anna Sophie, i Slesvig, maatte de gjøre omkring for med Kongeparret og Prinsesse Charlotte Amalie at se Opera i Hamborg. Kongen, der var i straalende Humør efter Arvehyldingen i Slesvig og lykkelig havde tilendebragt den store nordiske Krig, var saa tilfreds, at han i Kolding approberede en Kontrakt med Johan Kayser, der egentlig var Hamborgsk Raadsmusikant og iøvrigt en slet Person, som Direktør for et Hamborgsk Operaselskab (12). De franske Komedianter fik deres Afsked for at give Plads for den tyske Opera, der skulde gives paa Kjøbenhavns Slot; Operahuset var blevet til Kadetakademi.

Reinhart Keiser, der var Troupens Komponist, maaske ogsaa dens Kapelmester — de to Ting hængte paa en Maade sammen — havde ikke tabt sin Begejstring for Frederik IV og rustede sig til at hylde ham paa hans Fødselsdag 1722. Da gav han sin nye Opera „Ulysses“. Prologen, hvis Personer bestaa af Jupiter og danske Undersaatte, har vel været dansk, Texten staaer in blanco i Partituret (13). Stykket, der iagttager Tidens og trods Dekorationsforandringer Stedets Enhed og ikke kan have givet det fjerneste Motiv til Holbergs „Ulysses“, handler om Ulysses' Fataliteter ved hans Hjemkomst til Ithaka. De hidrøre fra, at Troldkvinden Circe elsker ham og bruger alle sine magiske Kunster for at hindre hans Gjenforening med den ædle Penelope, men Dyden sejrer. I Stykket er der et underordnet komisk Element. En Tribut til Modeoperaen ydes ved en og anden lidt mal à propos indlagt italiensk Arie. I Epilogen saae man i en dunkel Hule Tiden med Timeglas paa Hovedet og Le i Haanden. Hun sang recitativisk om Forgængeligheden af al jordisk Herlighed og Uforgængeligheden af berømte Heltes Ros. Ulysses' Klogskab og Penelopes Troskab vilde stedse mindes, men langt over dem Begge stod Kong Frederik og hans skønne Dronning: „beide blühen ewiglich, weil Ihm Niemand an Verstand, Niemand Ihr an Treue gleich“. Dette udførtes af et trestem-

migt Kor med Pauker, Trompeter og Strygeinstrumenter. Ofte har Sang og Orkester i Partituret „furiOSO“ overskrevet; Ild og ustandselig Flugt raader i denne Musik; der er megen Bravur, men Sangeren dominerer ikke.

Den tyske Opera kunde ligesaalidt holde sig som den italienske, skjøndt Holbergs „Kilderejsen“ kunde tyde paa, at den satte Sindene i Bevægelse, men den varede dog i to Saisoner. Keiser befandt sig vel i Kjøbenhavn, opholdt sig dér endnu nogle Aar og komponerede for Hoffet. Adelsmand blev han ikke, men han lønnedes med Titlen kongelig Kapelmester.

Alt dette har ikke været den gamle Bernardi behageligt. Han tog Permission og blev borte i henved halvandet Aar. *) Da han kom hjem, var Rivalen borte eller ved at trække sig tilbage, og han høstede den Fordel, at Kapelmestertitlen gik over paa ham. Silke havde han ikke spundet ved sin lange Rejse. Han boede hos Restauratør Tujon i Pilestræde, godt forplejet, men i et lille Værelse, hvor han ikke havde Plads til sit Klavicymbel, der stod paa Slottet. Hans Habengut bestod i Linned og Gangklæder, der altsammen var pakket i en Kasse. Under den store Ildebrand led han og Huset ingen Skade af Ilden, men Kassen forsvandt i Forvirringen. Der stod han halvt nøgen, og Ingen vilde laane ham Penge. I denne Nød randt Klavicymblet ham i Hu. Han skrev til Kongen, at han ikke kunde vise sig for Nogen end sige for Hans Majestæt, og at Klavicymblet paa Grund af dets Fortræffelighed vel kunde „fortjene den Naade“ at blive kjøbt af Majestæten, hvilket da ogsaa skete (14).

Ligesom dette Klavicymbel stod Helholms Basfiol eller Violoncel paa Slottet, og saa megen Pris blev der sat paa dette Instrument, at samtlige Violoner ved hans Død indgav Andragende om, at det maatte blive kjøbt til Kapellet. Frederik IV indvilgede heri og gav sin Kabinetssekretær Ramshart mundtlig Ordre i saa Henseende (15). Men saa døde Kongen. Ramshart var i Unaade hos den nye Regjering, og Følgen blev, at den mundtlige Ordres Existens nægtedes, og at Pengene, der allerede vare betalte til Enken, indeholdtes i hans Gage. Han var ude af sig selv ved denne Behandling, men Bernardi kom ham til Hjælp med en paa Fransk affattet Erklæring om Sagens Sammenhæng, hvorved bevirkedes, at Regeringen maatte give tabt. I denne Erklæring kaldte Bernardi Instrumentet Violon-

*) $\frac{4}{16}$, 1725— $\frac{3}{16}$, 1726.

cel (16). Det var Viola da gambas Afløser, der saaledes under Lyn og Torden holdt sit Indtog i Kapellet.

Helholm var den Første af en yngre Slægt i Frederik IV's Kapel. Efter ham fulgte Nordmanden Jacob Høeg, der med stor Anerkendelse omtaltes i et „lille Erindringslexicon“ (17). Han var Violinist, men spillede ogsaa Viola da gamba. Da Kongen en Aften hørte ham, udbrød han til Bernardi: „Høeg spiller ligesaa godt, som han var Italiener eller havde lært i Italien“, hvortil Bernardi bemærkede, at han selv var Læremesteren (18). Bernardi bragte atter Violinspillet i Flor, og Blæseinstrumenterne kunde ikke vedblivende triumfere; saa længe „Skalmejblæserne“ vare i Kraft, led de dog ingen Nød. En Evne til baade at blæse og stryge, hvorom Maskeradebilledet vidner, bevaredes indenfor en vis Grænse; navnlig betragtedes Fagotten som uundværlig og hørte efter almindelig Skik til Violoncellisten. Da „Violon“, ligesom „Instrumentist“, er meget ubestemt, idet den Paagældende kun i enkelte Tilfælde benævnes efter et bestemt Instrument, kan det ikke let forfølges, hvor længe Viola da gamba holdt ud, og om Violoncellen strax efter at være bleven kjøbt, var ubetinget Herre. Men — for at gaa lidt længere frem i Tiden — i 1740 ansattes Ortmann, og han var, hvad der fremgaar af senere Data, Violoncellist og Fagottist. Viola da gambas Tid nærmede sig sin Ende.

Da de 6 danske Violons lige til Gruppen opløstes ved Frandsens Død (1720) vedbleve at hedde saa, og det uagtet den ene Danske efter den anden kom ind i Kapellet, maa deres Danskhed næsten betragtes som kvalificeret trods de Betænkeligheder, Enkeltens tyske Sprog og nære Forhold til Petri tyske Kirke kunde vække. Overhovedet blev Frederik IV's Kapel, bortset fra Spidserne, Bernardi, Meyer og Dennes Efterfølger Craatz, væsentlig dansk. Kongen, der som Kronprins var begyndt med de smaa Skalmejblæsere, der sikkert vare hjemlige, ønskede bestandig at benytte hjemlige Kræfter, og det lykkedes ham. Som Dansk gik Schindler i Spidsen, og foruden Helholm og Høeg kunne Storck, Aastred Bech og den ved sit danske Sind og sin danske Pen bekjendte Peder Sparkjær nævnes (19).

Sparkjær fødtes i Kjøbenhavn 6. September 1695 og gjaldt for at være Son af Kantor ved Holmens Kirke, Christen Andersen Sparkjær, af hvem han blev opdraget som Søn. Men ved Kantorens Begravelse lod han følgende Vers trykke til Sørgehøjtiden:

„Du ej min Fader var,
 Skjøndt Du min Fader leved;
 Som Søn dit Navn jeg bar,
 Det Navn har dog ej drevet
 Mig fra den Pligt, jeg veed
 Jeg Begge skyldig blev;
 Thi Begges Kjærlighed
 Til Kjærlighed mig drev.“ (20).

Den virkelige Fader er ubekjendt, men begge Fædre havde megen Fornøjelse af Sønnen, der blev Student og efterhaanden forenede de tre Stillinger, Organist, Violon og Hoforganist (21). Hermed vilde maaske efter hans egen Formening det Vigtigste endnu ikke være nævnt. Som Poet var han i og for sig ringe, men alligevel fortjenstfuld. Han versificerede i det Meste af et halvt Aarhundrede de større Begivenheder i Kongehuset, glædelige og sørgelige, ofte i Form af Kantater, og danske Kantater vare vanskelige at finde. Han forlangte ikke selv at komponere dem, hvis der fandtes en bedre, men gav sig ikke lidt af med Komposition. Ved Frederik IV's Hof paa Fredensborg opholdt han sig ikke saa sjældent i længere Tid, vel nærmest som Klaver- og Orgelspiller, og kunde, som han selv sagde i et Digt til Kongeparret, glæde sig ved Dronningens særdeles Yndest. Paa Fredensborg var ogsaa, men kun i kortere Tid ad Gangen og indlogeret paa Kroen, hans Kollega i Kapellet, Guitarmester Fibiger, som den ene af Prinsesse Charlotte Amalies fire Exercitiemestre. Da Sparkjær var gift, og Børneflokken voxede, havde han ondt ved at bjerge sig, maaske var han noget let i det. Kongen gav ham Beskjærmelsesbrev mod Kreditorerne for tre Aar, men derefter var han lige nær, og i den følgende Konges Tid blev en Del af hans Kapelgage indeholdt „til Kreditorernes Fornøjelse“.

Kapellet var noget større, end det syntes, og Kongens yndede hjemlige Kræfter kom ogsaa an som Suppleanter. Christian Storck var Expektant i 6 Aar, inden han blev Violon. Han havde, som han skrev, gjort Opvartning med Violonerne overalt og til alle Tider uden det Allerringeste derfor at have nydt, og dog maatte han forsørge „sin Hustru og gamle fattige Moder og tre uopfødte Børn“ (22). Peter Dau var Hoftrompeter, men hørte ogsaa til Violonerne, da han gjennem et halvt Aarhundrede betalt aparte for Betjening og Opvartning ved Musiken, rime-

ligvis mest med Violin (23). Anna Sophie havde, før hun blev Dronning, en „Fiolung“, der betaltes af Kongen for at spille sammen med Violonerne. Man kunde ty til musicerende Lakajer, der ligesaa lidt savnedes ved Hoffet som hos Fornemme og Stormænd. Blandt Kongens Lakajer var en Musikant Melis fra Haderslev. Hos Prins Carl tjente i fem Aar Peter Nordenberg, der „havde den Naade at lade sig høre for Kongen“. Han saavel som Storkanslerens Lakaj, Peter Kurrepind, „der havde anvendt sin største Tid paa Musiken“, bleve Stadsmusikanter. Kongen lod paa een Gang fem Lakajer faae Information hos Kjøbenhavns Stadsmusikant (24). Mulig hørte Thomas Eyer til dem. Han var som Kongens Lakaj fra 1725 uafsladelig med paa Rejser rundt i Landet og meget beskjæftiget med at udbetale Forspandspenge. I 1730 avancerede han ved Violon Francks Død umiddelbart ind i Kapellet som Kontrabassist; den ene Dag var han Lakaj, den næste Violon (25). Otte Aar efter gik Lakaj hos den unge Kronprins Frederik, Herman Voltmar, samme Vej. Begge maa have spillet med i Kapellet, længe før de bleve Violoner.

Fra Frederik III's sidste Aar og gennem et helt Aarhundrede var Kapellet ordnet som beskrevet. Dog kan man heraf udsondre en 70-aarig Periode, som begyndte med Frederik IV, hvis Kapel kunde glæde sig over en under den forrige Konge ukjendt Fasthed i Forholdene, hvortil hørte, at Violonerne fik, hvad de skulde have. Personalet udgjorde i denne Periode trods alle Forandringer en sluttet Enhed. Efterfølgeren gled stille ind paa den ledige Plads, som sjældent længe stod tom, og man levede, noget foruroliget af Theatret, et fredeligt Hofliv.

En Tilværelse udadtil savnede Violonerne dog ikke. Med Stillingen fulgte en Ret til at musicere ved Adelsens og de Fornemmes Fester, Assembleer og Baller. De vare saaledes paa en Maade privilegerede Musikanter og frembød en vis Lighed med Raadsmusikanterne i Hamborg og Lübeck. En saadan Ret har vistnok været almindelig for Musikanter ved Fyrstehoffer. Den nævnes udtrykkelig i en Gottorpsk Bestalling af 1689, hvorved den Meyerske Bande fik Tilladelse til at opvarte ved Hofbetjentenes „Æres- og Lystdage“ ligesom hos ankomne fremmede Herskaber og nyde, hvad der blev dem givet, som „Accidens“. De danske Hofvioloner, om hvem der var megen Rift, glædede sig ved Accidenserne, om de ogsaa skulde give Afkald paa noget

vist Ophøjet ved Stillingen. De nærmeste sig de borgerlige, privilegerede Musikanter, og med disse deres Naboer og Frænder skulle vi nu gjøre nærmere Bekjendtskab.

5.

Stadsmusikanten.

Kongens Kapel og Borgernes Musik. De Privilegeredes Benævnelser og Antal. Forhold til Tyskland. Svende og Drengene. Distrikter. Ansættelse. Speciel Adkomst. Skibstrompetere. Kirkemusik. Orgelkoncerter. Organisten som lille Musikant. Frederik IV og de kongelige Hoboister. Svendeliv. Information. Instrumentkammer. Musikant-Instrumenter. Taarnmusik. Disciplene som Instrumentister. Almuens Musiceren. Fuskkerne. Jost H. Bechstedt. Fuskerkrigen. Bechstedts Fataliteter. Vending til det Bedre. Hans Sej. Andreas Berg. Bryllupsafgiften. Virksomhed. Theatret i Grønnegade.

Enhver nogenlunde stor Kjøbstad, ikke at tale om Kjøbenhavn, havde paa en Maade sit Kapel, ialfald helst det kongelige Apparat fra en tidligere Tid. Den latinske Skole, der fandtes i enhver nok saa lille Kjøbstad, holdt ved sine syngende Disciple Kantori, og ihvorvel dette Ord ikke brugtes, saa kunde man have gjort det, da en Kantor ledede Sangen som Sangmester. Kongens Kantori forgik, men Byernes bestod, og Kongen maatte betjene sig af det Kjøbenhavnske. Saa var der Organisten. Endelig kom Spillemandene, og istedetfor Trompeterstolen havde man i Raadhussalen Piberbænken, oprindelig til Bedste for en Piber og en Trommeslager.

Privilegerede Spillemand begyndte paa Frederik II's Tid at vise Livstegn. Med Titlen Spillemand lod Den eller de, der benaadedes med Privilegium, sig i Førstningen nøje: „Enhver, som gjør Bryllup eller anden Værtskab, skulle de ingen anden Spillemand fordre dertil end hannem og dem, han ville samtykke.“ Saaledes lyder den nævnte Artes Spillemands klassiske Privilegium (1). Men Kunsten steg, og Spillemand forfinedes snart i det 17de Aarhundrede til Instrumentist, hvilket ogsaa i Reglen vedblev at være Benævnelsen i det 18de Aarhundredes Bestallinger. Men Musikant kom i Brug i daglig Tale. Bestallingerne havde ogsaa „Musicus instrumentalis“ og undtagelsesvis „Musicus instrumentalis et vocalis“ ligesom „vokal og musikal Instrumentist“. Instrumentisten skulde nemlig ogsaa helst give Sang i Tilgift og foredrage Viser ved Gilderne.

Som en Reminiscens fra Piber- og Trommeslagertiden ved-

blev det gennem det syttende Aarhundrede at være almindeligt, at Privilegiet blev givet til To, ja Tre, der skulde „gjøre Ligning“ med hinanden. I Slesvig kaldtes de Consorter. Men Freden blev gjerne brudt. I Viborg bragtes Borgmester og Raad til Fortvivlelse ved den „Irring og Misforstand“, der idelig raadede mellem de to Instrumentister, og vidste tilsidst ikke bedre Raad end at udnævne en Tredie „til desbedre Forlig og Enighed“. Men Embederne vare for smaa til saaledes at deles, og efterhaanden saae Musikanterne sig befriede for Compagnons.

Musikanterne dannede ikke som i Tyskland Broderskaber eller Kollegier, de havde ingen Spillegreve eller Spillekonge over sig, der ved en aarlig Sammenkomst — „Der Pfeifertag“ — jevnede Trætter og dømte om forefaldne Uordener. Men iøvrigt uddannede det danske Musikantvæsen sig efter det tyske. I Provstebogen for Kronborg Lyng Herred (2) findes ved Siden af en Musikantbestalling fra Christian V's Tid et stort Dokument indhæftet, nemlig de af Keiser Ferdinand III 1653 konfirmerede Artikler (Vedtægter) for 105 Musikanter i Øvre- og Nedre Sachsen, der dannede et Broderskab. Et gennemgaaende Træk er her at hævde sig som en ulastelig, Kunsten værdig Klasse i Modsætning til de omvandrende Spillemand.

Instrumentisten eller Musikanten holdt som en Laugsmester Svende og Dreng. De kaldte ham Mester og boede i hans Hus, hvor de fik Kosten, Drengene tillige Klæder, baade Uldent og Linned. Svendene havde Andel i Indtægten. Drengene skulde være af „ærlig Fødsel“ og derfor ved Antagelsen fremvise Fødsels-

Omvandrende Musikanter.

attest. Mesteren lærte dem at spille, og der er ikke bleven sparet paa Ferlen: han skulde, sagde en Bestalling, uden Forargelse informere dem forsvarligen udi den musikalske Kunst. Fra „uærlige Instrumenter“, som Triangler, Lirer, Straafidler, der spilledes ved Dørene af Bellere og Fruentimmer, skulde de holde sig langt borte. Læretiden var mindst fem Aar, og efter dens Udløb modtog Drengen sit Lærebrev og blev Svend. At lignende Former som ved Trompeterlæren ere blevne iagttagne, er rimeligt, navnlig ved Frisprechen, thi de bleve, naar en Lærling skulde drive Musiken som Levevej, iagttagne under forskjellige Forhold. Ved det Gottorpske Hof blev der givet en Organistelev, da han var færdig, Penge til „Frisprechen og sædvanligt Gjæstebud“ og ligesaa, da Violdegambisten Roberts dimitterede en Elev. Svendetiden skulde vare tre Aar og helst anvendes til Studier hos andre Mestre, saa at han „rejste paa Professionen“. Svende- og Drengentaallet rettede sig efter Forholdene. I Aalborg forlangtes, at Instrumentisten skulde holde „tre dygtige Karle og Personer, som deres Kunst i alle Maader kan forstaa“. Ofte var der to Svende og to Dreng, endog færre, i Kjøbenhavn mange flere. Mesteren med sine Svende og Dreng dannede et instrumentalt Korps eller, som Kjøbenhavns Politimester Ernst sagde: et Collegium musicorum.

Musikanten var til for Borgernes Skyld, Institutionen rent borgerlig, og i en By hørte han hjemme. Men for at gjøre Stillingen mere indbringende, og da han ogsaa behøvedes paa Landet, føjedes der til Kjøbstæderne som Centra tilgrænsende Egne, og saaledes blev det hele Land inddelt i Instrumentist-distrikter. Der var neppe den Afkrog, over hvilken en ofte fjernt boende Instrumentist ikke svingede sit Scepter. Distrikterne kunde være to, fire Mil af Byens Omkreds, ofte bestod de af flere Amter eller et Stift, hvortil rigtignok, hvad der medførte store Spektakler, flere Musikanter kunde have Adgang. Distrikterne bleve ikke altid de samme af Omfang, de toge til eller af, alt efter Musikantens Driftighed og Evne til at vinde Land, hvad hans Bestræbelse altid gik ud paa. Af rene Land-distrikter var der kun faa, som Kjøbenhavns Amt. *) Kun Hoved-

*) Amager hørte hertil, men Store Magleby kunde ikke være tjent med den Musik og Spil, som andre Steder bruges, og vilde have sine egne Spille-mænd, hvilket tilstodes 1758 mod en særlig Afgift til Amtsmusikanten, for hvem Taarnby omtrent samtidig ogsaa blev fri. Greven af Schackenborg fik 1739 Konfirmation paa en Bestalling for en Musikant i Grevskabet, som han ønskede ansat for at slippe for at holde musicerende Lakajer.

stadens Musikant havde intet Distrikt, og her taltes med Rette om Stadsmusikanten, hvilken Benævnelse overførtes paa hans Kolleger, hvorved vandtes, at man altid vidste, naar det var den privilegerede Musikant, der var Tale om.

Borgernes Musikant ansattes selvfølgelig af Magistraten, hvis Ret dog overgik til den souveraine Konge. Men Christian V tilbagegav Magistraterne, saavel i Danmark som i Norge, deres gamle Besættelsesret, dog at Valget for Danmarks Vedkommende skete paa videre allernaadigst Konfirmation, for Norges paa Statholderens (3).

Magistraten respekterede ved Ansættelser Arvesuccession i lige Linie. Embedet gik undertiden i Arv gennem flere Slægtled, saaledes fire i Fredericia; de hed alle Christian Smidt, dog Nr. 4 Jens Christian Smidt. Men selv den Sidste maatte dog underkaste sig en offentlig Prøve, hvilket var den almindelige Regel saavel i Danmark som i Tyskland. Smidt Nr. 4 spillede for den samlede Magistrat „og andre Stadens honnerte Personer, som Musikeren er bekjendt“, og Alle fandt, at han „havde aflagt sin Prøve meget godt“ (Bestall. 1751). Kunde en Svend blive en ældre Musikant adjungeret, saa at han skulde succedere ham, var han hjulpen, men naar der ikke var Tale om en Søn, gik det ikke saa let, da Magistraten ikke holdt af at binde sig. Lovede Svenden at give Formanden Pension, rykkede han Maalet nærmere, og et ufejlbarligt Middel viste det sig engang i Aarhus at være, at Svenden pensionerede selve Magistraten. Ogsaa var det fortræffeligt at forlove sig med Enken, til hvem der blev taget saa meget Hensyn, at Embedet endog undertiden blev hende overdraget. At erbyde sig at ægte Enken var derfor et vigtigt Punkt i Ansøgningerne, og en saadan Enke manglede sjelden Friere.

Kunde ukunstneriske Lodder undertiden komme i Vægtskaalen, var det dog Magistraten meget om at gjøre at faae en dygtig Musikant. Det paahvilede Magistraterne, naar det paa krævedes, navnlig i Fejdetid, at skaffe Skibstrompetere til Flaaden — ligesom tidligere Trommeslagere og Pibere — og de hittede paa at overføre denne Forpligtelse paa Musikanten ved en Klausul derom i Bestallingerne. Svendene vare himmelglade ved at komme ud som Skibstrompetere, men Musikanten kunde daarlig undvære dem; havde han ingen at sende, hændte det, at han maatte stille sig selv.

Stor Vægt lagdes der paa, at Musikanten med Folk spillede

i Kirken om Søndagen ved Højmesse. I Ribe, hvor der var to Menigheder, Domkirkens og St. Catharinas, sloges man om ham, indtil det i Bestallingen blev paa det Nøjeste bestemt, hvilke Søn- og Helligdage han skulde spille i disse Kirker. Med Zinke og Basuner ledsagede han Skoledisciplenes Sang. Kantor stod i Reglen for det Hele, og han var ogsaa Den, der til Højtider komponerede Kantater. I Kirken udfoldedes ved de tre Autoriteters forenede Virken al den Pragt, man formaaede. Det antydes i ældre Bestallinger, at Musikantens Uundværlighed væsentlig beroede paa hans Kirketjeneste. Kirken lønnede ham derfor, men knapt. Den egentlige Betaling for, hvad han ydede i Byens Interesse, bestod i Frihed for borgerlige Tynger, Tilladelse til Omgang hos Borgerne en af de fire hellige Aftener, undertiden fri Residens og fremfor Alt i Privilegiet til at spille ved Bryllupper og Værtskaber, „paa det han for saadan sin Umag og Beskjæring desbedre kan blive forsynet“.

Ikke mindre laa Organisten Magistraten paa Sinde. Han ansattes sædvanligvis, naar han ikke sorterede under Stiftamtmand og Biskop eller Kirkeejerne, ganske paa samme Maade. Ingen blev antagen uden foregaaende offentlig Prøve for kompetente Personer og Menigheden. I 1702 gjorde den unge Petresch Prøve i Odense St. Hanskirke for at blive Organist i Assens; det var en formelig Kirkekoncert, der overværedes af Stiftamtmanden og Biskoppen, og hvor Kantor Basse og Musikant Lauritzen assisterede. Basse gav Attest for, at Prøven havde været „klageløs“. Samme Aar var der Prøvekoncert i Viborg Domkirke af Elias Wernitz, som baade spillede og sang og synes at have gjort megen Lykke. Man elskede Orgelspil, og der var i Landet mange gode Orgeler og dygtige Organister. Ugentlige Orgelforedrag af Organisten horte paa flere Steder til, saaledes i Kolding, hvor Organisten skulde lege paa Aareværket hver Onsdag Kl. 2—3, i Ribe og i Kjobenhavn; her spillede „ifølge en egen synderlig Stiftelse“ Nikolai Kirkes Organist 3 Gange om Ugen, og i Frue Kirke Peter Petersen Botzen i en Aarrække hver Onsdag og Fredag, naar Bonnen var endt. Overalt plejede Organisterne at spille om Søndagen en halv Times Tid før eller efter Gudstjenesten, navnlig ved store Højtider.

Man gav Organisten fri Residens, Frihed for personlig Tynge og samme Tilladelse som Musikanten til Omgang, men var i Forlegenhed med at skaffe ham den nødvendige Indtægt. Han havde altid et andet Erhverv ved Siden, og navnlig laa „dansk

Skolemester-Bestilling“ for ham. Det anerkjendtes som hans naturlige Ret at opvarde med hans „eget Instrument“, Orgel eller Klaver, og med et lille Bære-Orgel eller Bære-Klaver kunde han færdes viden om. Inderlig gjerne ønskede Magistraten at give ham et Musikantprivilegium, og i en tidligere Tid havde der været en Tendens til at paalægge Musikanten at „tage Organisten med“, ligesom Organisten, f. Ex. i Rudkjøbing, undtagelsesvis var Musikant. Men hvorledes det havde forholdt sig, kunde man ikke, naar Musikanten havde faaet et Privilegium, give det samme til Organisten. Saa stjal man sig til at give Denne et ligesom under lukket Laag. I noget ubestemte Udtryk fik han Lov til at spille „her paa Egnen“, „paa Landet“, „udenfor Byen“. Da han ikke holdt Folk, stolede man ogsaa paa, at han ikke kunde gjøre store Spring. Men var han en yndet Person og paa sin Post, kunde det hænde, at han tilregnede sig de bedste Værtskaber, og at Enden blev, at Byen havde en stor og en lille Musikant. En Forening af de to Embeder kunde dog finde Sted, og efterhaanden kom Tiden mere og mere til at gaa i den Retning.

I Magistratens Arrangements greb Kongen dog undertiden ind. Organisterne lod han vel i Reglen sejle deres So, men Musikantembeder interesserede ham saa meget mere. Frederik III ønskede meget at forsørge Skibstromptere ad denne Vej, ja, plantede engang en Trompeter i Aarhus, som havde sin velmeriterede Musikant, der hed Klock. Men Klock hvilede ikke, før han fik Trompeteren bortryddet, og det skete ved, at han lovede Kongen til Vederlag at holde en gerust Hest og en Karl i Beredskab. Frederik IV's Omhu var rettet mod de kongelige Hoboister. Da han skulde konfirmere Udnævnelserne og desuden selv udnævnte uden Indstilling ved aabent Brev, navnlig hvor der til Embedet hørte et Amt eller Stift, som Magistraten dog ikke raadete over, havde han Haand i Hanke med alle Embeder. Da Kjøgeembedet i 1718 blev ledigt, kom Enken, der støttedes af Magistraten, slet ikke i Betragtning. Der meldte sig nemlig to Hoboister, Qvirinus Steltzner af Grenaderkorpset og Andreas Krabbe af Fodgarden samt en Skibstrompter. Krabbe ønskede inderlig Embedet „for at faae et Stykke roligt Brød“, men han havde kun været 5 Aar i Tjenesten, Steltzner i 21. Saa bestemte Kongen at holde en Prøvekoncert under eget Præsidium i Overensstemmelse med den sædvanlige Skik. „Vi ville aller-naadigst,“ resolverede han, „at enhver af disse Supplikanter en

Prøve skal spille ved Hove paa det man kan høre, hvilken den Bedste af dem er“ (4). Krabbe sejrede, og et Par Aar efter befordrede Steltzner til Nakskov. Samme Aar greb Kongen ind i Andreas Bergs Skæbne. Han fødtes i Helsingør 14. Oktbr. 1686 og blev Svend hos Byens Musikant, Jens Nordstrøm; da Denne døde, valgtes Berg af Magistraten til Efterfølger. Men Kongen ønskede at anbringe en Hoboist af Fodgarden, Andreas Høbsch. Det blev da anført, at den af Helsingørs Magistrat udfærdigede Bestalling for Berg ikke kunde betyde Noget, da Magistraten kun bestod af en Viceborgmester og en Raadmand, og desuden, at Kongen, som havde ansat Jens Nordstrøm, plejede at besætte Pladsen i Helsingør. Bergs Bestalling blev derfor kasseret, Høbsch holdt sit triumferende Indtog og efterfulgtes i Embedet af en Række Hoboister.

Mangen Svend, som ikke blev befordret til Mester, fortsatte Svendelivet, saa længe han kunde, eller blev Lakaj i et fornemt Hus, undertiden Hoboist, og trak sig tilsidst tilbage til en lille By, hvor han virkede som Undermusikant mod Erlæggelse af en Afgift til et stort Distrikts Musikant, som ikke kunde overkomme det Hele. Han kunde se tilbage paa et muntert, ofte altfor muntert Liv. Den Tid, da han var Skibstrompeter eller i Udlandet rejste paa Professionen, hørte til hans bedste Minder. Og hvilke Lystigheder havde han ikke i Hjemmet været med til! Han havde været en ung Mand, der kunde lade sig se, soigneret, med Fløjels Benklæder, Kaarde og Pudderfrisur eller Paryk. Elegante Herrer havde ved Gilderne fraterniseret med ham, naar det kom højt, hvad det ofte gjorde. Der var et umaadeligt Musikforbrug. Festligheder af enhver Art krævede Musik. Et Bryllup uden Musik kunde knap tænkes. Der var endog sat Taxt derfor til Bryllupper paa fire Par. Foruden den faste Betaling kunde „opberges, hvis Enhver for Dansen vil give“. Ved Herreselskaber hørte tre Spillemand til, hvoraf ialfald den ene skulde være Blæser. Det hed, at Vinen gled bedre ned, naar en Rondo dertil blev oppebet. Selv ved Værtskaber, hvor kun nogle Faa gjorde sig tilgode ved en Bouteille Vin, maatte Musik nødvendig savnes. Under den løftede Stemning drog Selskabet med Svendene i Spidsen ud paa Grassategang eller Nattegrasseregang og gav Serenader til gode Venner; Alle inviteredes ind til en Hjertestyrkning, den nye Vært med Følge føjede sig til Toget, og man drog videre, forøvende ret grove Excesser. Intet Under, at den vægelsindede Lucretia kom i Tanker om, at en Serenade var en

meget tvivlsom Compliment, da den kunde opfattes som Led af en Grassategang. Bacchus og Polyhymnia forenedes værdigt af Slagelsemusikanten Samuel Jahn, der holdt Byens ordinære Værtshus og indlagde sig saadan Fortjeneste ved at opbygge og reparere fire Gaarde, at han stod paa Nippet til at blive Raadmand. Tilsidst forsagede han dog Kunsten for helt at ofre sig til Værtshushold (5).

Fra det attende Aarhundredes Begyndelse dukker den ene Bestalling op efter den anden, hvoraf det fremgaaer, at Borgerne levende ønskede, at deres Børn fik musikalsk Undervisning i Hjemmet. Saaledes i Kjøge (1702), Assens (1708), Odense (1716), Fredericia (1718). Musikanten skulde mod billigt Vederlag informere Børnene „paa de Instrumenter, hans Profession kan vedkomme“. Valget kunde blive vanskeligt nok, da næsten alle Instrumenter vedkom hans Profession. Men da Klaver ikke hørte til dem — det sorterede under Organisten — ses det, at Dilettanter langtfra fortrinsvis dyrkede dette Instrument. Flersidighed laa i Tiden, saa de færreste Dilettanter og Musici lode sig nøje med eet Instrument, men Musikanten var Flersidighedens store Repræsentant. Han maatte blive det, da hans Veje vare saa mange.

Hans Instrumentkammer kunde skuffe, men ogsaa frembyde et broget Skue. Roskilde Musikant fortjente Prisen fremfor mange. Han glimrede engang med 27 Instrumenter, og endda regnedes den Violin, „som var hos Justitsraaden“, ikke med, da den tilhørte den ældste Læredreng. Der saas Posthorn, der ogsaa hørte til de brugelige Instrumenter, Violiner, brune, lysebrune, gule, med Løvehoved, Skildpaddegreb og Indlæg paa Grebet, Valdhorn, „bevundne“ med Lyseblaat, Sort eller „andre Toner“, Dulcian, en ny Kontrabas, Klarinetter og mange andre. I Krogene laa gamle Citrinker, Bandurer og Skalmeyer. Randsler af forskjellig Farve saas hist og her, de brugtes til at putte Instrumenter i ved Opvarnting paa Landet (6).

I Musikantens Skole lagde man sig ivrig efter Strygeinstrumenter, og de, der udgik derfra og blev til Noget, vare hyppigt Strygere. Men i Tyskland kaldtes han fortrinsvis „Kunstpfeiffer“; „Piben“, hvorunder Blæseinstrumenterne overhovedet kunde gaa, betegnede en væsentlig Side af hans Virksomhed. Undtagelsesvis kan man se ham benævnt Byens Trompeter paa Grund af Trompetens Vigtighed for ham; han gav sig ofte meget af med Fløjte, saaledes som H. O. C. Zincks Fader, der var Stadsmusikant i Husum. Skulde noget Instrument udkaares

som hans Attribut, var Basunen dog nærmest. Til denne sluttede sig Zinken, der i den Grad var ham egen, at han i Tyskland ofte kaldtes Zinkenisten, og hos ham fandt den sit sidste Tilflugtssted. Basunen havde mistet sin Gyldighed ved Hoffet og brugtes ikke ved Militærmusiken, men havde hos ham sit rette Hjem. Med Trompet, Zinke og Basun besteg han Kirkernes Taarne.

Mellem ham og Taarnene var der en nøje Forbindelse. Christian IV havde som Faderen Taarnmænd paa Kronborg og ansatte tillige saadanne paa Kjøbenhavns Slot.; de udrustes med Musikantprivilegium for mærkelig store Distrikter, som de paa Grund af Taarntjenesten slet ikke kunde bestride, saa de i Lighed med „le roi des Violons“ i Paris maa have indskrænket sig til at tage en Afgift af dem, hvis Privilegier sattes til Side, eller som udførte Arbejdet. Men de forsvandt i Christian IV's sidste Tid, der kom aldrig Taarnmænd mere paa Slottene, og Musikanterne tog ikke, som undertiden i Tyskland, deres Udgangspunkt fra Taarnene. Alligevel bleve de egentlig altid Taarnmænd. Paa dem hvilede den saa vigtige Taarnmusik. Som fra Skyerne skulde Lovsangens, Takkesangens, Festens Toner lyde over Byen.

Ved en Sejr, Fred eller anden lykkelig Begivenhed blæstes Takkepsalmer eller „Lykønskning“ fra Kirketaarnene, undertiden fra Raadhusets og Slottets Taarne. Der behøvedes ikke altid stor Anledning. I Kjøbenhavn blæstes efter Rektorpromotion i Frue Kirke fra dens Taarn, i Ribe fejredes Landemoder og Tamperdage paa denne Maade, men det vides ikke, om man her som i Tyskland har blæst Velkommen fra Taarnene til den første Stork. I alle større Byer fandt Taarnblæsning Sted ved de tre store Højtider, Jul, Paaske og Pintse. Adskillige Byer gik langt videre. I Helsingør skulde der blæses om Søndagen, „naar Vejrliget det ikke hindrer“ (Bestall. 1679), i Nyborg „efter gammel Skik“ hver Søndag og Onsdag (Bestall. 1690). Her forlangtes ved de store Højtider udtrykkelig Trompeter, og Odense og Assens tilkjendegav det Samme ved at forlange „Trompeterskraal“ (Bestallingen 1708 og 1716). Trompeten blev saaledes betragtet som det fineste Festinstrument, ogsaa paa Taarnene, ellers brugtes gjerne Zinke og Basun. Taarnblæsningen foregik umiddelbart efter Højmesse ligesom Folk kom ud af Kirken (7).

Musikanten var ikke blot beskæftiget som Lærer hos Børgerne, men ogsaa i de latinske Skoler, hvis Forholdet da ikke

var fjendtligt, hvilket rigtignok en Tid lang var Tilfældet i adskillige Kjøbstæder.

Fra tidlig Tid havde Skolens Disciple lagt sig efter Instrumenter; for Aalborg Skole var det, som man dér fremhævede, foreskrevet i ældgamle Skolelove. Efter Musikantens Opkomst vare Skolens Instrumenter ikke længere nødvendige i Kirken, men desto mere ved dens Omgange de fire hellige Aftener, Mortens-, Jule-, Nytaars- og Helligtrekongers. Men hvorfor ikke ogsaa benytte Instrumenterne ved Bryllupper og Værtskaber? Til at synge ved disse Lejligheder var Skolen dog saa ofte engageret, kunde man tillige møde med Instrumenter, vilde en større Tiltrækning være vunden. Som syngende Musikanter havde Disciplene Fribrey, de mente, at der ikke kunde være Noget i Vejen for at give Instrumenter i Tilgift, og man øvede sig paa Livet løs i mange Skoler som Roskilde, Slangerup, Odense, Aarhus. En Krig med Musikanten, hvis Privilegium blev angrebet, udrød flere Steder og endte i Reglen, ikke altid, med hans Nederlag. Kingos Intercession for Odense Skole skyldtes det, at ikke blot denne, men ogsaa alle andre latinske Skoler paa Fyen fik Tilladelse til at musicere ved Bryllupper og Værtskaber paa Betingelse af, at Organisten sluttede sig til dem. Den arme Organist havde man saa ondt ved at forsørge, at enhver Lejlighed maatte benyttes til at hjælpe ham (8).

Sidst i Bevægelsen kom Skolen i Nykjøbing paa Falster. Her havde man, før Peter Høyels blev Rektor (1685), Intet vidst af Instrumenter at sige. Men denne energiske Mand, der havde Ord for at „innovere“ Alting og forefandt Skolen i Forfald, grundede Dag og Nat paa, hvorledes han skulde bringe den i „Flor og Renommée“, og han udfandt et Mittel: Instrumentalmusik! Disciple og Lærere greb Ideen og øvede sig tidlig og sildig paa Skalmej, Fløjtedus, Dulcian og Violin. De gjorde Furore. „Det er en Musik,“ skrev Høyels, „som uden nogen Røes kan lade sig høre.“ Alle vilde have den, Kassen svulmede, Disciple fra alle Kanter strømmede til — Skolen var virkelig ved sin Instrumentalmusik kommen i Flor og Renommée. Musikanten protesterede forgjæves, og Høyels magede det saa, at Skolen fik et ligesaa vidtstrakt Privilegium som hans og kunde spille til Dans, saa meget det skulde være (9). Aalborg Skole, hvis Personale formaaede at agere den rige Mands og Lazari Historie sangvis med Arier i Kirken, vandt ti Aar senere en lignende Sejr, efter en Tid at have ligget under, men var mere moderat i sine Fordringer. „Der er ingen Slemmen og Drik ved

Skolens Musik," sagde Rektor, der overlod Musikanten at spille ved Dansen og satte igjennem, at Skolen maatte musicere over Borde ved Bryllupper og Værtskaber (10).

Man beundrer med Rette det frødige Musikliv i Italien i gamle Dage. I Grunden fandtes paa denne Side af Alperne beslægtede Tendenser, ligesom en Afglans fra den sydlige Himmel, ogsaa i Danmark, hvor Provinsmusikken naaede sin Højde under Christian V og Frederik IV for brat at synke. Man behøver ikke at ty til Peder Paars' Testimonium:

„Borgmester selv af Glæde maatte græde,
 Man gamle Koner saae Tørklæderne at væde,
 De raabte: ak det er en himmelsk Engle-Lyd!
 I anden Verden der maa være megen Fryd,
 Naar slig paa Jorden er.“

Her var der den Mulighed, at Begejstringen var noget ilde anbragt, da dens Gjenstand, Trompeter Emanuel, havde sin sande Styrke i den Færdighed, hvormed han skiftevis satte Trompeten og Flasken for Munden. Men man vilde begejstres og har ikke saa sjældent fundet god Anledning dertil, takket være de tre Autoriteter, Kantor, Organist og Musikant. Musikken dyrkedes gennem alle Befolkningens Lag. Matroserne vare et meget spillende Folkefærd og trøstede sig under Sygdom paa Søkvæsthuset med Fiolen, endog ved Aftensangstide, til stor Forargelse for Præsten, der engang greb en Matros, som var „afført sine Gangklæder“, i at spille Fiol, medens en Anden med Opvarterkarlen ved Haanden gjorde „Anfang til Dans“. I sin retfærdige Harmes rev Præsten Fiolen til sig og slyngede den mod Sengestolpen, saa den gik istykker, men han kom galt fra den Historie. Vidner forklarede, at Matrosen havde spillet Psalmen „Nu velan vær frisk til Mode“, og Fiolen maatte Præsten betale (11). Matroserne, der ofte førtes ind paa Musikantens Farvande, indrømmedes der senere et lille Privilegium (12). Ogsaa Soldater, Haandværksfolk og mange Andre gav sig af med at spille. Fremmede og omløbende Spille-mænd var der en Vrimmel af i Jylland, navnlig i Viborg Stift. Der udstedtes Forbud paa Forbud imod dem, hvorefter de ifaldt høje Bøder, men ligemeget hjalp det.

Alle de fattige Folk, der kunde spille lidt, vilde gjerne slaa Mønt af Kunsten, og de bleve til „Fuskerne“ ved at gjøre Indgreb i Musikantens Privilegium. Dette Privilegium forekom dem højt uretfærdigt, og de tyede ofte til Næveretten. Musikanten i Aar-

hus, Martinus Ræhs d. Æ., blev efter Stiftamtmandens Vidnesbyrd frakteret „ukristeligt og umenneskeligt“ af Fuskerne, der pryglede hans Svende og Drengene igjennem, naar de vare gaede ud for at spille, og slog deres Instrumenter istykker. Ræhs blev taget under Armene af Frederik IV, som vilde ham vel, men hvis gode Hensigter assisteredes betydeligt af en særegen Omstændighed, som Conseilsprotokollen for 1715 røbede: „saasom dog intet Regiment deri Egnen ligger, hvis Hoboister derved kan præjudiceres.“

Anderledes forholdt det sig i Kjøbenhavn, hvor der var Hoboister nok, ovenikjøbet de kongelige. Fuskere havde der altid været mange af, men saa hændte det, at deres Mængde og Dristighed voxede netop paa Grund af Hoboisterne, som ogsaa fik Lyst til at spille Fuskere og paa en Maade gjorde fælles Sag med dem. Saaledes stod det til, da Jost Hinrich Bechstedt ansattes som Stadsmusikant af Magistraten 1. Oktober 1710.*)

Han maa have været dansk. Hans mangfoldige Andragender vare paa Dansk, og naar der fulgte en tysk Variant med, var den gjærne sekundær. Hans fulde Navn pranger ved Underskrifterne med vel skrevne, mægtige Bogstaver. Det havde været hans Haab at blive Hofviolon, og han „vilde forhaabe at være dertil saa kapabel som det af nogen Anden kunde udkræves“, hvad han sikkert ogsaa var, men i Christian V's Tid, da han først søgte, blev Ingen ansat, og da han senere meldte sig ved Mondons Død, stod Helholm for Tur. Der kommer i hans Skrivelser glimtvis Udtalelser frem, der ikke blot vidne om Selvfølelse, men ogsaa om høje Forestillinger om „Kunstens store Mestre“; de Ord skal man lede længe efter i hans Kollegers Udtalelser. Han havde rejst paa Professionen. Politimester Ernst erklærede, at han som Instrumentist var Staden til Ære. Han saae ved sin Tiltrædelse et Klientel for sig, der, som han sagde, bestod af „det gemene og middelmaadige Borgerskab“. Dette var rigtigt. Magistraten kunde ikke give ham mere end Stadens Jurisdiktion, men denne var kun en Part af Staden, der havde mange Jurisdiktioner foruden: Universitetets, Hof- og Borgrettens, Sø- og Landetatens. Der var Erobringer at gjøre. Han tænkte endog paa Kjøbenhavns Amt. Men Fuskerne meldte sig.

Der var Baadsmænd og Holmens Folk, Soldater og Tamburer, „Løsgængere af den borgerlige Stand“, som Bechstedt

*) Hans nærmeste Forgængere: Andreas Kirchhof, Instrumentalkomponist, (—1691), Friederich Jahn (1691—96) og Lucas Jakob Krøpelin (1696—1710).

sagde, og Hoboister. Alle gik de navnlig paa Jagt efter Bryllupper, og de vare saa snedige, at de kunde finde Mangler ved Bechstedts Adkomst, naar han troede sig i sin mest utvivlsomme Ret. Snart var Brudgommen eller Bruden ikke borgerlig, snart Stedet ikke borgerligt. Bechstedt troede, at han let skulde vise dem Vintervejen ved at skrive til Kongen; han anede ikke, at Hoboisternes Nærværelse blandt Fuserne forandrede hele Situationen, da dette nye Folkefærd havde Kongen i Ryggen. Helt frejdig indgav han Klage (Febr. 1711), slog Hoboisterne i Hartkorn med de andre Fuskere, som „Lidet eller Intet forstaa af vor Profession“, føjede dertil en Begjæring om Ret til alle de Opvartninger udenfor Borgerskabet, som Hofviolonerne ikke vilde have, hvorved han tænkte paa Adgang til Hof- og Borgrettens og Sølåtens Jurisdiktioner, og tilbød som Vederlag for Kongens forventede Imødekommenhed at gjøre Tjeneste i egen Person ved Komedierne og Søndagften-Koncerterne og lade sine Folk blæse med Zinker og Basuner fra Slotstaarnet alle hellige Dage, „som udi Tyskland ved store Hoffer brugeligt og sædvanligt er“. Men han forregnede sig. Der blev Intet af det Hele. Hoboisterne indgav paa deres Side Klage over hans Indgreb og hans Andragende fik en ublid Modtagelse. En kgl. Resolution forkyndtes saavel for ham som for alle Hoboister i Garnisonen, hvorefter Stadsmusikanten kun havde Eneret til Bryllupper, hvor Bruden var af Borgerskabet og Brylluppet stod i en Borgers Hus; derimod kunde de Andre, naar begge Betingelser ikke vare tilstede, frit spille ved Bryllup i en Borgers Hus (13).

Resolutionen var et Tordenslag for Bechstedt. Aldrig, sagde han, var det sket og hørt, at Eneretten knyttedes til denne Dobbeltbetingelse. En af Delene var nok og navnlig, at Brylluppet foregik i et Borgerhus. Resolutionen blev ogsaa opfattet som et knusende Nederlag for ham. Snart mærkede han, som han sagde, at han var kommen i Foragt blandt Fuserne, som med Hoboisterne i Spidsen trodsede ham paa alle Maader.

De passede hans Folk op, naar han var engageret, pryglede dem af òg tog Instrumenterne fra dem. Saa meldte de sig hos Bryllupsværten og sagde, at de vilde gjøre det ligesaa godt og billigere. Tidt bleve de antagne. Men Bechstedt ilede til sin trofaste Beskytter, Ernst, der sendte to Politibetjente med en Formand til Brudehuset. De meddelte Fuserne, at hvis de ikke fortrak, vilde de blive mulkterede. Saa gik de,

men tidt blev Værten ærgerlig og erklærede, at han nu slet ingen Musik vilde have. Hen paa Natten kom Fuskerne saa igen og bleve lukkede ind. For Hoboisterne skjælvede og bævede Betjentene, der ansaae disse Expeditioner for „legemsfarlige“. Thi vare Hoboister med i Spillet og bleve fordrevne, kom de tilbage med en „Oberofficer“ og gjennempryglede Politiet. Bechstedt selv blev undsagt paa Livet, og Fuskerne begav sig til hans Hus og „udfordrede ham for Haanden“. Han anlagde Proces efter Proces mod Fuskerne uden andet Resultat end, at han derved „fast havde tilsat sin timelig Velfærd“; han mente, han maatte „undergaa og krepere“.

Fjendtlighederne afbrødes først af Pesten, der længe standse al Selskabelighed, dernæst af Landesorgen ved Enkedronning Charlotte Amalies Død, men det var kun andre Gjenordigheder for Bechstedt, hvis hele Bedrift laa hen. Intet frygtede en Musikant mere end Landesorg, da der i det Aar, den varede, aldeles ikke maatte musiceres; ligesom i Fastetiden forstummede endog Orgelet ved Gudstjenesten, kun Psalme-sangen maatte lyde. Det Allerværste var dog, at Folk ikke kunde holde den lange musikalske Faste ud, og tyede til de altid parate Fuskere. Bechstedt maatte være Vidne til, at de spillede op ved alle Lejligheder, naar Folk tog Mod til sig og lod musicere.

Ernst var greben af den største Medfølelse for Bechstedt og sagde, at det var uhort, hvad han som ung Mand, der først skulde sætte Bo, maatte døje. De samlede Begge al deres Kraft og skrev til Kongen, Ernst en endeløs Redegjørelse for Alt, hvad der var at klage over, navnlig Bryllupsbetingelserne (14). Kongen underkastede Sagen en omhyggelig Prøvelse og erklærede: Bechstedt skal mainteneres! Men han føjede til: Hoboisterne maa dog ikke præjudiceres! Dette dobbelte Formaal forte til, at Dobbeltbetingelsen blev staaende. Men Fuskerne skulde hæmmes ved, at Værterne ifaldt Bøder, hvis de uberettiget brugte dem. Det Bedste for Bechstedt var, at der blæste en for ham gunstigere Luftning.

Efter saa mange Bryllupskvaler kunde han selv holde Bryllup. Han ægtede 1718 Maria Runckell. Fra Amagertorv, hvor de boede med 6 Svende og 2 Dreng, havde han ikke langt til Ernst. Politiet indrettede en Protokol, der kaldtes Bechstedts Protokol, hvori Fuskerne og de Lystigheder og Assembler, de opvartede ved, noteredes. Politibetjente sendtes ud

paa „Inkvisitionsforretninger“ efter musikalske Delinkventer, og Udbyttet var, især efter den langvarige nordiske Krigs Slutning, storartet. I Løbet af lidt over 3 Aar blev der fundet 2126 ulovlige Opvartninger (15). Fuserne vare ikke slet saa kjæphøje som før. For Hoboisterne trak der truende Skyer op, da militære og civile Kommissarier traadte sammen for at undersøge, hvorledes Stridighederne mellem Laugene og de Militære, ogsaa mellem Stadsmusikanten og Hoboisterne, bedst kunde jevnes. De militære Kommissarier viste sig meget imødekommende. De vare enige med de civile i, at Hoboisterne vel maatte betjene Rangspersoner og „de andre Officerer“ i deres egne Hus og Logementer, men ingenlunde i en Borgers Hus. Vel oplevede Bechstedt ikke at se dette blive lovhjemlet, men at det vilde ske, saa at det ved Bryllup var nok for hans Eneret, at det stod i en Borgers Hus, selv om Bruden ikke var borgerlig, har han kunnet anse for sikkert (16). Solen skinnede paa ham. Allerede 1712 havde Universitetet givet ham Privilegium i dets Jurisdiktion, og i 1723 fulgte Søetaten efter; den saae i ham en Befrier for de musikalske „Løsgængere, der gjorde adskillig Desordre“. Han hed nu Stads-Universitets- og Søetats-Musicus.

Efter hans Død i Marts 1724 overtog Enken hele Embedet og som sædvanligt stod Frieren parat. Det var Andreas Berg, der mod i Hu var rejst fra Helsingør til Kjøbenhavn og bleven Svend hos Bechstedt. Han fik Ja, arvede de tre Jurisdiktioner efter et Aars Forløb (Magistratens Bestalling 13. Juli 1725) og holdt Bryllup 14. Oktober s. A. Han maatte velsigne den Dag, da Kongen kasserede hans Helsingørske Bestalling. I de nærmest følgende Aar holdt han 12—14, ja, flere Svende og Dreng, som han havde i Kost og Logement. Ved hans Bord spiste daglig 22—24 Personer. Hans Kone havde Børn af sit første Ægteskab, deriblandt Detlev Bechstedt, og hun fødte ham 4 Sønner og 5 Døttre; i taknemlig Erindring om sin Forgænger i dobbelt Forstand opkaldte han en Søn, Jost Hinrich, efter ham. Han var, som det synes, mere besjælet af Haandværker- end Kunstneraanden, og det hed sig om ham, at han lod sig godt betale. Han blev Ejer af et Hus i Silkegade, hvor han tog Bopæl.

Skjøndt Fuserne havde mistet deres Allierede, Hoboisterne, og der var traadt kraftigt op imod dem, laa de dog altid paa Lur og gjorde ogsaa Berg Indpas. Saa undfangede han den

Idee, laant fra Christianssand og enkelte Steder i det Slesvigske, uigenkaldelig at tæmme dem paa en egen Maade. En Bryllupsafgift til Stadsmusikanten! Hvis der paalagdes Alle, der holdt Bryllup, en Afgift efter en vis stigende Taxt til ham, hvad enten de ønskede Musik eller ikke, skulde de nok hytte sig for at engagere Fuskere og betale to Gange. Berg faldt ned for Naadens Trone og anførte Alt, hvad han kunde samle sammen i sin Favor; Kongen betænkte sig længe, men indvilgede, dog at Berg „ingenlunde maatte understaa sig at extendere Bevillingen udover sine tre Jurisdiktioner for ikke at præjudicere Hoboisterne“. Det blev endog bestemt, at de, der holdt Bryllup, skulde anmelde det til ham to Dage forinden under lige Straf med dem, der bruger Fuskere (17). Denne Afgift kaldtes Seddelpengene, fordi man inden Brylluppet skulde vise Seddel eller Attest fra Stadsmusikanten, at han havde faaet sine Penge. I hvilken Grad Bryllup og Musik hørte sammen, fremgaar af denne Bestemmelse. Almindelig Lykke gjorde den nye Indretning ikke. I Søetaten harmedes man over, at Stadsmusikanten, der havde et profitabelt Embede, skulde formere sine Indtægter „paa Bekostning af den gemene Mand“ og have 4, 3, 2 eller mindst 1 Mark ved hver Holmens Mands Bryllup. Universitetet, der mente at fortjene Lettelser og ikke Byrder, murrede ogsaa. Men disse Klager brød først højlydt ud mange Aar efter ved Bergs Død. Han opfattede endog Kongens bestemte Forbud paa den Maade, at naar han blot ikke præjudicerede Hoboisterne, kunde han gjøre, hvad han vilde, og skred modig ind i Hof- og Borgrettens Jurisdiktion, som slet ikke vedkom ham, og krævede Seddelpenge. Man kjendte ham fra Baller og Assembler, Anledningen var saa fornøjelig og man betalte. Saaledes var det lykkedes ham per fas et nefas at sætte Høje og Lave, Rige og Fattige, i Skat.

De Kjøbenhavnske Forhold lignede ikke lige paa en Prik Kjøbstædernes, og af de mange Organister f. Ex. var der ingen, som agerede lille Musikant. Men væsentligt kom det ud paa Eet. Musikantens nøje Tilslutning til Skolen ved Kirketjenesten gjentog sig, dog efter en stor Maalestok. Det paahvilede Frue latinske Skoles syngende Disciple eller Davidsdegne at besørge Sangen ved de 4 Hovedkirker, Frue, Trinitatis, Helliggejstes og Nikolai, og i samme Kirker var Stadsmusikanten ansat for Guds-tjenestens Skyld med et højst beskedent Honorar. Som saa ofte i Kjøbstæderne var han instrumental Lærer i den latinske Skole,

Bechstedt havde 2, Berg 4 Disciple. Den sidste og Skolen optraadte forenede paa Slottet, navnlig naar Disciplene afsluttede deres aarlige Omgange ved at synge for Kongen ved Helligtrekonger. Det kunde synes vanskeligt nok for begge Parter med de 4 Kirker, men Davidsdegnene besørgede desuden Slotskirken, og Bechstedt og Berg overtog endogsaa flere Kirker. Da Bechstedt skulde være Søetats-Musicus lovede han at musicere gratis i Holmens Kirke med 5—6 Personer, naar det forlangtes, hvilket ikke løb af uden svære Kontroverser med Christen Sparkjær, der som Kantor egentlig var Kirkens Kapelmester, men hvem Bechstedt vægrede sig ved at anerkjende som absolut Overmand. Desuden havde han — hvorvidt det saa strakte sig — Frelsers Kirke, men istedetfor kom Berg i Besiddelse af Petri. Adskillige Gratis-Hverv paahvilede Musikanten, saaledes foruden at spille i Holmens Kirke og blæse med Pauker og Trompeter, naar Orlogsskibe løb af Bankestokken, at musicere ved Universitetets Solemniteter, hvortil Bechstedt, da han overtog Jurisdiktionen, havde forpligtet sig, og endelig al Taarnblæsning ved de 4 Hovedkirker paa de store Højtidsdage; Vederlag herfor var nemlig ikke indbefattet i Kirkernes Honorar. Ogsaa Slotstaarnet kom denne Gratis-Blæsen tilgode paa særlige Festsdage, efterat Bechstedt, som jo havde gjort opmærksom paa det Besynderlige i, at der ikke blæstes, var kommen paa bedre Fod med Kongen; det maa dog antages, at da han ved Reformationsfesten blæste fem Dage i Træk fra Slotstaarnet, er Vederlag ikke udeblevet.

Det er antageligt, at Stadsmusikanten plejede at assistere, naar der ved Hoffet behøvedes et større Personale end Kapellets, thi under Christian VI ses Berg med Folk som supplerende Korps. Uafhængig af Kapellet vandt Stadsmusikanten en Æreskrans ved at besætte Orkestret i Theatret i Grønnegade, Holbergs første Scene.

At Retten til at spille ved Komedien tilkom ham, nærede Ingen Tvivl om, og det udtaltes som Noget, der fulgte af sig selv, af de nævnte Kommissarier. Peder Sparkjær var Troupens Komponist, og forsaavidt er Kapellet dog ikke helt distanceret, skjøndt han, da han begyndte denne Virksomhed, endnu ikke var Hofviolon. Bechstedt med sine Svende, hvoriblandt Berg, dannede Orkestret, og han vil baade have egnet sig til at være Forspiller og udføre Soloer for Violin og Viola da gamba.

Efter ham indtog Berg Pladsen, og han kom senere til at vidne om Stadsmusikantens Virksomhed ved dette Theater. Der brugtes ikke saa lidt Musik. Holberg skjænker Orkestret megen Opmærksomhed i Prologen til „Uden Hoved og Hale“. Vulcanus har givet Møde mest for at høre paa Musiken, og Sganarel mener, at naar Musikanterne vil spille et Stykke, kan det erstatte den borteblevne Akt.

III.

CHRISTIAN VI's KAPEL.

Bernardi og Sparkjær. Kongeparrets Forhold til Musik. Sangværket i Nikolai Kirke. Breitendich. Klaver og Luth. Martinus Ræhs d. Y. Scheibe. Schindler og Bernardi. Opera i Hamborg. Bryllupskantaten. Studenter. Holberg og Scheibe. Kapellet. Freithof, Diener, Winter, Breitendich. Kantaten ved Christian VI's Ligbegængelse.

Til Christian VI.s og Sophie Magdalenes Salving i Frederiksborg Slotskirke gjorde Bernardi store Anstalter. Foruden Hofviolonerne fungerede Berg med Svende og Dreng, 14 Disciple af Frue latinske Skole med deres Kantor, Jørgen Bagger, Kantor Ruge, en „Vokalist de Tenor“ Just, 3 Vokal-Bassister og Flere. Men Bernardi led den Tort, at hans indgivne Regning over Udgifterne blev „kastigeret“ med 370 Rdl. (1). Aaret efter døde han (1732). Der blev foreløbig ikke ansat nogen ny Kapelmester, da Kongeparret, medens Christiansborg Slots Opførelse stod paa, levede ligesom paa Feltfod. Man holdt sig til Sparkjær, der sang:

Den Konge, der er værd en Verden at regere,
Gud gav en Dronning, som har ingen Lige mere.“

Men da han havde digtet, komponeret og dirigeret Kantaten ved Markgrevinden af Brandenburg-Culmbachs Bisættelse i Roskilde til almindelig Tilfredshed, og anmodede Hofmarskallen om et lille Vederlag „pro studio et labore“, opnaaede han kun, at hans Regning over Udgifterne blev nedsat med 12 Rdl. (2).

Kongeparret gjorde adskillige Indgreb i musikalske Forhold. De latinske Skolers Disciple maatte ikke vandre om og spille og syngte for Borgerne de hellige Aftener. Da Instrumentalmusiken navnlig var vigtig ved Omgangene, ophørte fra nu af Undervisningen deri, skjøndt man ikke overholdt Forbudet, og

Grunden blev lagt til Provinsmusikens Forfald, idet Skolen selv altid havde haft den Opfattelse, at Øvelse i det Instrumentale højnede Niveauet. Ligeledes blev Hoftrumpeternes gamle Skik at ride om i Gaardene og blæse Nytaar ind forbuddt. Pietistisk stemte som Majestæterne vare, holdt de Øje med Gudstjenestens Renhed, og mod Organisterne vare de meget strenge. De dandlede, at Organisterne brugte lange Præludier og forlystede sig selv med forfængelige Melodier, der forstyrrede Andagten, ja, vare til Forargelse; først pro exitu, naar Folk gik ud af Kirken, kunde de spille saa meget, de vilde (3). Theatret vilde de ikke vide af at sige, og Komedie og Opera kunde derfor ikke komme op. De tillod Organisten ved Nikolai Kirke, Fr. Chr. Breitendich, og hans Svoger at indrette et Sangværk eller Klokkespil i Kirkens Taarn i Erkjendelse af, at det vilde være en Zirat for Byen og en almindelig Fornøjelse for Publikum. Men da de kom til at bo paa det nære Christiansborg, bleve de nervøse ved den megen Spillen, Spilletiderne indskrænkedes mere og mere, og Breitendich skyndte sig med at faae et Arrangement istand, saa at det flyttedes til Frue Kirke. Her generede det den nærboende Holberg, som klagede sig morsomt i sine Epistler, men priste det som et af de fuldkomneste i Europa og tilskrev ene de Flestes slette Øren, at Folk foretrak det forrige i Helliggejstes Kirke (4).

Naar Religion eller Nervøsitet ikke var til Hinder, forholdt Kongeparret sig meget velvilligt overfor Musik. At den lille Kronprins Frederik havde en Musicus til Lakaj, den nævnte Herman Voltmar, var vel ikke et rent Tilfælde; desuden uddannedes han efter andre Fyrsters Exempel i den ædle Paukekunst; Hofpauker Mathias Sieber hørte en Tid til hans Etat (5). Datteren, Prinsesse Louise, lærte at spille Klavikordium af Breitendich, der i Vinteren 1736—37 gjorde ikke færre end 115 Ture ud til Frederiksberg — dengang var det halve Rejser — for Prinsessens Skyld. Frederik IV's Datter, Charlotte Amalie, var den sidste Prinsesse, der tog Undervisning paa Guitar eller Luth, der fortrængtes af Klaveret. Dog foreløbig kun hos de unge Prinsesser. Med Guitarmester Fibiger, der ogsaa maa have været Luthenist, forsvandt Luthen endnu ikke fra Kapellet, men først med hans Efterfølger Diessel (6). Klaveret, som dog ikke tidligere havde lidt under Tilsidesættelse, steg i Yndest og Brug, hvilket gav sig tilkjende ved de forskjellige Arter, Hoffet havde, som Gambe- og Hammerklaver (Martelline). Breitendich,

der var en talentfuld Orgel- og Klaverspiller, rykkede Hoffet nærmere og nærmere, ja, blev ansat som Hoforganist istedetfor Sparkjær (1741), der maaske har været Majestæterne for verdslig, da de særlig tog Sigte paa Orgelspillet i Frue og Trinitatis Kirke. Han bevarede 100 Rd. aarlig som Gratifikation, mulig var det en skjult Hofpoetgæ.

Det maa anslaas højt, at Reglementet udvidede sig med een Plads til Fordel for den talentfulde Violinist Winter; ham lod man ved Lorentz Hartmanns Død rejse udenlands for den derved „menagerede“ Gage (7). Hartmann selv havde man viist den Velvillie, at hans Søn paa Kongens Regning kom i treaarig Lære hos Hofkirurgen. En ny Mlle de la Barre, dog en tysk, Reinhart Keisers Datter Louise, afløste Meyers Efterfølger (Craatz), og blev Hofsangerinde, hun efterfulgtes af den dygtige Sanger Riemschneider (8). At Talentet kunde sætte Noget igjennem hos Kongen, fik man Bevis for.

Den nævnte Martinus Ræhs d. Æ. havde været Stadsmusikant i Horsens (1699—1713) og forflyttedes derfra til det meget store Aarhusembede, da han havde vundet Frederik IV's Gunst ved at spille for ham paa Boller. I Horsens fødtes alle hans Børn, saaledes Martinus 29. Jan. 1702, der var en af de Ældste, og den Yngste, Christian, 9. Decbr. 1710. De arvede Faderens musikalske Anlæg, og den lille Martinus spillede for Frederik IV. Som voxen rejste han til Udlandet, opholdt sig navnlig i længere Tid i England, og Faderen bad Kongen om, at han maatte blive udnævnt til hans Successor, for at han kunde beholde ham i Landet, hvilket skete (1726). Antagelig har han navnlig glimret paa Flauto traverso, thi han komponerede meget for dette Instrument, saaledes 10 virtuosmæssige Sonater eller Solos med Violoncel, der ere bevarede (9). Som Musikant fra 1731 vandt han dog ingenlunde Aarhusianernes Gunst. Det var ham for smaat i Kjøbstaden, han higede mod Kjøbenhavn og lod sit Lys skinne ved Hofet paa Frederiksberg og flere Steder. Det store Bifald, han høstede, bragte ham til at bede Kongen om at faae Bryllupsafgift à la Bergs, og han indgav Andragende derom. Men det mødte den mest bestemte Modstand hos Autoriteterne. Kancellikollegiet yttrede, at der ikke burde lægges en ny og usædvanlig Byrde paa Undersaatterne. Stiftsbefalingsmanden i Aarhus satte sig med Hænder og Fødder derimod og erklærede, at Alt, hvad Ræhs anførte, var usandt fra Ende til anden. Kun et eneste Punkt af Ræhs' Andragende lod han uberørt, nemlig Aarhusianernes Træskhed

ved at invitere Bryllupsgjæster, der kunde spille: saa hed det, „de tage ingen Penge, det er kun Plaisir!“ Kongen, der var døv for alle Modforestillinger, lod Ræhs slippe gjennem dette Smuthul og gav ham Bevillingen „uden Consequence for Andre“ (10). Efterhaanden blev dog Bryllupsafgiften indført i flere Byer.

Da Christiansborg Slot nærmede sig Fuldendelsen, tænkte man paa at faae en Kapelmester, og Valget faldt paa Johan Adolf Scheibe. Han fødtes i Mai 1708 i Leipzig, hvor Faderen var Orgelbygger. Det hændtes, da han var i sit sjette Aar, at en Dreng kom til at stikke et Bor ind i hans højre Øje, hvorved det for bestandig mistede Synsevnen, men Vanzir, mente han selv, blev ikke Følgen. Han blev Student og vilde være Jurist, men ved Faderens forandrede økonomiske Kaar greb han til Musiken, som han fra Barnsben havde dyrket. Han lagde sig efter Orgelspil og indstillede sig til en Organistprøve, hvor Kantoren ved Leipzigs Thomaskirke, Sebastian Bach, var Censor. En Anden blev ham foretrukken. Med Rette eller Urette betragtede han det som den vilkaarligste Tilsidesættelse, der skyldtes Bachs personlige Uvillie mod ham. For ærgjærrig og for ømfindtlig til at glemme det Skete fik han efter en Del Aars Forløb, da han havde slaaet sig ned i Hamborg, Hævnens Vaaben i sin Haand. Han udgav et Maanedsskrift „Der kritische Musicus“ og tog her i et anonymt Brev Sigte paa Bach, der ikke nævnedes ved Navn, men som en „vis Musikant i Leipzig“, hvis Hænder og Fødder kunde gaa til Forbauselse, naar han spillede Orgel. Men hans Kompositioner vare ikke saa lystelige. De vare hverken naturlige eller behagelige, men svulstige og forvirrede, altfor kunstlede. Destoværrer rammede Slaget. Bach følte sig ilde berørt, og hans Ven, Magister Birnbaum, tog Handsken op og gav et langt Svar. Scheibe nægtede ikke sit Forfatterskab til Brevet og tog hensynsløst til Gjenmæle, trevlende Bach-Birnbaum højst logisk, lidet sympathetisk, op. Mod behøvede han ikke, thi i Henseende til en Gren af Bachs Kompositionsvirksomhed havde han mange Meningsfæller. Hvad der undskylder ham, er, at han betragtede sig som højlig forurettet, men da han meget godt erkjendte, at Bach var et Geni, falder der ved hans hele Tone en Skygge paa ham.

Havde han ved Bach angrebet en Kunst, der stod Fortiden nær, gav Øjeblikkets Børn, de italienske Operaer, ham dog langt mere at skaffe. Deres Magt var overfor Publikum bleven større end nogensinde, og mod denne Invasion væbnede den kritiske

Musicus sig til Tænderne. Han hadede dem som en Nedværdigelse for den høje Kunst, deres Komponister som Landløbere og Charlataner. Kun den noget ældre italienske Opera lod han vederfares fuld Retfærdighed, ogsaa ganske enkelte senere Fremtoninger, og han saae sine Idealer i Tyskerne Hasse og Graun, af hvilke den Første helt, den anden for en god Del tilhørte den italienske Skole.

Blandt Andet forekastede han Bach, at Denne ikke havde set sig om i andre Videnskaber. Heri gjorde han sig unægtelig ikke selv skyldig, han vilde have prydet et Universitet som Professor, men Samtiden, som hos ham savnede Gratie og den naive Lethed, mente neppe, at han som Komponist vandt ved sin Viden. Som Kunstner med en grænseløs Produktionstrang og en umaadelig Flid dyngede han i Hamborg Kompositioner op, der aldrig kom ud. Han skrev en Opera, der ikke blev opført, fordi Troupen, som han selv sagde, blev opløst, eller fordi Musiken, som hans Uvenner sagde, mishagede Sangerne. Theatret interesserede ham overordentligt, han skrev med stort Held Mellemaktsmusik til nogle Skuespil. Han beundrede den endnu lidet kjendte Shakspeare. Og han var ikke blot Komponist og Literat, men ogsaa lidt Digter. Men med alle sine Evner og sin store Intelligens førte han kun et bedrøveligt Liv i Hamborg, hvor Striden med Bach havde skaffet ham mange Fjender, og maatte informere tidlig og sildig for at leve. En Udnævnelse til Kapelmester hos den danske Dronnings Broder, Markgreve Friedrich Ernst af Brandenburg-Culmbach gik ikke længe forud for hans Kaldelse til det danske Hof og er maaske nærmest sket, for at Christian VI kunde udnævne en allerede distingveret Person. Ialfald førte Scheibes Hamborgske Venner et Sprog, som om Overgangen fra Hamborg til Kjøbenhavn var pludselig og umiddelbar, uden at nogen mellemliggende Ophøjelse havde fundet Sted.

I September 1740 gjorde Vennerne et Afskedsgilde for ham, hvor Følelser og Tanker fandt Udtryk i et Digt. De svimle ved, hvad der er sket. En Konge og en saadan Konge har udkaaret ham til sin Tjeneste! Nu saae man klart, at den sande Fortjeneste altid baner sig Vej, nu forstod man, at en højere Magt havde ført ham fra hans Fødeland til Hamborg. Der fattedes ikke Hentydning til Bach og Fjenderne, heller ikke til Kjærlighedens Lykke, som hans Forlovede, en Hamborgsk Dame, Ilsabe Müller,

vilde berede ham.*) Til Kjøbenhavn drog han saa og debuterede med Musiken ved Slotskirkens Indvielse (11). Den følgende Sommer rejste han tilbage til Hamborg for at holde Bryllup. At Bruden var ung, forstandig og nydelig, stod der i et Bryllupsdigt (12). Han hjemførte hende i Lykkens fulde Solskin.

Hans Opmærksomhed var strax i Kjøbenhavn bleven henledet paa en af Kapellets vigtigste Personer fra fordums Dage. Schindler var død, 92 Aar gammel (1740). Han havde holdt god Stand mod Skæbnens haarde Slag. I 1717, da en Tyv brød ind i Sølvkammeret og gjorde et stort Bytte, var han som Sølvpop bleven afskediget „for Alderdom“. Men Aaret iforvejen havde han indgaaet tredje Ægteskab med Maria Vogetz. Saa overgik det ham, at en Datter flygtede bort med Kjæresten, medtagende Penge og Værdisager. Endda levede han ganske godt. I hans og Hustrus Testamente kastede han Blikket tilbage paa sit Liv, dvælede ved Operabranden og angav 8 Grunde, hvorfor han ikke ejede meget (13). Han efterlod Musikalier og „sjeldne og kostbare Instrumenter“, der altsammen saaledes vandt Scheibes Bifald, at han købte det af Enken til Kapellet (14).

Ogsaa til en anden af Kapellets Afdøde traadte han i Forhold, til selve Forgænger, Bernardi, hvis Kompositioner laa ophevede i Arkivet. Han gav sig til at blade i dem, det interesserede ham tillige at erfare, hvorledes denne Italiener var kommen fra det. Kritiken blev ganske modsat den over Schindler. Een Ting forekom ham soleklar: Bernardis hele Fortjeneste bestod deri, at han var Italiener. Alt fattedes: Smag, Sammenhæng, Fornuft, Melodi, Harmoni; Skolebommerter i hver Takt, duede Noget, var det stjaalet. Denne Kritik puttete han ind som Note i anden Udgave af den kritiske Musicus; den gaar for vidt til at synes troværdig; men lykkedes det ham ikke at ramme en Pæl gennem sin Formand, blev en ham egen Taktløshed evident.

I Kjøbenhavn havde han Fred for de levende Italienerne. Men Fjenden var nær. Et italiensk Operaselskab gjorde stormende Lykke i Hamborg, da Kronprins Frederik modtog sin unge Brud,

*) «Bemerke nur einmal die aufgebraachte Schaar,
Die sich vorlängstens schon die dumme Müh' gegeben,
Den Ruhm Dir zu entziehen, um den wir Dich erheben.
Wie mancher fiel Dich nicht aus Stolz und Missgunst an,
Weil Deine Einsicht ihm den Vorzug abgewann;
Er schreibt; doch darf er nicht bei Recht und Wahrheit bleiben,
und was er selbst nicht kann, läszt er durch Andre schreiben.»

(Trykt Digt, kgl. Bibl.)

den engelske Prinsesse Louise, i Altona. De kjørte gjentagne Gange med stor Stads fra Altona til Hamborg for Operaens Skyld og hyldede Impresarioen, Pietro Mingotti, og Kapelmesteren, Paolo Scalabrini. Den meget musikalske Prinsesse var en stor Velynderinde af italiensk Opera. Det unge Par havde heller end gjerne taget den med til Kjøbenhavn, men herfra var den stængt ude. Musik kom de dog ikke til at savne. Scheibe havde fuldtop at gjøre, han digtede og komponerede Bryllupskantaten, der ved sit dramatiske Tilsnit og sin umaadelige Længde gjerne kunde gjælde for en Opera. Han holdt Prøver i sit Hjem paa Nytorv ved Vajsenhuset, hvorhen der bragtes 24 Nodestole fra Slottet.

Værket opførtes ved Bryllupstaflet om Aftenen i Christiansborg Slots Riddersal (11. Dec. 1743). Der var tre store Hovedpartier, og den meget dygtige og virksomme Musiker Johannes Erasmus Iversen, kaldet Sanger af Scheibe, udførte efter dennes Ord „det tredie“, det andet var formodentlig tildelt Kapellets Sanger, Tenoristen Riemschneider; saa bliver det første, Kjærlighedsgudindens, tilbage til den indforskrevne Sanger Schneider fra Brunsvig, der vel var Falsettist. Til de mange Kor var der kun 8, nemlig Kantor og Succentor med 5 Disciple fra Frue latinske Skole og en Student. Orkestret derimod var vel større, end det nogensinde før var set i Kjøbenhavn, og bestod af 40, der samledes fra alle Instrumentistklasser: Hofviolonerne, Hoftrompetere, Stadsmusikanten med Folk, de 12 kongelige Hoboister, 4 musicerende Lakajer fra Markgreven og endelig 3 Studenter. Schneider fik 150 Species Dukater foruden Betaling for Rejsen, og den samme Sum udbad Scheibe sig til Fordeling mellem alle de Assisterende, som ikke hørte til Hoffet, hvilket tilstodes (15).

Dilettanternes Klasse var i Opkomst og blandt dem Studenterne. Ved Indtoget Bryllupsformiddagen „beneventeredes“ det kongelige Herskab fra et Galleri paa en ved Petri Kirke oprejst Æreport af 30 Studenter „med en meget zirlig saavel instrumental som vokal Musik“. Frugterne af den megen Musikovelse i Skolerne, som ogsaa ved Universitetet, vare synlige. Scheibe færdedes i akademiske Kredse — de 30 Studenter sang af hans Yndlingskomponist Grauns nye Opera „Kleopatra“ — og gav Stødet til yderligere Flid. Det „musikalske Societet“ („Collegium musicum“) dannedes, mulig ved hans Initiativ, og her kunde Dilettanterne faae instrumental Vejledning og Øvelse i at spille i Orkester. Her mødtes Scheibe og Holberg, der i sine Epistler aldrig bliver

træt af at tale om og prise „Det musikalske Societet“, hvis Trivsel laa ham overordentlig paa Hjertet som national Institution. Scheibe besøgte den store Digter oftere i hans Hjem og blev altid vel modtaget. De mødtes i Opfattelse af Musikens som forædlende Magt, og, da Holberg var imod den nyere Musik overhovedet, ogsaa i Uvillie mod den nyere italienske Musik; for ham stod Corelli som det store Mønster jevnside med Molière. Da han var en af Byens ældste Dilettanter, vidnede ogsaa han om Skolemusikens Indflydelse; han havde i sin Ungdom i Oxford levet af at informere paa Fløjtedus, senere lagde han sig efter Violin, ogsaa Violoncel eller Viola da gamba, men mente selv, at hvor meget han havde øvet sig, havde han aldrig lært at gnide ret. Scheibe beundrede i Holberg den store Digter, navnlig hans „Peder Paars“, og forsøgte ikke at lede Samtalen hen paa dette Emne, især da det foresvævede ham i Tiden at oversætte dette Værk paa Tysk. Han voxede hurtigt fast til Danmark og lærte Sproget.

Han førte et meget behageligt Liv ved Hoffet, var paaskjønnet af Majestæterne som af Kronprinsparret, navnlig Kronprinsessen, hvem han tilegnede anden Udgave af den kritiske Musicus. Med sine Violoner eller en Del af dem nød han Landlivets Glæder i rigeligt Maal, da deres „Séjour“ ved Lystslottene, navnlig Frederiksberg og Hørsholm, strakte sig over en længere Tid (16). Hoffet var vel ved den pietistiske Tone ualmindelig kjedsommeligt, men desto mere velkommen var Musikens, endog for Kongeparret selv, som det eneste Lyspunkt. Ved Forholdenes Magt, Scheibes og Kronprinsessens Bestræbelser kom der endog en vis Glans over Kapellet, saa at det en Tid lang under Christian VI havde sit smukkeste og lykkeligste Afsnit i den 70aarige Periode.

Som der var gjort Plads for Winter, skete det Samme for Freithof, saa at Kapellet kom til at bestaa af 12 Violoner, hvorefter Reglementet lukkede Porten for stedse for nye Udvidelser. Freithof var en fortrinlig Violinist, der havde uddannet sig ved „besværlige“ Rejser i Italien. Han var dansk, oversatte Bøger fra Engelsk til Dansk, talte i disse om at tjene Fædrelandet og Sproget ved slige Oversættelser og om de Danske som sine kjære Landsmænd. Af ingen Violinist var der siden Banske og Beson bleven gjort saa megen Stads. 31 Aar gammel ansattes han med 400 Rd. i Gage, der med Tiden steg til Kapelmestergage, 600 Rd., foruden at der stadig faldt en betydelig Gratialeregn over

ham, endog 100 Rd. ad Gangen (17). Hans eneste Konkurrent i saa Henseende var Sangeren Diener, Riemschneiders Efterfølger, en dygtig Musiker, paa hvem der ogsaa sattes den største Pris. Det Overordentlige hændte, at Begge hævedes i Rangen, næsten samtidigt og kun to Aar efter Ansættelsen, Diener som Sekretær i det tyske, Freithof som Sekretær i det danske Kancelli (18). Med Freithof kunde Winter, hvis Gage aldrig naaede højere end 400 Rd., ikke maale sig, men hans store Dygtighed som Violinist blev stærkt fremhævet af Scheibe. Han fungerede til Tider som „Banden“s Klaverstemmer og stod engang imellem for Indkjøb af Klaverer. Freithof offrede paa Fløjtens Alter og skrev „Sonata, Flauto traverso Solo Del Sigr. Giovanni Enrigo Freithof“ (19). Han var ugift, Winter gift.

Breitendich vilde Hoffet ikke længere undvære i Kapellet, og da en Plads blev ledig, ansattes han som Violon, hvilket vilde sige, at han skulde være Klaverspiller. Efterhaanden som Kronprinsparrets Døtre voxede op, blev han deres Lærer. Det blev sagt om ham ved hans Død paa Vers, at han havde informeret to Dronninger og tre Prinsesser (20). Konstellationen Scheibe-Freithof-Breitendich pristest. Til en vis Grad fik dette Kapel en literær Farve ved Scheibe, Sparkjær, Freithof og Breitendich, som skrev i musikalske Anliggender. Da de tre Sidstnævnte vare danske foruden Flere, ses det, at Danskheden vedblivende ikke kom tilkort.

Til sin Kantate ved Christian VI's Ligbegængelse havde Scheibe nogle flere Sangere end ved Bryllupskantaten, men to Disciple fra Frue latinske Skole fungerede som Solosangerinder (Sopran og Alt), da der ikke var en Sangerinde at opdrive i Byen. Orkestret var endnu større, hvilket kom af, at Scheibe havde Dilettanterne at rutte med; han brugte dem til Udfyldning af Violin-, Bratsch- og Basstemmer. Selv angav han senere hele Personalets Antal til over 80. Prøverne holdtes i Trinitatis Kirke, idet Personalet placeredes i Koret. Holberg var hver Gang tilstede og havde Plads næved Alteret. Man iagttog, har Scheibe berettet, at han ved et bestemt „stærkt“ ∴ gribende Sted altid blev saa bevæget, at han med Lømmetørklædet i Haanden gik bagved Altret for at skjule sine Taarer. Scheibe stod paa sin Lykkes Højde.

IV.

TRE HOFKAPELMESTRE.

En Bortførelsehistorie. Frederik V. Italienerne. Orkestret. Scheibe og Scalabrini. Gluck. Scheibes Afrejse. Italienerne. Pergolese. Sarti. Dansk Opera. Valdhorn. Flauto traverso. Voltmar og Foltmar. Martinus Ræhs. Harpe. Taffelmusik. Nytaarsaftenmusik. Emolumenter. Violonerne og den italienske Opera. Christian Ræhs. Nyt Operaorkester. Palschau. Scheibe og Peder Paars. Hans Forhold til Kjøbenhavn og Italienerne.

Som den sidste af Frederik IV's 6 danske Violons døde Martin Chr. Gottwaldt 1746, Aaret før han kunde have holdt 50 Aars Jubilæum. Han hørte ikke til Kapellet's literære Side, men holdt sig til det Solide og ejede et Hus i Stormgade, hvor han drev en Handel med Nodepapir, Musikalier, The, Kaffe, Smør og Andet. Hans 29aarige Søn, Henrik, født i Kjøbenhavn, overtog Huset og Handelen og arvede ligeledes Violonembedet. Men med at holde Bryllup gik det ikke saa glat for ham.

Han havde i Kjøbenhavn i Professor Thestrups Hus lært en smuk og meget vakker Dame at kjende, Datter af Provst Fr. Thestrup, der var Sognepræst for Hassing og Stagstrup Sogne i Thy. De forlovede sig, og hun rejste hjem, men hendes Forældre vilde ikke vide af Partiet at sige, skjøndt de ikke vare forvænte med Partier, da en Datter var bleven gift med en Sergent. Efterat Gottwaldt to Aar i Træk var rejst til Thy og forgjæves havde anholdt om Forældrenes Samtykke, kom han det tredie Aar og fik atter Nej, men havde da forsynet sig med Kongebrev, der dispenserede for Tillysning og Vielse i Kirken. De Elskendes Personligheder og trofaste Udholdenhed havde vakt almindelig Sympathi, og saaledes blev der Hjælpere nok, ikke mindst blandt Præsterne paa Egnen, for at faae en Bortførelse og Vielse istand. Bruden var heldigvis ikke i Faderens Præstegaard, men styrede Husvæsenet i en ham tilhørende, nærliggende Gaard, Øland, og der-

fra blev hun bortført ved Nattetid. En Nabopræst, Oluf Kamp, der kunde „skjælde Fanden saadan ud, at Fanden selv blev bange“, men havde meget svage Ben, viede dem prædikende om Jakobs og Rachels lange Trolovelse, i en anden Nabopræsts, Wilhelm Schmidts, Præstegaard i Snedsted, Natten mellem 4. og 5. Juli 1747 henimod Solopgang, hvorefter de befordredes i en Chaise, der tilhørte en af Pastor Thestrups Venner, til Hillerslev Præstegaard (1).

Denne Bortførelseshistorie passer ikke ilde ind i Frederik V's første Tid, da Alle vare i Bryllupsstemning og saae en ny Himmel og en ny Jord. Nu skulde det gaa løs med Komædie og Opera, som man efter den lange Faste tørstede dobbelt efter. Den danske Komædie rejste sig, og der gik Bud efter Mingotti og Scalabrini. De lode ikke vente paa sig og indkvarteredes med hele Sangerselskabet paa Charlottenborg, i hvis Festsal der skulde spilles. Kongen gav desuden en betydelig Understøttelse og fri Musik. Hofviolonerne maatte deran. De vare 11, da Breitendich ikke kunde gjøre Nytte i Orkestret; Scheibe, der skulde skaffe den italienske Kapelmester det behørige Orkester, havde at føje 6 til, hvilket ikke faldt ham vanskeligt. I. P. Palschau, en Tysker, der havde været ansat i Holsten og lige var kommen, blev sat til første Violin og Iversen til anden; fire Hoboister skulde besørge Obo og Valdhorn (2). Det ses saaledes, at Kapellet af Blæseinstrumenter kun kunde paatage sig Fagot, navnlig ved Ortmann, — Fløjte fulgte med Obo —; til de 17 føjedes en Italiener, der hørte til Operaselskabet, Violinisten Fr. Darbes, og dermed var hele Orkestret istand. Den klaverspillende Kapelmester Scalabrini har rigtignok været en meget vigtig Person. Han var lige bleven gift med Buffosangerinden Grazia Mellini, der tilligemed den ypperlige Buffonist, Peregrino Gaggiotti, gav de til Opera seria hørende komiske Intermezzoer.

Operaen, der begyndte 18. Decbr. 1747, vakte stor Begejstring, og Scalabrini tog som Kapelmester og Komponist sin gode Del af Bifaldet. Utvivlsomt besad han Dytighed og Routine, et større Talent var han ingenlunde. Men han fortæredes ikke af kunstneriske Længsler, var munter og rede til at gribe Lykken, hvis den skulde vise sig. Den kom ham meget hurtigt imøde.

Scheibe iagttog med Forbittrelse Operaens Held, og hans Ærgrelse var saa meget større, som han i Scalabrini saae den livagtige Bernardi. Han formaede som sædvanligt ikke at gjøre en Røverkule af sit Hjerte og maa have lagt sit Mishag og sin

Foragt for Dagen. Det kunde ikke gaa. Hans Fald blev brat, Unaaden aabenbar og Bernardis Skygge hævnnet. Ikke to Maaneder efter Italienernes første Optræden havde han sin Afsked, der skulde regnes fra 1. Juli 1748. I den tilbagestaaende Tid blev han gjort overflødig. Thi Scalabrini ansattes allerede 11. Februar 1748 som Hofkapelmester med den sædvanlige Gage, der, saalænge Scheibe hævdede sin, udbetaltes af Chatolkassen (3). Saaledes var der i henved fem Maaneder to Hofkapelmestre, den ene frydende sig ved en uventet Lykke, den anden skudt tilside i Unaadens Mørke. Scalabrini gav den 1. April i Apartements-salen en stor Koncert med 20 Extramusici. Hans huslige Lykke kronedes ved Fødselen af en Søn (4).

Scheibe dulmede sin Smerte med Betragtninger over, hvorledes en Opera rettelig burde være. Han skrev en Text, „Thusnelda“, og fremsatte i Fortalen sine Anskuelser om italiensk Opera. Man skulde tro, at der aldrig havde existeret tyske Operaer, men de vare ganske gaede i Forglemmelse. Thi en Hovedsag var det for Scheibe at vise, at der kunde skrives en ikke-italiensk, tysk Text. Var der først tyske Librettoer, vilde de tyske Komponister, der stode højt over de italienske, men bøjede sig under det italienske Aag, benytte dem, og saa havde de Tyske Spillet vundet. Netop som han skrev, stod der i Kjøbenhavn en tysk, italianiseret Komponist Gluck, der var italiensk Kapelmester i den anden Saison og fik sit Orkester af Scalabrini. Hvorledes Gluck blev bedømt i Kjøbenhavn, vides der Intet om, heller ikke, om Reformtanken allerede gjærede i hans Sjæl. Hans tragiske Geni fandt dog foreløbig ingen Hindringer i den italienske Opera seria. Men mærkeligt er det Træf, at han, der mange Aar senere stod frem som Operaens store Reformator, i Kjøbenhavn blev Vidne til de Scheibeske Reformforslag. Men hvilken Overensstemmelse, der kan have været mellem dem, saa laa tysk Opera aldeles ikke Gluck paa Sinde.

J. A. Scheibe.

Scheibe vilde bort fra Kjøbenhavn og havde helst sagt Farvel strax, men Gjæld gjorde ham Oprykningen vanskelig. Der var tilstaaet ham den efter hans Tjenestear sædvanlige Pension, 400 Rd., „indtil han paa anden Maade kan værde employeret“, men han savnede den fulde Gage og Emolumenterne. Gebyret for hans Bestalling, som han endnu ikke havde betalt, blev ham eftergivet og et lille Pengebeløb tilstodes ham. Men hans Forlegenhed steg saaledes, at han „i yderste Nød“ anraabte Kongen om en Hjælp af 200 Rd. (12. April 1749). „Doch was sind doch 200 Rth. für Eure kön. Majestät“, udbrod han. Men Kongen tilstod ham kun 30 Rd. „til Hjælp til Rejsen“. Kort efter er den vel gaaet for sig. Han agtede sig til Sønderborg, hvor han vilde oprette en Skole for Ungdommen.

At Holberg i sine Epistler pøb den italienske Opera ud, havde navnlig sin Grund i, at den fortrængte hans elskede musikalske Societet fra Charlottenborg, hvor det havde faaet Husly, ja, bidrog til dets Opløsning. Denne kom rent paa Hovedet af Hofviolon Ortmann, der i den Tro at gjøre en god Forretning havde laant Penge og var rejst til Tyskland for at indkjøbe fortrinlige Instrumenter til Societetet, men ved sin Hjemkomst var ilde faren med alle disse Instrumenter, som han fik Tilladelse til at spille bort ved et Lotteri. Men ved Hoffet var Glæden almindelig over den italienske Operas Herlighed. „Syngere og Syngerinder“ fra Operaen sang ved Taflerne: Mad. Turcotti, hvis mægtige Person var et solidt Hylster for den brillante Stemme, Forceline, Ignatius Torelli, Md. Mariane Pircker og hendes elskovsfulde cavaliere servente, Kastraten Jozzi, der altid fulgte hendes Spor.

Kjøbenhavn var i 1749 som en Festhal, der gjenlød af italienske Toner. Kronprins Christian fødtes, og Gluck gav sit store Festspil „Gudernes Trætte“ paa Charlottenborg, Scalabrini et lille paa Slottet. I Efteraaret holdt Kongens Søster Bryllup og den Oldenborgske Kongestammes 300 Aars Jubilæum fejredes i tre Dage, paa Slottet, i Kirken, paa Universitetet. Scalabrini kunde knap overkomme alt det, han havde at bestille. Han komponerede allerede nu til danske Texter, som Sparkjær, der ogsaa gav enkelte musikalske Bidrag, skrev. Efter sin tredie Saison, som Scalabrini ledede, tog den italienske Opera sig et to Aars Pusterum, men en lille, italiensk Koloni blev tilbage: foruden Scalabrini, hans Frue, der blev Hofsangerinde med 200 Rd. aarlig, Gaggiotti, der lønnedes som Kammersanger, og Darbes, der ved Hofviolon Behns Død fik Dennes Plads (5). De Fire holdt ved forenede Kræfter Inter-

mezzoerne i Live ved Hoffet, thi ogsaa Darbes tog Del i dem som Librettist og Leverandør af Costumer. Flersidig, som han var, lagde han sig meget efter Malerier og Kobberstik, hvis Salg til Kongen blev ham en god Indtægtskilde; hans ældste Søn blev en anset Portrætmaler i Berlin. Saaledes kunde man vedblivende glæde sig over denne Kunststart, hvorefter Opera buffa voxede frem, og som i Grunden havde gjort det største Indtryk. Pergoleses „Serva padrona“ var dens Perle, og hvor meget Bifald den vandt, ses ogsaa af, at Iversen indstuderede Stykket med Jfrne Berg, de to første danske Sangerinder, som udførte det offentlig paa Christen — ikke Andreas — Bergs Scene, hvordan saa den ene af disse unge Piger har baaret sig ad med at udføre Bassangerens Rolle. Saa stor en Betydning som i Paris fik „Serva padrona“ dog ikke her, thi i Verdensstaden, hvor den kom frem 1752, gjorde den Epoke som Aabenbaring af en helt ny Kunst og blev Spiren til Opera comique. Pergolese, der var død flere Aar tidligere og i en ung Alder, kan ved den overordentlige Virkning, dette lille Værk og hans „Stabat mater“ gjorde gennem Aarhundredet, betragtes som Forkynderen af en nyere italiensk Kunst. Denne skulde man snart lære nærmere at kjende ved en ung, talentfuld Komponist, som maaske netop fordi han var ren Italiener, slog mere an og vakte langt større Opmærksomhed fra første Færd, end Gluck synes at have kunnet glæde sig ved.

Mingotti, der i Saisonen 1752—53 igjen gav Opera med Scalabrini som Kapelmester, men fra nu af paa den danske Skueplads, viste sig den næste Saison, i December 1753, med en ny Kapelmester, den 24aarige Giuseppe Sarti, født i Faenza 28. Decbr. 1729. Han havde navnlig gjort sine Studier i Bologna under den lærde Padre Martini og nylig vundet sin første Sejr i Venedig med sin Opera „Il ré pastore“. Egentlig kom der to Kapelmestre, der som Komponister kappedes om Prisen, thi Italieneren Francisco Uttini, „Academico filarmonico“, gav paa Gjennemrejsen til Stockholm, hvor han fandt et blivende Sted, ogsaa Operaer under Mingottis Ægide. I Vædekampen har Sarti sikkert været den sejrende. Hidtil havde man beruset sig i Stemmernes Bravur og Klangskjønhed, nu lyttede man ogsaa nøje til selve Musikken, man anede en Individualitet bagved den og kaldte ham Musikens Tibul. Højt maa Bølgerne have gaaet, da han saae sig i Stand til at udgive Partituret af sin „Ciro riconosciuto“, dog uden Recitativer, hos Thiele i Kjøbenhavn; han skrev i den franske Tilsegnelse til Kongen, at Dennes Bifald havde opmuntret ham der-

til (6). I Forhold til italiensk Opera viser Frederik V sig overhovedet og ikke mindst efter Dronning Louises Død som Enthousiast, skjøndt man ellers ikke er tilbøjelig til at tillægge ham videre Sans for Musik (7).

Inden Sarti kom, havde Kongen ment at maatte holde noget igjen og sætte en Grænse for de store Udgifter til Operaen. Men de gode Forsætter henvejredes strax, og Kongen var med Hoffet enig i, at Operaen burde støttes kraftigt. Et Operahus skulde bygges, og Kongen vilde give Mingotti 100,000 Kr., fordelte paa ti Aar, til dets Opførelse. Men Sarti maatte man frem for Alt sikre sig. I Tonerne bestod hans Tryllemagt end ikke alene, man fandt stort Behag i hans franske Konversation og utvungne Omgangstone. Nu blev det Scalabrinis Tur at stige ned fra Tronen og sættes paa Pension. Sarti udnævntes til Hofkapelmester 1. April 1755. Med Operahuset blev det vel ikke til Noget, da Mingotti først gik fallit og derpaa døde. Men Sarti havde af Toner rejst en Borg saa mægtig, at den endog gav Plads til en fremspirende dansk Opera.

Dilettanterne vovede sig videre frem end nogensinde. Inspirerede af Sartis Musik drømte danske Studenter om dansk Opera, og Nordmanden, den unge Niels Krog Bredal, virkeliggjorde Ideen, som han selv ansaae for Noget af det Dristigste, et Menneske kunde falde paa. Men Verden skulde erfare, at det ikke var absolut nødvendigt for en Komponist at have „set Tiberstrømmen“. Han skrev Text til to større Operaer, der opførtes i hans Hjem. Det Sartiske Væld var rigtignok deres Grundbetingelse, da det Hele hvilede paa Melodier fra hans Operaer, men Recitativterne og et og andet Nummer vare af danske, mest Komponist-Dilettanter, og Johan Christopher Kleen kom saaledes i Arbejde med den ene Opera og de derpaa følgende, at han kunde fortjene Navn af den første danske Recitativkomponist.

Ifølg almindelig Skik førte den italienske Opera en instrumental Kunstner med sig, gjerne en Violinist (8). Men uden Hoboisterne vilde man have været ilde faren; de vare allerede det uundværlige Hjelpekorps paa Blæsersiden. Blandt dem hørtes den meget dygtige Valdhornist Melschede ofte ved Hoffet i de 4—5 Aar, han fra Operaens Begyndelse opholdt sig i Kjøbenhavn. En fremmed Valdhornist Reinning lod sig ogsaa høre. Overhovedet havde Messinginstrumenterne faaet en mægtig Forøgelse ved Valdhornet, der var blevet Hoboisternes tredie Hovedinstrument ved Siden af Obo og Fagot og fra Christian VI's Tid

brugtes i vidt Omfang paa Jagter. Frederik V bestilte en Gang hos Guldsmed Jagenreuter 50 Valdhorn, sagtens til Jagten, og han gav Jagenreuter 2500 Rd. til Indrettelsen af et komplet Værksted, navnlig for „Musik- og Felttrompeter, Valdhorn, Basuner og Posthorn, saavel af Sølv som af Messing“ (9).

Det Blåseinstrument, som dog var det uudværligste for Hof-fet, kunde Hoboisterne imidlertid sjældnere præstere, da det vel brugtes, men ikke var nødvendigt i Militærmusiken, Flauto traverso. Den indtager en særegen Plads blandt Instrumenterne ved den overordentlige Yndest, den vandt. Det mandlige Kjøn dyrkede den fremfor noget andet ligefra Frederik den Store af Preussen, der kaldte den sin bedste Ven. Damerne havde heller end gjerne fulgt med. Dorothea Biehl græd som ung Pige sine modige Taarer, fordi Faderen forbød hende at lægge sig efter den. Ritmester Wibe i Næstved havde alle Slags Fløjter: to Fløjtedus, en Dobbeltfløjte, to Flageoletter og en Travers, som var den dyreste og kostede 2 Rd. (10). Fra 1727, da den berømte Fløjtenist Qvantz, Frederik den Stores Lærer, forsynede den med to Klapper, skal dens enorme Succes, der varede over et Aarhundrede, kunne dateres. Orfiske Vidundere fremstilledes paa Scenen ved Hjælp af den tryllende Fløjte, hvis Magi store og smaa Komponister paakaldte. Scheibe skrev i Hamborg halvandet hundrede Fløjteværker, og hans Opus 1 var en Sonate for Fløjte og Klaver. Sarti udgav en Fløjtesonate i Paris, og hans Orkester i „Ciro“, der gav Afkald paa Obo og Fagot, krævede to øvede Fløjtenister. Til det danske Hof naaede Kompositioner for Fløjte „di sua maestà il rè di Prussia“ — italiensk skulde Titlen altid helst være.

Blandt Frederik V's Hofvioloner fandtes der neppe nogen betydelig Fløjtenist. Da Sangeren Diener havde komponeret et Stykke til Dronningens Fødselsdag 1748, erklærede han det for „uomgængelig nødvendigt“, at to Hoboister kaldtes til Hjælp som Fagottister — Ortmann var nok fraværende — og „Foltmar jun.“ for at blæse Flauto traverso. Det har vel været Johan Foltmar, senere Sparkjærs Efterfølger som Organist ved Trinitatis Kirke, derhos Vineddikefabrikør, Indehaver af en Frugt- og Planteskole i Follerup og endelig Komponist af „Terzetti dal D et Gdur a 3 Flauti traversi, composti da Giovanni Foltmar, Organiste“ (11).

Der var fire Brødre, alle „vittige“, som det hed om dem. Den Ældste, Hofviolonen Herman, var den Eneste af dem, der varede V'et og skrev sig Voltmar ligesom Faderen, en i Kjøben-

havn bosat Musicus, navnlig Fløjtenist, medens de Andre forandrede det til F. Han var, som det staaer til at formode, den mindst vittige. Fløjteblæser kan han ikke have undgaaet at være. Efter ham kom Johan, født 1714, saa Hoftapetvæver Christian Ulrik, hos hvem Violonen, der var ugift, boede, og endelig Christopher, en yndet Miniaturmaler og tillige Musicus, der i Forening med den næst yngste byggede Vaisenhuskirkens Orgel. Efter de hyppige Gratialer, Violonen modtog af Kongen, kunde det formodes, at han blev meget paaskjønnet som Musicus, men de stammede vel snarest fra Erindringen om ham som Lakaj.

Formodentlig var Martinus Ræhs den egentlige Fløjtenist i Kapellet, skjøndt ikke hørende dertil. Hjertenskjed af Aarhus og trykket af huslig Sorg, da Konen i mange Aar var sindssyg, udbad han sig i 1749 at maatte overdrage Embedet til et af sine Børn, hvilket bevilgedes. Nogle Aar senere tog han fast Ophold i Kjøbenhavn, og 1754 fejrede han i sin Bopæl i St. Pederstræde en Datters Bryllup med sin Efterfølger i Aarhus, Bergs forrige Svend, Henrik Krag. Hans Stilling betegnedes da: „han opvarter ved Kapelmusiken ved Hoffet“ (12).

Han spillede Flageolet ved en Koncert, var med i Ciro-Orkestret, hvor der var saa god Brug for Fløjtenister, og ved Hoffet havde han sin ejendommelige Ansættelse. Han stiledede dog ikke, som det synes, mod at blive Hofviolon, men havde det federe Stadsmusikantembede i Kjøbenhavn i Kikkerten. Det lykkedes ham at faae en skriftlig Udtalelse fra Kongen gennem Overhofmarskallen, A. G. Moltke, at Embedet skulde blive ham givet, naar det blev ledigt, paa det Vilkaar, at han, som han havde tilbudt, spillede om Vinteren ved Hoffet som Hofmusicus uden nogen „Appointment“ (13). Kongen havde dog lovet mere, end han kunde holde, hvilket viste sig, da det kom til Stykket. Til Erstatning udfærdigede Kongen nu en saalydende Resolution: „Virtuosus Martin Ræhs bevilges fra 1. Oktober 1765 aarlig 200 Rd., indtil han som virkelig Hofviolon kunde indtræde i Hofreglementet“ (14). Men Døden hindrede ham i at naa saa vidt (15). Det lidet klædelige Paalæg af Forpligtelsen til at spille gratis, Umuligheden af at faae ham ind i Reglementet, før Plads blev ledig, viser, at Kapellet fremdeles blev gjort i de strammeste økonomiske Tøjler.

Naar man blot befandt sig udenfor Reglementet, kunde adskilligt passere, og det var derfor til stort Held for Hoffet og

Staden, at den udmærkede tyske Harpenist Kirchhoff, der lod sig høre ved Hoffet 1758, ikke behøvede at ansættes i Kapellet, men dog som kgl. Kammermusicus og lønnet af Partikulærkassen kunde faae fast Ansættelse (1760). Luthen var ved at gaa af Mode og spilledes ikke mere ved Hoffet, men Harpen, der havde ligget i Hi næsten et Aarhundrede, vaagnede op ved Kirchhoffs Mesterspil, erstattede Luthen og gjorde store Erobringer blandt Dilettanterne.

Violonerne, der trods alle Strejftog ind paa Blæseinstrumenternes Omraade holdt sig til den ældste Tradition og mest vare Violister, musicerede fortrinsvis ved Taflerne, idet Taffelmusik som fra tidlig Tid var Hofkoncerternes Hovedform. Den hørte ikke blot til paa Fødsels- og Festsdage, men ogsaa paa enhver „Postdag“, thi da var der „Fuldtaffel“ med Musik og Kur. Den instrumentale Musikform, som nu stillede enhver anden, navnlig Suitsene i Skygge, var Symfonien. Saaledes hed Operaouverturerne, mer deres tredelte Form benyttedes i vid Udstrækning selvstændigt. Forbruget af Symfonier ved Taffelmusiken var overvældende stort. Scalabrini komponerede i 1750 24 Symfonier og indforskrev 6 af Verocaj og desuden 12 fra Hamborg og 24 fra Dresden; det næste Aar komponerede han 12 Symfonier og indforskrev 12 fra Dresden og 24 fra Hamborg (16). Sarti besørgede det Meste selv og skrev i et Aar (1757) 34, i det næste 42, i 1760 16 foruden meget Andet, altsammen „pour la table du roi“ (17).

En egen Taffelmusik fandt efter gammel Skik Sted Nytaarsaften, da alle de fem kongelige Musikkorps, Hofviolonerne, Hoftrompeterne, Hestgardens Trompetere, Hoboisterne ved Fodgarden og Grenaderkorpsen, vare i Virksomhed. Først besøgte hvert Korps for sig de forskellige kongelige Herskaber og spillede. Naar det var forbi, blæste Trompeterne paa Slotspladsen til Aftentaffel og ilede saa op paa Slottet, hvor alle Musikanterne placeredes i et Gemak, der stødte op til Spisesalen. Ved Aftentaflets Begyndelse toge Hoftrompeterne fat og gjorde en „Finall“, der varede et Kvarter. Efter dem kom Hestgardens Trompetere med en Finall af samme Varighed, derpaa Hofviolonerne, der spillede en halv Time, og endelig Hoboisterne, der havde al den Tid, Taflet endnu varede, til deres Raadighed. Saa snart et Korps var færdigt, forføjede det sig bort. Naar ogsaa Hoboisterne vare forsvundne, dukkede Husgeraadskarlen op for at samle

alle Voxlysstumperne, der tilhørte ham, sammen. Samtlige Musicerende modtog vedtægtsmæssige Kvanta af Vin (18).

Bacchi Gaver tilfaldt overhovedet rundeligt Alle, der musicerede ved Hove; de skulde have Vin hver Gang. Hofviolonernes Vin in natura ansloges for hver Enkelt til henved 100 Rd. aarlig. Vinens Art valgtes efter Omstændighederne. En Flaske Franskvin var det Sædvanlige, Rødvin brugtes ogsaa, og der forekom Exempel paa, at naar Violonerne befaledes til at spille hos en tilrejsende stor Herre, blev der sat en Flaske Rhinskvin af til hver i den kongelige Vinkjælder. Desuden havde de andre „agrémments“ eller Emolumenter, nemlig fri Medicin fra Hofapotheket og — hvad der endnu ikke kjendtes i Schindlers Tid — Brænde, idet Kapelmesteren fik 3 Favne og hver af de 6 Ældste $1\frac{1}{2}$ Favn.

Da Vin in natura saa temmelig svarede til, hvad man nutildags kalder „Feu“, satte Violonerne den største Pris paa at være i saa megen Funktion som muligt, og de opvartede med Glæde efter gammel Skik ved Hofballerne, der vare standsede under Christian VI, men igjen begyndte under Frederik V, og assisteredes af Berg med 8 Folk eller flere. Men Operatjenesten betragtede de som et rent Hoveri, da der her ikke synes at være givet Vin in natura, og det Gratiale, de fik efter aarlig indgiven Ansøgning, 20 Rd. til hver, forekom dem alt for ringe i Forhold til Slidet.

Da den italienske Opera efter to Aars Fraværelse atter begyndte i Saisonen 1758—59, var det under lidt forandrede Forhold. Thi Sarti var nu ikke blot dens Kapelmester, men tillige i Forening med et Par Operister Impresario. Til Uheld for Violonerne vedvarede Kongens frie Musik, og de mærkede, at der var ingen Ende paa Operavæsenet, som Sarti ikke kunde leve foruden. De mest Misfornøjede eller de, der bedst kunde undvære de 20 Rd., fattede nu den Beslutning — Freithof var dog forlængst fritaget — at tilkjendegive Hofkapelmester Sarti, der skulde levere Orkester til Operakapelmester og Impresario Sarti, at de ønskede Fritagelse for at spille mod at renuncere paa Pengegaven. Mulig til deres Forundring viste det sig strax, at der ikke var det Mindste ivejen. Kun vilde han selv vælge Stedfortræderne.

Den Eneste af Violonerne, der kunde benyttes som ledende Primoviolinist, var den fratrædende Winter, men for ham fandt Sarti netop nu fortrinlig Erstatning, og Kongen var villig til at yde den nødvendige Pengehjælp i saa Henseende. Som

faldet ned fra Skyerne stod Christian Ræhs der. „Mr. Chr. Ræhs“ havde, da han var 25 Aar gammel, holdt Bryllup i Aarhus med Jfr. Maria Elisabeth Wechmann, men hvordan det ellers hang sammen med hans Livsgang og Udvikling, staaer i det Dunkle; han har vel tjent Faderen som Svend og fulgt Broderens Exempel ved at rejse udenlands. Sarti ansatte ham som „Directeur de l'orchestre“ med 200 Rd. aarlig, og den Anseelse, han nød som Violinist og Musiker og de mange Aar, han kom til at virke i denne Stilling, tyder paa, at han udfyldte den godt (19).

De i Operaorkestret tilbageblevne Violoner vare 5, og de skrumpede i den næste Saison ind til 4 (20). De sad som levende Symbol paa Kongens frie Musik. De Andres Stedfortrædere, der lode sig nøje med de 20 Rd., kunde neppe henregnes til dii minores, det skulde da være Bergs Svend, senere Violon G. Schreiber. Skibstrompter B. Thomasen, der spillede for Sparkjær, var heller ikke ilde. Derimod nød 7 Hoboister 25 Rd. hver; de kunde tildels optræde som Strygere, saaledes de senere Violoner Peter-sen Lund og Vieth. Tre Hoftrumpetere, Wagner, Ament og Chr. Kirchhoff, hørte til de Engagerede, men den fineste Gruppe, der bestod af fire med 50 Rd. hver, hed „engagerede Violons“. Dette „Violons“ var ikke grebet ud af Luften, thi med Undtagelse af een, Fagottisten Michael Linthorst, der havde været ansat i Pløn som „fyrstelig Hoboist“ og i tre Aar virket ved Operaorkestret, vare de andre vordende Violons og ansatte som Expektanter i Kapellet: Palschau, Violinisten Detlev Bechstedt og Violoncellisten Laurens Morel. Det ses atter her som under Frederik IV, at Kapellet var noget større end Reglementet udviste, hvad ogsaa Martinus Ræhs godtgjorde. Palschau var en gammel Expektant. Han klagede (1756) for Kongen, at han nu paa niende Aar ventede paa Ansættelse i Kapellet, sad som Enkemand med 5 Børn og ikke vidste, hvorledes han skulde forsørge dem og navnlig bringe den unge Virtuoso med hans af Gud forundte Gaver videre. Denne Søn, Gotfred Vilhelm, var da 14 Aar og havde forlængst spillet ved Hoffet og i Hofkredse ligesom paa forskjellige Steder i Udlandet. Overalt vakte han den største Opmærksomhed som Klavervirtuos, og hvad Vidunderbarnet lovede, holdt Manden, men Rusland blev hans Hjem. Den Palschauseke Familie bugnede af musikalske Medlemmer. Alt, hvad der hed Palschau, spillede eller sang.

I Sønderborg træffe vi Scheibe strax efter Ankomsten fordybet i et nyt literært Arbejde, der ganske fortrinligt egnede sig

til at give Humor: den tyske Oversættelse af Peder Paars. Forlæggeren var saa ivrig, at han kun indrømmede „6 Maaneder i det Højeste“ til at skrive den, og Scheibe brugte endda kun 5, hvorfor Arbejdet, som han sagde i Fortalen, snarere var højest iltfærdigt end udført med megen Flid og lang Eftertanke. Han trøstede sig dog med, at Holberg havde bragt Digtet istand i faa Maaneder. Den ubønhørlige Forlægger fik de to første Bøger tilstillede ved Mikkelsdag 1749 og de to sidste ved Juletid. Den lange Fortale, der vidtloftig gjengiver Indholdet, er dateret Sønderborg i Høsten 1750, og paa Titelbladet betegnede Scheibe sig med Bogstaverne I. A. S. K. D. C., hvilke lidt mystiske Tegn vilde sige: Johann Adolph Scheibe Königl. dän. Capellmeister. Ellers holdt han ikke ved, hvad han skrev, sit Navn tilbage ligesaa lidt som „kön. dän. Capellmeister“, der var en Titel, han havde vundet, og som frembød den store Fordel at dække over hans Fald. Holberg sagde om Oversættelsen, at han lastede den ikke, men at Digtet hørte til dem, der kun tage sig ud i hjemgjorte Klæder.

Til Kjøbenhavn droges han idelig, og han fandt et fast Tilknyningspunkt i Raadhusstræde-Koncerterne, der blev en bekjendt, længe bestaaende Institution. For dem komponerede han meget, navnlig en Kantate ved den af Folket saa højt elskede Dronning Louises, hans Velynderindes, Død. Den officielle Kantate komponeredes af Scalabrini. Mulig har denne Hyldest af den afdøde Dronning bidraget til, at Kongen ønskede klart at vise, at Unaaden var hævet. I Sønderborg blev Scheibe mod Slutningen af 1752 paa det Glædeligste overrasket ved et Brev fra Hoffet. Kongen havde fremsat det Spørgsmaal, hvem der havde været den første Sanger, der grundede Vokalmusiken, og blandt hvilke Folkeslag den først var bleven udbredt. Og i Forbindelse dermed havde han nævnt Scheibe og befalet, at der skulde rettes en Anmodning til ham om at yttre sine Tanker derom. Han skrev en hel Bog. „udkastet paa kgl. allernaadigst Befaling“ (21).

En kjøbenhavnsk Magnet var ogsaa hans Søn, Christian Frederik, der som 18aarig blev Underofficer i Fodgarden (1761) og endte som Oberst. I Sønderborg boede han endnu efter 1760, men hvad enten han var der eller i Kjøbenhavn, glemte han aldrig Italienerne. Da Holberg var død, skrev han sin fortræffelige Karakteristik af Digteren, den eneste af en Samtidig, og lod den indlede den anden Udgave af hans Oversættelse af Peder Paars. Nu slog han sig løs. Han havde faaet Lyst til at digte med, anbragte nye Anspielungen og Lignelser, ja, et helt selvstændigt

Parti for at bøde paa et formentligt Hul i Romanen. Selv Italienerne kom med, og Degnen bad Fogden om Naade i italienske Koloraturer.

Kredsene omkring Italienerne, haabede han, at hans Tid endnu ikke var omme. Dramaet, der begyndte med Scalabrinis Ankomst, udviklede sig videre og lod Lykken drive sit Spil med de tre Hofkapelmestre.

V.

KOMEDIEHUSETS ORKESTER.

Strid om Orkestret. Detlev Bechstedt. Komædie og Sang. De italienske Intermezzoer. Danske Operaer. I. C. Kleen. Den italienske Operas Forening med den danske Komædie. Bergs Afsked. Komædiehusets nye Orkester. Den Plønske Hofmusik. Johan Hartmann. Plønernes Engagement. Rejsen. Succes. Klarinetten. Mellemaktsmusik. Plønernes anden og sidste Saison. Planer ved Bergs Død. Theatret som musikalsk Institution.

Den danske Komædie aabnede sit eget Hus paa Kongens Nytorv 18. Decbr. 1748. Aktørerne ejede Theatret, som snart blev Stadens. Aaret iforvejen, da Carl August Thielo, en ikke ueffen Musiker, der var født i Sachsen og forlængst akklimatiseret i Kjøbenhavn, havde gjenaaabnet den danske Skueplads i Christen Bergs Hus i Læderstræde, men snart blev sat fra Bestillingen som Direktør af Aktørerne, var der udbrudt en stor Strid om Orkesterretten. Aktørerne havde henvendt sig til Hoboisterne af Fodgarden og Grenaderkorpset om at spille, hvad de hellere end gjerne vilde, men Andreas Berg protesterede. Sagen gik til de højeste Autoriteter og blev sat i Gang ved Andragender fra Hoboisterne til deres Chefer af 1. Juni 1747. Oberkrigssekretæren antog sig varmt deres Sag og havde Kongen paa sin Side. Men Obersekretæren og Magistraten kæmpede for Bergs Ret og hævdede, at Stadsmusikanten havde spillet i Grønnegades Theater og havde Eneret til at betjene Borgerskabet. Hertil gjen svarede fra Kongen og Oberkrigssekretæren: „det var den Gang! Komædier ere desuden ikke til for Borgerskabet alene, men for Alle.“ Magistraten samlede nu al sin Kraft. Berg var, yttrede den, ikke en Mand, der saaledes kunde sættes til Side. Han gjorde meget gratis for Hovedstaden. Det Afgjørende laa dog i, at Theatret var et Borgerhus. Aktørerne vare civile Personer, der hørte under den borgerlige Jurisdiktion, og det var ikke Tilskuernes

Karakter og Stand, der deciderede Kvæstionen. Dette erkjendtes for at være sans réplique, men Kongen øjnede dog en Udvej. Det var udelukkende om den danske Komedie, Striden stod, men det kunde formodes, at der ogsaa vilde blive franske og tyske Komedier. Stadsmusikanten skulde have Eneret til at spille i det danske Theater, men Hoboisterne maatte spille de andre Steder eller dog eet af dem (1).

Berg, der saaledes saae sig i Besiddelse af Orkestret, skulde skaffe Musik til Mellemakterne, som man ikke havde det Mindste af, og der var løbet meget Vand i Stranden, siden han spillede ved „Den danske Komedies Ligbegængelse“. Men hans Stedsøn og første Svend, Detlev Bechstedt, der var en dygtig Musiker og en nyere Tids Fordringer voxen, tog Sagen i sin Haand og blev Orkestrets Leder. Da der kom Ballet, ansattes han ogsaa som Balletrepetitør og blev saaledes den første. Orkestret bestod af Strygere, maaske med Tilsætning af en eller to Fagottister, ialt en halv Snes eller tolv, og de hørte just ikke til første Rang.

Men Theatret maatte snart bekjende, at Komedie og Sang søgte hinanden. Italienerne sang ikke forgjæves paa Charlottenborg. Et musikalsk Element trængte sig ad forskjellige Veje frem i Komediehuset, først og fremmest gennem Komedierne selv, de skulde nu, som Holberg sagde, ende med Sang og Dans, og han imødekom i nogle af sine sidste Stykker Tidens Smag ligesom Thielo gav sit Bedste i Slutnings sangen af „Den forvandlede Brudgom“. Den italienske Opera flyttede ind i Komediehuset, ja, dette tilegnede sig for egen Regning de italienske Intermezzoer med Scalabrini som Anfører, hans Frue og Gaggiotti som Agerende. Fordringerne til Orkestret steg derved. Bergs aftenlige Løn var 6 Rd. — hvad der ogsaa gaves i Grønnegade-Theatrets bedste Aar —, Intermezzoaftenerne skulde han dog have 3 Rd. mere, men saa ogsaa forpligte sig til at sende „habile Folk“. Ved Intermezzoerne, der gaves som „Nachspiel“, førtes megen fortræffelig Musik frem, men at se de samme to Personer agere Aar ud Aar ind og i beslægtede Situationer maatte i Længden trætte.

De italienske Intermezzoer vare paa Hellingen, da dansk Opera og danske Intermezzoer meldte sig. Thielo, der opildnedes ved de Bredalske Forsøg, kom først til Mølle med en dansk Opera til laant Musik, men Bredal selv, der førte sit Værk fra Hjemmet til Theatret, endog med nogle af sine Sangere, fulgte ham lige i Hælene, og hans „tvivlraadige Hyrde“, hvis Sujet kan minde lidt om Alfred de Mussets „Marianna“, slog an. Man hørte med

eet danske Sangere, Maleren Peter Cramer, Figuranten Soelberg, Haugsteen, ja, danske Sangerinder, de to Jfr. Glad. Mærkeligst var dog den unge Skuespiller Jens Musteds Optræden som Sanger, da hans indtagende Stemme, en lav Tenor, og smukke Foredrag ligefrem stillede ham paa Linie med de italienske Sangere. Thiello fungerede ved Klaveret i sit Stykke, I. C. Kleen som Recitativkomponisten i alle Bredals; ligesom i Dennes første Operaer benyttedes med Undtagelse af enkelte Nummere, navnlig i „Den tvivlrådige Hyrde“ af J. C. Kleen, laant Musik. Den Rolle, Kleen saaledes spillede ved de første danske Operaer, var en Slags Kapelmesters. Som fattig Musiker levede han navnlig af Informationer. Han underviste Jfrne Glad, ogsaa Jfr. Böttger, i Sang og Musik, besorgede Afskrifter af Musiken til de danske Operaer og akkompagnerede Arier, som Danserinden Mad. Como sang i Balletterne. I den italienske Operas Orkester var han Violinist et Par Saisoner, endog „engageret Violon“ sammen med Palschau, Bechstedt og Morel. I Extraskat 1762 betegnes han „informerer i Musik“, men ses fra den Tid ikke mere.

Men Bredal havde spillet sine bedste Trumfer ud strax og medens den italienske Opera var fraværende; hans Stykker bleve mere og mere flove, og kun et Aarstid varede hans Glæde: italienske og danske Intermezzoer bleve opgivne, men Theatret havde ved at antage sig dem viist, at det betragtede det musikalske Skuespil som hørende ind under sit Omraade. I Virkeligheden var Theatrets Fysiognomi det samme som den Dag idag: Skuespil, Ballet og Opera stod Side om Side, kun var Operaen italiensk og Gjæst i Komediets Hus. Det Sidste ønskede Theatret forandret, og økonomiske Hensyn have spillet ind med, men det fortsatte kun den allerede betraadte Vej ved at bevirke, at den italienske Opera blev et Led af Skuespilarterne og kom ind under Theaterbestyrelsen. Man kan længe nok græde over, at Komediets Værger ikke satte sig for at leve af Komedie og Mellemaktsmusik alene. De forstode, at den dramatiske Musik ikke lod sig afvise, og Opera var i hint Øjeblik italiensk Opera.

Da Skuepladsen fra Saisonen 1761—62 overtog den italienske Opera, faldt Kongens frie Musik til denne bort, og man ønskede ikke at gaa i det vante Spor, saa at Komedie og Ballet havde sit Orkester og Operaen sit. Der skulde dannes et Orkester, som ogsaa kunde fyldestgøres ved Operaen, og til en Begyndelse afskedigedes Berg. Den alderstegne Musikant mærkede, at han ikke længere med Held kunde hævde, at Theatret

var et Borgerhus. Thi i dette Borgerhus hørte nu Operaen hjemme, som han aldrig havde haft Ret til, og hvis Fordringer han ikke kunde fyldestgjøre. Han saae med Sorg en ny Tid gry og havde kun den Trøst, at Theatret maatte leje hans Kontrabas og give 25 Rd. for Saisonen.

Sarti engageredes af Theatret som Kapelmester. Han valgte Orkesterpersonalet og sluttede Kontrakt med hver Enkelt for Saisonen. Enhver forpligtedes til at spille med ved Alt, Komædie, Ballet, Opera. Christian Ræhs skulde vedblivende være Formand eller Directeur de l'orchestre (Koncertmester), men ikke længere for Operaen alene. Paa Grund af Forpligtelsen til at spille med ved Alt forhøjedes Gagerne, som det italienske Operaorkester havde haft, næsten gjennemgaaende, Hoboisternes til det Dobbelte. Der var 22, mest Musikantersvende og Hoboister, 8 af dem bleve senere Hofvioloner. „Schimmelmanss Folk“ gjorde en Ugestid Extratjeneste (2).

Saisonen var neppe begyndt, før der aabnede sig Udsigt til i den derpaa følgende at kunne højne Orkestrets Niveau ved nogle Engagementer. Hertugen af Pløn døde i Oktober 1761, og Hertugdømmet tilfaldt den danske Konge. Hoffet skulde opløses og Hofbetjentene afskediges, men da de Plønske Undersaatter bleve danske, vendte Embeds- og Bestillingsmænd ved Hoffet deres Blik mod Kjøbenhavn for muligt at holdes skadeløse som Pensionister eller paa anden Maade.

I Pløn taltes der ikke om Kapel og Hofvioloner. Alt gik til paa gammeldags jevn Maade som ved de fleste smaa Fyrstehoffer. Der holdtes ingen Kapelmester, men en Koncertmester, og hvad der svarede til Violoner var for en Del formummet i Lakajers eller andre Funktionærers Lignelse. Den Plønske Hofmusik nød dog i Kjøbenhavn den Ære at blive kaldt Kapel, og der var heller ikke Grund til Andet. Dette Kapel var nemlig omtrent ligesaa stort som det danske og indrettet paa samme Maade med en Sanger eller undtagelsesvis en Sangerinde i sin Midte, og desuden var det adskilligt bedre.

Alle Lakajer ved Hoffet vare selvfølgelig ikke Musikanter, men en Del af dem. Musikanten absorberedes dog fuldstændigt af Lakajen, der havde mange Forretninger udenfor det Musikalske og slet og ret hed Lakaj. Han kunde avancere højere op og blive Taffeldækker som den fixe Fagottist Duwe eller Kjøkkenskriver og Slotsskriver som Violinisten Johan Peter Hægemann, men Fagotten og Violinen havde Intet med deres Titel at

gjøre (3). Et tilsvarende Par, der dog ikke naaede ud over Lakajtrinet, havde man i Fagottisten Sell og Violinisten Semler.

En og anden af Lakajerne nedsatte sig, naar han var træt af Tjenesten, som Borger i Pløn, og drev en Næring. Saaledes Lakaj Hans Hinrich Zielche, der synes at have været Fløjtenist; han blev Gjæstgiver og Vinhandler i Pløn (4). Tre Aar forinden, i Februar 1741, fødtes hans Søn, der opkaldtes efter ham, paa Pløns Slot. Dennes glimrende Talent for Fløjte har der været god Lejlighed til at uddanne, men Lakajvejen vilde han ikke slaa ind paa, og efter at være bleven voxen tog han til Lübeck.

Megen Vægt blev der lagt paa Blæseinstrumenterne. Der holdtes to Trompetere, der gjorde Fureertjeneste; den ene, Christian Hægemann, en Broder til Johan Peter og ligesom Denne Violinist, drev det vidt og blev Kammermusicus og Kammerfureer paa een Gang. To Valdhornister, som stode udenfor Lakajstanden, hørte til, saaledes Franciscus Sieg (Sich) (5), og Jacobus Ehrlich (6); der anskaffedes paa een Gang 72 Valdhornduetter til dem. Tonerne lød herligt fra Terrassen ved det højtliggende Slot, der majestætisk behersker Egnen med de mange Søer. En fin Oboist fik man i Tauer, der antog Titlen Koncert-Oboist; han komponerede saavel for Obo som for Fløjte og har vistnok ogsaa været Fløjtenist. Der kjøbtes Traversfløjter og „Koncertfløjter“. Pagen Warnstedt lærte at blæse Fløjte af Pløns Stadsmusikant Düring.

Efter Koncertmestrene Baroni og Kres blev Philip Carl Mari Pio Koncertmester 1751. Han ægtede Anna Jacobine Stolle, der en kortere Tid havde hørt til den italienske Opera i Kjøbenhavn og blev Plønsk Hofsangerinde (7). I Juli 1761 afskedigedes Pio, som ikke var i godt Humør i den Anledning. I hans Sted indkaldtes Johan Ernst Hartmann, der ifølge Ordre 5. August 1761 blev ansat med 300 Rd. aarlig, saaledes at Ansættelsen skulde regnes fra 1. Juli.

Han fødtes 24. Decbr. 1726 i Gross. Glogau i Schlesien, hvor Forældrene boede; mere kan ikke for Tiden meddeles om dem, Byens Arkiver ere for en stor Del gaaede op i Krigsluer. Der var megen Musik at høre i Byen. Langt over Halvdelen af Indbyggerne var Katholiker, hvis Kirker, navnlig Dom- og Pfarrkirche, der begge ere anseelige og bruges endnu, have krævet megen Musik. Der var en Stadsmusikant — „Kunst-Pfeiffer“ hed han —, om hvis Valg Katholiker og Protestanter stredes, og som gjorde Prøve paa

Slottet. Violinspil, som var den unge Hartmanns Hovedsag, kan han have lært i Gross Glogau. 28 Aar gammel ansattes han i Fyrstbiskop Schafgotsch's Kapel i Breslau. Denne rige og musik-begejstrede Herre øste Penge ud for at holde et udmærket Kapel. Men Syvaarskrigen gjorde en brat Ende derpaa. Østerrigerne besatte Breslau, Schafgotsch kom i en skjæv Stilling til Kongen af Preussen og flygtede over Hoved og Hals den 5. Decbr. 1757. Hvor blev Hartmann af? I 1761 ses han i Hertugen af Rudolstadt's lille Kapel, hvorfra han efter nogle Maaneders Forløb kaldtes til Pløn. Mange Æventyr havde han sikkert fristet, neppe noget mærkeligere end det, at han, efter at have været Plønsk Koncertmester et Fjerdingaar, saae sig forvandlet til dansk Undersaat og dansk Pensionist in spe.

Efter en saa kort Tjenestetid skulde man tro, at Hartmann let havde kunnet affærdiges, men han stod ligesaa fast som Andre, der havde tjent i mange Aar, og hertil bidrog vel, at han blev en vigtig Person ved Hertugens Bisættelse, som først fandt Sted i December. Koncertmesterstillingen forudsatte, da der ingen Kapelmester var, Komponistkapacitet, og Hartmann besad den. Han fungerede som Kapelmester, skrev Musiken til den af en Assessor Alberti digtede Sørgekantate, tilkaldte Extramusici, blandt hvilke Zielcke kom fra Lübeck, og dirigerede.

Med Tanken henvendt paa, hvad Rentekammeret vilde gjøre med dem, sad de Plønske Musici Vinteren over i den lille By. Hartmann benyttede Tiden godt og forlovede sig med den 26-aarige Margarethe Elisabeth, Datter af Guldsmed Joachim Christian Wilcken i Pløn og Hustru Anna Margarethe, f. Bundsen. Musikerne kunde have godt Haab om at blive pensionerede eller sligt, men da der kom Brev fra Rentekammeret, drejede det sig om noget Andet. Kammeret gik Theatrets Ærinde og tilbød dem et Engagement for Saisonen 1762—63. Hvis Vilkaarene vare specificerede, kunde de vel ikke friste saa særdeles, men det var allerede store Ting at komme i nærmere Forhold til Kjøbenhavn og at rives ud af Uvirksomheden. De svarede strax Ja. Paa Travendal havde de i Sommertiden Lejlighed til at præsentere sig for Frederik V. De spillede ved Taflet. „Koncertmester Hartmann og Concertoboist Tauer“ modtog paa egne og Kollegers Vegne en rundelig Doucor (8).

Forinden Afrejsen til Kjøbenhavn fandt Hartmanns lovformelige Troløvelse Sted (26. Sept. 1762); Kammerraad Brunner og Pastor Schnobel vare Vidner. Ti stode parate til at rejse: Hartmann,

Tauer, Duwe, J. P. Hægemann, Sieg, Ehrlich, Semler, Sell samt Kähler og Fallenius. De skulde være i Kjøbenhavn inden 11. Oktober, da Operaprøverne begyndte, og havde beregnet rigelig Tid, men Vindenes Gud var dem imod. Fra Pløn sendte de Bud paa Bud til Lübeck, hvorfra de skulde afgaa med Paketbaaden, og da det endelig forlød, at det var Tid, kjørtes de dertil af „Amtsbønder“. Efter fem Dages Venten i Lübeck blev det dem for dyrt, og de valgte Travemünde til Ventested. Hertil ankom de, forsynede med Proviant, som ikke slog længe til, da de maatte vente i fjorten Dage. Endelig var Paketbaaden klar, men Duwe blev syg og maatte kjøre tilbage til Lübeck for siden at gjøre Rejsen alene. Den 22. Oktober eller en af de nærmeste Dage gik de Andre for fulde Sejl til Kjøbenhavn (9).

Her var Modtagelsen vennehuld, men paa ti havde Theatret aldeles ikke gjort Regning. Man vilde paa ingen Maade modtage flere end otte, hvorfor Kähler og Fallenius strax sendtes hjem med 10 Rd. hver i Rejsepenge. Om Lakaj, Kjøkkenskriver og Taffeldækker var der nu aldeles ikke mere Tale, kun heftede Lakajtitlen ved Sell, der kaldtes Lakaj og Musicus. Hartmann stod i Orkestret under Ræhs. Han optraadte ved enhver Lejlighed som Selskabets Formand. Alle Plønerne forpligtedes ligesom de Øvrige til at spille med ved Alt. En fremmed Violoncellist Antoine Uriot, der kun spillede i denne ene Saison og blev Koncertmester hos Hertug Carl af Sødermanland, derpaa ansat i det svenske Hofkapel, havde enestaaende høj Gage 120 Rd. I det Hele bestod Orkestret med Ræhs af 24. Karakteristisk var Fraværelsen af en særlig Fløjtenist. Fløjten plejede at være paa samme Haand som Oboen, saa Tauer har haft den (10).

Denne Orkester vakte stor Opmærksomhed og allermest de Plønske Blæsere. Duwe, hvis Gage ikke tydede paa noget Stort, saae sig beundret som Fagottist. Men Løvens Part af Bifaldet tog Tauer, der indviede Obo-Succes'en i Theatret. Theaterbestyrelsen yttrede: „det er ham, der distingverer sig i denne Opera“. I Sartis nye Opera, „Didone abbandonata“, hvis Partitur er mærket 1762, havde man god Lejlighed til at høre Obo og Fagot.

Medens disse to Instrumenter fejredes i Operaen, indførte Komedien det yngste Træblæseinstrument, Klarinetten, i sin Mellemaktsmusik. Den var endnu ukjendt i Operaen og brugte længere Tid om at naa derind (11). I Militærmusiken kom den frem omtrent fra 1750 og blev Oboen en farlig Rival, snart dens Overmand (12). I Efteraaret 1762 købte H. H. Jacobsen „til Orkestrets og

Komediens Eje“ et Par G-Klarinetter for 3 Rd. 2 Mk. Ved samme Tid skaffede han Theatret 6 nye komponerede Symfonier, til hvis Stemmer til Klarinet-Bøger hørte. Blandt Hoboisterne i Theater-orkestret var der Nogle, som kunde tage sig af Klarinetten. Vieth, som begyndte dér 1761, kaldtes Valdhornist og Klarinettist.

Mellemaktsmusikken omslyngede Komedien og indbefattede Forspil og Efterspil, om hvilket sidste Scheibe i sin Tid sagde, at det ofte gjorde størst Virkning. Da nu hele Operaorkestret ogsaa skulde udføre Mellemaktsmusikken, blev Forskjellen fra den Bergske Tid umaadelig, især da Plønerne kom til. Det var ikke nok med, at det nye Orkester, som Thielo yttrede, spillede stærkere og mere kunstmæssigt end det gamle, man fik et Billede af Strygeorkestrets Modifikation og Omændring ved Blæseinstrumenternes Indtrængen. Mellemaktsmusikken bestod af Symfonier, men disse vare ligesom ved Hoffet væsentligt Strygemusik, og i Symfonirepertoiret fandtes hverken Oboer eller Valdhorn. Thielo, der havde en Indtægt af Symfoni-Afskrivning, fandt, at det var urimeligt, at to Oboister og to Valdhornister skulde sidde ledige og ikke kunde spille med, og tog sig da paa at flikke Oboer og Valdhorn ind i Symfonierne. Jacobsen glemte i de Symfonier, han leverede, heller ikke disse Instrumenter. Thielo talte og drømte om Mellemaktsmusik. Han leverede paa een Gang „30 nyeste Symfonier“. Paa Grund af det overvældende Forbrug hittede han paa at bringe „16 comiques pièces, som kunde spilles mellem Akterne for at spare paa Symfonierne“. Følgende Scheibes Exempel komponerede han endog original Mellemaktsmusik til bestemte Stykker.

Theatret engagerede alle Plønerne for den næste Saison med noget forhøjede Gager. Tauer betingede sig kun at spille ved Opera. Veltilfredse rejste de hjem. Hartmann holdt Bryllup i Pløn 26. Maj 1763, saa Rejsen havde været et fornøjeligt Intermezzo mellem Trolovelse og Bryllup. Tauer fulgte ham efter og holdt Bryllup 18. August. Han havde iforvejen været i Hamborg og gjort Indkjøb af Instrumenter til Theatret for 40 Dukater: to Oboer, to Oboes d'amour, to Flauti traversi d'amour og to Klarinetter.

Da Plønerne i Efteraaret 1763 kom tilbage til Kjøbenhavn, havde de istedetfor Ehrlich Chr. Hægemann med i Egenskab af Violinist. Orkestret var omtrent det samme. Blandt Hoboisterne viste sig for første Gang den afholdte Fløjtenist, Flensborgeren Johan Peter Tuxen, der ogsaa blæste Obo „og meget vel kunde

bruges til Violin“. Det blev Plønernes sidste Saison af denne Art. Operaen ophørte, og Theatret vilde derfor ikke engagere dem igjen. De havde imidlertid viist, hvad de duede til, og deres Stilling var klar. Pensionerne fastsloges, men bleve til Vartpenge. Efterhaanden som der blev Pladser ledige — Reglementet med de 12 Violoner stod bestandig fast — skulde de rykke ind i Kappellet.

Men Ventetiden kunde blive lang, og da Berg døde 18. Marts 1764, efter at have været Stadsmusikant i 39 Aar, og Musikantkredse derved sattes i Bevægelse, undfangede flere af Plønerne den Idee at forene sig med samstemmende Bergske Svende og danne en Korporation af Musikanter i Lighed med Ordningen i Hamborg og Lübeck, saa at Stadsmusikanten blev en privilegeret Korporation paa ti eller tolv; navnlig mentes, at Drengenes Uddannelse vilde vinde derved. Men denne Plan kom ikke videre end til en Ansøgning fra Bergs Svend G. Schreiber og 4 Kolleger, hvori hentydedes til Plønernes tilsvarende Ønske. Øjeblikket var højst uheldigt, da Kronprinsens berygtede Kammertjener Kirchhoff, der havde Indflydelse ved Hoffet, satte Alt i Bevægelse for at hans Broder Christian Kirchhoff, der var en af de dygtigste og mest benyttede Hoftrumpetere og havde været det i 18 Aar, kunde faae Pladsen, hvilket ogsaa lykkedes (13). Plønerne maatte altsaa foreløbig blive i deres lille By. Hartmann adspredtes aarlig ved en ny Livsarvings Tilsynekomst. Tauer og Semler gav med Sangeren Wreden Virtuuskoncerter i Ludwigslust og Hamborg.

Theaterorkestret blev vel efter de to Pløner-Saisoners noget indskrænket, men bestod dog af omtrent 17. Theatret følte sig ogsaa uden Opera som musikalsk Institution. Inspektøren Iver Als var meget omhyggelig med at faae Symfonierne indbundne i „ordentlige Bøger Parti-Vis“ og indregistrerede dem som „Komodiehusets bestandige Eje og Inventarium“. Blandt de mange Instrumenter, der anskaffedes, var ogsaa den haardt savnede Kontrabas, der kjøbtes af Sieg for 60 Rd. Ved Erhvervelsen af en ny Trompet noterede Als: „nu har vi tre Trompeter som et fuldkomment Sæt“.

VI.

SCHEIBES GJENOPTRÆDEN.

Kompositioner for Hoffet. Sørgemusiken over Frederik V. Regningen og Revisionen. Scheibes Sammenligning mellem Musikforholdene 1746 og 1766. Revisionsstridens Slutning. Fortsat Hofvirksomhed. Italienerne.

Med Operaen og Plønerne forsvandt ogsaa Sarti, der tog Permission paa ubestemt Tid. Aaret iførvejen var Scalabrini rejst med Permission og Rejsepenge; han betragtedes, skjøndt Pensionist, som Reserve. Scheibe, der tog fast Ophold i Hovedstaden, aandede op. Han var selvskræven til at udfylde det italienske Savn, og der blev Brug for ham, saa saare Sarti var rejst.

Sophie Magdalenes Søster, Fyrstinden af Ostfriesland, døde paa Fredensborg (7. Juni 1764), og Scheibe paatog sig at komponere Prahls Sørgekantate og dirigere ved Bisættelsen i Roskilde. Saavel han som Kapellet vandt almindeligt Bifald, stod der i den Kjøbenhavnske Tidende, og „indlagde sig samme Ære som Prahl.“ Ikke længe efter var han i fuld Virksomhed ved Prinsesse Vilhelmine Carolines Formæling med Prins Vilhelm af Hessen (September). Ved denne Lejlighed meddeltes det i Avisen, at Scheibe havde komponeret og ladet opføre en „italiensk Musik“, der varede lige saa længe som Taflet. Om Musiken med Rette kunde kaldes italiensk, er vel ikke sikkert, men det Festsplil, hvorom der taltes, var paa Italiensk af Fr. Darbes, „Marte schernito“, og paa Titelbladet nævnedes Scheibe som Kongen af Danmarks Kapelmester. En stor Opgave stilledes ham, da Frederik V døde (14. Jan. 1766). Han var vedvarende den eneste Autoritet, til hvem Musiken ved Bisættelsen kunde betros.

Med største Iver og Interesse skred han til Værket. Han havde det Held at finde sin Digter i den unge Johannes Ewald,

hvis Motetto med Klagesange han udkaarede blandt flere Kantater, og med hvem han sluttede et varigt Venskab. Ewald kaldte ham sin faderlige Ven og erkjendte, at han skyldte hans Vink og Raad meget.

Det samlede Sang- og Orkesterpersonale bestod af omtrent 74 Personer. Der holdtes 6 Hovedprover, hver paa 5 Timer. Kompositionen faldt i tre selvstændige Dele. Sørgemusiken i Slotskirken, der paa Grund af de tre Prædikener delte sig i fire Afsnit, dernæst en stor Motet, der udførtes ved Ligets Udbringelse af Kirken og med Ophold og Gjentagelser kom til at vare syv Kvarter, endelig Musikken i Roskilde Domkirke. Efter Højtideligheden i Slotskirken (18. Marts), maatte de fleste Assisterende tilbringe den paafølgende Nat med at kjøre med Ligtoget til Roskilde, hvis Stadsmusikant, Kantor og Skole sluttede sig til dem.

Alle Anstrengelser fandt deres Løn i Sørgemusikens gripende Virkning, hvori Ewalds Poesi havde sin store Del. Dybt rørte Sangen „Hold, Taare op at trille“. Det var, som om den aldrende Komponist ved den unge Digters Haand skulde finde Vej til Folkets Hjerte. Men et skurrende Efterspil fulgte derpaa.

Scheibe sendte sin Regning over Udgifterne til Overhofmarskallen, som studsede over dens Størrelse. Han tilstillede Rentekammeret den med Bemærkning, at „den befandtes at stige temmelig højt, da den beløb sig til mere end det Dobbelte mod det, som Sørgemusiken over højsalig Kong Christian VI kostede“; han kunde derfor ikke rekommandere den til Betaling, men „overlod Rentekammeret samme efter Godtbefindende at moderere“. Kammeret regnede, sammenlignede, spurgte Scheibe om Et og Andet og modererede endelig saaledes, at Regningen fra 1559 Rd. 40 Sk. blev nedsat til 944 Rd. 49 Sk., hvilket Beløb anvistes Scheibe til Udbetaling (22. Maj).

Hans Bestyrtelse og Indignation var grænseløs. At Nedsættelser var gammel Skik, at man plejede at lægge stor Smaalighed for Dagen, kunde kun lidet trøste den krænkede Kunstner, som nu delte den kastigerede Bernardis Skæbne. Men som gammel Polemiker forstod han at tage til Gjenmæle. Han skrev (28. Maj) — paa Tysk — til Kongen og til Rentekammeret. Han bad Kongen om at laane ham Øre, for at han „kunde faae sine Udgifter godtgjorte og sin Kredit opretholdt“. Rentekammeret gav han en udførlig Redegjørelse for hver enkelt Udgiftspost,

der var bleven nedsat, en Slags Afhandling, hvis Overskrift lød: „Om Aarsagerne til, at Udgifterne ved denne Lejlighed oversteg Udgifterne i 1746, og hvorfor der slet ingen Sammenligning kunde finde Sted“. Det var, sagde han, andre Tider, andre Personer og Omstændigheder (1).

Alt var dyrere. „Tyve Aar tidligere kunde en enkelt Person ganske godt leve af 200 Rd. om Aaret, medens han nu kun knebent kan komme ud af det med 300. De, der leve af at informere og spille, nødsages derfor til at forhøje Prisen, naar de ville leve i Verden som ærlige Folk. Enhver Particulier eller Liebhaber, der engang imellem vil fornøje sig med en Koncert i Hjemmet, finder det ikke blot gentilt, men er nødsaget til at give en Musikant, som han tidligere kunde faae for 2 Mark, i det Mindste 3 Mark, ikke at tale om, at han ikke kan faae en betydeligere Musicus under 6—8 Mark og en Virtuoso under en Dukat, hvorhos et ordentligt Maaltid som oftest maa anrettes. Hvis man vil beregne de opførte Udgifter efter denne Maalestok, vil man se, at de langt fra naa den Pris, som en Particulier giver. Og dog var det rimeligt, om de Assisterende ved en Lejlighed som denne fik noget mere end hvad de ere vant til hos enhver Borger. Jeg har dog ikke vovet at sætte Prisen saa højt, men tvertimod holdt den lavt, saa at den blot er proportioneret efter Præstationens Beskaffenhed. Til denne almindelige Prisforhøjelse kommer, at der er foregaaet store Forandringer med det assisterende Personale“.

Han dvælede først ved Sangerne og erklærede, at den latinske Skoles Disciple nu vare ude af Stand til endog at præstere Korsangen, der var bleven udført af Folk, som ikke vilde synge for Intel — hvad Disciplene dog heller ikke vilde —, navnlig Studenter og Personer, der vare i Stillinger. Han brugte desuden flere Sangere end i 1746. Hvad Solosangen angik, havde han i Stedet for Skolens Sopran- og Altsolosangere faaet de to Jomfruer Palschau, Døttre af Hofviolonen. Til dem hver havde han bestemt 20 Rd., men Revisionen, som sagde, at de hver havde faaet en Sørgedragt til Foræring, vilde kun give det Halve. „Det er aldrig hørt,“ udbød Scheibe, „at man har affærdiget en Sangerinde, tilmed naar Arbejdet var saa anstrengende, med 10 Rd.! Sørgedragten er betalt af Partikulærkassen og vedkommer ikke Revisor“ (2).

I Orkestret, som Scheibe ikke glemte at forsyne rigeligt, og som bestod af omtrent 50, havde han i 1746 haft Freithof og

Winter, men den Sidste var død og Freithof meget syg. Han havde derfor været nødt til at søge en Violinist, der kunde spille for, udenfor Kapellet og valgt Christian Ræhs. At Orkestret kostede mere end før, laa allerede for en Del i, at Scheibe ikke længere vilde vide af Dilettanter at sige, der i saa stort Antal havde spillet gratis med i 1746. „Nu har jeg“, sagde han, „istedetfor dem Folk, der maa betales, og som jeg saa meget hellere vil have, fordi jeg bedst kan stole paa dem, og Musikken her desuden i den forløbne Tid har forbedret sig betydeligt. Det er ogsaa klart, at man maa betale dygtige Folk bedre end de mindre flinke eller dem, der kun behandle Musikken haandværksmæssigt. De Fleste, ja, næsten Alle, som bleve betalte i 1746, hørte til den sidste Klasse, og jeg har derfor troet at fortjene Tak, ved at vælge flinkere Folk. Selv de Musikanter og Hoboister, som jeg nu har haft ved denne Musik, ere for Størstedelen flinke, hvorfor ogsaa Nogle af dem gjøre Tjeneste som surnumerære i det kongelige Kapel. Men hvor kan man affinde slige Folk med en saadan Bagatel, som denne Gang bliver tildelt dem?“⁽³⁾

Et Mellemspil „Darbes og Palschau“, hvor Revisionen kom tilkort, lavede op i Krigen. Scheibe havde anført disse to Navne med Honorar, og Revisionen strøg dem uden videre i den Tro, at det var de to Hofvioloner, hvem intet Honorar tilkom. Scheibe oplyste, at den Ene var Hofviolon Fr. Darbes' Søn og den Anden „der alte Palschau“, Hofviolonens ældre Broder. Revisionen bebredede Scheibe, at han ikke havde givet denne Oplysning strax, og han svarede, at Revisionen burde have spurgt, førend den strøg dem, og at det var det Samme som at sigte ham for Bedrageri, naar man gik ud fra, at han satte Hofvioloner for Honorar.

For Ewald havde Scheibe bestemt 100 Rd., men Revisionen mente, at han egentlig slet Intet skulde have, thi „for Poesien til Sørgemusiken 1746“ — Sparkjærs — „findes ikke Noget at være betalt“. Alligevel vilde Revisionen i Betragtning af, at Ewalds Poesi havde fundet almindeligt Bifald, lade det bero paa, om der kunde tilstaas ham det Halve, og de Deputerede for Finanserne erklærede det for billigt, at han fik 80 Rd.

Komponist-Dirigenten havde ligesom Poeten været en ukjendt Post i 1746, thi da var Scheibe jo Hofkapelmester. Nu krævede han for sin Person 500 Rd., en Sum, der lagde et betydeligt Lod i Vægtskaalen og betænkeligt nærmede sig den aarlige Kapelmestergage. Revisionen nedsatte den da ogsaa til det Halve, men var uheldig med at formulere Grunden. Scheibe, blev der sagt,

var som kongelig Pensionist forpligtet til at udføre den Slags Arbejder og kunde ialfald kun forlange en Doucør. Denne Betragtning var ganske vist ikke usædvanlig og blev anvendt overfor Scalabrini, men den lod sig let angribe, hvad Scheibe ikke forsøgte. Han sagde, at han havde faaet Lov til at nyde Pensionen hvor i Verden, han vilde, ja, da han agtede sig til Sønderborg, blev der givet ham 30 Rd. til Rejsen. „Er der ellers Nogen,“ udbrod han, „som er ubekjendt med, at ingen Pensionist er forpligtet til at udføre et Arbejde, som hører til hans tidligere Embede? Han maatte da paany blive indsat i Embedet med dets Emolumenter eller faae særlig Betaling.“

Paany blive indsat i Embedet! Tanken brød frem af sit Skjul. Den „kön. dän. Kapellmeister“ meddelte netop paa denne Tid en Hamborgsk Kritiker, der ikke syntes om hans „Kleine Lieder für Kinder“ og fandt Fejl deri, at han „var en gammel Komponist, der i henved 30 Aar havde forestaaet en Kapelmesters Bestilling“, Ord, der viste langt bort fra Pensionisten og nærmest involverede, at han var Kapelmester endnu (4).

Revisionen gav sig ikke, og Sagen tegnede slet for Scheibe. Den blev i Juli fremstillet for Kammerkancelliet og af dette „refereret i Collegio“, hvorefter den henlagdes (5). Da Prinsesse Louises Formæling med Prins Carl af Hessen fejredes 30. August, stod ikke Scheibe, men Breitendich for Musiken (6). I September blev Sagen dog paany optaget, og Resultatet kan ikke have været ugunstigt for Scheibe, da han atter traadte til og var Dirigent af Musiken ved Prinsesse Sophie Magdalenes Formæling med den svenske Kronprins Gustav (7). Da Christian VII holdt Bryllup 8. November med Caroline Mathilde, gav Scheibe ved Aftentaflet en italiensk, dramatisk Kantate, „Il giudizio di Paride“, der ikke var saa munter som Prologen til „Ulysses von Ithacia“, hvis Personliste er ganske den samme. Titelbladet meldte: „La musica è di nuova invenzione e composizione del Sig. Adolfo Scheibe, maestro di capella di Sua maestà il Rè di Danimarca“ (8). At han kunde og vilde skrive til italienske Texter, havde han saaledes tilstrækkelig viist. Og Kapelmestertitlen stod uigjenkaldelig fast baade paa Tysk og Italiensk. Som Kapelmester fungerede han. Kun eet manglede: den virkelige Besiddelse. Gjorde han sig Haab om Gjenindsættelse, var det saare naturligt. I Løbet af nogle Aar havde han bestridt en Række af de største Funktioner, der i Reglen kun tilfaldt Kapelmestre med lange Mellemløb i Ny og Næ. Til dem føjedes endelig Salvings-

festen, som atter forenede ham med Ewald, idet der under Taflet udførtes en Kantate af dem.

Men det, man tænkte paa, var først og fremmest at faae fat paa Scalabrini, for at han som den anden af de to Kapelmester-Pensionister kunde tage sin Del af Byrden og hindre, at Scheibes Fortjenester bleve for overvældende. Der blev skrevet til Scalabrini, at, hvis han ikke kom, vilde hans Pension „cessere“, hvilket gjorde sin Virkning. Ikke længe efter Salvingsfesten stillede Scalabrini sig til Tjeneste, og da hans Pension virkelig var cesseret, fik han til Erstatning Sartis Gage fra 1. Jan. 1768. Det var en meget behagelig Form for Pensionen, thi deri laa ligesom en Udsigt for ham til atter at blive Hofkapelmester. Saaledes skyggede Scalabrini atter for Scheibe, men Sarti narrede igjen Scalabrini.

Aarlig blev der samvittighedsfuldt lagt 4 Rd. tilside til Sarti. Det var Kongens Nytaarsgave, der symbolsk syntes at betegne, at der stadig ventedes paa ham. Endelig kom han igjen og hævdede Gage fra 22. Juli 1768. Nu levede Scalabrinis Pension op igjen, og han fik endog Erstatning for den Tid, den havde været ham fratagen.

Scheibe forsvandt fra Hoffets Kreds. Han havde haft sine „100 Dage“, der endog kunde stilles ganske ved Siden af hans egentlige Regeringstid. Utrættelig vedblev han at virke som Komponist, og han fulgte med spændt Opmærksomhed Fjendens Bevægelser og Begivenhedernes Gang.

VII. SKIFTENDE TIDER.

Plønerne. Det franske Hoftheater. Janitscharer og tyrkisk Musik. Italienske Operister. Scalabrini. Komediehusets Orkester. Sarti. Christian VII. Hofballer. Johan Hartmann. Hoftrompeterkorpsets Ophævelse. Nytaarsaftensmusikken. Den latinske Skoles Disciple. Scheibes Kritik.

Under den Stilhed, der herskede ved Hoffet i Frederik V's sidste Leveaar, havde der ikke været Brug for Plønerne. Men da man under Christian VII for Alvor begyndte at tænke paa Livsnydelse og Fornøjelser, og det var klart, at hvad man saa stillede an, maatte der Musik til, og at Kapellet ikke forslog, var deres Time kommen. Man gik frem paa den Maade, at de engageredes for Saisonen 1766—67, saa der var kun den Forskjel fra tidligere, at de da supplerede Theaterorkestret, men nu Kapellet. De bleve billige, da man tog Hensyn til Vartpengene og kun gav dem et saadant Tillæg, at den samlede Indtægt kunde betragtes som Hofviolongage; ene Semler var ikke Pensionist. De debuterede ved Kongens Bryllup (1).

Det blev Hartmann, der under Freithofs Sygdom og Kapelmesterens Fraværelse maatte tage Musikken paa sine Skuldre. Det nye Hoftheater var bleven bygget i en Fart og indviet som fransk Scene. Paa den store Opera nær vare alle Genrer repræsenterede: Tragedie, Komædie, Opera comique, Ballet. De fortræffelige Syngespil af Monsigny, Duni, Philidor, Grétry lærte man at kjende kort efter deres første Fremkomst i Paris. Nu var det Hoftheatret, Kongen gav fri Musik. Det var i Modsætning til „Byens Theater“ den kongelige Scene, ovenikjøbet med fri Entree. Hofviolonerne, Plønerne og Nogle til dannede Orkester. De skulde spille med ved Alt. Opera comique dirigeredes af den franske maître de musique. Hartmann skulde sørge for Musikken til Mellemakterne og spille for som Primoviolinist.

De franske Acteurer og Actricer behagede ogsaa Hoffet udenfor Scenen. Da Kongen i Sommeren 1767 rejste til Slesvig og Travendal, fulgte de efter ligesom Enkelte af Kapellet og Plønerne, der gjensaae de hjemlige Egne. Disse engageredes atter til næste Saison og saaledes fremdeles (2). Ved Tilbagekomsten fra Holsten laa den „kongelige Kontrabas“ hen som et Billede paa et anstrengt Liv og var „ganske i Stykker“. Den 24. Juni 1767 var Freithof død. I Adresavisen stod der et Ærevers over ham og den samtidig døde, berømte Hamborgske Komponist Telemann fra en Musikelsker i Thy. Den 21. September s. A. ansattes „den forhen vaarne Koncertmester i Pløn“, Hartmann, som første Hofviolon, og 12. Maj næste Aar udnævntes han til Koncertmester, hvilken Betegnelse nu for første Gang anvendtes i Kapellet (3).

Man higede efter Nyt og fandt det, saa det havde Fynd og Klem, i Militærmusiken. Den tyrkiske Musik slog til Lyd, og Hoboisterne bød Janitscharerne Velkommen. Rytteriets Musik var ægte krigerisk, men Fodfolkets kun, naar Trommen og Piben lød. Hoboisternes blide Toner, udførte af 6 eller ved Fodgarden 8, trængte til krigerisk Relief (4).

Da Frederik V i 1762 begav sig til Holsten, opvartede i Nyborg det nord- og søndenfjeldske Nationalregiment under Taflet med Janitscharmusik (5). Der mærkes dog ikke meget til den i denne Konges Tid. Men da Christian VII havde bestegit Tronen og i Foraaret 1766 boede paa Frederiksberg, maatte Fodgardens Hoboister og Janitscharer uafsladelig derud. De spillede om Aftenen, naar de kongelige Herskaber spiste i Søndermarken og „bekom hver en Mand en halv Potte Rødvind og et Surbrød“ (6). Hen paa Sommeren, da „Mariagen“ mellem Prinsesse Louise og Prinser af Hessen blev deklareret paa Hørsholm, befordredes 6 Hoboister og 20 Janitscharer af Fodgarden derud i 6 Karosser og hver betænkt med en Dukat (7).

Janitscharerne kunde let skaffes tilveje, da Regimenternes Tamburer og Pibere gav en Slags Janitscharmusik i Svøbet, og de forvandlede til Janitscharer. Der krævedes mindst en halv Snes Personer til tyrkisk Musik, men jo flere jo bedre. Om Muhammeds Maane, der befæstet til en høj Stang hævedes som Symbol omgivet af Hestehaler og Bjælder, samledes Janitscharerne, blandt hvilke den trommeslaende med Skjødskindet var meget fremtrædende. Slaginstrumenter dominerede. Foruden den uhyre Tromme, der blev slaet med forskellige Redskaber og saavel paa Træet som paa Skindet, var der mindre Trommer, det run-

gende Bækken, den forhen „uærlige“ Triangel, raslende Tamburiner, store Bjælder anbragte paa en Stok, Kløkker osv. Af Blæseinstrumenter anvendtes Tværpibe og Pikkolofløjte, Trompet og Fagot. Der spillede frit uden Noder. Den Melodi, man hittede paa i Øjeblikket, var god nok. Harmoni existerede ikke. Spektaklet var græsseligt. Det var Vandaler og vilde Hunner, der trængte ind i det blødgigtige Velskland og plantede Barbariets Fane — et forunderligt Fænomen. Man holdt sig for Ørerne, men maatte dog lytte. En Urkraft var brudt løs. Det, der knyttede den til Musik, var den med krigersk Bestemthed markerede Rhythme, der tæmmede Uhyret og bragte det i flygtig Berøring med det Skjønne.

Paa Modsætningen mellem Hoboister og Janitscharer beroede Trylleriet. De korresponderede, men stode fuldkommen uafhængige af hinanden. De spillede nemlig vekselsvis. Adskillelsen markeredes ogsaa bestemt i Rummet. I Frederiksberg Have opstilledes de saaledes, at Hoboisterne stode paa den østlige, Janitscharerne paa den vestlige Side af „Lysthuset“. Og naar Hoboisterne spillede inde paa Landslottene, stode Janitscharerne altid udenfor eller paa Trapperne (8). Den skarpe Adskillelse mellem Hoboister og Janitscharer synes i Danmark at have holdt sig i en længere Aarrække, men efterhaanden gik en Sammensmeltning for sig, som tidligt begyndte i Theatret, hvorved Fodfolksmusikken fik en særegen Karakter. Efter Foreningen traadte Hoboisterne atter ud for sig med „Harmonimusik“, der udelukkede Janitscharerne. Dette Ord synes dannet for at betegne Modsætningen til Janitscharmusikens dels ved Blidheden dels ved det harmoniske Element, som Janitscharmusikens fuldstændig savnede.

Da Caroline Mathilde opholdt sig paa Frederiksborg i Sommeren 1768 under Kongens Udenlandsrejse, savnede hun ikke Musik. For den sørgede hendes Kasserer, Konferensraad Nielsen, Kongens tidligere Lærer, der, uberørt af Personal- og Regeringsforandringer, vedblev at virke ved Hoffet, senere som Kongens Haandbibliothekar, og altid var synlig som meget kyndig og lidenskabelig Musikelsker. I Hoffets Musikliv staaer han gennem mange Aar næstefter de egentlige Musikere som den mest fremragende Figur. Han kaldte hele Fødgardens Musik derud: 8 Hoboister med Tamburer og Pibere, der fungerede som Janitscharer. Til Fortvivlelse for de to Tamburer, der vare ladte tilbage for at forrette al Tjeneste i Byen, bleve de der i tre Maaneder og spillede daglig flere Timer, gjerne tre i Træk. Paa større Ud-

flugter, hvor de nødvendigvis maatte være med, befordredes de paa „Rustvogne“ eller „Borgervogne“.

Nielsen var Præses for en Koncert, hvor „tvende unge Jødrengene“ sang, og 5. September holdtes en stor Festivitet. Hofviolonerne vare kaldte derud og spillede ved Middagstaflet. Men den store Attraktion var Eftermiddagskoncerten, hvor Komediehusets Orkester under Scalabrinis Ledelse akkompagnerede „tre italienske Fruentimmer og dito Mandfolk“. De mødte friske fra Italien. Primadonnaen, Teresa Torre, var værd at se og høre paa. Hun berømmedes for sin brillante Trille og ikke mindre for sit skønne, lange Haar, som hun i Dronningeroller havde helt udslaaet. Til Sangerne hørte den dygtige Tenorist Michel Angelo Potenza. De 6 Operister nøde den Ære at komme ind ved Aftentaflet sammen med Dronningens Kammerfolk og gaa rundt om Taflet og nyde Synet af de Spisende.

Theatret vilde imødekomme et fra Hoffets Side udtalt Ønske om at faae Opera buffa, der i Italien, navnlig ved Piccinni, havde taget et saa stort Opsving, at den næsten stilledes ved Siden af Opera seria, og havde engageret Scalabrini — ligesom tidligere Sarti — som Kapelmester og sendt ham til Italien for at udsøge Sangere og Dansere. Man var højst tilfreds med Udfaldet af hans Sendelse, og Debuten paa Frederiksborg kunde ikke være heldigere. Theatret tilstod ham en Ducør af 150 Rd., og da han foruden Kapelmestergagen, 500 Rd., havde sin Pension, var han paa den grønne Gren.

Til at dirigere Balletterne havde man Balletrepetitøren Klopfer. Han afløste Bechstedt, der baade blev Organist ved Frelsers Kirke og Hofviolon. Christian Ræhs var endnu forspillende Primoviolinist og Dirigent af Mellemaktsmusikken. Theaterorkestret var atter bleven udvidet og bestod af 25, deriblandt Sangerindemanden Leoni, der fulgte med Troupen, og Hoboisten Niels Lolle med sin Søn Jens Lolle, der for første Gang viste sig. Til megen Glæde hørtes ogsaa af og til de tre Plønere, Tauer, Duwe og Sieg, naar Hoftheatertjenesten ikke bandt dem. Der blev skrevet fra Hoffet til Theatret, at Tauer og Duwe endelig maatte spille i Orkestret i den nye Opera, men kunde det ikke ske, vilde det surprenere, om man igjen fik dem at høre i den gamle.

Sarti havde ved sin Tilbagekomst mærket, at hvor længe han havde nølet, var han endda kommen for tidligt paa Grund af Kongens Udenlandsrejse. Mulig tog han til London, hvor han

ved denne Tid siges at have opholdt sig; han kan der have truffet Kongen og være fulgt med ham tilbage. Hele Sommeren 1769 opholdt han sig med Kongen og Hoffet paa Frederiksborg.

Christian VII var musikalsk, en Arv efter Moderen, og i det Hele en æsthetisk Natur. Sarti vakte tidligt hans Beundring. Hans første Indtryk som femaarigt Barn af de italienske Sangere var underlig sammenspundet med det svagt ulmende Vanvid, der som en Gift skulde brede sig mere og mere for tilsidst helt at overmande Personligheden. Han beundrede de store og smukt kostumerede Mennesker i Operaen og betragtede dem som højere Væsener; han vilde, saaledes drømte han, komme til at ligne dem efter at have gjenneंगाaet Metamorfoser og svære Prøvelser (9). At hans Lærer Nielsen ikke har undladt at paavirke ham musikalsk, er indlysende. Han lærte at spille Fløjte og Klaver. Hartmann underviste ham i Violinspil, kun er det usikkert, om det skete i de to Plønske Theatersaisoners eller i hans første Kongetid (10). Endelig lærte han som Kronprins at synge af selve Sarti, som det altid har heddet sig; vist er det ialfald, at Undervisningen blev givet Kongen efter Dennes Udenlandsrejse (11). Det var et syngende Kongepar. Dronningen gav sig meget af med Sang. Under Kongens Fraværelse blev der paa Sophie Magdalenes Fødselsdag afholdt en Hofkoncert, „ved hvilken Lejlighed Hendes Majestæt, den regerende Dronning, allerhøjest selv behagede at synge“ (12).

Da Kongen var vendt tilbage med Struensee ved sin Side, blev der givet et nyt Reglement for Taflerne, der tog sin Begyndelse 17. Januar 1769 og lod reformatoriske Tendenser ane; saavel daglig som paa Kurdagene skulde der anrettes og opvartes ved Taflerne uden Forskjærer og Taffelmusik, Geburts- og andre Festivitetssdage undtagne; men hvordan det gik med Forskjæreren, saa kom Taffelmusiken i den livligste Gang. I Januar 1770 var der 15 Gange Taffelmusik. Ogsaa Hofkoncerter florerede. Sophie Magdalene blev slaaet ihjel af en Hofkoncert. Hun ærgrede sig sin sidste Feber til ved at Sarti ganske mod Etiketten uopfordret gav sig til at underholde hende, medens der ventedes paa Kongeparret med Suite.

I det kongelige Ægteskabs første Aaringer var man meget stærk i „smaa Baller“, som kun varede et Par Timer. Ved dem spillede gjerne 6—8 Hofvioloner, 4 kunde dog ogsaa gjøre det (13). Men de store Baller, Bal en Domino og Maskerader krævede ikke mindre deres Ret. Et særligt Embede som Hof-

dansemusikinspektør, til hvilket der i høj Grad trængtes, var endnu ikke oprettet. Før man fik en Koncertmester, havde selve Kapelmestrene taget sig af det Fornødne, saaledes Sarti, der sørgede for Menuetter og Kontradanse. Men den Gang holdtes der megen Maade med Hofballerne; Ulejligheden var ikke saa stor, og med Hofviolonerne og Stadsmusikantens Folk var Personalet i Orden. Paa Koncertmesteren kom imidlertid alle Pligter vedrørende det rent Instrumentale til at hvile, og Hartmann var Den, som i den voldsomste Dansehvirvel skulde sørge for Musik og Personale. I Henseende til Musiken fik han dog en stor Lettelse, da der i Hofviolon Jacobsen, der o. 1771 blev den første Hofdansemusikinspektør, var fundet en Dansekomponist, hvis Talent meget paaskjønnedes. Han bragte i 1769 15 Menuetbøger til Maskerader og 135 nye Engelskdanse, der indførtes i Kongens nye engelske Dansebøger. Men alene at skaffe og gjøre Rede og Rigtighed for det store Musikpersonale til Ballerne, der nu behøvedes, var i Forening med Hoftheatrets og Taffelmusikens Krav næsten overvældende. Foruden Hofviolonerne vare stadig en Mængde Extramusici i Bevægelse: Stadsmusikanten med 10—14 Svende, Fodgardens Hoboister og Hoboister af det Falsterske Regiment, hele Theaterorkestret eller Medlemmer deraf. De stadig Assisterende kaldtes Adjuvanter og adskilte sig fra Kapellets Surnumerære ved, at de fik Betaling, hvorfor de Surnumerære sørgede for at blive Adjuvanter. Schmidt, der var surnumerær, blev Repetitor ved Hoftheatret og Hofviolon Morel „partikulær Repetitor“. Slottet var ligesom taget i Besiddelse af Musikanter. Det svirrede med Musicus-Betegnelse af alle Arter og Nuancer: Musikant, Hoboist, Adjuvant, Musicus, Violon, Repetitor, Hofviolon. Hvad Enkelte med Rette kunde hedde, stod i det Dunkle, endog for dem selv. Hoboister kaldtes snart Musicus snart Violon. Flest Charger forenede Petersen Lund som Hoboist ved Fodgarden, Medlem af Komediehusets Orkester, surnumerær i Kapellet, Adjuvant og en Dag pludselig Plønsk Pensionist, idet han ved Peter Hægemanns Død blev betænkt med Dennes Pension.

I det Uendelige maatte Hartmann attestere Regninger og udfærdige Attester for, hvad hver Enkelt i denne Skare havde at fordrø for sin specielle Medvirkning. Kun Kapelbudet Lohmanns Slid kunde maale sig dermed: uafledelig maatte han slæbe og lade slæbe de mangfoldige Instrumenter fra Byen til Hoftheatret og Slotssalene og tilbage igjen.

Om Hoflivet dannede Hoboister og Janitscharer Ramme. De stode opstillede paa Vejen og musicerede, naar de Kongelige kjørte fra Frederiksberg til Byen. I Rosenborg Have spillede de til Bedste for Folket. Kongelige Kanefarter kom op, og Hoboister, Janitscharer og Trompetere hørte til Toget og kjørte paa store „Vognmandsslæder“.

Under dette Bakkanal forsvandt Hoftrompeterkorpset. Ildevarslende Tegn havde viist sig. Store Bededag 1765, da der end ikke brugtes Orgel i Kirken, gjorde Trompeterne Skandale ved at blæse til Taffels paa Slotspladsen. Da de det næste Aar stode en Dag og blæste til Taffels, faldt En af dem om og døde paa Stedet. Tre havde kunnet fungere i den italienske Operas Orkester, men den fordums Dygtighed var paa Heldingen. Ved Kronprinsens — Frederik VI's — Fødsel og Daab fungerede de endnu engang paa den gamle Vis og blæste Takkesalmer afvexlende med Hestgardens Trompetere foran Slottet. Korpsets Ophævelse gik lydløst for sig, og Folk vidste længe ikke af, at de vare borte, da Hestgardens Trompetere overtog alle deres Funktioner, som ingenlunde kunde undværes. De opførtes sidste Gang i Civilreglementet for 1768 med Bemærkning om deres forestaaende Afgang, og fra det følgende Aar figurerede de blandt „Pensionister i Danmark“, bevarende den fulde Gage som Pension og desuden Godtgjørelse for Liberi. Det ærværdige Korps, hvis Traditioner gik tilbage til Tider, da man endnu ikke kjendte Instrumentisterne, bukkede under for en ny Tidsaad.

Inden deres Afgang oplevede Hoftrompeterne Nytaarsaftensmusikens Afskaffelse. I 1766 lød den for sidste Gang. Aaret iforvejen var den bleven afsagt paa Grund af Kongens Svaghed, og om Nytaarsaften 1767 forklarede Fureren i sine Bøger med en vis Omstændelighed, at saavel Kongen som de øvrige højkongelige Herskaber havde afbestilt og ikke hørt Musiken. Det næste Aar, da Kongen var borte, noterede Fureren ikke Noget, og i 1769 sagde han kort: „omendskjøndt det var Nytaarsaften, saa blev dog Musiken afbestilt og ikke hørt“.

Disciplenes af Stadsmusikanten støttede Sang for Kongen ved Helligtrekonger fandt vistnok sidste Gang Sted 1764; den omtales ikke senere af Fureren. De plejede at synge ved Tafflet den første Kurdag efter Helligtrekonger, men det nævnte Aar blev Sangen udsat til næste Kurdag, fordi den franske Ambassadør spiste ved Taffelet, og man har vel ment, at den ikke egnede sig til slig Stads. Disciplene, der vare gaaede tilbage ligesom Trompeterne,

kunde dog meget godt udføre Koraler, men Kritikken var mere oppe end tidligere, og nu fandt man det, især hvor der kun var faa Disciple, utaaleligt at høre deres Sang i Fastetiden, da den hverken støttedes af Orgelet eller andre Instrumenter. Det blev derfor paa flere Steder sat igjennem, at Orgelet maatte benyttes i Fastetiden, dog ikke i den stille Uge og alene til Støtte for Sangen, uden at der blev spillet noget Præludium (14).

Der laa Nyt i Luften. Det Gamle var paa enkelte Punkter virkelig bleven forringet og gaaet tilbage, paa andre kunde det ikke staa sin Prøve efter den fremskredne Tids Maalestok. Scheibe synes i 1746 at have været tilfreds med Svendene, Hoboisterne og Dilettanterne i Orkestret, de havde ogsaa givet deres Bidrag til at fremkalde Holbergs Taarer. Men disse Musikanter fra 1746 fik i 1766 læst og paaskrevet ved Sammenligningen og naturligvis med Rette, thi, om Dilettanterne stode stille, havde Svende og Hoboister gjort store Fremskridt. Til en saadan Forandring i Løbet af en Snes Aar havde der neppe tidligere været noget Tilsvarende. Den instrumentale Kunst havde udviklet sig mere, og til Øvelse i Orkesterspil havde Theatret, navnlig Operaen, givet Lejlighed. Det var et eget Træf, at Scheibe kom til at udtale sig og kunde nævne de bestemte Aar, mellem hvilke den instrumentale Omvæltning var foregaaet.

Men hvorledes gik det Kapellet under dette Røre?

VIII.

KAPELLETS NYDANNELSE.

Sarti. Det gamle Kapel. De syv Jubilarer. Vanskeligheder. Paa Travendal. Holck og Brandt. „Projet pour perfusione.“ Kongens Paa-tegning. Rentekammeret. Afskedigelser. Det nye Kapels Personale. Rentekammerets Betænkelse. Brandt som Kapelchef. Hans Plan for Kapellet. Nye Medlemmer. To Orkestre. Det nye Kapel.

Uagtet Sarti var bleven Oberkapelmester med Oberstlieutenants Rang og Uniform og daglig badede sig i den kongelige Naades Solskin, manglede der ham dog meget, for at han kunde føle sig tilfreds med Stillingen. Ved Theatret hørte han hjemme, men det franske Syngespil vedkom ham ikke og den italienske Opera, der havde Scalabrini til Kapelmester, ligesaa lidt. Vare Hofkoncerterne ham forbeholdte, besørgedes dog hele Instrumentalmusikens Detail af Hartmann. Oberkapelmesteren svævede højt over det Hele i Skyerne. Det attraaede Fodfæste paa Jorden naaede han dog, da Komediehuset af Magistraten blev overdraget Kongen 27. April 1770, thi det var ham en let Sag at faae det i Entreprise. Med Eet spillede Komediehuset ind i Kongens og Hoffets lykkeligste Drømme. Vilde Operaens Gud tage det i sin beskyttende Haand, hvad kunde der saa ikke ventes? Sarti, der var vant til at agere Impresario, faldt heller ikke Andet ind end, at en gylden Tid vilde oprinde for ham og ved ham. Men først og fremmest maatte han rigtignok have et Orkester.

Paa Kapellet gjorde han Regning, skjøndt det var givet, at det var stillet til Hoftheatrets Disposition og ikke direkte og gratis kunde komme ham tilgode i hans Egenskab af Theaterentreprenør. Men som Kapellet var, ansaae han det for ubrugeligt. Han vilde have det endevendt og forandret til et rigtigt Kapel; noget Overordentligt forlangte han ikke, men, som han sagde, „une chapelle honnête“.

Hvor sigtede han hen? Man havde i de sidste Aar gjort meget for at stive det gamle Kapel af og udvide det til Operabrug. Plønerne, af hvilke ogsaa Tauer var bleven Hofviolon, vare fast ansatte, ja, man havde foruden Petersen Lund føjet Notist og Violinist Fischer til deres Skare ved Hjælp af en ledigbleven Plønsk Pension. Dertil kom en glimrende Forøgelse ved Fløjtenisten Zielche, der indkaldtes fra Hamborg og lønnedes af Kongen selv, indtil han kunde blive Violon, og paa samme Maade, om end for den halve Pris, blev den unge, danskfødte Violinist Anton Darbes vunden. Vare da ikke alle de, der endnu ikke vare Hofvioloner, til samme Nytte som disse? Kunde det ikke være det Samme, at ikke Alle hed Hofviolon, og at de lønnedes af forskellige Kasser? Kapellet var faktisk kommet til at bestaa af 20 faste Medlemmer, til hvilke nogle Expektanter føjede sig, og forslog dette Antal til Opera, var det da ikke „une chapelle honnête“? Nej. Ve alle dem, der hørte til Christian VI's Tid! Som Scheibe havde kritiseret Svende og Hoboister, saaledes tog Sarti nu fat paa selve de gamle Hofvioloner. Han troede endogsaa, at de tildels vare fra Frederik IV's Tid, hvilket kun gjaldt om Een. Men ligemeget. Der var, sagde han, 7 gamle Jubilarer, der ikke duede til Noget (qui sont bons à rien).

Sarti.

Jubilartitlen tildeltes Diener, Breiten-dich, Hartwig, Buchholtz, Voltmar, Ort-mann og H. Gottwaldt. At Sangeren Diener maatte staa som en ganske forældet Kapelfigur, der kun tog Plads op for en Violon, er klart. Den 67aarige Breitendich var med alle sine Fortjenester sikkert lidet egnet til Klaverspiller i et Operaorkester. Hartwig og Buchholtz maatte som 71aarige kunne lade sig stille værdigt op som Jubilarer, medens Voltmar var 63, Ortmann 60 og Gottwaldt kun 53 Aar. Alle disse fem havde neppe nogensinde betydet synderligt, og saa mange paa eet Brædt, der ikke kunde taale en nyere Tids Belysning, gjør det rimeligt, at de have haft Frænder tidligere. De bleve nu Synde-bukke og havde kun den Trøst, at Breitendich var med, og at Alderdommens Jubilarkappe blev spredt over dem Alle.

Men hvilede Sartis Reformplaner paa Fordringen om slig

Masseafskedigelse, blev det en delvis Oprykning med Rode af det gamle Kapel og saa noget nær en Revolution, hvad Sagen i sig selv, der betød en Forvandling fra et mindre eller Kammerorkester til et Operaorkester, ogsaa var. Rentekammeret vilde under ingen Omstændigheder komme til at staa udenfor Sagen, og at det vilde oprøres, var sikkert. En Masseafskedigelse af Violons havde man aldrig hørt tale om. End ikke nogen Enkelt var i Mands Minde bleven afskediget. De spillede, til de ikke kunde mere, og selv da blev de i Embedet, til Døden hentede dem. Man gruede for Pensioner. Og det var endda det Mindste overfor Kapellets Forøgelse til omtrent det Dobbelte af de rigtige Hofvioloners Antal, hvad Sarti tilsigtede. Reglementet var bestandig hellegt, og med de 12 ansaaes Kapellet for stedse at være kommet til Ro. At de pensionerede Plønere ikke strax bleve Hofvioloner allesammen, navnlig da de engageredes til Hoffet, viste noksom Standpunktet. Skulde Bekostningen til et nyt Kapel blive befalet, var Rentekammeret, drevet til det Yderste, istand til at sige: hvor Intet er, har Kejseren tabt sin Ret! Det var derfor nødvendigt at pege paa en Udvej, der lukkede Munden paa Rentekammeret, og vise, at en eller anden Indtægt kunde give Erstatning.

Sarti havde i Sommeren 1770 god Lejlighed til at spekulere over Kapellet og tale om det med rette Vedkommende. Thi han fulgte med Hoffet over Slesvig til Travendal, og en af Hoffets vigtigste Personer, Yndlingen Grev Conrad Holck, grand maitre de garde-robe, surintendant des menus plaisirs, der selvfølgelig var med, havde som administrerende Chef Kapellet under sig. Herved var der sket en Afgivelse fra den sædvanlige Regel, at Kapellet sorterede under Overhofmarskallen. Holcks to franskdøbte Embeder indbefattede ikke færre end otte Bestillinger, deriblandt Opsynet med Skuespillene og Kapellet, alle gik de ud paa Hoffets Fornøjelse og Underholdning (1). Han gjorde sit Bedste paa Travendal, og man morede sig paa mange Maader, ogsaa med Musik. Kongen og Dronningen sang, Kammerherre Enevold Brandt, hvis Hoflykke pludselig var i stærkeste Stigen, blæste paa Fløjte, og Sarti akkompagnerede. Dagen var dog lang, og der blev Tid for Holck til at tale med Sarti, hvis Kapelplaner han sikkert fuldtud billigede. Som Direktør for den franske Scene havde han indset Nødvendigheden af et passende Orkester, og det maa have været ham, der bragte Zielches og Darbes' Engagementer istand. Den letsindige, men ret godmodige Greve anede ikke, at han stod ifærd med at berede den sindssyge Majestæt en af

Dennes bedste Glæder, at se en Favorit „gjøre Springet“, nemlig fra Naade til Unaade. Han blev sendt bort i Unaade fra Travendal og mistede alle sine Bestillinger; Flere maatte følge med ham, da deres Selskab generede Dronningen og Struensee, der ønskede at sværme uden alt for mange Vidner. Arvtageren til Holcks mange Bestillinger stod der. Brandt glædedes strax med Udnævnelsen til Direktør for det franske Theater, og et Par andre Bestillinger fulgte lige efter. Da Hoffet var returneret og havde været en kort Tid i Kjøbenhavn, sad han inde med de fleste, dog ikke Kapelchefens.

Sandsynligvis ønskede han foreløbig ikke dette Embede netop paa Grund af den kritiske Situation, men det ventede paa ham. Afskedigelsen af de Syv havde noget Odiøst ved sig, og at stikke Rentekammeret Blaar i Øjnene var ikke saa let en Sag. Han var lige saa velvillig stemt for Sartis Planer som Holck, men ansaae det for heldigst, at Sarti ene og alene stillede sig i Breschen. Denne tog da fat, overladt til sig selv, men hjulpen paa Gled, og skrev.

Let og flydende og saa hurtigt Pennen kunde løbe, affattede han, vistnok i det yderste Øjeblik, for at Sagen til rette Tid kunde være i Orden, et fransk Forslag, der, som der stod paa Titelbladet, kaldtes: „Projet pour perfusione. La chapelle royale“. Umiddelbart under disse Ord satte han for strax at forklare den originale Titel, af hvis første tre Ord de to vare franske og det tredie italiensk (perfusione ρ : Overgydning), følgende: „Det vil sige at give de 12 Trompeteres Fond til det kongelige Kapel, efterhaanden som Pensionerne blive vakante. Enhver af disse Trompeterer har 184 Rd. i Gage og desuden 50 Rd. til Liberi, hvilket udgjør 234 Rd. for enhver aarligt. Og multiplicerede med 12 bliver det hele Fond 2808 Rd. aarligt.“ Det var en lang Undertitel til en kort Overtitel, men den bedste Effekt var derved strax skudt frem (2).

Sin „perfusione“ tænkte han sig vel som en Guldregn over Kapellet. At den skulde komme fra Trompeterne, var neppe hans, men Holcks eller Brandts Idee, da de vare mere inde i disse Forhold, men han tilegnede sig den ganske, og man kunde gjerne kalde den smuk. Døende skulde det laurbærkransede Hoftrompeterkorps give en storartet Slutningsscene og skjænke det hensygnende Kapel en fornyet Tilværelse. Sarti troede, at tre af disse Hoftrompeterer allerede vare døde, men regnede een for mange, hvilket ikke bidrog til hans Beregningers Korrekthed, som dog var angribelig paa vigtigere Punkter.

Sarti formaaede, naar han vilde, at udtrykke sig koncist. Han begyndte ikke med at forklare, hvorledes det egentlig hængte sammen med Kapellet, men satte to Lister op ved Siden af hinanden med Overskrifter, der ved Sammenstillingen talte tydeligt.

État présent de la Chapelle.	État d'une Chapelle honnête.		
Le maître de la chapelle 600r	Le maître de la chapelle 600r		
Le claviciniste Breitendich 300r	Le claviciniste 300r		
Mr. Diener..... 650r	8 Violons {	Hartmann 500r	
Hartmann..... 500r		Hægemann ... 300r	
Tauer..... 400r		Semler 300r	
Buchholtz..... 300r		Darbes 300r	
Voltmar 300r		Petr. Lund ... 300r	
Harttwig..... 300r		Schmidt 150r	
Ortmann..... 300r		Bechstedt ... 300r	
Palschau..... 300r		Joseph 200r	
Gottwaldt 300r		2 Violes {	Hønicka 200r
Bechstedt 300r			Palschau 300r
Morel 300r	2 Violon- celles {	— — — 600r	
Jacobsen..... 300r		Morel 300r	
Hægemann..... 300r	2 Contre- basses {	— — — 400r	
Duwe 242r		Schreiber ... 200r	
Sell 223r	2 Flûtes {	Zielche 600r	
Fischer 150r		Tüxen 200r	
Petr. Lund 150r	2 Haut- bois {	Tauer 400r	
R Zielche 600r		Duwe 300r	
R Darbes 300r	2 Trom- pettes {	— — — 400r	
		Jacobsen 300r	
Total... 7150r	2 cors de de chasse {	— — — 300r	
		— — — 300r	
	2 Bassons {	— — — 400r	
		Sell 300r	
	Total... 8750r		

NB. Les deux marqués avec R sont payés de la poche du Roy.

Hvad det nye Kapel vilde koste, svarede ikke, indrømmede Sarti, til den hele kommende aarlige Udgift, thi Pensionerne til de afskedigede Syv, der ikke duede til Noget, maatte tages i Betragtning og lægges til. Hvormeget vilde de udgjøre? 300 Rd. til hver! Og det uden Hensyn til Gagens Størrelse. Mindre kunde der nemlig ikke være Tale om, mente Sarti, da de — hvilket dog ikke passede paa den ugifte Voltmar — sad med Familie. „De skulle kunne

jubilere!“ vare hans Ord. Det var meget liberalt mod de 6, som ikke havde større Gage, men Diener havde ingen Grund til at glæde sig over at blive slaaet i Hartkorn med dem. Sarti nævuede dem nu alle ved Navn og opstillede den samlede Pensionssum, 2100 Rd. (3).

Derpaa skred han til videre Beregninger, der fremsattes med forskjellige Overskrifter. Den første lød:

D é n o ù m e n t d u P r o j e t .

Trompeterne rykkede frem. „Projektet,“ sagde Sarti, „bestaaer i at forene Trompeternes Fond med det gamle Kapels Fond.“ Her ovede han en lille, let gennemskuelig Krigslist. Han lod nemlig, skjøndt han selv havde gjort opmærksom paa, at Zielche og Darbes betaltes af Kongens Lomme, som om alle de syv Engagerede, Plønerne samt Zielche og Darbes, vare Hofvioloner og som saadanne horte til det gamle Kapel, og tog sig Totalsummen til Indtægt. Det gamle Kapel kostede i Virkeligheden kun 5150 Rd. Men Sarti adderede altsaa Trompeternes Fond 2808 Rd. til sin første Listes Totalsum 7150 Rd. og fik 9958 Rd. ud af det. Det var rigtignok, indrømmede han, for lidt, thi efter den ovenangivne Beregning krævedes 10850 Rd., nemlig den anden Listes Totalsum plus de Afskedigedes Pensioner. Dertil kom, at de 12 Trompetere ikke vare døde, men kun to eller, som han troede, tre af dem. Han saae sig derfor kun i Stand til at lægge tre Trompeterpensioner til de 7150, saa at der manglede 2998 Rd.

Nu gik han videre til

R é s u l t a t d u P r o j e t .

Rentekammeret skulde aarlig betale, hvad det nye Kapel kostede udover den Sum, der stod til Raadighed, 898 Rd. (4), og ligeledes de syv Jubilarers Pensioner, indtil de vare døde. Naar ogsaa alle Trompeterne vare døde, vilde Rentekammeret være i Besiddelse af disses aarlige Restpensionssum, 1208 Rd., som det skulde gemme, til det var bleven holdt skadesløst.

Endelig fremsattes

I d é e d u C a l c u l .

Sarti profeterede, at de gamle Hofvioloner og Trompetere endnu vilde leve i 10 Aar, men heller ikke mere. Naar den Tid var forløben, vilde Kammeret have suppleret med 29980 Rd. Men da vilde det være i Besiddelse af 1208 Rd. aarlig (5). Med denne

Sum vilde det efter 25 Aar være holdt skadesløs, thi $1208 \times 25 = 30200$ (6). Altsaa 35 Aar — „voilà le temps de cette affaire!“

Til Slutning bemærkede Sarti, at de Nyansatte skulde begynde at hæve Gage fra 1. Oktober. Han bad derhos om, at de ledige Trompeterpensioner for Tiden til denne Dato maatte blive ham tilstaaede, for at han kunde give nogle nye Musici, der allerede vare komne, Gage, betale Rejsepenge til dem, der bleve indkaldte, og Gratifikationer til En og Anden, som man ikke ønskede at beholde.

Under normale Forhold skulde Sarti have indsendt sit Projekt til Kapellets Chef, som da vilde have skrevet en Forestilling derom til Kongen, som, hvis han approberede, dog vilde have forlangt Rentekammerets Erklæring og Indstilling inden endelig Resolution. Nu var der ingen Kapelchef, saa det egentlige Bindeled i Sagen manglede, men som de store Rollehavende stod dog Kongen og Rentekammeret. Sartis Projekt, der i sig selv havde en vis Kunstnerfantasi over sig, forsynedes hverken med Adresse, Datum eller Underskrift og blev som et himmelfaldet Dokument, der ikke tyngedes af slige prosaiske Formaliteter. De vare forsaavidt heller ikke nødvendige, som Forfatteren selv begav sig med det til Kongen. Sarti, der færdedes saa meget ved Hove og om Kongens Person, behøvede blot at vise sig for at komme ind og bede om Majestætens paategnede Approbation. Denne var det ham saare let at erholde, selv om Scenen ikke, hvad der er rimeligt, var lagt tilrette af Brandt. Kongen sagde Ja og Amen til, hvad en Favorit bad om, og var, saavidt hans aandelige Tilstand tillod det, tilstrækkeligt inde i hele Sagen og havde sikkert adskillige Gange leet af fuld Hals ad de gamle Jubilarer, et Thema, der passede ypperligt med Hoftonen og Struensees reformatoriske Lyster. Heller ikke var det uden Exempel, netop i den musikalske Sfære, at Kongen af sig selv befalede en Udgift. Paa en Regning fra Instrumentmager Moshach for et Klaver skrev han egenhændig „Accordiret Christianus“ (7). Paa Projektet skrev Kongen: „Approuvé Ch.“. Dermed var det hævet op til kongelig Ordre. Sarti, der gav et godt Exempel paa Hurtighed i Forretningsgang, ilede bort med det nu saa kostelige Dokument og afleverede det i Rentekammeret.

Her fik man Noget at tænke paa og ærgre sig over. Trompeter-Ideen fandt ingen Paaskjønnelse. De Penge havde man gjort Regning paa, de skulde „menageres for Kassen“. Men man kunde menagere dem for hvad man vilde, saa havde Trompeterne

gjort deres Nytte ved at danne Grundlag for Forslaget og give Skin af, at det hvilede paa omhyggelig Omsorg for at undgaa, at Statens Udgifter bleve for store til, at de kunde bæres. Men for Rentekammeret var det haardt, at det skulde respektere, hvad det ansaae for rent Galimatias, ja, formulere en Forestilling om dets Iværksættelse.

Imidlertid forstod man, idet Forslaget ordentlig indstilledes til Approbation, at indblande kritiske Bemærkninger om de Sartiske Urimeligheder og Urigtigheder, saa at Rentekammerets Mening om det Hele var tydelig nok. Naar Sarti i 35 Aar vilde have „rembourseret“ den kongelige Kasse, gjorde man opmærksom paa, at Sandheden var den, at Kapellet i de næste 40 Aar vilde koste 132800 Rd. mere end hidtil og derefter bestandig 2795 Rd. mere aarlig (8). Dette var i Grunden ikke saa skræmmende, som Rentekammeret mente, og gjorde heller ikke Indtryk. Kongen resolverede, at Gagerne skulde gives efter Forslaget. De syv Jubilarer gik af, dog efter de almindelige Regler, Enhver med $\frac{2}{3}$ af Gagen i Pension. Breitendich skulde vedblive at være Hoforganist, men et Aar efter indtog allerede Zielche hans Plads. Fire af Jubilarerne, Buchholtz, Voltmar, Ortman og Gottwaldt kom til at godtgjøre, at Sarti ikke hørte til de store Profeter, thi de overskred den af ham satte Grænse for deres Livs Varighed, Gottwaldt endog med 19 Aar (9).

Efter Projektet skulde der foruden Kapelmesteren være 25 i Kapellet, men Sarti kunde have gjort sin Regning billigere, da han opgav Klavicinisten og de to Trompetere, saa der kun blev 22 Pladser. Af det gamle Kapel bleve Palschau, Bechstedt, Morel, Jacobsen, Hartmann og Tauer staaende. De tre pensionerede Plønere, Chr. Hægemann, Duwe og Sell kom ind tilligemed den ikke pensionerede Pløner, Semler, endvidere Zielche, Darbes, Petersen Lund samt Kapellets 3 Expektanter, Hoboist Tüxen og Musikantersvendene Schmidt og G. Schreiber, alle som anført paa Listen.*) Den her opførte „Joseph“ erstattedes af en ligesaa ubekjendt, Bischoff, med mindre det er den samme. Valdhornene besattes med to sachsiske Vogtlændere, Gruner og Falck. Ved Kontrabassen blev Sarti skuffet, da Ingen meldte sig, som var værdig til den første Plads paa 400 Rd., saa den første Kontrabassist, G. Schreiber, fik lavest Gage 200 Rd. og Dennes Broder August

*) Det var vel af Vanvare, at Sarti anbragte Oboist Jacobsen og Fagottist Duwe saaledes paa Listen, at den Første stod som Trompeter og den Anden som Oboist. Den første Listes „Total“ stemmer heller ikke.

ansattes med 150 Rd. som anden. Den Eneste, der skulde have en Gage lig Zielches, var den første Violoncellist. Men saa højt kunde den meget dygtige Degen fra Wolfenbüttel ikke anlaas, og han kom paa 400 Rd.

I Løbet af Oktober Kvartal 1770 var dette Personale fuldtalligt tilstede, og de skulde have deres Gager fra 1ste Oktober. Sarti forfattede da en Liste over, hvad Enhver skulde have for dette Kvartal og gik med Listen den kjendte Vej til Rentekammeret, som faldt i en ny Bestyrelse, men ikke fordi der, som forrige Gang, skulde gives for meget ud, tvertimod fordi der krævedes for lidt. Oktoberlistens Sum var nemlig meget mindre, end den efter Projektet skulde være, og Kongen havde udtrykkelig sagt, at Gagerne skulde udbetales efter Projektet! Hvad skulde man gribe til? En Kapelchef vidste man ikke der var, og det blev da nødvendigt at skrive til Kongen selv. Han svarede, at man skulde henvende sig til Kammerherre Brandt (10).

Til ham var „Direktionen“ over Kapellet allerede paa dette Tidspunkt bleven overdraget (11), og man havde ilet saa meget med at meddele Sarti det (12), at Skrivelsen til ham desangaaende udfærdigedes Dagen forud, men Rentekammeret havde Intet hørt herom. I Ordren til Brandt udtaltes, at det kongelige Kapel var i den Grad knyttet til Theatret — Hoftheatret — og Hoffets andre Fornøjelser, at det ikke godt kunde adskilles derfra.

Enevold Brandt.

Til ham var „Direktionen“ over Kapellet allerede paa dette Tidspunkt bleven overdraget (11), og man havde ilet saa meget med at meddele Sarti det (12), at Skrivelsen til ham desangaaende udfærdigedes Dagen forud, men Rentekammeret havde Intet hørt herom. I Ordren til Brandt udtaltes, at det kongelige Kapel var i den Grad knyttet til Theatret — Hoftheatret — og Hoffets andre Fornøjelser, at det ikke godt kunde adskilles derfra.

Specielt blev det paalagt Brandt, at han skulde paase, at alle Hofviolonerne udførte deres Pligter tilfredsstillende uden Forsømmelse og Efterladenhed.

At Brandt allerede før Udnævnelsen havde haft Haand i Hanke med Kapellet, viste sig derved, at han havde indkaldt Degen. Nu stod han altsaa frem ved den givne Anledning og meddelte Rentekammeret, at Kapellets Indretning og Gagernes Bestemmelse var af Kongen henvist til ham. Meget fornuftigt gjorde han opmærksom paa, at Forskjellen mellem Kvartalslisten og Projektet kom af, at dette kun havde været et Udkast, som endnu ikke, fordi kvalificerede Subjekter manglede, paa alle Punkter havde kunnet bringes til Udførelse; Kvartalslisten havde ikke lagt Instrumenternes Fordringer, men det forhaanden-værende Personales Kapaciteter til Grund, og hvor den veg ud fra Projektet, var det for det Meste til Fordel for den kongelige Kasse. Han bad derfor Rentekammeret om at rette sig efter Sartis Lister, indtil en ny Plan kunde blive udkastet og approberet af Kongen (13).

Denne Plan udkastede han (14). Den afveg mest fra Sartis Projekt ved en Gageforhøjelse, der dog ikke helt havde kunnet gennemføres og var bleven nødvendig ved at Emolumenterne, navnlig Vin in natura, faldt bort. Vinen, der, som set, paa en Maade svarede til Skuespillernes senere Feu, ansloges ialt til omtrent 1200 Rd. aarlig for Hofviolonerne (15). Det Mindste, de kunde have i Erstatning, var derfor 50 Rd. hver, og de Violoner, hvem Forhøjelsen ikke havde kunnet naa, fik den et Par Aar senere. En „extraordinær“ Gruppe føjede Brandt til, bestaaende af Scalabrini, der nu ikke længere var Theatrets Kapelmester, men dog skulde have en vis Funktion, Harpenisten Kirchhoff og Kapelbudet Lohmann, hvortil lidt senere kom Balletrepetitor Klopfer.

I det nye Kapels første Tid fandt der, som naturligt var, adskillig Uro og Omskiften Sted. Sarti fik god Brug for de ham tilstaaede to Trompeterlønninger til fremmede Musikeres Rejser og Gratifikationer (16). Anden Violin kunde glæde sig. Ved den ansattes den ikke voxne Lem, der var født i Kjøbenhavn, og hvis Fader var Kasserer ved Skillingskassen; Hartmann underviste ham, han gjorde allerede paa Koncerter Opsigt ved sit umiskjendelige Talent og blev i Tiden en af Kapellets mest glimrende Fremtoninger. Som Fører for anden Violin ansattes Zeyer, der af Brandt indkaldtes fra Hamborg og var en betydelig Dygtighed.

Sarti nødsagedes som Entreprenør til at holde to Orkestre, det ene for Komædie med Klattenhoff i Spidsen og for Ballet, hvor Klopfer dirigerede, og det andet for Opera. Her gjorde Kapellet Tjeneste, idet Medlemmerne engageredes af Sarti, men de vare ikke saa sjældent nødte til at melde Forfald, naar Hof-tjenesten kaldte dem. I Komædiehuset kunde man ved Opera tro, at Orkestret fra de to Plønnersæsoner var levet op igjen, da Kapellet kongruerede dermed for over Halvdelen.

Det nye Kapel kom væsentlig Hoftheatret tilgode, hvor dets Hovedvirksomhed var; i Komædiehuset har det vel, skjøndt Projektet endnu ikke var stadfæstet og i Orden, for en ikke ringe Del viist sig første Gang 8. Oktober 1770 ved Opførelsen af «Soliman den Anden», der rigtignok ikke var Opera. Den store Mærkedag var 1. Oktober, thi fra den Dag skulde det nye Kapel regnes. Brudt med Fortiden havde det ikke. Tvertimod var det nu som før Hoffets Orkester, de 6 Hof-violoner, der fra det gamle gik over i det nye, dannede en forbindende Traad og ikke mindre Oberkapelmesteren, der havde styret det gamle og skabt det nye. Men det var nu bygget paa et andet Princip, idet et Operaorkesters Fordringer skulde tilfredsstilles. Paa de til et saadant hørende Instrumenters Krav laa hele Vægten. At Sarti fandt dem ganske fyldestgjorte, er lidet rimeligt, men et «chappelle honnête» havde han formaaet at stille op.

Klattenhoff.

IX. SARTIS FALD.

Dansk Syngespil og italiensk Opera. Sarti i Kjøbenhavn og paa Hørsholm. Hans Fallit. Operisterne. Scalabrini. Sarti som Kammermusicus. Kommissarierne i Fallitboet og Kreditorerne. Bryllup. Bestikkelsessag. Sarti dømt og landsforvist. Hans senere Skæbne. De tre Hofkapelmestres Drama.

Det var slemt nok, at Entreprenøren af den kongelige danske Skueplads, som Komediehuset nu hed, ikke kunde et Ord Dansk. Thi derved blev han saa temmelig udelukket fra at lede Komædien. Efter nogen Tids Forløb støttede han sig derfor ogsaa ganske til sin gamle, for dansk Syngespil bestandig flammende Bæundrer, Bredal, der med Glæde ombyttede Borgmesterembedet i Trondhjem med en Direktørstilling under Sarti. For Operaen vilde Sarti offere Alt og ingen Udgifter spare, han vilde lade den italienske Opera fremstaa i al sin Glans og skabe det danske Syngespil. Begge Dele lykkedes ham i den første Saison. „Soliman den Anden“ var en overordentlig vellykket Introduktion til dansk Syngespil, der indviedes med „Tronfølgen i Sidon“. Bredal havde forfattet dette Stykke efter den af Sarti tidligere komponerede Text „Il rè pastore“ og atter lagt sin Uformuenhed som dramatisk Digter for Dagen. Men Stykket gjorde alligevel megen Lykke. Kapellet henledte Opmærksomheden paa sig i Ouverturen, der, skildrende Morgenens Herlighed, efterlignede Dyrs Lyd, som Frøens, Lærkens, Biens. Det var i Tidens Smag, men fremmed for Publikum, der havde øndt ved at gaa ind paa denne Realisme. Desto mere behagede den første Sang til Morgenens Pris og den øvrige Musik.

En ny stor Opera, „Demofonte“, havde Sarti komponeret med to nye, italienske Talenter for Øje(1). Den ganske unge, snart europæisk berømte Tenorist Giovanni Ansani, hvem Sarti underviste, debuterede heri sammen med den 19aarige Camilla

Pasi, for hvis Stemmes fabelagtige Højde Dirceas store, kolorede Parti var beregnet. I Trillen blev hun dog overgaaet af den anden Primadonna, Teresa Torre. En tredje ung Signora, Elisabetta Almerigi der kaldtes den lille Portugiserinde, var ikke egentlig Primadonna, men behagede meget. Camilla Pasis Søster Teresa optraadte i Opera buffa og rostes for Spil og Sang. Men Ansani overstraalede dem alle. I sine Avertissementer om italienske Operaforestillinger indførte Sarti principmæssig en Redegjørelse for, hvem der var Forfatter og Komponist, medens det tidligere var et rent Tilfælde, om de, især Komponisten, nævnedes. Han tilføjede endog Komponistens Hjemsted og Stilling for at orientere og forsømte ikke, hvis han hørte til de berømte, at meddele det.

Han havde fuldt op at bestille, informerede i Sang i fornemme Huse og gav italienske Operaforestillinger hos sin særdeles Beundrer, den russiske Minister Filosofoff. Hans lette Omgangstone, sydlandske Liv og aandfulde Væsen tiltalte og fængslede Alle. Stor Ynder var han af Alt, hvad der paa Theatret kunde hedde Effekt, og han vidste at tilvejebringe den i daglige Forhold. Naar han senere i Tiden indviede sine Elever i det dobbelte Kontrapunkts Mysterier, skete det i et formørket Værelse, der pludselig oplystes af et Purpurskjær. Ved Hoffet begyndte han, hvor han saa fik Tiden fra, at blive mere uundværlig end nogensinde. I April 1771 kjørte han næsten daglig til Slottet, oftest to Gange om Dagen, ja, tre og fire Gange (2).

I Store Kongensgade havde han en rummelig Lejlighed eller hele Huset og var indrettet paa store italienske Impresarioers Vis, saa han kunde give sine Operister Logis. Ansani havde Stald og Remise i Gaarden. Men Lejligheden blev noget ramponeret af det indkvarterede Selskab. Saaledes gik det ogsaa i Hørsholm, hvor han laa paa Landet med Hoffet. Her lejede han af den kongelige Gartner Pflüger et større, nyt Hus, der laa bag Alleevejen til Usserød. Sin Tjener, Luigi Maglii, havde han altid med sig. Det gik lystigt til, Sangerne trakteredes af ham paa kongelig Regning. I Slotshavens kinesiske Hus blev der i Efteraaret 1771 uafsladelig givet Koncerter og italienske Intermezzoer. Operaen var flyttet derud. Der holdtes ogsaa Taffel i det kinesiske Hus, og to Valdhornister stode da paa Balkonen og blæste.

Men den følgende Saison blev skæbnsvanger. „Tronfølgen“ blev ødelagt og Publikums Sympathi for Theatret med, da Breddal var saa taabelig at skrive og lade opføre en dramatiseret Kri-

tik over en Kritik, der ikke havde skaanet hans Tronfølgetext, hvilket foranledigede skandaløse Optrin i Theatret. Publikums Interesse for den italienske Opera sank til Nul, maaske især fordi den yndedes af det upopulære Hof. Fortvivlelsens Scener gik for sig hos Kassereren, naar Sarti kom og saae, at der var Intet solgt; Billetter forærede han da bort i massevis uden endda at kunne besætte Huset nogenlunde. For at gjøre Maalet fuldt kom selve Kapelchefen, Brandt, der højlig yndede ham, tilligemed Struensee paa Skafottet. Hans Gjæld var overvældende, han skjulte sig en Tid for Kreditorerne hos den russiske Minister og fik Moratorium til Beskyttelse mod personlig Hæftelse. Hans Entreprise faldt bort af sig selv, da han hverken kunde betale Sangere, Skuespillere eller Orkestre. En Kommission nedsattes til Spektaklernes bedre Indretning, og til denne indgav han i Maj 1772 en skriftlig Deklaration om, at han maatte træde tilbage fra Entreprisen.

Da Kongen maatte tage sig af det kongelige Theater, fik de Fleste ved Theatret, hvad de skulde have. Kun en Del Italienerne henvistes for noget af Gagen til at rangere med Sartis øvrige Kreditorer. Buffonisten Ferrini blev en Dag, da han vilde gaa ud, anholdt af Værten og berøvet alle Klædningsstykker indtil Skjorten. Rundhaandethed vistes dog mod Mlle Almerigi og Ansani, de fulgtes med Potenza til Stockholm og gave Koncerter. I November kom Camilla og Teresia Pasi dertil og gave to Koncerter. Bellman sang:

Fördum förtjusta denna vor park
Grenzer, La Haye, Ansani, Camilla.“

Kreditorerne vare ikke mere rasende paa Sarti end den største Del af Publikum paa den italienske Opera, der kaldtes den store dramatiske Landeplage, hvis Undergang vilde være en Velsignelse. Dog var dens hele Apparat efter Ophoret af Sartis Entreprise bleven yderst beskedent. Personalet bestod af Damerne Torre og Almerigi, den danske Sanger Musted, der vedblivende gjorde Fyldest som Italiener, og den indtagende Tenorist Andreas Grassi, der var kommen i Sartis anden Entreprise-Saison. Sarti selv havde Intet mere med Theatret at gjøre uden som Komponist af enkelte danske Syngespil. Scalabrini var atter bleven Theatrets Kapelmester. Han gav i Saisonen 1772—73 nogle faa italienske Operaer, deriblandt „L'isola disabitata“ af den berømte Traëtta. En af ham selv nykomponeret Opera, „Anagilda“, der var givet flere Aar tidligere med Musik af Sarti, indbragte

ham i „Den dramatiske Journal“ en Kritik, der ikke var synderlig bedrø end Scheibes over Bernardi. Uventet tog Scalabrini dog en Opfejning, da han stillede sig paa dansk Side og gjorde Løjer med Opera seria. Wessel skrev „Kjærlighed uden Strømper“, der parodierer fransk Tragedie og Opera seria, og det musikalske Hverv tilfaldt Scalabrini som Kapelmester. Ingen Opgave kunde være ham mindre fremmed, thi han var fortrinsvis Buffokomponist, og Opera buffa havde alle sine Dage parodieret den ældre, fornemme Søster. Sproget forstod han ikke mere af end Sarti, hvis man tør tro Traditionen, men han havde jo allerede tyve Aar tidligere vidst at hjælpe sig. I „Fem Knapper til en Trøje“ forraade han en jevn Gemytlighed, og Enden blev, at han, hvem Heldet altid bragte op igjen, naar han var kommen ned, gik til Udødelighed med Wessels Mesterværk.

I det alleruheldigste Øjeblik havde Ulykken ramt Sarti. Han stod i 44—45 Aars Alderen og var lige for Alvor bleven forelsket i Camilla Pasi. Den ægteskabelige Lykke vinkede ham, men onde Kreditor-Aander spærrede ham Vejen til dens Tempel. Saa gjorde han et stort Offer. Han blev opvartende Kammermusicus med stadig Tjeneste hos den sindssyge Konge. For dette Embede nød han en Løn, der var lige saa stor som Oberkapelmesterens, og der fulgte den store Fordel med, at saavel Embedet som Lønnen var skjult for Verdens Blikke, ialfald Lønnen. Over Oberkapelmestergagen faldt Kreditorerne som hungrige Ulve, men hvad forslog den, da hans Gjæld, hvoraf dog henved 4000 Rd. til Kongen, var over 18000 Rd.; Gagen maatte benyttes med Klogskab for at bringe Kreditorerne lidt til Ro og hindre personlig Arrest, hvorved Kammermusicus-Forretningerne vilde umuliggjøres. Kongen udnævnte Konferensraad Nielsen og Etatsraad Sevel til Kommissarier i Sartis Fallitbo (3), og det gjaldt om at faae Kreditorerne til at gaa ind paa en Akkord. Det var en vanskelig Sag. Kongen maatte spæde 6—7000 Rd. til, da den aarlige Gage, 800 Rd., aldeles ikke tilfredsstillede. End ikke det forslog, og Kongen maatte bemyndige Kommissarierne til at indgaa aparte Akkorder med de Uvillige, der, „paa det at det kan holdes hemmeligt“, skulde have Betaling paa Baron Schimmelmanss Kontor. Dermed gik Sagen i Orden. De konkurrerende Kreditorer deltes i de Føjelige, og det var Flertallet, der lode sig nøje med 40 pCt., de Modstræbende, der aparte fik noget mere paa Schimmelmanss Kontor, og de faa Umedgjørlige, der, saa saare de truede med Rettergang, fik Alt paa Schimmelmanss Kontor (4).

Kongen takkede Kommissarierne for det udmærkede Resultat, og Sarti holdt Bryllup 9. August 1773 i det katholske Kapel i Kjøbenhavn; den østerrigske Gesandt med Frue samt Brudens Søster Teresia vare Vidner.

Det nygifte Par boede i Færgestræde i Slottets umiddelbare Nærhed. Den unge Frue, der ganske havde givet Afkald paa Theatret, var Husligheden selv. En Gjenbo sagde, at han hovede hende saa godt, for hun var saa flittig og sad og syede hele Dagen. Hun ansattes som Hofsangerinde med en Gage, der var ligesaa stor som Kammermusicusgagen. Alligevel kneb det betydeligt med Pengene. Gammel Gjæld var der vel trods Alt meget af, og Sarti kan have gjort ny Gjæld ved at sætte Bo. Hun vilde gjerne raade Bod herpaa og blev den fristende Eva, som førte ham ind paa en Vej, hvor Loven havde lagt Fodangler for den ubetænksomme Vandrers.

En tredivaarig Nordmand med juridisk Examen, Thams, kom i Januar 1774 til Kjøbenhavn for at søge Embedet som Byfoged og Byskriver i Bragernæs. Faderen kjendte Verden og havde sagt ham, at han ingen Vegne kom uden Bestikkelse, og til den Ende givet ham 2000 Rd. med paa Rejsen. Den unge Thams stod saaledes med den fyldte Pengepose, men vidste ikke, hvem han skulde bestikke og begav sig til sin Cousine, Mlle Potdevint, der var Française hos den lille Prinsesse Louise Augusta og boede paa Slottet, for at spørge hende om Raad. Hun udbrød strax: Sarti! Og lovede dernæst at være ham behjælpelig. Hun henvendte sig til en forhenværende Kammerjomfru hos den lille Kronprins, Jfr. Riis, der var pensioneret, boede i samme Hus som Sartis og af og til vexlede nogle Ord med Fru Sarti paa Trapperne. Jfr. Riis var Imødekommenheden selv og hvidskede Fru Sarti Noget i Ørerne ved det næste Møde, men hun talte kun ufuldkomment Fransk, som de maatte betjene sig af. For at komme til bedre Forstaaelse lejede Fru Sarti en Vogn, hvori de under Kjørslen frit og bekvemt kunde tale sammen. Da de atter vare i Færgestræde, forstod Fru Sarti det Hele og kunde sige: „Byfoged og Byskriver.“

Disse barbarisk klingende Ord førte i Fru Sartis Mund en Tillokkelse med sig, som Sarti ikke kunde modstaa. Han indsaar, at en direkte Henvendelse fra hans Side til en dansk Stormand var mislig, og at han maatte handle gennem et Medium, som han strax havde paa rede Haand: den russiske Minister. Vel var hans gode Ven Filosofoff rappelleret, men Venskabet maa,

hvis Denne ikke vedblivende opholdt sig i Byen, være gaaet i Arv til Efterfølgeren, og overhovedet stode han og de andre Italianere paa den bedste Fod med det russiske Gesandtskab. Dets Sekretær, Lizakewitz, havde kaveret for et Laan, Ansani gjorde, da han rejste til Stockholm. Helt fri for Betænkelighed var Sarti ikke, og han vilde først raadføre sig med Lizakewitz, om der var noget Galt i Sagen. Han inviterede derfor Denne hjem til en Souper, som forløb fortræffeligt: Sekretæren beroligede Sarti fuldstændigt.

Luigi blev sendt efter Thams, for at Aftale kunde ske og Kontrakt blive afsluttet, og han kom. „Stemplet Papir!“ sagde Fru Sarti. Thams beredte Kunstnerparret en Skuffelse. Han havde regnet ud, at Halvdelen af den ham medgivne Bestikkelsessum var mere end nok, og Sartis, som havde hørt hele Summen nævne, maatte tage til Takke. Skriftlig Kontrakt blev alt-saa sluttet, hvorefter de Intet skulde have, hvis Foretagendet mislykkedes, og Sarti ilede til den russiske Minister, som modtog ham med aabne Arme og lovede at gjøre Alt for Thams. Han indstillede sig med de bedste Anbefalinger for Denne hos Grev Thott, Gehejmerraad Stampe og Arveprinsen. Af Sarti blev Thams selv instrueret om at gaa til Gehejmekabinetssekretær Guldberg og sige, at han var den Person, som den russiske Minister havde talt til Arveprinsen om.

I Sommertiden laa Sartis med Hoffet paa Fredensborg, hvor deres Førstefødte, en Datter, kom til Verden den 9. Juni. Barnet, der, som det udtrykkeligt hedder i Daabsbogen, opkaldtes efter Enkedronningen, fik Navnene Juliana Maria Anna; som Hovedfadder fungerede Teresa Torre, der vadskede Barnet med det viede Vand, bistaet af Elisabeth Almerigi og af Scalabrini. Der bestod alt-saa det bedste Forhold mellem de to Kapelmestre. Paa Fredensborg hørte Sartis, at Thams havde faaet Embedet. Han sendte Pengene, men havde trukket 200 Rd. fra, da han efter Kontrakten ogsaa skulde have været Raadmand, hvad han ikke blev. Snart lod han atter høre fra sig. Han vilde være Amtmand, hvad Sarti dog ikke vilde indlade sig paa.

En Del af Vinteren gled hen. Sarti musicerede daglig i time-vis for Kongen. Scalabrini gav sin Opera seria med de faa Sangere paa Hoftheatret og forsøgte at slaa et Slag med Glucks „Alceste“, hvortil han føjede en Licenza i Anledning af Kongens Fødselsdag (1. Febr. 1775). Men ved samme Tid fik Hoffet helt andre Ting at tænke paa.

Hofjunker Sehested kom løbende op paa Slottet lige fra Gundersens Billardstue med sensationelle Nyheder. Der gik en norsk Kaptajn Hansen, iført en ny Sorenskriveruniform, og fortalte Alverden, at han kjendte en Dame, der holdt Dronningens Hjerter i sin Haand, at der ved Hoffet var Kanaler, ad hvilke man for Penge kunde skaffe sig Embede, og at Guldberg for en stor Sum havde solgt en Kammerherrenøgle. Han viste et Papir frem, hvorefter en Person, hvis Navn han dækkede over, havde forpligtet sig til at skaffe ham et Sorenskriverembede mod fastsat Betaling, og han var saa sikker paa Embedet, at han allerede havde anskaffet Uniformen.

Hoffet blev grebet af den største Forbittrelse og Politiet strax sat i Bevægelse. Den første Rapport optoges 2. Februar. Hansen var let at finde. Han havde juridisk Examen og var ligesom Thams kommen ned fra Norge med en god Del Penge for at skaffe sig et Embede. Paa Postgaarden var han faldet i med en Lotterikollektør Wedel, som kjendte hele Thams-Historien og brændte af Begjærighed efter at gjøre Forretning i den Genre. Hans Broder, en Pensionist og Krøbling, havde nemlig sin Gang hos Mlle Potdevint, hvem han laante „la spectatrice danoise“; engang havde han set Thams der, og da Denne var gaact, aabenbarede Mlle Potdevint ham under dybeste Taushedsløfte hele Historien. Strax ilede han til Broderen med Beretning om, hvad han havde hørt. Med Pensionisten som Mellemand fik da Kollektøren Mlle Potdevint til at gaa ind paa at forhandle med Sarti i Favør af Hansen, saaledes at han selv sikrede sig en Broderpart af Byttet. Sarti gav Møde hos Mlle Potdevint, men var uvillig. Det var forudset. Hun aabnede da et Chatol og viste ham 1000 Rd., der laa hos hende i Depositum og vare bestemte for ham. Dette Syn ned slog al hans Modstand. Hun vilde give ham en dansk Anbefaling for Hansen, men han sagde, at den havde han ingen Brug for, han forstod den jo ikke; han ønskede en fransk Extrakt deraf. Han gik atter til den russiske Minister, og denne utrættelige Herre begav sig nu ud med de bedste Anbefalinger for Hansen, men han kom ikke videre end til een Visit — saa greb Politiet ind.

Alt blev aabenbaret. Thams hentedes som Arrestant ned fra Norge. Og Sarti stod som Centrum i disse Begivenheder, en Gjenstand for Hoffets Foragt og Forbittrelse. Som Arrestant slap han med Husarrest. Naar han skulde i Forhør, ledsagedes han af en Politibetjent. Forhørene holdtes for hans og hans

Frues Vedkommende paa Fransk. De eneste danske Ord, han udtalte, var „Byfoged og Byskriver“. Hans Defensor, Schönheyder, paastod ham frifunden og sagde, at hvis han havde benyttet sig af sin daglige Adgang til Kongen, vilde han have været strafskyldig, men ikke efter hvad der var passeret. Sarti selv sluttede med Følgende: „Jeg har aldrig vidst, at det, hvorom Sagen drejer sig, er imod Lovene eller Kongen eller noget Menneske i Verden, heller ikke at det paa nogen Maade kan forstyrre Samfundet, da man i mit Fædreland aldeles ikke ændser det. Nu da jeg er sat i Kundskab om Sagens overordentlige Betydning, har jeg fattet en Afsky derfor, som jeg altid har næret mod Hvadsomhelst, der er forbryderisk. Jeg beder om Kongens naadige Tilgivelse for min Skyld og Uforsigtighed.“

En Kommission var bleven nedsat til Sagens Undersøgelse og Paadømmelse, og det var Frd. 23. Oktober 1700, som de i de to Bestikkelsessager indviklede Personer tiltaltes for at have overtraadt. Forordningen indeholder under meget strenge Straffe Forbud mod at give og annamme nogen „Skjænk og Gave for gejstlige, civile eller militære Bestillinger at erlange“. Den 20. Maj 1775 faldt Dommen, hvorefter Sarti skulde miste Gods og Bestilling, men til Dømmen sluttede sig umiddelbart en kongelig Resolution, der vel tillod ham at beholde Godset, men bød ham at rømme Kongens Lande og Riger inden 8 Dage.*)

Fru Sarti fik i Rejsepenge 400 Rd. af Kongen og 50 Rd. af Theatret, og saaledes hjulpne rejste de til Italien. Sarti sagde til Mlle Potdevint, at det gjorde ham ondt for hende, da hun ikke havde nogen Rekurs, han havde Rekurs. Dommen var det største Gode, der kunde hændes ham, thi den huggede en Knude over, han ikke havde kunnet løse, befriede ham for et pinligt, uværdigt Slaveri. Den første Del af hans Livs Roman var til Ende, men Kapellens Stifter, det danske Syngespils Grundlægger kastede det tætteste Slør over sit andet Ophold i Kjøbenhavn. Nu vaagnede han til fornyet Liv. Han blev Kapelmester ved Domkirken

*) Thams dømtes til at miste Embedet og bøde det Dobbelte af, hvad han havde givet. Mlle Potdevint og Jfr. Riis vare Begge blevne betænkte af Thams; den Første skulde miste Tjeneste og Gods, den Anden sin Pension, hvorhos hun ikke maatte opholde sig i Nærheden af Hoffet. Hansen skulde bøde 10000 Rdl. og, ligesom Thams, anses for uværdig til at beklæde noget Embede. Kollektøren, der ogsaa dømtes for Bedrageri mod Hansen, skulde to Aar i Rasphuset og Pensionisten for sin skrøbelige Legemsbeskaffenheds Skyld paa Christiansø i to Aar (Sjæll. Missiver 1775, 359—60, Forhørsakter, Rigsark.)

i Milano og en af Tidens mest fejrede Operakomponister. Ogsaa som Kirkekomponist var han beskæftiget, og han blev Cherubini's Lærer. Den russiske Begejstring førte ham til St. Petersborgs Hof, hvor Hovedpunktet i den glimrende Finale blev hans Op-højelse i Adelsstanden (5).

Scalabrini, som i flere Aar endog havde heddet kongelig Hofkapelmester, kunde ikke faae højere Titel ved Oberkapelmestrens Forsvinden, men Kapelmester blev han i alle Maader, som han havde været det i gamle Dage. Tiderne havde forandret sig. Man saa ham ikke i et slet saa flatterende Lys, som da han styrtede Scheibe, og den beundrede italienske Musik kaldte man nu for Dukketoj. Man vilde sætte den talende Musik istedetfor den blot klingende, og man havde, som det hed, af en Gluck, en Grétry og „selv en Sarti“ lært, at det ikke var Kunsten i Sangernes Stemme, der udgjorde den sande Musik. De tre Hofkapelmestres Drama, der havde spillet i saa mange Aar, var nu tilende. En egen Balance var tilvejebragt mellem Sejr og Nederlag. Scalabrini besteg vel Tronen, men hilstes ikke med Akklamation. Og Sarti fravristede i selve Ugunstens Øjeblik Modstanderne som et Længselssuk — „selv en Sarti!“ Men Scheibe kunde betragte sig som den egentlige Sejrherre, da det var hans Ideer, som nu hyldedes. Han døde Aaret efter Sartis Forvisning, 22. April 1776, og blev begravet paa St. Petri Kirkegaard (6).

X.

VED JULIANE MARIES HOF.

Schiørring som Kammermusicus. Italiensk Opera. Hoffets Passionskoncerter. „Periodus Juliana“. Dansk Syngespil. „Balders Død“. Johan Hartmann. Claus Schall. Paa Fredensborg. Yndede Kunstnere. Naturalisation. Unge Danske. Schnabel. Theaterkommissionen og Lønningerne. Adjuvantkorpset. Fodgardens Hoboister. Janitscharmusik. Darbes. Hans Ophøjelse. Reskriptet 14. Juni 1780. Darbes' Plan og yderligere Begunstigelse. Scalabrini og Hartmann. Wernicke. Hans Udnævnelse til Kapelmester. Darbes og hans Metamorfose. Kapellet.

Af hvilken Vigtighed Sartis Embede som Kammermusicus havde været, viste sig derved, at der i samme Øjeblik, han blev umulig ved Hoffet, sørgedes for en Afløser. „Strax imorgen,“ skrev Kammerherre Schack 17. Februar 1775 til Guldberg, „skal Schiørring, som Hs. Majestæt har behaget at antage til Opvartning ved Allerhøjstsammes Kabinets-Klaver, gjøre Opvartning“ (1). Det var den 32aarige, meget dygtige Musiker Niels Schiørring, der knap to Aar havde været Cembalist i Kapellet. Inden han første Gang gik ind til Kongen, maatte han for Schack og Guldberg aflægge en skriftlig Ed. „Jeg vil alene holde mig til min Tjeneste, paa det jeg ikke skal falde i den Unaade, som nu rettelig hviler over min Formand i denne Post. Jeg skal Intet tale til nogen Uvedkommende om Noget, som jeg ved Anledning af min Tjeneste i Kabinettet kunde paa nogen Maade se, høre eller erfare og hverken beholde eller antage andre Konditioner i Byen end dem, der udtrykkelig tillades“ (2). Han udnævntes dernæst til Kammermusicus med 1000 Rd. aarlig „fra den Dag af, Sarti gik ud af Reglementet“ (3). Da Sartis Kammermusicus-Rolle ved det saaledes Forefaldne er klart betegnet, har Dorothea Biehl neppe Ret i, at han især underholdt Kongen med mekaniske Kunster og Experimenter, ihvorvel saadant laa for ham og kan være forefaldet. Schiørring udfyldte sin i pekuniær Henseende

for en Musiker næsten glimrende Stilling til fuldkommen Tilfredshed i 23 Aar indtil sin Død; den passede for hans Personlighed og gav ham Tid til forskjellige musikalske Arbejder.

Samtidig med Sarti forsvandt ogsaa 'Opera seria, efter at være bleven parodieret i „Kjærlighed uden Strømper“, hudflettet paa alle mulige Maader, ja, skarpt kritiseret af sig selv gennem „Alceste“. Men dens Fjernelse betød dog ikke den italienske Operas Ophør. Hoffet mente nemlig, at denne efter andre Hoffers Exempel burde bibeholdes, men under Form af Opera buffa. Scálabrini, som for anden Gang paa Buffaens Vegne sendtes til Italien, hjembragte de nødvendige Sangere og som det mærkværdigste Udbytte, hvis Betydning man ikke strax kunde ane, Balletmester Galeotti. I Løbet af tre Sæsoner kunde man nu lære Italiens ypperste Buffekomponister at kjende, hvilket vilde sige det Samme som dets ypperste Komponister overhovedet.*) Men selv denne Genre, der ikke kunde rammes af de mod Opera seria udskudte Pile, havde ingen Held med sig. I 1778 blev den italienske Opera afskaffet af Kongen med de Ord: „den behager ej Os og ej heller vort Folk.“

I dette Aar udkom paa Gyldendals Forlag Schiørrings Klaverudtog af Pergoleses „Stabat mater“ med Sporons danske Text, til egnet Dronning Juliane Marie. Det var bleven opført ved Hoffets Passionskoncerter, første Gang to Aar tidligere, under overordentligt Bifald. Disse Koncerter havde man ikke skjøttet om i den Struenseeske Tid, men efter at Sarti, ligesom han var paa Hellingen med sin Entreprise, havde givet saadanne i den stille Uge i selve Theatret — Jomellis Oratorium „La passione di Giesù Cristo“ — indførtes de fra 1773 ved Hoffet, hvorved man kom paa Højde med, hvad italiensk Skik krævede, da Opera og Oratorium gjerne gik Haand i Haand. De afholdtes to Dage i den stille Uge i det forgyldte Gemak eller Kongens store Taffelgemak; i et mindre Gemak bagved sad det kongelige Herskab, Kongen, Enkedronning Juliane Marie, der efter Hofrevolutionen var bleven Hoffets centrale Personlighed og nødig vilde høre Noget om Enke, men hedde Dronning, hvori man skyldigst føjede hende; endvidere Arveprinsen og den lille Kronprins. Paa hver af deres Stole var

*) Der gaves Stykker af følgende: Anfossi: „Giannetta“. „Il geloso in cemento“, „L'avarò“, „La vera constanza“. Piccini: „La schiava riconosciuta“, „La buona figliuola“. Gasmann: „La contessina“. Gazzaniga: „La locandiera“. Sallieri: „La fiera in Venezia“. Paisiello: „La frascatana“. Guglielmi: „I rivali“.

lagt en „Bog“, Texten, og manglede en saadan, var Konferensraad Nielsen strax ved Haanden med saa mange Exemplarer, det skulde være. Man drak „Thevand“ som til Apartement, og nogen Forfriskning kunde gjøre godt, da disse Koncerter vare lange og kunde vare 2½ Time. Kavalererne sværmede ikke for dem og sogte engang Adspredelse ved at stille sig op foran Orkestertribunen og tage Publikum i Øjesyn, men den Fornøjelse blev dem forbudt som „aldeles ikke anstændig“, især da de „separerede de kongelige Herskabers Syn fra Orkestret og Sangerne“ (4). Men hvad saa Kavalererne tænkte, Koncerterne udvidedes efterhaanden til tre og fire og afholdtes, for at Festligheden kunde være større og Flere faae Plads, gjerne i Apartementssalen. Mærkeligt nok havde italiensk Musik aldrig gjort større Lykke end netop i de Aar, da den stod for Fald, ved „Stabat mater“; paa samme Tid som den kaldtes Duketøj og Klingklang, pristes Pergoleses Oratorium som „ophøjet og himmelsk“ (5).

At Værket overførtes i det danske Sprog og blev sunget af de to fortrinlige Sangerinder Fru Walter og Jfr. Winther, bidrog til at forhøje Nydelserne. Alt skulde være dansk i denne „Periodus Juliana“ — efter Rahbeks Udtryk — og ved den energiske Bestræbelse fra oven vandt Perioden sin særegne Farve og uvisnelige Ære. Det var ikke alene Italienerne, det i dramatisk Henseende gik ud over. Hoftheatrets franske Scene blev allerede fuldstændig ophævet ved Paaske 1773. Hoffet strittede en Tidlang imod, men Publikum vilde absolut høre dansk Sang, og ialfald fortaltes det, at det franske Syngespil nu kjedede i den Grad, at Publikum, der gav Møde i Hoftheatret paa Grund af den frie Entree, gik, naar Syngespillet, der sluttede Forestillingen, skulde begynde. Oversat paa Dansk blev derimod det franske Syngespil trods Sartis Værker den egentlige Basis for dansk Syngespil, og Genren gjorde en Furore, navnlig ved Monsignys „Desertøren“, hvori Fru Walter glimrede, saa at Syngespillet fik Ligeberettigelse med Komедien.

Den ved Sartis Fratræden nedsatte Theaterkommission, der ogsaa var Theaterbestyrelse, havde den største Opmærksomhed henvendt paa det nationale Syngespils Opkomst. Konferensraad Nielsen, der naturligvis sad i Kommissionen, udarbejdede en Plan for en dansk Syngeskole, hvis Lærer Potenza blev; Schiorring, der snart fratraadte for at blive Kammermusicus, skulde som Cembalist undervise Sangere og Sangerinder i Sproget, gaa deres Partier igjennem med dem og akkompagnere ved danske Syng-

spils Opførelse. Der blev udsat Præmier for gode Stykker og Syngespiltexter, de sidste havde man især for Øje. Heller ikke glemte man at tænke paa Komponister. Sekretær Walter blev udsat til „Musikforfatter“ og skulde rejse nogle Aar for ret at lære Kompositionen. Han havde allerede gjort nogle Forsøg uden videre Held, og bedre gik det ikke med „Belsor i Hytten“, som Ove Malling skrev ifølge Opraabet, og hvortil Zielche satte Musik.

Ogsaa Ewald ønskede at vinde Præmie og digtede sit Syngespil „Balders Død“. Paa denne Text blev den almindelige Opmærksomhed snart rettet. Her var en Komponistopgave! Blot den ikke var altfor svær. Her vilde det vise sig, om det danske Syngespil, der i „Kjærlighed uden Strømper“ havde faaet sin Opera buffa, kunde hæve sig til Opera seria af den ædlesteste Art.

Scalabrini anmodedes af Theatret om at komponere Stykket, hvad han, der aldrig var vant til at vige tilbage for Noget, ikke lod sig sige to Gange. Men han følte dog en vis hemmelig Gru for de nordiske Guder, gjorde kun første Akt færdig og forebragte en hel Del Indvendinger mod at fortsætte. Saa skulde Walter skrive Musiken, og heller ikke han sagde Nej. Han gjorde den endog helt færdig i Udlandet, men da han kom hjem, vilde han ikke rykke ud med den. Saa blev Stykket resolut givet uden Musik af det dramatiske Selskab paa Hoftheatret (d. 7. Februar 1778). Forsøget lykkedes glimrende, men Savnet af Musik maa i enkelte Hovedscener have været føleligt. Kabinetet fik nemlig travlt og skrev 9. Februar til Theatret om Scenesættelse og Udstyrelse og tillige om den Musik, der sagdes at være helt eller delvis færdig. Men hvor saa det kunstbejgestrede Kabinet fik Ideen fra, skrev det endnu samme Dag om igjen til Theatret, at Koncertmester Hartmann skulde „befales at gjøre Musik til visse Steder i „Balders Død“ og, om det befaldt, da til det Øvrige“.

Hartmann var noget over 50 Aar, nærmest Instrumentalkomponist og havde aldrig haft Lejlighed til at forsøge sig med Syngespil. Den stille, personlig lidet fremtrædende Musikers Liv hengled med Arbejde i Kapellet og Lærervirksomhed; Aaret iforvejen havde han skrevet en Violinskole. Med Eet aabnede der sig nu uanede Fremtidsmuligheder for ham. Opgavens Storhed forfærdede ham, men tiltrak ham mægtigt. Hvad der gjorde det muligt for ham at begive sig ind paa den nye og brydsomme Vej i fremrykket Alder, var den Operaskole,

han i Orkestret havde gennemgaaet uden at ane, at den vilde blive ham vigtig og uundværlig. Nydende og beundrende og sammenlignende den ene Mester med den anden havde han udført sin Dont i Orkestret. Anderledes, end man var vant til, lød fra ham Dommen over den fremmede Kunst. Han kom til at udtale sig. Thi netop som han trængte til uforstyrret af Omverdenen at sænke sig ned i Arbejdet, bragte den „nye kritiske Tilskuere“ Budskab om „den lykkelige Musik, som Rygtet lover os fra vor berømte Hartmann til den udødelige Balder“ (12. Marts 1778). Tilskueren saae i Aanden, at Danmark vilde kunne rose sig af at fremvise en Opera, „som henrykkede lige saa meget som tre Armider, ti Desertører og mer end hundrede af det almindelige Slags“.

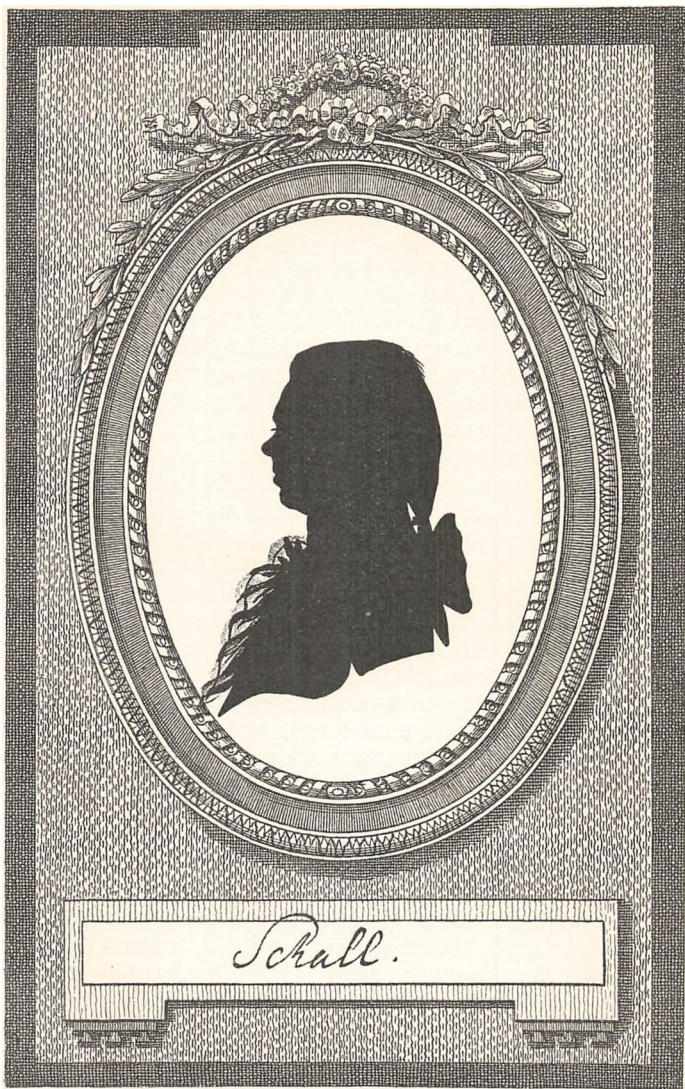
Denne forhastede Overros gjorde et højst pinligt Indtryk paa Hartmann, som gav sit Hjerte Luft i Adresavisen (1. April), takkede for de gode Tanker, Forfatteren havde om ham, men som vare grebne ud af Luften, og protesterede. Han vilde, sagde han, hvis det kom dertil, at han skulde sætte Musik til „Balders Død“, prise sig meget lykkelig, naar hans Arbejde kom Musiken i „Desertøren“ og i Særdeleshed i „Armida“ (af Salieri) noget nær, og var langt fra den Tanke, at det vilde ligne end sige overgaa dem. Han vidste ikke, hvad for Syngestykker i Særdeleshed Forfatteren forstod ved dem af det almindelige Slags. Men det kunde han med Sandhed sige, at iblandt dem, som næsten i 10 Aar vare opførte her, foruden de alvorlige som „Demetrio“, „Alcide al bivio“ (Hasse) og „Alceste“ fandtes mange, som f. Ex. „La schiava riconosciuta“, „La sposa fedele“, „La buona figliuola“, „La Giannetta“, „La Frascatana“, „Le rencontre imprevu“ (Gluck), „Le Sylvania“ (Grétry) og andre, hvoraf han vilde gjøre sig en stor Ære, hvis han havde komponeret dem. Han sluttede med, at for en Mand, som kjender sig selv, og som ikke er indtagen af sig selv, kan en overdreven Ros ikke andet end være ubehagelig, efterdi han maa anse den enten som en Ironi eller som en Følge enten af Smigren eller Partiskhed eller Uvidenhed.

Han havde da vistnok allerede ladet Theatret se de forlangte Prøver paa Musiken, men han forlangte, at ingen vis Tid maatte foreskrives ham. Dog blev han forholdsvis tidlig færdig, da Syngespillet opførtes første Gang 30. Januar 1779. Prøverne havde ofte varet til ud paa Natten, hvorfor Stadsmusikanten, der leverede fire Svende til Zinke og Basuner,

forlangte højere Betaling. Disse Instrumenter forekomme ved Balders Ligfærd, og Zinken, der sang paa sit sidste Vers, kan have lydt helt oldnordisk. Komponisten lagde ved senere Omarbejdelser af flere Partier for Dagen, at han selv ikke ansaae Værket for fuldkomment. Men Musiken vandt stor Anerkjendelse. Den sluttede sig nøje til Poesien og forhøjede Stemningen. Den ejer Friskhed og Kraft. I Valkyriernes Sang „Over Bjerg, over Dal“ slaar Inspirationens Lue ud, og nye Toner hørt, Toner fra Norden. Kabinetet var tilfreds og gav efter Ansøgning Finanskollegiet Ordre til, at „Koncertmester Hartmann, en duelig Musicus“, forstraktes med 1000 Rd. Det næste Aar bragte han, atter forenet med Ewald, Syngespillet „Fiskerne“. Man har jo — med Rette eller Urette — frakjendt Hartmann Melodien til „Kong Christian stod ved højen Mast“. Men den ligner ham. Helt mærkeligt formaaede han at anslaa nationale Strenges.

Medens en Operakomponist saaledes var funden, skjød et ungt, dansk Talent op i en Kunst, som man kun var vant til at betragte fra Øjenslystens Side. I „Desertøren“ saaes en Spillemand i Spidsen for en dansende Skare. Det var Claus Nielsen Schall, der her symbolsk betegnede sin Fremtid. Af Dansen udviklede sig hans tredobbelte Egenskab som Violinist, Komponist og Anfører.

Han fødtes 28. April 1757 i Kjøbenhavn og var ældste Søn af Skomager og Danselærer Niels Skal eller Schall, en driftig Mand, for hvem Børnene havde stor Respekt. At danse og spille Violin ved Faderens primitive Dansekursus, hvor Eleverne selv medbragte Tællelys, var tidligt den opvakte Drengs Metier, men Faderens Ærgjerrighed og Justitsraad Tyge Rothes Tilskyndelse og Anbefaling gjorde ham til Rentekammerdreng eller henimod. Denne Stilling var ikke ganske efter hans Smag, og da en ung Kammerat opflammede hans Fantasier om Theatrets Herlighed, gik han til Balletten som Figurant (1772). Den hjemlige Danse-skole havde givet ham en god Grund, og han saae sig snart istand til at danse smaa Soloer i Barchs Balletter. Men Balletmester Galeotti skjønnede mere paa hans Violinspil end paa hans Dans. Det traf sig saa, at de strax bleve Forbundsfæller ved Galeottis første Ballet „Kongen paa Jagt“. Da der den første Opførelsesdag skulde holdes Prøve derpaa om Formiddagen, var Repetitor Klopfer pludselig bleven syg, og man kunde ikke finde Noderne til Musiken; Schall spillede den da udenad paa sin

Violin. Om Aftenen turde Ingen i Kapellet overtage Direktionen, Schall maatte træde til og skilte sig brillant derved (20. Oktbr. 1775). Ved samme Saisons Begyndelse havde han faaet Foden ind i Kapellet som Extramusicus ved „Prøver og Komedier“, han nød 3 Mark for hver Gang. I December gik Galeottis anden Ballet, „Bønderne og Herrerne paa Lystgaarden“, og nu var han avanceret saa vidt, at alle Melodierne vare af ham, medens Scalabrini besørgede Instrumentationen. Man seer, hvorledes de tre Kvalifikationer, Violinist, Komponist og Anfører strax fra første Begyndelse ere vævede ind i hinanden. Ved Klopfers Afgang blev han første Repetitor (1. Maj 1776) og Jens Lolle anden istedetfor N. Schmidt. Men Repetitor Schall kunde dog ikke bekvemme sig til helt at forlade Dansen og dansede af og til mod Extrabetaling i Balletterne, ved hvilke Lejligheder Jens Lolle dirigerede i hans Sted, thi Repetitøren var Ballet-dirigent. Fra 1777 kunde det hænde, at den værdige første Repetitor dansede sammen med sin kjære Broder Peder, altid kaldet Peer, der fulgte hans Spor og begyndte som Figurant med Hovedet fuldt af Musik. Peder kom dog mest til at danse sammen med den yngste Broder, Andreas, der gik samme Vej, idet Parret haabede paa, at den vilde føre dem ned i Kapellet, hvad ogsaa skete. Faderen, der ugjerne havde set Sønnen Claus' Overgang fra Administrationen til Kunsten, kunde ellers ikke have Noget imod Balletvejen og hævdede selv de to yngste Sønners Gager ved Theatret (6). Ligesom Claus havde lært saa meget, at han senere i Tiden kunde korrespondere og administrere, saaledes vil det ses, at Peder ingenlunde var tabt bag af en Vogn i Henseende til almindelige Kundskaber, og at han, hvad vel ogsaa gjaldt den Yngste, maa have nydt endel Undervisning.

Claus gik frem med hurtig Fart, blev Hofviolon (26. Maj 1779) og gift (27. Aug. s. A.) med den unge og dejlige Skuespillerinde i Soubrettefaget, Catherina Margaretha Salathée. Sine medfødte Gaver uddannede han mest ad praktiske Veje. Væsentlig var han Autodidakt. Som Violinist havde han faaet lidt Undervisning af Musikantersvend, senere Hofviolon Jakob Schaltz, men Faderen, fra hvem dog al den megen Musik hos Børnene, ogsaa Datterbørn, vel maa have stammet, kunde ikke døje at høre Øvelserne, og Claus fandt det derfor undertiden hensigtsmæssigt at spille i Sengen, dækket af Dynen. Mest lærte han ved at lytte til fremmede Virtuoser som Lolli og Müller. I Komposition opnaede han at faa 24 Timers Undervisning af Hartmann, rime-

ligvis paa Fredensborg, hvor Denne havde mere Tid til sin Raadighed end i Byen. Saaledes mødtes den ældre og dog helt nye Syngespilkomponist og den unge Kunstner, som Aaret efter „Balder's Død“ optraadte med sin første selvstændige Balletmusik til Galeottis „Kjærligheds og Mistankens Magt“, der vidnede om et afgjort Talent og meget bidrog til Stykkets Held. Mester og Lærling forenede sig endog i et Fællesarbejde: „Concert pour le Violon par Mr. Hartmann et Schall à Fredensborg 1780“ (7).

Som dette Kunstnerpar var at finde paa Fredensborg, saaledes ogsaa Andre af Kapellet. Hofviolonerne oplevede endnu en Gang i denne Periode at nyde Landlivets Glæder i fuldt Maal. Juliane Marie boede altid om Sommeren paa Fredensborg med Kongen, Kronprinsen og hendes kjære Søn Arveprinsen, og Sommeren varede gjerne for dem fra Maj til ind i November. Koncertmesteren tilligemed 13 Hofvioloner dannede det Fredensborgske Kapel. De indlogerede sig i Byen eller Omegnen, hvor de kunde bedst, havde 5 Rd. ugentlig i Kostpenge og desuden fra 1. Oktober Brændpenge, 1 Mark daglig til hver, samt Penge til Lys. Klavicymblet befordredes derud paa en „Høstvogn“ med fire Heste, Harpen paa en „Postvogn“.

Hofviolonerne's Tjeneste paa Fredensborg var ret betydelig: Taffelmusik nogle Gange om Ugen og om Aftenen hyppigt Concert, i Begyndelsen omtrent hver Aften. Et Theater opstilledes efter en Del Aars Forløb i Slottet til smaa Syngespil og Komedier. Juliane Marie vilde ogsaa se Prøverne og betalte de rollehavende Sangerinder for at møde med pæne Klæder. De Allersmukkeste af Hofviolonerne, som Zielche, Degen og Zeyer, fritoges for at spille ved Komedierne, men kunde ikke forstaa, at de ikke desuagtet skulde have Del i Gratialet. Da der især skulde udføres ren Instrumentalmusik, behøvedes kun Concertmesteren til at lede. I Sartis Tid var han der vel stadig, men som Kammermusicus. Scalabrini mødte kun ved større Festligheder, naar der ogsaa skulde være Sang, som til Juliane Maries Fødselsdag. Han indlogeredes hos Portneren, hvilket var finere end paa Kroen, hvor de Sangere, han bragte med sig, boede. Undertiden havde man douce Musik i Haven af enkelte Hofvioloner, der spillede bag Buske til Hoffets Thevand. Baller forsømtes ikke ganske, men for dem vare Violonerne overhovedet blevne befriede, efterat Vin in natura var afskaffet. Naar et Bal skulde holdes, satte Dansemusikinspektør og Violon Jacobsen sig paa en Bondevogn for at kapre Hoboister. De befordredes, 10 Mand

stærk, foruden en Anfører, frem og tilbage i 4 Postvogne; deres Nattelogs kostede 3 Rd. til dem alle. Ved Fyrværkeri i Haven havde man Janitscharmusk (8).

Zielche.

Da det var de Bedste af Kapellet, der havde Fredensborg-Privilegium, viste det sig der fra sin allerfordelagtigste Side. Zielche, hvis Titel var „kongelig Kammermusicus, Hof- og Slotsorganist“, bedaarede ved sin Trille, som man sagde kun kunde overgaas af Teresa Torre. Som meget frugtbar Fløjtekomponist forøgede han jevnlig Repertoiret med Fløjtesoloer og Duoer, Trioer for to Fløjter og Bas samt Kvartetter for forskellige Instrumenter, dog altid med Fløjte, ligesaa skrev han Symfonier. I kjølede Skygger mødtes han og Signora Almerigi, der efter

Opera serias Ophævelse var bleven tilbage som Kammersangerinde. De to Forlovede vare søgte som Faddere ved Hofvioloners Barnedaab, hvor ogsaa Hartmann, Schiørring og „Hofsanger“ Musted saas blandt flere Andre.

Ogsaa Tauer gav Kompositionsbidrag, navnlig for Obo, ogsaa for Fløjte. Han knyttedes ved Døden til Fredensborg. Da han var Enkemand, tilstodes der hans unge Datter en Pension. Degen skyldte mere sit anerkjendte Talent som Miniaturmaler end sin Violoncel, at han nød megen Gunst ved Hoffet. Han ejede et Hus i Kjøbenhavn. Sin Elev, den unge Laurens Morel, Søn af den ældre Violoncellist, der gik paa vaade Veje, nærede han megen Godhed for. Da den unge Morel forberedte sig til en Udenlandsrejse, skrev Degen paa Dansk til ham fra Fredensborg (Mai 1779): „Vær ydmyg og beskeden overfor Alle! Vogt Dem for Førførelse! Har De en Slags Kjærlighed til mig, saa haaber jeg, De skriver mig noget.“ Med

Degen.

Brevet fulgte Anbefalingskrivelser til Em. Bach og Westphal i Hamborg, hvori han sagde, at Morel spillede sin Koncert og Soloer „ziemlich artig“, men at han akkompagnerede bedre. Morel blev dog narret for Rejsen, da en forventet Understøttelse udeblev, og ansattes

nogle Aar efter i Kapellet, idet Faderen maatte afstaa noget af sin Gage til ham. Zeyer fungerede i Hartmanns Forfald baade i Theatret og paa Fredensborg som Koncertmester, hvad han ogsaa var i en Klub. Hans Tale flød ikke, som Rahbek sagde, med Melk og Honning, mindst paa Dansk, hvorfor han i Klubben, hvor man drev den Spøg at udnævne Medlemmer til Embeder, der belyste dem komisk, gjorde ham til dansk Hofprædikant.

Misklædte det Fremmede, navnlig den megen Tyskhed i Kapellet, bødedes der herpaa ved Loven om Indfødsretten, hvorefter de i Kongens og Statens Tjenester og Embeder allerede ansatte Udlændinge skulde anses som Indfødte, saafremt de ansøgte om Naturalisationsbrev, der gaves dem gratis. Samtlige Udlændinge i Kapellet ilede da med at indgive Ansøgninger*). Senere skyndte man sig ikke saa meget, da Naturalisationsbrevet for Eftertiden skulde betales, heller ikke blev Vedkommende mindet om at indgive Ansøgning, da den sikkert kunde ventes at indeholde en Bøn om at faae Brevet gratis, og Følgen blev, hvad flere Tilfælde, saaledes hvor Violoner først søgte om Indfødsret efter at være gaaede af, ialfald tyde hen paa, at Naturalisation i et langt Tidsrum ikke ansaaes for nødvendig for Kapellet's udenlandske Medlemmer. Hartmann ansøgte „som født Schlesinger og som den, der har opholdt mig i Staden fra 1762.“ Hans faste Ophold kunde dog ikke regnes førend fra 1766, men hans Opfattelse blev staaende og blev mange Aar senere gjort gjældende i hans Favør af Kapelchefen.

Der blev iøvrigt udenfor de allerede Ansattes Kreds i denne Periode slet ikke Spørgsmaal om Indfødsretsloven i Kapellet af den gode Grund, at Ingen indkaldtes, og ingen Nyansættelse af Udlændinge fandt Sted paa en eneste Undtagelse nær. I den Grad havde Danskheden Heldet med sig, at man trods det, at Afgangene ikke vare faa, kunde besætte de vakante Pladser med

Zeyer.

*) Scalabrini, Hartmann, Klopfer, Zeyer, Degen, J. og A. Schreiber, Morel, Gruner, Falck, Tauer, Kirchhoff, Notist Fischer, Cembalist Kietz, Pulschau, — Zielche, Semler og Sell skulde som Holstenere selvfølgelig ikke søge dansk Indfødsret. — (Naturalisationspatenter i Rigsark., blandt hvilke Degens og G. Schreibers — formodentlig tilfældigt — ikke findes).

unge Danske, der endog for en Del vare Talenter. Lem arvedes fra den foregaaende Tid. Han drog i 1779 paa en fleraarig Rejse, men Claus Schall havde man lige ved Haanden som til Erstatning. Dennes Broder Peder uddannede sig, gladelig dansende, til Violoncellist og begyndte saa smaat som Extramusicus 1782, samme Aar som hans Kollega, den unge Morel, fik fast Ansættelse. Fra Christiansfelderegnet kom Bratschisten Lars Friis, der debuterede i Sartis Komedieorkester og blev en for sin Soliditet baade som Kunstner og Menneske meget anset Violon. Ligesom han var Jørgen Bertelsen uddannet hos Stadsmusikanten i Haderslev. To Aar efter sin Ansættelse foretog Denne en Studierejse til Berlin og Dresden. Han begyndte som Bratschist og endte med at naa temmelig nær op til Lem og Schall som Violinist. At man endogsaa kunde finde en talentfuld dansk Blæser var ikke det mindst Mærkelige.

Fagottisten Schnabel, født i Kjøbenhavn, var Hoboist ved Fodgarden og havde fungeret som en af de mest benyttede Adjuvanter ved Festerne paa Caroline Mathildes Tid. Men blæste han ypperlig Fagot, stod han ogsaa i det intime Forhold til Strygeinstrumenterne, at han var uddannet som Instrumentmager, maaske af Faderen, der i St. Petri Kirkebøger kaldes „Meister“. 30 Aar gammel blev han Hofviolon, men af dem, der maatte lide under det gængse Pensioneringssystem, var han den uheldigste. Ved Afskedigelser skulde Pensionen betales af Eftermanden, og i denne Konflikt trak Gagen det langt kortere Straa mod Pensionen. Schnabel afløste Duwe, der rejste til sine Slægtninge i Flensborg med Gagen, kun ladende 120 Rd. blive tilbage, og levede endnu i 9 Aar. Stadsmusikant Timmermann meddelte Hartmann Budskabet om Duwes Død med Tilføjelsen: „Herr Schnabel wird sich dessen zu erfreuen haben.“ Timmermann var en Bekjendt af Hartmann og benyttede Lejligheden til hjerteligt at takke ham for udviste Tjenester, hvorhos han udtalte sig om Stadsmusikanternes forringede Stilling i Slesvig: „Verden kan vel nok bestaa uden Musik, men Bierfiedlerne ville tilsidst gaa af med Sejren“ (9).

Kapellet havde efter Brandt et halvt Aar Hofmarskal Bjelke til Chef, derpaa ad interim Legationsraad Texier, der bestyrede Hoftheatret. Den 10. August 1772 udnævntes Overhofmarskal Christian Fr. Holstein til Chef ved Kabinetsordre; han skulde „i Hensende til den Sammenhæng, udi hvilken Kapellet staaer med Spektaklerne“ tiltræde den til disses bedre og sparsomme-

ligere Indretning nedsatte Kommission. Den 14. September fik derpaa Kommissionen selv Ordre, at Hofkapellet lige saavel som Spektaklerne skulde sættes „i en bedre og ordentligere Stand end den er, i hvilken samme nu for Tiden befinder sig“, saa at Personernes Antal, Lønninger og Forretninger bestemtes, „hvorved al Uorden for Fremtiden kan hæves og alle og enhver werde anholdt til nøje at kjende og udøve deres Pligter“. Inderligere kunde Theater og Kapel ikke forenes; at man først og fremmest havde Tanken henvendt paa det danske Syngespils Trivsel, bidrog hertil. Men Meningens syntes altsaa at være, at man omtrent skulde begynde forfra med Kapellet. Hertil var der dog aldeles ingen Anledning. Men Konferensraad Nielsen, der som Kommissionsmedlem mere end Kapelchefen styrede det Musikalske, fandt dog en Del at gjøre ved Lønningerne, der haardt trængte til Revision. Alle havde endnu ikke faaet Erstatning for Vin in natura, og til det franske Theaters forestaaende Ophævelse maatte der ogsaa tages noget Hensyn. Da den gik for sig, var det først, at Kapellet ret egentlig blev det kongelige Theaters Orkester; forinden vare Violonerne ligesom i Sartis Tid blevne lejede af Theatret til Opera, men denne Indtægt gik de nu glip af. Andre Hensyn var der ogsaa at tage, som at Tauer's Gage stod uforholdsmæssigt langt under Zielches. For en ikke ringe Del bleve derfor Gagerne forhøjede, saa at 350 Rd. kunde regnes for den laveste og almindeligste Gage, kun Zielche naaede op til 650 Rd. Kommissionen forelagde under 7. Marts 1773 Kongen sit omfattende Forslag, der approberedes 27. s. M. Trods et Paalæg om Økonomi fik den dog Budgettet sat op til 12,450 Rd. Men en stor Trøst vidste man, instrueret af Nielsen, at give Kongen. Det udtaltes, at et Kapel paa 24 var fuldstændigt til alle Stemmer og til at opføre alle mulige Theatermusiker. Mod dette Ideal skulde der arbejdes, da der endnu ved de faa Extraordinære var et Par for meget. Sarti selv havde jo ikke forlangt flere, knap saa mange. Men Beregningen, om end rigtig nok for den enkelte Opførelses Vedkommende, var altfor knap og slog ikke til i Praxis.

Man trængte snart til Suppleanter, og ved Ordre af 20. Juni 1775 oprettedes et fast Adjuvantkorps paa 6, for det meste Violinister. Formodentlig vare de først og fremmest blevne nødvendige ved Hoffets lange Fredensborgophold, der jo lagde Beslag paa Halvdelen af Kapellet, saa man i Theatret maatte hjælpe sig som man kunde. De havde tilsammen 690 Rd. aarlig, saa de

gjorde ikke store Fordringer og udmærkede sig i Reglen mindre ved deres Dygtighed end ved deres Danskhed, hvorom Navnene Hansen, Jensen, Rasmussen, Aarhus vidnede. Dog var deres „Anfører“, Rose, født i Helsingborg, uden at han just vakte høje Forestillinger om svensk Instrumentalkunst. Jensen var Trompeter ved Hestgarden og Violinist. Hans Ærgjerrighed knyttede sig til Trompeten. Snart vilde han være „Oberstabstrompeter ved Armeen“, snart „obligat Trompeter“ i Kapellet. Da man svarede ham, at der ingen fast Trompeterplads var i Kapellet, bemærkede han, at det burde der være, en Sandhed, som først triumferede efter hundrede Aars Forløb. Naar der i Anledning af Kongens Fødselsdag var Festforestilling i Theatret, fungerede han nærmest som Hestgardetrompeter med 3 Kammerater, alle i fuld Uniform; de gave med Orkestret Touche ved de kongelige Herskabers Ankomst og Bortgang. En vis svævende Stilling mellem Adjuvant og Hofviolon indtog Søren Brandt, der trakterede Obo og Violoncel; han kaldtes Adjuvant og Expektant.

Ved Siden af Adjuvantkorpsset stode Fodgardens 8 Hoboister som det andet Hjelpekorps, dog endnu ikke i slet saa fast et Forhold til Kapellet som Adjuvanterne. Men de havde langt bedre Udsigter end disse til at faae Ansættelse i Kapellet, og flere, senest Schnabel, vare jo allerede blevne Hofvioloner. De skyndte sig da ogsaa ligesaa meget som Violonerne med at søge om Naturalisation, da Loven om Indfødsret udkom, for at styrke deres Stilling som Ansøgere *).

De fleste af Fodgardens Hoboister vare fremmede og kom fra Lande, navnlig Sachsen og Bøhmen, hvor saavel de selv som deres Instrumenter havde kunnet holde Trit med Tiden. Medens Violinen og dens Fæller havde faaet en fast, uforanderlig Form, forholdt det sig anderledes med de fleste Blæseinstrumenter; om de Forandringer, der efterhaanden foregik, fik man i Danmark først sent Kundskab. Navnlig de forholdsvis nye Instrumenter, Klarinetten og Bassethornet (en Art Klarinet), havde en

*) Fodgardens Hoboister i 1773:

Joseph Rauch, f. i Baiern	}	Klarinettister.
Albert Rauch, f. i Sachsen		
Johan Henr. Schnabel, f. i Kjbhvn.	}	Fagottister.
Johan Gottlieb Mehnert, f. i Sachsen		
Antonius Köhl (Køll), f. i Bøhmen	}	Valdhornister.
Adam Dominick Hahn, f. i Mähren		
Tønnes Just, f. i Nakskov.		
Johan Knoll, f. i Pommern, Oboist.		

længere Udvikling for sig. De begyndte just nu, om end undtagelsesvis, at komme frem i Operaorkestret. Som det synes, var det egentlig Bassethornet, der i Begyndelsen benyttedes mest. Det beundredes højlig; man sagde, som tidligere om Zinken, at det af alle Instrumenter kom den menneskelige Stemme nærmest. Det hed sig, at det hørte hjemme i de østerrigske Lande, og Baireren Joseph Rauch, der fortrinsvis var Bassethornist, opholdt sig netop i Wien, da han kaldtes til Kjøbenhavn for at blive Hoboist i Fodgarden (1772). Naarsomhelst Klarinet eller Bassethorn skulde bruges, var han den uundværlige og det i en lang Aarrække. Han assisteredes af Albert Rauch, som ogsaa tog sig af det engelske Horn, saaledes i Syngestykkerne „Zemire og Azor“ og „Vennen af Huset“. Ved Tauers Død blev Joseph Rauch Hofviolon og altsaa Oboist; men han magtede langtfra Oboen saa godt som sine egentlige Instrumenter. Han var den eneste Udledning, som i denne Periode kom ind i Kapellet.

Af Janitscharinstrumenter havde Theatret fuldt op. Sarti efterlod en Mængde, da han traadte fra. Janitscharmusiken skulde give Lokalfarve til de yndede tyrkiske Sujetter og traadte navnlig frem i Balletterne, som „Tyrker og europæiske Soldater“, „Den medlidende Tyrk“, „Jøder, som sælge Slavinder“, men til lige, dog meget modereret, i forskellige Syngespil. I Glucks „Det uventede Møde“, der var et Yndlingsstykke, forekom Bækken, Tværpibe og stor Tromme. Især var Tamburin, Pikkolofløjte, Bækken, Triangel og Tromme i hyppig Brug. Hoboisterne tog sig af alle disse Instrumenter, og ofte maatte andre Hoboister end Fodgardens tages til Hjælp. Deres Selvfølelse blev vakt ved den uafsladelige Anvendelse til Fint og Grovt, de fandt, at den sædvanlige Pris, 3 Mark for hver Prøve og hver Forestilling, var alt for lidt og forlangte det Dobbelt, hvad Theatret nødtes til at give dem. Theatret jamrede sig over de mangfoldige Extramusici, der gjorde Balletter, Entreer og Syngestykker saa dyre. Der skulde holdes Prøver med fuld Musik, Syngestykkernes Opførelser bleve hyppigere, og saa kom Hoboisterne med deres Forlangende (10). Det paahvilede nemlig Theatret at betale Alt, hvad der hed Biinstrumenter, og hertil hørte alle Instrumenter, der ikke vare reglementerede i Kapellet, Klarinet, Bassethorn, engelsk Horn, Trompeter og Pauker, Basun osv.

Med alt det, at der i Kapellet fandtes ældre og yngre betydelige Kræfter, og at dets Elite tog sig fortrinligt ud paa Fredensborg, lode Misligheder sig ikke ganske skjule. Enkelte Instru-

menter, som Kontrabas, Obo og Valdhorn, vare ikke rigtig godt besatte, Pensioneringssystemet affødte det ene uheldige Forhold efter det andet. Uvillie og Misstemning. Den umaadelige Brug af Extramusici krævede et nøje Tilsyn for at holde Udygtige borte, og Overledelsen var saa som saa, da Scalabrini ikke havde megen Autoritet og Hartmann ikke egnede sig til at gribe ind. At her var et vidt Omraade for store og gode Handlinger, indsaae den nye Kapelchef, der afløste Holstein, Overhofmarskal Schack, der udnævntes 29. Marts 1780. Den 30-aarige, i Kjøbenhavn fødte Hofviolon Darbes, en ret betydelig Violinist, der havde indflydelsesrige Forbindelser ved Hoffet, sluttede sig til ham, de forstode hinanden, og da Adskilligt af, hvad de tilsigtede, var heldigt og fornuftigt, kunde der være kommet noget Godt ud af Foreningen, hvis ikke Alt fra Darbes' Side var lagt an paa, at han selv skulde udføre det Hele og naae den videst mulige Magt.

Han havde i to Aar med Kongens Understøttelse rejst i Italien (1774—76) og studeret, hed det sig, under Padre Martini i Bologna. Om hans italienske Fader, den afdøde Hofviolon, vides ikke noget Ufordelagtigt, men hos den kjøbenhavnske Søn viste italienske Skyggesider sig, og han kom til at staa blandt sine Kolleger med et vidtforskjelligt Racepræg uden Evne og Villie til at blande sig med dem og med en ubændig Higen, hvortil hans kunstneriske Evner aldeles ikke svarede, efter at hæve sig over dem alle, intrigerende sig frem. Desuden var han hidsig, umedgjorlig og ildesindet overfor dem, han ikke frygtede. Men en mærkelig Hofgunst bar ham frem, og den gav sig Udslag, ligesom Schack skulde tiltræde Kapelchefsposten. Ved Hoffets Passionskoncerter 1780 lod han opføre en Passionspsalme, som han udgav for sin egen Komposition, hvad den ikke var. Den blev modtaget med Begejstring og indbragte ham øjeblikkelig 300 Rd. som Tak fra Hoffets Side; han havde, som det hed, „gjort den for Os“. Nu fulgte der Slag i Slag gjennem April Maaned en Række Kabinetsordrer, alle drejende sig direkte eller indirekte om den herlige Mester, man havde fundet, og som vilde stille alle sine Kræfter til Hoffets og Kunstens Disposition.

At gribe ind i Theatrets Sangundervisning hørte til Darbes' Ønsker, og der tilbød sig en gunstig Lejlighed. Kronprinsens Overhofmester, General Eickstedt, følte sig ilde tilmode ved i den lange Sommertid paa Fredensborg at skulle undvære sin Tilbedtes, Sangerinden Jfr. Møllers Nærværelse, og det gjaldt om at faae hende installeret derude. Det opdagedes da ved Dar-

bes' Hjælp, at Jfr. Møller slet ikke lærte rigtig at synge af Synge-skolens Lærer Potenza, men at hun behøvede Darbes' Undervisning, som hun i Sommertiden ene kunde faae paa Fredensborg, hvor Darbes' Nærværelse erklæredes for absolut nødvendig for Hofmusikens Skyld. En Slags Duenna maatte hun dog have med, og man fandt ud, at den ypperlige Altistinde Jfr. Winther fik sin Sang fordærvet af Potenza og kun kunde ophjælpes af Darbes, om hvis Sangundervisning, som hun selv sagde, man aldrig havde hørt nogen Moders Sjæl tale. Alligevel maatte hun derud — Fordelene vare store — og som Duenna var hun uovertræffelig, da hun ikke besad Kjønnets Yndigheder og formaade at forsvare sig selv og Andre ved Ordets Magt. Der udgik en Kabinettsordre (13. April 1780), som lovprieste Potenzas Flid og utrættelige Umage og gav ham Rang med Nr. 1 i 6. Klasse, men erklærede, at hans store Arbejde for Theatret hindrede ham i at give Aktricerne Winther og Møller den omstændelige Indsigt i Musiken, hvorfor de „i Videnskaben selv og sammes Grunde“ skulde undervises af Darbes. Man undrede sig højligh og spurgte, om det var Mening, at de to Damer skulde lære Kompositionen.

Fire Dage efter, den 17. April, udnævntes Darbes til Professor og Inspektør i Musiken med Rang i 5. Klasse Nr. 8 og et aarligt Tillæg af 200 Rd. I Forbindelse med denne Udnævnelse meddelte Kabinettet Schack, at der af „Darbes' Indsigter, samlede paa hans italienske Rejse, skulde drages udbredt Nytte ved fremdeles at lade ham give Prøver paa sin Komposition, ved at han bibringer Aktricerne Møller og Winther den rette Indsigt i Musiken, som fattes dem, ved at han ogsaa underviser to haabefulde Drengene“. Endelig skulde han befales at gjøre en „Plan“ med Hensyn til den Instruktion, man agtede at give ham.

Blandt de Ting, Schack og Darbes drøftede sammen, var vistnok, hvorledes man skulde komme bort fra de kjedelige Pensioner, som Eftermanden skulde udrede. Et simpelt Middel var, ingen Pension at give, og det kunde ske, naar man snildelig fik Den, hvis Afgang stod i Udsigt, anbragt i et andet Embede. Kunde man gjøre gamle eller uduelige Hofvioloner til Stads-musikanter, havde man Spillet vundet! Kabinettet laante villigt Øre hertil og sendte (31. Maj 1780) en Ordre til det danske Kancelli med følgende Indberetning: „Da vi ofte have ladet Os berette, at den Musik, som man overalt i vore Kjøbstæder har, er maadelig og paa de fleste Steder besynderlig slet, og Vi gjerne

have, at endog heri en bedre Smag kunde udbrede sig, ligesom Vi ved Vores Kunstakademi allerede se en Forbedring derfra at udbrede sig til Provinserne, saa have Vi til dette Vort Øjemed intet bedre Middel fundet end gjøre Vores eget Kapel som til en Skole, hvoraf kunde udgaa saadanne, som, efter at dér at være lærte og øvede i den nye og bedste Musik, kunde forplantes om i Provinserne.“ Det lød, naar Sproget fraegnes, særdeles smukt. Men alle disse Talemaader vare Ulvens Faareklæder. I Henhold til Ordren udfærdigedes 14. Juni 1780 et Reskript om Kapellet og Stadsmusikantembederne, som i Tidens Løb stiftede Fortrædeligheder nok.

Af den „Plan“, Darbes skulde forfatte, har Reskriptet formodentlig været en tidlig færdig Del. I Sommerens Løb udarbejdede han et helt Forslag, som nu ikke findes, om „Midler til at forbedre Kapellet og herefter se det forsynet med gode Musici.“ Hoffet var henrykt, og Kabinettet skrev til Schack, at naar dette Forslag blev udført „under hans gode og kloge Overledelse“, vilde Alt være fortræffeligt (18. Oktober). Darbes' Forretninger bleve med det Samme noget nærmere specificerede i Overensstemmelse med det tidligere Bestemte. Hans Prøver i Komposition maa atter have været højst lovende, siden det blev ham overdraget „at komponere Musik i alvorlige og lystige Stykker, paa det Vi dog engang kunne selv have en Compositeur“. Herved udtryktes Glæden over, at han var dansk, og han skulde nu stille op som den store danske dramatiske Komponist, skjøndt han Intet havde skrevet for Theatret uden Balletmusik, helt eller tildels arrangeret. Desuden skulde han „opdrage Elever til Sangen ligesom og til Kapellets Tjeneste unge praktiske Musici“ og som Professor og Inspektør i Musiken „examinere dem, som skal antages enten til virkelige Lemmer af Kapellet eller og til Reserver“. Saaledes stod han nu altsaa som bestallet Komponist, Theatrets Syngelærer, Kapellets Instrumentallærer og som Den, der raadede for alle Ansættelser i Kapellet. Hans Spillen i Orkestret, der var den eneste virkelige Gavn, han kunde gjøre, ophørte selvfølgelig aldeles, men Violongagen, 500 Rd., beholdt han, og hertil føjedes 200 Rd. af Chatolkassen, 150 Rd. af Partikulærkassen og ligesaa meget af Theaterkassen, ialt 1000 Rd., der var mere end Kapelmesterens og langt mere end Koncertmesterens Gager (800 og 600 Rd.). Desuden skulde han have særligt Gratiale for sine Kompositioner.

Scalabrini var nu naaet de 70 Aar. Hans Kone døde, og han fandt, at det var paa Tiden at vende hjem til sit Fødeland. Hans Rolle var ogsaa udspillet, da italiensk Opera aldeles op-hørte, hvor meget han stadig gav sig af med at komponere, hvad der forefaldt af Dansk. Alderen trykkede ham dog ikke, han var som altid Livligheden selv, og til det Sidste viste han sin sædvanlige Villighed til at fungere og komponere, hvor og naar det ønskedes. Han afskediges 1781 med sin halve Gage i Pension. Ved sin lykkelige Finale i Danmark og sin kraftige Alderdom blev Komponisten af „Kjærlighed uden Strømper“ en lys og fornøjelig Skikkelse blandt danske Kapelmestere.

Man skulde tro, at Hartmann var selvskreven til at indtage Kapelmesterpladsen, især da han lige havde viist sig som dramatisk Komponist i stor Stil. Det er ikke sagt, at han selv ønskede den, da han mulig indsaæ, at han ikke passede for den, i ethvert Tilfælde var dette vistnok den almindelige Mening, og der var ikke mindste Tale om ham.

Efterfølgeren var allerede funden, og det sælsomme Valg synes ret uforklarligt, naar man ikke betænker, at en Udlænding vilde man nødig have at gjøre med, og at den Udkaarerede tegner sig paa den Darbesske Baggrund og egentlig hørte med i hans hele „Plan“. Darbes kunde ikke være tjent med en dygtig og betydelig Kapelmester, der besad Autoritet og vilde gribe ind, hvorved han kunde blive kigget i Kortene og hurtig stillet i Skygge. En umoden og billig Kapelmester maatte ogsaa efter Hoffets Opfattelse være tilstrækkelig, da den vidunderlige Professor og Inspektør med sin elastiske Bestilling var skabt til Afstiver.

Israel Gottlieb Wernicke, født i Bergen 1755, levede i Kjøbenhavn som flink Student og udmærkede sig som lovende Musiker og navnlig som Klaverspiller. Han optraadte ved Hoffet og spillede de „sværeste“ Sager af Sebastian Bach. Man spillede Øjne ad denne unge Musiker, for hvem noget Lærd allerede var betegnende, og mente, at denne Lærdom maatte føre til Kapelmester, naar han blot kom lidt ud at rejse, studerede videre og saae sig om. Der skaffedes ham nogen kongelig Understøttelse til en Udenlandsrejse (1780), ogsaa Theatret gav sin Skjærv, hvilket kunde tyde paa, at han havde akkompagneret i Orkestret og derved viist Dygtighed. Han kom ikke videre end til Berlin, hvor det Eneste, han attraaede, fandtes. Intet fristede ham her, hverken Studentens glade Liv eller

Theater og Opera, men kun kontrapunktiske Studier hos den sprænglærde Kirnberger. I dem sad han til op over Øerne, da der kom Budskab fra Kjøbenhavn (1781), om han vilde være Kapelmester. Den 26aarige „Student“ trak paa Skuldrene — bedre var det dog hos Kirnberger! Men enfin!

Den nye Kapelmester skulde nøjes med den tilbageblevne Halvdel af Scalabrinis Gage, og den forhøjedes ved, at han overtog den ved Kietz' Afskedigelse ledige Akkompagnatorplads; Kietz havde nemlig godtgjort, at Darbes ikke havde komponeret Passionspsalmen, han udgav for sin, og var derfor strax bleven fjernet. Til de 600 Rd., der saaledes skræbedes sammen, kom Udsigten til det Halve af Scalabrinis Pension som Tillæg, naar Scalabrini døde, og det kunde jo umulig vare meget længe!

Imidlertid skaffede Darbes sig kongelig Understøttelse til en ny italiensk Rejse, og det uagtet Hoffet slet ikke kunde begribe, hvordan han skulde kunne undværes paa Fredensborg. Da han kom tilbage, trak truende Skyer, der forlængst havde bebudet sig, sammen om ham i hans Egenskab af Professor og Inspektør. Hoffet kunde til sin Sorg ikke undgaa at mærke, at med alle de nye Embeder kom han ingen Vej. Det blev ikke til Noget med Kompositionerne, de alvorlige og lystige Stykker, og som Lærer gjorde han sig umulig. Det eneste Fordelagtige, der forlød om ham, var, at Jfr. Møller virkelig var gaaet frem i Sangen efter Sommer-Undervisningen paa Fredensborg, men hertil bemærkedes, at det ikke var saa underligt, da Ingen af dem havde Andet at bestille i den lange Tid. At Jfr. Møller holdt saa længe ud, var mærkeligt nok. Eickstedt skrev fortvivlet til Theaterchef Warnstedt: „Jeg tror, den lille Møller mister sin Forstand, og at Winther dræber sig.“ Var han saa ubehagelig mod Damerne, kan man slutte sig til hans Optræden overfor de unge Musikere. „Hans egentlige Bestemmelse,“ sagde Warnstedt om ham, „er Opsigt med Kapellet, men hvor er den Nytte, han har stiftet? Dernæst skulde han danne unge Musici for Kapellet, men hvor ere disse? Har han ikke, som jeg hører, jaget Friis bort med Grovhed, den ældste Schall med en chicaneux Proces og den yngste under Paaskud, at han ikke kunde skaffe nogle Violoncelsoleoer, som kanske aldrig have været til“ (11).

Der stod ingen Udvej længer aaben for Hoffet end at forvandle ham til noget Andet og faae ham bort. Han skulde gøres til en Slags literær Person eller udenlandsk Korrespondent, hvad han formodentlig selv gav Ideen til. „I Italien,

som Du kjender," skrev Kabinettet til ham (1. Novbr. 1783), „vilde dine erhvervede Kundskaber nyttigst kunne anvendes.“ Sin fulde Gage skulde han beholde, og Opholdsstedet maatte han selv vælge. Der lovedes ham en Uniform og et „til Italien og disse Forretninger passende Navn med Rang“. Disse „Forretninger“ vare brogede nok. Han skulde skrive to Gange om Maaneden til Kabinettet, under hvilket han ene stod, om nye og nyttige Skrifter i Italien, om alle nye Opfindelser i Kunster eller Økonomi, om Tildragelser, som vare artige at læse. Han skulde give Anmærkninger over Lærde, Kunstnere, Forfatning, Produkter, Flid, Sæder, Natur, ja, notere Prisen paa Varerne, som ud- eller indfortes, og endelig, „da der fandtes saa meget i Italien af den kunstige Alderdoms Levninger i Jordan“, se at finde nogle ikke for kostbare Antikviteter. Løftet om Rang m. m. indfriedes ved Kabinetsskrivelse af 31. Marts 1784. Der tillagdes ham Rang med virkelige Justitsraader, han maatte, saasnart han var udenfor Riget, bære den for Generalkrigskommissærer bestemte Uniform, og hans Embedsnavn skulde være: *Commissionaire litteraire de S. M. Danoise*. Men den 14. April stod for Døren, og man fik ingen Brug for dette nye og mærkelige Embede.

Ved Hoffet kunde Wernicke nogenlunde udføre en Kapelmesters Funktioner. Han arrangerede Musik efter italienske Mestre og komponerede flere store Kantater, en Slags Koncert-Operaer, som „*Ramdeo Rhator*“, et indisk Sujet, og „*Furius Camillus*“. Men i Theatret var det slet bevendt med hans Virksomhed, skjøndt han gjorde sig Umage. Han stod vel i Grunden fremmed overfor Orkestret og gjaldt for at være *capricieux*. Det gjorde ikke Sagen bedre, at hans Interesse var bortvendt fra Theatermusik, ja, han nærede en vis *Antipathi* mod det moderne Syngespil og dets bedste Fremtoninger. Kappellets Præstationer sank under ham.

Herlig var Perioden ved sin Begejstring for det Danske, ved de to store Digttere, ved det danske Syngespils Sejr. Men det nye Kapel kunde ved dens Slutning se tilbage paa en fjorten-aarig Tilværelse, mærket af tragiske Skæbner og særegne Op-højelser. Dets første Chef blev halshugget, dets Stifter og første Kapelmester landsforvist som en stor Forbryder, en *malicieux Charlatan* drev sit Spil, og endelig blev det givet en sær og tør Kontrapunktist i Vold.

XI.

NAUMANNS REFORM.

1.

Numsen. Kapelkommissionen. Naumann. Underhandlinger. Stor Opera.
Musiken som Kulturmagt. Kirkemusik. Numsen og Kapellet.

Regeringsforandringen af 14. April 1784, hvorved Enkedronningen og Arveprinsen mistede deres Indflydelse, og den 16aarige Kronprins Frederik tog Styret i Faderens Navn, bragte Musiken endnu højere op ved Hoffet end tidligere, skjøndt Kronprinsen selv ikke stod den nær. Det hed sig, at hans Søster, Louise Augusta, der endnu ikke var voxen, kun brød sig om Musik. Navnlig var den nye Overhofmarskal, Schacks Afløser, Christian Frederik Numsen, tidligere Officer og Gesandt ved det russiske Hof, en for denne Kunst begejstret Personlighed, hvad enten hans egen Sans helt og holdent kunde takkes derfor, eller den skærpedes af hans musikalske Frue, Enke efter v. d. Lühe, født Comtesse Holck, som han ved denne Tid ægtede, og for hvem han længe havde sukket. Rahbek, den store Syngespilhader, opfyldtes strax, da han hørte om Numsens Udnævnelse, af bange Anelser og saae i Aanden Komeden knust af Syngespillet. Numsens Indflydelse paa musikalske Forhold kunde med god Grund ventes at blive overvældende, da han som Overhofmarskal blev Kapellet's Chef og Theatrets Overdirektør.

Men vare Musikens Aktier stegne, gjaldt det Modsatte om Kapellet's. I og for sig var man lidet tilbøjelig til at skatte, hvad den forrige Regering havde taget sig af, men da Kapellet virkelig lod meget tilbage at ønske, og den nye musikalske Hautgout kom til, førte det til en ligefrem Foragt. „Hellere intet Kapel end et saadant,“ sagde selve Kronprinsen. Der maatte tages alvorligt fat! En Kommission nedsattes i August 1784 for at undersøge og foreslaa „en ny Indretning“ for Kapel-

tet. Den bestod af Tre, der repræsenterede Musikenthusiasmen paa forskjellige Alderstrin: den 74aarige, i slige Forhold altid uundværlige Nielsen, den 43aarige Numsen og den 28aarige Kammerherre Gjedde, hvis Plads Dr. med., Livlæge Guldbrand først havde haft et halvt Aars Tid. Numsen var Formand og Hovedperson. Paa Wernicke har Kommissionen neppe spildt et Ord. Med ham regnedes der ikke. De bleve hurtig enige om,

Numsen.

at de kun vidste En, fra hvem Kapellets Frelse kunde ventes, den kursachsiske Kapelmester Naumann i Dresden.

Johan Gottlieb Naumann, der fødtes 17. April 1741 i Blasewitz ved Dresden, havde med beundringsværdig Udholdenhed og under store Savn tilkæmpet sig sin Uddannelse under et mangeaarigt Ophold i Italien, navnlig var Tartini i Padua hans Lærer, og han vandt i dette Land sine første Laurbær som dramatisk Komponist. I det Dresdenske Embede fulgte han efter sin berømte Landsmand, den ganske italieniserede Adolf Hasse, der især

havde skabt det Dresdenske Hofkapels store Ry. Dette vedblev at holde sig under Naumann. To Gange havde han været i Stockholm, hvortil Gustav III højlig ønskede at knytte ham. Den unge, theaterbegeistrede Konge indrettede en national svensk Opera, til hvis Tilvebringelse en Omordning af Hofkapellet havde været nødvendig. Uttini udførte den heldigt, men Kapellet forfaldt dog snart igjen, og Naumann reorganiserede det 1776—77. Han betragtede Arbejdet som Renselse af en Augias-Stald og næsten uoverkommeligt, men fra svensk Side er rigtignok den Formodning fremsat, at han betydeligt overdrev. Hans store Fortjeneste af det svenske Kapel nægtes dog ingenlunde (1). Samtidig gav han sin nye svenske Opera „Amfion“, og han hyldedes som en Amfion. Da han anden Gang kom igjen (1782—83) for at fortsætte Kapelværket og give sin nye svenske Opera „Cora“, var Begejstringen ikke slet saa stor, fordi Publikum ligesom i Paris var delt i Gluckister og Piccinnister, og han stod midt imellem de to Retninger; hans italienske Blødhed havde lidt Til sætning af nordisk Kraft.

Naumann var altsaa specielt Kapelreformer. „Hvor i Verden skulde hans Mage findes?“ spurgte Kommissionen. Den skrev ham til i August 1784 om Kapel-Misèren, yttrede det Ønske, at han for visse Aar eller for bestandig vilde overtage Kapelmesterembedet, og bad om at faae hans Fordringer at vide. „Revolutionen i Danmark strækker sig lige til Musikken,“ sagde Naumann efter Læsningen. Skjøndt det fristede ham „at gjøre Epoke og spille en Rolle“, og han ikke var helt tilfreds med Vilkaarene i Dresden, vilde han dog ikke inklade sig derpaa, men gav i sit Svar Haab om, at han paa Gjennemreisen til Sverrig, hvorhen han atter agtede sig, vilde tage sig af Kapellet i nogle Maaneder. Efter at dette ved nægtet Permission var faldet bort, skrev Kommissionen igjen i Januar 1785, hvilket førte til Afslutning af en Kontrakt. Naumann forpligtede sig mod at faae 200 Rd. maanedlig og 400 Rd. til Hen- og Tilbagerejsen til at tilbringe 4—6 Maaneder i Kjøbenhavn for at ordne Kapellet og give en stor Opera (2).

Stor Opera paa Dansk var ukjendt med Undtagelse af et Forsøg med Salieris „Armida“. Numsen vilde have den indført, men Theaterchef Warnstedt gjorde alle de Modforestillinger, han kunde, navnlig henviste han til, hvad den kostede i Stockholm. Men Numsen svarede, at kom der ikke dansk Opera, som Hoffet vilde have, blev Følgen blot, at man igjen indkaldte

franske Skuespillere, hvis Sprog ialfald var til Nytte for Ungdommen (3).

Langt videre end til stor dansk Opera gik Numsens Tanker. Han var greben af de i Tiden liggende Ideer om Musiken som Kulturmagt. Musiken, sagde man, gjorde Mennesket lykkeligere og bedre. Det var derfor den store Opgave at lade den virke med alle sine Midler, gjøre Folket delagtig i den og derigjennem forædle det. Allerede det nævnte Reskript om Provinsmusikens Forbedring synes at forudsætte en Tankegang i den Retning. Da Naumann-Spørgsmaalet var rejst, hørte Grevinde Louise Stolberg i Dresden en Naumannsk Messe; hun var henrykt over det mageløse Orkester og kom strax ind paa, at hans italienskbløde Toner neppe vare heldige for Bonden, der var bedre tjent med dorisk end jonisk Musik (4). I fuld Overensstemmelse med disse Ideer vilde Numsen have Kirkesangen reorganiseret og navnlig stor Kirkemusik indført som et „nyt Opbyggelsesmiddel“. I sin brændende Iver oversaae han, hvad man allerede besad. Thi han gik saa vidt, at han sagde, at der hverken ved Hoffet eller i Hovedstaden fandtes Spor af stor Kirkemusik. Men hvad var da Hoffets aarlige Passionskoncerter? Og vidnede ikke stadig Adresavisen, tidligere ogsaa Postrytteren, om, at ganske uden stor Kirkemusik, om den end var af ufuldkommen og meget beskeden Art, levede man ikke i Hovedstaden? Al Fortids Skik og Brug var ikke ophævet. Den latinske Skole med Stadsmusikanten fortsatte i det gamle Spor. Der averteredes om, i hvilke Kirker der opførtes Kantater ved de store Højtider. Texten blev trykt, og solgt hos Bogtrykkeren og ved Indgangen. Der var ialfald Noget at bygge paa. Musikentusiasme var tilstede og gav sig navnlig tilkjende ved Koncertvæsenet i de mangfoldige Klubber, men Thermometret begyndte at stige ved Talen om, at Musiken skulde stilles i Folkemoralens og Folkelyksalighedens Tjeneste.

En Forudsætning for Opera og Kirkemusik var et godt Orkester, og for Numsen var Orkestret det Allervigtigste. Hvad er Grunden til, spurgte han, at Syngespillene have tabt Noget af deres Tiltrækningskraft? Ene og alene det slette Kapel. Gik hans musikalske Sympathier saaledes først og fremmest i orkestral Retning, tydede dette paa, at man var ude over Italienertiden. Skjøndt han ifølge sine Stillinger skulde forene Theatret og Kapellet, adskilte han dem og stillede Kapellets Interesser foran. Han fremhævede, at da Kapellet havde sin egen Chef, maatte det være

fuldkommen uafhængigt af Theatret. Warnstedt fik ikke Sæde i Kapelkommissionen og blev aldrig spurgt om Noget, medens den i 1772 nedsatte Kommission havde forenet Theatrets og Kapellets Interesser. Ved Naumanns Hjælp skulde nu et udmærket Kapel og dermed stor Opera og stor Kirkemusik vindes.

2.

Den nye Indretning.

Naumann og Kommissionen. Naumanns Kritik. Darbes. Schnabel. Udlændinge. Det egentlige Kapels Størrelse og Karakter. Dets Elever. „Orkestret“. Dets organiske Forbindelse med Kapellet. Kløft mellem Kapel og „Orkester“.

Naumann kom den 24. Juli 1785, og Samarbejdet med Kommissionen tog strax i Hundedagene sin Begyndelse. Over den gamle Nielsen var han henrykt. Han priste Nielsens „joviale Lune“ og betydelige musikalske Kundskaber. De vare Begge Frimurere og sluttede Venskab. Numsen aflagde al Fornemhed overfor Naumann, hvem han af yderste Evne søgte at vinde. Fordringen til dem Alle gik ud paa, at der skulde dannes et Kapel, som i Lighed med alle andre Hoffers kunde være et kongeligt Hof værdigt og tillige at det skulde være et „vel, men ej overflødig besat Kapel“. Det sidste var meget vigtigt, thi det kneb med at skaffe Penge, og man vidste ikke ret, hvor de skulde tages fra. Kommissionen led derfor meget under at skulle krydse den tilbedte Naumanns Planer, men han vidste altid at erstatte en forkastet Ide med en ny (1).

Revuer over Kapellet kan Naumann, inden Saisonen begyndte, have afholdt ved Hofkoncerter paa Frederiksberg, men han lod sig ikke nøje dermed og trængte ind i alle Forhold. Kommissionen korsede sig over, hvad han vidste at berette. At det stod saa galt til, havde man dog ikke tænkt sig. Han fandt kun 5—6 fortjente Personer, „navnlig den unge, meget lovende Schall“, han vejrede Usædelighed og vidste at fortælle, at der havde fundet Bestiktelser Sted ved Ansættelserne. Utvivlsomt har han haft Tilknytningspunkter for Alt, hvad han sagde, men han var her Kritiker ex officio, havde neppe Noget imod, at Kapellet

Naumann.

var tilgavns slet, og Fantasien kan være løbet af med ham som i Stockholm. Hvad Bestikkelserne angaaer, ses ikke rettere, end at alle de, der ansattes i Juliane Maries Tid, vare flinke Musikere, der stode for Tur. Til Afskedigelse mærkedes ogsaa kun Wernicke og 10 Violoner, af hvilke 3 forlængst ingen Tjeneste havde gjort, den mosbegroede Palschau, hvis Navn ikke i mange Aar havde staaet paa nogen Kapelliste, men som nu dukkede op, den helt fordrukne Morel d. Æ. og Darbes, der stod aflædt Commissaire-littéraire-Dragten, men med Rangen og den fulde Gage i Behold (2).

Ved Darbes maatte der foreløbig sættes et Spørgsmaalstegn, da man ialfald formelt ikke kunde vide, hvorledes han vilde stille sig med Hensyn til Gjenoptagelsen af Violinistarbejdet. Men Kommissionen maa have sørget for, at han ikke skulde smutte den som en Aal af Hænderne, og givet Finanskollegiet fyldig Besked. Thi Kollegiet lod Kongen høre hans Skudsmaal. Han havde, hed det, nydt sin Gage uden at gjøre mindste Nytte for den, og han var ikke engang anset for at sortere under Kapellet. Men hans egentlige Stilling var som Violinist i Kapellet, og Spørgsmaalet var nu blot: vil han spille eller vil han ikke? Efter Rygtet, vedblev Kollegiet, mangler han aldeles ikke Evne til at spille, og han er saameget mere forpligtet dertil, som Kongen to Gange med store Bekostninger har ladet ham rejse til Italien for at gjøre sig duelig i sin Metier. „Saadanne Personer kunne aldeles ikke fritages for alle forefaldende saavel sædvanlige som usædvanlige Forretninger eller unddrage sig de for de Øvrige gjældende Anordninger.“ Han erklærede, at han ikke vilde spille og gik af med kun det Halve af Gagen, hvad Kongen udtrykkelig bestemte. Titel af Generalkrigskommissær reddede han.

Blandt Afskedigelserne fandtes Schnabels, men kunde dette kun indirekte tilregnes Naumann, hvilket er sandsynligt, udsatte han sig dog for stærk Dadel. At der var Skyld paa Naumanns Side fremgaar af, at Warnstedt ved senere misbilligende Omtale af Reformen fremhævede, at Schnabel var den bedste Fagottist, Theatret havde haft, og hvis Lige man vanskelig vilde faae. Sagen har vistnok forholdt sig saaledes, at Schnabel frivillig trak sig tilbage, fordi han ikke vilde staa under den af Naumann indkaldte Fagot-Virtuos Braune, der kun stod som tredje Fagottist i Dresdens Kapel, og hvem Naumann, meget vilkaarligt overfor Schnabel, har ønsket at skaffe en Forfremmelse ved denne bekvemme Lejlighed til at blive første Fagottist i det

danske Kapel. Mulig har Schnabel ikke haft saa meget imod at skydes tilside og gaa af med Pension. Han blev Leverandør af Strengte til Kapellet og dets Reparator af Strygeinstrumenter. Netop ved denne Tid synes han at have taget fat som Instrumentmager med fuld Kraft. I hans Værksted til Forfærdigelse af Strygeinstrumenter herskede megen Travlhed. Som anden Fagotist blev Bøhmeren, den dygtige Thomas Kainka, der var Hoboist ved Fodgarden, ansat.

Naumann udtalte i et Brev, at det Hessen-Kasselske Kapel lige var opløst, og at det glædede ham at kunne tage sig af Landsmænd, der stode ledige paa Torvet. Saaledes blev Obomesteren, Christian Samuel Barth, der havde faaet sin Uddannelse i Leipzigs Thomasskole under Seb. Bach, indkaldt. Men den overordentlige Vinding, han herved bragte Kapellet, kontrabaleredes i Øjeblikket noget ved Indkaldelsen af de to Valdhornister, Reinert og Jakob Sedlaczek, der vel ogsaa kom fra det Hessen-Casselske Kapel og sattes paa højest Gage, men aabnede sig som Valdhornist-Invalider og, som Schall sagde en Menneskealder senere, paa Stedet fik deres Afsked. Dette var rigtigt nok, men man nødsagedes dog til at beholde dem et Aar eller hened to, indtil Andre kunde findes. Den nogle og trediveaarige Schlick, der mulig kom af sig selv, var tysk og havde været ansat i Stockholms Kapel som Klarinettist, men, idet der ingen Klarinettistplads var, ansattes han som Bratschist. Den tyveaarige Violinist Tiemroth, der ogsaa kan have mødt uden Opfordring, lod sig strax høre ved en Koncert og blev foreløbig ansat paa et Aar. Han var uddannet i Wien, hvor han ifølge en Familietradition skal have spillet for Mozart, der interesserede sig for ham. Hans Fader, fortælles der videre, havde været velhavende og ejet et Gods i Bøhmen, men mistede det. Med Sønnen og en Datter drog han til Danmark, hvor han, saa længe han levede, boede hos Sønnen. I denne vandt Kapellet et betydeligt Talent, udmærket ved musikalsk Dygtighed og grundig Teknik.

I de femten Aar, siden Sarti dannede sit Chapelle honnête, vare Fordringerne stegne til Orkestrets Størrelse. Sarti forlangte kun 8 Violinister og to ved hvert af de andre Bueinstrumenter, ialt 14, Naumann derimod 21 Bueinstrumenter, dog næppe alle altid i Brug, nemlig 12 Violinister, Koncertmesteren indbefattet, 4 Bratschister, 2 Violoncellister og 3 Kontrabassister. Idet Besætningen af de blæsende Instrumenter, to til hvert, var lige stor hos Begge, skulde Naumanns Kapel saaledes bestaa af

29 Personer; Sarti havde slaaet sig til Ro med 22—23. Naumann gjorde dog opmærksom paa, at til et komplet Orkester hørte ogsaa Klarinettister, Trompetere og en Pauker, men opgav dem af Hensyn til de pekuniære Vanskeligheder. De 29 indrømmedes ham, om der ogsaa i Øjeblikket var nogle ganske ubetydelige Afvigelser fra de fastsatte Tal*).

Dette Kapel skulde efter Naumanns Villie fredes og skjærnes som et egentligt Kunstnersamfund. Gagernes Stigen overgik Alt, hvad man hidtil havde tænkt sig muligt, Hartmanns Gage blev saaledes ligefrem fordoblet til 1200 Rdl.**), og medens den ringeste og almindeligste Gage tidligere havde været 350 Rd., blev den nu for det Meste forhøjet til 500 Rd. Tænktes Hofviolonerne som en

Lem.

C. S. Barth.

Adel blandt udøvende Musikere, ragede Solospillerne frem som Fyrster. Der udkaaredes Fire med Titel og Løn som Solospillere: Lem, der sidst i 1783 var kommen hjem fra sin Rejse som fuldendt Virtuos (Violin), Zielche (Fløjte), Barth (Obo) og Braune (Fagot). For at deltage i det sædvanlige Orkesterspil (Ripien) havde de den højeste Gage, 600 Rd., der hævdedes ved Finanskassen, og som Solospillere desuden 200 Rd., der hævdedes ved Hofkassen. De To, der efter dem indtog de mest fremragende Stilling, Zeyer og Degen, fik 700 Rd. hver, men, skjøndt Zeyer anførte anden Violin og Degen var Solist paa Violoncel, hørte de til Ripienisterne og kunde ikke sammenstilles med hine Halvguder. Fælles for Solospillere og Ripienister var den Bestemmelse, som

*) Ved den første Don-Juan-Opførelse, der fandt Sted i Prag (29. Okt. 1787), dirigerede Mozart selv. Hans Orkester bestod af 26 Musici: 4 første, 4 anden Violin, 2 Bratscher, 1 Violoncel, 2 Kontrabasser, 2 Fløjter, 2 Oboer, 2 Klarinetter, 2 Fagotter, 2 Valdhorn, 2 Trompeter, Pauke. (Ernst Possart: Ueber die Neueinstudierung u. Neuszenierung des Mozartschen Don Giovanni 1896).

**) 300 Rdl. var desuden altid tillagt Koncertmesteren, tidligere Kapelmesteren, til Instrumenternes Reparation og Strengene.

navnlig gav Kapellet dets særegne og fornemme Præg, at de ikke skulde spille uden i høj og fin Musik. Ved Theatret forpligtedes de derfor alene til at spille ved Syngespil og Opera, ikke Komædie og Ballet. Men i Syngespil og Opera forekom der tidt Dans. Da viste sig den store Forskjel mellem Ripienister og Solospillere. Hine maatte nedværdige sig og spille ved Dansen, men Solospillerne lode sig afløse og trak sig tilbage, saa saare Dansen tog sin Begyndelse, og kom først igjen tilsyn, naar de profane Toner forstummede (3).

Men alle disse fine Folk, der kostede saa mange Penge, gjorde endnu ikke Tallet fuldt, og navnlig manglede fire Violinister. Det gjaldt om at finde dygtige Personer, der vare billige, thi man kunde ikke strække sig videre med de store Gager end sket. Saa opfandt Naumann en særegen Klasse, bestaaende af „Elever“. Det var Elever i en egen Betydning. Undervisning vare de ud over. De skulde som yngre Personer tage tiltakke med 200 Rd. i Gage og hedde Elever af Hensyn til denne lave Gage; som det ikke stemmede med Kapellet's Værdighed at give Hofvioloner. De fire Violinister, der valgtes, egnede sig ganske godt til at indvie denne kunstige Elevklasse, der kom til at spille en ret vigtig Rolle. Jørgen Casper Schindler var rigtignok allerede 28 Aar, hvilket kunde regnes vel gammel til at begynde en Elevkarriere, men Lorentz, der hørte hjemme i Haderslev, og Nordmanden Lars Grønlund, vare begge 23 Aar og Nicolai Tuxen, Søn af Fløjtenisten, vistnok omtrent i samme Alder. Lorentz gjorde ovenikjøbet gratis Tjeneste som Harpenist, saa der blev intet Hul ved, at Kirchhoff hørte til de Afskedigede. Violoncellen fik ogsaa en Elev i den nu fuldfærdige Peder Schall, som, da der kun skulde være to Pladser, og de vare besatte, maatte være glad ved at smugles ind under Elevertitlen.

De fem Elever havde det Fortrin at være danske. Det var Naumanns Ønske at virke for, at de Danske kunde komme frem, og i saa Henseende tænkte han paa, at virkelige Elever skulde uddannes med Kapellet for Øje. Han vilde, at det navnlig skulde paahvile Solospillerne at give slig Undervisning mod Tilsagn om et bestemt Vederlag. Men herpaa strandede Planen. Dog blev saa meget af den realiseret, at Barth forpligtedes til at uddanne „et dansk Subjekt“ som Oboist paa Grund af gode Oboisters Sjældenhed. Og da Lem end ikke var tilfreds med sine 800 Rd. og forlangte 1000, tilstodes de manglende 200 ham foreløbig „for at trække en Violinist op“.

Dette Operaorkester, hvortil Naumann saaledes havde transformeret Kapellet, var imidlertid kun et Led, om end det vigtigste, i en storartet Plan. Han havde tumlet saaledes med Kapellet, at der ingen Musik var bleven til Komedie og Ballet. De to Kunstarter skulde forsynes med et i organisk Forbindelse med Kapellet staaende Orkester, der tillige skulde udføre Hoffets Balmusik. Skjøndt Balmusiken forlængst var bleven udført af Extramusici, der lejedes af Dansemusikinspektøren, og saaledes laa fuldstændig udenfor Naumanns Hverv, drog han den ind derunder. Thi han vilde, at de to Orkestre skulde udføre al den Musik, Theatret og Hoffet behøvede. Denne Idee var han tildels kommen ind paa for at ramme en Pæl gennem Extramusicus-Systemet, som alt for meget havde hersket ved Theatret, og som, mente han, ikke mindre gav Anledning til Misligheder ved Hoffet. Han havde opdaget, at der her dreves en sand „Agerforretning“ med Engagementerne, og i Virkeligheden forekom der et Tilfælde, hvor Dansemusikinspektøren havde givet mindre til en Extramusicus, end han angav i sin Regning; det var vel ikke enestaaende. Altsaa: bort med disse Extramusici! Det andet Orkester skulde optage dem alle i sit moderlige Skjød, give dem fast Forsørgelse og gjøre dem til Medlemmer af Kapellet.

Det andet Orkester kaldtes „Orkestret“, undertiden det lille Kapel, dets Medlemmer Adjuvanter, medens Operaorkestret hed Kapellet. „Orkestret“ var allerede tilstede i sin Spire, da der jo eksisterede et fast Adjuvantkorps; det forenedes med Fodgardens 8 Hoboister, og til dem føjedes en og anden Pensionist, som Søren Brandt, der, efter at være afskediget fra Kapellet, optoges i Orkestret, og nogle Andre af lignende Kaliber. Men Forskjellen mellem de gamle og de nye Adjuvanter Stilling var himmelvid. Thi hine skulde kun lejlighedsvis assistere Kapellet, der selv var forpligtet til at spille med ved Alt paa Ballerne nær. Som det tidligere Adjuvantkorps havde været tarveligt, blev „Orkestret“ ved hele S sammensætningen det ikke mindre, og Betalingen var derefter. Nogle havde 200 Rd. og lidt over, Hoboisterne 100 Rd.

„Orkestret“s organiske Forbindelse med Kapellet viste sig deri, at Adjuvanterne ved Siden af at være Kapellet's faste Hjælpetroppe ved Vakancer og Forfald tillige spillede de Instrumenter, Kapellet savnede. Saaledes fandtes blandt Orkestrets Hoboister de to Klarinettister, som Kapellet egentlig skulde have haft. Ogsaa kunde Trompetere hentes derfra. Paa den anden Side

maatte Kapellets saakaldte Elever gjøre Tjeneste i Orkestret for at forstørre det. Saaledes kunde Kapel og Orkester med en vis Føje betragtes som en Enhed og sammenfattes under Fællesbetegnelsen Kapellet. Som ved et Hokuspokus havde Naumann, uden at et Ord derom var faldet, skaffet saa noget nær dobbelt Besætning over hele Linien. Da Adjuvanterne kunde regnes for 17, blev det 45—46 i hele Kapellet. Set som Totalitet var Kapellet stik imod Kongens Ordre „overflødig besat“, men Adjuvanterne, der for den ringe Løn maatte slide, hvor det forlangtes, i Kapellet, Orkestret og ved Hofballerne, mærkede ikke til nogen Slags Overflødighed.

Trods Enheden og Fællesskabet var der den dybeste Kløft mellem de to Orkestre. Kapellet bestod af de sande Kunstnere, for hvem der blev gjort Alt, Orkestret af de simple Arbejdere, af hvilke Alt fordredes. Adjuvanterne hed kun Medlemmer af Kapellet, naar det passede. Paa en Kaste- eller Klasseinddeling hvilede hele Ordningen, ikke blot i Forholdet mellem Kapel og Orkester, men i selve Kapellet, hvor Solospillere, Ripienister og Elever holdtes skarpt ude fra hinanden. Alle viste sig som i et Sceneri à la Divina commedia. I Paradiset tronede de solbeskinnede Solospillere paa den højeste Top, lavere i en beskeden Afstand sade Ripienisterne; i Skjærsilden mødtes Elever og Hoboister, og i den mørke Adjuvant-Afgrund lod man Haabet fare og forbandede de usle Gager og Hofballerne.

3.

Theatrets Tilskud. „Orfeus“. Fester. Frøken Grodtschilling. Kapelmesterspørgsmaalet. Numsen og Naumann. Misfornøjelsen med Reformen. Wernicke. Numsen og Naumann.

Numsen havde haft sine Bekymringer under Forhandlingerne om Ordningen. Han gruede ved Tanken om, hvad Finanskollegiet vilde sige til, at Kapellet, der tidligere havde kostet 12,450 Rd., vilde kræve omtrent det Dobbelte. Da Forslaget var sendt op, kom han i søvnløse Nætter endnu i rette Tid paa en Idee: Theatret er nærmest til at hjælpe! Det skal betale! Hoftheaterforestillingerne, der vare Aflæggere af „Byens Theater“s, tænkte han, kunde gaa ind. De vare kun til Udgift for Theatret, som vilde spare meget og sættes i Stand til at yde en passende Tribut til Kapellet. Ideen behagede Finanskollegiet, og Theatret beskedtes med 7000 Rd., hvorved Numsen blev sat paa dets sorte

Brædt uden nogensinde at udviskes deraf. Kongen approberede (11. Jan. 1786) Kollegiets anbefalende Forestilling om den hele Ordning.

Naumanns Bedrifts anden Del, Opførelsen af en stor Opera, hvorved det nye Kapel ligesom skulde gjøre sin Prøve under hans egen Anførsel, forestod. Til Text var Jfr. Biehls Bearbejdelse af Calzabigis „Orfeus og Eurydike“ valgt. Der var dem, der undrede sig over, at Naumann ikke veg tilbage for et Sujet, ved hvis musikalske Behandling Gluck havde hævet sig til dramatisk Komponist over Alle. Men Naumann var Italiener nok til at være ude af Stand til at erkjende, at en Komponist ved overordentligt Geni kunde vinde et Sujet for sig selv. Orfeus-sujetet eftertragtedes særligt, og Italienerne vedbleve at komponere det ved denne Tid. Tittlen passede ogsaa i Øjeblikket: Stockholms Amfion vilde være Kjøbenhavns Orfeus.

Ved Hoffet var man saa spændt paa at høre „Orfeus“, at en af de sidste Prøver afholdtes som Concert i Apartementssalen. Operaen gik første Gang i Anledning af Kongens Fødselsdag 31. Januar 1786 og gjorde Sensation. Fra dette Tidspunkt, siger Rahbek, blev Musiken en Modesag i Kjøbenhavn. Ved et sjældent Træf skulde Naumann samtidigt fejre en endnu større Triumf i Stockholm. Kun faa Uger før Opførelsen af „Orfeus“ blev hans nye svenske Opera „Gustav Vasa“, der havde selve Gustav III til Forfatter, opført første Gang under endeløs Jubel, og det var ingen forbigaaende Begejstring: den blev en Nationalopera. Overhovedet synes Naumann aldrig, end ikke i sit Fædreland, at have haft Lykken og Geniet saaledes med sig som i Sverrig.

De første Medlemmer af Kapellet foranstaltede et Festmaal-tid for den Fejrede, der selv gav et Bal for Opera- og Orkesterpersonalet. Efter Bordet, da Dansen skulde begynde, traadte den aldrende Jfr. Biehl frem med en Tale til ham: „jeg nægter ikke min Alder og deltager kun sjældent i glade Fester, men ved denne ere vi Begge Personer af Betydning, jeg er Moderen, De er Faderen til et Barn, som gjør Danmark Ære, vi to Forældre bør aabne Ballet.“ Derpaa dansede de ud under Forsamlingens stormende Bifald. Blandt de Tilstedeværende befandt sig mulig en ung, meget musikalsk og elskværdig Dame, Kontreadmiral Grodtschillings Datter Katharina. Hun var i Huset hos sin Søster, Grosserer Peschiers Hustru, hvor Naumann færdedes meget. Musiken førte ham og den unge Dame nærmere til hinanden; hun inspirerede

ham til Orfeus' Sange, hvad han ikke skjulte for hende; Alt tydede paa, at hun var hans Hjertes Udkaarne. De 45 Aar, han sad inde med, havde ikke hindret ham i at vinde hende, men maaske gjorde de ham noget koldere, end det syntes. Romanikken blev paa hendes Side. Han tav.

Medens Alt gik straalende for Naumann, Kapel og Theater, havde en ny og meget alvorlig Bekymring grebet Numsen. Hvorhen skulde den hele, saa komplicerede Kapelindretning føre uden Naumann selv?

Da Kommissionen første Gang skrev til Naumann, tilbød man ham jo Kapelmesterpladsen; da han afslog den, overgav man sig paa Naade og Unaade, ene haabende paa den „nye Indretning“, om hvilken man sikkert havde det dunkleste Begreb. At denne nye Indretning, som Kongen havde befalet Kommissionen at granske over, simplest lod sig iværksætte ved en Forbedring af Personalet, laa dog nær, og i intet Tilfælde havde man tænkt sig et saa vidtløftigt og stort Maskineri, som det, man havde faaet. Det Hele foregik i Huj og Hast som med Svøben over Hovedet, og man var glad ved at kunne sige Ja og Amen til Hvadsomhelst. Men under alt det Overraskende næredes et stille Haab om, at Naumann vilde føle sig forpligtet til at gøre det Nye praktisk gennemførligt ved stadig at vaage derover som Kapelmester. Ordningen blev overhovedet kun til under Forudsætning af, ja, paa Betingelse af, at Naumann overtog Kapelmesterpladsen. „Det store Foretagende,“ skrev Finanskollegiet i sin Fremstilling om Sagen til Kongen, „kunde let anses som spildt, og Øjemedet forfejles, naar Planen ikke udførtes og iværksattes af Forfatteren selv,“ hvorfor Naumanns Overtagelse af Embedet stillede som Betingelse for Ordningens Træden i Kraft, hvad Kongen udtrykkelig approberede. Men Indretningen, der forinden var forberedt og fuldfærdig, lod sig ikke betinge bort. Numsen stod da under det dobbelte Tryk af egen Erkjendelse om, hvad der var nødvendigt, og Kongens Befaling. Da Naumann ikke gav Tegn til at forstaa Situationen, blev det Numsens Opgave at overtale.

Det forbausede Naumann en Gang meget, da han som sædvanligt havde stillet sig afvisende overfor Numsen, at se Denne, der ellers var Venligheden selv, pludselig antage Hofmandens kolde, fornemme Mine. Det kunde dog være naturligt, om Numsen blev iskold ved at se sig strande paa en utilgængelig Klippe, som gjæstmildt syntes at have vinket ham. Naumann har nok

selv haft en svag Forestilling om mulig paadragen Forpligtelse, men den kunde ikke komme op, da han ikke vilde fra Dresden. I Blasewitz havde han bygget sig en Villa, sit Eldorado, og var der blot ikke visse Smaating, der mishagede ham ved Stillingen, kunde Intet i Verden faae ham derfra. Numsen fattede sig hurtigt efter hin Scene, blev atter Elskværdigheden selv og samlede hele sin Kraft. Han tilbød en Gage af 2500 Rd., der maatte kaldes overordentlig stor, og to Beneficer aarligt; han skildrede, hvorledes det forsømte Folk skulde opbygges og forædles ved Musiken og navnlig ved den store Kirkemusik, som man længselsfuldt ventede paa, og som Naumann ene kunde bringe. Pludselig lysnede det! Forgjæves talte han ikke længer; den haarde Sten begyndte at blødgjøres, der lød intet Nej, ganske vist heller ikke noget Ja. Det gjaldt kun om, at det Dresdenske Hof vilde give ham fri! Hermed havde han fundet det Ord, som holdt en Udvej aaben, og som han tidt nok kom til at benytte som Dække og Skjul. Dog synes han i et svagt Øjeblik virkelig at have staaet paa den danske Side. Han udtalte, at han sikkert haabede at blive dansk Kapelmester. Naar han kom, vilde han bringe en udmærket Akkompagnatør med, som han havde i Dresden. Lykkelig var Numsen! Den strenge Vinter havde forhalet Naumanns Afrejse. Han sejlede bort i April paa sin Fødselsdag under jublende Hilsen: „Paa Gjensyn!“ Men neppe var han ude af Sigte, før det kunstige Værk fra alle Sider blev beskudt med Bomber og Granater.

Ved Theatret var man ude af sig selv. 7000 Rd.! Stor Opera, som Ingen bryder sig det Mindste om! Kapelgagernes Enormitet! „Kjøbenhavn,“ sagde man, „er det eneste Sted i Europa, hvor Instrumentisterne betales bedre end Skuespillerne.“ Den store Skuespiller Schwartz tog Ordet og klagede, at han skulde nedsættes under en Zielche, Lem, Barth, Braune og Flere, at en ung, kraftfuld Mand som Wernicke skulde have en høj Pension, og at han selv ved Sjæls og Legemskræfters Opoffrelse skulde arbejde, for at de andre kunde faae Vellevnet og Magelighed! Numsen vidste hertil ikke Andet at sige, end at „den Ligning, Schwartz gjør mellem Zielche, Lem, Barth, Braune og sig selv, røber et misundeligt Hjerte; de ere dog alle i deres Kunst lige saa store, ja, vel større, end han kan paastaa at være i sin“ (1). Bagved laa den Opfattelse, at den udmærkede instrumentale Kunstner stod højere end den sceniske. For Nunsen var Kapellet selv et Theater, større end Scenen.

Helt ubegribeligt var Claus Schall under Omvæltningen bleven sat fra Repetitørembedet, som han selv sagde, „ved List og Magt“. Havde hans gode Ven Schnabel ikke faaet ham fra det, var han gaaet til Spanien, hvis Minister han spillede med, som Hofsolospiller. Jens Lolle rykkede ind i hans Plads som første Repetitor og, da det ene Held fører det andet med sig, blev han ved denne Lejlighed Komponist af „Amors og Balletmesterens Luner“, den eneste af Galeottis Balletter, der har holdt sig til vore Dage.

Ikke mindst ærgrede det Schall, at Reformationen havde berøvet ham den gode Udførelse af hans Balletmusik. Nu mishandlede den af Adjuvanterne. Ved Komedien følte endog Kronprinsen sig ubehagelig berørt af deres Spil; Violinerne peb, saa det var en Ynk. Endog den store Fordel, man ved Hofballerne skulde have haft af „Orkestret“, viste sig illusorisk. Det forsløg aldeles ikke. Kronprinsen og hans Søster dansede ivrigt, og han forlangte „expresse“ fyldig Dansemusik, endog til de smaa Baller, hvor der dansedes „store Kontradanse“. Hoboisterne ærgrede sig over den slette Adjuvantløn og meldte sig jevnlig syge, skjøndt de om Formiddagen havde viist sig friske nok ved Vagtparaden. Der sattes Mulkt for udeblivende Adjuvanter. Undertiden var der samtidig Hofbal og Forestilling paa Theatret, som da maatte give Afkald paa Orkestret og leje Extramusici.

Betræffende det egentlige Kapel fremkaldte det megen Misfornøjelse, at de nærmest Siddende generedes af den Uro, Solospillernes Afløsning under Dansen foraarsagede. Men navnlig klagedes der over, at Naumann havde opfyldt Kapellet med Tyskere. At han ansatte nogle ikke Hoboister, der allerede vare i dansk Tjeneste, kunde dog ikke lægges ham til Last, og de af ham Indkaldte vare kun 4, højst 6. Men foruden det omtalte Tilfælde med Schnabel og Braune, som satte ondt Blod, havde han det store Uheld med Valdhornist-Skandalen. Den Ene, Reinert, kom endelig afsted, da han ikke kunde bruges til Noget, hvorimod den Anden, Sedlaczek, der var en flink Musicus, anbragtes ved Kontrabassen som Elev (2). Til dette kom, at Braune, der var ældre og svagelig, efter fem Aars Forløb maatte frasige sig alt Solospil. Barth var heller ikke ung og holdt knap ud en halv Snes Aar. Saaledes dannede der sig den ikke helt urigtige Tradition, at de af Naumann indkaldte Musikere dels vare ubrugelige, dels snart blev det ved Alder og Svagelighed.

I Naumanns Saison dirigerede Wernicke alle Syngestykker til 1ste April med Undtagelse af „Orfeus“, som Naumann anførte (3). Det faldt i Wernickes sørgelige Lod at se en Kapelreform gaa for sig, hvis første Forudsætning var hans Afskedigelse. Selv kunde han neppe forstaa dens Nødvendighed. Fra en vis Side set havde han dog gjort et godt Coup ved at blive

Pensionist i 30 Aars Alderen. Han behandledes med Hensyn, da der Intet var at lægge ham til Last, uden at han ikke passede til Stillingen. Han skulde ikke blot beholde sin Gage, de 400 Rd., men desuden Udsigten til den nævnte Arv efter Scalabrini, som dog spillede ham det Puds at leve 25 Aar efter at have forladt Danmark. Rask og rørig ægtede han Teresa Torre og skrev et begejstret Digt til Danmarks Pris. Aar efter Aar indløb der Forespørgsel fra Wernicke, om Scalabrini ikke var død. Endelig slog det til, og han kom ikke for sent til at nyde godt af de 200 Rd., som han hævede i 30 Aar*).

Wernicke.

Lærd gjaldt han for i den Grad, at der var dem, der ansaae ham for den lærdeste Komponist i Europa, og Andre vilde have ham til Professor i Musik ved Universitetet. Men han slog sig kort efter Afskeden ned i Kolding og blev Fader til en talrig Børneflokk; en Datter gjorde sig meget bekjendt som talentfuld Pianistinde. Landejendomme havde han Sans for og Raad til at kjøbe, saaledes først Lærkegaard paa Hjortespring Hovedgaards Mark,

*) Scalabrini boede i Lucca, hvor han døde $\frac{2}{3}$ 1806, 93 Aar.

senere en Annexgaard i Jordrup i Koldingegnen. Ærgjerrighedens Funke var dog ikke slukt, og for Kunsten levede han op under Frederik VI som Konkurrent til Prisen for Musik til Frøken Jessens kronede Nationalsang. Siddende i Kolding anmodede han sin gamle Bekjendt i Kjøbenhavn, Digteren Pram, om Bistand ved Indsendelsen m. m. Han skrev Brev paa Brev, som viste, i hvilken Bevægelse han var. Granskende over alle de Medkonkurrenter, der vare mulige, forkastede han dem alle, et Par, Schall og Wedel, meget haanende. Han sagde, at det var gaaet lettere for ham, da han skrev de store Kantater i sin Kapelmestertid; Arbejdet forekom ham nu undertiden „herkulisk“ og som en sand Pønitense, der forøgedes ved en „stærk Diarrhoe“. Instrumentationen vilde han, efter at have sendt Manuskriptet afsted, have foretaget Ændringer i. Han valgte Devisen „Populo“, mente, at „Kjælerier“ ikke burde anvendes, men at han havde udtrykt sig som en Mand. Agreeret blev han dog ikke (4).

Man havde maaske gjort vel i at beholde ham en Stund endnu i Kapellet efter 1. April 1786, da han gik af, for ikke efter Ordet at kaste det skidne Vand bort, før man havde det rene. To Dage efter Naumanns Afrejse tilskrev Numsen Warnstedt om den nye Kapelindretning og meddelte ham, at Alle saavel i Kapellet som i Orkestret stode under Kapelmesteren og, saalænge ingen saadan var, under Koncertmesteren. Hartmann var altsaa nu foreløbig Kapelmester, men gjorde det neppe bedre end Wernicke. Det gik meget sløjt. Til dette Punkt var man naaet efter saa mange Besværligheder og Anstregelser. Ingen skulde have troet, at en stor og kostbar Reform lige var bleven gennemført.

Kommissionen sad endnu, just ikke vel tilmode. Dens Hverv var ikke fuldført; det Vigtigste manglede, Den, der skulde sætte hele Maskinen igang og holde den vedlige, Kapelmesteren. Og man havde kun den Ene i den hele vide Verden at haabe paa og holde sig til, Naumann! Var det ikke utænkeligt, at han svigtede? Tilvisse! Men hvad betød ikke det sachsiske Aag? Angst og Uro greb Kommissionen. Han var neppe kommen til Ro i Dresden, før den satte den danske Gesandt dersteds, Grev Knuth, i Bevægelse og vilde, at han skulde udvirke, at Naumann fik Permission hele den næste Vinter — at han selv ønskede den, var naturligvis hævet over enhver Tvivl. Deraf blev der Intet. Den ene Maaned gik efter den anden, snart var

et halvt Aar efter hans Afrejse udløbet, uden at man var kommen et Skridt videre. Nu maatte et afgjørende Stormløb forløses. Kommissionen tilstillede ham 30. September 1786 et fuldstændigt Engagementsstilbud, hvori man gjentog, hvad der tidligere var tilbuddet ham mundtlig og besvor ham i den hellige Kirkemusiks Navn at komme.

Naumann havde imidlertid i Dresden været et Passivitetens Billede i Forhold til Danmark. Han havde Intet foretaget sig for at komme bort af den gode Grund, at han kun ønskede Et: nogle Forbedringer i sin Stilling. Kommissionens Engagementsstilbud nødsagede ham dog endelig til at træde op. En lille Smule farligt var det maaske at indsende det til hans Overordnede og derved spørge: hvad byder nu I? Han kunde, hvis Alt slog fejl, blive nødt til at rejse til Kjøbenhavn, hvad han nødigt af Alt vilde, men paa den anden Side havde han faaet det ypperligste Kort paa Haanden til at vinde det Dresdenske Spil, og al Sandsynlighed talte for, at denne Trumf vilde stikke. Han tog ikke fejl. Alt, hvad man vidste, han ønskede, blev ham tilstaaet og mere endnu, men han skulde forpligte sig til aldrig at forlade den kursachsiske Tjeneste uden engang imellem paa Orlov (5).

Hvad Naumann fremfor Alt vilde hævde overfor Danmark og aldrig vige bort fra, da det forekom ham at berøre hans Ære, var, at han personlig ønskede at ansættes som dansk Kapelmester. Det Forefaldne skulde synes at bestyrke Sandheden heraf i Kommissionens Øjne: han havde jo gjort, hvad han kunde, ved at indsende Engagementsstilbudet. Man saae det ogsaa saaledes og beklagede maaske Naumanns haarde Skæbne. For at dække sig havde han, som det synes, undladt at meddele Kommissionen med Numsen Alt, hvad der var sket, navnlig at han havde modtaget et saadant Vilkaar som, at han aldrig vilde forlade den kursachsiske Tjeneste. Nogen Mistanke kunde det have vakt, at han end ikke havde krævet som Betingelse for sin Forbliven, at der strax tilstodes ham den længere Permission til Kjøbenhavn, hvorom der havde været Tale, hvilket Numsen ogsaa stærkt bebrejdede ham i to Breve. Hermed hængte det formodentlig saaledes sammen, at Naumann ikke mere vilde sætte sin Fod i Kjøbenhavn. Til den forgudede og forkjælede Kunstners Øren var sikkert Rygtet om hans Kapelreforms totale Fiasko naaet; for at høre al den Kritik havde han just ikke Lyst til at foretage Rejsen.

At Sagen ikke øjeblikkelig endte med Naumanns Meddelelse om, at han vedblev at være kursachsisk Kapelmester, laa i, at Numsen troede klippefast paa, at han ønskede at komme til Kjøbenhavn. Saaledes blev Numsen holdt grundig for Nar. Han skrev til den sachsiske Hofmarskal om en Permission for Naumann og maatte døje et hvast, afvisende Svar. Maaned gik atter efter Maaned, og Numsen klamrede sig bestandig med Fortvivlelsens Kraft til det Haab, at det vilde kunne lykkes ad diplomatisk Vej at faae ham „frigjort for det sachsiske Aag“ og arbejdede alt, hvad han kunde, for at komme i Besiddelse af den Kjøbenhavn elskende Kunstner.

Endelig efter et Aars Forløb fra Naumanns Afrejse bestemte Numsen sig for en Anden, Kapelmester Schulz i Rheinsberg, og nedlagde 21. April 1787 Forestilling om hans Ansættelse. Men endnu glimtede det allersidste Haab om Naumann. „Efterat, som det er Ds. Majestæt selv bekjendt,“ skrev Numsen, „alle mulige Forsøg ere anvendte for at faae den kurfyrstelige, sachsiske Kapelmester Naumann til Deres Majestæts Kapel, frygter jeg med temmelig Vished at kunne forudse, at det ikke bliver muligt at faae ham frigivet fra det sachsiske Hof. Et eneste Brev, som jeg om nogle Dage kan vente fra Dresden, vil give fuldkommen Oplysning herom.“ Brevet kom, Alt var ude.

4.

Schulz. I Rheinsberg. Smagsretning og Selvkritik. „Lieder“. Kunzen. Schulz' Ansættelse som Kapelmester i Kjøbenhavn. Konditioner. Hans sidste Tid i Rheinsberg. Embedet som første Akkompagnator. Kunzen og Zinck. Schulz' og Zincks Ankomst. Naumanns Giftermaal.

Johan Abraham Peter Schulz fødtes i Lüneburg og døbt 31. Marts 1747 i Nikolaikirken. Faderen, Nicolaus Schulz, var „Hausbäcker“, ogsaa kaldet „Grobbäcker“, og Hjemmet, der velsignedes med mange Børn, ikke velhavende, men lykkeligt. Han var fra sit 10de Aar Discipel i Byens Gymnasium, Johanneum, og afgik derfra som Primaner 1764. Efter Faderens Ønske skulde han være Præst, men Musiken havde tidligt fanget ham, og han undervistes deri fra sit 12te Aar af den dygtige Organist Schmügglers. Emanuel Bach, da i Berlin, var hans Ideal, han skrev ham til og saae sit Snit, da han var kommen paa en lille Rejse med Moderen, til at gjøre en Afstikker til Berlin ved Hjælp af en lille Sum, hun kunde afse til ham; Summen forsløg rigtignok

ikke, og Rejsen blev besværlig og æventyrlig nok, men han naaede sit Maal og besøgte Bach, der anbefalede ham til den

Schulz.

berømte Kirnberger. Hos Denne kom han i Huset, og her lærte han Kontrapunkt i tre Aar. Noget over tyve Aar gammel blev han Akkompagnatør hos en polsk Fyrstinde, Sapiaha, rejste

viden om med hende i fire Aar, besøgte Italien, hvor han var Vidne til Folkets Musikentusiasme, og gjorde i Wien Joseph Haydns Bekjendtskab.

I Berlin virkede han derpaa dels som Skribent i Sulzers „Theori der schönen Künste“, dels som Dirigent ved det franske Theater og Kronprinsessens franske Privattheater. Den 1. April 1780 ansattes han som Kapelmester ved Prins Heinrichs Hof i Rheinsberg, og det følgende Aar, 11. Maj, ægtede han den 16-aarige, fader- og moderløse Wilhelmine Frederikke Caroline Flügel, Datter af en Kammermusicus i Rheinsberg. Wilhelmine, som hun kaldtes, var tilligemed sin yngre Søster Charlotte i Huset hos en fortræffelig Onkel, Kontrabassist ved Hoffet og Snapsefabrikant, Carl Sievert. Schulz mente, at Snapsen indbragte ham størst Ære, men Kontrabassen flest Penge; han endte som Kammermusicus og Sølvpop.

Prinsen lignede sin Broder, Frederik den Store, i Interesse for Musik, skjøndt han deri neppe naaede Denne, og Begejstring for fransk Sprog og Literatur. Hans Liv og Lyst var de franske Skuespillere og Sangere, han holdt. Alt drejede sig om hans franske Theater, hvor der baade opførtes Skuespil og Syngespil. Der spillede paa et Theater i Kavaleerhusets vestre Fløj og ofte om Sommeren paa et i alt Væsentligt bevaret Naturtheater i Haven. Kapellet bestod af Koncertmester Mathes, flere „Musici“, 6 Hoboister og 2 Valdhornister (1). Af Koncerter blev der, som Schulz sagde, kun givet 3—4 „erbarmelige“ om Aaret, nemlig naar en Søndagsforestilling maatte aflyses; Prinsen indskærpede Schulz, at han ikke vilde vide af fremmede Virtuosers Koncertoptræden at sige. Schulz' Embede bestod i at indstudere Syngespillenes Partier med Sangerne, komponere og dirigere (2). Hans Musik til Racines „Athalia“, der opførtes i Rheinsberg 1782, grundlagde hans Ry.

Fra den Kirnbergerske lærde Kontrapunktik havde han forlængst vendt sig. Han mente endog, at han havde vundet Lærdommen paa den frodige Opfindelses Bekostning, som han overhovedet tilstod, at han arbejdede langsomt. Et andet Yderpunkt af stor Kunstighed, den italienske Opera, var ham ikke mindre imod, om det end ikke var selve Kunstigheden, der her frastødte ham. Han kaldte denne Musik Sing-sang og var ingenlunde nogen blind Tilbeder af Naumann. „Det er en Naumannist, det er nok sagt,“ yttrede han trøstende til en Ven, hvis Komposition var bleven strængt bedømt af en saadan. Derimod

passede det franske Theater udmærket for ham. Han sympathiserede højlig med den store franske Operas deklamatoriske Stil og med Syngespillets „chanson“, navnlig Grétrys Musik.

Men vendte han sig som Komponist mod det Storstilede, som den franske Opera havde saa mange Exempler paa, mødte der ham en egen Hindring. Han kjendte eller anede den, men et Tilfælde bragte den lige for hans Øjne. Digteren Gerstenberg bad ham om at komponere sit tragiske Melodrama „Minnona“ eller „Angelsaxerne“. Her forekom det Fantastisk-Hemmelighedsfulde, dunkle Magters Indgriben, Druide-Baggrund. Det var i Slægt med det „Store“, og han gjøs tilbage. Han vilde gjerne, skrev han til Gerstenberg, komponere det, men turde Intet love. „Videnskab, Overlæg, sund Dømmekraft, Rigtighed og Grundighed i det Mekaniske ved Kunsten forslaaer her ikke. Ved Siden deraf maa Sjælen være opflammet og ude af sig selv, som Digterens Sjæl, som Bachs i hans Fantasier og Glucks i nogle Scener af hans Operaer. Jeg har et dunkelt Begreb, en Anelse om en saadan Sjælstilstand, men har endnu aldrig trods al Anstrengelse kunnet blive hensat deri. Derfor har jeg ogsaa hidtil undgaaet at give mig af med Værker, der forudsatte høj Begejstring.“ *)

Paa Visens, Folkesangens Omraade derimod fik hans Kunstnersjæl Vinger, med religiøse Ode og Sange og „Lieder im Volkston“ brød hans Genius sejrrikt igjennem. „Det kommer mig altid for,“ skrev han, „at jeg kun har Anlæg til det, der hører ind under det Smaa. Der er Dage, da jeg finder mine Athalia-Kor saa daarlige, at jeg ikke gider se paa dem; med mine Folkesange er jeg derimod altid temmelig tilfreds. Det er ogsaa bedre at være fuldkommen eller stor i det Smaa end middelmaadig eller lille i det Store“ (3). En egen, for sig staaende kunstnerisk Personlighed havde udviklet sig, hvis Ideal var det Enfoldig-Folkelige, og som, om endnu halvt drømmende, saae hen til det Maal at forædle Folket ved Musiken. Tidens Længsler forstod og delte han. Han blev ikke Præst, som Bestemmelsen havde været, men der var Noget af en Præst i ham som Komponist.

Blandt dem, der med Fryd hørte hans første Sange, var Digteren og Filologen Heinrich Voss. Schulz besøgte ham i Eutin,

*) Brev ^{20/5} 1785. Stykket, hvis Musikscener kun ere faa, udkom dette Aar med Schulz' Navn som Komponist paa Titelbladet, en Meddelelse, som mulig har været forhastet, da Schulz neppe har komponeret Musiken.

hvor han var Rektor, første Gang i Eftersommeren 1784, og var da bleven Enkemand. Hans Hustru døde 12. Juni dette Aar af Svindsot. Hun havde født ham en Datter og en Søn, der begge vare bortrevne i den spædeste Alder. „Louises“ vordende Digter og „Høstgildets“ vordende Komponist færdedes sammen i de skønne Egne, de følte Land- og Naturlivets Lykke og drømte om at leve og dø sammen i Eutin. Herfra tog Schulz til Kiel, hvor han ventedes af Musikenthusiasten, Professor ved Universitetet Carl Fr. Cramer. Hos ham gik stud. jur. Kunzen ud og ind.

Kunzen fødtes 24. September 1761 i Lübeck, hvor Faderen saavel som Farfaderen havde været Værkmester og Organist ved Mariekirken (4). Faderen havde tidligere været Kapelmester ved det Mecklenburg-Schwerinske Hof i Ludwigslust; den regerende Hertug Friedrich, dennes Broder Ludwig og Søster Amalie vare Faddere ved Sønnens Daab. Derfra hidrøre hans Fornavne Friedrich Ludwig Aemilius (5). Hans Søster, Louise Ulrica Fridericca, født 1765, opkaldtes ligeledes efter tre Faddere af samme Hertugfamilie. Han studerede Jura i Kiel fra 1781. Men Musik havde han lagt sig ivrigt efter fra Barndommen. Faderen, der underviste ham, vilde dog nødig, at han skulde gaa den Vej. Men da Faderen, efter i mange Aar at have lidt af Følgerne af en Apoplexi, døde samme Aar som han gik til Universitetet, maa Valget have været frivilligt. Musikken fik dog Overtaget, Cramer hjalp til, hvad han kunde, og lod ham fremtræde som Komponist i sin Samling „Polyhymnia“ med Oder og Sange.

Var der endnu nogen Tvivl tilbage om, hvilken Vej han skulde gaa, blev den hævet af Schulz, der fattede høje Tanker om den unge Students Talent. Det bestemtes, at Kunzen skulde se at bryde sig en Bane i Kjøbenhavn. Han var allerede godt kjendt med Danske og boede en Tid Dør om Dør med Rahbek og Samsø. Da han skulde optages i Frimurerlogen i Kiel, overdroges det „vigtige Præparatorhverv“ Rahbek. Saavel Denne som Samsø forsynede ham i Oktober 1784 med Anbefalingsbreve til Skuespiller Rosing (6).

I Kjøbenhavn gik det Kunzen godt. Hans Kompositionstalent og fortræffelige Klaverspil skaffede ham hurtigt Informationer og Adgang til mange Huse. Hans Søster Louise kom til Staden og uddannedes af ham til Sangerinde; hun rejste til Ludwigslust, hvor hun blev Hofsangerinde og gift med den

berømte Oboblæser Braun. I 1786 udgav Kunzen „Viser og lyriske Sange“, hvorved han bragte det danske Publikum „en Del af sin Tak for den gode Modtagelse“; han udtalte, at han regnede det for Noget, at han var blandt de Første i Danmark, der søgte at bringe Musiken dens saafde Natur nærmere og udbrede Sangen blandt Folket. Tidens Løsen høres i disse Ord og i Forbindelse med Schulz' Navn. Thi Kunzen henpegede paa „Lieder im Volkston“ og erkjendte, at han havde haft dem for Øje, uden at han dog troede at have naaet dem. Aaret iforvejen havde Schiørring udgivet Schulz' „hellige Sange“ — den første Samling af Dennes religiøse Sange — oversatte af Edvard Storm. I adelige Kredsetaltes om Schulz, der i Eutin havde gjort Grev Leopold Stolbergs Bekjendtskab og vakt Dennes Interesse for hans Kunst, hvorved hans Ry forplantedes videre gennem den Stolbergske Familie. Hos Grev Schimmelmann spillede „Athalia“ paa Fransk med Schulz' Musik, som Kunzen dirigerede (Jan. 1787); Forestillingen blev gjentaget, den tilstedeværende Kronprins fældede Taarer.

Saaledes var Schulz' Navn bleven bekjendt i Kjøbenhavn, da Numsen begyndte at erkjende, at han maatte se sig om efter en anden Kapelmester end Naumann. Han lyttede efter, da flere „Liebhavere“, deriblandt Prof. Cramer, der ikke lod sig trykke af sit Embede, men meget hyppig og længe opholdt sig i Byen, talte til ham om Schulz. Cramer skulde indlede foreløbige Underhandlinger og bragte den Besked, at han forlangte samme Vilkaar, som vare indrømmede Naumann. Numsen stampede i Gulvet. Her fik han da et nyt Bevis paa, at det var sivet ud, at Naumann skulde have haft 2500 Rd. Og nu troede Alverden, at det skulde være Kapelmestergage. Men der var kun een Naumann! Han svarede Nej. Men da Cramer

Kunzen.

efter fornyet Korrespondance meddelte, at det ikke var Schulz' Mening at tage det saa strikte med Gagen, gik Sagen i Orden, idet Schulz skulde have 2000 Rd., og Numsen skred til at nedlægge den nævnte Forestilling om hans Udnævnelse.

Numsen udfærdigede „Konditioner“ for Schulz (18. Maj 1787). „Han skal“, hed det, „lade sig det være magtpaaliggende at indrette Kirkemusik her ved Hoffet, som endnu ikke er indført, og bringe den i god Forfatning; ogsaa skal han lade sig finde villig til at bistaa andre Kirker hermed, naar saadant bliver forlangt af ham“. En anden Hovedpost var, at han skulde skrive en ny Opera hvert Aar til Kongens Fødselsdag. I hvorvel det altid havde været en Fordring til Kapelmesteren, at han skulde virke som Komponist, baade kirkelig og verdslig, for Hoffet, kom der dog ved de to Konditioner noget ganske Nyt frem, hvorved Embedets Byrder bleve langt større end hidtil — den mere end fordoblede Gage viste ogsaa hen paa en Erkjendelse heraf. Nu kom det an paa Musik og stor Musik, baade her og der, og Kapelmesteren skulde staa for det Hele.

Schulz glædede sig i flere Henseender overordentlig ved Forandringen. Rheinsberg-Forholdene vare dog smaa, og hans Stilling var bleven meget ubehagelig; den musikalske Prinsesse Amalie, Prinsens Søster, en ivrig Tilhænger af den Kirnbergerske Skole, betragtede ham som en Frafalden og udøste brede Skaaler af den Galde, hun var saa rig paa, over ham, da han vilde tilegne hende sit Klaverudtog af „Athalia“. Han modtog sin Udnævnelse 25. Maj og skrev: „jeg er nu forsørget for Livstid og kommer paa den honorableste Maade ud af den prekære Stilling, i hvilken jeg her befandt mig“. Til Afsked komponerede han en Opera „La reine de Golconde“, paa hvilken han i Forsommeren arbejdede Dag og Nat, og som opførtes første Gang i Juli paa Rheinsbergs Theater. Han havde 2. Januar 1786 ægtet sin 16aarige Svigerinde, Louise Charlotte Philippine. De brød op ved Mikkelsdagstide.

Til Kapellet hørte efter Naumanns Plan et nyt Embede, første Akkompagnatør. Det var fremkommet ved, at han indsaae, at Theatret foruden Potenza behøvede en Syngemester til og ikke havde Raad til at lønne ham. Han indrettede det da saaledes, at Vedkommende skulde hedde første Akkompagnatør og lønnes af Kapellet med 500 Rd., men væsentligt tjene Theatret som Syngemester. For en anden Akkompagnatør var en lille Gage beregnet. Første Akkompagnatør var som skabt for et

ungt Talent som Kunzen, der gjerne vilde have Fodfæste ved Theatret, og saa saare Pladsen blev til, søgte han om den. Men til alt Uheld kunde Numsen ikke fordrage ham, og desuden haabede han dengang ikke blot at faae Naumann, men ogsaa hans Akkompagnatør. Med hin forduftede ogsaa denne, og Nunsen skrev da til Naumann, om han vilde foreslaa en Anden til Akkompagnatør. Dette efterkom Naumann saaledes, at han opstillede To til Valg, nemlig Kunzen, som han kjendte fra Kjøbenhavn, og Otto Zinck, der var Fløjtenist ved Hoffet i Ludwigslust.

Hartnack Otto Conrad Zinck var 44 Aar, født i Husum, hvor Faderen, Bendix Friedrich, var Stadsmusikant (7). Han lagde Grunden til sin Dannelse i den latinske Skole, lærte Klaver, Fløjte og Violin af sin dygtige Fader, der endte som Domorganist i Slesvig, og drog omtrent i tyve Aars Alderen til Hamborg. Her blev han Kirkesanger under Em. Bach som Kapelmester, excellerede som Fløjtevirtuos, satte store Oratorie-Koncerter i Gang og ægtede sin Elev, Sangerinden Susanne Elisabeth Pontet, der var af fransk Herkomst. De toge Ansættelse ved Hoffet i Ludwigslust (8). Han var en ideal og original Personlighed, opfyldt af Begejstring for sin Kunst og for Tidens Ideer om Musikens forædlende Magt. Som Komponist skaffede han sig Anseelse ved sine Klaversonater, der endnu kunne fornøje. I September 1786 optraadte han som Fløjtenist med Hustru i Kjøbenhavn ved en Hof- og en Theaterkoncert. Begge behagede.

Numsen holdt ikke meget af det Alternativ, der var stillet ham, skjøndt han var sikker nok paa, hvem af de To han vilde tage. Men det var ikke saa let at give gode Grunde for at tilsidesætte Kunzen, der var bleven halv Kjøbenhavner og havde gjort sig højst fordelagtig bemærket. Han vidste dog at hjælpe sig og rekurrerede i sin Forestilling til Kongen (15. Septbr. 1787) først

H. O. C. Zinck.

og fremmest, til Kunzens ualmindelig lange Næse uden dog udtrykkelig at omtale den. Hans „hele Personelle“, sagde Numsen, var ham imod, hvilket var af Vigtighed hos et saa vanskeligt Folkefærd som Theaterpersonalet. Dertil kom, at en god Musicus var Et og en god Syngelærer et Andet, og at Kunzen ikke duede til Syngelærer havde han klarlig viist, thi han havde ladet sin Søster, der var hans Elev, synge i en Klub, hvor man frabad sig at høre hende oftere. Nej, med Zinck forholdt det sig rigtignok

Naumann.

anderledes! Han havde uddannet sin Kone, der havde ladet sig høre ved Hoffet og viist Stemme og Methode, og han var desuden Hs. Majestæts egen Undersaat fra „Holsten“. Herefter var Kongen ikke i Tvivl om, hvem der skulde udnævnes.

Schulz kom til Byen 19. Oktober og Zinck ved samme Tid. Deres første Besøg hos Numsen blev tilfældigvis ogsaa samtidig. Audiensen faldt meget tidsbetegnende ud. Selv om Numsen har talt Noget om deres Forretninger, førte han dog Konversationen snart hen paa „almindelig Harmonis“ Udbredelse og

gav dem ejendommelige Extraforretninger. Han anmodede Kapelmesteren og Akkompagnatøren om at anvende deres musikalske Kundskaber og Talenter i Forening ikke blot til forædlende Glæde for Publikum, men ogsaa til Kirkers og Skolers Bedste (9). Han talte til de Rette.

Naumann vedblev at staa i en, rigtignok meget svag, Forbindelse med Kjøbenhavn. Han sendte af og til efter Anmodning et Par Hoboister til Garden og vexlede en sjelden Gang nogle formelle Linier med Frøken Grodtschilling; det hændte dog, at han bad om hendes Portrait, og hun tilstillede ham det i den

nydeligste Blyantstegning. Da han var bleven over 50 Aar, ansaae han Tiden for kommen til at indtræde i Ægteskab og friede til en Dame, der hed Juliane og sværmede for hans Kompositioner. Men han kom for sent. Juliane var lige bleven forlovet. Da det nu skulde være, kom Frøken Grodtschilling i Betragtning. Men hvorledes det stod til med hende og hendes Følelser, vidste han ikke, selv Blyantstegningen gav ham intet Lys i Mørket. Saa skrev han til sin gamle Ven Nielsen og bad ham meddele, hvad han kunde, om hende. Den 80aarige Postillon d'amour var bleven noget langsom i Vendingen og lod den nu pludselig utaalmodige Elsker som til Straf vente over to Maaneder paa Svar. Det var en drøj Ventetid. Sæt, hun ogsaa havde forlovet sig ligesom Juliane! Han vilde ikke kunne bebrejde hende det. Men Niensens Svar kunde ikke være bedre. Hun afslog alle Ægteskabstilbud, søgte Ensomhed og beskæftigede sig med Læsning, Haandarbejde og Musik. Det kunde han forstaa. Nielsen anholdt nu efter Ordre i Frierens Navn om hendes Haand hos Faderen, der strax indvilgede. Sagen var klappet og klar. Men det sachsiske Aag holdt endog Naumann borte fra Danmark som Brudgom. Bruden drog til ham, ledsaget af sin Familie, og Brylluppet stod i den lille By Pretsch (16. Juni 1792). Saaledes blev den berømte Komponist alligevel knyttet til Danmark*).

*) † 23/10 1801 i Dresden.

XII. SCHULZ.

1.

Kapellet. Virksomhed. Rejse i Nordsjælland. Glædelige Betragtninger. Thaarup. Baggesen og Kunzen. Oratoriet „Maria og Johannes“.

Kapellet havde i halvandet Aar staaet under Hartmann, da Schulz lærte det at kjende. Det var nu hans Tur at studse over dets Slethed. Han forefandt det, som han selv har sagt, i en fuldstændig Insubordinationstilstand. Først efter et langt og ihærdigt Arbejde lykkedes det ham at faae Bugt dermed og tilvejebringe den „Orden og Præcision“, der efter hans egne Ord blev et Særkjende for Kapellets Præstationer.

Men at komponere til danske Ord ansaae han i Begyndelsen for den største Vanskelighed, han havde at kæmpe imod. Dette „Bjerg“ kom han dog snart over. Ikke længe efter Ankomsten tog han fat paa Ewalds Passions-Oratorium „Maria og Johannes“, der opførtes ved Hoffets Passionskoncerter 1788 og i høj Grad slog an. Om en Fødselsdagsopera af egen Komposition kunde der dette Aar ikke være Tale, da han ingen Text havde, og Tiden desuden var for knap. Han gav Naumanns svenske Opera „Cora“, der gjorde megen Lykke. Zinck indlagde sig den Fortjeneste at bringe et ordentligt Kor istand, skjøndt Stemmerne vare hæse og Ørerne „haardhuede“.

Sin første Sommerferie begyndte Schulz med en Udflugt til Nordsjælland. „Øen Sjælland“, skrev han til sin Ven, Kapelmester Reichardt (20. Juni), „er berømt for sine skønne Egne, men jeg har selv villet se dem og har for nogen Tid siden rejst fra den ene Egn til den anden i den nordlige Del, som er den smukkeste. De kan ikke forestille Dem, hvad det var for en herlig Rejse. Øje og Hjerte frydedes ualladelig ved Naturens mangfoldige Skjønheder. Men Helsingør, hvor Østersøen for-

ener sig med Nordsoen, overgaaer dog Alt, hvad jeg i mit Liv har set.“ Han udtalte sig ogsaa om, hvor lykkelig han følte sig i sin nye Stilling. „Paa en Maade afsondret fra Kunstnerverdenens Larm lever jeg her det ubemærkede, stille, sorgløse Liv, som jeg saa længe har ønsket mig. Den Tanke her at være den eneste i mit Fag uden nogen Medbejler, som let kunde gjøre mig Rangen stridig, at leve fri for Chicener og Kabaler, som her ikke vilde frugte noget og kun være uheldig anbragte, og alene have saadanne Pligter hvilende paa mig, som jeg bekvemt kan opfylde, er mig en daglig Vederkvægelse og vejer rigelig op mod de faa Ubehageligheder, som følge med enhver Stilling, altsaa ogsaa med min. Ingen Lykke er fuldkommen, har allerede en viis Mand sagt før mig.“

Paa Christiansholm, der tilhørte Grev Schimmelmann, boede han denne Sommer med sin Hustru, og han kunde ikke noksom prise Landlivets Herligheder, de to Haver, der hørte til Stedet, Sundet med Skibene, den nære Bøge- og Egeskov. Her skulde han komponere det næste Aars Fødselsdagsopera, som Digteren Thomas Thaarup havde lovet at skrive og gjøre betids færdig. Men han ventede og ventede forgjæves paa Texten. „Jeg mærker,“ skrev han, „at den danske Pegasus er temmelig stædig, idetmindste i denne gode Mands Tjeneste; han mangler ikke Geni, men har dog aldrig skrevet en Opera før.“

Ikke langt derfra arbejdedes der derimod paa Livet løs med Opera. Baggesen digtede i Ordrup, Kunzen komponerede i Lyngby. Oberons Tryllehorn kaldte dem til Stævne. Paavirket af Naumanns „Orfeus“ og hvad han læste om Opera, havde Baggesen, der higede efter dramatiske Laurbær, og hvem Ewalds Triumfer foresvævede, fattet Ideen til tre Operaer, „Holger Danske“ efter Wielands „Oberon“, „Erik Ejegod“ og „Ariens Lyre“. Kunzen skulde have den første, som Digteren gjorde færdig i Sommerens Løb, Schulz den anden, Kunzen atter den tredie. De to unge Venner hengave sig til skønne Fremtidfantasier uden at ane, at onde Aander, som dem Kerasmin frygtede ved Indtrædelsen med Holger Danske i Oberons hemmelighedsfulde Lund, vilde drive deres Spil og knytte en Forbandelse til alle tre Texter.

Schulz afbrød sin Venten med en Tur til Brahetrolleborg, hvor han i den Reventlowske Familie hørte de udtømmelige Themaer om Landboreformerne, Skolevæsenets Forbedring og Musikens Betydning som Opdragelsesmiddel variere. Tilbagevendt fandt han ikke den Thaarupske Text, som aldrig kom til Verden,

men han vidste at give sig Noget at bestille. Han udspekulerede en sindrig Chiffreskrift, som han anvendte istedetfor Noder til en Partiturdgave af „Maria og Johannes“, for at Musikere billigt kunde anskaffe sig Partituret og studere det „ved Hjælp af en Nøgle, man snart lærer at kjende“. Dette Chiffre-Partitur, som han ikke fik videre Fornøjelse af, og Klaverudtoget, udkom det næste Aar. Kirkemusikens Land havde aabnet sig for ham. „Med „Maria og Johannes“,“ yttrede han, „er jeg langt mere tilfreds end med Alt, hvad jeg hidtil har skrevet.“

2.

Kapel og „Orkester“. Fire nye Hofvioloner. Kapelenkekassens Opretelse. Johan Hartmann. Lem og Schall. Violinskolens Oprettelse.

Numsen fattede hurtig største Tillid til den nye Kapelmester, og et Samarbejde begyndte, hvis første Frugt var en Protest mod Naumanns Reform. Inddelingen i Kapel og Orkester skulde lidt efter lidt ophæves, og de nye Violoner forpligtes til at spille ved Alt, enten der opførtes Syngestykker eller ikke, altsaa ogsaa ved Balletter, som alene Solospillerne, „der i alle Lande ere forundte visse Fritagelser“, dispenseredes fra (Forest. 18. Decbr. 1788). Numsen havde allerede, før denne Bestemmelse endelig blev truffen, været paafærde og ansat To paa den nævnte Maade med Tilføjelsen „Hofballer ene undtagne“, og ved at give Morel et Gagetillæg fik han ham til at paatage sig Forpligtelsen, en Fremgangsmaade, der efterhaanden med Held blev anvendt. Ved at indføre en ny Art af Elever, nemlig ugagerede, saae Numsen sig ogsaa istand til at supplere Antallet af de til Alt Forpligtede.

Barth meldte i Oktober 1789, at han i Mangel af at finde et dansk Subjekt, som han kunde oplære paa Obo, havde gjort Forsøg med sin nu femtenaarige Søn Philip, der havde viist Lyst og Geni til dette Instrument og anbefaledes fortrinligt af Schulz. Barth fik de lovede 200 Rd., og Philip blev ansat som Elev uden Gage og forpligtet som nævnt. Klausulen om Alt og Hofballernes Undtagelse blev konstant for Eftertiden.

Det egentlige Kapel suppleredes med fortrinlige Kræfter. Istedetfor de to kasserede Valdhornister fik man et udmærket Par i Fuhrmann fra Schlesien og Zrza fra Mähren, der som Hoboister i Fodgarden først havde gjort Tjeneste i Orkestret. Her var ogsaa Sachseren Gottlob Schicht bleven ansat som Vio-

løncellist. Faderen var Linnedvæver. Hans tre Sønners Fornavne begyndte alle med „Gott“. Gottfried blev en meget betydelig Musiker i Leipzig. Gottlob havde et Aar været i det Stockholmske Kapel og tog derpaa Ansættelse i Fodgarden som Hoboist. Han forenede som sædvanligt Violoncel og Fagot, men Fagotten var hans Hovedinstrument, og da han fra Orkestret rykkede ind i Kapellet, blev han snart ved Braunes Svaghed uundværlig som Fagottist og en af Kapellets store Mestre.

I Foraaret 1788 lod den tilrejsende Kontrabassist Keyper sig høre ved en Hofkoncert. Han spillede med Virtuositet og indtog Hoffet saaledes for sig, at der yttredes Ønske om at beholde ham. Dette Ønske deltes just ikke af Sedlaczek, der lige var bleven Kontrabassistelev og saae sine Udsigter formørkede. Keyper fødtes i Schlesien, og hans Fader var ligesom Schichts Linnedvæver. Han skulde være Munk og kom i Kloster, hvor han lærte megen Musik, men da han dansede ved sin Søsters Bryllup, ifaldt han Straf og flygtede. Hos en polsk Adelsmand tog han Tjeneste, men den behagede ham ikke, og han foretrak at rejse paa Tournée, hvorved han kom til Kjøbenhavn. Han avancerede meget hurtigt, thi et halvt Aarstid efter Ansættelsen døde Kontrabassist G. Schreiber. Dette Dødsfald blev betydningsfuldt for Kapellet.

Schreiber efterlod Enke og 8 umyndige og „uopdragne“ Børn. Hendes Nød var stor. Numsen udtalte, at den Afdødes Gjæld havde gjort det umuligt for ham at indsætte Noget i den almindelige Enkekasse. Schulz gav en Koncert for Enken. Han saae, at mange Violoner vare i Schreibers Situation, og det slog ned i ham: der skal oprettes en Kapelenkekasse! Hans Forslag til Violonerne derom blev modtaget med jublende Tak. Derpaa udarbejdede han en Plan, hvorefter Bestyrelsen skulde bestaa af en Direktør, altid Kapelchefen, og to Forstandere. Det aarlige Indskud, 1 pCt. af Gagen, foruden en Bagatel til Kassererens Skrivematerialier, tog sin Begyndelse 1. Oktober 1789, de første Forstandere vare Schulz og Lem. Dermed var Sagen dog ikke endelig ordnet; Numsen tog sig med Varme af den, men først efter vidtløftig Drøftelse i Finanskollegiet approberede Kongen Planen (1).

Jevnsides hermed blev et andet vigtigt Foretagende sat i Værk.

Hartmanns Næringsсорger stege med Aarene. Kreditorer toge Dom over ham og truede med Exekution, hvorfor Numsen sam-

menkaldte alle Kreditorer til et Møde. Gjælden beløb sig til 3000 Rd. (2). Numsen overtalte Kreditorerne til at nedsætte Gjælden noget, og et aarligt Afdrag blev fastsat, saa det Hele kunde være betalt efter 6 Aars Forløb. Dette var i 1787 (3). Men det følgende Aar indtraf der „ulykkelige Tilfælde af Dodsald“ i hans Familie (4), og det var vistnok da, at han mistede en Datter, som var Hjemmets Støtte; Vanskelighederne begyndte forfra. Numsen skrev til en Kreditor, der ønskede Oplysning om hans Informationer: „Hartmann har næsten ikke det, han kan opholde Livet med“ (5). I Sommertiden, da Kapelmesteren ganske var dispenseret fra Forretninger, gjorde han altid Tjeneste ved Hoffet paa Frederiksberg (6). For at søge Hjælp hos en velhavende Slægtning traf han i 1789 Forberedelser til og iværksatte maaske en Rejse til Schlesien. Men Aaret derpaa anholdt han om at give en Koncert „for derved at lindre huslig Trang“, og Numsen støttede Andragendet, da „denne gamle, i Henseende til hans musikalske Kundskaber saa fortjente Mand er i yderste trængende Omstændigheder“. Man ventede, at han ikke vilde leve længe, og tre Aar, forinden han efter Ansøgning gik af, var det ved approberet Forestilling bestemt, hvorledes hans Plads skulde besættes.

Lem stod nærmest for Tur til at blive Koncertmester, da han fulgte lige efter Hartmann. I Wien havde han giftet sig med Komtesse Magliani, men ladet hende blive tilbage for at afhente hende, naar det kunde anses for sikkert, at han vilde slaa sig til Ro i Danmark. Dette betragtede han først som givet, naar han havde faaet bestemt Løfte om Koncertmesterpladsen, og allerede paa Naumanns Tid æskede han et saadant af Numsen. Denne kom i stor Forlegenhed. Han vilde nemlig ikke af med Lem, hvem han vidste Verden stod aaben, men paa den anden Side absolut ikke have ham til Koncertmester. Han svarede derfor undvigende, at det var usædvanligt at give slige Forsikkringer. Schulz delte Numsens Mening, at Lems Spillemaade var saa forskjellig fra den, en Anfører for et stort Orkester behøvede, at det vilde blive ham meget vanskeligt at antage den, og, om det ogsaa lykkedes ham, vilde hans Strøg blive saa fordærvet til Solospil, at han „fra en stor og sjelden Mester i dette Fag maatte blive en ganske almindelig Anfører“. Desuden havde han et svagt Syn. Stod hans Sag saaledes ikke godt i sig selv, blev den haabløs derved, at den vordende Koncertmester var givet.

Schall fulgte i Kapellet lige efter Lem. Som Violinist. kunde

han ikke maale sig med ham, og han besad ikke Lems methodisk udviklede Virtuositet. Men saa betydelig var Schall, at han paa sin store Udenlandsrejse med Broderen Peder fra første Maj til sidst i Oktober 1789 vakte Opmærksomhed som Violinist; han lærte meget i Paris ved at høre de store Mestre Viotti og Mestrino; paa Hjemrejsen gjorde han Bekjendtskab med Mozart i Prag, hvilket blev et af hans dyrebareste Minder. „Schall,“ yttrede Schulz, „forener i høj Grad de til en meget duelig Anfører og mere end almindelig god Koncertmester fornødne Egen-skaber.“

Situationen blev kritisk, da Lem, kjed af at vente, forlangte endeligt Svar. Hvad skulde man stille op med ham, saa at han hverken tabte i Indtægt eller Anseelse ved, at Schall sprang ham forbi? „Der skal,“ sagde Schulz til Numsen, „oprettes en Violinskole med Lem som Lærer.“ Hidtil havde man jo givet ham 200 Rd. for at trække en Violinist op, og med det Dobbelte vilde hans Gage blive den samme som Koncertmesterens.

Schulz paatog sig at tale med Lem. Han forestillede ham, at han som Lærer ved Violinskolen skulde fritages for alt Ripien-spil og kun spille Solo. Heri fandt Lem Behag. Men een Ting manglede: han vilde være Professor. Schulz saavel som Numsen søgte at gjøre ham begribelig, at denne Titel var unyttig og desuden usædvanlig, da Ingen uden Darbes havde haft den. Her-til svarede han, at Professortitlen kun var usædvanlig i Dan-mark, at den tilkom ham som Lærer for Violinskolen, der blev hans vigtigste Bestilling, og at han ellers i Anseelse vilde komme til at staa tilbage for Schall, der som Koncertmester vilde følge lige efter Kapelmesteren. Dette kunde der Intet siges imod, og det bestemtes, at Lem, naar Tiden kom, skulde være Professor. Men hvad vilde Schall sige dertil? Han var lige hjemkommen fra sin Rejse, og Schulz begav sig hen til ham. Men der var Intet ivejen. Schall var ligesaa vel som Lem „over alle Maader“ fornøjet med det hele Arrangement.

Schulz udarbejdede en Plan for Violinskolen, der indsendtes til Kongen med Numsens Anbefaling (11. Jan. 1790). Approbationen blev givet saaledes, at Intet skulde træde i Kraft for-inden Hartmanns Afgang. Lem tog dog strax fat og kunde snart dimittere Wilhelm Luplau, der ansattes i Kapellet i Lighed med Philip Barth.

3.

„Aline“. De „allerførste“ Kirkekoncerter. Passionsmusik i den stille Uge. Holger Danske-Fejden. Tyskeriet. Kunzen og Schall. Baggeseus og Kunzens Bortrejse. Schulz og „Erik Ejegod“. Frasigelse af Kompositionsforpligtelsen. Numsen. Schulz og Tyskeriet. Kapellets Tyskhed. „Høstgildet“. Baggeseus i Paris, Berlin og Kjøbenhavn. Weyse.

Som Fødselsdagsopera (30. Jan. 1789) gav Schulz istedetfor den udeblevne Thaarupske sin „Aline, Dronning af Golconda“, som „La reine de Golconda“, oversat og bearbejdet af Thaarup, blev kaldet. Den var at betragte som ny og gjorde ved sine yndefulde, skønne Melodier ligefrem Furore. „Alinefeber“ graserede.

To Maaneder efter, Palmesøndag 5. April og Askeonsdag, inaugureredes de store Kirkekoncerter, hvis Indførelse Numsen havde pointeret saa stærkt i Konditionerne for Schulz; de afholdtes i Helliggeistes Kirke ved dennes Plejekommission til Bedste for Sognets Fattige efter Initiativ af en Mand af Folket, Urtekræmmer Casse. De kongelige Sangere og Sangerinder samt Kapellet udførte under Schulz' Direktion „Maria og Johannes“, Athaliakorene og nogle Motetter, der akkompagneredes paa Orgelet af Zinck. Kongen med hele Hoffet, Prinserne af Augustenborg og Würtemberg vare tilstede den første Aften. Alt faldt fortræffeligt ud. Schulz høstede fra alle Sider den største Tak. Indtægten overgik al Forventning.

De to Kirkekoncerter kaldtes „de allerførste“, og der var unægtelig Meget ved dem, der betegnede en ny Begyndelse: det udmærkede Apparat, at de ikke, som sædvanligt, vare knyttede til Gudstjenesten, og fremfor Alt Tiden og Stedet.

At give Passionsmusik i den stille Uge var ganske vist sædvanligt; koncertmæssigt havde den jo hjemme ved Hoffet og overalt, hvor man kunde finde et Lokale, endog i Theatret, kun ikke i Kirken. Forbudet mod Brugen af Instrumenter, endog Orgelet, ved Gudstjenesten i den stille Uge, stod nemlig endnu ved Magt og medførte, at man ikke fandt det rigtigt at give Kirkekoncerter i den Tid; det kjendtes ikke. Det hele Foretagende havde derfor Noget ved sig, der kunde give Forargelse, og Avertissementet om dem i Adresavisen var ogsaa, uden at berøre det omme Punkt, ligesom en stor Proklamation, der søgte at berolige Samvittighederne ved at fremhæve Kanceliets Tilladelse og Kongens Nærværelse. Men det følgende Aar,

da Frue Plejekommission ved Schulz' Hjælp gav to lignende Koncerter i Frue Kirke Palmesøndag og Skjærtorsdag, blev det anset for rigtigst at gaa lige løs paa Sagen. Bekjendtgjørelsen forlængedes til en mindst dobbelt saa lang og ligesaa højtidelig Artikel og dvælede ved Betragtninger over Stedet. „Plejekommissionen“, stod der, „havde vel ikke hørt, at det forrige Aars Koncerter i Helligøjstes Kirke havde opvakt den Sensation hos de svagere Tænkende, som man maaske befrygtede“, men gjorde dog opmærksom paa, at „jo værdigere Stedet er, hvor saadan Musik opføres, med des uimodstaeligere Kraft vil den da tale til Hjertet, og at man derfor neppe kunde ønske at høre Passionsratorier eller anden saadan Musik hellere end i de til Gudsdyrkelsen egentlig helligede Bygninger“.

Saaledes sprængtes med Et den ældgamle Regel, og de allerførste Kirkekoncerter forkyndte, at de i sig selv vare en Art Gudstjeneste, der ikke ved nogen vilkaarlig Vedtægt kunde holdes borte fra det Sted, hvor de naturligst horte hjemme.

De to allerførste Kirkekoncerter ledsagedes af andre Passionskoncerter hele Ugen igjennem paa Mandag nær: der var tre ved Hoffet i Apartementssalen — det foregaaende Aar fire — og en i det harmoniske Selskab. Saalænge hvilede Operaen. Men inden den stille Uge havde man allerede faaet de tre første Opførelser af Baggenses og Kunzens „Holger Danske“, som strax syntes at gjøre Lykke, men foranledigede en voldsom literær Bevægelse, under hvilken den hurtig forsvandt fra Repertoiret.

Tidligere havde man været mod den italienske Opera, nu rettedes Angrebene mod den danske, der pludselig truede med at blive ligesaa overmægtig, hvad „Orfeus“, „Cora“ og „Aline“ viste. At „Holger Danske“ opførtes kun to Maaneder efter „Aline“, var ogsaa et Tegn paa, at man kunde vente at drukne i Opera. Mod „Aline“ havde man allerede udsendt nogle Epigrammer, der kun fastslog Successen, nu greb man til alle mulige Vaaben. Operaen overhovedet, sagde man, fordærvede Smagen, Sæderne og Skuepladsens Finanser. Ikke tilfreds med at trampe paa „Holger Danske“, haanede man ogsaa Digteren. Rahbek var paa sin Post og improviserede en Dag med nogle gode Venner, medens en Flaske Vin gled ned, en Del Epigrammer, skrevne paa Papirslapper, mod „Holger Danske“. De kom — uden at Rahbek kunde begribe hvordan! — i „Aftenposten“. Det første lød:

„Din Holger Danske fik Du færdig i en Ruf,
 Snart Erik Ejegod skal færdig være,
 Den Hurtighed gjør Dig i Sandhed Ære,
 Men gjør dit Arbejd Dig det samme? Uf!“

Uheldigvis blev „Holger Danske“ paa en egen Maade indvævet i Tyskeriet, og dettes Forfølgere sloge sig til Operafjenderne. Den for Musikken altid tilrede staaende Prof. Cramer udsendte nemlig før Opførelsen sin tyske Oversættelse af „Holger Danske“, der ved den Opmærksomhed, den vakte, blev ligesom et fast Appendix til Originalen. Her talte han i et Forord til Wieland om de Danske i en vis beskyttende, forsvarende Tone, der var vel egnet til at irritere, og hævdede Baggesen til Skyerne paa Ewalds Bekostning, hvortil „Holger Danske“ mindst skulde kunne give Anledning trods den vellykkede første Akt. „Der har vi Tyskerne!“ raabte man. „Nu se vi, hvorledes vi skulle vogte os for dem!“ „Vi staa midt i Tyskeriet, det viser selve Komponisten. Han er en Tysker!“

P. A. Heiberg, der tidligere havde parodieret „Orfeus og Eurydike“ med „Mikkel og Malene“, smeltede den danske og den tyske „Holger Danske“ sammen i en Digel og frembragte sin Parodi „Holger Tyske“. I Forordet opkastede han det Spørgsmaal, om ikke den Lykke, Kunzens Musik havde gjort — „om den ellers har gjort Lykke“ — skyldtes de Danskes Prædilektion for alt Fremmed og især for det Tyske, og om ikke den sædvanlige Ringagt for Landets egne Produkter havde Andel i den ubillige Modtagelse, Schalls Syngespil „Claudine af Villabella“ nogle Aar tidligere havde faaet. Kunzen, sagde han, var at misunde, at han som Fremmed, der ikke stod i nogen dansk Besoldning, havde faaet et Arbejde, der efter naturlig Ret og Billighed tilhorte en Dansk eller dog en dansk Embedsmand som Schulz. Han troede slet ikke, at Schalls Musik vilde tabe synderligt ved en Sammenligning med Kunzens, men skulde en Bedømmelseskommission nedsættes, maatte han bede om, at den ikke kom til at bestaa af lutter Komponister eller Musiklærde. For et saadant Tribunal vilde Kunzen nok gaa af med Sejren, men han var overbevist om, at Sagen vilde stille sig helt anderledes, naar Dommen skulde fældes af ulærde, naturligt følede Mennesker. Denne Mening var Heiberg ikke ene om. I de samme Dage proklameredes Schall i en Avis som Geni.

Baggesen tiltraadte sin labyrinthiske Rejse inden det største

Røre og gav før Afrejsen Schulz den fuldfærdige „Erik Ejegod“ og Kunzen Manuskriptet til den neppe halvfærdige „Arions Lyre“. Ogsaa Kunzen, som mærkede, at der ingen Plads var for ham i Danmark, rejste til Schulz' store Beklagelse. De forholdt sig til hinanden som den ældre til den yngre Ven.

Saa fik Schulz da til den anden Sommer en Operatext! Kothurnemæssigt, hastemt og højstemt, som det sig en Opera seria sømmede, skred den danske Konge frem, smykket med Versifikationens Kunst, snart ogsaa, ventedes der, med Tonerne. Da Schulz' Hustrus Nædkomst ikke var fjern, belavede de sig paa at tage til Byen, naar det skulde være, og arrangerede sig ikke paa lignende Maade som det foregaaende Aar. Han tog Ophold paa Bernstorff, hun noget derfra hos en Datter af Greven. Fra sit Vindue paa Slottet saae han med Henrykkelse ud over „Havet og den paradisiske Egn med dens Skove og Enge, Landsbyer og Hjorder“. Det var et Sted for de landlige Muser. Men vendte han Blikket fra Vinduet til Texten, forsvandt Muserne, og istedetfor Inspiration følte han en kunstnerisk Afmagt. Det var just ikke i den ventede Stemning, han udbrød: „kunde jeg blot vænne Kjøbenhavnerne af med den store Opera, som Theatret endog mangler alle Betingelser for at give! Det afskyelige Theater!“ (1). Det foregaaende Aar havde han villet skrive, men savnede Texten, nu havde han en, men kunde ikke skrive. Dengang glædede han sig over, at han ikke havde andre Pligter end dem, han let kunde opfylde, men nu!

Et Forbud paa, hvad der skete, var mødt ham med „Minona“. Da havde han jo selv erkjendt, at han fattedes hin Digterild, hin Begejstring for det Store, som Gluck kjendte og som slige Stykker kræve. Denne Opfattelse havde han dog ikke tillagt afgjørende Betydning. Han havde ikke rentud afslaaet Minona-Kompositionen, men nærede kun en stærk Tvivl, om den egnede sig for ham, og Lyst manglede han egentlig ikke. „Dronningen af Golconda“ maatte ogsaa berolige ham med Hensyn til hans Forhold til den store Opera; om end væsentlig en Hyrde-Opera, var den dog i den store Stil. Hans Frygt og Betænkelighed glemtes. Mod „Erik Ejegod“ havde han i og for sig Intet at indvende, han ansaa den for værdig til en god musikalsk Behandling. Men Genren forekom ham utaaelig, og han gik videre — „det afskyelige Theater“. Hvad var der sket?

Han havde fundet sig selv, fuldt klaret sig, hvad det var, han helst vilde og bedst kunde. De Ideer, han bragte med sig, havde

naaet fuld Væxt. „Maria og Johannes“ var hans kjæreste Værk, den store Kirkemusik havde han lige faaet indført, og den kirkelige Kunst omfattede det hele Folk. I Folkelivet skulde Musikken gribe forældende ind; der skulde udarbejdes en fuldstændig Koralbog for hele Landet, skrives Almuesange over alle Gjenstande, som interesserede Folket, Bonde-Borger-Soldater-Familieviser. Fuldt rustet til denne Virksomhed stod han der, han vilde nu virkeliggjøre sine egne og Tidens Drømme — og „Erik Ejegod“s høje Tirader ventede paa ham.

Saaledes kom al Opera, ja, al Theatermusik til at staa i en ny og hojst ugunstig Belysning for ham. Ved „Minona“ havde han lagt hele Skylden paa sig selv. Nu vilde han ogsaa søge den i Theatermusikens eget Væsen. Den hviler, sagde han, i sin Tilblivelse og Udførelse paa Pretention.

Fortvivelse greb ham. Han var jo Kapelmester, havde Kapelmesterforpligtelsen, og Gagen var endog særlig beregnet paa, at han præsterede den aarlige Fødselsdagsopera. Tanken om en Falliterklæring opfyldte ham med Skamfuldhed. Sønnen flyede han. Han forsøgte at komponere, men kastede atter Pennen. Sommeren svandt. I Saisonens Travlhed prøvede han igjen, om han ikke kunde blive oplagt, og unddrog sig fra al Selskabelighed for at vinde Tid, men Alt forgjæves.

P. A. Heiberg bragte ham „Selim og Mirza“, et Syngespil af samme Surdejg som egentlig Opera. Nok en Text! Han skjød Zinck frem, der meget ønskede at komponere den, og saaledes blev en Fødselsdagsopera med ny Musik erhvervet. Men det var Zincks første og blev hans sidste dramatiske Forsøg, der kun naaede en succès d'estime — en mager Fødselsdagspresent. Fødselsdagsoperaen faldt ud til en Prøveklud for Zinck, istedetfor at den som Schulz' Værk skulde have været Saisonens Glansstykke.

Dette, folte han, var ikke længere til at udholde. Nu maatte det briste eller bære! Bort med Operaforpligtelsen, ja, med al Kompositionsforpligtelse! Enten fri Kunstner eller Afsked!

I et langt Brev udøste han sit Hjerte for Numsen, „der ved min Ankomst syntes snarere at ville blive min Ven end min Foresatte og virkelig er bleven det“.*) Brevet blev halvt biografisk, da han ved at skildre sin Livsgang vilde vise, at han aldrig havde kunnet tro, at han vilde komme til dette Punkt.

*) 2/2 1790 (Christian VII's Kabinetsarkiv).

Han indrømmede, at det maatte synes „saa besynderligt, saa utroligt“, men saaledes var det nu engang. Grunden kunde ikke søges i huslige Sorger forrige Sommer, da et Barn døde, thi de vare forbigaaende og forvandlede til desto større Glæder. Heller ikke var det, hvad man maaske velvilligt vilde tro, Hypokondri. nej, det stammede fra en uslyksalig Slappelse af hans tidligere Sjælskræfter til den Slags Arbejder. Saa meget vidste han, at Den, der ikke yder, hvad han lover, ogsaa maa give Afkald paa Belønningen. For Ledelsen af Kapellet, der gav ham nok at bestille, vilde der ubestridelig efter hele Gageringssystemet tilkomme ham 1400 Rd., men saa maatte der heller ikke ventes Noget af ham som Komponist, uden hvad han frivillig og uden Godtgjørelse bragte. En Opera til Kongens Fødselsdag vilde og skulde alligevel ikke mangle. Thi for de 600 Rd., som han forlangte skulde fratages ham, lod „denne Artikel“ sig udmærket godt bestride, ja, man vilde kun staa sig ved Forandringen, da man saa kunde være sikker paa at faae noget Fortrinligt; det Bedste vilde naturligvis blive valgt ud af, hvad der forelaa. Bevilgelsen af Andragendet vilde bringe ham Lykke i Hjemmet og Tilfredshed i Livet. Da vilde han anvende den Tid, der blev tilovers om Vinteren og Sommermaanederne til Arbejder, der mere stemmede overens med hans Grundsætninger og Følelser og med mindre „Pretention“ kunde stifte langt mere Nytte end Alt, hvad han nogensinde vilde være istand til at skrive for Theatret. „Thi der er Musikarter og Dele af denne Kunst, i hvilke jeg, saa længe jeg lever, troer at kunne yde noget Godt, og som jeg vanskelig vil tabe Lysten til før med mit sidste Aandedræt.“

Nu sen læste Brevet, delt mellem Beundring og Sorg. At Nogen frivillig afstod en betydelig Del af sin Gage, havde han aldrig oplevet. Naturligvis skulde den fintfølede Kunstner have sin Villie. Han svarede, at han var forvissat om, at Schulz' theatralske Muse kun blundede og engang vilde vaagne med nye Kræfter og forynget Aand. Han bad kun om, at Gagen ikke nedsattes med mere end 500 Rd. og at Schulz da aarlig vilde skrive Noget for Kirken som et Passionsatorium eller en og anden Musik for Hoffet; den afstaaede Sum vilde blive anvendt til en aarlig ny Opera, hvad enten Schulz eller en Anden skrev den (2). Herpaa gik Schulz ind, ihvorvel, som han sagde, enhver Forpligtelse af den Art ikke ret laa for ham; hvis, tilføjede

han, der skulde komme et Aar, da hans theatralske Muse af Kjerlighed til de 500 Rd. vaagnede, vilde han nok have dem (3).

Til Kongen skrev Numsen, at selv om et ligesaa stort Talent skulde kunne findes, vilde det være lidet sandsynligt at træffe samme Føjelighed, Beskedenhed og Iver for Musikens Indførelse og Opkomst i Landet. „Ene ved ham kan det ventes, hvorpaa min ivrige Attraa gaaer ud: at se Smagen for den gode Musik indført hos Nationen og Begyndelsen gjort til en forbedret Koralsang i Kirkerne og store Kirkemusikers Opførelse“ (4).

Schulz' Operasorg var neppe slukket, før han pludselig saae sig som Maal for, hvad P. A. Heiberg kaldte den patriotiske Parforcejagt efter Tyskere. Han havde, da det nye Skoleholder-Seminariums Direktion anmodede ham om en Udtalelse om Musikken og Skolerne, forfattet en lille Pjece, hvori han i sin velmente Iver skrev, at den sædelige Dannelse i Danmark endnu ikke kunde have gjort store Fremskridt, siden Musikken udenfor Kjøbenhavn, navnlig i Landsbykirkerne, var skrækkelig, et raat Skrig (5). Han døde ikke i Synden, skjøndt han selv strax strøg denne Passus af den danske Oversættelse af Skriftet (6). En Anonym tog i et lillebitte Skrift, „Aarsagen, Hensigten og Virkningen“ (7) til Orde og sammenstillede ham med forløbne Tyskere, der ansattes i fede Embeder og Intet udrettede; han havde med sin store Gage i tre Vintre og to Somre kun præsteret et Passionsatorium. Den „sædelige Dannelse“ blev ikke glemt. Og paa Danskhedens Vegne følte den Anonyme sig dybt krænket over en med Hensyn til Kapellet fremsat Udtalelse.

Schulz havde i sin Pjece erkjendt, at de Danske aldeles ikke manglede Geni for Musik, men beklaget, at de savnede Lejlighed til at udvikle det. Derved kom han ind paa det Besynderlige i, at der fandtes en saa stor Mængde tyske Musici i Kjøbenhavn. Næsten alle Hovedstadens Musici, sagde han, ere Udlændinge, endog de ved Regimenterne ansatte Hoboister. „Selve det kongelige Kapel, der er det eneste gode Musikkorps i Landet, bestaaer for Tiden næsten af lutter Udlændinge.“ Hvis en Dansk havde sagt det, vilde Ingen have stødt sig derover, nu skulde det gjælde for tysk Brovten. Naar Sætningen endelig skulde vejes paa en Guldvægt, var den stillet paa Spidsen, thi vel var paa Strygesiden Hartmann, Zeyer, Tiemroth og Kontrabassisterne tyske, men Lem og Schall, som den Anonyme heller ikke glemte, — han tog endog „d'Arbés“ med — tilligemed hele Resten danske. Alle Blæserne vare tyske paa Slesvigeren Tüxen og Holsteneren

Zielche nær. Zinck var vel Slesviger, men talte kun tysk. At Totalindtrykket blev tysk, var ikke saa underligt (8).

Den Anonymes Pjece gjorde en kort Stund den tilsigtede Virkning. „En indtil dens Existens almindelig agtet og elsket Mand var uforskyldt bleven et Maal for et ublidt Omdømme,“ sagde Landmaaler Olufsen, den senere Forfatter af „Gulddaasen“, og han ligesom P. A. Heiberg gav i „Minerva“ (9) Schulz al ønskelig Oprensning, idet de dog vare enige om, at han havde været uforsigtig.

Knap var Stormen ovre, før det Mærkelige skete, at Schulz' „theatraliske Muse“ vaagnede. At det skulde ske saa hurtigt, havde selv Numsen dog neppe ventet. Lyden af landlige Træsko og Viser bevirkede dette Under. Thaarup skrev det lille Syngespil „Høstgildet“ til Kronprinsens Formæling og inviterede Schulz op til Riddet paa sin før saa stædige Pegasus. Schulz vilde have Bonde- og Almuesange: her var de i Fylde. Ad sin egen Vej førtes han lige op paa Scenen. Af hans Glæde over Danmark, hans Kjærlighed til det Folkelige og Jevne udsprang de herlige Sange, der kom fra Hjertet og gik til Hjertet. En ny Folkesang bragte han de Danske, en Gave fra deres eget Land. „Jeg fremmed her til Stedet kom“ lød med al Enfoldens og Poesiens Magt — nu vandt han Borgerret!

I Paris satte Glucks „Alceste“ Baggeseen i Henrykkelse. „Gud! Hvilket Himmerig! Her kunde Arion udføres,“ skrev han i sin Dagbog. „Alceste“ har fornøjet mig mere end noget Andet paa et Theater. Selv Holger Danske har ikke givet mig 10 Delen af den Glæde. Gluck! Gluck! Gluck! Ja, jeg er Gluckist.“ Dertil bidrog ogsaa, at han bestandig identificerede „Alceste“ med „Arions Lyre“. „Kunde jeg udarbejde min „Arions Lyre“ paa Fransk, vilde den gjøre mere Lykke her end Holger, der er altfor fuldproppet af Handling. Da jeg saae „Alceste“, syntes mig at se et Stykke af mig selv — Intet gjør mere Lykke i Opera end Offer-scener; ogsaa derfor er min „Arions Lyre“ min bedste Operaplan, den bestaar af Offer og Opoffrelse fra Begyndelsen til Enden. Gid Cramer og Kunzen var her!“ (10).

Paa Hjemrejsen til Kjøbenhavn med sin unge, paa Rejsen vundne Hustru traf han i Berlin sammen med Kunzen. „Min Gud! Med hvilken Glæde omfavnede vi hinanden!“ Kunzen bragte ham en „uhyre Mængde“ Holgerske Stridsskrifter, og de talte meget om „Schulz og hans Philippine“ (11). At Schulz ikke komponerede „Erik Ejegod“, vidste Baggeseen forlængst fra Schulz

selv, men „Arions Lyre“ laa ham mest paa Hjerte. Han og Kunzen aftalte, at den i sin Tid, naar Texten var færdig, skulde oversættes for Tyskland.

Baggesen naaede Kjøbenhavn med sin Hustru paa selv-samme Dag (19. Oktober 1790), Schulz tre Aar tidligere var kommen med sin og „omtrent i lige Omstændigheder“, noterede han i sin Dagbog. Den næste Dag blev „Høstgildet“ givet. „Jeg saae en Visesamling,“ skrev han, vistnok ikke uden et bittert Henblik paa „Erik Ejegod“. Dagen derpaa spiste han til Middag hos Schulz med nogle faa af dennes Venner. „Schulz,“ noterede han, „spillede strax efter Maaltidet en Del af sine himmelske Viser. Samtaler om Haydns Frugtbarhed. Han har komponeret over 200 Symfoniværker. Pleyel har endnu mere glimrende Fantasi, men ikke saa megen Grund-Ild. Fryd over Schulz' favre Edvard og hans Glæde over dette Værk, som upaatvivlelig er endnu skjønnere end Aline“ (12). Herved sigtedes til den etaarige Søn Edvard, hvis Fødsel var bleven hilst med dobbelt Glæde, da et andet Barn var dødt forinden.*) Og saa var der „den unge Virtuøs, som fantaserer saa fortræffeligt.“ Den 16aarige Weyse kom Aaret iforvejen fra sin Fødeby Altona til Kjøbenhavn, anbefalet til Schulz af Cramer, men uden Hjælp og Støtte. Schulz tog ham i sit Hus som Plejesøn og Elev, og han var der i tre Aar. Med beundrende Glæde iagttog Schulz sin Elevs Udvikling, navnlig gjennem hans allerede da saa overordentlige Klaverimprovisationer. Men Eleven var ham ikke flittig nok, og han hvidskede: „hvis jeg havde hans Geni, hvad vilde jeg have drevet det til!“

4.

Gudstjenestemusik. Kirkekoncerter. „Almisse-Koncerter“. Procenter til Kapellets Enkekasse. Hoffets Nytaarsgave til Kapellet. Schulz som Kapelmester. Første Akkompagnatør. Fortsat Virksomhed som dramatisk Komponist. Rahbeks Udgave af „Lieder im Volkston“. Musikens Yndest og Udbredelse.

Naar Schulz ivrede saa stærkt mod den slette Landsbykirkesang, maa han dog have erkjendt, at i selve Hovedstaden vare Elementerne tilstede, hvoraf god Kirkesang kunde dannes, ja, at man, som tidligere viist, end ikke forsømt den fra gammel Tid

*) Han fødtes 26. Juli 1789 i Kjøbenhavn, men døde knap 3½ Aar gammel som Følge af et Ulykkestilfælde: et Skab, han vilde klavre op ad, faldt om paa ham.

nedarvede Skik at give „Kirkemusik“ ved Højtiderne i Forbindelse med Gudstjenesten. Men den latinske Skoles Kantor, der, som fra Arilds Tid, besørgede Sangen med Disciplene i de fire Hovedkirker, har sikkert følt visse Fremskridtskrav og haft ondt nok ved at bjerge sig overfor stigende Konkurrence. I Nikolai Kirkes sidste Aaringer blev, dog kun undtagelsesvis, de til Højmesse før og efter Prædiken anordnede Psalmer sungne „musikalsk“ : førstemmigt, hvad enten det var den latinske Skoles Personale eller Andre, der præsterede det. Frederiks og Petri Kirker havde ivrige Organister i Grose og Klattenhoff, der komponerede og opførte Motetter og Andet ved Gudstjenesten. I Helligestets Kirke detroniseredes de latinske Disciple af fattige Skoledrenge og Piger, der i Halvfemserne sang Motetter paa Højlidsdage ved Højmesse. Mest fremmelig var Musikken vistnok i Garnisonskirken, hvis tyske Menighed lagde stor Vægt derpaa og raadede over Hoboister og Skoleborn, der sang godt.

Schulz bestræbte sig for at udfylde de givne Rammer og bragte mange Bidrag til Gudstjenestemusiken. Især kom de Garnisonskirkens danske Menighed tilgode. Saaledes blev her en Pintsesang af ham sunget første Pintsedag 1791; det næste Aars anden Paaskedag hans „nye Paaskekantate“ og Nytaarsdag 1793 „en liden Nytaarskantate“, hvilke Kompositioner alle udførtes „strax for Prædiken“. Saa vel i Garnisons som andre Kirker udførtes Psalmer og Motetter af ham.

Beskjæftiget med slige, i Reglen mindre Arbejder, gave de egentlige Kirkekoncerter ham nok at skaffe. Deres store Tid var pludselig kommen. Det kunde anses for et Tegn herpaa, at Thaarups og Schulz' Hymne, der opførtes i Slotskirken 30. Jan. 1791, paa en Maade traadte istedetfor Fødselsdagsoperaen. Det følgende Aar kom Baggens og Schulz' Oratorium „Christi Død“, hvorved der blev givet Digteren en lille Erstatning for „Erik Eje-god“. De to Værker høre til Schulz' berømteste af de kirkelige, hvis ædle, ophøjede Simpelhed gjorde et dybt Indtryk; og saa tryk følte han sig paa dette Omraade, at han, naar Texten krævede Arier, ikke gik af Vejen for den „Pretention“, han i Theatret skyede som Pesten. I Thaarup havde han ogsaa for det Kirkeliges Vedkommende fundet en Digter, hvis Talent var som skabt for ham. Thaarup paatænkte at skrive en hel Række større, kirkelige Sange til enhver af de kristne Højtider og gjorde Begyndelsen med Hymnen.

Plejekommissionskoncerterne i Helligestets og Frue Kirker

havde endog bragt Lovgivningen til at tage sig dem ad notam og regulere dem ved Forordning. Enhver Sognekommission i Kjøbenhavn maatte aarlig give en Koncert i Sognets Kirke, der bestod af en kort Prædiken om Goddædighed og Koncert. Sognets Fattige, for hvis Skyld disse saakaldte „Almisse-Koncerter“ arrangeredes, skulde være samlede i Kirken paa en bestemt Plads; Talen om Goddædighed kunde neppe blive dem for lang, men nok undertiden Publikum, hvorfor det af og til forud lovedes, at den vilde blive kort. Den første Almisse-Koncert afholdtes i Holmens Kirke 16. Jan. 1793 og efterfulgtes samme Aar af fire i andre Kirker. Kapellet og de kongelige Sangere assisterede, og af Schulz vare alle Kompositionerne. Kun det danske Sprog benyttedes ved disse som ved alle Kirkekoncerter (1). I Længden kunde dog Almisse-Koncerterne ikke holde sig.

Kapellet skulde give to Koncerter for Enkekassen om Aaret i Theatret, og de begyndte 17. Decbr. 1791 (2). Ved denne Koncert ligesom ved de følgende i Theatret trakteredes Solisterne med „Thevand“. Den ene af de to Koncerter ønskedes dog henlagt til Kirken. Skjøndt Kronprinsen nødig vilde give Tilladelse for ikke at skade Almisse-Koncerterne, blev dog Slotskirken, senere Helliggejstes, indrømmet. Her havde man ikke Udgift til Thevand, men til 6 Vægttere „for Opvartning ved Kirkedørene“.

Da Schulz gjorde Udkast til Fundatsen for Kapelenkekassen, var han betænkt paa at skaffe den saa megen Indtægt som muligt. Efter de første Kirkekoncerters heldige Forløb indskjød han den Bestemmelse, at der til Enkekassen skulde betales 50 Rd. for hver Kirkekoncert og anden Koncert udenfor Kongens Tjeneste, hvor Kapellet medvirkede, og under samme Forudsætning 10 Procent af Bruttoindtægten ved Kirkekoncerter for Fattige og milde Stiftelser. Han passede nøje paa, at Enkekassen fik de skyldige Procenter og nøledes der, sendte han en Paamindelse (3).

En Indtægt tilflød Kapellet ved Hoffets Nytaarsgave. En af Violonerne gik rundt hos Herskaberne, Enkedronningen, Kronprinsen, Arveprinsen og Prinsesse Louise Augusta, og samlede ind. Det blev akkurat 89 Rd. 12 Sk. aarligt. Hartmann havde i mange Aar haft det Hverv og udførte det troligt, da han med Samtykke selv beholdt Pengene. Da en Ny skulde gaa rundt, fik Schulz først denne Indtægts Existens at vide. Han syntes, den passede bedst for Enkekassen, skrev til Violonerne og beklagede.

at han ikke havde vidst Noget derom ved dens Stiftelse, da de sikkert i „hint Enthusiasmens Øjeblik“ havde renonceret; nu opfordrede han dem, der vare villige, til at tegne sig, hvad alle gjorde (4).

Enekkassen var hans Hjertes Barn. Han gjorde Alt for dens Trivsel og Væxt. Og han lønnedes med den største Hengivenhed af Personalet, der paaskjønnede hans velvillige, milde Optræden og saae op til ham som den store Kunstner, hvis mindste Vink de villigt lød. Men som han skrev den første Sommer: ingen Lykke er fuldkommen. Noget trykkede ham strax. Det var endnu ikke Kompositionsforpligtelsen, endnu ikke det triste Syn paa Theatermusiken, som dog vistnok var ganske forbigaaende, da han ellers umulig kunde have virket, som han gjorde, det var vistnok Kapelmesterstillingen selv, fordi den berøvede ham den nødvendige Tid til al den Komposition, der dels var hans Pligt dels hans Lyst, hvad han dobbelt følte, da han arbejdede langsomt. Navnlige forstærkedes hans Mismod herover, naar han tænkte paa, at han egentlig havde overtaget Stillingen under en urigtig Forudsætning.

Første Akkompagnatør beredte ham som formummet Syngemester en stor Skuffelse. Han havde før Tiltrædelsen, da han ikke anede, hvad Meningen med Pladsen var, forestillet sig, at en saadan Post med en ganske god Gage, der gav tilkjennde, at det maatte være en Mand af Kundskaber og Talenter, var oprettet for at lette Kapelmesteren Arbejdet. Akkompagnatøren, mente han, vil have at besørge alle Detailler ved Theatrets Musikopførelser, som Gjennemsyn og Korrektur af Partiturer, ja, ikke blot akkompagnere Syngestykkerne, men dirigere dem, saa at der forbeholdtes Kapelmesteren det Deliberative, Kompositionen, Anordningen og Anførsel af Operaerne (5). Men han fandt en første Akkompagnatør, hvis vigtigste Særkjende bestod i, at han „ikke akkompagnerede“.

Saaledes mente han, at Kapelmesteren skulde være stillet. Han skulde, befriet for det egentlige Slid, have Overopsynet og blot dirigere de egentlige Operaer, som han derved skarpt adskilte fra Syngespillene. Ved saadan Ordning blev den betydelige Kompositionsvirksomhed, der krævedes af ham for Kirken og Theatret, mulig.

Da han frasagde sig Kompositionsforpligtelsen, tav han dog om dette, først og fremmest fordi han, selv om han fik Alt, hvad han havde ventet, dog ikke kunde forandre sit Standpunkt. Men

han benyttede en tilfældig Lejlighed til at fortælle om sin Skuffelse, og dette var endnu inden han havde faaet Svar. Lejligheden har været ham velkommen. Thi Skammen, han folte ved at have skuffet, formindskedes ved, at han viste, at han selv var bleven skuffet først.

Befrielsen for Kompositionsforpligtelsen gjorde ham ikke Livet i Kapellet lettere. Thi komponere vilde han jo dog. Men hans elastiske Natur og i Grunden frejdige og glade Sind hjalp ham ud over alle Vanskeligheder. Som Dirigent udfyldte han fuldstændigt sin Plads, og hans Fraværelse mærkedes strax. Heller ikke lagde Orkestervirksomheden noget synligt Baand paa ham som Komponist. Da han var bleven fri for Kompositionsforpligtelsen, var det ligesom han for Alvor begyndte at komponere, og med „Høstgildet“ syntes han at gjenembryde alle Skranker.

Han var endog helt gjenvunden for Scenen og knap nogen Moders Sjæl uden Numsen anede, at han var Operakomponist med Reservation. Thi som saadan maa han betegnes, og Resultaterne vise det tydeligt nok. Hans Opfattelse af sig selv ved „Minona“ havde bekræftet sig ved „Erik Ejegod“. Opera seria var ham som skabende Kunstner fremmed, et Værk af „Pretention“, han skrev ikke en eneste. Men i det lettere Syngespil traadte hans Ejendommelighed og store Fortrin frem. I Heibergs „Indtoget“ viste de komiske Partier ham fra en ny Side. „Høstgildet“s umaadelige Succes bragte ham og Thaarup til at vove et Dacapo af dobbelt Længde, „Peters Bryllup“, der er Fortsættelsen af „Høstgildet“ og Schulz' anden dramatiske „Visesamling“ med fuldkommen den samme Ynde og Duft. Disse tre Syngespil og Operaen „Aline“, der, som berørt, ved sin Hyrdemæssighed fjerner sig helt fra de tragiske Stykker, blev alle Yndlingsstykker af første Rang, og flere har Schulz ikke givet den danske Scene.

Ogsaa af hans tyske Visers Væld øste Publikum. Rahbek hadede Syngespil af Princip, men elskede Schulz. „Lieder im Volkston“ begejstrede ham. Han oversatte og bearbejdede Texterne eller satte nye i Stedet og lod et Udvalg udkomme: „Viser og Sange af Hr. Kapelmester Schulz“. Dette Foretagende blev meget skarpt kritiseret i Tyskland som en Forhutling af Text og Musik (Mus. Monatschrift). Men Schulz tog meget bestemt til Gjenmæle (Mus. Wochenblatt 1792). Han fremhævede Rahbeks Fortjenester som en af de første og frugtbareste danske

Visedigtere. Og tilføjede: „der gives neppe nogen Nation, der besidder en saadan Rigdom paa gode Folkesange, som den danske.“ Man skulde, vedblev han, ikke være saa „prompt“ med at forlange Fuldkommenhed, da et saadant Arbejde var forbundet med store Vanskeligheder, mindst i Udlandet, som Værket ikke vedkom. Da hans „Lieder im Volkston“ næsten slet ikke vare kjendte i Danmark, regnede han sig det til Ære, at et Digtertalent som Rahbek havde paataget sig det utaknemlige Arbejde at lægge danske Texter under hans Melodier.

Det var ligesom Musikens skønne Foraarstid. Spirer og Blomster mylrede frem. Selve den store Opera sank tilbunds, og Kongen fik ingen Fødselsdagsopera i flere Aar, men Synge-spillet vandt Sejr over de andre Skuespilarter. Theaterdirektionen vidnede, at naar nogle faa Yndlingsstykker og Komedier undtoges, var det alene Musikstykkerne, der trak og løkkede Familier til at tage Logerne. Folket skulde lære at synge. Zinck blev efter Schulz' Anbefaling ansat som Musklærer paa Blaagaards Seminarium, og han tog sig af Seminaristerne med den ham egne Iver. I Kirken, i Theatret, i Hjemmene lød Schulz' Toner. Dygtige, korsyngende Dilettanter vare ved Klubkoncerterne saa ofte med i hans kirkelige Værker, at de kunde deres Stemmer udenad. Væsentlig gjennem ham var Musikken bleven Tidens herskende Kunst.

XIII.

KAMMERHERRE GJEDDE.

Reskriptet. Numsen. Gjedde. Reskriptets Udvidelse til Kjøbenhavn. Jacobsen. Hofballerne. Oprettelse af Klarinettistpladser. Hartmann. Hoffets Passionskoncerter. Musikarkivet Christiansborg Slots Brand. Hauch. Nyt Musikarkiv. Gjeddes Samling.

Det omtalte Reskript af 14. Juni 1780 anordnede nærmere, at naar et Stadsmusikantembede i Provinserne blev ledigt, skulde Magistraten gjøre Indberetning derom til Overhofmarskalen (Kapelchefen), der da skulde vælge 2—3 af Kapellet og lade Magistraten tage en af dem. Denne Bestemmelse, fortolket og anvendt med fuldendt Vilkaarlighed, var som møntet paa „Orkestret“, hvis Rydning var bleven meget vigtig, da det skulde ophæves, og Numsen forstod at bruge den.

Da Odense meldte Pladsledighed og gjerne vilde beholde den afdøde Musikants Svend, svarede Numsen, at det lod sig ikke gjøre, da der i Kapellet fandtes en Del gamle Musici, som efter Reskriptet skulde beforders. Der var ikke Tale om, at han, som Reskriptet befalede, gav Valget mellem 2—3, han sendte Søren Brandt fra „Orkestret“. Man hævnedes sig dog ved at give den til Embedet hørende Organistplads bort, hvorved Indtægten blev saaledes formindsket, at Brandt ikke kunde leve. Han rejste strax tilbage, belejrede Numsens Dør fra Morgen til Aften og opnaaede at faae et aarligt Vederlag for Organistembedet af Kongen, foruden at Numsen gav ham alle de kasserede Instrumenter, der kunde opdrives i Kapellet.

Adjuvanternes Anfører, Rose, var, da Aalborg Magistrat meldte Vakance, efter Numsens Udsagn aldeles ubrugelig og følgelig selvskreven til at forbedre Musiken i Aalborg. Men han sagde Nej og vilde kun derover, hvis han fik et stort Forskud. Kron-

prinsen resolverede efter Numsens Forestilling, at Rose skulde til Aalborg uden Forskud.

Ved denne Tid afskedigedes Numsen fra alle sine Hofstillinger, hvad han tog sig meget nær (Marts 1791). Man undrede sig over, at han lagde det altfor tydeligt for Dagen og bemærkede, at hans store Næsebor bleve endnu større. At det gjorde ham ondt at rives bort fra Kapellet, var forstaaeligt nok. Han havde virket for det med overordentlig Interesse. Han staaer som en af Typerne for hin Tids Musikelskere, der skuede vidt over Land og vilde lade Musiken omfatte Alle. Hvad Thaarup var for Schulz i den poetiske Sfære, blev han i den praktiske. I væsentlige Henseender foretogene han de Baner, som fulgtes (1).

Gjedde, der havde været i Kapelkommissionen, afløste ham som Kapelchef (2). Han dannede en Undtagelse i Rækken, da han ikke var Hofmarskal. Som Kammerjunker hos Kronprinsen i Fredensborgtiden udmærkede han sig ved sit Fløjtespil, han optraadte endog ved Koncerter, men der mumledes ved Hofset, at han ikke vidste Andet, og at han var for stolt til at modtage en Legationssekretærplads (3). Han gik uægtelig op i Fløjte og Musik. Da han meget tidlig blev opvartende Kammerherre, hvidskedes der om, at han nok vilde

kunne overkomme det, naar hele Embedet bestod i at kjøre i egen Vogn ud med Prinsen og være tilstede ved hans Paaklædning. Kronprinsen vilde gerne lade ham faae Noget at bestille, „for at han ikke skulde gaa som et Føde-Nød“ og Musiken laa nærmest. Han anskaffede sig efterhaanden en betydelig Musiksamling, der overvejende bestod af Fløjteværker, og lagde der megen Ordenssans for Dagen. Hvert Værk nummererede han og forsynede det med sit Navn. Han kunde ogsaa indregistrere egne, trykte Kompositioner, „Danses anglaises“ og en Kantate „Ung Grethe“ med „Kammerherre Gjeppe“ som nom de guerre paa Titelbladet.

Da de tidligere Kapelchefer vare Overhofmarskaller, laa alle Kapellet vedrørende Dokumenter i „Hofstuen“ eller Overhofmarskallatets Kontor, og Numsen havde paa en Maade ladet

Kammerherre Gjeppe.

Forretningerne gaa i Et og indført, hvad der vedrørte Kapellet i Marskallatets Resolutions- og Korrespondanceprotokoller. Dette passede nu ikke, og Gjedde fik ved kongelig Tilladelse alle Kapellet's Papirer fra Hofstuen.

Det Nyeste, han fandt, var Roses Rejseordre, der expederedes. Men Rose ansaae sig ikke for Slave og nægtede at adlyde. Kongen og Rose stod hver paa Sit, og Gjedde vred sine Hænder. Fra Aalborg Magistrat kom der Brev paa Brev om, at der maatte blive gjort en Ende paa Sagen, skjøndt det just ikke var Rose, de længtes efter. Han huggede Knuden over ved sit bestemte Nej, som Kongen nødsagedes til at respektere, og da ingen Anden kunde findes, fik Magistraten frie Hænder og skyndte sig med at ansætte en af Byens Organister, I. D. Kuhlau. Da Randersembedet kort efter blev ledigt, svarede Gjedde efter Meldingen ganske ligefremt, at der var Ingen i Kapellet, som havde Lyst og Duelighed dertil.

Han lærte aldrig at forstaa Reskriptet paa den rette Maade, hvilket taler til hans Ære. Stadsmusikant Ph. B. Schreiber i Kjøbenhavn, Bergs Svigersøn og Kirchhoffs Efterfølger, døde 1792, og Magistraten ansatte Hofdansemusikinspektør Jacobsen i hans Sted. Men Embedet attraaedes netop i Øjeblikket af flere Hofvioloner, der ansaae Magistratens Skridt for egenmægtigt, beklagede sig til Gjedde og spurgte, hvorfor Magistraten ikke, som sædvanligt, først havde henvendt sig til ham. Han svarede, at Reskriptet umulig kunde angaa Kjøbenhavn, hvis Musik ikke trængte til at ophjælpes paa den Maade. Men Hofviolonerne gave ham ingen Fred, og Kongen, hvem han henvendte sig til, befalede ham at korrespondere med Kancelliet, som da nærmere skulde forestille Sagen. Kancelliet kunde ligesaa lidt som Gjedde begribe Reskriptets Anvendelighed paa Kjøbenhavn og sagde, at da det efter sine Ord vilde ophjælpe den maadelige Musik i Kjøbstæderne og aldrig var sendt til Kjøbenhavns Magistrat, men kun til Stiftamtmandene, kunde det ikke angaa Kjøbenhavn. Ikkedestomindre resolverede Kronprinsen, som af Numsen maa være bleven indviet i Reskriptets Mysterier, at det skulde extenderes til Kjøbenhavn(4).

Jacobsen sad dog fast i Sadlen. Han var bleven en almenyndet og ved Hoffet ganske uundværlig Dansekomponist og kaldte sig nu i Vejviseren „Violon, Komponist og Stadsmusikant“; Violon havde han jo tidligere været. Han kappedes med Schall i at avertere sine nyeste Danse. Saa grusom var

han ikke, at han som Stadsmusikant vilde lade Hoffet i Stikken og erklærede sig villig til fremdeles at komponere alle de Danse, Hoffet maatte bruge, mod den sædvanlige Godtgjørelse, 4 Mark for hver Engelskdans, Kontradans og Menuet, han indskrev i Dansebøgerne. Hans Efterfølger ved Hoffet, Adjuvanten, Violinist Niels Møller, blev Indehaver af Embedet i henved 50 Aar og kom mod Forventning efter at komponere Danse. For ham udfærdigede Gjedde en af flere Paragrafer bestaaende Instrux (5), hvorefter han til Ballerne skulde rekvirere saa mange af Stadsmusikantens Folk, som behøvedes til at supplere „Orkestrets“ Adjuvanter, der dannede Kjernen, og give Underretning om, hvilke Instrumenter, der skulde bruges. Det indskærpedes Møller, at han til Bal paré altid skulde sørge for smukke Menuetter med Trompet og Pauke, og at han efter det kongelige Herskabs Bortgang skulde lade Paukerne slaa alene som Tilkjendegivelse af, at Ballet var forbi. Ballerne synes saaledes, særlig hvad Dansene angaar, væsentlig at have været af samme Art som henved 100 Aar tidligere.

En Vanskelighed for Gjedde som for andre Kapelchefer bestod i, at naar Noget skulde sættes igjennem, maatte det helst ske uden Udgift for den kongelige Kasse. Det kunde ikke gaa længere, at Kapellet ingen faste Klarinettister havde. Schulz erklærede, at det var saa højest nødvendigt at faae dem, da de fleste Komponister nu satte saa meget for dette Instrument, og man ikke altid kunde gjøre Regning paa Hoboisterne, hvis Tjeneste i Garden ofte lagde Hindringer i Vejen. En Klarinettist af Rang havde man rigtignok i Joseph Rauch, men da han var ansat som anden Oboblæser, ærgrede det ham at skulle gjøre Extratjeneste som Klarinettist. Da han fungerede som Basset-hornist i „Orfeus“, havde han allerede ved den anden Opførelse gjort Ophævelser og erklæret Instrumentet for ubrugeligt, skjøndt der kun var en Bagatel ivejen.

At faae to Klarinettistpladser oprettede uden mindste Udgift for den kongelige Kasse, var en vanskelig Opgave for Gjedde, men han viste sig den voxen. Han begyndte med den ene og ansatte Rauch saaledes, at han tog sin Obogage med sig. I hans Plads ved Oboen lod han den ugagerede Elev, Philip Barth, rykke ind, og ganske vist var Gagen borte, men Barth var ikke vant til bedre og kunde ikke nægte, at han var avanceret til egentlig Hofviolon. Gjedde triumferede over dette Arrangement og sagde med Rette, at Musiken vilde vinde uendeligt, da Rauch kun var

larvelig paa Oboen og Philip Barth allerede en Mester og derhos — hvad han aldrig glemte at fremhæve for Kronprinsen — „af en god moralsk Karakter“. Men Fader Barth fandt dog, at det var et stift Stykke at gjøre den talentfulde Søn til Hofviolon uden Gage, og bad om, at der dog endelig maatte tiltaas ham Noget, hvad Gjedde ogsaa hellere end gjerne vilde; han udvirkede hos Kronprinsen, at der, naar det kunde lade sig gjøre uden nogen Udgift for den kongelige Kasse, maatte gives ham „noget Lidt“.

Schulz anbefalede varmt Østerrigeren Wachtelbrenner, der var Hoboist i Fodgarden og Adjuvant, til anden Klarinettist og Gjedde erkjendte, at han „baade fra den musikalske saavel som moralske Side“ fortjente Ansættelse, men dristede sig dog kun til at indstille ham dertil i Lighed med Philip Barth. Men saaledes havde man nu de to Klarinettister (6). Det traf sig dog saa heldigt, at Wachtelbrenner et halvt Aar efter kom paa Gage. Samtidigt bleve de „højstfornødne Klarinetter“ til Kapellet's Brug anskaffede hos Instrumentmager Copyy.

I September 1792 indgav Hartmann sin Afskedsbegjæring med Anmodning om at beholde sin fulde Gage, imod at han aarlig komponerede en Musik over en Text, som blev ham forelagt. Gjedde, der antog sig hans Sag og gjorde Alt for at hans Ønske kunde blive opfyldt, yttrede, at „det ej kunde nægtes, at han i Musiken og Kompositionen besidder en god og grundig Kundskab, hvilket han ved adskillige Prøver har bevist, og at han i Musiken har sin virkelige Fortjeneste“. Iøvrigt fremhævede Gjedde for Kongen foruden hans trykkende Gjæld og talrige Familie, at han var svag, Kræfterne aftagne og „at Resten af hans Leveaar efter Anseelse ikke ville være mange“ (7). Det lykkedes vel ikke Gjedde at skaffe Hartmann den fulde Gage i Pension, men dog 200 Rd. udover, hvad der tilkom ham, ialt 1000 Rd., og han jublede: „den gamle, stakkels Hartmann kan uden Kummer ende sine faa Levedage med Velsignelse over Deres Majestæt; Musiken faaer nyt Liv ved Schalls Anførsel, og Lem konserveres som en duelig og sjelden Solospiller“ (8).

Paa denne Tid var Gjedde om sig for at skaffe Texter, der kunde komponeres til Hoffets Passionskoncerter 1793, og han havde det Held at faae to. Den ene, „Frelserens sidste Stund“ af Hjorth, gav han til Schulz, den anden, „Jesu Dødsangst i Urtegaarden“ af Storm, til Hartmann. Først skulde dog Texterne approberes af Kronprinsen, til hvem Gjedde glædesstraalende

skrev: „paa den Maade kan tvende ganske nye og ypperlige Musiker i Passionsugen blive opførte“ (9). Men det var temmelig sent, han havde faaet disse Texter i Hænde, og en Maaned efter havde han den bedrøvelige Tidende at melde, at Schulz ikke kunde blive færdig med sin Musik i rette Tid.

Over Nummerne ved de forestaaende tre Hofpassionskoncerter, Tirsdag, Onsdag og Langfredag, forelagde han Kronprinsen en lang Liste til Udvalg, og denne resolverede uden at indlade sig paa videre Detail: „de 6 første Nummere approberes“ (10). Til disse hørte Hartmanns nye Passionsmusik. Den opførtes desuden Skjærtorsdag i Slotskirken og blev hans Svanesang. Et halvt Aar efter, Natten til den 21. Oktober 1793, døde han, 67 Aar gammel, i sit Hjem i Traktor Winthers Gaard Nr. 96 paa Østerbro udenfor Østerport. Han staaer som en tragisk Skikkelse, der kun fangede faa Glimt af Lykkens Sol og ikke helt kom til at udfolde sine store Evner. Men den endnu ufødte Sønnesøn kom til aabenbare et aandeligt Slægtskab og syngende om Danmark og dets Fortid satte han ham det bedste Minde (11).

Den Orden og Omhu, Gjedde viste ved sin egen Musiksamling, udstrakte han til Hoffets eller Kapellets store og kostbare Musikarkiv, der „samlet gennem Aarhundreder, bestod,“ som han sagde, „af et betydeligt Forraad af saavel gamle som nye Musikalia og Bøger“. De trængte i høj Grad til hans Bistand, thi medens der tidligere havde været et eget Værelse til deres „nødvendige Bevaring og Ordens Vedligeholdelse“, laa de nu fordelte paa forskellige Steder paa Slottet. Dog havde man paa Naumanns Tid haft Opmærksomheden henvendt paa alle disse kostelige Værker og givet Notist C. Fr. Fischer forhøjet Løn for at „have Opsyn og holde Registratur over det kongelige musikalske Arkiv“ (12). Men han var gammel.

Gjedde satte igjennem, at der anvistes et rummeligt Værelse paa Slottet, hvor alle Værkerne kunde stilles op. Det var ham meget kjær, at det ogsaa kunde benyttes som Kontor af ham selv. I Vintertiden var der kun den Mangel, at der var bitterlig koldt, hvorfor han bad om en Kakkelovn og gav Anvisning paa en, der laa hos Forvalteren uden at bruges, med den beroligende Bemærkning, at det fornødne Brændsel kun vilde være af ringe Betydning (13). Kakkelovnen kom, alle Værkerne samledes og ordnede, og Gjedde sad midt i Herligheden.

I 1788 var Schjærrings betydelige Samling af musikalske og liturgiske Værker bleven kjøbt „til Kapellets Brug“ for 800

Rd. I Sommeren 1792 lod Gjedde „alle de Passionsmusiker, som Schulz havde komponeret“ afskrive „til Bevaring i det musikalske Arkiv“. At Schulz selv har gjort Visit og glædet sig over Værkerne og deres gode Røgt, er i og for sig sikkert nok, og snart kom han ogsaa ved en sørgelig Lejlighed til at vise sig lokaliseret.

Gjedde udarbejdede en ny Instruktion for Kapellet, der modificerede en ældre af 1780; denne angik fornemlig Koncertmusiken, men, som han sagde, der var foregaaet den Forandring, at Kapellets væsentligste Funktioner nu var ved Theatret. Men den venlige og elskværdige Kammerherres Arbejde i Kapellets Tjeneste var snart tilende. Han havde aabenbart følt sig lykkelig og ret i sit Element, men i Længden behøvedes der vel en stærkere Haand, og Embedet skulde desuden tilbage til Hofmarskallatet. Hans fortjenstfulde Foretagende med Musikarkivet blev destoværre spildt. Et Fjerdingaarstid efter hans Afskedigelse gik det for den allerstørste Del op i Luer ved Christiansborg Slots Brand 26. Februar 1794.

Under Branden gjorde Schulz Forsøg paa at redde nogle af Musikarkivets Skatte, hvilket neppe lykkedes ham, men hans Helbred fik et Knæk. Meget blev der ikke vundet ved at Dansemusikinspektør Møller frelste en Violin, der hørte til hans Departement, ud af Luerne; den blev ham foræret af Kronprinsen. Joseph Rauchs Bedrifter lyde efter hans egen Beretning i senere Aar helt heroiske. Han reddede det Meste af Prinsesse Louise Augustas Sager, Kongens nye Møbement, da Værelserne stod i Brand, ja, fire Holmens Tømmermænds Liv, idet han hentede to Stiger ud af de brændende Værelser og bandt dem sammen; fra Kongens Haandbibliothek, hvor han nær var brændt inde, kastede han Bøgerne ned paa Slotspladsen (14). Om Haandbibliotheket fortæller ellers Sagnet, at dets Bestyrer, Konferensraad Nielsen, som nu gik i Barndom, forlangte Modtagelsesbeviser for Bøgerne af de Studenter, der meldte sig for at redde dem.

Gjedde afløstes af Hofmarskal og Theaterchef, Grev Ahlefeldt, men der sattes intet Spor i Kapellet fra „Grevens Tid“. Da Adam Wilhelm Hauch, efterat være bleven Hofmarskal, udnævntes til Kapelchef (22. Aug. 1794), var det af Gjedde, han rekvirerede „det ved Kapellet forhen værende, af Hr. Kammerherren brugte Kapelsegl, ifald samme ikke ved Ildebranden er forkommet“ (15).

Efter Slottets Brand blev der en almindelig Indsamling til dets Gjenopførelse. Hofviolonerne tilbød, at de i de fire følgende Aar vilde bidrage med 4 pCt. af deres Gage. Hauch, der vidste, at Loven er ærlig, men Holden besværlig, tog dem paa Ordet og gav Ordre til, at disse Bidrag skulde indeholdes i deres Gager. Kun dem, der afskedigedes, blev det tilladt at sige sig fra, „da Kongen vil, at Gaven skal være frivillig“.

I et af de ikke ødelagte Værelser indrettedes et nyt Musikarkiv, hvor Kapellets Musikalier og ubrugelige Instrumenter opbevaredes. Hofviolonerne laante Musikalier fra dette Arkiv, som navnlig indeholdt mangfoldige Symfonier. Efter Anmodning af Gjeddes Enke, som var i „næsten trængende Forfatning“ (16), købtes hans Musiksamling til Kapellet for 400 Rd. N. V. og opbevaredes i Arkivet, der ved Slottets Gjenrejsning for en Del flyttedes til et Værelse i Slotskirken. Hele Gjeddes Samling stod her vel forvaret Aarhundredet igjennem, indtil den med al den øvrige Musik, „Hofmusikarkivet“, blev modtaget af det kongelige Bibliothek.

XIV. SCHULZ OG KUNZEN.

1.

Kunzen i Udlandet. Schulz' Sygdom og Afskedsbegjæring. Kapellet.
Anbefaling for Kunzen. Engagementsvilkaar for denne. Schulz.

Efter at have slidt sig igjennem i Berlin, blev Kunzen sidst i 1791 ansat ved et nyt Theater i Frankfurt am Main som Kapelmester eller hvad Stillingen hed, med en udmærket Gage. I Løbet af et Aar bragte han 18 Operaer i Gang, han skrev sit friske, fortræffelige Syngespil „Vinhøsten“ og ægtede den meget unge, talentfulde Sangerinde ved Theatret, Johanne Margareta Antonetta Zuccarini, Søster til en yndet og dygtig Hamborgsk Skuespiller. Men med Forholdene ved dette Theater blev han efter et Aars Forløb utilfreds, og Engagementet hævedes. Nu tænkte han paa Kjøbenhavn, hvor der jo, hvad Schulz ikke har forsømt at meddele ham, paa en Maade var bleven en Komponistgage paa 500 Rd. ledig.

Schulz' Ønske var at faae ham tilbage, for at han, naar Øjeblikket kom, kunde være ved Haanden og blive hans Afløser. Efter ti Aars Forløb kunde han ifølge sit Engagement trække sig tilbage med Pension, og da hans Helbred ikke var stærkt, tænkte han sig, at han neppe vilde kunne holde det anstrengende Arbejde synderlig længere ud. Han maa have sat Kunzen ind i, at hvad der først og fremmest behøvedes, var en god Sangundervisning for Solosangere, da Potenza og Zinck aldeles ikke kunde gjøre Fyldest, hvad Kunzen har tænkt Sit ved. Denne ilede da med at skrive til Theaterchefen, Grev Ahlefeldt.

Han kunde ikke pege paa noget bestemt Embede, da intet var ledigt, men slog paa Komponiststrengene, omtalte „Vinhøsten“, som han antog viste, at han ikke, siden han forlod Kjøbenhavn, var gaet tilbage i sin Kunst, og tilbød Theatret det

tilligemed sig selv og Frue. Han havde lagt sig meget efter Syngevæsenet, og hans Kone vilde kunne virke som Hofsangerinde og som Lærerinde for unge Piger, og, naar hun havde lært Sproget, mulig kunne optræde paa Scenen. Hvis Numsens Fjendskab ikke havde berøvet ham alt Haab om at komme frem, skrev han, vilde han aldrig have forladt Danmark, „som dengang var mig mere end mit Fædreland“ (1). Men Ahlefeldt, til hvem Schulz ikke forsømte at anbefale ham, tog ingen Notits af Andragendet, hvis ubestemte Natur heller ikke kunde give meget Haab, og Kunzen lod sig engagere som Musikdirektør ved en Operascene i Prag.

Schulz komponerede imidlertid saaledes, at han tjente en god Del af Komponistgagen uden dog at kunne beskyldes for at have gjort det af Kjærlighed til de 500 Rd. Men han følte sig overanstrengt. „Jeg er,“ skrev han til Gerstenberg (2) „ved de store Arbejder, jeg maa levere, kommen ganske ud af „Liedertonen“. Der var en Tid, da jeg Intet lettere og hellere komponerede end „Lieder“. Den Tid er forbi. Ingen „Lied“ lykkes mig mere, det koster mig Anstrengelse, kun Voss kan jeg ikke nægte nogen.“ I Efteraaret 1794 blev han livsfarlig syg af Lungebetændelse. Han overstod den, men hans Pligtfølelse og levende Virkelyst førte ham under Rekonvalescensen til at komponere Sørgekantaten over den afdøde Arveprinsesse Sophie Frederikke, og han lod sig end ikke afholde fra at dirigere ved Bisættelsen i Roskilde Domkirke, der foregik sidst i December. Herved blev hans Helbred fuldstændig undergravet.

Han kunde ikke længere udsætte sig for Theatrets og Kirkernes Træk og Kulde. Lægerne mente, at et Ophold i det

Schulz.

varme Klima var den eneste Frelse for ham. Der var ikke Andet for ham at gjøre end at søge sin Afsked.

Hauch ansaae Tabet af ham for „næsten uopretteligt“ og søgte at forebygge Afskeden ved at foreslaa ham at tage et Aars Permission, men han svarede, at han allerede havde været for længe borte fra Kapellet, og at en saa lang Permission kun vilde bevirke, at det faldt tilbage til den Insubordinationstilstand, hvori han forefandt det ved sin Ankomst*). Forgjæves lød en almindelig Beklagelse. Hauch nødsagedes til at skrive Forestillingen om Afsked, men medens han var ifærd hermed, dukkede et Haab pludselig op. Hofvioloner kom og viste ham en Skrivelse fra hele Kapellet, 37 i Tallet, til Schulz om, at han vilde forandre sin Beslutning og tage Afskedsbegjæringen tilbage, og de bade nu Hauch om at lade Sagen hvile til Skrivelsen var bleven overrakt Schulz og han havde svaret. Brevet var saa hjerteligt og indtrængende som muligt (3). „De maa ikke forlade os, Hr. Kapelmester, derom bede vi alle, for den gode Musikmags Skyld bede vi ogsaa.“ De tilbød at ville komme i hans Hjem og holde Prøve. Koncertmesteren vilde hos ham lade sig underrette om Tempi og Udtryk. Hauch lovede strax at efterkomme deres Ønske, ja, vilde skaffe Schulz en toaarig Permission, hvis han vilde blive. Dybt bevæget læste Denne Skrivelsen, og han vaklede i sin Beslutning, men hans Læge, Winsløw, lagde det afgjørende Lød i Vægtskaalen (4). Han svarede Kapellet, at han skyldte sin Kone og sit Barn at holde sig ilive, og blot at blive fra Orkestret vilde ikke være tilstrækkeligt. „Hvor vil jeg faae min Musik igjen at høre og at høre som her? Tak for Deres Kjærlighed og Venskab, De i 8 Aar saa uafbrudt har vist mig!“ (5).

I Prag saae det ved denne Tid ligesaa uheldigt ud for Kunzen som to Aar tidligere i Frankfurt. Hans Engagement var hævet, og han havde ingen nær Udsigt til nogen Ansættelse. Herom havde han underrettet Schulz, som Intet glemte, da Hauch spurgte ham, hvem der skulde være hans Efterfølger. Han udtalte, at i Kapellet var der Ingen, som forenede Videnskab med Autoritet, og at Kunzen besad alle Egenskaber til at blive Kapelmester. Han havde fuldkomment tilegnet sig det danske Sprog, vundet Bifald med sin første Opera „Holger Danske“, hvis første Akt „for Kjendere indeholder virkelige Mestertræk

*) Andr. fra Schulz til Hauch ¹⁰/₂ og ²⁵/₂ 1795.

af et fortrinligt Geni“, og som Dirigent erhvervet sig en saadan Færdighed, at de sværeste Operaer af Mozart, „som nutildags synes at være gode Musikdirektørers Prøvesten“, havde gjort den største Virkning under hans Ledelse. Desuden dvælede han ved Fru Kunzens Kapaciteter. Hun er, sagde han, en vel instrueret Sangerinde, som her vilde være istand til at danne gode og skolede Elever og „til en saadan trænge vi i højeste Grad, thi vore to dyre Syngemestre kunne dog slet ikke komme i Betragtning, især i Henseende til kvindelige Elever“ (6).

Hauch bøjede sig for Schulz' Anbefaling, men var fuldt bestemt paa at udnytte den 34aarige Kunstner som „ikke fornem Kapelmester“, og saa forsigtig gik han frem, at Kunzen end ikke skulde hedde Kapelmester, men Musikdirektør, og Engagementet kun være en Prøve for to Aar. Fru Kunzen havde maaske gjort Udslaget. Hun hørte med i Engagementet, skulde som Kammersangerinde optræde ved alle Hof- og Hofkirkekoncerter, uddanne Sangerinder og paa Forlangende indstudere et og andet Syngparti med dem. Nu levede Kapelmesterens Kompositionsforpligtelse op, og det uagtet Ægteparret lilsammen kun skulde have 1200 Rd.

Kunzen blev der paalagt mere end oprindelig Schulz. Han skulde aarligt skrive et stort Syngestykke eller „to mindre i det Mindste“. Hvad Kirkemusik angaar, havde Numsen dog ikke rent ud talt om Kompositionsforpligtelse til Schulz, ihvorvel den var underforstaaet. Nu forlangtes det ligefrem, at Kunzen skulde komponere, hvad der behøvedes ved Hoffet, i Hofkirkerne eller andre Kirker, hvor det højkongelige Herskab var nærværende, saavel Passionsmusiker som andre Kirkemusiker. Desuden skulde han som Schulz bistaa Kirkerne ved Koncerter. Aabenbart træder det frem, at den store Kirkemusik var bleven etableret i et Omfang, som selve Numsen ikke havde turdet vente.

Schulz indstilledes af Hauch til Afsked i den samme Forestilling, der drejede sig om Underhandlinger med Kunzen (7), „Den værdige Kapelmester Schulz“, som Kongen sagde i Resolutionen (8), blev det tilladt at nyde sin Pension, 1333 Rd. 2 Mk., hvor han vilde. Efter at Hauch havde skrevet til Kunzen i Prag om Betingelserne ved Ansættelsen, svarede denne indvilgende, men forlangte 300 Rd. i Rejsepenge og ligesaa meget, hvis han efter de to Aars Forløb forlod Tjenesten, hvilket gik i Orden

ved Ansættelsen 18. April 1795. Den 25. s. M. skrev Hauch til Kunzen, at han glædede sig til snart at se ham.

Schulz vilde tilbringe de første Vintre i et sydligere Klima, men dog virkeligjøre Drømmene om Eutin, hvor der strax lejedes Bopæl til ham og Familien. „Nabo Schulz!“ udbrod Voss henrykt. Hauch ønskede inden Afrejsen megel hans Bistand ved Forskjelligt, der var at ordne i Anledning af Kunzens Ansættelse (9). Navnlig skulde Kapelmesterens (Musikdirektørens) og Koncertmesterens Forretninger nøje bestemmes, og Schulz, der var vant til at skrive Fundatser, paatog sig Arbejdet, som heller ikke kunde udføres af nogen Anden. Af hans private Forslag til Hauch fremgik to kongelige Instruktioner af 24. September 1795, den ene for Musikdirektør Kunzen, den anden for Koncertmester Schall.

2.

Orkesterklaveret. Anden Akkompagnatør. I Kapelmesterens Forfald. Orkesterklaveret forsvaret af Schulz. Instruktionerne til Kapelmesteren og Koncertmesteren. Den Sidstes Funktioner. Instrumenternes Stempeling. C7-Instrumenterne. Schnabel. Anførslen ved Danse og Balletter. Kapelchefen. Orkesterklaveret. Hørlig og synlig Dirigeren.

Klaveret havde i umindelig Tid været nødvendigt ved alle store Sangopførelser i Kjøbenhavn og andetsteds. Det hørte til i Operaorkestret, og der var ikke nogen Kirkemusik med Sang og Orkester, uden at et Klavicymbel maatte gjøre Tjeneste og Stemmeren være tilstede. Orkestret vedkom paa en Maade ikke Sangerne. Klaveret var deres Instrument. Ved det havde de lært at synge, det lyttede de efter, og det lystrede de. „Klaveret,“ sagde Schulz, „er for Sangerne, hvad Suffløren er for Skuespillerne.“ Den, der spillede Klaveret, var selve Kapelmesteren. Udenfor Sangverdenen eksisterede han egentlig ikke. Idet han dirigerede Sangerne ved Klaveret, dirigerede han Helheden.

Saaledes kom Orkestret paa sin Side til at respektere Ordrene fra Klaveret, der pristes af Schulz, fordi det i saa høj Grad fremmer den menneskelige Stemmes Forbindelse med Instrumenterne. Klaveret stod til en vis Grad ved sin ejendommelige Rolle helt udenfor Orkestrets Instrumenter, og blendedes dets Toner ind overalt, var det ikke for at høres af Publikum, men for at instruere og minde Scene og Orkester om Takt, Tone og Udtryk, en tonende Taktstok.

Dets Rolle gik dog endnu videre. Der findes i Sartiske og Keiserske Partiturer lejlighedsvis en selvstændig Klaverstemme, hvilket dog er at betragte som en ren Undtagelse. Adskillige Partiturer forudsatte en vis harmonisk Assistance fra Klaveret, og selv naar det ikke var Tilfældet, kunde lidt harmonisk Oppudsning ved Hjælp af Klaveret være ønskelig. Schulz sagde, at det udfyldte alle Huller eller det Tomme ved Udførelsen.

Den ved Klaveret dirigerende Kapelmester havde saaledes en Opgave, der var meget forskjellig fra en senere Tids. Idet han dirigerende akkompagnerede, blev han halvvejs en Akkompagnator. At en for det Orkestrale næsten fremmed Musiker som Wernicke, der kun anbefalede sig som Klaverspiller med musikalsk Indsigt, kunde blive udset til Kapelmester, var ene muligt derved, at Kapelmesteren først og fremmest ansaas som Klaverspiller. Schulz tænkte sig jo Orkestrets første Klaverspiller eller Akkompagnator som en Art Vicekapelmester, der trak Læsset. Om Klaveret drejede sig Alt.

I Orkestrets Midte stod et „Clavecin royal“. Saaledes betegnedes det af Stemmeren Speer, der sagde, at det var meget møjsommeligt at vedligeholde med Streng, hver Uge omtrent 6 Gange til Prøver og Opførelser (1). Paa dette Clavecin royal stod Partituret, som Kapelmesteren spillede efter. Men han kunde ikke vende Blad efter Behag, da han havde den særlige Forretning at være Bladvender for To, der sad hver ved sin Side af ham, en Violoncellist tilhøjre og en Kontrabassist tilvenstre. De Tre dannede i Forening Musikens „Fundament“. Det var meget generende for Kapelmesteren, men den fundamentale Trethed herskede overalt, hvor der var Orkesterklaver. Violoncellistens Rolle udførtes gjerne af Morel, om hvem Zinck i den bedste Mening skrev, at naar han ikke plagedes af Gigten, kunde man ganske forlade sig paa ham. Nærmest ved ham sad den anførende Primoviolinist, Koncertmesteren.*)

*) Hasses Operaorkester-Ordning i Dresden i Aarhundredets Midte, gengivet med Afbildning af I. I. Rousseau i Dictionnaire de musique, gjaldt vistnok for visse Hovedtræks Vedkommende endnu, men saa mange Blæseinstrumenter, som dér angives, maa skyldes Fantasien. Det i Midten staaende Flygel med tilhørende Kontrabas og Violoncel delte Orkestret i to Halvdele. Den højre var besat med Strygeinstrumenterne, saaledes at Primoviolinisterne sad i en Række med Byggen mod Publikum og vis-à-vis Sekondviolinisterne med Byggen mod Theatret, imellem dem Bratschister, til Siden Violoncel og Kontrabas. Den venstre Halvdel var paa lignende Maade besat med Blæseinstrumenterne. Trompeter og Pauker dannede paa begge Sider de yderste Fløje. Ordningen maa have frapperet Rousseau som Franskmand, da man i Frankrig ikke brugte Klaver.

I Dresden besad Orkestret foruden Kapelmesterens Flygel endnu et Flygel yderst ved en Side for anden Akkompagnatør. Det andet Klaver havde det danske Theater ikke, men derimod fra Naumanns Tid den anden Akkompagnatør, maaske som en Slags Erstatning for den forduftende første Akkompagnatør. Han hed egentlig Elev ved Akkompagnementet, men da Skuespiller Preisler ogsaa overtog denne Rolle, mente Numsen, at det ikke passede sig at kalde ham Elev „i Henseende til hans Alder og allerede erhvervede Færdighed i Musiken“. Da han havde lagt sin Dygtighed for Dagen ved at spille Harpepartierne i et Syngestykke og en Ballet paa Clavecinet i Orkestret, kan det tyde paa, at Pladsen nærmest var beregnet for slig extraordinær Virksomhed (2). Schulz mente, at anden Akkompagnatør kunde undværes, men at han, da Gagen var lille — 200 Rd. — kunde beholdes, navnlig for at vikariere ved ofte opførte Syngestykker.

Var første Akkompagnatør under sædvanlige Forhold usynlig i Orkestret, hed han dog ikke for Intet saa. I Kapelmesterens Forfald skulde han nemlig træde i hans Sted ved Klaveret, og da Schulz af og til var syg, tilsidst i meget lang Tid, fik Zinck at mærke, at han var første Akkompagnatør. Alligevel fungerede han ikke som Kapelmester. Thi i det Øjeblik, han under Kapelmesterens Forfald traadte til, foregik der en ejendommelig Deling af Magten. Koncertmesteren blev da Akkompagnatørens Med-dirigent. Dette Tomands-Regimente var selvfølgelig misligt. „Af deres Enighed eller Uenighed“, sagde Schulz, „afhænger det, om det bliver rigtigt eller urigtigt, godt eller slet, og om overhovedet de mange, om jeg saa maa sige, smaa Tjenester, der bidrage til det Heles Præcision og Orden, blive ydede med Imødekommenhed. Grænserne for, hvor vidt Enhver af de To maa gaa, er det aldeles umuligt nøje at bestemme, og netop derfor bliver Uenighed, som, naar Talen er om en kort Tid, neppe er at befrygte, i Længden uundgaelig“ (3).

Dette Forhold fik Schulz ændret ved Instruksen til Schall. Her bestemtes, at i Musikdirektørens (Kapelmesterens) Forfald skulde Vokalmusiken (Syngestykkerne) bestyres af Koncertmesteren tilligemed Akkompagnatøren, „dog saaledes, at Denne ikke bekymrer sig om Andet end de syngende Personer, da Bestyrelsen af det Hele staaer under Koncertmesteren“. Herved blev Klaverets Magtstilling, der allerede havde været truet ved Tomands-Regimentet, røkket meget føleligt, og det første store Skridt til dets Detronisering var gjort.

Paa Numsens Tid var Orkesterklaverets Nødvendighed bleven bestridt, og han indhentede Erklæringer fra Udlandet, men de bragte ham ingen Klarhed i Sagen. Schulz stod da frem som Klaverets Ridder og talte dets Sag med Varme. Han kunde ikke tænke sig, yttrede han, en godt udført Sangmusik uden Klaver. „Jeg veed, at man i Frankrig ikke benytter Klaveret, fordi Sangerne dér dannes efter Violinen, men det er ogsaa bekjendt nok, at franske Sangere og deres Methode ikke staaer i det bedste Ry. Hertil kommer, at ved de franske Théâtre holdes der istedetfor en Akkompagnatør en Musikdirektør (maitre de musique), som har Partituret foran sig og banker Takten. Om vi vilde gjøre vel i at efterligne de Franske heri, og om vor Udførelse og vore Kasser vilde vinde derved, lader jeg staa hen“ (4).

At Schulz rakte Haanden til Klaverets begyndende Tilside-sættelse, hvis Konsekvenser han neppe forudsaa, laa maaske, da et Valg skulde træffes mellem Akkompagnatøren og Koncertmesteren, noget i Hensynet til Schalls Anførelsetalent, men desuden maatte han bøje sig for Udviklingen.

Føreren for Primoviolinerne eller Koncertmesteren var med Orkestret voxet i Betydning, ja, i den Grad, at de to Instruktioner til et vist Punkt opstillede en Magtdeling mellem ham og Kapelmesteren. Det kunde tage sig ud, som om det Instrumentale og det Vokale var to forskjellige, af hinanden uafhængige Verdener. Schalls Instruktion var det fuldkomne Sidestykke til Kunzens. I hin skildredes, hvad Schall som Instrumentalmusikens Behersker havde at gjøre, i Kunzens, hvad hans Embede som Vokalmusikens Bestyrer førte med sig. Det nedarvede Princip om Kapelmesteren som Sangdirigent stod i fuld Glorie. Men drog man vide Konsekvenser af Koncertmesterens Tilknytning til Instrumenterne og Kapelmesterens til Sangen, glemtes det dog ikke, at om hin var Konge, var denne Kejser. Kapelmesteren havde efter sin Instruktions § 1 „alt det, som hører til Orden og Bestyrelse ved alle vore Vokalmusiker under sig“, og Koncertmesteren efter sin § 1 „Orden og Bestyrelse ved alle vore Instrumentalmusiker“, men Kapelmesteren havde dog Overopsynet over Kapellet og Ret til ved al Sangmusiks Opførelse at gjøre Erindring om, hvad han maatte finde nødvendigt.

Koncertmesterens vigtigste Hverv var at spille for som Primoviolinist og som Fører for sin Stemme faae den øvrige Del af Orkestret til at følge efter, hvilket ikke hundrede, at anden Violin specielt havde sin Fører. Saa saare Kapellet fik sin første Kon-

certmester i Hartmann, blev det til ham og ikke længere til Kapelmesteren, at en aarlig Sum udbetaltes for at anskaffe og lade Instrumenter reparere. Denne Del af hans „Orden og Bestyrelse“ var altsaa gammel nok. Fremdeles skulde han bestemme de forskellige Instrumenters Plads, „saaledes at ethvert forskaffes den bedst mulige Virkning paa sit Sted.“ Han skulde have sin Opmærksomhed henvendt paa „rigtigt og overensstemmende Foredrag hos alle de øvrige Instrumentalister, hvilke i den Henseende ganske ere ham undergivne og pligtige at rette sig eftersom han anfører.“ Naar rejsende instrumentale Virtuoser kom til Byen, skulde de henvende sig til ham, som da undersøgte deres Adkomst til at spille ved Hoffet, medens Kapelmesteren skulde bedømme rejsende Sangere og Sangerinder. Koncertmesteren skulde endvidere indestaa for en rigtig og ren Stemning af Instrumenterne. Han havde nøjagtigt at stemme sit eget Instrument efter den antagne Stemmegaffel, og de Andre skulde da stemme deres Instrumenter efter ham. En ny Kammertone indførtes 1792 (5).

Endnu havde Koncertmesteren et Hverv, hvis Frugter Kapellet bestandig har for Øje. Det ejede selv de Instrumenter, som brugtes, og det paahvilede Koncertmesteren efter Instruksen at forsyne dem med det antagne Stempel. Stemplingen foregik højtideligt i Overværrelse af Kapelchefen, som havde Stemplet i Forvaring, og skete for Strygeinstrumenternes Vedkommende ved, at Mærket C7 indbrændtes paa „Nakken“. Dette Mærke staaer klart og tydeligt paa 20 Strygeinstrumenter (9 Violiner, 3 Bratscher, 4 Violonceller og 4 Kontrabasser), som alle ere i Brug den Dag i Dag, og af hvilke flere, som de 3 Kontrabasser, der mod Sædvane ikke have Aarstal og Fabrikmærke og kunne være meget gamle, skulle være fortræffelige; desuden kunne nogle Violiner være stemplede, som ligge forvarede, uden for Øjeblikket at bruges. I Modsætning til de Tiden trodsende og ved Tiden forædlede Strygeinstrumenter ere saa godt som alle gamle Blæseinstrumenter forsvundne som Dug for Sol. Kapellet brød sig ikke om at danne et Museum af dem; de kasserede Exemplarer opbevarede, til de bleve solgte ved Auktion eller forærede bort eller paa anden Maade skaffedes til Side. Et Par fortrinlige Bassethorn skal Kapellet besidde, men deres Alder kjendes ikke.*)

*) Til „C7“ høre en Stainer Violin (1667) og en Meinertzen-Bratsch (1698); ustemplet er en Amati-Violoncel, som skal være udmærket, og en David Dechler-Violin (1739). En Amati-Violin (1600) er stemplet FR VI, en af de faa der, saavidt vides, har dette Mærke.

En Hofviolon, endda Blæser, har forevigt sit Navn ved 3 af C7-Instrumenterne, nemlig den oftere nævnte Fagottist Schnabel, som har forfærdiget dem. „I. H. Schnabel musicus regius fecit Hauniæ“ staar med Aarstallet trykt paa en Seddel paa Bunden af en Bratsch (1788) og to Violonceller (1789 og 1792) og ovenover er indbrændt „I. H. S.“. De skulle være gode. Der er i vore Dage ganske enkelte Violinister, som benytte deres eget Instrument, men i det store Hele er det C7-Instrumenterne, der lyde.*)

Koncertmesteren var efter Instruksen fritaget for at anføre ved Dansemusik, hvilket paahvilede Repetitøren. Men herfra var der en vigtig Undtagelse, nemlig de Danse eller Balletter, som hørte til et Syngestykke. „Disses Opførelse,“ hed det, „paaligger og tilkommer Concertmesteren.“ Anførselen ved Syngestykker gik altsaa, idet Dans eller Ballet begyndte, fra Kapelmesteren over til Concertmesteren, hvilket var i Kraft af Principet om, at hin ene og alene havde med Vokalmusik at gjøre, og det fulgte ogsaa af, at Klaveret her tav. I Lighed hermed skulde det synes, at Concertmesteren ogsaa anførte Ouverturerne, men herom tale Instruksen ikke.

At Concertmesteren anførte Mellemskuespillemusikken ved Skuespillene, var en Selvfølge, og ligeledes dirigerede han ved Skuespillene med Sang og Musik.

Under Kapelmesterens specielle Tilsyn stod Syngeskolerne. Han skulde sørge for at være hyppigt nærværende ved Syngelktionerne. Trods det nære Forhold, han herved og paa anden Maade stod i til Theatret, sorterede han udelukkende under Kapelchefen. Dette havde ikke meget at sige i de Perioder, 1794—98 og 1801—11, da Hauch tillige var Theaterchef. Men hver Gang, han traadte fra som Theaterchef, skulde hans fuldkomne Uafhængighed af Theatret som Kapelchef — hvilket Princip jo var fastslaaet af Numsen — pointeres paa det Skarpeste. Saaledes blev det blandt Andet befalet Theaterdirektionen, at naar den havde et eller andet Stykke, til hvilket den ønskede Kunzens Komposition, skulde den sende Stykket til Kapelchefen, som gav Kunzen den fornødne „Ordre“ og meddelte Theatret, naar Arbejdet var fuldført, en Regel, der endog udvidedes til Ikke-Kapel-

*) Schnabels Stilling som Reparatør og Leverandør af Strenger til Kapellet overtoges efter hans Død af Instrumentmager Andreas Hjorth, af hvem Kapellet har en C7-Violin (1800). Fra 1813—33 var Kontrabassist Haskerl Indehaver af denne Stilling, hvorefter den atter gik over til Hjorth og hans Descendenter, som har den endnu. — En dansk Cello-C7 er af Marstrand.

mestre, der skulde komponere Noget for Theatret. I Sygdomstilfælde skulde Kapelmesteren ikke sende Melding til Theatret, men til Kapelchefen „paa det at Akkompagnatøren kan tilsiges at overtage det Fornødne“. Ganske paa samme Maade forholdt det sig med Koncertmesteren, der ogsaa sorterede umiddelbart under Kapelchefen, til hvem han skulde sende Sygemelding og henvende sig om alt Muligt. Herved var hans Selvstændighed overfor Kapelmesteren sikkert.

De to Magter skulde synes at kunne blive et Bytte for idelige Konflikter, hvorfor Instruktionerne indeholdt en Slutningsparagraf til hver især, der lagde dem „den fuldkomneste og muligste Endrægtighed“ paa Sinde. Det tjener til de Tvendes Ære, at denne Paragraf blev overholdt.

Kunzen var ved sit Engagement udtrykkelig forpligtet til at dirigere ved Klaveret. Da Zincks Søn Ludvig i 1798 ansattes som Elev ved Akkompagnementet, skulde han, „naar Kapelmesteren ikke selv sidder ved Klaveret, og Syngestykkets Natur det tillader, akkompagnere i sin Faders Sted, naar han formedelst en eller anden Aarsag skulde være fraværende.“ Orkesterklaveret var altsaa i samme Brug som paa Schulz' Tid, men Udtrykket „og Syngestykkets Natur det tillader“ viser, at man nu kjendte Syngestykker, hvis Natur ikke tillod Klaveret. Samme Aar benyttedes et Klavicymbel ved en Koncert i Frue Kirke, hvor Kuppet assisterede. Men to Aar efter forbød Hauch at bruge Klaver ved „Hofkoncerter og Passionsmusiker“. Da der her blev sunget efter Noder, har vel især Solosangerne kunnet undvære Klaveret, og Hauch motiverede Forbudet uden at tale om Solosangerne ved, at Koret maatte være saa indexerceret, at det kunde staa paa egne Ben.

Al Dirigeren var væsentlig horlig, og det synes, at Schulz forudsatte, at vilde man ikke have Klaveret, maatte man ty til den franske Banker med en Stok. Men en Dirigeren for Øjet havde dog aldrig været ukjendt. Holberg skildrede, hvorledes Kantoren under Kirkesangen fægtede i Luften med en stor Rulle Papir. Naar Koncertmesteren i Kapelmesterens Forfald havde Overdirektionen, maa han ved mangen Lejlighed have ladet Spillet fare og takteret med sin Bue. Ogsaa Kapelmesteren maa ofte have grebet til at slaa Takt med Haanden, eller hvad han kunde faa fat paa. Den franske Takterstok laa meget nær, uden at den franske Hamren behøvede at efterlignes. Da et kolossalt Apparat blev sat i Bevægelse i Wien ved den første Opførelse af Haydns „Skabelsen“ (1797), benyttedes den hørlige og synlige

Dirigeren, men den sidste var Hovedsagen. Personalet opstilledes amfitheatralsk. Nederst sad Kapelmester Weigl ved Klaveret, omgivet af Solosangerne og Koret og assisteret af en Violoncel og en Kontrabas. Et Trappetrin højere stod Haydn selv med Anførerstavens. Atter et Trappetrin højere stod paa den ene Side Primoviolinisterne, anførte af Paul Wranitsky og paa den anden Sekondviolinisterne, anførte af Anton Wranitsky. I Italien var Orkesterklaveret endnu uundværligt i Rossinis Tid. Intet Land har æret Klavertraditionen som England (London). Efter at Klaverets Brug var ophørt, saaes der dog ved Koncerter et Klaver i Orkestret. Der sad en Musicus ved det med Partituret foran sig endog under Symfonier; han rørte ikke Instrumentet, havde Intet at gjøre, men Synet af ham var nødvendigt.

3.

Schulz. Kunzens faste Ansættelse. Kapellet. Koncerter. Mozart. Schulz. Dramatiske Værker af Kunzen. „Arions Lyre“. Schulz' sidste Tid og Død. Hans Betydning.

Schulz forlod Kjøbenhavn 22. April 1795 og sejlede til Kiel i Selskab med Fru Frederikke Brun, Louise Bernstorff og flere andre Bekjendte. Hans Kone med det spæde Barn, Wilhelmine, kaldet Minchen, født i Kjøbenhavn 16. Marts 1794, blev foreløbig tilbage, da der var meget at ordne og sælge, saaledes hans Landsted i Frederiksdal, hvor han allerede boede om Sommeren fra 1790 og skrev „Høstgildet“. Han haabede, at han ogsaa fraværende kunde vedblive at virke for Danmark, navnlig ved at udarbejde den længe paatænkte Koralbog og skrive Sange, „hvis Nytte for Publikum, naar de ere hensigtsmæssige, er utvivlsom, og som meget kunne bidrage til at udbrede Sansen for det Skjønne og Gode“ (1).

Neppe mange Uger efter kom Kunzen. Længe havde han været omtumlet, og han havde prøvet Lykkens Omskiftelser, mest dens onde Lune, nu følte han sig i Havn. Han tog fat med brændende Lyst og Ungdomskraft. Vejene fandt han banede, han skulde ikke begynde, men fortsætte. Endelig var der kommen en Kapelmester, som ikke havde Noget at udsætte paa Kapellet! Det lignede ham, var selv ungt og fortrinligt saa godt som over hele Linien. „Hr. Kunzen“, som han kaldtes paa Plakaten, bestod sin to Aars Prøve glimrende. Inden Tiden var omme, indstilledes han af Hauch til Kapelmester, „da han har viist, at han baade

besidder udmærkede Kundskaber og har fuldkomne Talenter til at kunne forestaa Kapellet“ (2).

I pekuniær Henseende avancerede han foreløbig ikke, da han endnu i to Aar skulde staa paa den Gage, han havde.*) Alligevel kan den være betragtet som forhøjet. Thi Fru Kunzen, hvis Gage havde været indbefattet deri, taltes der ikke mere om son: Sanglærerinde ved Theatret. Det varede længe, inden hun kunde synge Dansk, om hun nogensinde lærte det. Iøvrigt var hun virksom i Lærerfaget, og som fint uddannet Sangerinde svarede hun ganske til Forventningerne. I 1806 gav hun en Koncert i Theatret.

Kapellet kunde prise sig lykkeligt ved at blive offentlig rost baade af sin Kapelmester, der skrev anonymt i „Allg. mus. Zeitung“ (1799) og af sin første Akkompagnatør, Zinck, der i sit Skrift „Die nördliche Harfe“ endog berørte enkelte Violoners personlige Dyder ligesom Morels Gigt. Kunzen glædede sig først og fremmest over Schall, „som ubestridelig har bidraget meget til Orkestrets dygtige og mesterlige Exekution og som tillige er en flink Komponist og smagfuld Solospiller“. Karakteristisk for Kapellet, yttrede han, var, at det ikke lod Virtuositeten raade, „der er en Sygdom i de fleste Kapeller, da Virtuoserne sjældent ere gode Orkesterspillere“; hos de mest fremragende som Lem, Tiemroth, Ph. Barth, Schicht, Seydler var der heller ikke Spor af den „anmassende Stolthed, der saa længe har skjæmmet denne Klasse af Kunstnere“. Kun beklagede han, at Akustiken i Theatret var saa slet, at Den, der ikke havde Lejlighed til at høre Kapellet ved Hoffet, maatte gjøre sig en urigtig Forestilling om dets Virkning

Alt stod i Solskin for ham. Ved Hoffet forefandt han en Samling kirkelig Musik, der maa have været reddet fra Slotsbranden; den var vel ikke stor, sagde han, men havde neppe sin Mage i hele Europa. En stor Plan blev lagt til ugentlige Søndagskoncerter i Theatret af Kapellet og Sangerne; den strandede, men han havde Koncerter nok at glæde sig ved, navnlig Enkekassens, der fra 1797 udelukkende henlagdes til Theatret uden derfor at opgive Kirkemusik. De mange Klubber med deres ugentlige Koncerter, af hvilke Kunzen især fremhævede det har-

*) Efter de to Aar skulde han have 200 Rd. mere og derpaa endnu, „naar en af de Kapelmestre, der staa paa store Pensioner“ — Scalabrini, Wernicke, Schulz — „ved Døden afgaar“, 200 Rd., men højere end 1600 Rd. maatte han ikke stige.

moniske Selskabs og det musikalske Akademis, truede vel med at gøre Enkekassekoncerterne Afbræk, men han trøstede sig med den Hvile, Publikum nød i de fire Sommermaaneder, saa man med fornyede Kræfter styrtede sig i Koncerternes Hav.

Havde Schulz hvilet i olympisk Ro, kun med Blikket fæstet paa den Haydnske Symfonis store Nyhed, blev Kunzen Fremskridtsmanden, paa hvis Banner Mozarts Navn stod skrevet. I Prag, Mesterens kjære, forstaaende By, var han bleven grebet og opfyldt af denne mægtige Kunst, og som han dér havde formaaet at fremføre den, saaledes vilde han som Kapelmester vie den sine bedste Kræfter. Det første Værk, han dirigerede ved en Enkekassekoncert, var en „stor Symfoni“ af Mozart, lidt senere bragte han første Akt af „Tryllefløjten“. Men med Mozarts Opera vilde det længe ikke gaa. Et Forsøg, han gjorde med „Cosi fan tutte“ („Elskernes Skole“) mislykkedes ganske, da der herskede den største Konfusion ved Opførelsen; Omklædninger og Dekorationsskifte foregik saaledes i urette Tid, at en af de Agerende paa Scenen udbrod: „hvilket Kogleri!“ Hvor mange Hindringer Kunzen end mødte, og hvor langt han end kom til at staa fra det Maal, han havde sat sig, har en Propaganda dog aldrig været lykkeligere. Jordbunden var iforvejen beredt, og Kjøbenhavn blev efter sit Sindelag et andet Prag. Weyse ilede fra Symfonikonserter hos Zinck paa Blaagaard til Schall for hos ham at høre Haydnske og Mozartske Kvartetter, og til Kunzen for med ham at studere Mozartske Partiturer. „Gid jeg kunde være den Tredie,“ skrev Schulz fra det Fjerne.

Han var bleven nogle Maaneder i Kiel for at konsulere en Læge og afvente Familiens Ankomst. De toge derpaa til Eutin, hvor han hurtig kom paa det Rene med, at dér vilde han ikke blive boende. For den kommende Vinter blev den Bestemmelse tagen, at Hustruen og Minchen skulde være hos Onkel Sievert i Rheinsberg og han selv opholde sig i Lissabon. Han rejste til Hamborg for derfra at sejle med „Jupiter“ til Lissabon i Følge med sin gamle Bekjendt, den forrige Theaterchef Warnstedt. Dennes mindre varme Forhold til Numsen havde ikke hindret, at Schulz stod paa den bedste Fod med dem Begge; med Warnstedt havde han haft Uvillien mod den store Opera tilfælles, men fastere Baand skulde dem sammen. Ventetiden i Hamborg blev utaalelig lang. Schulz skrev, at, da han mærkede, at Warnstedt tog ligesaa meget

Hensyn til ham som til sig selv, lagde han Alt i hans Haand. Endelig sejlede „Jupiter“, og den 2. Oktober passerede de forbi Cuxhaven, men allerede den følgende Dag brød en Storm løs. Schulz lod sig binde fast til en Kanon paa Dækket for at iagttage Uvejrets Rasen — det blev der Tid nok til. Skibet tumledes om, Kursen blev mod Nord istedetfor mod Syd og efter henved en Maanedes farefulde Sejlads under idelige Storme havnede de ved Arendal 30. Oktober.

Her nødtes de ved forskellige Omstændigheder, navnlig Skibets Reparation, til at blive. Arendal gjorde dog ypperlig Fyldest for Lissabon, og Schulz befandt sig paa et slemt Tilbagefald nær godt i den nordiske Vinter, og frydedes over den storartede Natur. Lægen i Arendal fraraadede ham at rejse til Lissabon. De to Venner skiltes endelig, idet Warnstedt alene sejlede dertil 25. Februar Kl. 11 om Formiddagen med „Jupiter“. „Jeg saae efter ham,“ skrev Schulz til Voss, „langt ud i Havet fra en Klippespids og var meget bevæget. Han var det ikke mindre. Han var min trofaste Rejsefælle, mit hidtidige næsten eneste Selskab, han blev sig selv altid lig, altid lige venlig, lige deltagende, lige tjenstfærdig og i Sandhed ædelsindet. Kl. 1 kunde jeg ikke mere se Skibet. Jeg ønskede min Ven med Taarer i Øjnene en lykkelig Rejse og gik, nu for første Gang uden hans Ledsagelse, alene hjem.“

Sorejsen tilbage til Hamborg tiltraadtes 1. April og forløb i det skønneste Vejr. Schulz slog sig nu med Familien ned i Lüneburg (3). Men heller ikke her syntes han om at være, især da hans Læge blev forflyttet, og de drog efter et halvt Aarstid til Rheinsberg, foreløbig tyende til Onkel Sievert, der, som sædvanlig, modtog dem med aabne Arme. Her hørte han ved en Hofkoncert for første Gang Ouverturen til „Don Juan“. „Den henrev mig,“ skrev han, „ved den Aand, som lever og raader deri. Det er dog forunderligt, hvad den blotte Instrumentalmusik formaaer. Man røres, rystes, opløftes uden selv at vide hvorfor. Men ogsaa kun Mozart og Haydn formaa at give deres Instrumenter denne Aand og denne Deklamation“ (4).

Schulz forlangte for at komponere, at et vist Ideal foresvævede ham. Saa fordringsfuld var Kunzen ikke, han vilde komponere à tout prix. Man kunde heller ikke forlange mere, end at han i sin anden Saison bragte tre Syngestykker, det lille „Hemmeligheden“, „Vinhøsten“, som jo var ældre, og „Dragedukken“; alle gjorde de stor og fortjent Lykke, „Vin-

høsten“ er vel nok hans friskeste og yndefuldeste Værk. Nu var „Erik Ejegod“s Tid kommen. Denne Arv efter Schulz lod han ikke ligge. Man havde rent glemte Fødselsdagsopera, ja, egentlig Opera overhovedet; som Fødselsdagsgave blev den dobbelt velkommen. I Holgerfejden havde et af Epigrammerne til Baggesen lydt:

„Din Helt er ejegod, med Grund Du ønske maa,
Dit Publikum vil være ligesaa.“

Dette blev nu just ikke saa ganske Tilfældet i Henseende til Kritikens Forhold til Baggesen, hvilket ikke er saa underligt, da Handlingen er temmelig skruet, men ved Hjælp af Kunzens Musik gjorde Operaen Lykke og blev staaende paa Repertoiret.

Saaledes vare alle de tre Baggesenske Operatexter komne paa Kunzens Haand, men den tredie henlaa rigtignok ufuldført. Dette var mere, end Kunzen længere kunde bære. Hans Æmhed for „Arions Lyre“ kunde maale sig med Baggesens; han troede, den vilde aflokke hans egen Lyre de skjønneste Toner, men det var ham ikke muligt at faae Baggesen til at fortsætte og fuldføre. Han troede og maatte tro, at det aldrig vilde ske, da saa mange Aar vare gaaede, siden Udkastene vare blevne ham overleverede, og for ikke at blive narret for denne Skat, besluttede han at hjælpe sig selv og faae Stykket udarbejdet paa Tysk til Brug i Tyskland, hvilket jo ogsaa havde været en Aftale mellem ham og Baggesen. Han tog en Musiklærer og Kopist Kleiber, senere Amtsforvalter paa Femern, til Hjælp; de benyttede, hvad der var skrevet af Baggesen og føjede Resten til, et gyseligt Produkt kom i Stand, kaldet „Ossians Harpe“, og Kunzen komponerede det og sendte det til Tyskland. Saa vellykket forekom Musiken ham, at han ogsaa ønskede Operaen givet paa det kongelige Theater, hvorfor han under Fortielse af Forfatterskabet bad Thaarup om at oversætte den, men Thaarup sagde, den maatte være skreven i en Vagtstue og vilde ikke. Hvordan det gik til, drejede Sagen sig nu saaledes, at Baggesen selv erklærede sig villig til at fortsætte, hvor han slap inden den labyrinthiske Rejse, uden at ane Noget om det Væsentlige af alt det Mellemliggende. Det af Kunzen saa længselsfuldt ventede Øjeblik var kommet, men der var løbet for meget Vand i Stranden siden sidst. At der forelaa en tysk Oversættelse af det oprindeligt Udførte, vidste Baggesen, der troede, den var besørget af Kunzen selv, og

han hørte, at Texten som tysk var ført noget videre. Han skulde nu fortsætte efter en allerede færdig Musik, og dette havde han ikke Noget imod; han lo, saa han maatte sprække, af Textens Uhyrligheder, og Kunzen med, og de kom saa vidt i Samarbejdet, at Kunzen fik et Forskud paa Komponisthonorar af Theatret. *) Men der var for meget for Kunzen at skjule, Kleiber, Tyskland, Thaarup, og fremfor Alt at hele Operaen var fix og færdig som tysk. Efterhaanden maatte han rykke frem med mere og mere af den tyske Text og Baggenses Latter standsede. Han anede Uraad, kunde ikke trænge ind i Sagen, og de to Hjertens Venner skiltes som Uvenner. Omtrent ved denne Tid opførtes „Ossians Harpe“ i Tyskland og blev udpebet, men „Allg. mus. Zeitung“ bragte en meget lang, indgaaende og rosende Anmeldelse af Musiken.**) Baggesen vidste hverken Noget om det Ene eller det Andet. Offrenes Opera kom foreløbig ikke videre. Men 16 Aar senere opstod den som et Spøgelse fra Graven, bringende Ulykke, ja, Død med sig.

• Havde Rheinsberg foranlediget Schulz' Bekjendtskab med Ouverturen til „Don Juan“, ventede der ham ogsaa anden Glæde. Voss havde oversat hans Thaarupske Hymne. Skribenten, Boghandler Nicolai i Berlin vilde have den opført der, men kom ingen Vej, før den højt ansete Musiker Zelter, særlig bekjendt for sit Venskab med Goethe, tog sig af Sagen og forberedte Hymnen til Opførelse i sit Syngeakademi i Sommeren 1797. Schulz levede op ved Tanken herom, og der kom Bevægelse i de Rheinsbergske Forhold. Han korresponderede med Zelter og yttrede, at han ikke ansaae Hymnen for sit bedste Kirkeværk og aldeles ikke for en stor og betydelig Komposition, men at der intet Valg var, da intet andet af hans kjøbenhavnske kirkelige Værker var oversat (5). Han fik Besøg fra Kjøbenhavn af sin kjære Ven E. Ph. Kirstein med Frue, og den trofaste Voss med Ernestine kom ligeledes. Kirsteins rejste forud til Berlin; med Voss og Ernestine skulde Schulz følges for at overvære Koncerten. Men de maatte rejse alene (6). Han holdtes tilbage ved Sygdom, og med hans Hustru saae det sørgeligt ud, da ogsaa hun var bleven angreben af Brystsyge. Hun døde 8. November 1797. „Jeg har nu,“ skrev han, „i to Ægteskaber set en hel Række haabefulde Børn dø tilligemed deres Mødre og maattet følge dem til Graven“ (7).

*) ^{12/11} 1799.

***) No. 15 og 16 for ^{1/1} og ^{16/1} 1800.

Med den lille „Minchen“, den eneste Tilbageblevne af hans Børn, drog han til Berlin, hvor en Broder, der var Hofmusicus, levede, derpaa til Stettin (8). Her skrev han sit Testamente, hvorefter Kapellet's Enkekasse, saafremt Minchen døde i unge Aar, skulde have 500 Rd. (9). Sit sidste Aar tilbragte han med Minchen, en Lysalf i hans sørgelige Tilværelse, i den lille By Schwedt ved Oderen, hvorhen han var flyttet for en bekjendt Læges Skyld. Han døde 10. Juni 1800 og blev begravet dér paa den „store Kirkegaard“. Ingen Mindesten blev sat paa hans Grav, der er forsvundet for den Søgende. Sit sidste Arbejde, en Hymne efter Horatii Carmen seculare, havde han foræret Enkekassen, som opførte det ved en stor Mindekoncert.*)

Schulz var det Sartske Kapels anden Grundlægger. Ved ham kom man til Ro, han bragte Orden og Fasthed og dannede af det Naumannske Materiale en ny Bygning, hvis Fuldførelse han dog ikke naaede at se. Han optræder som Lovgiver, som Stifter af vigtige Institutioner. Alt foregaaer ligesom Aftenen før en ny Kunsts Frembrud. Derfor er der ogsaa Hvile i hans egen Kunst.

Haard var hans Skæbne, dog sjelden hans Kunstnerlykke. Han gav, hvad man ventede paa og attraaede, han gav det fuldtud, og han lønnedes med en ubegrænset Tak. Var hans Virksomhed forholdsvis kort, efterlod den dybe Spor. To Arvtagere, af hvilke den ene skyldte ham sin Stilling, den anden sin Uddannelse, fortsatte hans Værk. Kunzen blev Schulz med Mozart-Baggrund. Weyse blev en nyere Tids Schulz i forstørret Format. Hans Stolthed, hans trøstende Tanke efter at have forladt Danmark udtryktes i de to Ord: Enkekassen og Weyse. De kunde godt forliges hos den, der satte sin Kunsts Ideal i Foreningen af det Gode og Skjønne.

---

*) Minchen kom i Huset hos Onkel Sievert, som forkjælede hende dygtig. Hun blev lykkelig gift med en Rheinsberger, Betzien, som ejede en Glasfabrik ved Rostock. Her boede de til 1850, da han døde. Hun tog derpaa i Huset hos sin Kusine, Generalmusikdirektør Wieprechts Hustru, i Berlin, og boede der til sin Død i August 1861. Hun var meget musikalsk og spillede til det Sidste Klaver.

XV.

KAPELCHEFEN OG STADSMUSIKANTERNE.

Hauch og Reskriptet: Kjøbenhavn, Slagelse, Kallundborg. Landdistrikternes Frigjørelse. Hauch.

Ansættelsen af Jacobsen som Stadsmusikant i Kjøbenhavn, der afstedkom saa megen Alarm i Kapellet, fik Magistraten ikke længe Glæde af, thi han døde efter tre Aars Forløb 1795. Nu skulde Magistraten erfare, hvad det mærkelige Reskript, udvidet til Kjøbenhavn, betød.

Hauch havde strax sine Garn ude og vilde fange En af To: Zielche eller Zeyer. Paa dem Begge havde Aarene taget betydeligt. Til Zielche skrev Hauch, at han var gammel og svagelig og ikke mere til Nytte i Kapellet, og at Stadsmusikantembedet indbragte 2000 Rd. aarlig. Men da Zielche ikke lod sig fange, kom Turen til Zeyer. Han var rigtignok, da Jacobsen blev ansat, med til at klage over, at Gjedde lod Magistraten raade. Den Gang havde han Lyst til Pladsen, men i Mellemtiden kom han under Vejr med, at Indtægten, skjøndt betydelig, dog ikke var slet saa stor, som han havde tænkt sig. „Seddelpengene“s Afskaffelse forringede den noget. Han svarede derfor Nej. Hauch formanede ham, at „den Gamle, der ikke længere er, hvad han har været, ikke bør staa i Vejen for de Unge“. Men det brød Zeyer sig ikke om.

Alt tegnede nu meget lyst for Magistraten, der, befriet for Zielche og Zeyer, havde Udsigt til at faae Joseph Rauch, der ønskede Pladsen. Magistraten vilde gjerne have ham, og Hauch stillede sig velvilligt. Dette smukke Sammentræf benyttede Hauch til for en Gangs Skyld at lade Reskriptet ske fuldkommen Fyldest. Han præsenterede efter dets Bydende to Andragere til Magistratens frie Valg, nemlig foruden Rauch den aldrende

Kontrabassist i „Orkestret“, Jens Barchager, og gav dem hver et Skudsmaal. Barchager, sagde han, var en gammel Mand og ikke aldeles bekvem til dette Embede, hvorimod Rauch stod i sin bedste Alder, var munter og kjendt med Tjenestens Beskaffenhed. Men uheldigvis trak sig pludselig tilbage, og nu faldt Hauch ud af Rollen.

Han forlangte, at Magistraten skulde tage Barchager. Magistraten svarede, at det ikke stemmede med Reskriptet, og at Hauch selv havde erkjendt, at Barchager var for gammel. Hertil svarede Hauch, at han „ikke tvivlede om“ — hans Yndlingsvending, naar han befalede — at Magistraten vilde tage Barchager, og tilføjede: „de foreslagne Subjekters Duelighed findes ikke i Reskriptet at være en Ting, hvis Bestemmelse forinden Tjenestens Modtagelse kommer an paa Magistraten.“ En Krig truede med at udbryde, men nu trak Barchager sig tilbage. Paa dette Tidspunkt tog Besættelsesspørgsmaalet en helt ny Vending.

Musikantersvend Michael Bentzon var en erfaren Svend, der vidste, hvorledes den stærkeste Fæstning indtages. Han tilbød Hauch at betale i ti Aar 180 Rd. aarlig til Kapellet, hvis han blev Stadsmusikant. Denne Idee forfejlede ikke sin Virkning. Hauch tog ham strax under sine Vinger, men turde dog ikke skjule Sagens Sammenhæng for Magistraten. Denne lod ham da vide, at det aldrig havde været Reskriptets Mening at skaffe Kapelkassen en Indtægt af Musikantembederne. Hertil svarede Hauch, at det ikke stred mod Reskriptets Hensigt, „som unægtelig med Udbredelsen af den gode Smag i Musiken tillige er at forbedre Kapelmusicis Vilkaar“. Bentzon fik Embedet og Hauch Pengene. Han var bestemt paa fremdeles at udnytte dette Reskript, hvis Aand han forstod saa godt.

Det følgende Aar meldte Slagelse Pladsledighed. Kun een Ansøger var til at opdrive i Kapellet, Adjuvanten Johan Chr. Jensen d. Y., der var Violinist og navnlig Paukist. Ham skulde Slagelse tage. Men Magistraten havde ingen Fidus til denne Paukist af „Orkestret“, der skulde gjælde for Hofviolon, og tog Bladet fra Munden. Man kunde ikke være tjent med en saadan Violon, blev der svaret; Chefen skulde efter Reskriptets Ord præsentere to eller flere til Magistratens Valg, og Kapellets Ret ophørte, naar det ikke skete; i ethvert Tilfælde maatte det forlanges, at Jensen først foreløbig kom til Slagelse, for at det kunde undersøges, om han var bedre end Folk af Byen, som

ønskede Pladsen. Hauch stod som himmelfalden ved denne formastelige Tale. „Aldrig,“ udbød han, „havde han hørt noget saa Nyt og Besynderligt! Slagelse Magistrat vilde forstaa sig bedre paa Musik end Kongens Kapelchef! Reskriptet sagde aldeles ikke, at Chefens Ret var udelukket, naar han kun havde eet Subjekt. At Jensen først skulde gjøre Prøve i Slagelse, var noget Uhørt. Hvis Magistraten fremturede, var der ikke Andet for ham, at gjøre end at melde dens pligtstridige Forhold paa højere Steder.“ Magistraten fremturede virkelig, og Hauch gjorde Alvor af Truslen. Den fik fra Kancelliet ligefrem Ordre til „uden Vægtring“ at meddele Jensen Musikantbestalling, og saaledes kom han til Slagelse.

Et ret graverende Tilfælde indtraf med en Violoncellist Førster fra Norge, der ønskede at blive Stadsmusikant et eller andet Sted og til den Ende indsattes af Hauch i Kapellet som Elev uden Gage (1797). Da Kallundborgembedet et halvt Aar efter blev ledigt, kaldte Hauch ham Violon og gjorde ham til Musikant i Kallundborg. Byfoged Bartholin, der var „ene Magistrat i Byen“, havde forgjæves kæmpet imod og sagt, at Reskriptet krævede to eller flere til Valg, at den afdøde Musikants Enke havde gjort sig Haab om Pladsen, og at han ialfald havde lovet hende en lille Pension af Efterfølgeren. Men haanligt svarede Hauch: „denne Pension er vistnok Noget, hvorfor hun vil være Dem meget forbunden, saasom De formodentlig har til Hensigt at betale den af Deres egen Lomme.“

En Skinansættelse i Kapellet som Førsters viser, at Hauch, saa vidt det var muligt, ikke vilde erklære sig renonce. Han vilde, at Reskript-Møllen aldrig skulde gaa istaa. Det maatte ikke hedde sig, at fra Kapellet kom der Ingen. Havde man ingen Ubrugelige i Dag, saa viste de sig maaske i Morgen, og det gjaldt om at redde Pensionen, ikke at tale om, at „Orkestret“ skulde ryddes. Desuden fulgte han kun den Vej, som var angivet ved, hvad der passerede under Numsen og Gjedde, og da Reskriptet udvidedes til Kjøbenhavn, var dets Elasticitet rigtignok dermed saaledes pointeret, at han kunde være sikker paa aldrig at gaa for vidt i sine Fortolkninger.

Men han stod lige ved en ny Tid, som afskaffede adskilligt Gammelt i musikalske Forhold. Landdistrikterne erklæredes for frie, saa de ikke længere vare bundne til nogen Musikant (1), samtidig hævdedes Forbudet mod Instrumenters Brug ved Gudstjenesten i den stille Uge, og endelig skulde de latinske Sko-

lers Disciples Sangopvartning i og udenfor Kirken ophøre (2). I det nye Aarhundrede havde Alle og Enhver Lov til at spille paa Landet ved Gilder og Festligheder, hvorved Musikantembederne meget sank i Værdi, da Indtægten fra Landet spillede en stor Rolle. Musikanterne fortvivlede og saae Fremtiden truet, men en vis Trøst maatte det være dem, at det et og andet Sted gik op for Folk, at de havde haft kunstnerisk Betydning. Ordentlig Musik, klagedes der, hører Almuesmanden, som gjør sin Søns eller Datters Bryllup, ikke mere. Det er en rar Fornøjelse at se Spillemandene et Par Timer efter Festens Begyndelse enten under Bordet eller borte for at udsove en Rus! Den ene Landsbyspillemand løber for at fortrænge den anden, og tilsidst bliver vel alle Bønder Spillemand og forsømmer deres Agerbrug og lader Ploven hvile. Endogsaa Fruentimmer kan man se spille til Gilder. Men hvad Fornøjelse, hvad Opmuntring kan der være ved en Bondes Spil, der undertiden kun kan eet eller flere Lirestykker! Musikanterne kan ikke længere holde Folk som før og ikke leve af Musikanttjenesten alene; unge Mennesker, der har Anlæg for Musik, tør ikke længere indlade sig paa den Vej. Lad os i alle Jyllands Stifter faa de gamle Rettigheder tilbage! Saaledes skrev man fra Viborg til Hauch (3).

Hvad der skulde bøde paa Tabet af Landdistrikterne og gjøre Musikantstillingen taalelig, var den samtidige Bestemmelse om, at ledige Pladser skulde overdrages Organisten, men Foreningen af de to Stillinger havde jo forlængst hyppigt fundet Sted, og endda hørte Landdistrikter til. Hauch androg om, at en ledig Organistplads vice versa skulde overføres til Musikanten.

Ved at Organist og Musikant indvævedes i hinanden, fik Hauch ogsaa Haand i Hanke med Organisterne, og da han desuden, naar en Organistplads i Kjøbenhavn blev ledig, ofte spurgtes, om Nogen i Kapellet ønskede den, troede han fuldt og fast, at han ogsaa besatte alle Organistembeder, indtil han engang, da han af Utaalmodighed efter at gribe ind, spurgte Kancelliet, hvorledes det gik til, at han Intet hørte om den Sag, blev bedre belært. Alligevel satte han sin Villie igjennem. Den mægtige Overhofmarskal intercederede med Held og hørte sig benævne „de danske Tonekunstners Fader“, en Titel, som Magistraterne dog neppe have villet indrømme ham.

I sin mærkelige Personlighed forenede han Officeren, Hof-

mander og den Lærde. Som fremragende Fysiker og Kemiker holdt han paa Universitetet Forelæsninger, hvortil Herrer og Damer strømmede. Hans Væsen var hofmandsmæssigt, stift og noget koldt, han lod sig ikke byde Noget og forstod at bide fra sig, men Humanitet og Velvillie savnede han ingenlunde. Han kunde overkomme utrolig meget, og hans Embeder og offentlige Hverv bleve efterhaanden saare mange — Chef for Møntkabinettet, den kgl. Malerisamling, Musæet for Naturvidenskaberne, det kgl. Bibliothek, i Aaringer for det kgl. Theater osv. Med en vis Ret kunde han sige, at alle Kunster vare ham underlagte. Men med ingen Kunst har han haft mere at gjøre end med Musiken. Hans Embedstid som Kapelchef strakte sig over 44 Aar, og han var inde i Sagerne, altid paa sin Post. Han indrettede Kapelprotokoller, der udgjøre et anseligt Antal Bind og indeholde alle hans Breve og Forestillinger Kapellet vedrørende i den lange Tid, en Hovedkilde — i Forening med de til Kapellet indkomne Breve og Ansøgninger — til dets Historie for dette Tidsrum. Som Kongens Kapelchef, lod han jo Slagelse Magistrat vide, stod han paa Bjergenes Tinde over den som musikforstandig. Og det var ikke den eneste Gang, han optraadte i denne Egenskab, tvertimod; Selvsikkerhed i musikalske Anliggender var ham egen. Rimeligvis havde han Øre for Musik, Intel taler derimod, Adskilligt derfor.

XVI.

ANDEN KONCERTMESTER.

Schalls og Du Puy's Koncerter. Abbed Vogler. Du Puy's Fortid. Hans Ansættelse ved Theatret og Kapellet. Enkekassen. „Ungdom og Galskab“. Don Juan. Livjæger. Valg imellem Officer og Skuespiller. Ønske om at forlade Scenen. Afsked som Sanger. Forvisning. Tiemroth. Du Puy.

Den 8. Marts 1800 gav Schall en stor Koncert i Theatret, ved hvilken han fordoblede Orkestret „for at tilvejebringe saa megen mere Effekt i Musikken“. Han gav Ouverturerne til „Demofon“ af Abbed Vogler og til „Ifigenia i Aulis“ af Gluck og en Concerto af Kreutzer, iøvrigt kun egne Kompositioner, vokale og instrumentale. Concertoen spillede af ham selv og hans to unge Søstersønner, den 17aarige Violoncellist Frederik Funck og den 11aarige Violinist Peter Funck. Denne introduceredes derved for Publikum af Morbroderen, der var hans Plejefader og Lærer og nu gjorde det første Skridt for at hjælpe sin højtskede Neveu frem.

Den 29. Marts stod Schall ved Siden af den trediveaarige Du Puy, der for første Gang fremstillede sig for det danske Publikum ved en Koncert i Theatret. Ogsaa denne Koncert indlededes med et Nummer af Abbed Vogler, en „stor, ny“ Symfoni. Du Puy spillede to Violinkoncerter af egen Komposition og desuden sammen med Schall en dobbelt Violinkoncert, der vistnok ogsaa skyldtes ham. Desuden udførte han, uden at nævnes paa Plakaten, en Sang af Schall. Violinvirtuosen stillede han saaledes i første Række og i Ly af ham Komponisten og Sangeren. Han havde et Par Maaneder forinden anholdt om at lade sig høre ved Hoffet, men da der foreløbig stillede sig Vanskeligheder ivejen herfor, tillodes det ham at give denne Koncert (1). Hofkoncerten kom dog istand 20. April.

og han optraadte her sammen med Abbed Vogler og flere andre fremmede Kunstnere.

Saisonen tilhørte Vogler, der i Efteraaret var kommen fra Sverrig som pensioneret Hofkapelmester og gjorde stor Opsigt ved sit brillante Orgelspil og sin Musik til Skuespillet „Herman von Unna“, der var en Abbed værdig, navnlig i den hemmelige Ret. Han forærede Kapellet et musikalsk-matematisk Instrument, der kaldtes „Tonemaalestocken“ og hensattes i Arkivet paa Christiansborg Slot. Mod Slutningen af Saisonen synes Tilløbet til hans Koncerter dog at være standset, om han end tilskrev dette en særegen Grund; han averterede ved sin „allersidste“ Kirkekoncert, at han havde bragt i Erfaring, at et om hans pludselige Død udspremt Rygte havde afskrækket Mange fra at bivaane hans forrige Concert, „siden de naturligvis ikke skjøttede om at høre en død Orgelspiller“.

Du Puy, der var Modstykket til en Abbed, kom ligeledes fra Stockholm, en eller to Maaneder senere, men som Flygtning. Han havde haft Ansættelse dér 6—7 Aar som Concertmester, først tredie, saa anden, og var i den allersidste Tid tillige optraadt som dramatisk Sanger. Levende opfyldt af Tidens Frihedsideer og af Napoleon sang han politiske Viser med saadan Ild og Verve, at de forekom Kongen som Kugler og Krudd. Han forviistes, men blev dog foreløbig taget til Naade. Saa optraadte han en Aften, Kongen var tilstede, i et Stykke, hvor han med udfordrende Betoning, der fremkaldte ustandselig Jubel, udslyngede en til Rollen hørende Replik: „jag resar inte, jag blifver kvar“. „Jo, ta' mig fan, resar Du,“ sagde Kongen, og nu var han færdig. Den næste Dag (8. Nov. 1799) var han efter Udvisningsordre med sin Tjener paa Vejen til Kjøbenhavn, dog velforsynet i alle Maader af Venner og Beundrere.

Romantisk Dunkelhed hviler, som sig hør og bør, for en stor Del over denne ekstraordinære, romantiske Skikkelse, hvad hans tidligere Liv angaar. I Landsbyen Corcelles ved Neufchatelsøen var han født, men Aaret er ikke ganske sikkert og vel heller ikke Faderen, under hvilken Usikkerhed der aldrig synes at være spurgt om Moderen. Som Fader holder man sig til Grubeejer Meuron i Corcelles. Efter Plejefaderen, Stadsmusikant Du Puy i Genf, hos hvem han blev opdraget, tog han Navn. Selv skal han have ymtet om, at Prins Heinrich i Rheinsberg var hans Fader, men Prinsens Adkomst har aldrig fundet Tiltro, uden forsaavidt som han handlede som en Fader

imod ham. Efter at han i Paris var bleven undervist paa Violin af Chabran og paa Klaver af Dussek, kom han 1785, omtrent 15 Aar gammel til Rheinsberg, hvorfra han en Tid sendtes til Berlin for at studere Theori under Fasch. Prinsen tog ham med paa en Rejse til Paris og ansatte ham derpaa i Rheinsberg som Koncertmester. Men det er lidet troligt, at han har ladet sig nøje med at sidde i Orkestret. Sin fortrinlige Stemme og dramatiske Aktion kan han ikke først have fundet i 30 Aars Alderen i Stockholm. I Rheinsberg, hvor man levede og aandede for fransk Theater og Opéra comique, og hvor Scenen endog var lukket for Offentligheden, kunde en ung Franskmand som han, theater- og musikbegejstret, bedaarende smuk og sprudlende livlig, han være saa Koncertmester ti Gange, ikke undgaa at komme paa Scenen. Hans Liv foretegnedes her: først en Plads sikkert for Musikeren, som er og bliver Hovedsagen, saa, i Grunden helst anonymt, Scenen, men begge Dele hørte til. I tyve Aars Alderen fik han en Datter, Camilla, med den franske Skuespillerinde i Rheinsberg, Mlle Henriette Monrose. Neppe længe efter denne Begivenhed faldt det ham en Dag ind at ride i Kirke, men hans Tilsynekøbst dér paa Hesten gjorde ikke Lykke hos Menigheden, og han drog ud i Verden og førtes mod Nord.

I Kjøbenhavn holdt han sig en Tidlang efter Koncerterne tilbage, informerede og drev en Musikhandel uden Borgerskab. 1801 oprandt og gav ham Noget at tage vare, der ret var efter hans Sind. Livjægerkorpset dannedes, han traadte strax ind og gjorde alle Strabadser med paa Amager. Imidlertid havde hans Plan stedse været at faae en Ansættelse ved Theatret, hvor der netop var Brug for ham som Sanger. En Rolle i et nyt Stykke kaldte endog paa ham.

Schalls Lykke var i straalende Fremgang. Som den tragiske Ballet „Lagertha“s Komponist anslog han nogle Maaneder før 2den April poetisk-nordiske Strænge, der gav vid Gjenlyd. Han vilde forfølge sin Sejr ved atter at forsøge sig i Syngespillet, der langtfra laa for ham som Balletten, dog havde han haft stort Held med sin Musik til „Kinafarerne“. Han fik en Text, „Domherren i Milano“, hvor Husarofficeren Firmians Rolle pegede hen paa den uimodstaaelige Franskmand. De to Allierede fra den første Koncert fandt hurtigt hinanden, og Theatret var rede til at give sin Velsignelse og engagere Du Puy for to Aar, men han opstillede en egen Fordring: Koncertmester først!

To Koncertmestre var rigtignok en dristig Tanke, men da han

som anden Koncertmester kun forlangte 200 Rd. og en Beneficekoncert, lod det sig gjøre. Opførelsesdagen, 16. Marts 1802, stundede til, men, skjøndt Arrangementet var en bestemt Af-tale, vilde han paa ingen Maade optræde, før han havde Koncertmester-Udnævnelsen i Haanden. De to Udnævnelser skulde dog helst følges ad, og at Theatret kom bagefter, vilde se noget underligt ud, da Koncertmester-Udnævnelsen dog maatte be-tragtes som det rent Sekundære og som en Slags Konsekvens af Skuespillerudnævnelsen, men ved Theatret gik Maskineriet noget besværligere end i Kapellet, da der her kun var een, men hiist tre Direktører. Af disse var Hauch den ene, og han reddede Situationen. Dagen før Debuten mødte han hos Kon-gen (Kronprinsen) med Kapeludnævnelsen og fik den under-skrevet, og da Theaterdirektionen endnu ikke var færdig med sin Forestilling, fik han Kronprinsens mundtlige Samtykke til Ansættelsen ved Theatret. Saaledes blev Ansættelserne, idet Kronprinsen senere „korroborerede“ sit Samtykke efter nedlagt Forestilling, samtidige, men Du Puy satte sin Villie igjennem og havde, da han debuterede, Kongens Underskrift for, at han var Koncertmester.

Debuten faldt glimrende ud. Man hørte, hvad der savnedes, en fuldt uddannet Tenorist med blød indtagende Stemmeklang. Stemmen var nærmest en høj Bariton, der paa fransk Vis stod i Forbindelse med et højt Falsetregister. Det livlige, utvungne Spil, Fremstillerens personlige Fortrin føjede sig til og bragte hans fremmede Udtale i Forglemmelse. Stykket, hvis Text er meget svag, gjorde Lykke. De to Koncertmestre kunde omfavne hinanden.

Hvad Du Puy egentlig skulde tage sig for i Orkestret, stod neppe helt klart, thi han ansattes som Solospiller med Karakter af anden Koncertmester, hvorhos han tillige skulde anføre Orkestret i Schalls Forfald „eller ellers naar det begjæres“. Men da Lem var Solospiller, kunde der neppe være synderlig Brug for Du Puy i denne Egenskab. Han klarede dog hurtigt Sagen ved at forvandle Titlen af anden Koncertmester til en Virkelighed. Saavidt Theatertjenesten tillod det, overtog han afvexlende med Schall Koncertmesterens Funktioner. Hver havde sin Uge (2). Ved de Syngestykker, hvori han ikke spillede, har han altsaa efter sin Tur fungeret som forspillende Primoviolinist under Kunzens Direktion, medens han altid var istand til afvexlende med Schall at dirigere Mellemaktsmusiken og Skuespil med

Musik. Schall vedblev at have „Orden og Bestyrelse“ og at korrespondere med Chefen i Embedsanliggender. Med Tiemroth, der som Repetitor anførte Balletterne, var der altsaa fire Anførere.

Den 23. Decbr. 1803 udnævntes Du Puy til anden Koncertmester „for bestandig“ — ligesom ved Theatret var han foreløbig ansat paa to Aar — og med Tilsagn om, at han ved Schalls Afgang skulde træde i hans Sted som første Koncertmester. Samme Dag fandt ogsaa hans faste Ansættelse ved Theatret Sted. Den motiveredes ved, at Theatret ikke kunde undvære ham, „i Særdeleshed som Lærer i Sangen“. Han var allerede ved den foreløbige Ansættelse bleven forpligtet til at uddanne 2—3 Elever for Theatret og havde i den forløbne Tid uddannet Tenoristen Schönberg, der besad en god, velskolet Stemme og viste sig meget anvendelig, og den talentfulde Jfr. Funck; særlig Berømmelse blandt hans Elever vandt Carl Bruun. Som Violinlærer laa han heller ikke paa den lade Side og underviste Mads Dam og Rudolph Bay.

Det tegnede til, at der skulde komme Fasthed i Du Puy's flagrende, erotiske Følelser. Han ægtede Kobberstikker Müllers Datter Lise (Louise), i hvem han var meget forelsket. Der opstod nu Spørgsmaal om, hvorledes hans Gage skulde beregnes med Hensyn til Kapellets Enkekasse. Dens Forstandere, Kunzen og Lem, mente, at kun de 200 Rd., han havde som anden Koncertmester, kunde lægges til Grund, men Direktøren, Hauch, gjorde derimod gjældende, at Theatergagen, 800 Rd., burde ved Beregningen føjes til Kapelgagen. „Jeg troer ikke,“ sagde han, „at man bør tage Hensyn paa, at Du Puy har to Embeder og er betalt af to Kasser, da han paa ingen Maade havde antaget Koncertmestertjenesten, endog alene, med ringere Gage end den, han nu har, og Theaterkassen derfor bør anses at have kommet Kapelkassen til Hjælp“. Men da Hauch forelagde Kongen Spørgsmaalet, resolveredes, at det Halve af Theatergagen skulde lægges til Kapelgagen (3).

Paa Koncerter optraadte han snart som Sanger snart som Violinist. Han kappedes med de tre andre fremragende Violinister Lem, Schall og Tiemroth; Dobbeltkoncerter forenede to, ja tre, thi Du Puy's Dobbeltkoncert spilledes engang af Lem og Schall. Dette Violinist-Firklover var en Fremtoning, der ikke gjentog sig. Haydns „Foraaret“ og „Sommeren“ fremførte han ved en Beneficekoncert — han selv sang Lucas —, ved en anden

„Tryllefløjtens anden Del, ej forhen opført“, han kom saaledes Kunzens Mozartbestræbelser imøde, og Kunzen selv dirigerede ved disse Lejligheder. Men at et Syngespil af ham skulde bringe Sejren hjem, havde man ikke ventet, skjønt han i „Skatten“ af Méhul havde præluderet med en fortræffelig Sang. Et lille Krigspuds synes at have været anvendt. Méhuls „Une folie“ skulde gives, lokaliseret som „Ungdom og Galsskab“ af N. T. Bruun, en god Bekjendt af Du Puy. Men hvor var det ikke uheldigt! Musiken, der ventedes med Posten, udeblev. Saa bragte Du Puy sin til Erstatning med det strængeste Paalæg til Sangerne ikke at kritisere den ude i Byen. Men hurtig var man paa det Rene med, at selv om Méhuls Musik arri- verede, vilde man dog beholde den rigtige „Ungdom og Galsskab“. Komponisten selv spillede Rose. Et Vidnesbyrd om den første Aftens Anerkjendelse eksisterer endnu i Du Puy's Familie. Kunzen overrakte ham en Otteskilling, hvis Rand han fuld- stændig havde faaet bøjet, saa at den blev en Kop eller Under- skaal for Tommelise. Spøgens symbolske Betydning ligger dog ikke lige for. Men Syngespillet har bevaret sig, ligesaa vel som den lille Æresgave, ved sit Liv og Lune, sin franske Esprit, der godt forenes med dansk-hjemlige Toner ligesom med den skønne Romances Følelsesfuldhed.

Efter Ritmester Rose kom Don Juan, hvis Parti han i Sam- raad med Kunzen, der havde den store Ære af Fremførelsen, modificerede lidt efter sin Stemme. Han gav Rollen „koldt og spirituelt“ og lod Forføreren herigjennem bane sig triumferende Vej. Naar han senere i Stockholm spillede Rollen, laa Damer stadig mod Slutningen i Krampe og Besvimelse, saa Læger hold- tes parate. Hvor stor en Virkning hans Spil gjorde i Kjøbenhavn, meldes der dog ikke om saadanne Resultater, og Stykket stand- sede efter fem Opførelser i Maj 1807, da Schönberg (Don Otta- vio) tog sin Afsked. Den efter hans Tanke skjønneste Rolle vin- kede ham nu i det virkelige Liv; han ilede som Kriger til Kampen.

Som Livjæger med Liv og Sjæl har det været ham højest for- trædeligt, da det i 1804 blev Skuespillerne og Kapellet's Medlem- mer forbudt at være deri af Hensyn til „Bryst og Stemme“. Han maa have pareret Ordre, men da Englænderne kom, stod han uden at spørge om Forlov i Geledderne. Han svor at ville skyde den første Engelskmand, der satte Foden paa Byens Grund, og holdt Ord. Ved Udfaldene i Classens Have og over

Tømmerpladserne ved Rysensteen var han blandt de Førreste og Tappreste, og han opflammede Gemytterne ved sin Sang og sit krigerske Exempel. Han komponerede en Sørgemarsch, der benyttedes, da den første Livjæger, der saaredes dødeligt under et Udfald, blev begravet. For Livjægernes Musik, der udeluk-

Du Puy.

kende bestod af Valdhornister, havde han komponeret flere Jægermarscher (4).

Hans eklatante Bravur havde gjort ham selvskreven til at avancere til Officer. Korpset reserverede ham Officersancien-tet, men tøvede med Udnævnelsen til Sekondlieutenant. Noget maatte nemlig ske forinden, thi Skuespiller og Officer kunde,

navnlig efter Kronprinsens Opfattelse, ikke forenes. Han maatte træffe et Valg og betænkte sig intet Øjeblik: Krigerens Gloire gik ham for Alt. Men der var visse Vanskeligheder. Hvad skulde han leve af, naar han forlod Scenen? Han henvendte sig til Kronprinsen, der for det Tilfælde, at han fastholdt sin Beslutning, lovede ham al mulig Hensynstagen. Nu forsøgte Hauch i sin Egenskab af Theaterchef at øve et Pres for at faae ham til at blive, men forgjæves. En af de første Dage efter at Samtalen mellem dem havde fundet Sted, tilstillede han Hauch sin skriftlige, paa Fransk affattede, Begjæring om Afsked som Skuespiller „for ikke at lade det mangle paa de nødvendige Formaliteter“ (27. Decbr. 1807).

„Fra den første Tid“, skrev han, „da Omstændighederne kastede mig ind paa Theaterbanen, har jeg kun sukket efter det lykkelige Øjeblik, da jeg kunde forlade den; Alt har siden hin Tid bestyrket mig i min Beslutning: at gribe den første gunstige Lejlighed, naar jeg uden helt at offre mine Indtægter, kunde se mine Ønsker opfyldte. Denne Lejlighed er nu kommen! Hans kgl. Højhed lover, at jeg skal blive i Kongens Tjeneste som Koncertmester og Syngemester, og jeg haaber, at De, Hr. Overhofmarskal, vil skaffe mig min Afsked som Sanger. Desuden smigrer jeg mig med, at De ikke vil være imod de nye Arrangementer, som nødvendigvis maa træffes i Henseende til de to Embeder, som blive tilbage, hvorom Kronprinsen har til ladt mig at indgive Ansøgning.“

Han holdt altsaa Nødvendigheden af at træffe et Valg helt borte, lod Alt bero paa hans eget frie Ønske og fremsatte som afgjørende Motiv, at Skuespillervæsenet var ham imod. Det var den rette officielle Maade at tage Sagen paa, saaledes maatte han skrive for ikke at lade det mangle paa „de nødvendige Formaliteter“. Nogen Sandhed har der dog ligget i hans Foregivende. At Skuespillernavnet var ham absolut imod, havde han tilstrækkelig viist; desuden kunde de mange intetsigende Roller, han maatte udføre, ikke tilfredsstille ham, og hans fremmede Udtale — Svensk talte han fortræffeligt — maa have generet ham selv, især da de fleste Syngespil havde megen Dialog.

Sagen blev dog staaende stille et halvt Aar, da der fra Theatrets Side gjordes de mest ihærdige Forsøg paa at faae ham til at blive. Uheldet vilde, at han var bleven Theatret mere vigtig end nogensinde, da man havde mistet de andre Tenorister, og han stod ene tilbage som den, der kunde gjøre Syngespillet

muligt. Først da han fornyede Afskedsbegjæringen i en ganske kort, dansk Ansøgning (15. Juni 1808), nedlagde Theatredirektionen (Hauch og Kjærulf) Forestilling om Afskeden og den nærmere Ordning (21. Juni). Indstillingen bifaldtes ved kgl. Resolution 4. August, og den 17. s. M. udnævntes han til Sekondlieutenant med Anciennetet fra 4. Decbr. og extraordinær Sekondlieutenants Gage.

Han havde anset det for heldigst ikke at indgive den bebudede Ansøgning om Pengearrangementet og overlade dette til Theatret. Fra Direktionens Side blev det dog gjort gjældende, at han umuligt kunde vente fuldt Ækvivalent for Skuespillergagen, da han fritoges for den Del af hans Embede, som var den besværligste, den, hvorved han var Theatret mest gavnlig, og som egentlig havde foranlediget hans Ansættelse i de andre Embeder (Koncertmester og Syngelærer). Man troede derfor at handle i Overensstemmelse med Hs. Majestæts „Villie og Befaling“ ved at foreslaa Gagen som Syngemester bestemt til 700 Rd., hvorved Theatret, da den samlede Theatergage var stegen til 1000 Rd., reddede ikke saa lidt (5). Beløbet skulde dog stige, hvis han uddannede en Tenorist og en Sangerinde for Scenen.

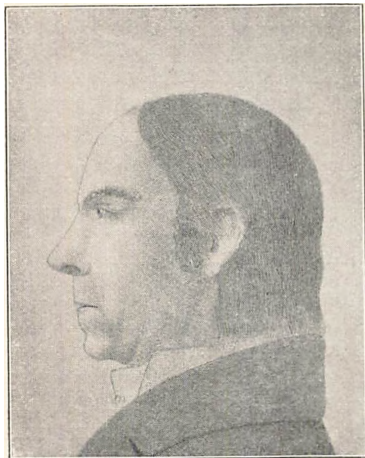
Hauch, der saae Syngespillet Liv og Død afhænge af, om Du Puy dannede Elever, blev sat i den største Ærgrelse ved hans Livjægerivrighed, der førte ham langt bort fra Byen, endog uden at bede om Tilladelse. Nogle Maaneder før Afskeden indtraf et saadant Tilfælde, og det var ikke Hauch muligt at faae ham til at lystre og komme, skjøndt han skrev gjentagne Gange og tilsidst, at han kunde nødes til at „bruge de Midler, som ikke kunde være ham ligegyldige“ (5. Juni 1808). Men han var med Livjægerne paa Amager, laa i Kvarter i Dragør og lod Hauch skrive.

I Saisonen 1808—9 og et Par Maaneder af den næste havde Kapellet den fulde Brug af sin glimrende anden Koncertmester. Men han tog Regres i Livet for ikke at spille Don Juan paa Scenen, og da han ogsaa kunde sætte Prinsesse Charlotte Frederikke paa sin Liste, rammende Lynet ham i Form af en kgl. Ordre (6. Nov. 1809) om at forlade Landet inden to Timer efter Forkyndelsen (6). Han afskedigedes fra det Civile og Militære i Naade, dog uden Tilladelse til at bære Uniform og Felttegn, „da han ej har tjent som Officer længere end siden 4. Decbr.“ Kongens Riger og Lande maatte han ikke mere betræde under Straf af at blive sat paa Munkholm for Livstid (7).

Anden Koncertmester var manet frem for Du Puy's Skyld og

skulde forsvinde med ham. Men det var ikke efter Schalls Hoved, da han var bleven vant til den betydelige Lettelse i Forretningerne og nødig vilde undvære den. Desuden pønsede han paa at faae Peter Funck, der havde været nogle Aar i Kapellet, forfremmet til Repetitor, hvilket forudsatte, at Tiemroth gik af som saadan og blev anden Koncertmester. Men Hauch var ikke for det. „Sæt,“ sagde han, „at der kom et Geni og Talent, som kunde vindes ved denne Titel!“ Han tænkte sig at gjemme anden Koncertmester til den næste Du Puy. Hans Skrupel drejede sig endog om det Ydre, hvormed anden Koncertmester saa højlig havde forvænt

Publikum. „Endog Naturen,“ sagde han, „har nægtet Tiemroth en Del af de Egenskaber, som kan fordres til anden Koncertmester.“ Schall opnaaede dog, at Peter Funck blev første Repetitor, og at der paalagdes Tiemroth Koncertmester-Funktioner, saa at han hveranden Uge dirigerede ved de Stykker, der ikke vare Syngespil eller forbundne med Sang, og i Schalls Sygdom skulde træde i hans Sted (8); efter fire Aars Forløb udnævntes han til anden Koncertmester.

Tiemroth.

Du Puy kom efter et kortere Ophold i Frankrig tilbage til Sverrig, hvor Forholdene ganske havde forandret sig. Han tænkte

et Øjeblik paa den militære Bane, men ansattes som Kapelmester ved Operaen i Stockholm, øvede den skrappeste Disciplin, saa Kapellet engang var ved at gjøre Oprør, og hævdede det til en meget høj Rang. Scenen betraadte han atter og udmærkede sig til det Sidste. Han døde 3. April 1822. Hans store Monument i Danmark blev „Ungdom og Galskab“, men selv uden dette vilde man minde den geniale Franskmand, der repræsenterede fransk Kunst og Krigeraanden fra Napoleons Armee. Vi se ham endnu paa Scenen som Hovedperson i Bournonvilles ypperlige Ballet, „Livjægerne paa Amager“, ombølget af hans kjendte Melodier.

XVII. ELEVINSTITUTIONEN.

1.

Violinskolens Elever. De andre Elever. Hauchs Misfornøjelse. Seydler. Zielche. Béatrix. Bruun. Chr. Barth d. Y. Dam. Vakancer og Nyansættelser ved Violinen. Lem. Violinskolen. Fremragende Elever.

Lems Indignation var stor, da Schall i en snever Vending uden først at indhente hans Tilladelse havde tilsagt den 22aarige Elev ved Violinskolen, Carlsen, til at spille (1798). Hauch balancerede ypperligt mellem de to Parter, erkjendende Lems krænkede Ret og tillige Schalls Iver for at befri den kongelige Kasse for en Udgift. Kontroversen bevirkede, at Violinskolens Elever traadte i Forhold til Kapellet efter bestemte Regler. Hauch yttrede, at det var tjenligt baade for Kapellet og de unge Mennesker, som skulde ansættes der, at de forinden spillede i Orkestret, og Lem skulde derfor give ham Underretning hver Gang en Elev var saa vidt fremskreden, at han kunde begynde. Saa ofte en saadan Elevs Assistance behøvedes, skulde Kapelchefen ved Koncertmesteren lade ham „ansige til kongelig Tjeneste“, men denne Mellekomst af Kapelchefen ved hver enkelt Lejlighed faldt dog vistnok snart bort.

Den i Kapellet spillende Elev fra Violinskolen befandt sig paa sin Banes første Stadium, der krævede et eller flere Aar; som Tiden gik, blev det mere og mere uklart, om det var for Kapellets eller hans Uddannelses Skyld, han sad der, men bestandig var det sikkert, at han intet Honorar skulde have. Saa oprandt den Dag, da han traadte ind i det andet Stadium, udnævnt af Kongen ifølge Chefens Indstilling til virkelig Elev af Kapellet. Han aflagde Ed ved at underskrive en trykt Formular og forpligtede sig som Kongens Tjener og Violinistelev „i Synderlig-

hed derhen mine Tanker og Idrætter at dirigere, at Hs. kgl. Majestæts absolute Dominium, Souverænitet og Arverettighed over Hs. kgl. Majestæts Kongeriger og Lande uforanderlig konserveres.“ Men Gagen var endnu kun 50 Rd. eller lidt derover, om den ikke var Nul. Dog skulde den yngste Violinistelev nyde det Prærogativ at omlægge Noderne til Mellemagtssymfonierne mod et aarligt Honorar af 20 Rd.; Joh. Fr. Rauch var den lykkelige, men han tilintetgjorde Reglen med det Samme ved aldrig at give Embedet fra sig sit lange Liv igjennem.

Elevgagen steg til 200 Rd., og da var Eleven en ægte Naumannsk Elev, der i lange Tider ikke kunde ryste Elevnavnet af sig, blot fordi der ikke var Raad til at give ham lavest Violon-gage, 300 Rd. Men endelig traadte Eleven ind i det sidste Stadium og blev, atter ved kongelig Udnævnelse, Medlem af Kapellet.

Ved alle Instrumenter dukkede der Elever op, og Eleverne udenfor Violinskolen vare ganske de samme Regler underkastede i Forhold til Kapellet. Kun med Hensyn til Oplærelsen forholdt det sig anderledes, thi gratis Undervisning blev ikke givet udenfor Violinskolen. Hauch fastslog som Princip, at Ikke-Violinister-nes Oplærelse ikke vedkom Kapellet. Det var Enhvers egen Sag at gjøre sig duelig til at komme ind. Hvor mangen Mesters Haab blev ikke derved skuffet! Alle Kapellets Kapaciteter drømte om de 200 Rd., som den gamle Barth havde faaet for Sønnen Philip, og den Enc efter den Anden bragte Elever i Haab om Lønnen. Zielche kom med Peter Nyeborg, Schicht med sin Søstersøn Donath og senere med Keyper d. Y., men Svaret lød Nej, og endda maatte de være glade, om Afslaget ikke ledsagedes af Spydigheder. Selv de mest brillante Elever bevirkede ikke, som senere vil ses, nogen Undtagelse fra Reglen.

Hauch gjorde i sin første Tid Erfaringer, der viste ham Elevinstitutionens Skyggeside, og havde til Tider Lyst til at vise Eleverne Vintervejen. Da et ungt Menneske ønskede Information paa Violoncel hos Peder Schall, svarede Hauch: „der hverken holdes eller gives nogen Information i det kongelige Kapel, eftersom der til Violoncellen altid søges duelige Musici.“ Paa samme Tid yttrede han rigtignok, da det passede: „Kapellet er et Institut, hvori Elever oplæres.“

En enkelt Elev, den 20aarige Gruner, Søn af den afgaaede Valdhornist, havde han undtagelsesvis tilstaaet fri Undervisning. Han skulde gaa Faderens Vej og blev sat i Lære hos

Fuhrmann for 50 Rd. aarlig i to Aar. Det var til at overkomme. Men Gruner, der var en flink Musicus, havde hverken synderlig Anlæg eller Lyst til Valdhornet, tegnede tidlig til at blive en Middelmaadighed, og alligevel havde man ham. Peter Nyeborg (Fløjtenist) og hans Broder Christian Nyeborg (Oboist) ansattes Begge som Elever. De lignede hinanden som to Draaber Vand: Begge vare flittige og ikke uden Dygtighed, men de kunde ikke komme ud over et vist Punkt. Hauch skrev enslydende Skrivelser til dem Begge, at hvis de ikke forbedrede deres Spil saaledes, at de ved en offentlig Prøve overgik Den, der konkurrerede med dem, vilde de blive staaende, og de bleve sprungne forbi, dog ikke efter nogen offentlig Konkurrence.

Ved Fløjten blev dog Hauchs Erfaringer saa temmelig kuld-kastede, da han her mærkede, at Usikkerhed med Hensyn til Dygtigheden ikke alene heftede ved Elever, og at Elever kunde være utvivlsomt udmærkede.

Da han forgjæves søgte at gjøre Zielche til Stadsmusikant, havde han allerede været saa heldig at vinde en betydelig Fløjtenist for en meget billig Penge, Philip Seydler, der var saa meget mere velkommen, som den anden Fløjtenist Tüxen d. Æ. ikke kunde gjøre megen Nytte mere. Seydler havde i nogle Aar været i Ludvigslusts Kapel og derpaa flakket om; han var paa sin Side saa henrykt over Ansættelsen, at han faldt Hauch om Halsen. Men Zielche vilde hævde sin Ret som Solospiller, da han ikke kunde forstaa, at han var bleven affældig. Ved en Prøve paa Kunzens nye Syngestykke, „Hemmeligheden“, slog det aldeles Klik for ham, og uheldigvis sang Birkedommeren netop, ledsaget af de fortvivlede Fløjteløb, at Krukken gaar saa længe til Vands, at den tilsidst kommer hankeløs hjem. Akkompagnementet blev altfor illustrerende. Hauch, der var tilstede, ilede hjem og satte Breve op, et til Schall, at Zielche for det Første skulde „fritages“ for at spille i Kapellet, navnlig i „Hemmeligheden“, og et andet til Zielche, hvori han under al mulig Hensynsfuldhed gav ham Valget mellem at gaa af med to Trediedel af Gagen i Pension eller miste sin Gage som Solospiller. „De vil have overbevist Dem selv,“ skrev han, „ligesaa vel som mig og hele Kapellet om, at De ikke længere er i Stand til at forrette Deres Tjeneste og allermindst som Solospiller, og at altsaa min Anmodning til Dem ifjor om at forlade Deres Tjeneste, ikke var ugrundet eller ubillig. Jeg føler og erkjender fuldkomment Deres Værd og det, man skylder Dem for

forhen udviste Tjenester. De vil lade mig vederfares Ret ved at forvisse Dem om, at Intet formaaer mig til dette Skridt uden den strengeste Retfærdighed og Billighed, hvilken ikke kan tillade, at de yngre Medlemmer i Kapellet skulle enten for slet ingen eller overmaade ringe Gage bestandig vedblive at forrette den Tjeneste, hvortil de Ældre ere pligtige." Zielche, der kun var 51 Aar, valgte at gaa af. Han led af podagriske Tilfælde, hans Affærer vare „konfuse og forviklede“, hans Kone havde Intet til det Daglige. Hoforganist vedblev han at være til sin Død.

Idet Hauch spejdede efter En, der kunde sættes ved Siden af Seydler, blev en Franskmand i Berlin, Jean Baptiste Béatrix, anbefalet ham. Han skrev til ham, og han kom og lod sig høre ved Hoffet, hvor han behagede. Derpaa blev han ansat i Kapellet, men det gik ham ikke synderlig bedre end Zielche i „Hemmeligheden“, da Hauch en Aften hørte ham i Balletten „Annette og Lubin“; Hauch reprimanderede først ham og derpaa Schall, som ikke havde sat en Anden til Partiet, og han afskedigedes efter et Aars Forløb, fordi han ikke duede til Ripienist. Men neppe var det sket, før Hjælpen kom fra Elevernes Række. Den 15aarige Bruun blev ansat som Elev ved Fløjten (1799).

Han var Søn af Vognmand Bruun i Kjøbenhavn, og da han tidligt havde haft stor Lyst til Fløjtespil, gav Faderen ham den bedste Lærer, Seydler; hans Børn fik overhovedet en omhyggelig Opdragelse (1). Da der var gaaet nogle Aar, mente Faderen, at det var paa Tide at lade Sønnen, der kun havde lært for Fornøjelsens Skyld, holde op. Men Seydler erklærede, at Drengen allerede kunde mere, end han behøvede til sin Fornøjelse, og at han egnede sig til Kapellet; med dette for Øje vilde han fortsætte Undervisningen gratis i det Haab, at han, naar Tiden kom, vilde faae samme Præmie som Andre. Da den unge Bruun i tre Aar havde været ulønnet Elev i Kapellet, avancerede han til virkelig eller kongelig Elev med 50 Rd. i Gage, og nu satte Seydler, der stadig havde fortsat Informationen, sig i Bevægelse for at faae den ventede Præmie, men led den samme Skuffelse som sine Kolleger og klagede sin Nød til Vognmanden. Denne lovede ham Pengene, men skrev til Hauch om at faae dem erstattede, hvilket blev nægtet med en Forklaring om Elevvæsenets Misligheder og med den Slutning: „dersom De har lovet Hr. Seydler 200 Rd. for Deres Søns Information, kunne disse ikke anses at være ilde anvendte, siden Deres Søn allerede har 50 Rd. aarlig.“

Inden dette passerede, havde selve den gamle Barth atter meldt en højst talentfuld Søn, Christian, færdig og udtalt sit Haab om, at den Præmie, han i sin Tid havde faaet for Sønnen Philip, igjen maatte blive ham til Del. Men Hauch gav ham det sædvanlige Nej, dog meget artigt, og satte Noget op om, at „den Indretning i Kapellet i Henseende til Elevers Op-lærelse for lang Tid siden er bleven indset at være skadelig og ufordelagtig“, uden at det kan ses, hvad det var for en Indretning, da han utvivlsomt ikke sigtede til Violinskolen.

Tre Aar efter Bruun blev den 15aarige Christian Barth ansat som Obølev uden Gage (1802), men allerede Aaret efter fik han 50 Rd. i Gage, og Kongen gav ham Hjælp til en Rejse. Ung var han, og yngre saa han ud, men Mesterskab var alle-rede til at mærke ligesom visse personlige Ejendommeligheder. Som Rejsende debuterede han ret karakteristisk. Kongens Gave brugte han under en Sygdom, hvorpaa han fik en ny. Fra Ud-landet lod han Hauch vide, at han mulig vilde søge sin Afsked, ialfald have et Aars yderligere Permission. Denne Talen om Afsked tog Hauch ham meget ilde op og svarede, at han først burde erstatte den Gage, han havde oppebaaret, medens han næsten kun var et Barn, men Permissionen fik han.

Under hans Fraværelse døde Broderen Philip, kun 30 Aar gammel, til stor Sorg for Kunstens Venner. Han havde i 1795 gjort en Rejse til Tyskland, navnlig for at studere Komposition under Naumann i Dresden, men han optraadte tillige som Ob- virtuos og gjorde stor Lykke, fik mange Foræringer, saaledes af Dronningen af Preussen. Hans Omgangsfælle i Odense, da han var paa Hjemrejsen, Portrætmaleren Hans Hansen, kriti- serede ham lidt, mente, han var vel fornem og havde faaet nogle „forbandede tyske Nykker i Hovedet“, og at han var vel udstaffet ved sin Koncert med Chapeaubas, Kaarde, Pung og andre Zirater, hvad han sagde var moderne i Tyskland. Men om hans Obospils Fortræffelighed var der kun een Me- ning (2). Han blev lykkelig gift og efterlod Enken med nogle Børn (3). Som Følge af hans Død skrev Hauch til den rejsende Broder, at naar han kom hjem, skulde han have et Prøveaar, og viste han sig da som duelig Ripienist, vilde han blive ansat med 400 Rd. aarlig. Den 16. Maj 1806 ansattes han „for be- standig“ som første Oboist.

Paa Bruuns Humør havde Christian Barths hurtige Frem- gang ikke virket heldigt. Efter 6 Aars Tjeneste havde han kun

en Gage af 100 Rd., skjøndt han som udmærket Fløjtenist allerede stod ved Siden af sin Lærer Seydler og blev benyttet uafsladelig, da han maatte fungere for Tüxen. Hans Dannelse gjorde det muligt for ham at føre en Korrespondance med Hauch, hvori han meget heldigt fremsatte sine Beklagelser. Hauch holdt dog Stand og vilde navnlig Intet høre om de tre første Gratis-Aar, da han i den Tid skulde „duelliggjøre sig“. Men da Bruun ogsaa benyttede det levende Ord for at begjære sin Afsked og meddelte, at der tilbød sig en anden Vej til hans Lykkes Fremme, blev Hauch hed om Ørerne og udnævnte ham til Medlem af Kapellet med fordoblet Gage og Udsigt til en større (1806). Saa heldigt løb det ikke af for Hauch med en anden Elev.

Efter at den tolvaarige Mads Dam var kommen til Byen, ledsaget af sin Plejefader og Lærer, Stadsmusikant Simonsen fra Svendborg, og med stort Bifald havde ladet sig høre som Violinist, blev han indregistreret som Kapelelev (28. Decbr. 1803). Af Fonden ad usus publicos fik han 150 Rd. aarlig og Kaptajn Restorff tog ham i Huset og sørgede for ham. I Kapellet spillede han aldeles ikke de første 5—6 Aar, skjøndt han ved offentlig at spille sin Lærer Du Puys Dobbelt-Koncert sammen med Denne viste sit Talent og sin Dygtighed. Om at øve sig i Orkesterspil var der derfor her slet ikke Tale. Hauch modsatte sig, at han begyndte, maaske fordi han ikke var Elev af Violinskolen. Efter at han var bleven over 16 Aar, afværgede Hauch endnu hans Fungeren i Kapellet ved at sige, at det vilde være til Skade for hans Dannelse — et uhørt Argument — og at Kapellet ikke kunde give ham Gage i Øjeblikket. Muligt vilde dette se underligt ud overfor hans Velgjører. Da han endelig henvend 18 Aar gammel kom til at spille som Elev med 25 Rd.s Gage, som ikke længe efter steg til 200 Rd., var hans Taalmodighed alligevel forbi. Han skrev til Hauch (31. Sept. 1810), at da han paa ingen Maade kunde finde sit Udkomme i Kjøbenhavn og ønskede at uddanne sit Talent, havde han bestemt at rejse, hvorfor han sendte sit Engagement med Tilbehør tilbage. Hauch svarede yderst forbitret, at han havde gjort sig strafskyldig ved imod god Orden at frasige sig sit Embede uden iforvejen at have anholdt om sin Afsked, men at Kongen ingen Misfornøjede vilde have i sin Tjeneste. Han rejste til Berlin, hvor han blev en højt anset Kunstner.*)

*) 1816 skrev han til Hauch. Han bad om Tilgivelse og yttrede, at den af ham tagne Beslutning at forlade sit Fædreland var en Følge af hans Ungdom,

Havde han blot holdt ud en kort Tid endnu, vilde han ikke være kommen afsted. Efter en lang Stillestaaen fulgte pludselig en Række Afgange paa Violinsiden. Du Puy's Forvisning og Luplaus Død gjorde Begyndelsen, Schindler og Friis gik af, og Andreas Schall døde. Concertmesteren skrev til Hauch: „det var meget at ønske, at Dam ved denne Lejlighed kunde kaldes tilbage, men jeg veed ikke hans Opholdssted.“ Nu gav Dam selv sit Bidrag til det store Avancement. I den Grad trængte Vakancerne sig sammen, at Violinskolen med Et blev udtømt. Lem havde lige faaet et Hold færdigt: Bjerregaard, der var i hans Hus og understøttedes af Grev Schaffalitzky de Muckadell, Gulbrandsen, F. W. Simonsen og Jacobi. De havde neppe sat Foden ind i Kapellet som Elever af Violinskolen, før de bleve virkelige Elever. Jacobi var Jøde, og da det var første Gang, en Jøde skulde ansættes, vidste Hauch ikke ret, om det lod sig gjøre, og spurgte Kancelliet, som svarede, at der var Intet ivejen, men at det maatte nævnes i Forestillingen, og at Eden maatte lempes(4). En femte Violinist hentedes udefra, den dygtige Musikhæder Kihl, der havde undervist den lille Rudolph Bay, før han kom til Du Puy.

Lems nævnte Hold var hans sidste. Ogsaa han forlod Violinisternes Række og afgik „formedelst tiltagende svageligt Helbred og Sindssvaghed“ (Res. 28. Marts 1811). Pekuniære Bekymringer trykkede ham meget. I ham mistede Publikum en af sine udkaarne Yndlinge. Endnu ved Enkekassens Concert 29. Marts 1809 trak han Læset og optraadte med tre store Nummere, der spillede første Gang, deriblandt en Violinkoncert med stort Orkester af Spohr. Som den ene af Enkekassens Forstandere havde han været meget virksom. Hauch gav ham det Vidnesbyrd, at de fleste Violinister i Kapellet vare oplærte ved ham, og at Kapellet væsentlig havde ham at takke for den Mængde duelige Subjekter, det besad. Komposition gav han sig ikke synderligt af med, men havde dog skrevet et Oratorium.

Om Violinskolens Nødvendighed havde Hauch aldrig tvivlet og nu, da der viste sig Mangel paa Violinister, mindre end nogensinde. Han erklærede, at Kapellet aldeles ikke kunde undvære

---

Uerfarenhed og slette Raadgiveres Tilskyndelse, hvorfor han nu misbilligede den og ønskede at vende tilbage. Hauch svarede ham meget venligt, men fraraadede ham at komme, da Pladserne vare besatte og Pengene i Danmark paa den Tid havde ringe Værdi.

en Skole, fra hvilken det kunde forsynes med de nødvendige Elever paa Violinen. Schall udnævntes til Skolens Lærer. Det skulde paahvile ham at oplære alle de unge Mennesker, som i Tiden maatte behøves ved Violinen, dog kun som før 4 Elever ad Gangen; Lønnen forhøjedes til 600 Rd. (5). Men Ingen maatte antages i Skolen uden Chefens Ordre eller Samtykke.

Der var dog ingen af Ungdommens bedste Navne, der havde tilhørt Violinskolen, det skulde da være Luplau. Thi de fortrinligste Elever vare knyttede til andre Instrumenter eller uddannede udenfor Violinskolen, som Bruun, Barth og Dam. Magnus Foght uddannedes af Tiemroth og blev en Mester paa Bratschen; han komponerede for Violin (6). Frederik Funck paaskjønnes tidligt for sit udmærkede Violonceltalent og for- enede ret ejendommeligt de to Titler: Elev og Kammermusicus. Om det saa var Kontrabassen, fandt den en udmærket Elev i Erfurteren Haskerl, der havde været Korist ved Theatret og uddannedes af Keyper. I Tiaaret omkring 1800 syntes talentfulde Elever at kunne stampe op af Jorden, senere krævedes der mere Ulejlighed.

2.

Kontrareformen.

Solospillerne. „Orkestrets“ Rydning. Hoboisterne. Den Naumannske Indretnings Forsvinden. Eleverne. Gamle Elever. Elevnavnets Undertrykkelse.

Paabudet om Orkestrets og Kapellets Sammensmeltning kom i alle Henseender i de bedste Hænder hos Hauch, der af Reglen om, at de, der ansattes i Kapellet, skulde forpligtes til at spille ved Alt, drog den Konsekvens, at de ogsaa skulde spille Solo. Saaledes blev specielle Solospillere overflødige, og naar de gamle gik af, blev der simpelthen ingen sat i Stedet.

I Henseende til at rydde Orkestret delte Døden Arbejdet med Hauch, der fik Albert Rauch anbragt som Stadsmusikant i Odense ved Brandts Død og Paukist Perschy i Bergen. Med den sidste kneb det, da man i Bergen havde slaaet efter i Hof- og Statskalenderen og forgjæves søgt efter hans Navn. Men Hauch forsikkrede, at Forglemmelse ene var Skyld i, at han ikke stod der. Hvordan han som Adjuvant skulde komme der, er dog ikke godt at indse, da Adjuvanterne ikke nøde den Ære. Paukisten blev heller ikke hjulpen til Hof- og Statskalenderen

ved Orkestrets Ophævelse, da Pauken som Biinstrument ikke hørte til Kapellet.

En mindre Del af Orkestret reddedes paa en Maade ind i Kapellet, nemlig Fødgardens Hoboister. Det var først ved „Orkestret“s Oprettelse, at de egentlig traadte i fast Tjenesteforhold til Kapellet. Gjedde var i Tvivl, om „Orkestret“s Ophævelse ogsaa omfattede dets Hoboister, og spurgte Kronprinsen derom, som i sin Iver for Sagen svarede Ja. Men de vare uundværlige og engageredes, dog kun Fire ad Gangen, for den tidligere Gage af 100 Rd. til hver. De skulde spille med ved Alt og havde Udsigt til at avancere. Saalænge de vare saaledes stillede, vedbleve de at være Hoboister i Garden, men naar de fik kongelig Udnævnelse, skulde de strax tage deres Afsked derfra.

Specielt bevaredes Adjuvanten, Violinist Hans Rasmussen, hvis gode Hjerter havde ført ham for vidt med en Kaution. Han puttendes ind blandt Violonerne, steg med Aarene højere og højere op i Rækken og tog sig paa Papiret ud, som om han hørte til Spidserne, saa Ingen skulde i ham gjenkjende den forrige Adjuvant.

Den store Hjælp til det forehavende Værk kom fra Eleverne. Ved deres Antal, beskedne Fordringer og Redebonhed til at spille ved Alt vare de som skabte til at udfylde de nye Pladser, der maatte dannes ved „Orkestret“s Forsvinden. Et eget Changement havde efterhaanden fundet Sted. „Orkestret“ og „Kapellet“ stod som to Regimenter overfor hinanden, og det ene voxede paa det andets Bekostning; hvergang en Adjuvant faldt eller forsvandt, dukkede en Elev op paa den anden Side, proklamerende, at han overtog alle Adjuvantens Forpligtelser og Solospillerens ovenikjøbet. Endelig i April 1809 var den sidste Rest af „Orkestret“ forsvundet, og Hauch holdt Mønstring over Kapellet. Øjeblikket var spændende, thi det kom an paa det Numeriske. Mandefaldet paa den ene Side skulde til Punkt og Prikke svare til Tilvæksten paa den anden, og Kapellet være ligesaa stort som tidligere Kapel og „Orkester“ tilsammen. Regnestykket gik lige op. 45 i 1786 og 45 i 1809!

Det nye Kapel kostede akkurat det Samme som tidligere Kapel og „Orkester“ tilsammen. Men Gagerne vare nu gennemgaaende trykkede ned, da der vare komne nye Udgiftsposter, som Pensioner, til. De „enorme“ Gager, der endog mentes at kunne forslaa til „Vellefnet“, forsvandt med Solospillerne. Eleverne havde Sulteføde ligesom før Adjuvanterne, men Marskal-

staven i Tornistret. Derved fremkom en stor Forskjel, naar det nye Kapel sammenlignedes med Kapel og „Orkester“ tilsammentagne.

Saaledes var den Naumannske Indretning endelig bleven besejret og et modsat System indført. Kaste- og Klasseinddeling, forskjelligt Arbejde til de forskjellige Klasser, solide Indtægter til de Bedste, Alt var henvejret. Det Eneste, der endnu mindede om Naumann, var Eleverne, der fra hans 5 havde taget saa betydeligt til. En Klasseinddeling bestod altsaa endnu, idet Kapellet delte sig i Medlemmer og Elever. Hauch erklærede i 1809, blandende Adjuvant- og Elevtiden sammen, at det „hidtil“ havde forholdt sig saaledes, at kun det halve Personale ved ethvert Instrument var ansat som „Kapellister“ og det andet halve som Elever. Nu omgikkes han med den Tanke at nivelere yderligere og faae Elevnavnet afskaffet, forsaavidt Vedkommende ikke hed Elev i Kraft af Ordets naturlige Betydning.

Ingen kunde fortænke ham deri, allermindst Eleverne selv. I 1810 befandt f. Ex. Eleverne A. W. Hartmann, Carlsen og Gruner sig i en Alder af 35, 34 og 33 Aar. Allerede tolv Aar tidligere, da Hartmann foretog en Rejse til Berlin, holdt han ikke af at fremstille sig der som Elev og kaldtes i Passet „kongelig Kapelmusicus“; det er formodentlig første Gang, at denne Betegnelse, der senere blev almindelig for Kapellets Medlemmer, kommer frem; den var et godt Skjul for Eleven, som derved ikke arrogerede sig at være Hofviolon. Men vilde Hartmann nødig hedde Elev i den Alder, hvad skulde da Eleverne Grønfeldt og Thræn d. Æ. sige! De vare i 1810 begge 45 Aar.

Thræn udfyldte endog, efter at Zeyer ikke længer kunde, Pladsen som Fører for anden Violin, men det afgav ingen Titel, hvorimod Grønfeldt kunde dække sig som anden Repetitor. Grønfeldt havde i 7 Aar tjent i Kapellet uden Gage og slog sig paa Nodeafskrivning, men skrev for Profittens Skyld Noderne saa langt fra hinanden, at han var lige ved at blive sat fra Bestillingen. Schall var meget kjed af ham i Kapellet og sagde, at han vel var flittig, men som oftest gjorde betydelige Fejl, „som de Andre ved første Violin gotte sig over“. Skjøndt saare ringe kunde netop han glæde sig over, at han kunde skjule Elevnavnet, men for Thræn og alle de andre af sat Alder var det haardt ikke blot at være paa smal Kost, men at skulle tituleres „Hr. Elev“. En gift Elev med Børn hørte under

disse Forhold til det Sædvanlige, og Enkekassen stod dem i Modsætning til Adjuvanterne aaben.*)

Hauch foreslog Kongen, at Eleverne skulde betegnes som „Kapellisterne“, idet Enhver benævnedes efter det Instrument, han trakterede, saa at det hele Personale, der spillede Violin, kaldtes Violinister, de, der spillede Fløjte, Flautraversister osv. Eleverne vilde saaledes ikke mere være til at skjelne fra de virkelige Medlemmer, undtagen, naar man saae efter i Gage-listerne. Thi i Henseende til Gagen skulde Alt blive ved det Gamle. Han forklarede nærmere, at hans Ønske var, at Navnet Elev ikke skulde være bundet til en bestemt Gage, saa at han, saa saare Nogen fortjente at blive virkeligt Medlem, strax kunde indstille ham hertil. Og han tog Munden fuld og indstillede i 1810 ikke færre end 15 Elever til Kapellister, deriblandt de ovennævnte. Da dette gik uden Vanskelighed, fik han Blod paa Tanden og udløste inden et Aar endnu 6. Til dem hørte Lems sidste Hold, de lykkelige Fire, der saa hurtigt vare blevne virkelige Elever og nu ligesaa hurtigt bleve virkelige Medlemmer.

Saaledes havde Hauch faaet Bugt med 21 Elever, og Kapellets Etat for 1812 fremviste ikke en eneste Elev. Det sidste Naumannske Minde var tilintetgjort, og Flaget kunde hejses som Tegn paa, at den Kontrareform, der fulgte den Naumannske Reform i Hælene, var fuldbyrdet.

3.

Den unge Wexschall. Tiemroth. Elevnavnet. Honorar for Oplærelse. Høje Gager i Udlandet. Kontrabas. Violoncel.

Thehandler Sahlgreen havde i 1805 faaet sin 9aarige Søn Lars ind paa Lems Violinskole, og tre Aar efter begyndte den 10aarige Friederich Torkildsen Weksal (Wexschall) der. Hans Fader var kongelig Jæger — Stadsjæger hos Hans Majestæt skrev han sig —, en Nordmand, der som Gardist havde vakt Opmærksomhed ved sit Spil paa Hardangerfelen og spillet sig ind i Kronprinsens Gunst, saa at han først blev hans Garde-robebetjent, derpaa hans Jæger (1). Ved Lems Afskedigelse gik Lars Sahlgreen over til Schalls Violinskole, blev efter nogle

*) I 1803 erklærede alle Kapellets ugifte Medlemmer sig rede til at bidrage til Enkekassen ligesom de gifte, hvad Kongen approberede „med Velbehag“.

Aars Forløb Elev ved Violinen, foreløbig ved Bratschen og i 1815 virkelig Elev. Anderledes hurtig forstod den unge Weksal at expedere sig.

Medens han var paa Violinskolen, begyndte Lems Svaghed at lægge Hindringer i Vejen for Undervisningen, og da hans og Faderens Iver var stor, tyede han til Tiemroth uden dog at forlade Lems Skole, saa længe den bestod. Da Lem gik af, skulde Schall antage sig hans Elever, men den unge Wexschall, som vi nu ville foretrække at kalde ham, skjøndt han først som voxen enedes med Faderen om at ændre Weksal dertil, havde ikke Lyst til at forlade Tiemroth, der allerede havde udmærket sig som Weyses og Foghts Lærer, og blev hos ham til Trods for Violinskolen og Schalls Ærgrelse.

Da han i to Aar havde lært hos Tiemroth, meldte Denne i April 1812 til Hauch, at Eleven havde bragt det saa vidt, at han kunde ansættes i Kapellet. Ogsaa den kongelige Jæger lod høre fra sig og bad om, at den fornødne Prøve maatte anstilles med Sønnen, for at han kunde blive ansat. Der gik allerede Ry af ham, og da Meningen ikke var, at han skulde underordnes Reglerne for Eleverne fra Violinskolen, beordrede Hauch en Prøve i Theatret, hvis Højtidelighed forstærkedes ved, at ogsaa en af Eleverne fra Violinskolen skulde gjøre Prøve ved samme Lejlighed ganske mod Sædvane, men maaske for at det kunde have Udseende af en Konkurrence, som Hauch tidligere havde talt om. Schall var ikke vel tilmode, da han let kunde forudse, at hans Elev vilde komme tilkort, og skrev til Hauch, at der dog ikke kunde være Tale om at ansætte Nogen af dem, dersom de ikke vare konfirmerede. „Heri,“ svarede Hauch, „er jeg ganske enig, men ikke destomindre ønsker jeg dog at høre dem i Morgen Onsdag (6. Maj 1812) og skal til den Ende indfinde mig i Komediehuset efter Kl. 12.“ Den kongelige Jæger havde dog sørget for, at Alt var i Orden, og faaet Sønnen konfirmeret det forrige Efteraar.

Prøven forløb efter Forventning, og umiddelbart derefter modtog den unge Wexschall gennem Tiemroth Tilsigelse om at indfinde sig 25. Maj om Aftenen henimod Kl. 7 i Dronningens Forgemark for at lade sig høre for Majestæterne; han skulde vælge en Musik, hvortil Akkompagnementet ikke var for stærkt. Tiemroth anholdt om en Gratifikation for sin toaarige Undervisning. Da der var Tale om en Elev, for hvem Violinskolen havde staaet aaben, og som, efter i to Aar at have frekven-

teret den, selv havde valgt sig en Lærer, skulde man ikke tro, at Denne vilde blive heldigere stillet end de andre Lærere, der forgjæves havde søgt om Gratifikation. Men Naadens Sol skinnede paa Tiemroth, og den kongelige Jæger har vel haft Betydning som inspirerende Baggrundfigur. Der tilstodes ham 400 Rd. mod, at han vedblivende tog sig af Eleven. En Maaned efter Prøven blev den 14aarige Kunstner ansat som Violinist-elev med 120 Rd. i aarlig Gage.

Som den eneste Elev stod Wexschall opført i 1813, men hermed tog det gamle Elevsystem atter sin Begyndelse, saa at Elevnavnet knyttedes til de lave Gager. Kongen, der i Reglen sagde Ja til Alt, hvad Hauch ønskede, har vel ved nærmere Eftertanke fundet, at saae det mindre tiltalende ud, at Kapellet halvvejs bestod af Elever, var det misligere at lade dem avancere til Kapellister uden at give dem mere end Elevgage. Ved samme Tid gik det egentlige Elevvæsen, der havde Hensyn til Uddannelsen, en Blomstring imøde.

En begyndende Vending betræffende Oplærelses-Belønning kan spores i Tilfældet med Tiemroth og lidt tidligere. En 6aarig Dreng, Samuel Ulrichsen, der havde vakt Folks Medlidenhed ved at blive brugt af Faderen, en Hoboist, til at spille til Dans langt ud paa Natten, blev paa Kongens Regning sat i Kost hos Fløjtenist Kittler og i Violoncellære hos Peder Schall (1810). Dette var en Humanitetssag. Men Hensynet til overordentligt Talent var bestemmende, da den 10aarige Niels Petersen, Søn af afskediget Tømmermand ved Holmen, Jens Petersen, i 1811 blev sat i Lære hos Fløjtenist Bruun, saa at der af Kongens Chatokasse betaltes 200 Rd. aarlig for ham i to Aar, og Undervisningen vedblev, idet Honoraret nedsattes til 150 Rd. aarlig, lige indtil han 31. Oktober 1818 ansattes i Kapellet. Paa dette Tidspunkt gjorde en fra den ældre helt forskjellig Opfattelse sig gjældende, og den 14aarige Julius Thræn, Søn af Violinisten, kom i Lære hos Bruun for Kongens Regning, fordi Petersen „var færdig“.

Det egentlige Omslag skete ved Hauchs Oplevelser i Wien, hvor han i 1815 var med Kongen. Schall havde, da Keyper det Aar laa for Døden, skrevet til ham, om han ikke kunde engagere en Kontrabassist. Men han maatte svare, at dersom han end havde budt den højeste Gage i det danske Kapel, vilde han endda ikke have kunnet faae noget fortrinligt Talent og at give

mere var at opvække Misfornøjelse blandt Kapellets Medlemmer. At man i Udlandet betalte langt højere Gager end i Danmark, hvor 600 Rd. var Maximum, fik man paa forskjellige Maader at vide. En tilrejsende italiensk Valdhornist Tesoroni, som der var Tale om at engagere, vilde Schall ikke vide af at sige, da han ikke kunde maale sig med de danske Valdhornister, Brødrene Andersen, men alligevel opnaaede han i Kassel en langt højere Gage end de danske.

Hauch udtalte nu som Princip, at foruden ved Violinskolen skulde der oplæres Elever ved de andre Instrumenter, for at man ikke ved indtræffende Vakance skulde nødes til at forskrive fremmede Subjekter fra Udlandet. For Kontrabassen havde han først og fremmest faaet den største Respekt. Aaret efter Hjemkomsten fra Wien beordrede han Haskerl, der var første Kontrabassist, til at oplære to Kontrabassistere for 300 Rd. aarlig, og da de to første Elever, Syngesufflor Eisen og Student Balle, slog fejl, blev det Gylche og Hoboist Noack (2).

Violoncellen dyrkedes fra Peder Schall at regne udelukkende af Danske endog med sjeldent Held. Han blev ved sin Lærervirksomhed ligesom Violoncellisternes Stamfader, og med hans første glimrende Elev, Frederik Funck, begynder Violoncel-Virtuositeten i Kapellet. Til Funck sluttede sig den meget dygtige Hans Lassen. Da den lille Ulrichsen skimtedes i det Fjerne, var der just ikke Trang til Forstærkning, men Hauch betragtede Violoncellen anderledes end tidligere og sukkede: „der er saa Faa, der lægge sig efter dette Instrument.“ Da den 19aarige Hoboist Joseph Fröhlich, født i Kjøbenhavn, meldte, at han havde stor Lyst til at lære Violoncel, blev det derfor strax bevilget, saa at Peder Schall skulde have 300 Rd. N. V. aarlig i to Aar for at undervise ham (1815) og midlertidig skulde han, der var Fløjtenist, begynde ved Fløjten i Kapellet. Privat antog Peder Schall den talentfulde Aalborgenser, Søren Kuhlau, som Elev, og da Fröhlich efter Læretidens Udlob var bleven ansat som 4de Violoncellist, søgte Kuhlau om at faae gratis Undervisning hos Peder Schall og om at maatte gaa i Spand med Ulrichsen for med ham at avancere ind i Kapellet. 6 Violoncellister! Det blev dog for meget, og Kuhlau fik Nej, men der kom Vakancer. Efter to Aars Forløb maatte Fröhlich vende tilbage til Fløjten paa Grund af en Svaghed i venstre Arm, og Kuhlau's Ønske opfyldtes (3). Violoncellen kom efterhaanden til at koste Kongen

en god Del Penge, men det lønnede sig. Ogsaa Kongen havde i Wien faaet en levende Forstaaelse af Elevernes Nødvendighed, saa han tillod dybe Greb i sin Chatolkasse. For Ulrichsen alene betalte han Undervisning i 12—13 Aar og Underhold i 10 Aar.

Kapellet kunde med Sandhed siges at være et „Institut, hvori Elever oplæres“.

XVIII. VED BLÆSEINSTRUMENTERNE.

1.

Hoboisterne ved Kongens Regiment og Fodgarden. Deres forøgede Antal og Nationalitet. Sæhserne. Kapellets Danskhed.

Kronprinsens Regiment blev i 1808 Kongens Regiment, og der gjordes Alt for, at dets Musik kunde staa værdigt ved Siden af Fodgardens. De af Regimentets Hoboister, der kom fra Fodgarden, skulde være stillede som før i Forhold til Kapellet, hvis de havde vikarieret der. Tre gik over, blandt hvilke den 23aarige, udmærkede Klarinettist, Peter Chr. Petersen (1). Musik-korpsene svulmede op, Fodgarden kunde langtfra nøjes med sine 8 Hoboister, holdt Overkomplette og tog Underofficerer til Hjælp; Kongens Regiment antog strax 19, medens Kronprinsens i den sidste Tid havde haft 10. Hoboisterne bleve Koncertgivere, Fodgardens holdt i Vinteren 1808—9 en Snes Koncerter i Raus Hotel (d'Angleterre), og Regimentets fulgte Exemplet. Om Søndagen i Sommertiden spillede Hoboister fra forskjellige Regimenter i Rosenborghave, og Fodgardens og Kongens Regiments paa Frederiksberg, dels i Haven, dels ved Taflet. Disse to Korps-er afgave overhovedet Taffelmusik, saaledes ogsaa i Kjøbenhavn, særlig ved Vinteraftentaflerne om Søndagen, hvad Fodgarden alene tidligere havde besørget, og i 1811 bestemtes, at de skulde udføre al Balmusik enten vekselsvis eller i Forening. Deres Svulmen fortsatte sig, saa Kongen greb ind og bestemte (1816), at der ved Fodgarden kun skulde være 10 Hoboister og 12 Janitscharer, og ved Parolbefaling 1825 udtaltes, at 14 Hoboister var nok til en god militær Musik, „da det ikke er det store Antal, der udgjør denne, men at Hoboisterne ere godt øvede“. Men ialfald Kongens Regiment lystrede ikke Parolen, holdt sig i nogle Aar paa sine 19 og steg derpaa til 23, der udelukkende vare Hoboister og ikke tillige indbefattede Janitscharer.

I det attende Aarhundrede havde det tyske Element været aldeles overvejende blandt Hoboisterne; de allerfleste kom fra Sachsen og Bøhmen. Ikke saa Faa vare fra Schlesien, Enkelte fra Mähren, Wien, Polen, Hannover, Mecklenburg, Pommern, men hermed er Grænsen omtrent dragen. Fra Baiern kom der paa et Par nær Ingen. Men medens Hoboistantallet forøgedes, skete der en Forandring i national Retning. I 1808 kunde Kongens Regiment kun opvise 5 Danske foruden nogle Holstenere og en Slesviger, medens Resten var tysk, i 1817: 15 Kjøbenhavnere, vistnok for det Meste Hoboistsønner.

Sachsen har fra meget gammel Tid staaet i musikalsk Børøring med Danmark. Vore Trompetere hentede deres Privilegier derfra, og vore Stadsmusikanter toge de sachsiske Vedtægter til Forbillede. Dette er det Mindste. Til Dresden drog Poul Chr. Schindler for at studere og over hundrede Aar senere Philip Barth. Fra Sachsen kom Schütz, Scheibe og Naumann, ogsaa Thielo kan nævnes. Endelig har af Udlændinge Sachsen været de aldeles overvejende i Kapellet. Mindt 15 Sachsenere, rimeligvis flere, ansattes efter 1770 og desuden Sønner eller Ætlinge af sachsiske Hoboister. Bøhmerne have ikke tilnærmelsesvis spillet den Rolle og vare paa nogle Undtagelser nær lidet værdifulde.

Forandringen blandt Hoboisterne i national Henseende maatte afspejle sig i Kapellet. Den stærke Tyskhed fra Schulz' Dage fortog sig dog særlig ved Hjælp af Elevinstitutionen, der var som skabt for at fremme Danskheden. Schall regnede i 1823, at der af Kapellet 48 Medlemmer var 38 Danske og udbrød: „jeg seer med Glæde den Dag i Møde, at jeg vil kunne undvære fremmed Hjælp, naar der som nu sørges for, at vore egne Landets Børn oplæres for kongelig Regning.“ Denne Dag var da allerede kommen, thi med Lanzky (1818) sluttedes, bortset fra ganske enkelte Tilfælde, Ansættelsen af Udlændinge i Kapellet.

2.

Zrza og andre Valdhornister. Slet Besætning ved Valdhornet. Klarinetten og Peter Chr. Petersen. Füssel, Kittler og Milde. Direktører for Militærmusik. Keyper d. Y. De blæsende Musici. Instrumenternes Fremadskriden og Forgængelighed. Schichts nye Fagot. Partiernes stigende Sværhed. Friuge.

Zrza, der med Fuhrmann var kommen som Valdhornets Redningsmand, holdt knap ud i 7 Aar. Brystet blev i høj Grad

angrebet, han spyttede Blod og nødsagedes til at tage sin Afsked. Han købte sig et „Lyststed“ med Have i Bagsværd og flyttede derud med sin Hustru, den afskedigede Danserinde, Rosalie Stuart, og deres lille Datter Francisca. Der fødtes deres anden Datter, Christine Eleonore, der blev den berømte Sangerinde „Jfr. Zrza“ *). Han levede i 48 Aar efter Afskeden, saa Landluften bekom ham godt, men det var en lang Tid at tilbringe som Pensionist. Han ønskede Beskjæftigelse og søgte Naturalisationsbevilling, der altsaa ikke havde været nødvendig for ham som Hofviolon, men der blev svaret, at naar han behøvede den, skulde han faae den. Han boede altid sammen med sin Datter, Sangerinden, hos hvem han døde.

Fuhrmann, der ogsaa gjorde sig bemærket som flink Sanger, fik som en ringere Compagnon Hoboist Riedel. Dette Par turde Hauch ikke udsætte sig for at slide op. „Ved idelig at bruges,“ sagde han, „fordærver de deres Embouchure, da de maa udføre al Musik, hvad enten den medfører højere eller lavere Toner.“ Arveprinsen havde netop som en Reminiscens fra ældre Tid to Valdhornist-Lakajer, der vare meget dygtige og spillede ved Koncerter, Glandenberg og Paul. De bleve velvilligt overladte Kapellet, der for sidste Gang modtog Lakajer i sin Tjeneste (1800).

Af de to Par døde efter nogle Aars Forløb det ældste, Fuhrmann og Riedel, og istedet kom Gruner og Hoboist Procopius Sedlaczek, en Broder til den som Valdhornist kasserede Jacob Sedlaczek og uheldigvis endnu mere egnet til Kassation. Ved Hjælp af Parret Glandenberg-Paul holdt Instrumentet sig oppe, til Glandenberg blev sindssyg; han kom sig vel til en vis Grad og fungerede igjen, men paa hvilken Maade fremgaaer af en haarrejsende Skildring af Valdhornist-Tilstanden, Kunzen gav **): „Vi ere nu næsten bragte saa vidt, at vi slet ikke mere kunne bruge dette saa nødvendige Instrument. Af de fire Valdhornister er Hr. Paul alene taalelig; hans Compagnon Hr. Glandenberg er siden hans sidste Sygdom aldeles ikke til at stole paa og spiller ofte vildt — „macht oft tolles Zeug“ —, hvad man saa meget mindre kan tilregne ham, som det er en Følge af hans Sygdom. Hr. Gruner er ikke flittig og i Orkestret mere end middelmaadig, og Hr. Sedlaczek udfylder sin Plads

*) Lyststedet, som Zrza købte i Marts 1796, solgte han i September 1797 for 2000 Rd., men han blev vistnok boende længe i Bagsværd.

***) Skriv. 14/11 1812 til Hauch.

til Skandale og er aldeles ubrugelig.“ Opmærksomheden blev henledet paa de to fortræffelige Hoboister i Kongens Regiment, Brødrene Johan og Bernhard Andersen, der ansattes som Valdhornister og endda vare villige til foreløbig at deltage i Regimentsmusikken ved Hoffet.

Valdhornene syntes farlige for Udøverne. Ligesom Zrza kom Paul til at spytte Blod, men han havde den Udvej at gaa over til Bratschen. Og ligesom Glandenberg blev Bernhard Andersen, dog først efter henved 20 Aars Tjeneste, sindssyg; han var gift med Skuespillerinden Md. Andersen, født Olsen, for hvem Rahbek sværmede, og som kaldtes Rahbeks anden Jfr. Olsen, idet Md. Rosing var den første.

Ligesaa galt som med Valdhornet havde det været med Klarinetten; i Forening, sagde Kunzen, hindrede de enhver god Exekution. Ved Klarinetten sad Füssel, der fra Sachsen var sendt til Fodgarden af Naumann, og Krag. De savnede ikke en vis Dygtighed, Krag virkede en Del som Lærer; Füssel komponerede, men Talenter var ingen af dem, og de havde ondt ved at følge med Tiden. Men atter kom Kongens Regiment til Undsætning, nemlig med Peter Chr. Petersen.

Glæden ved hans Ansættelse dæmpedes noget af det gjældende Anciennetetsprincip. Vel skulde Enhver, naar det fordredes, spille Solo og første Stemme, men den Ældste og bedst Lønnede var dog Den, det paahvilede. Saaledes fungerede Füssel vedvarende som Nummer Et. Da Paërs „Agnese“ kom op, var Klarinetpartiet ham dog for svært, og han afgav det til Petersen, der paa Prøven udførte det saa glimrende, at hele Kapellet brød ud i jublende Bifald.

Petersen elskede sin Kunst entusiastisk og tilbad Mozart. Sin yngste Søn lod han døbe Mozart, sin Datter Mozartine, den ældste Søn opkaldte han efter sig selv og den svenske Komponist og Klarinettist Crusel. Den udmærkede Kunstner havde noget Uroligt og Sonderrevet ved sig. Fra Kapellet tog han Afsked, men kom igjen efter et Aars Forløb. Fra sin Hustru blev han skilt, derpaa forlovede han sig med Diderikke Knudsen, der fødte ham de nævnte 3 Børn. Bryllupsdagen blev berammet, men han døde pludselig Aftenen forud (1824). Hun fik af Kongen Tilladelse til at føre den Afdødes Navn og anses for hans Enke. Den ældste Søn var da 9 Aar gammel, uddannet som Klarinettist af Faderen, med hvem han optraadte paa koncerter, og ualmindelig lovende. Den lille Mozart var ogsaa Klarinet-

tist. De spillede kort efter Faderens Død ved en Hofkoncert. Først overtog Krag deres Undervisning, derpaa kom de til Faderens Efterfølger i Kapellet, den meget dygtige Braunstein. 15 Aar gammel blev den Ældste Elev i Kapellet, men det følgende Aar døde han pludselig, og den Yngste hævdede ene den store Klarinetarv og blev den bekjendte Mozart Petersen.

Ogsaa Braunstein kom fra Kongens Regiment, der havde fem Hoboister af dette Navn, maaske alle Sønner af den gamle Carl Otto Braunstein, der stammede fra Schwerin. Kapellet Braunstein veg ogsaa for Füssel, som dog tilsidst gav tabt og anholdt om at træde over til anden Stemme „formedelst tiltagende Alder og svækket Syn“. Nu mærkede Hauch, at han var moden til at ansættes som Stadsmusikant. Rigtignok var han bleven narret af Magistraten ved den forrige Besættelse i Kjøbenhavn, da Bentzon var død (1813). Flere i Kapellet søgte, deriblandt Jacob Sedlacek, og Hauch skrev til Schall: „Sedlacek er formodentlig Den, De ønsker helst at blive løs fra Kapellet, og som jeg desaarsag kommer til fortrinlig at anbefale.“ Men Magistraten havde, klog af Skade, henvendt sig til Kongen, og fik Erik Christian Frost ansat. Ved Dennes Død (1830) lykkedes det dog Hauch at anbringe Füssel i Embedet.

Fløjten skyldte ikke Hoboisterne meget. Kapellet store Fløjtenister kom ikke fra Militærmusiken, og til dem hørte Sachseren Kittler ikke, skjøndt hans Fortjenester ellers vare store nok. Som Hoboist i Fodgarden havde han virket meget for dens Musik, og han svigtede den ikke efter at være bleven ansat i Kapellet; formodentlig var det ham, der satte de store Koncert-Rækker i Gang, da han komponerede og arrangerede for dem, og som Komponist af Fanemarschen og Tappenstregen lever han endnu.

I 1805 ægtede han Anthonette Mariane Fröhlich, Datter af en ligeledes indvandret tysk Hoboist og Søster til den omtalte Joseph Fröhlich, og det følgende Aar bragte ham baade en Datter og en ny Svoger, Johannes Frederik, hvis musikalske Opdragelse han meget tidlig paatog sig. Otte Aar gammel lod den lille Vidunderdreng sig høre paa Fløjte, Klaver og Violin. Kittler var en af Byens mest søgte Musiklærere. Han informerede den ikke voxne Anna Brenøe (Fru Anna Nielsen) i Klaverspil, fortsatte dermed uden Vederlag, da hendes Faders Formuesforhold havde forringet sig, og foranledigede gennem Ludvig Zinck, at hun kom til Theatret. Fr. Kuhlau, der kom

i Kittlers Hus, havde et Aar (1816—17) forsøgt sig som anden Syngemester, der især ledede Korindstuderingen, men kunde ikke holde det ud. Istedetfor blev Kittler konstitueret for et Aar, og han tilfredsstillede saaledes, at han blev fast ansat. Men Døden bortrev ham snart.

Hans Efterfølger ved Fløjten, Milde fra Kongens Regiment, gjorde aldeles ikke Fordring paa kunstnerisk Betydning, skjøndt han slet ikke var saa ilde, og alle hans Ønsker gik ud paa at komme ud af Kapellet for mulig bedre at kunne ernære en talrig Familie. Han fødtes i Kjøbenhavn og blev opdraget i Christians Plejehjem i Eckernførde, der nærmest husede Invalider, men ogsaa Kvinder og Børn, af hvilke de Drengene, der havde Øre, uddannedes til Hoboister. „Jeg havde det Uheld,“ sagde Milde, „i Plejehuset at være blandt dem, der lærte Musik, thi hverken Lyst eller Geni gav dertil Aarsagen. Ingen Time er mig mere ængstelig end den, jeg skal tilbringe i min Tjeneste, som dog er det Allerubehageligste.“ Han bad om at faae et lille „hjemmesiddende Embede“. Engang vilde han være Bedemand. „Gid jeg kunde blive Bedemand!“ udbød han, „saa kom jeg ikke til at staa tilbage for mine Kolleger!“ Denne altfor beskedne Fløjtenist var saa smaat Komponist og udgav sine Fløjtekompositioner paa eget Forlag; han drev en lille Musikhandel, som ikke gik godt, og forlagde foruden egne Ting Et og Andet, som Soloer af den blinde Fløjtenist, Organist og Komponist P. Jensen.

Ligesom Kittler fra Kapellet virkede heldigt paa Hoboisterne ved at dirigere Fødgardens Musik, saaledes overtog Andre i Kapellet lignende Poster, og Christian Barth forsøgte sig en Tid som Kittlers Efterfølger. Violinisten F. W. Simonsen var Musikdirektør ved Kongens Regiment og fik Titel af Overkrigskommissær. Fagottisten Franz Keyper d. Y. indlagde sig Fortjeneste som Musikmester ved Husarregimentet og Hestgarden, senere ved det Sjællandske Jægerkorps og 2det jyske Infanteriregiment. Han var bleven Fagottist ved, at Schicht, der var en intim Ven af hans Fader, Kontrabassisten, antog sig ham som Elev, og han blev en meget dygtig Kunstner, om han end ikke naaede Lærerens Mesterskab. Som 16aarig ansattes han i Kapellet (1809), og ti Aar efter kom han i den nære Berøring med Militæretaten, at han tog Officersexamen ved Landkadetakademiet med bedste Karakter(1). Dette for en Kapelmusikus enestaaende Skridt skyldtes Gud Amor. Han var bleven forlovet

med Generalkrigskommissær Ewalds Datter, og Familien ønskede, at han skulde have en Rang. Umiddelbart efter Examen udnævnte Kongen, som var indviet i Sagen, ham til Krigsraad (2). To Aar efter holdt han Bryllup, og Hauch, der var Forlover, skaffede ham Organistembedet ved Helligøjstes Kirke.

Embouchurens Hemmelighed kastede et fornemt Skjær over de blæsende Musici, og de Bedste havde en ikke uberettiget Følelse af, at de vare Rariteter. Schicht, Philip Barth og Fuhrmann nægtede at spille i Kjælderen og paa Loftet i „Herman von Unna“, og Hauch søgte, maaske med Held, at gjøre dem indlysende, at hvor de saa spillede, var det Kongens Tjeneste. Fra samtlige Blæsere modtog Hauch et Andragende om at undergives særegne Pensionsregler, da de mente, at de bleve tidligere opslidte end de Andre. Dette kunde Hauch ikke gaa ind paa og henviste til Zielche og Barth d. Æ. som — rigtignok lidet slaaende — Exempler paa Udholdenhed.

Men hvad enten de blæsende Musici holdt længe ud eller ikke, saa vare deres Instrumenter meget langt fra at kunne trodse Tiden. I Modsætning til Strygeinstrumenterne arbejdedes der uophørlig paa Raffinements, Forbedringer og Nydannelser ved Blæseinstrumenterne, hvor de nye satte de gamle helt ud af Kurs. I 1824 yttrede Schall: „der er i den nyere Tid sket en meget betydelig Forandring med de blæsende Instrumenter ved at tilføje samme flere Klapper, hvorved en større Tydelighed og Renhed frembringes.“ Gjaldt dette alle Træblæseinstrumenter, var det dog blandt dem Klarinetten og Bassethornet, hvis Fuldkommenhed særlig tilstræbtes. Füssel vilde i Tyverne sælge sit Bassethorn til Kapellet, men det blev der ikke noget af, da man kunde faae et nyt med alle Forbedringer billigere. Messing- eller Blikinstrumenterne, hvis store Periode endnu ikke var indtraadt, men langsomt forberedtes, havde der ogsaa forlængst været Forandringer ved. Kunzen forskrev i 1797 fra Berlin to Inventions-Trompeter, „hvilke ere af en ny og hidindtil ej her bekjendt Invention, og som begge koster paa Stedet 20 Friedrichsdor“. I 1803 leveredes til Glandenberg og Paul et Par nye Inventions-Horn og i 1823 til Brødrene Andersen „et Par Maskine-Valdhorn med alle Stemninger“.

Man var dog ikke meget ivrig for at give Penge ud til nye Instrumenter, hver Gang der hørtes om nye Klapper og andre Forbedringer. Tvertimod blev der holdt paa, at de gamle først skulde have tjent ud. Fagottist Kost foretrak at anskaffe sig

selv et Instrument fremfor at vente paa at faae et godt af Kapellet. Hæderlig Omtale fortjener en Obo, som blev anskaffet i 1804 og endnu 38 Aar efter kun var ubrugelig til „større Operatjeneste“. Men ved denne Tid befandt to 20aars Klarinetter, der vare af Buxbom, sig i en skrækkelig Tilstand, svampede og opraadnede, med ganske usikker Tone og med Klapper, der ikke kunde bringes til at dække. Dog lykkedes det først Ihændehaveren, Laurentius Lassen, at blive fri for dem, efter at det ved en formelig Undersøgelse var konstateret, at de vare ganske forslidte og falske. Saavel den agtværdige Obo som de to Klarinetter vise, at det ikke altid var de nye Forbedringer, der gjorde det af med Instrumenterne, men at disse i og for sig havde en begrænset Levetid og segnede ved Slid og Aarenes Vægt. I Reglen overleveredes der en Nyansat et nyt eller dog godt Instrument, men hørte han ikke lige til dem, der kunde stille Fordringer, hændtes det, at han beholdt det samme Instrument gjennem en lang Tjenestetid; han og Instrumentet ældedes sammen, og naar han ved sin Fratræden afleverede det, fandtes det ganske ubrugeligt.

Der forekom et Exempel paa, at et nyt Instrument ikke duede, fordi det var nyt. Schicht havde erklæret sin Fagot for ubrugelig, og Hauch forskrev strax en ny til ham og glædede sig meget til at høre den ved en forestaaende Hofkoncert. Dagen kom, men nu lod Schicht sig forlyde med, at han ikke kunde spille ordentligt paa den, da der behøvedes to—tre Aar for at spille den til. I sin Frygt for, at Schicht med Forsæt skulde spille slet, lod Hauch en anden Fagottist tilsige til Koncerten, og derhos anordnede han en Kommission, som med Schall i Spidsen skulde undersøge, om det forholdt sig rigtigt med de to—tre Aar. Kommissionens Resultat kjendes ikke, men efter Schichts Karakter at dømme kan han have haft Ret, om han ogsaa overdrev Tidslængden noget.

Samtidig med de mange Forbedringer ved Instrumenterne steg Fordringerne til deres Udøvere. Schall sagde i 1823: „de Solopartier, som i vore Dage sættes for blæsende Instrumenter, ere af den Beskaffenhed, at ikke uden udmærkede Artister kan udføre dem.“ Og i 1829: „de Klarinetpartier, som i vore Dage forekomme, ere mere end dobbelt saa vanskelige imod hvad de vare tilforn, saavel i Symfonier og Balletter som i Syngestykker.“ Deraf kan det forklares, at Joseph Rauch og Wachtelbrenner forsvandt som i en Taage, og at Füssel og Krag, skjøndt respektable, ikke i Tidens Længde ret gjorde Fyldest.

Under disse stigende Vanskeligheder kunde Hauch lykønske sig til, at han i Tide var slaaet ind paa den samme Vej ved de andre Blæseinstrumenter som ved Valdhornene. I 1809 var det kun Klarinetten, der endnu nøjedes med tre, men fire Aar efter kom den fjerde. Da der kun brugtes to Instrumenter ad Gangen, blev det sat Ret for Blæserne at være fuldkommen fritagne for Tjenesten hveranden Uge, hvorfor Schall regnede, at enhver Blæser kun havde Arbejde i $4\frac{1}{2}$ Maaned af Aaret. Naar Blæserne saaledes gik og trak Vejret i Mag, maatte de indrømme, at der var taget alt muligt Hensyn til Embouchuren.

3.

Tre Desertører.

Vanskelige Instrumenter. Braun. Christian Barth. Seydler. Brauns og Seydlers Rømning. Seydlers Skæbne. Barth paa Rejse. Keck. Fire Obo-Takter. Barth.

Man kappedes om at tillægge forskellige Instrumenter særegne Vanskeligheder. Om Kontrabassen kunde Hauch fortælle, hvorledes den krævede fysisk Styrke, Manddomskraft. Keyper forsikkrede, at Fagotten var det mest anstrengende blandt de blæsende Instrumenter, ikke alene som Følge af dens Natur og Beskaffenhed, men ogsaa fordi dens Partier vare langt voluminøsere end de andres. Om Klarinetten sagde Schall, at dens Partier bleve vanskeligere Dag for Dag, og om Valdhornene, at gode Valdhornister næsten ikke vare til at opdrive. Men ved Flerstemmighed udnævntes Oboen til det allervanskeligste Instrument. Det var jo det eneste, hvorved man paa Naumanns Tid vilde lade en Elev oplære. J. L. Heiberg sagde: „Oboen er et af de mest anstrengende, for Sundhedens skadeligste Instrumenter“, skjøndt det herimod kan indvindes, at adskillige bekendte Oboister have naaet en meget høj Alder. Hauch tænkte ikke paa Sundheden, men hans Liv viste, at det var hans inderste Mening, naar han sagde: „Oboen er det allervanskeligste Instrument, og gode Oboister yderst sjeldne.“

Han kunde en Tidlang prise sin sjeldne Obo-Lykke. Foruden at Christian Barth ganske stod paa Linie med sin afdøde Broder, dukkede et andet stort Talent op. I 1806 kom den attenaarige Carl Braun, Søn af den berømte Oboist Braun i Ludwigslust og Louise f. Kunzen, til Kjøbenhavn for at studere Komposition under Morbroderen og søge Ansættelse i Kapellet

som Oboist, da Krigsurolighederne i Tyskland gjorde Alt usikkert der. Han ansattes som anden Oboist efter Barth, og da Denne netop var paa en toaarig Rejse, kom han tilpas. De to unge, næsten jevnaldrende Kunstnere, vare begge Komponister, Braun skrev Musiken til Syngespillet „Hytten i Schwartzwald“, Barth mest for sit Instrument, altid dygtigt. Som Oboister have de omtrent kunnet holde hinanden Stangen, med mindre Barth har haft en vis Obogenialitet forud. Ellers vare de hinanden højst ulige.

Siden sin første Rejse havde Barth været paa adskillige. Han vilde altid rejse, og naar han først var borte, kunde man se, hvordan man fik ham hjem igjen.

I 1812 ønskede han at drage afsted. „Det synes, som om han vil rejse hverandet Aar,“ sagde Schall. Kunzen tog i en Erklæring til Hauch Bladet fra Munden „for om muligt at frelse en ung, dygtig Kunstner fra Fordærvelse“. Det var ham uforklarligt, skrev han, hvad Barth under de stedfindende Forhold vilde vinde ved Rejser. Braun havde vel i 1811 været borte et halvt Aar, men at han ikke ganske rejste uden Fordel, skyldtes hans mange Slægtninge og Venner, Anbefalinger til Hoffer og tillige hans strenge Økonomi, som Barth neppe kunde rose sig af. „Har han allerede glemt, at han maatte udløses fra Hamborg, hvor han kun vidste at dække sig ved en Uforskammethed, idet han uden nogen Tilladelse trak en Vexel paa Konferensraad Brun. Skulde derfor Rejsen ikke falde heldigt ud, hvilket næsten sikkert er at formode, saa kunde den endnu mere bidrage til at styrte ham i en Afgrund af Gjæld, hvori han, hvad jeg har Grund til at befrygte, allerede er sunken dybt ned, og dette vilde gjøre mig ondt, da det inden kortere eller længere Tid vil faae for megen Indflydelse paa hans Talent.“ Han fik dog en Rejsetilladelse for tre Maaneder til Sverrig. Kunzen anede ikke, at Søstersønnen efter nogle Aars Forløb skulde berede ham megen Ærgrelse ved at begive sig paa en egen Rejse.

Ved Fløjten tronede Seydler, der var meget yndet som Kunstner og i det Hele affholdt. Han var gift med Tiemroths Søster, de havde flere Børn, men Huslivet forbittedes ved Næringsssorger. Han skrev undertiden paa Dansk, om end meget mangelfuldt. Da han i 1806 foretog en Kunstrejse til Stockholm, St. Petersborg og Berlin og gjorde megen Lykke, især i St. Petersborg, forekom dette Rejseliv ham herligt, og han havde megen Lyst til at blive borte, men, skrev han til Hauch, idet

han fra Tysk slog over til Dansk: „hvad gjør man ikke for Kone og Børn?“ Den Tid kom, da han ikke kunde bringe et saadant Offer.

Med Aarene blev han bitter og fordringsfuld, helt forandret. De Lidelser, Statsbankerotten og Finansnøden forarsagede, forekom ham uudholdelige. Dertil kom, at han, vistnok krænkede ved, at Niels Petersen var given i Lære hos hans fordums Elev, Bruun, og ikke hos ham, og ved, at man ikke vilde vide af en af ham uddannet Elev at sige, som dog en Tid gjorde Tjeneste i Kapellet, higede efter Oprensning og absolut vilde være Professor, hvilket ikke kunde tilstaa ham. Han ønskede at løsrive sig, lagde Planer om at komme bort og søgte Fæller blandt sine Kunstbrødre. De lede som han forfærdeligt ved den finansielle Tilstand, men rystede paa Hovedet — undtagen En. Den unge og ugifte Braun laante ham villigt Øre, og de enedes om en Plan.

Til Stockholm stod deres Hu. Der var deres gamle Bekjendt, Du Puy, Kapelmester, Gagerne gode og Pengeforholdene normale. Under Foregivender, der skjulte Hensigten, skulde de søge Permission og Braun rejse først for at sondere Terrainet. Han anholdt 15. Juni 1815 om Tilladelse til at besøge sine Forældre i Ludwigslust og tillige om en snarlig Forhøjelse af sin Gage, „som stod langt under Barths, uagtet han ikke blot havde ligesaa meget at bestille, men endogsaa ofte maatte udføre hans Tjeneste“. Da Ingen, yttrede han endvidere, tog Undervisning paa Obo, var det ham umuligt at leve paa en anstændig og retskaffen Maade, „hvilken Fordring dog Enhver kan stille og virkelig stiller til et Medlem af Kapellet“. Som han havde ventet, blev der ikke taget noget Hensyn til Anmodningen om Gageforhøjelse, men Permissionen fik han.

Istedetfor at rejse til Ludwigslust tog han lige til Stockholm, hvor han strax fik Tilbud om en Plads i Kapellet. Han skrev derfra til Hauch, at man vilde give ham 750 Rd. Banco i Gage, og at han kun vilde vende tilbage paa samme Vilkaar. Hauch svarede ham ikke, men udvirkede Kongens Ordre til at stryge ham af Kapellets Medlemsliste uden videre Afsked „formedelst hans pligtstridige Forhold med Bortrømning og Udeblivelse fra hans Embede“. Herom blev der givet Braun Meddelelse gjen-nem den danske Minister i Stockholm.

Da det var gaet saa fortræffeligt for Braun, tog Seydler midt i November tre Ugers Permission for at give en Koncert i Gøte-

borg. Herfra skrev han i December til Hauch, at Koncerten maatte udsættes, da han havde haft den Malheur at vælte og forslaa sit Ben, saa han maatte holde Sengen i otte Dage, hvorfor han ønskede, to Maaneders yderligere Permission. En mindre Forlængelse blev ham indrømmet, hvorpaa han rejste lige til Stockholm og tog ind i det Hotel, hvor Braun boede.

Det maa snart være gaaet op for ham, at han ikke blev modtaget paa samme Maade af Du Puy som Braun, og at en Ansættelse i Kapellet, selv om den ikke strax rentud blev afslaaet, dog ingenlunde var sikker. Men istedetfor at udlette det Forefaldne ved at rejse hjem, efterlignede han Braun og skrev til Hauch, at han kun vilde vende tilbage, hvis en betydelig Gageforhøjelse tilstodes ham, hvortil han føjede andre Betingelser. Han stod i den Tro, at han kunde tvinge sin Villie frem.

Hauch tog Sagen anderledes end med Braun, da Seydler var et mangeaarigt Kapelmedlem og Familiefader, og svarede ham, men uheldigvis, skjøndt i den bedste Mening, i vel høje Toner (28. Jan. 1816). Han vilde ikke, skrev han, indlade sig i nogen Underhandling med ham, da han var borttrømt fra sin Tjeneste; han skulde indfinde sig i Kjøbenhavn inden Udgangen af Februar, og hvis det ikke skete, vilde han blive udsløttet af Kapellets Liste og efterlyst som Rømningsmand i alle inden- og udenlandske Aviser! „Efter saaledes,“ fortsatte han, „at have talt til Dem som Foresat og Embedsmand, troer jeg endnu at burde tale til Dem som Menneske.“ Han mindede ham om, hvor lykkelig han var bleven, da han ansattes, og foreholdt ham, at han nu forlod sit andet Fædreland ikke af virkelig Nød eller Trang, men af blot Kjærlighed til Penge eller Vellevnet. „Pengevæsenets Forandring hos os og den deraf fulgte Indskrænkning for enhver Embedsmand er almindelig; den gode Borger bør taale denne Byrde og ikke derved lade sig forlede til at glemme, hvad han skylder Ære og Pligt. Jeg gjentager min Fordring, at De indfinder Dem her forinden Udgangen af Februar som den eneste Maade, paa hvilken De kan gjenvinde alle Retskafnes Agtelse, hvilken De ellers sikkerlig vil tabe.“ Dette Brev til En, der kjendte, hvad Næringsorg vilde sige, virkede i højeste Grad irriterende. Seydler svarede paa Dansk kort efter.

„Jeg takker Dem meget for Deres altfor artige Brev. Jeg kommer aldrig mere tilbage til Danmark. Det gjør mig kun ondt, at jeg ikke for ti Aar siden er bleven i St. Petersborg; der har jeg haft det godt. Her tager jeg heller ikke Engagement og

gaaer i 6 Dage med en Paketbaad herfra til London og søger min Fremtids Lykke der. Finder jeg heller det ikke der, saa gaaer jeg til Filadelfia. Jeg haaber ogsaa, at Ds. Excellence ikke vil gjøre mig den Skam og lader mit Navn sætte i Aviserne. Finder jeg derimod noget i de udenlandske Aviser om mit Ære angaaende, saa vær De ganske vis derpaa, at jeg mig revanserer paa en Maade, som ikke skal vorde Dem kjært. Og nu til Sagen. Hvorfor har De ikke forestillet Kongen min dringende Ansøgning? Troer De, at de stakkels Mennesker, som gjerne vil forlade Staden og ikke kan komme bort, de bander Dem i Stilhed og de er sant.

Fahrvel.“ *)

Han blev nu udslettet af Kapellets Medlemsliste paa samme Maade som Braun.

Sit Svar fortrød han dog, da han derved helt havde kastet Broen af, og han forsøgte at optage Traaden ved atter at sende en Skrivelse afsted og fortælle om, hvor stor en Gage Du Puy vilde give ham, at han af Akademiet var udnævnt til Professor, og at han paa de og de Betingelser, hvoriblandt den store Gageforhøjelse, vilde vende tilbage (1. April 1816). Hauch svarede, at Kongen under ingen Vilkaar mere vilde have ham i sin Tjeneste. Alligevel skrev han endnu en Gang (1. Juni) paa samme Maade som i det forrige Brev, men herpaa fik han intet Svar.

Hans Hustru havde overgivet Boet til Skiftebehandling som fallit. To Aar efter Afrejsen skrev han til hende, at hun aldrig mere fik Noget at høre fra ham, og der tilstodes hende da som forladt Kone en Pension. I Sverrig er han neppe bleven længe efter sit sidste Brev. Han forsvandt fra Synskredsen, Ingen vidste, hvor han tumlede om i Verden. Endelig i 1819 fortalte „Allg. mus. Zeitung“ Noget om ham, men det lød ikke godt. Det meddeltes, at Professor Seydler den 14. Oktober var optraadt i Wien paa Theater an der Wien med en Fløjtekoncert af Fürstenau. „Hr. Seydler,“ stod der, „kan maaske have haft sin Epoke. Nu forlanger man mere.“ Ikke ret længe efter, 29. November, døde han i Pesth. Først henved 2½ Aar senere fik man i Kjøbenhavn ved Attest derfra Vished om hans Død.

Braun gik det bestandig godt i Stockholm, han giftede sig der.

*) 30/1 1816, ingen Underskrift.

De to højt ansete Kunstneres Flugt havde kastet et uheldigt Strejflys paa Kapellets Forhold, hvad der ikke var Hauch behageligt. At den ene af dem var Oboist, gjorde Ondet værre. En stor Trøst var det rigtignok, at den danskfødte Barths Navn prangede i Kapellet, men uheldigvis var han født Desertør, som ugift holdtes han ikke tilbage af noget Baand, og han svarede stadig til den Skizze, Kunzen havde udkastet af ham. Det blev Hauchs svære Opgave at bevare dette Klenodie. Barths Rejser bleve med de nødvendige Mellemrum konstante, hver som en Akt i en stor Farce med de to Hovedpersoner, Hauch og Barth.

Trods de Misbrug, han tidligere havde gjort af tilstaaet Permission, lykkedes det ham altid at komme afsted igjen; kneb det, udfandt han en eller anden tvingende Grund. Naar han først var borte, gjaldt det om at lokke Penge fra Hauch. Blev det forslidt, at han var syg, havde han tabt sin Tegnebog; det allerbedste Paaskud var dog, at han savnede Penge til at rejse hjem og betale Hotelregningen. Sandt nok var det med Gjælden, thi i den Situation befandt han sig overalt i Verden; i Kjøbenhavn var den en Gang for alle voxet ham aldeles over Hovedet. Han yndede at lade Hotelværten dække op for sig. At sidde ved et velbesat Bord med fine Vine — Øl og Brændevin skulde han ikke have Noget af — i et Hotel eller en Restauration, ofte alene i et lukket Værelse med en Garçon bagved sig, var hans Svaghed. Saa drømte han sig som Oboisternes Konge, Mestrenes Mester paa det allervanskeligste Instrument, som naturligtvis ogsaa han kaldte Oboen. Selskab har han i Udlandet vistnok inviteret, naar han traf beundrende Kolleger, som han selv agtede; i Kjøbenhavn levede han temmelig isoleret.

At han imponerede Hotelværten, indtil Regningen præsenteredes, og Hotellet forvandledes til et Internat, hvor han og Værten kappedes om at skrive til Hauch, er forstaaeligt nok. Overhovedet besad han Evnen til at vinde dem, han kom i Berøring med. Hans udprægede Kunstnernatur, Begejstringen for sin Kunst, Mesterskabet fortryllede, og desuden besad han Kundskaber i forskjellige Retninger; han talte fortrinligt Fransk og Engelsk. Men i Pengesager manglede han fuldstændigt Begreb om Sømmelighed. Han var Noget for sig selv, en Narcissus, der fortabte sig i Beskuelsen af sit eget Billede og paa visse Punkter en ikke fuldt udviklet Natur, ikke saa lidt til en Side. Hauch kaldte ham „mauvais sujet“, „panier percé,

der trods de store Hjælpemidler, han hele sin Levetid har modtaget af Kongen, dog aldrig bliver ordentlig“, men ogsaa „Mand af Talent“, „excellēt musicien“, og han forenede de to Sider af hans Væsen ved at karakterisere ham som „et fuldkommen forlærvet Geni“.

Aldrig kunde Hauch forvinde Toaaret 1818—20. I hele denne Tid var Barth fraværende, skjøndt han kun havde 3—4 Maaneders Permission. Hver Gang han saae sig i Besiddelse af 100 Specier fra Hauch til Hjemrejse, rejste han længere bort. Tilsidst da han sad i Dresden og mod — for fjerde Gang — at faae 100 Specier erklærede sig villig til at rejse hjem, greb Hauch til et Middel, han var vant til at anvende for at faae ham hjem fra Hamborg. Han anmodede Legationsraad Bergh i Dresden om at betale Rejsen fra Dresden til Altona paa Posten og give ham ved Postmesteren de fornødne Penge til daglige Udgifter. Bergh udviste den Forsigtighed at udfærdige et Pas, hvorefter Barth ikke kunde komme udenfor den lige Route mellem Dresden og Altona, men derved hindredes han ikke i at slaa sig til Ro, hvor han vilde, paa Routen. „Nu har han ædt sig fast i Brunsvig!“ udbrod Hauch fortvivlet med et Brev fra den Brunsvigske Vært i Haanden og maatte atter sende 100 Specier. Overpræsident Blücher i Altona, der plejede at staa Hauch bi ved Hjemsendelserne derfra, besørgede nu Barth med Posten fra Brunsvig til Altona og derfra til Kjøbenhavn, uden at der indtraf det Uheld fra nogle Aar tidligere, at Barth franarrede Postmesteren i Hamborg de Penge, der skulde anvendes til hans daglige Fornødenheder, og levede højt for dem i Hamborg uden at rejse, før Pengene slap op, og Hauch atter pungede ud. Da Barth endelig naaede Kjøbenhavn, meddelte Hauch jublende Blücher Begivenheden. „Jeg har endnu ikke set ham, han foregiver Upasselighed, men har dog meldt sin Ankomst skriftlig;“ „so dasz ich keinen Zweifel mehr haben kann, den theuer erkaufften Virtuosen zu besitzen“.

Trods alt det Forefaldne lykkedes det Barth at komme bort to Aar efter, og atter i 1825 fik han Permission i Sommermaanederne for at rejse til Tyskland. Men han svingede ind i Holland, lærte Sproget, gav Koncerter som sædvanligt og vandt Venner og Beundrere, blandt hvilke var Mr. Snellen, der laante ham Penge og fik Anvisning paa Hauch. Med Undtagelse af at prelle Denne for Penge glemte han ganske Kjøbenhavn, og Tiden gik. Hauch mærkede, at det var værre fat end nogensinde, og at stærke

Midler maatte anvendes. Han fastsatte en Frist, inden hvilken Barth skulde være tilbage, og truede med Afsked, hvis han ikke kom, og da han ikke vidste, hvor han opholdt sig, afsendte han samtidig Breve til tre Byer. Men Barth kom ikke; man var dybt inde i Saisonen, og Truslen om Afsked blev gjeuntaget uden Virkning. Nu saae Hauch sig nødsaget til at gribe til det sidste Middel: at afskedige ham. Kongen selv fik Rolle, og efter hans Ordre udslettedes Barth af Kapellisten som Rønningsmand ganske som Braun og Seydler. Det hjalp. Den 6. Maj 1826 stod han i Kjøbenhavn uden at have behøvet den arrestantmæssige Hjembringelse. Det laa klart for, at Afskedigelsen, hvad enten Kongen vidste Noget om dens sande Mening eller ikke, kun havde været pro forma. Hauch fik meget travlt. Til Barth skrev han, at da han stedse havde villet hans Vel, raadede han ham til snarest muligt at søge Audiens hos Kongen og anraabe om hans Naade, til Schall, at han, da Barth var afskediget, ikke maatte tilsige ham til nogen kongelig Tjeneste, førend Kongen havde resolveret paa den Ansøgning, „Barth formodentlig indgiver“. Og endelig til Kongen i en Forestilling, der mere dvælede ved hans Egenskab som udmærket Musicus end som mauvais sujet. Ved kongelig Resolution blev Forseelsen ham tilgivet og hans Gjenindsættelse bevilget (11. Juli 1826). I en saadan Pris stod Kapellets store Oboist!

Barth havde tidlig uddannet en Elev, der vel ingenlunde blev betydelig, men dog i mange Aar gjorde Nytte, den i Liegnitz i Schlesien fødte Køppen, der som Barn kom i Huset hos sin Fætter, Grosserer Køppen i Kjøbenhavn. For at erstatte Braun blev Hannoveraneren Keck, Hoboist i det norske Livregiment, ansat. Han var meget dygtig, rutineret og utrættelig og kom til at komponere Musik til August Bournonvilles første Balletter, navnlig det Meste af „Faust“. Barth saae ham over Hovedet og regnede ham ikke for meget. En Gang, da Barth havde udført en af sine Obokompositioner, bad Keck om at faae den tillaans for at spille den. „Det kan De ikke,“ lød Svaret. Selv Schall holdt ikke af at gjøre nogen Bemærkning paa Prøver til ham for ikke at mødes med: „det forstaaer De Dem ikke paa.“ Ouverturen til „Et Eventyr i Rosenborghave“ hjalp dog Keck til en vis Revanche og det blot ved fire Takter.

Da Stykket skulde gaa første Gang, klagede Barth paa en Prøve for Komponisten, Weyse, over fire Obo-Takter i Ouverturen og erklærede, at han ikke kunde og vilde spille dem, da

de havde Pikkolofløjtekarakter og egentlig burde have været skrevne for den. Weyse tog saa meget Hensyn til Barth, at han til hans Brug ændrede Takterne, som dog de Aftener, Keck spillede, udførtes af ham, som de oprindeligt vare skrevne. Herover har Barth vel anset Oboen for fornærmeth, han fandt en Ventil til at give sine Følelser Luft, og en Avisfejde udspandt sig om de fire Takter *).

„Konversationsbladet“ bragte en lidet velvillig Kritik over Musikken (9. Juni 1827), klagede over en vis Monotoni ved den Weyse egne, fremherskende marschagtige Rhythme og over Instrumentationens bizarre Ideer, der ikke egnede sig for de forskellige Instrumenters Karakter, som f. Ex. fire Takter i Ouverturen for Obo, der ganske syntes at egne sig for Pikkolofløjten og derfor maatte blive ganske uden Virkning, „en Bemærkning, som vi have fra dette Instruments Mester, Hr. Barth.“ I „Den flyvende Post“ (18. s. M.) tog „ts.“ nu til Gjenmæle og henviste navnlig til, at Keck havde udført den oprindelige Passage med største Lethed. Hertil svarede Barth (22. s. M.), at Kecks Udførelse ikke vedkom Sagen, der drejede sig om de fire Takters Virkning og „Passelighed“ for Instrumentet; han havde i Udlandet truffet betydeligere Oboister end Hr. Keck, der alle „have viist den største Tillid til enhver af mine Bemærkninger om Oboen og dens Karakter“; han ønskede, da „ts.“ havde aftrykt de to første af de fire Takter, at ogsaa de to sidste maatte trykkes med som „mere væsentlige“, hvortil „ts.“ i samme Nummer svarede, at han af Barths bekjendte Beskedenhed havde ventet, at han overlod Spørgsmaalet om Virkningen til Komponisten, og at de to sidste Takter i intet Tilfælde kunde komme i Betragtning. Striden oprippedes et halvt Aar senere, da „Den flyvende Post“ kritiserede en Komposition af Barth og hans Udførelse af den ved en af Mad. Catalanis Koncerter. Han svarede i „Kjøbenhavnsposten“.

Det var hans uafsladelige Bestræbelse at hævde sit Instruments Karakter i dens fulde Renhed. Hans Spil besad den obo-mæssige Jomfruelighed, Finhed og Gratie, en rørende Skjønhed. Oboen var hans Elskede, han forstod dens Sjæl. Han vilde be-

*) Takterne ere efter Partituret følgende:

Allegro con brio.

vare den rene Træklang, som led under det meget Metal, der efterhaanden kom paa, hvorfor han tog de Sølvklapper af, der hørte til Kapellets Obo, og erstattede dem med, hvad han kunde bedst. Hermed forbandt han den praktiske Fordel at pantsætte Sølvet paa Assistenshuset.

Han blev bestandig sig selv lig, og hans Rejse-Privilegium lod man endnu efter Hauchs Tid gjælde. Thi hans sidste Kunstrejse, der gjaldt Stockholm, hvor han ogsaa tidligt havde været, forløb til de mindste Detailler som alle de andre. Og dog havde han allerede da forlængst ophørt med at gjøre Tjeneste som han burde. Ingen i Kapellet har kostet saa meget og bestilt saa lidt. Et Par Aar efter Fejden om de fire Takter begyndte han at møde sjeldnere i Kapellet, og, skjøndt han Intet fejlede og saaes paa Gaden, meldte han sig i sine sidste 5—6 Aar saa ofte syg, at han ikke gjorde Tjeneste i den halve Del af Saisonen *). Han ønskede, at hans Kunst ikke skulde gaa tabt og gav den unge Schiemann, der var Kecks Elev, et Vink om at komme til sig, hvilket skyndsomst blev efterlevet. Saaledes bevaredes den Barthske Obokunst. Mesteren opgav ikke sin Grandezza overfor Eleven, der omhyggelig iagttog alle Ærbødighedstegn.

Da Barth, kun 54 Aar gammel, afskedigedes, anholdt han, dog forgjæves, om at beholde sin fulde Gage „paa Grund af min Verdens-Berømthed i Forbindelse med den Kultur, jeg i mine lange Tjenestear har udbredt paa dette vanskelige Instrument i mit Fædreland“.

Efter at have siddet fast i saa mange Hoteller i Verden, havnede han i Falkenstjernes — senere Behrendts — Hotel i Middelfart, hvor han indgik en Kontrakt med Værten, som mod at faae hele Pensionen ganske paatog sig hans Forsørgelse. Her boede han i flere Aar. Iført en Slags Slobrok eller Slængkappe og med en Kalot paa Hovedet sad han Dagen lang i Gjæstestuen og gik i Reglen ikke videre ud end paa den høje Stentrappe. De unge Mennesker i Middelfart fik snart Kig paa den Verdensberømte. Det var deres store Morskab efter Baller at sende ham en Kotillonsorden med Skrivelse fra en udenlandsk Potentat, der dekorerede ham. Han blev meget opbygget ved denne Ære, satte Ordenen paa Slobrokken og bar den tilskue paa Stentrappen. I Hotellet døde, 74 Aar gammel, Mesteren paa det allervanskeligste Instrument.

*) Schall skrev allerede $\frac{2}{3}$ 31, 10 Aar før hans Afsked: „Barth vedbliver at forsømme Tjenesten og har i den forløbne Del af Vinteren ikke forrettet en Trediedel.

XIX.

HOFVIOLONER OG KAPELMUSICI.

Harpen ved Hoffet. Lorentz og Junck. Trompet og Pauker. Hoffets Passionskoncerter og Koncerter. „Hofviolon“. Gageforbedring. Søndagsforestillinger og Theaterkoncerter. Kapelforhold. Morel d. Y. Pensionering. Velstillede. Lorentz' Bibliothek. Kapelliv. Patriotisme. Biinstrumenterne. Pikkolofløjte. Harpe. Carlsen. Trompet og Pauke.

Da Harpenisten Kirchhoff afgik fra Kapellet ved Naumanns Reform, vedblev han som Kammermusicus at nyde en saa stor Yndest ved Hoffet, at han som tidligere ofte udgjorde hele Tafelmusiken paa Kongens Fødselsdag. Han har mulig ogsaa hjulpet Schiørring af og til med at divertere Christian VII i Kabinettet. Da han døde (1799), søgte Lorentz om hans Embede som Kammermusicus. To Aar iforvejen blev det ved hans Avancement fra Elev ved Violinen til egentlig Violon paalagt ham ogsaa at fungere som Harpenist i Kapellet, hvad han frivillig havde gjort fra Ansættelsen. Harpen var nærmest hans Fag, men da han foruden Violin ogsaa spillede Orgel — som Organist i Citadellets Kirke — og gjorde ikke Lidt ud af Komposition, har han strakt sig vidt (1). Kammermusicus blev han dog ikke, skjøndt Hauch meget anbefalede ham, endog til at faae Kirchhoffs fulde Gage. Mulig skyldtes det en Grille af Kongen. Efter Schiørrings Død kan det ikke ses, hvem der fungerede som Kammereller Kabinetsmusicus — en saadan maa der vistnok have været — førend Harpenisten Junck ansattes (1804). Han skulde spille „umiddelbart for Hs. Majestæt saavel daglig i Kabinettet som ved Taflet“ og tillige ved Hofkoncerter, dels som Solist, dels sammen med de kgl. Musici samt i Theatret. Det følgende Aar anskaffedes der franske Pedalharper saavel til ham som til Lorentz, der Begge hidtil havde betjent sig af deres egne simple Harper. Kongen og Hoffet beholdt imidlertid Junck for sig selv, da han viste sig ganske umulig som Orkesterspiller (2).

Længere end Harpen holdt vel Pauker og Trompeter ud som specielle Hofinstrumenter. Deres Brug var nu indskrænket til den rene Fanfarearm, og selv denne anvendtes kun lidet imod forrige Tider. Ved en Koncert paa Frederiksberg Slot 1812 i Anledning af Prinsesse Julianes Bryllup vilde Kunzen helst være fri for Trompetfanfaren, men kunde ikke slippe paa Grund af den „utaalelige Tomhed“, som vilde føles ved Herskabernes Indtræden i Salen uden Trompeters og Paukers Lyd.

Hoffets Passionskoncerter standsede fra 1806 til 1809. Men i 1810 bestemtes, at der skulde holdes en særlig i en af Stadens Kirker, og Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn valgtes som „den bekvemmeste til dette Brug“. Koncerten afholdtes i Forbindelse med Gudstjenesten efter dennes Afslutning. En Del Aar derfter benyttedes andre Kirker, indtil man blev staaende ved Slotskirken, og saaledes var den mere end trediveaarige Skik at holde flere Passionskoncerter paa Slottet i den stille Uge bleven forandret.

Ogsaa ved Hofkoncerter var Kapellet i Tjeneste, dog sjeldent in pleno. De Kammerkoncerter, der gaves, foranledigedes ofte af tilrejsende Kunstnere, som Hoffet skulde høre før Publikum. Ved dem debuterede alle Kapellets fremragende Elever, der altid belønnes med 100 Rd.

Skjøndt Hofkapellet saaledes stadig gjorde sig gjældende som saadant, om end efter en indskrænket Maalestok, berøvede Tiden Medlemmerne Titlen Hofviolon. Endnu i det attende Aarhundredes sidste Aarti stod den urokket fast; Alle, Blæserne indbefattede, hed Hofviolon, saaledes Valdhornisterne Zrza og Fuhrmann. Ved Aarhundredets Skiften begyndte Titlen at svinde paa den Maade, at nye Medlemmer ikke antog den, men de, der havde heddet Hofviolon, vedbleve, saa længe det nogenlunde kunde gaa, at kalde sig saaledes. Det faldt vanskeligt at sætte Noget istedet, man prøvede „Kapellist“, der af og til i meget gamle Tider var bleven anvendt, men slog sig til Ro med Kapelmusicus. Selv da kunde Hofviolon forekomme som den fineste Titel til den fineste Violinist, thi at anvende det paa en Blæser faldt Ingen mere ind. Wexschall kaldtes af taknemlige Koncertgivere, som han assisterede, i 1823 og senere, saaledes, og han blev egentlig den sidste Hofviolon.

Hofviolonerne levede trods alle økonomiske Vanskeligheder i en lykkeligere Tid end de kongelige Kapelmusici. Hine hævedes ved den Naumannske Reform op til Kaar, der vakte Skue-

spillernes Misundelse, disse trykkedes af Statsbankerotten ned til en Elendighed, der gav sig et slaaende Udtryk ved Brauns og Seydlers Flugt.

I 1812 hævdede Medlemmerne høje Klageraab, at de ved Tidernes Besværlighed umuligt kunde leve af deres Gager, der endog vare blevne nedsatte og for Mange ikke kunde forøges ved Informationer, der kun gaves paa Violin, Fløjte og Klaver. De største Gager beløb sig kun til 650 Rd., de mindste vare gjerne 150 Rd., og de fleste overstege ikke 400 Rd. En almindelig Gageforhøjelse under Form af fast Gratiale blev ogsaa tilstaaet (3).

Theatret nødsagedes til at give sit Bidrag. Der forsøgtes med forskjellige Former herfor, som Beneficeforestillinger, og man endte med Godtgjørelse for Beneficeforestillinger, hvori 8 af Kapellet aarlig havde Del (4).

Theatret havde god Grund til at spæde til, da Kapellets Theatertjeneste efterhaanden blev større og større. I „Orkestret“'s Tid havde det egentlige Kapel kun to Aftener om Ugen, men ved Sammensmeltningen af Kapel og „Orkester“ fik man alle de fire Theateraftener og ved Skuespil soulageredes Kapellet ikke meget, da der efter Schalls Ord „krævedes ligesaa fuldkommen Exekution til Ballet og Mellemakt som til Syngestykker.“ De fire Aftener voxede til fem, og i 1816 begyndtes der med Søndagsforestillinger. Deres Indførelse vakte Røre. Schall udtalte: „den største Del af Kapellet er saaledes aflagt, at den umulig kan leve af Gagen; endog de, som i den senere Tid har opnaaet 800 Rd., ere nødsagede til at tage Engagementer i Koncerter som enhver Anden i Kapellet; der gives 3 Koncerter om Søndagen og her nyder Enhver et Honorar fra 100 til 120, 130 Rd. og derover, ja, der er dem, der, for at se sig befriet for den yderste Mangel, paa samme Dag deltage i 3 Koncerter.“ De Ældre fritoges dog for at deltage i Søndagsforestillingerne, af hvis Indtægt $\frac{2}{5}$ skulde tilfalde Kapellet og et aarligt Gratiale paa 100 Rd. udredes heraf til ethvert Medlem.

Søndagsforestillingerernes Antal var i de første 4 Aar ret anseeligt, men dog aftagende, derpaa standsede de ganske i 4 Aar, hvorefter de atter kom i Gang med kun 6—7 i Saisonen. Alligevel saae det misligt ud med Søndagsfriheden. Theatret var nemlig ogsaa et Koncertinstitut i stor Stil. Aftenunderholdninger og navnlig Koncerter af hjemlige Kunstnere eller for en og anden Institution hørte til og desuden gaves uafsladelig Kon-

certer af fremmede Kunstnere efter Tilladelse. Vel plejede Koncerterne at afholdes om Onsdagen, men efterhaanden henlagdes mange til Søndagen. Kapellet var forpligtet til at assistere ved det Altsammen, dog efter dets Mening, som ikke deltes af Chefen, kun ved en fremmed Kunstners første Koncert. Det var Skik og Brug, at han da gav 50 Rd. til Enkekassen og desuden skulde han „indbyde“ Kapellet. Faldt denne Indbydelse ud efter Ønske, har man neppe gjort Vanskelighed ved at assistere næste Gang; i Reglen blev der dog neppe givet mere end een Koncert. Vel fik man snart ikke saa megen Brug for Søndagen som før, da Klubkoncerterne efterhaanden døde hen, men man kunde ikke fordrage Søndagstjenesten, og langt om længe glædedes man med en Erklæring fra Theaterdirektionen om, at Theaterprøver, Koncerter og Aftenunderholdninger om Søndagen skulde indskrænkes saa meget som muligt, uheldigvis kun faa Aar før Søndagen for stedse blev Forestillingsdag.

Som Landsfaderen regerede patriarkalsk, saaledes havde Hauchs Styrelse noget Lignende ved sig, hvorved der bødedes endel paa de pekuniære Misligheder. Han kjendte Alle i Kapellet ud og ind og fulgte Adskillige fra Drengalderen til Graven, havde ansat dem som Elever og sørgede for, at de kunde komme i Jorden. Ikke saa sjeldent var han i det Tilfælde at maatte kavere for Husleje og skaffe Forskud til Klæder, da de ellers slet ikke havde kunnet gjøre Tjeneste. Aldrig blev han træt af at skrive Breve for at hjælpe paa den yngre Tüxen, hvem et ulykkeligt Ægteskab ganske havde ødelagt. Selvforskyldt Nød forekom naturligvis. Schall skrev til Hauch om Gehrtz: „Hans Opførsel er skjændig for de Andre, da han ofte kommer beskjænknet i Tjenesten og i saa høj Grad, at han har foraarsaget

A. W. Hauch.

den største Uorden, jeg har været nødsaget til at vise ham bort.“ Men Gehrtz havde Kone og Børn, og Hauch lod endnu 5 Aar hengaa, inden han efter fornyet Klage fra Schall gav ham Afsked, som indtraf næsten samtidig med Døden. Mathiesen, hed det, fulgte i hans Fodspor. Hvad der saa gik af Schindler, udeblev han i to Aar fra Tjenesten. Saa mente Schall, han maatte afskediges med Pension „for ikke at give et slemt Exempel for de Andre“, og han kom bort som foreslaaet.

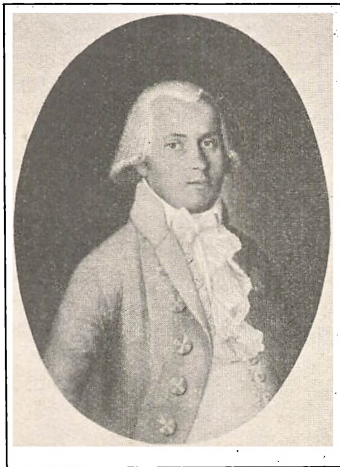
Morel d. Y. fortjente den Ros, at han efter eget Ønske afskedigedes. Det var ikke alene Gigten, der plagede ham, han led ogsaa af Sovesyge, saa han faldt i Søvn under Spillet og maatte vækkes af Schall ved Puf. Hans Lærer Degen, der holdt saa meget af ham, havde oplevet, at det var rent galt fat med hans Finanser, og Numsen skaffede ham Hjælp for at redde ham „fra den dybeste Nød og Elendighed“. Sine Klæder pantsatte han, som Schall sagde, „for at spise“, og hans Kolleger bleve meget ærgerlige ved at finde Tiggerbreve fra ham hos tilrejsende Kunstnere. For sin Kone sværmede han ingenlunde, og han saae en ny og bedre Fremtid imøde, da han, kun 45 Aar gammel, tog sin Afsked. Han havde gjort Aftale med Grev Raben paa Aalholm om at spille med ham, og drog gladelig til Nysted for at leve der en garçon, endog, som han haabede, med hele sin Pension, som han i saa lang Afstand fra Konen ventede at kunne beholde for sig selv. Heri tog han dog fejl. Han døde i Nysted efter kun et Aarstid at have nydt godt af sin ubundne Tilværelse.

Hauch satte en Stolthed i, at han ikke bebyrdede andre Kasser med Pensionerne, men udredede dem af Kapellets. Denne for de Virkende mislige Indretning kom dog Flere tilgode. De fritoges for Tjeneste, naar de ikke duede mere, men gik egentlig ikke af og beholdt den fulde Gage. Et saadant Hensyn vistes Lem, Zeyer, Tüxen d. Æ., der var bleven ruineret ved Sønnens Ulykke, og den skikkelige Rasmussen, der var gaaet i Kaution for Morel. Zeyer blev 86, Tüxen 87 Aar — mange Kapelmusici naaede en meget høj Alder — og den Første levede 30, den Sidste 20 Aar som Ubrugelighed. Virkelige Pensionister bleve ogsaa hjulpne, saaledes Friis, der med Familie boede i Kolding. Overrasket af de vanskelige Tider tænkte han endog paa at vende tilbage til Kapellet, men bad han blot Hauch om Hjælp, kom den strax. Det var Gratifikationernes Tid, de strøedes ud med rund Haand, og de yndede Forskud vare ofte kun en Form for Gave.

Kapellet rummede dog ikke Faa, der slog sig ganske godt igjennem, ja, enkelte Velstillede. Den talentfulde, for tidlig tabte Violinist Bertelsen sad godt i det som gift med Operaens Primadonna, Kathrine Møller; han kom med hende paa sin anden Udenlandsrejse, de gjæstede Hamborg, Leipzig og flere Byer; ved Daab af deres Børn figurerede Kammerherrer, Kammerherreinder og andre højtstaende Personer i Mængde. Ogsaa Bratschisten Andreas Lund holdt sin, om ikke slet saa sin Fadderstads. Keyper d. Æ. beboede sit eget Hus i Dronningens Tværgade. Han og hans gode Ven Schicht lod sig pørtrættere i Oliemalerier. Schicht, der var ugift og begyndte som fattig Hoboist, efterlod sig 18,000 Rd. i Obligationer, en Formue, han vel navnlig skyldte de indbringende Klubkoncerter.*)

Keyper d. Æ.

Schicht.

Ved sit merkantile Snille udmærkede Bruun sig ligesaa meget som ved sit Fløjtespil; det var intet Under, at han med sine Evner satte Hauch Stolen for Døren i sin Ungdom. Han anlagde efterhaanden en Voxlysfabrik, et Lysestøberi, et Sæbesyderi og en Olie-mølle og ejede en Gaard paa Amagertorv og Falkonergaarden,

*) Efter hans Testamente af 27/11 1820 skulde Formuen deles i to lige Dele, hvoraf den ene tilfaldt hans tre Søsterdøtre, der alle vare gifte og bosiddende i Egnen om Zittau, og den anden Keyper d. Æ.'s tre ugifte Døtre. Hans Løsøre af Guld. Sølv m. m. tilfaldt Premierlieutenant i Artilleriet, Leopold Keyper. Han døde efter en lang Sygdom i det Keyperske Hus, plejet af dets Damer og en Søsterdatter.

hvor Fr. Kuhlau tidt vandrede ud for at høre sine Fløjtekompositioner og modtage Raad dem betræffende. Tilsidst købte han Sædegaarden Stenalt i Jylland (5). Sin Son Rudolph uddannede han saa tidlig til Fløjtenist, at han vilde have ham ind i Kapellet som Elev i 8 Aars Alderen, hvilket han dog ikke kunde sætte igjennem; men nogle Aar senere begyndte den unge Fløjtenist at spille med og stød for Tur til at blive Elev, men foretrak saa et Liv med de videre Udsigter, Faderens Rigdom bød ham; han arvede Stenalt og døde højtbedaget dér i 1906 som Kammerherre. Bruun og Tiemroth vare i mange Aar Forstandere for Enkekassen, og Bruun vedblev at være det længe efter, at han var gaaet af. Kunstnernavnet satte han fremfor Alt Pris paa; sin Hæder, erkjendte han, havde han vundet i Kapellet. Han ønskede ved sin Afsked en Friplads i Theatret, „da den Tanke ikke at kunne have forljet en saadan Adgang i Theatret i mine Øjne er saa lidet ærende for mig, at jeg paa anden Maade maa finde lidet Behag i en Kunstnydelse paa dette Sted“.

Lorentz havde i sine Velmagtsdage set sig i Stand til at erhverve sig en betydelig musikalsk Bogsamling, indeholdende Værker om Musik og Musikere, Tidsskrifter o. lign. Da det ved hans og Hustrus langvarige Sygdom var gaaet meget tilbage for ham, ønskede han at sælge dette Bibliothek „til Brug for Kapellet eller dem, som dyrke Musiken“, for 800 Rd. D. C. Kunzen tog sig med største Interesse af Sagen og yttrede (16. Decbr. 1812), at Summen var yderst billig, da Bibliotheket maatte have kostet Lorentz 6 Gange saa meget. Han ønskede, at det kjøbtes til det store kongelige Bibliothek. „Anskaffelsen,“ sagde han, „er saa meget nødvendigere som det store Bibliothek slet Intet har i dette Fag, og den Musikstuderende ganske maa undvære, hvad han ikke selv kan anskaffe sig. Gottinger Bibliotheket er meget godt forsynet i dette Fag, som i Hr. Forkel har sin egen Bibliothekar. Her i Kjøbenhavn, hvor et saadant Bibliothek vilde være langt nødvendigere, har man ligefrem slet ingen Hjælp. Det vilde derfor være at ønske, at dette lille Bibliothek vilde give Anledning til, at dette Fag blev nogenlunde kompletteret. Hvis Konferensraad Moldenhauer vilde gaa ind paa at danne et eget Fag, saa var det heldigt, om Alt, hvad der mulig forefindes af musikalske Værker paa Bibliotheket, blev lagt hen derunder.“

Som Videnskabsmand var Hauch den Rette til at forstaa denne Tale. Han lagde Kunzens Erklæring til Grund for sin Forestilling til Kongen om Kjøbet af Værkerne til Bibliotheket „paa

det at denne Samling kunde tjene til Udspring af Kundskabs Kilde for dem, som i Tiden maatte studere og videnskabelig dyrke Musikken“ (6). Saaledes blev Grunden lagt til det kongelige Bibliotheks udmærkede Samling af Værker om Musik. Kongen gav Lorentz 400 Rd. D. C. udover den forlangte Sum.

Kapellet bestod ligesom af en vidtforgrenet Familie. De Fleste kjendte hinanden fra Barndommen eller Konfirmationstiden. Lærere og Elever spillede sammen, undertiden Fader med Søn (Tüxen, Barth, Keyper, Thræn, Carlsen, Sahlgreen, Sikora, J. F. Rauch med to Sønner). Brødre var der flere af (Schall, Schreiber, Funck, Mohr, Nyeborg, Sedlaczek, Barth, Rauch, Møller, Helsted). Fra Numsens Tid kjendtes ikke mere til at ligge paa Landet med Hoffet, men der faldt Kjøreture af om Sommeren til Frederiksberg. Hofviolonerne stode i Begyndelsen i den gode Tro, at de skulde have en Karet hver, og kom saaledes helt fornemt afsted, men Numsen belærte dem om, at der skulde være fire i een. De forsnyedes med „Bomseddell“. Det hændtes, at der var 8 Hofviolon-Kareter foruden 2 Vogne til Instrumenterne. Naar de skulde til Roskilde, kjørte de paa store Vogne med Fire og stode paa ved Hoftheatret. Klarinettist Braunstein var saa flittig, at han hæftede et Nodeblad paa Ryggen af en foran Siddende og øvede sig undervejs. Engang skulde der være Musik i Roskilde Domkirke ved Omflytning af nogle kongelige Lig, og Hauch var i stor Tvivl, om det gik an at lade Kapellets Medlemmer spise sammen med Koristerne, men Schall beroligede ham.

I denne Familie var der Sammenhold, hvilket ved forskellige Lejligheder lagde sig for Dagen, og navnlig forenedes man i patriotisk Følelse og det allerede paa en Tid, da Kapellet bugnede af Tyskere; men de akklimatiserede sig hurtig, giftede sig med Danske og betragtede sig som Danske. Da de to Studenterkorpser oprettedes i 1801, det ene kommanderet af Hauch, fungerede Hofviolonerne som Hoboister ved første Bataillon, men kunde i Begyndelsen ikke maale sig med Fødgardens Hoboister, der gjorde Tjeneste ved anden Bataillon. Derpaa gik Violonerne og Skuespillerne en masse ind i Livjægerkorpset som Kombattanter, hvilket dog, som set, blev dem forbudt af Hensyn til de militære „Fatiguers“ uheldige Indvirkning paa deres Tjenstedygtighed; „men,“ udtalte Kongen, „vi ville ved enhver Lejlighed erkjende den Beredvillighed, de den Gang viste, da de indtraadte i korpset, da det skete af Iver for Os og for vort Hus“ (25. April

1804). I en senere Tid lagde Ulrichsen en original Patriotisme for Dagen. Han ønskede Privilegium paa at sælge Hallebyes Rugbrød og drive en Mel- og Grynhandel, dog ingenlunde „for at berige mig selv“, men af ren og skjær „Patriotisme“ ved at sælge meget billigt til Trængende og Stiftelser.

Hvor mange Instrumenter saavel Hofvioloner som Kapelmusici samlede under deres Fane, var der dog adskillige, der udelukkedes fra denne Ære, nemlig, som set, de saakaldte Biinstrumenter eller de ureglementerede, som Theatret maatte betale.

Harpenist Carlsen.

Instrumenter eller de ureglementerede, som Theatret maatte betale. Klagede Theatret herover, sagde Hauch: „Ingen kan give mere end han har; dersom Theatret anseer Biinstrumenter for nødvendige, bør de ogsaa betales af Theatret.“ Ansaae han dem da i de samme Tilfælde ikke for nødvendige? Imidlertid fandt dog ganske enkelte Biinstrumenter Husly og Hjem i Kapellet hos en beslægtet Natur. Saaledes allerførst Pikkolofløjten. Den blev især ved Schalls Balletter vigtig. For ikke at se den givet den første den bedste Hoboist i Vold, fik han den anbragt hos Seydler i Dennes første Aar, men da han snart fandt, at den skadede hans Embouchure, gik den over til Peter Nyeborg, paa hvis Embouchure der ikke laa saa megen Vægt, og den blev et Accessorium til Fløjten, dog at Theatret betalte Fløjtenisten for at spille den.

Harpen kunde ikke finde nogen beslægtet Natur, der bød den Velkommen i Orkestret, og hvor højt den stod anskreven ved Hoffet, og hvor gjerne den unge Pige udøste sine Suk til dens Toner, kunde den dog ikke holde Trop med de andre Instrumenter og var reserveret visse Scener som en Raritet. Dens Stilling maatte blive tvivlsom. Medens Lorentz tog sig af den, levede den hos ham ligesom Pikkolofløjten hos Fløjtenisten, og da han i 1810 paa Grund af Gigtvaghed i Armene opgav Violinen, beholdt han sin Gage som Harpenist, og i denne Egenskab

Medens Lorentz tog sig af den, levede den hos ham ligesom Pikkolofløjten hos Fløjtenisten, og da han i 1810 paa Grund af Gigtvaghed i Armene opgav Violinen, beholdt han sin Gage som Harpenist, og i denne Egenskab

var ogsaa hans Efterfølger, Lammi, ansat. Men da den 15-aarige Carlsen, en Søn af Violinisten, ansattes som Elev ved Harpen og blev Harpenist (1825), befandt han sig udenfor Kapelmedlemmernes Række som Theatrets Funktionær. Dette havde til Følge, at intet Avancement i Kapellet kom ham til Gode. Han mente da at kunne forny sin Mønt ved at følge Lorentz' Fodspor og naae Ansættelse med sin Harpenistanciennetet som Violinist i Kapellet. Hertil var han kvalificeret, han spillede ofte Violin i Kapellet som Extramusicus. Men man vilde dog ikke gaa ind derpaa, og han svævede saaledes mellem Theater og Kapel, til Tiderne forandrede sig, og Kapellet skulde have en Harpenist. Over 60 Aar glædede Publikum sig over hans fortræffelige Spil, der fik yderligere Relief ved, at man ogsaa saae, at Harpen var en Raritet, som der skulde kjæles for, idet den aldrig stod længere i Orkestret end den absolut nødvendige Tid og førtes ind og ud under Mesterens omhyggelige Tilsyn.

Janitscharinstrumenterne, Triangel, Bækken, Tromme, kunde efter deres Natur, Basunen efter dens mindre hyppige Benyttelse, ikke beklage sig over deres Stilling som Biinstrumenter. Men tungt var det for Trompet og Pauke, som Hoffet endnu ærede, og som tidligere havde spillet saa stor en Rolle der, at ansees som en Hofviolon eller Kapelmusicus uværdige. Det kom i Tiden haardt til at svie til Kapellet selv.

KAPELMESTERSKIFTE.

Kunzen. Schall Musikdirektør. Weyse kongelig Komponist. Musikdirektørens Embede. Siboni.

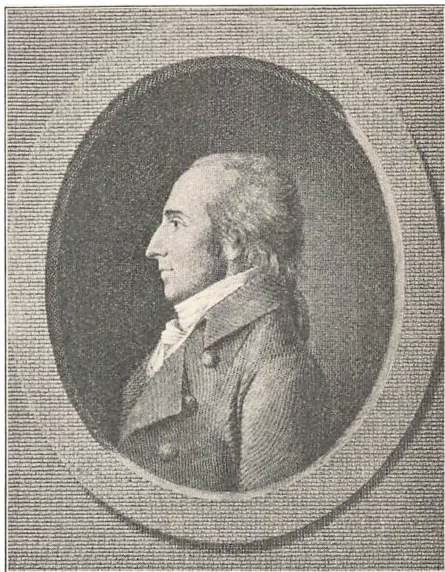
Ved Du Puy's Afgang indtog Kunzen hans Plads som Syngemester for vordende Sangere og Sangerinder, hvilket indbragte ham 500 Rd. aarlig, og saaledes blev han alligevel til syvende og sidst „første Akkompagnatør“. Men som Kapelmester forfulgtes han i en ikke kort Aarrække af store Uheld. Vi have hørt hans Klage over den fuldstændige Mangel paa dygtige Valdhornmister og Klarinettister, hvorved Kapellets Præstationer i høj Grad skadedes, og i samme Periode indtraf den store Tenoristmangel, der var endnu føleligere. Af hans egne nye Syngespil strandede enkelte paa de meget slette Texter, andre gjorde Lykke, men i det store Hele havde han ikke samme Held som i sit første Femaar. Ogsaa rørte sig yngre Kræfter, den Tid nærmede sig, da Komponist-Tyngdepunktet ikke længere skulde søges hos Kapelmesteren.

Fr. Kuhlau kom til Byen og henvendte sig strax til Kunzen, hvem han forelagde sine Kompositioner til kritisk Gjennemsyn. De bestode glimrende Prøven. Da der kort efter skulde oprettes en Klaverlærerplads ved Syngeskolen, meldte der sig to Ansøgere, Kuhlau og en søgt, af Hoffet begunstiget Klaverlærer Førster. Kunzen anbefalede Kuhlau og yttrede, at han vel ikke troede, at det var nødvendigt at have en Mand af hans Talenter og Kundskaber til denne Undervisning, „men kom det an paa mig, vilde jeg dog foretrække ham, da jeg altid anseer det for en Fordel, naar Folk af Talent drages til Landet.“ Førster fik dog Pladsen. Det gode Forhold mellem Kunzen og Kuhlau blev ikke af Varighed, hvori det saa laa, og Kuhlau lod sig i ungdommelig Kaadheden henrive til at besyngte Kunzens lange Næse i en Kanon.

Med Baggesens knusende Kritik af Oehlenschlægers Synge-spil „Røverborgen“, hvortil Kuhlau satte Musik, indledes den lange og hidsige Oehlenschlæger-Baggesenske Fejde, et just ikke heldigt Tidspunkt for Baggesen til atter selv at optræde som Syngespildiger. Men nu fuldførte han efter 30 Aars Forløb „Arions Lyre“ under Navnet „Trylleharpen“. Han tilbød Kunzen Texten, men Denne vilde ikke røre mere ved den forplumrede Sag og henviste til

Weyse, der, rimeligt nok, ikke følte sig tiltrukket af dette forstandsmæssig-korrekte Arbejde, der ganske savner det Oehlenschlægerske Clair-Obscur. Men Kuhlau var uheldigvis ikke saa kritisk og paatog sig til Kunzens Ærgrelse Kompositionen. Saa opdagede Student Peder Hjort, Baggesens bittere Modstander, at den ulyksalige „Ossians Harpe“ existerede; han fik fat i denne Libretto og maatte tro, da han ikke kjendte Noget til Sammenhængen, at der forelaa et grovt Plagiat fra Baggesens Side. Dagen før Stykkets Opførelse averterede han et Skrift om

en højst mærkelig Lighed mellem „Trylleharpen“ og „Ossians Harpe“. Baggesen laa syg, men sprang op af sin Seng og ilede til Kunzen, der var meget syg. En rystende Scene forefaldt, under hvilken Fru Kunzen løb ud og ind med Medicin; Kunzen gik til Bekjendelse om Alt, kunde ikke taale den stærke Bevægelse og døde samme Aften (28. Jan. 1817). „Morder!“ hørte man hvidske om Baggesen. Offrenes Opera svarede i en anden Forstand end Baggesen havde tænkt sig til sin Idee. Paa Scenen tjente den kun Kjedsommelighedsguden. Alt Baggesens Haab om Alceste-Vidunderet blev grusomt skuffet, og Kuhlaus Stjerne blegnede for

Kunzen.

en Stund. Saaledes endte de to unge Venners, Baggesens og Kunzens, lyse Sommerdrømme.

Kunzen begravedes fra Helligvejstes Kirke, der var overfyldt. Theatrets Sangere og Sangerinder udførte Sange af Sander og Thaarup til Kunzens Musik ved Arveprins Frederiks Jordefærd. Aaret iforvejen havde han udført sin sidste store Mozartske Bedrift ved at give Mozarts „Requiem“. Som Komponist paavirkedes han til Tider for voldsomt og umiddelbart af Mozart. Men hovedsagelig staaer han som Den, der fortsætter Schulz'

Weyse.

Kunst, navnlig ved sine ypperlige Viser og Sange, der have en egen Farve, og ved enkelte Kirkeværker, der vel ikke synes at have gjort et ligesaa stort Indtryk som Schulz', men dog holdt sig længe ved Siden af disse. At han var noget ensidig i sin Smag kan vel ikke nægtes, og en af hans Undergivne i Kapellet, Peter Funck, fortalte mange Aar senere, at han hverken havde kunnet lide italiensk eller fransk Musik, ikke havde givet italienske Operaer, og at hans Anførsel ved de franske Syngespil aldeles

manglede det rette Liv. Det kan være. Men i det store Hele prydede han Kapelmesterpladsen som udmærket dygtig, intelligent og fint dannet Personlighed.

Schall blev Kapelmester under Titlen Musikdirektør. Den skulde vise sig ominøs. Selv var han tilfreds med den. Der skulde dermed betegnes et Minus, Frihed for Kompositionsforpligtelse, dog at han skrev Musik til Sange og Kor i Skuespil (1). Den ledige Kompositionsforpligtelse overtoges af Weyse, der i sin Ansøgning fremhævede, at der „nu ikke efter Kunzen, saaledes som det stødse forhen havde været Tilfældet, fandtes nogen Embedsmand, hvem det ex officio paahvilede at levere de fornødne Kirke- og Thea-

terkompositioner samt Lejlighedsmusiker.“*) Han ansattes med 1000 Rd.s Gage og opførtes i Hof- og Statskalenderen under Kapellet som Komponist (2). Han kaldte sig spøgende kongelig privilegeret Kirke- og Theaterkomponist.

Før Hauch var en Kapelmester uden Kompositionsforpligtelse en Modsigelse, og han erklærede, at man ingen Kapelmester havde, men at det i Mangel af en saadan var gavnligt og nødvendigt, at Embedet besørgedes af Koncertmesteren som Musikdirektør. Schall førte altsaa første Koncertmester med sig og forenede de to Stillinger. Saaledes var hele den orkestrale Myndighed i hans Haand, og Kombinationen medførte blandt Andet, at Opera eller Syngespil og de dertil hørende Danse anførtes af den Samme, hvilket fremdeles blev Regel. Det var nu ikke længere Sangernes Anfører, der ved Klaveret tillige dirigerede Orkestret, men Orkestrets Anfører, der med sin Dirigentstok styrede Sangerne. Orkesterklaveret forsvandt pludselig, i samme Øjeblik Schall stod frem som Musikdirektør. Denne store Forandring vakte dog aldeles ingen Opmærksomhed, fordi Orkesterklaverethavde udspillet sin Rolle, og man forlængst havde vænnet sig til, saavel ved visse Syngespil og Ouverturerne som under Kapelmesterens Forfald at se Dirigieren med Stok, Stav eller Bue.

Men at Musikdirektøren trods den manglende Kompositionsforpligtelse var rigtig Kapelmester, saaes deraf, at Herredømmet

Ludvig Zinck.

*) Åt Schulz fritoges for Komposition, har neppe været bekjendt og blev ved den store Kompositionsvirksomhed, han udfoldede, aldeles betydningsløst.

over det Vokale tilhørte ham.*) Med Hensyn til Sangen var han ganske stillet som Forgængerne, saa at Syngeskolerne stode under hans specielle Opsyn. I Instruktionen til ham udtaltes, at ligesom han tidligere som Koncertmester havde faaet Orden og Bestyrelse over al Instrumentalmusik, saaledes overdroges ham som Musikdirektør Orden og Bestyrelse af Vokalmusiken.

Theaterdirektionen benyttede sig af det gunstige Øjeblik, „da Musikvæsenet i vor fortjente og nidkjære Professor, Ridder Schall, har faaet en ikke mindre med Skuepladsen i Almindelighed end med sin Kunst i Særdeleshed gennem mange Aar fortrolig kjendt Bestyrer“, og nedsatte en Komitee, hvori den bad ham tage Sæde, for at gjøre Udkast saavel til Sangundervisningens som Syngvæsenets bedre Indretning ved Skuepladsen. Ludvig Zinck blev Syngelærer for de vordende Sangere i Kunzens Sted og overtog tillige den anden Skole, hvor de rollehavende Sangere lærte deres Partier. Den tredie Skole for Koret havde, som set, Kittler faaet (3).

Syngvæsenet var saaledes paa det Bedste bragt i Orden og, som man troede, for en lang Tid. Men stor Forandring forestod pludselig. Den 38aarige italienske Sanger, Giuseppe Siboni, der opholdt sig i St. Petersborg, blev af Prins Christian, der med største Behag havde hørt ham i Neapel, indbudt til at komme til Kjøbenhavn, og viste sig mod Slutningen af 1818 og satte Hoffet i Extase. Han havde begyndt sin Bane paa smaa Operascener i Italien og sunget sammen med Rossinis Moder. Nu mødte han som Ridder af den gyldne Spore, forhenværende første Sanger ved det keiserlige Theater i Wien og Sanglærer hos Enkehertuginde af Østerrig og Hertuginde af Parma. Stemmen var allerede paa Retur, men Manglen dækkedes ved hans udmærkede Dygtighed, der syntes at gjøre ham fortrinlig egnet til Syngelærer, saameget mere, som han paa italiensk Vis fremfor Alt havde Sangen for Øje. Han elskede den med sydlandsk Lidenskab, og for den ønskede han at kæmpe. Udviklet i den Paër-Mayrske Opera, knælede han ned for Tidens Geni, Rossini, som endnu ikke havde naaet sin Middagsglans. Den ny-italienske Kunst aabenbarede gennem en ny Sang, hvis Forzinger omslyngede Melodien, ja, næsten selv blev til Melodi, et Tonevæld af ukjendt Skjønhed. Ny Sang, ny Musik vilde Siboni bringe.

*) Hauch nævnte i sin Forestilling ^{21/2} 1817 om Schalls Ansættelse „Sangen og den højere Komposition“ som betegnende det egentlige Kapelmesteromraade.

At ansætte Siboni som Syngelærer ved Theatret lod sig let gjøre. Ludvig Zinck, der saa nylig havde tiltraadt Skolen for de vordende Sangere, kunde ganske stille skydes til Side og blive i sin anden Skole for de Rollehavendes Indstuderinger, saa at Siboni overtog den første Skole. Han skulde nu gjøre Underværker, og man tog Munden fuld og forpligtede ham til altid at have 8 Elever. En alenlang Kontrakt afsluttedes mellem ham og Theaterchefen, Kammerherre Holstein (4), foreløbig paa ti Aar og saaledes, at han derefter skulde have Pension. Mangehaande Ting bestemtes foruden det Nævnte. Han skulde undervise Prinsesserne i Sang og, saafremt man ved Hoffet fik Opera i fremmede Sprog, selv optræde deri, dog kun, hvis han var Sproget mægtig. Han skulde staa umiddelbart under Kongens Befaling og under ingen Andens undtagen Overhofmarskallens i Henseende til Tjenesten ved Hoffet og Theaterchefens i hvad der angik Eleverne og Syngeskolen. Hans Titel skulde være: Kammersanger hos Kongen af Danmark og Direktør af den kongelige Syngeskole. Direktør! Kun staa under Overhofmarskal og Theaterchef! Men Schall var jo Direktør for Syngeskolen som Den, der havde al Syngevæsenets Orden og Bestyrelse under sig, hele Overopsynet og Overledelsen!

Mørke Skyer trak op. De bleve dog foreløbig liggende i Horizonten. Siboni rejste til Italien for at hente sin Familie, og Schall med sin Broder Peder benyttede Sommeren til et Ophold i Paris.

XXI.
CLAUS SCHALL.

1.

Ønske om fast Ansættelse som Balletkomponist. Hofdansemusikkomponistør. De tragiske Balletter. Klaver og Violin. Udholdenhed. Violinvirtuosen i ældre Aar. Mangel paa Videnskab. Kompositionsforpligtelsen.

Schall var som Balletkomponist fra første Færd henvist til at faae Betaling af Galeotti, der nød 400 Rd. aarlig til sin Musikforsyning. Hermed var Schall meget utilfreds, og efterat han forgjæves havde klaget i 1793, gav han to Aar efter atter sit Misnøje Luft og anmodede Theatret om, at han, der i 17 Aar havde komponeret Musikken til de fleste af de opførte Balletter, Divertissementer og Entreer uden at have modtaget nogen Slags Belønning eller Opmuntring af Theatret, maatte blive ansat som Komponist for Balletmusik med en aarlig Gage. Han henviste til det Bifald, hans Balletmusik havde fundet hos Hoffet og Publikum. „Musiken er,“ skrev han 7. Maj 1795 til Theatret, „det, hvorved jeg skal leve, jeg bliver hver Dag ældre, den Fordel, jeg ikke kan høste af mit lille Talent, medens jeg endnu kan regnes for ung, vil være vanskelig at erlange, naar jeg bliver gammel. At Theatret har og vil stedse savne Nyheder af Danse, saalænge Balletmesteren skal skaffe Musik, er en Sandhed, da han ved ethvert nyt Stykke Arbejde maa gribe i sin egen Lomme, og saaledes for at spare søger naturligvis at trække Tiden ud saa meget som muligt. Ifald jeg havde den Lykke at blive ansat som Komponist for Balletmusik, da vilde jeg i Sommermaanederne være saa flittig som muligt ved at arbejde med de Herrer Galeotti, Bournonville og Dahlén, paa det at man kunde stedse have noget Nyt i Vente, og at begynde med næste Vinter.“

Hauch, som da var Theaterchef, kunde ikke imødekomme

dette Ønske, da det ikke lod sig gjøre at tage Pengene fra Galeotti. Men han havde en anden Plan. Ved Jacobsens Død var man i Forlegenhed for en Komponist til Hofdanse, og Schall, der ved en og anden Lejlighed havde givet sit Bidrag til Hoffet,

Claus Schall.

og, som Hauch sagde, „var den Eneste, dette Fag fuldkommen mægtig,“ kunde hjælpe. Der blev da givet ham et Tillæg af 100 Rd. og Titel af Hofdansemusikkomponistør (1795), saa at han paatog sig alt Herhenhørende, og en særegen Betingelse knyttedes hertil, hvorved man kom ham imøde. Han skulde, naar Galeotti afgik, være pligtig til at levere al den Musik,

som Theatret maatte behøve saavel til den seriøse som den komiske Dans, være sig store eller smaa Balletter, Entréer m. m. uden derfor at nyde mere end 200 Rd. aarlig. Det havde rigtignok lange Udsigter, men den nye Stilling trykkede ham ikke. Thi nogle Aar efter lod han det bero ved Titlen og Gagen og overlod Hofdansemusikinspektør Møller at komponere for Hofballerne mod særskilt Betaling af Hoffet. Som Hofdansemusikkomponist stod han vedblivende opført i Hof- og Statskalenderen.

Naar den danske Ballet paa en enestaaende Maade har hævdet sig over et Aarhundrede som en Poesien tilhørende Kunst, saa har Schall sin store Andel deri. En gunstig Skæbne lod den talentfulde italienske Balletmester finde den danske Yngling, der jo endog paa den nye Ballets første Aften frelste Opførelsen. Schalls Balletværker faldt i to Hovedafsnit, af hvilke det første, rigt paa muntre og pastorale Stykker, fremfor alle prangede med „Afguden paa Ceylon“. Saa indviedes ved det nye Aarhundredes Begyndelse den tragiske Ballet med „Lagertha“, og af de efterfølgende gjorde navnlig „Rolf Blaaskjæg“ og „Romeo og Giulietta“ overordentlig Lykke. Det sidste saavel som „Lagertha“ har indlagte Kor og Sange, og de minde derved om Fortidens Opera-Balletter. Transparente Indskrifter kom tilsyne, naar noget Vigtigt skulde indprentes Publikum, det italienske Pantomimesprog fremtraadte med hele Rokokkotidens Snørklethed og Afmaalthed. Men disse Balletter virkede som grandiose Skuespil, henrev og fyldte Fantasien. Den, der som ung havde set dem, kunde halvhundrede Aar senere vanskeligt forstaa, at de ikke bestandig stode paa Reper-toiret.

Efter at Schulz og Kunzen i Halvfemserne havde henrevet ved et Myr af dejlige Sange, mest tilhørende muntre Stykker, skred Melpomene frem paa Scenen ved Terpsichores Haand. En ny Musikart syntes funden: den ved Tragedien højnede Dansemelodi, pathetisk Musik i den mest populære og simple Form. Man tørstede efter disse Melodier. O. Zinck bebudede i sin „Nördliche Harfe“ Klaverudtoget af „Lagertha“ som en glædelig Nyhed; det var tilegnet „det danske musikelskende Publikum“. Hoboister spillede de store Ouverturer, der indeholde Motiver af Stykkerne, og Potpurrier deraf. „Saa glade vi drage det lynende Sværd“ af „Lagertha“, Valssangen af „Romeo og Giulietta“, Chaconnen af „Rolf Blaaskjæg“ og mange andre Melo-

dier af disse Balletter hørtes overalt. Om dramatisk Fantasi vidnede Musiken. Den dansende Dramatiker havde gaaet i den rette Skole, da han begyndte som Figurant. I Balletten var han, hvor meget han ellers skrev, Herre og Mester. August Bournonville debuterede som den ene af Lagerthas smaa Sønner og glemte aldrig disse Melodier, der ejede „Kraft og Lidenskab, Ynde og Vildhed, Friskhed og Fylde“. „Denne Musik,“ skrev han, „har bidraget til at inspirere dem, der senere have behandlet nordiske Emner og tolket dem i Toner“ (1). At I. P. E. Hartmann, i hvis Barndom „Lagertha“ stod i sin fulde Blomst, har modtaget Paavirkning derfra, kan neppe betvivles. Musiken, som vel paa sin Side atter har faaet visse Impulser fra Johan Hartmanns „Balders Død“, har en Kolorit, som den Dag i Dag ikke kan miskjendes og ganske svarer til det nordiske Sujet; den staaer for sig i Schalls Produktion, meget forskjellig fra hans andre berømte tragiske Balletter. Den danner ligesom Forspillet til den Oehlenschlägerske Tragedie. Digteren selv kvad til Schall:

„Du Lagertha, Regner besang,
Da virked Nordens Skjoldeklang,
Asers Kraft og Hjertets hellige Stemme.“

Ogsaa han nærede i sene Aar gammel Kjærlighed til Schall, der, som han sagde, i tragisk Flugt og Begejstring hverken naaedes af Weyse eller Kuhlau.

Strøede Schall sine Melodier ud blandt Publikum, sørgede han ogsaa for, at man ved den hjemlige Arne kunde kalde sig dem i Erindring. Tidlig begyndte han at udgive sine Balletter i Klaverudtog. Saaledes „Laurette“ eller „Den forbedrede Forfører“ (1785), „Vaskerpigerne og Kjedelflikkeren“, tilegnet Prinsesse Louise Augusta, „Annette og Lubin“, tilegnet Fru Kapelmesterinde Naumann, født Grodtschilling. Desuden gav han andre Bidrag til de Klaverspillendes Repertoire, som Samlinger af Danse, „Nytaarsgave for det smukke Kjøn“, „Nordens Apollo“. Han underviste ogsaa paa Klaver, saaledes Prinsesse Caroline, hvem han tilegnede Klaverudtoget at „Romeo og Giulietta“, og Komtesse Yoldi (2). Hvad han gjorde for Klaveret, kunde naturligvis ikke komme i Betragtning mod hans Violin-Virksomhed. Som Haydns og Mozarts entusiastiske Beundrer udrettede han meget ved at lære Publikum deres Kvartetter at kjende, hvortil han havde Lejlighed som Leder af Klubkoncerter.

Den ham egne Energi, der kunstnerisk gav sig Udslag i hans ypperlige Spillen for som Koncertmester, ledsagedes af en aldrig svigtende Udholdenhed i Tiden. Aarene gik, men han ændrede det ikke, og bestandig var det ham om at gjøre at haandhæve sine engang gjorte Erhvervelser, helst at fortsætte, idetmindste at pointere, hvad der var hans. Bestandig vilde han ses som Ballet-, Syngespil-, ja, Kantatekomponist, Violin-virtuos. Flere Aar efter Galeottis Død skrev han en stor Ballet, endnu senere en Kantate, hvilken Genre neppe har ligget synderlig godt for ham. Han havde en Benefice i Theatret 1818. Billetter til „Schalls Koncert“ averteredes i massevis, Tilstrømningen var stor, og Kongehuset nærværende. Hans Syngespil „Alma og Elfride“ blev givet i ny Indstudering. Mellem Akterne spillede han og Fr. Funck. Han udførte en Romance og Polonaise med Rondo, som „ender med Savoyardsang variert“. Atter i 1822 havde han Koncert med Arie og Sextet af hans Syngespil „De tre Galninger“. De to ham uundværlige Søstersonner Peter og Fr. Funck assisterede. Han spillede blandt Andet af egen Komposition en Violinkoncert i Amoll, „som sluttes med en Rondo i polsk og ungarsk Maner“. Om hans Violinspil yttrede Grev Yoldi: „da han er vant til at føre an i Orkestret med stærke Buestrøg og tung Bue, har hans Spil mistet den Blødhed og Udtryksfuldhed, som behøves for at spille Solo“ (3). Det var den Fare, Schulz i sin Tid vilde afvende fra Lem.

Da Schulz afgik, sagde han jo, at i Kapellet var der Ingen, der baade besad den nødvendige Videnskab og Autoritet for at blive Kapelmester. Kun om Akkompagnatøren, Zinck, og Koncertmesteren, Schall, kunde der være Tale. Hos Zinck skortede det paa Autoritet, da han ikke egnede sig til at imponere, hos Schall paa Videnskab. Allerede da P. A. Heiberg vejede Kunzen og Schall mod hinanden, var det ham en given Sag, at den Første var lærd, den Sidste ulærd. Schulz vilde lære Schall Theori, men det bed ikke rigtigt paa ham og blev opgivet. Engang laante han et af Kirnbergers lærde Værker, men erklærede ved Tilbageleveringen, at han ikke kunde forstaa det. Hovedmanglene han dog ellers ikke. Han havde al den Theori — daarligt nok, mente rigtignok Kuhlau —, som var nødvendig i de Genrer, han gav sig af med, men en stor Musikers Videnskab synes at have været ham ganske fremmed.

Denne uvidenskabelige Musiker, som dog maaske paa Orkestrets Omraade gjerne kunde kaldes lærd, husede imidlertid

den Gnist, der gjorde ham til Tonedigter, og herved blev hans kunstneriske Stilling højst ejendommelig. Medens han som Balletkomponist var genial, kunde han ikke blive omgivet af den store Musikers Nimbus. Ved Schulz' Afgang laa allerede det Afgjørende for ham i, at han, hvormange Genrer, han dyrkede, ikke gav sig af med stor Opera- og Kirkemusik, og ikke kunde anses egnet derfor, saa at han altsaa ikke vilde kunne fyldestgjøre i Henseende til Kapelmesterens Kompositionsforpligtelse, og han selv kan derfor den Gang ikke have tænkt paa Pladsen.

Ved Kunzens Død havde de tragiske Balletter hævet ham højere, han havde nydt den Ære at blive Ridder af Dannebrog sammen med Kunzen (28. Jan. 1811) og Professor (1816), og som Koncertmester var han ganske uundværlig. Men i Theori eller Lærdom havde han ingen Fremskridt gjort. Kapelmesterpladsen blev derfor først tilbudt Weyse, som afslog den, hvorefter man krøb til Korset og gav Afkald paa Kompositionsforpligtelsen. Den Forskjel var der mellem Før og Nu, at Schall som 60aarig kunde hengive sig til ublandet Glæde over det mægtige Avancement til Musikdirektør uden at skulle give nogen Komponistuformuenhed tilkjende. Han forsøgte heller ikke at udtale, at Komponistarbejdet, der i Virkeligheden havde været Schulz og Kunzen for meget, ønskede han ikke med disse Førgængeres Overbebyrdelse for Øje, og der kunde ikke hvidskes, at det var Udflugter; thi at konkurrere med de nye Komponister var dog for meget for enhver Musiker fra Scalabrinis og Johan Hartmanns bedste Dage. At han dog havde en vis Kompositionsforpligtelse, glemte han ikke ved given Lejlighed at pointere.

Men hvorledes slog han som Musikdirektør Broen til den nye Tid? Balletten har rakt ham en hjælpende Haand. Den gjorde ham som Anfører mange Aar yngre. Thi den nye Musik bragte rytmisk Liv og Bevægelse, Flugt og Begejstring, og det var jo det, han selv sad inde med som Balletkomponist.

2.

Peder Schall.

Andreas Schall. Peder Schall som Musiker. Den Perbølske Familie. Billetter til Sanna Perbøl. Mozarts Requiem. Claus og Peder Schall i Paris. Gluck og Spontini. Kunstnere og Kunstnereinder. Mange Glæder og een Sorg. Peder Schalls Død. Sanna Perbøl.

Kom alle tre Brødre Schall dansende til Musiken, kunde den yngste, Andreas, endog synes at nyde Terpsichores særlige Gunst,

thi Danserinden Jfr. Sløyter gav ham sin Haand og, som hun troede, sit Hjerte. Brylluppet stod 16. Decbr. 1795 og forløb særdeles nydeligt med Sange til Brudeparrets Pris. Men lige efter opdagede de, at det havde været en Fejltagelse og vare uenige om Alt undtagen Separation. Det havde endog den største Hast dermed, og den blev skyndsomst bevilget (1). Kun

Peder Schall.

Navnet Schall beholdt Bruden til evig Arv og Eje. Som „Md. Schall“, hvis Fødder gik som Trommestikker, og hvis mimiske Talent glimrede i Svogerens Balletter, blev hun en af Scenens mest yndede og berømte Danserinder. Men Andreas, der kun havde et mindre Talent som Violinist, sank tilbunds med Flasken i Haanden, kom under Faderens Værgemaal og henslæbte saaledes sit Liv, dog fungerende i Kapellet, indtil han døde 15 Aar efter Brylluppet.

Peder Schall hylkede den ugifte Stand, som ikke skjæmmede ham. Thi den satte ikke sit Stempel paa ham. Han var lykkelig

ved sin Kunst og gik op i den med Liv og Sjæl. Et ikke ringe Kompositionstalent havde han. De Instrumenter, han navnlig spillede, Violoncel, Guitar, Harpe, Klaver, komponerede han ogsaa for. Flere „højest originale Humoresker“ for Guitar kjendtes blandt hans Arbejder, ligesom en Adagio for 4 Basuner. Hans stemningsfulde Mindesange over Vahl og Wiedewelt til Oehlschlægerss Texter have ogsaa i en nyere Tid

fundet Anerkjendelse (2). Men om det var Beskedenhed, strenge Fordringer til sig selv eller manglende Ærgjerrighed, saa komponerede han kun lejlighedsvis og rent privat paa nogle Undtagelser nær. Som Violoncellist stod han heller ikke i egentlig Rapport til Publikum, da han aldrig vides at være optraadt som Solospiller, hvilket maaske laa i, at han først temmelig sent begyndte at lære at spille paa Instrumentet, men som Kvartet-spiller og Lærer var han fortræffelig. Kampen for Kunstnerkransen, Publikums Bifald, overlod han med Glæde til sin ældre Broder, til hvem han stod i et inderligt Forhold. Da hans betydelige Pund ikke kunde blive skjult, fandt Nogle ud, at han skrev, hvad Broderen udgav for Sit, en ganske grundløs og urimelig Mening (3).

I engere, forstaaende Kredse følte han sig lykkelig. Her vandt han Hjerterne ved sin begavede, livsglade, fordringsløse Personlighed. Hvad Figur han havde gjort ved Balletten, er ikke godt at vide, men i Livet overførte han Dansens ungdommelige Munterhed, og naar han spøgede og lo, laa der Følelse og Hjertelighed bagved.

En af de Familier, hvor han helst kom, var den Perbøl-Ipsenske, som var meget musikalsk. Konferensraad Perbøl, der blev Enkemand 1811, havde fire Døttre, af hvilke den ældste var gift med Krigsraad Ipsen, den anden, altid kaldet Sanna, skjøndt ikke saaledes døbt, var ugift ligesom den yngste, Maria, og den fjerde var gift med Sorenskriver Bøgh i Norge. De have vel alle faaet Information i Musik af Peder, med Assistance af Claus og de to Neveuer, der alle kom i Familien og musicerede. Peder havde sluttet sig mest til de to ældste Døttre, navnlig Sanna, hvem han længe informerede paa Harpe.* Denne intelligente, livlige Dame havde i den tyve Aar ældre Peder en trofast og fornøjelig Ridder. Med Pietet opbevarede hun Smaabilletter, han i ubetydelige Anliggender skrev til hende, og nogle Breve (4). Tre Billetter lyde som følger.

„Min dyrebare Engel!

Dersom De har et Par gamle hvide Strømper, som De ikke bruger, da vær saa god og lever dem til Budet, saa skal de blive farvet røde til i Morgen Eftermiddag.

I største Hast fra Deres hengivne

P. Schall.“

*) Han tilegnede hende en Harpesonate i Anledning af hendes Fødselsdag 26. April.

Thrané: Fra Hofviolonernes Tid.

„Gudernes Udkaarne!

I Anledning af den Militærmusik, som i Morgen Aften opføres i Kongens Palais, smigrer jeg mig med, at De ikke forsmaar min Person for at ledsage Dem.

Deres urokkelige Plankeværk

P. Schall.“

„Min Himmel her paa Jorden!

Formedelst Prøve i Theatret kan jeg ikke have den Ære i Formiddag at spille med Dem.

Europa, d. 12. Januar 1812.

Deres meget forstemte

P. Schall.“

Saaledes varieres. Sanna Perbøl tituleres „kromatiske Frøken“, „Beskytterinde over Jord og Hav“, „regerende Frøken af Store Kongensgade“, „Min Huldgudinde“, „Romerinde“, og han selv er „Deres Universalkommissionær“, „Deres timelige og evige til stor Plage for Dem hengivne“, „Deres idelige Beundrer“ eller „Deres svage Harpekomponist“ (5).

Da Sanna Perbøl i 1816 opholdt sig i Norge, tilskrev hendes „i Venskab og Troskab bundløse P. Schall“ hende et længere Brev (26. Maj), hvori ses Exempel paa Musikens Magt over ham.

„Vi har i den senere Tid opført Mozarts Requiem tvende Gange, første Gang i Helligøjstes Kirke paa en Langfredag til Indtægt for Kapelenkekassen, anden Gang i Christianshavns tyske Kirke til Indtægt for Søndagsskolen, hvor hele Kongehuset var tilstede, og Musikken er gaaet fortræffeligt begge Gange. Ipsens og Perbøls Familier vare begge Gange Tilhørere. Fru Ipsen har endnu Musikfeber, siden hun hørte Requiem. Min Feber havde jeg bestandig under Udførelsen af mit Parti i saadan en Grad, at Taarerne haglede saa hyppig ud af mine Øjne, at jeg ikke kunde se Noderne og maatte ofte skjule mit Ansigt; i Sandhed, i dette Øjeblik, jeg skriver og tænker paa den Sjæleføde, vi den Gang nød, staar Vandet mig i Øjnene. Men Donnerwetter! Klokkeren er mange, Brevet skal bort, jeg skal pynte mig. Jeg har den Ære i Aften at være hos Deres Hr. Fader tilligemed Deres øvrige hele kjære Familie. Frøken Maria vil regalere og blessere os med Klavermusik, Peter Funck og jeg skal have den Ære at akkompagnere Frøkenen. Konferensraaden har bedt mig komme tidlig. Jeg skal kokettere med den dejlige Fru Christensen.“

Da 1819 oprandt med den Siboniske Sol, var det 30 Aar

siden, de to Brødre gjorde den store Udenlandsrejse. Claus, der i Mellemtiden var stegen saa højt, som han kunde ønske sig, vilde nu særlig studere de parisiske Operatheatrets Orkestre og Peder følge med som sidst og nyde al den dejlige Musik. Ogsaa drog det dem, at Peter Funck opholdt sig i Paris med Stipendium paa andet Aar, og skulde afslutte sine Studier hos Reicha; det vilde netop passe, at de kunde følges hjem alle Tre. Om Rejsen give Breve fra Peder til Sanna Perbøl Oplysninger.

„Endelig,“ skrev Peder 4. Juni til sin „inderlig kjære, gode Veninde“, „er jeg da til anden Gang arriveret til Paris, og vi har kun brugt 16 og en halv Dag fra Kjøbenhavn og dertil, men vi har da ogsaa hastet saa meget som muligt og givet Slip paa Søvn og andre Bekvemmeligheder for ikke at tabe nogen Tid. Vi kom hertil Mandag d. 21. Maj anden Pintsedag omtrent Kl. 3, og uagtet al vores udstaaede Fatigue vare vi dog samme Aften i den store Opera og hørte „Le Rossignol“, en for os ganske ubekjendt Musik, som er meget behagelig og lunefuld, komponeret af Brun, og tillige saae vi Balletten „L'épreuve villageoise“, Musikken af Persuis, som er første Musikdirektør og Direktør over hele Operaen; han er en fortræffelig Komponist, men skal være en vanskelig Mand at omgaaes med, desuagtet maa jeg dog gjøre hans Bekjendtskab.“ I Lille, meldte Peder, havde de Pintseften drukket og klinket rask paa det unge, nygifte Ægtepars lykkelige Forening. Det var F. C. Sibbern, som den Dag holdt Bryllup med Sannas Søsters, Fru Ipsens Datter; Peder sendte det unge Par sin inderlige Lykønskning og venlige Hilsener til „min Guds Engel“, nemlig Fru Ipsen, med Mand og Børn.

De Rejsende toge ind i Hotel du Gand og vare saa meget som muligt sammen med Peter Funck. De tre spiste daglig i Selskab med de to danske „Doctores i Filosofien“, Estrup og Zeise, „begge meget behagelige Mennesker“. *) Høst den danske Minister, General Walterstorff, tidligere Theaterchef, vare de tre Musikere kort efter Ankomsten til Middag med „gamle Heiberg og hans Søn.“ Theatrene, der fortrinsvis lagde Beslag paa deres Opmærksomhed, gave dem meget at tage vare, da der alene af musikalske var de tre, den store og den italienske Opera og Opéra comique.

*) H. F. S. Estrup, Historiker, f. 1794. W. C. Zeise, Kemiker, f. 1789.

Den dramatiske Musiks Fysiognomi havde for en Del ikke i de forløbne 30 Aar væsentlig forandret sig i Paris. Men en Overgang til noget helt Nyt var umiddelbart forestaaende. Vore Rejsende gjorde Bekjendtskab med Paër, den nyindrettede italienske Operas Direktør, hvis „Agnese“ opførtes i Juli under stormende Bifald; Theatrets forestaaende Blomstring ved Mozarts hidtil i Paris temmelig ubekjendte Operaer og ved Rossinis helt nye bebudedes.

Den store franske Opera holdt som 30 Aar tidligere Rousseau („Le devin du village“), Grétry, Gluck, Piccinni, Sacchini i Ære. „Jeg hørte,“ skrev Peder 23. Juli, „Ifigenia i Aulis“, hvoraf min gode Engel kjender Ouverturen, som vi saa ofte har givet hos os. Hvad vilde jeg ikke give til, at De og Deres Fru Søster kjendte dette saavel som hans øvrige Mesterværker. Han forstod at deklamere og tale til Hjertet. Hans Recitativer og Kor er noget ubegribelig stort, hans Melodier og Harmonier er guddommelige, han forstaar baade at ryste og blødgjøre Hjertet.“

En mærkelig nyere Fremtoning kunde den store Opera opvise i Spontini, der, hvis han ikke var en meget betydeligere Komponist, kunde sammenlignes med Paër som Den, der førte Kunsten videre uden synderligt at forlade det gamle Spor. Hans mægtige Orkester var noget at studere for Claus. „Den, som nogenledes kommer Gluck nær,“ skrev Peder, „er Spontini, en Italiener, som skriver for den store, franske Opera. Han har komponeret to store Operaer, nemlig „Ferdinand Cortes“ og „La Vestale“. Jeg turde næsten kalde ham en gruelig Komponist i Henseende til hans store Opfindelse. Han har skønne Melodier og er meget stærk og kraftfuld i sine Harmonier, kort sagt, han er ganske i vores Genre.“

De kraftfulde Harmonier var Særkjendet for „vores Genre“. Ogsaa Reicha, der af Peder kaldtes en stor Mand som Theoretiker, var „ret i vores Genre“. Brødrene hørte Reichaske Kvintetter for Obo, Fløjte, Klarinet, Fagot, Valdhorn, der udførtes af de første Talenter i den store Operas Orkester. Megen Glæde havde Peder af at lære Violoncellisten Bodio fra dette Orkester at kjende, der ligesom han selv skrev Harpesonater med obligat Violoncel. Harpers Mangfoldighed saae han i Erards Fabrik, „som bekjendt det første paa hele Jorden“. „Da jeg var der første Gang, blev jeg ganske og aldeles overrasket ved at se imellem 20 til 30 Harper opstillede paa en Forhøjning, som alle var dejlige og gode; ligeledes staar der paa Gulvet

i to meget store Værelser omtrent 40 Pianoforter, dejlige og saa fortrinlige som man kan tænke sig af Form.“

I Erards Hus gjorde de Bekjendtskab med Pianistinden Mlle Peters, i Bodios med Harpenistinden og Pianistinden Mlle Morel, Begge ganske unge. Om Mlle Peters endte Peder med at sige: „den Tyve-Unge fantaserer saa fortræffeligt, at jeg undertiden tror at høre en gammel Traver af en Komponist.“ Mlle Morel var „en sød lille Unge“. Ved hendes Harpespil slog det ham især, at han aldrig hørte, at Strengene snerrede paa Fingrene. Hun spillede fortræffeligt paa Klaver, „et Par af de vanskelige, men tillige gode Sonater af Beethoven.“

Men Intel kunde dog af Koncerter saammenlignes med, hvad de hørte hos Mme. Bonnemaïson, „en herlig, blid Kone, som har fortrinligt Syngetalent“. Her traf de den berømte Tenorist Garat, som i 12 Aar paa Grund af indvortes Svagheder „ikke var optraadt offentlig, men at dømme fra det Lidt, vi hørte, er der ingen Tvivl om, at han har været en stor Sanger“. Mme. Garat, som kun sang privat, lagde ham for sin Fod. „Hun har en Altstemme, som jeg endnu aldrig har hørt Mage til, desuagtet har hun dog høje Toner, hun gaar fra det dybe G til det høje C. Jeg har endnu aldrig hørt en stor Sangerinde, som saaledes forstaar at manøvrere og nuancere. Vi hørte hende synge en stor Scene af Glucks „Orphée“ saaledes, at vi alle kom i Graad, og i dette Øjeblik, jeg skriver, staar Vandet mig i Øjnene ved at tænke derpaa. Og endnu kommer dertil, at hun er meget ung, meget dejlig, meget elskværdig og meget forekommende, det er næsten ikke til at udholde at sidde lige for hende, naar hun synger, saaledes blesserer hun.“

Peder fandt, naar han i Theatrene hørte de fortrinlige Kor og den sjeldne, rene Intonation, som han ikke var vant til hjemme, at man burde undgaa at høre saadanne Fuldkommenheder. „Men hvad Pokker skal jeg gjøre, jeg er nu engang her og faar vel at taale det.“ At han i dette Hav af Nydelser ikke kunde faae Tid til at skrive meget til Hjemmet, var en Selvfølge. „Vær saa god og hils Frederik Funck og hans Kone, at ifølge vores Aftale i Kjøbenhavn skriver jeg ikke, da han hos min Broderkone kan læse alle min Broders Breve.“ Naede han kun at skrive nogle faa Breve til Sanna Perbøl, var hun og hendes Familie stadig i hans Tanker. „Jeg haaber ret meget, at min gode Veninde vil fortælle Fru Sibbern og min gode Ven, hendes kjære Gemal, at vi paa hendes Fødselsdag spiste i Palais

royal, hvor vi Tre drak rask paa hendes Sundhed, hvilket vi gjentog om Aftenen i vores eget Hotel."

Broderen gjorde Indkjøb til Kapellet af Musikalier og Instrumenter (6). For ham blev Rejsens Glanspunkt Mødet med Cherubini, der fattede Interesse for ham og mindedes ham med Velvillie Aaringer derefter. De to Brødre, der sikkert saae med samme Øjne og havde samme store Modtagelighed — ogsaa Claus græd jo af Fryd ved „Orfeus“ — mødte der kun en eneste Gjenvordighed, som de ogsaa vare fælles om. „Tænk Dem, min kjære Veninde,“ skrev Peder, „vores store Sorg! Peter Funck kan formedelst hans Musikstudium ikke rejse med os, han kommer først hjem til Nytaar.“

Han anede ikke, at en anden Skilsmisse forestod. Til den kommende Vinter glædede han sig „usigelig“ i det Haab at skulle tilbringe „mange lykkelige og glade Timer“ i den Kreds, der var ham saa kjær. Men kun et halvt Aarstid efter Hjemkomsten døde han, 58 Aar gammel.

Sanna Perbøl tog senere Ophold hos Sibberns, hvor hun blev til sin Død og som Tante Sanna var elsket af Alle. Sibbern skrev i Avertissementet om hendes Død, at hun i sit 82. Aar havde endt sit „kristelige, menneskekjærlige, ungdomsfriske, jordiske Liv, der ganske var sammenvokset med de Mange i Danmark og Norge, som kjendte og elskede hende.“

3.

Syngeskolens dobbelte Direktorat. Det engelske Horn. Orkesterpladsen. Schall og Siboni. Opsvinget. Schall og Hauch. Anciennetetsprincippet. Funck. Wexschall. Theatret og Hauch. Orkesterpladsen. Theatret og Schall. „Effekt“. Uniform. Syngestykkernes Overvægt. Partistillinger. Da Capo. Fr. Kuhlau.

Siboni lod det ikke bero ved at give sine Elever Lektioner i den højere Sangkunst og fortolkede ikke sin Udnævnelse til Direktør for Syngeskolen indskrænkende, men begav sig fra sin egen Skole over til de to andre for at kontrollere og bestemme, hvorledes Musiken skulde tages. Der mødte han Schall, som kom i samme Ojemed. Det var livagtig Grimmemann og Mannegrin med Risene. Den Ene spurgte den Anden, hvad han vilde der? Begge paaberaabte sig Adkomster og Bestallinger. Begge vare Direktør for Syngeskolen. Og naar Schall tordnede paa Dansk, at hele Syngevesenet var ham underlagt, svarede Siboni paa Kauder-

vælsk, at det stod der ikke Noget om i hans Papirer. Den vulkanske Heftighed var saa stærk, at man kunde frygte for, de vilde gribe til Risene. Det dobbelte Direktorat kunde ikke gaa i Længden og om at vise Siboni tilbage til hans egentlige Syngeskole, kunde der efter hans Stilling ved Hoffet og Hensigten med hans Ansættelse, at han, hvis han vilde, skulde regere det Hele, ikke være Tale. Det maatte gaa ud over Schall, og hvad man skulde have gjort strax, naar ikke Andet kunde være, skete nu. Han fik et Vink fra højere Steder om at resignere og overlade Kamppladsen til Modstanderen. Saaledes nødtvungen indgav han sin Begjæring om Afsked fra Syngeskolerne. Den bevilgedes i de allernaadigste Udtryk (21. Oktbr. 1820).

Som en kostelig Erobring fra Pariserrejsen havde Schall hjembragt det engelske Horn. Dette Træblæseinstrument stammede fra ældre Tid, og Schall maatte i sin Ungdom have hørt det i forskjellige Syngestykker. Men det var en Tidlang gaaet i Glemme og derpaa kommet frem igjen i forandret Skikkelse, saa det gjaldt for nyt og anvendtes i nyere Kompositioner. Det overgaves til Keck som Accessorium til Oboen og betragtedes som staaende mellem Obo og Fagot. Keck lærte snart at spille det, og det behagede meget. Pariserrejsen bragte ogsaa en anden Frugt. Schall vilde have et større Orkester, 26 Bueinstrumenter. Personale var der ingen Vanskelighed ved at faae, da Elever stode tilrede, men der var ikke Plads til saa mange i Orkestret. Theaterbestyrelsen viste sig dog villig til at foretage en Udvidelse, da man med det Samme ønskede at faae Orkestergulvet sænket 10 Tommer. Orkesterpersonalet sad nemlig saa højt, at de, der vare paa de forreste Rækker i Parkettet, næsten Intet kunde se af, hvad der foregik paa Scenen, helt modsat Nutidens temmelig underjordiske Anordning. Arbejdet foretoges i Sommeren 1821, og Schall placerede Orkestret i tre Rækker.

Orkestrets Udvidelse var just ikke efter Sibonis Sind; der- ved kunde Stemmerne lettere dækkes, og ikke mindre var Klaverets Forsvinden ham imod; ogsaa Sangerne savnede det. De to Direktører, paa hvis Samvirken Alt beroede, hadede hjerteligt hinanden, og til syvende og sidst var Schall dog den stærkeste. Thi vel regerede Siboni paa Syngeskolen, men der kom dog det Øjeblik, da Schall, som bar Ansvar for Udførelsen, sagde, hvorledes Musikken skulde tages, nemlig naar Theaterprøverne begyndte. Saa kunde det hælde, at han kasserede Sibonis Opfatelse, hvilket ikke kostede ham stor Overvindelse. Sangernes

Usikkerhed blev ofte Følgen, da de maatte lære om igjen; Siboni rasede.

Orkestret derimod bevægede sig fredet og uantastet. Selv om Schall ikke havde mistet Syngeskolerne, vilde han efter Natur og Vane have følt Forkjærlighed for Orkestret, nu satte han al sin Kraft ind paa, at det maatte blive saa mægtigt og fortrinligt, som det lod sig gjøre, thi her vilde hans Laurbær først og fremmest være at søge. Et Forryngelsens Pust var strax gaaet hen over Kapellet, da han traadte til, og snart blev det aabenbart, at det havde taget et Opsving. Carl Maria Weber bragte sin endnu uopførte Ouverture til „Jægerbruden“ til Kjøbenhavn, den blev given ved hans Koncert i Theatret under Schalls Anførsel og elektriserede Publikum. Weber erklærede, at Kapellet var fortræffeligt og i flere Henseender stod over det Berlinske. Han forærede Schall Partituret. Snart hørte man, at Danske i Udlandet savnede det hjemlige Kapel, og at Fremmede priste det. Ordet lød, at det stod paa Højde med de bedste i Europa.

At bevare Kapellet paa dette Standpunkt og mulig føre det videre, var Schalls stadige Tanke. Men han følte sine Hænder bundne og kunde ingen Vegne komme, da hans Overmand, Hauch, hyldede Anciennetetsprincippet, medens han selv vilde have Lov til at trække Dygtigheden frem. I sin Utaalmodighed mente han at kunne hugge Knuden over ved at gaa Kapelchefen forbi og henvende sig til Kongen.

„Siden 1787,“ skrev han (21. November 1823), „har Kapellet haft Schulz og Kunzen som Directeurs. Begge vare talentfulde Komponister, men ikke Directeurs. Det er først ved min Tiltrædelse som Musikdirecteur, at det kan staa ved Siden af de første i Udlandet. Ogsaa vil det, saa længe jeg vedbliver at anføre samme, beholde denne Rang, naar der i Tide sørges for, at de mere duelige anbetros de vigtigste Pladser; sker dette ikke, da vil det Hele lide og om kort Tid falde sammen. At paasee dette bliver min Pligt. Ifølge min Post kan Ingen bedre end jeg bedømme Medlemmernes Fortjenester og Talenter. I Kunstens Rige kan ikke Ancienneté berettigede til Forfremmelse, som jeg bør anbefale den Yngre til, naar han besidder mere Talent end den Ældre.“

Hauch skummede af Harme. „Skal Professor Schall,“ skrev han til Kongen 1. December, „alene besætte Pladserne, da bliver Kapelchefen et aldeles unyttigt Væsen, og det Værn, som ved Chefens Autoritet finder Sted imod mulig Partiskhed ved Plad-

sernes Besættelse og Gagernes Fordeling vil aldeles bortfalde.“ Han erkjendte Kapellet's Opsving og den Rang, det havde faaet. Men hvem skyldtes det? Ikke alene Schall, men ham selv til- lige. Det skyldtes den „Orden og Rolighed, hvormed Kapellet's Anliggender hidtil vare blevne behandlede af dem Begge i For- ening.“ Han var, skjøndt ikke Musicus af Profession, ikke ukjendt med Musiken, og som Kunstens Ven vilde han være lige saa villig til at modtage „ethvert godt Raad og Forslag, som ude af Stand til blindt og uoverlagt at lade sig regere af en herskesyg, lidenskabelig eller stolt Undergiven.“ Efter denne Salve var Forslagets Skæbne afgjort.

Medens Schall saaledes gjorde Alt for at sætte sit Dygtig- hedsprincip igjennem, betænkte han ikke, at, hvis dette var lykkedes, vilde Princippet kunne være bleven rettet mod hans dyrebarestø Ønske og Interesse. Han havde lagt Planen for Peter Funcks Bane saaledes, at han med Tiden kunde arve Kronen efter ham. Han selv var jo baade Musikdirektør og første Koncertmester; denne Plads vilde han have overdraget til Tiemroth, og saa skulde Funck være anden Koncertmester, hvorfra Vejen vilde føre videre opad. Saa saare Funck var kom- men hjem fra Paris, anholdt Schall derfor om at faae dette istand, men Hauch vilde ikke gaa ind derpaa. Dog fik han Koncertmesterfunktioner. Da Tiemroth nemlig ikke kunde be- søрге det Hele med at spille for ved første Violin — hvad Schall selvfølgelig var fritagen for — og Funcks to Formænd, Grøn- feldt og J. F. Rauch, ikke magtede det, tilfaldt Spillet Funck som den næste i Rækken.

Imidlertid var Wexschall efter Funcks Hjemkomst sendt ud med Stipendium for to Aar. Nægtes kan det ikke, at i Hen- seende til Oplærelse og Stipendier blev der ikke sparet overfor Kapellet. Wexschall havde allerede i 1816, dog vistnok uden Understøttelse, foretaget en Kunstrejse med Foght til Holland.

I Berlin, Wien og Paris gjorde han nu Bekjendtskab med de store Violinister, han aflurede dem deres Fortrin og op- traadte offentlig i disse Byer med stort Bifald. Hjemvendt i 1822 stod han som en fuldfærdig Virtuos, udmærket ved sin store, skønne Tone, sit Foredrag og alle Virtuositetens Kunster. Et sprudlende Lune kunde han lægge for Dagen i sit Spil. Som Personlighed havde han ogsaa en Del deraf, tilsat med visse burschikose Elementer. Under hans Fraværelse optraadte Jfr. Anna Brenøe paa Scenen. Ogsaa hun tilhørte Musiken, da

hun delte sig imellem Skuespil og Opera. Hun lyttede til hans henrivende Toner, han saae hendes ideale Fremstilling af Agathe i „Jægerbruden“. Det herlige Kunstnerpar fandt hurtigt hinanden og holdt Bryllup.

Wexschall var 9 Aar yngre i Kapellet end Funck. Han attraaede Dennes Forspiller-Stilling, som ogsaa var den eneste, hvori hans Talent fuldtud kunde komme Kapellet til Nytte.

Wexschall.

Men uagtet Funck aldeles ikke var nogen betydelig Violinist, vilde en saadan Tilsidesættelse dog være vel haard, og Schall, i hvis Øren Funcks Spil endog lød fortrinligt, gjøs tilbage ved slig Tanke. Han mente, at han gjorde nok for Wexschall, naar han kunde faae ham ansat som Fører for anden Violin, og hans Ansøgning til Kongen indeholdt ogsaa et Forslag derom, som gik igjennem, idet den gamle Fører for anden Violin, Thræn, afskedigedes.

Wexschall var dog meget langt fra at paa-skjønne denne Ære, ja, erklærede, at han ikke vilde modtage Pladsen, men da Hauch lod ham vide, at han særdeles godt kunde slippe,

gav han Kjøb. Tillige blev han, da Grønfeldt netop døde ved denne Tid, ansat i hans Plads som anden Repetitor, og han og Funck gik saaledes i Spand sammen som Førere og Repetitorer, dog Funck som den første. Funck dækkedes nu i sin Violiniststilling af et tredobbelt Skjold: Wexschalls Udnævnelse til Fører for anden Violin, Onklens aldrig svigtende Omhed og Hauchs Anciennetetsprincip.

For Theatret var det ubehageligt, at den foretagne Forandring med Orkestret, som gav Schall saa god Plads, i høj

Grad mishagede Publikum, hvilket havde været let at forudse. Udvidelsen var sket paa Bekostning af Prosceniet og saaledes, at Sufflørkassen blev, hvor den var, og Lamperne paa hver Side rykkedes tilbage; den tilhørte ligesom en Landtunge mellem to Indskjæringer af en Sø. Theatret ventede kun paa en Lejlighed til at faae dette forandret, men foruden den Modstand, der vilde møde fra Schalls Side, var Hauch i Krigshumor. Theatret klagede bitterlig over 'dets endeløse Udgifter til Kapellet, ligefra den store Numsenske Sum og Beneficegodtgørelserne til, hvad der skulde udredes til Biiinstrumenterne, Musik bag Scenen, Vikarierende; endogsaa de Medlemmer, der havde Friuge, skulde betales af Theatret, hvis de kom til at fungere i den, ikke at tale om Mellemakts-symfonierne, som Hauch, efter at have afgivet dem, Kapellet ejede, ikke mere vilde vide af at sige (1). En Anmodning rettedes derfor af Theatret til Hauch om en Formindskelse af disse Udgifter, og det yttredes, at navnlig de 7000 Rd. maatte betragtes som en „Affinding“ fra Theatrets Side til Kapellet. En Affinding! udbrød Hauch (Skriv. 18. Juni 1825). Intet kunde være urimeligere, da Kapellet's udmærkede Musici under den herskende Smag for Musik og Syngestykker maatte ansees for en af Hovedindtægtskilderne for Theatret.

Ophidset ved Hauchs Tone og Mangel paa Imødekommenhed fattede Theaterbestyrelsen den Plan, da Øjeblikket til en Orkesterforandring endelig viste sig, at dispensere sig fra alle Forhandlinger, som dog ikke vilde føre til Noget, og bruge List. I Sommeren 1826 skulde der foretages en større Reparation. Direktionen henvendte sig først mundtlig til Kongen om, at Orkesterpladsen maatte forandres saaledes, at Prosceniet fik Noget af sin tidligere Størrelse igjen, og nedlagde derpaa Forestilling, som strax blev approberet. Arbejdet fuldførtes rask i Sommerens Løb, og da Hauch og Schall Intet anende vendte tilbage efter endt Sommerferie, troede de knap deres egne Øjne.

Alt, hvad Schall havde vundet efter Pariserrejsen, var gaaget tabt. 26 Bueinstrumenter var der ikke mere Plads til, han maatte nøjes med 22. Istedetfor tre Rækker maatte han sætte to. Han tabte, klagede han, 2 Primoviolinere, en Violoncel og en Kontrabas „som udgjør en Fjerdedel af Melodi og Fundamentet; begge Dele er uundværlige for mit Orkester, for ikke at tale om det rigtige Forhold mod de Blæseinstrumenter, som nu bruges.“ De tilbageblevne Basser placeredes under Damelogen istedetfor i Midten af Orkestret, hvorfra Lyden kunde

udbrede sig over det Hele „og disse saavel som de øvrige Instrumenter, som nu ere placerede under Kongeløgen og Dame-løgen, frembringe ikke den udforderlige Effekt, da de staae ligesom i et særskilt Lukaf, saa der fremkommer en bestandig Vaklen i Udførelsen istedetfor den forrige Enighed, som af alle Musikkyndige med Rette blev beundret som Noget, der fandtes i en større Fuldkommenhed hos vort Orkester end hos de fleste andre“ (2).

Schall og Hauch gjorde nu i skøn Forening fælles Sag mod Theatret, og Kongen bestemte (26. Januar 1827), at de i den næste Sommer skulde træde sammen med Theaterdirektionen og Bygningsinspektøren for at overveje, hvad der skulde gjøres. Men Direktionen, der havde befundet sig saa vel ved at handle paa egen Haand det forrige Aar, holdt nogle Skin-konferencer med Schall og Hauch, lod dem iøvrigt i Stikken og indgav atter (4. Juli 1827) en selvstændig Forestilling, der gik ud paa, at Alt skulde blive som det var. Dette bifaldtes. Men Hauchs Vrede over Direktionens egenmægtige Adfærd kjendte ingen Grænser. Den havde, lod han den vide, ikke blot handlet mod, hvad den ene Embedsmand skyldte den anden, men endogsaa imod Kongens Befaling. Fra nu af var der Blod mellem ham og Theatret.

Schall derimod kunde Direktionen i Grunden godt lide. Rahbek sagde om ham: „Reutendieneren har stort Gehør hos Borgmester“. Rigtignok gav Theatret ham et ikke ubetinget smigrende Skudsmaal ved at udtale sig til Kongen om Orkestret. „Orkestret er ham Alt, og om Publikum ikke hørte en Tone af det syngende Personale, end sige et Ord af Sangen, saa opoffrer han ikke derfor en Orkesterstemme. Pladsen er ham ogsaa for lille, fordi han vil, at de Elever, han i sin Omhu for Kapellet har dannet, skal arbejde i Orkestret, men at udvide det, fordi der er flere Musici end der kan rummes deri, vilde dog være for meget forlangt.“ Alligevel beundrede Theatret hans Energi og store Virkelyst, og drog god Nytte deraf. Man gjorde Tilnærmelser til ham. Privat blev han spurgt, om ikke Mindre, end han forlangte kunde gjøre det, og han svarede: „Jo. Men saa gør Musiken ikke den Effekt, man kan tilvejebringe med vort Musikpersonale.“ Direktionen mente nok at kunne skaffe ham nogle flere Pladser, naar han blot var til at komme nær!

Han fik vel i det Væsentlige sin Villie, og Publikum havde

neppe mærket synderligt til den vaklende Enighed og den begrænsede Plads, som ikke hindrede ham i at give „Fernando Cortez“ med dens store og rige Orkester. „Effekt“ var det Ord, han hyppigt kom tilbage til, naar han talte om sit Orkester, som allerede ved Aarhundredets Begyndelse i Adresavisen, da han skulde give sin Koncert. Og han sakkede ikke af, da Tiden krævede mere og mere Effekt. Det var noget dristigt af ham, da han udtalte, at Schulz og Kunzen ikke havde været „Directeurs“, men først han. Dog kan han forsaavidt have haft Ret, som Orkesterapparatet virkede paa en anden Maade end i Klavertiden, ogsaa havde han af Naturen et afgjort Anfører-talent. Selvfølelse manglede han ikke. Den maatte næres og sprede sig til hele hans Armee ved den almindelige Anerkjendelse, ved den tildelte høje Rang med Udlandets bedste Orkestre. Intet Under, at han og Kapellet ønskede et synligt Tegn paa, at de dannede et kongeligt Elitekorps. En Uniform!

Allerede i 1820 indgav man et Andragende, ledsaget af nydelige Tegninger, om at anlægge og bære Uniform ved højtidelige Lejligheder, men det blev afslaaet. Ved Prins Frederiks og Prinsesse Vilhelmines forestaaende Formæling, der satte de patriotiske Følelser i Bevægelse og foranledigede „Elverhøj“s Tilblivelse, bragtes Sagen atter paa Bane. Der skulde forhandles og stemmes derom. Alle vare enige. Kun Klarinettist Krag vilde ingen Uniform have, han fik sin Elev Hornbeck paa sit Parti og paalagde ham at stemme imod. Hornbeck lod sig dog henrive til Ulydighed og stemte for Uniform, hvilket indbragte ham en god Ørefigen af Krag, da de mødtes i Orkestret. Krag maatte vandre i Blaataarn, hvilket endnu ikke var overgaaet Nogen i Kapellet. Denne Gang mødte Kapellets Andragende ingen Modstand, dog kun en Tilladelse blev given, ingen Befaling. Krag slap ud inden Elverhøj-Forestillingen. Hornbeck knyttede sig med dobbelt Varme til Uniformen og blev den Eneste, der har givet Efterverdenen Billedet af en Kapelmusicus i Uniform (3).

Det voldte et stort Skaar i Glæden, at den Kaardekvast af Guld, der hørte til Uniformen, ene forbeholdtes Schall. Derved syntes Kapellets Musici at blive satte under visse kongelige Betjente, der bar den, og hvis Superioritet de paa ingen Maade vilde anerkjende. Hauch bestormedes; han var kun betænkelig ved, hvad Schall vilde sige. Men da Denne hellere end gjerne vilde dele Kvasten med sit Kapel, blev den Medlem-

Hornbeck i Kapeluniform.

merne tilstaaet, og Schall lønnes for sin Ædelmodighed med et bredere Krave-Broderi paa sin Uniform (4). Kvasten tilstodes dog kun Medlemmerne, ikke Eleverne.

Under Forhandlingerne med Theatret om Orkestret havde Schall foreslaaet, at den nye Del af Orkestret, han vilde have føjet til, blev taget fra Parkettet, men indrettet saaledes, at den ved andre Stykker end Syngespil kunde lægges til Parkettet igjen. Hertil svarede Theatret, at det efter Tidens Smag nepop var til Syngestykkerne, at Parkettet mest besøgte, og at Pengelabet altsaa ikke formindskedes ved, at Parkettet var størst paa de Aftener, da det var mindst besøgt. Theatret stemmede altsaa overens med Hauch i at anerkjende Syngestykkernes Tiltrækningskraft, kun at han mente, at Kapellet var den sande Magnet. Denne Syngespilovervægt gav Tyverne en vis Lighed med Halvfemserne.

Havde en literær Strid tidligere raset, kom i Tyverne Turen til det Musikalske. Det var ikke alene Schall og Siboni, Hauch og Theatret, der laa i Fejde med hinanden. Ogsaa det musikalske Publikum syntes i Lighed med Kapellet at anlægge Kærde, og man var parat til at bruge den. Retningerne i Musiken vare mange, Smagen forskjellig, man begejstredes og man tog Parti. I det forrige Aarhundrede havde den Gluck-Piccinniske Strid i Paris givet Ekko i Kjøbenhavn. Ogsaa i Tyverne fremkom der Ligheder. Begge Steder lød Navnene Mozart og Rossini, men medens man i Paris havde ondt ved at komme paa det Rene med, hvem af dem der var størst, led Rossini i Kjøbenhavn og hans Repræsentant Siboni adskillige Nederlag. Som i Paris flokkedes man om en national Fane, og Weyse hyldedes. Schall blev heller ikke glemt, og ved Tanken om, hvad han havde døjet af Italieneren, berededes der ham Ovationer. Flertallet hadede italiensk Musik, men Alle vare smittede af den „Furore“, der laa i Luften. Pibning blev en Sport, men Tiljubling ikke mindre, og det traf sig saa, at man i selve den klassiske Opera, takket være Jfr. Zrza, fandt en Ventil for Furoren. Hendes italienske Strube elektriserede, naar hun sang Grevindens store Arie i „Figaros Bryllup“; uendelige Klapsalver, tre Gange gjentaget Hurra og Da capo blev obligat. Schall slog villig an til Da capo hver Aften, men fik af Hauch en Advarsel mod at gjøre det, naar Kongen var tilstede. Saa kom Mlle. Pohlmann med Vaudevillen „Die Wiener in Berlin“; Publikum fortsatte den italienske Stemning og blev atter ellevildt; Schall glemte Kon-

gens Nærværelse og Advarslen og gav Da capo. Skandalen var frygtelig, Kongen meget forbitret, og Hauch meddelte Schall, at hvis han endnu en Gang gjorde sig skyldig i sligt, var han ude af Tjenesten.

Under al den Partidannelse, der fandt Sted, kunde det ikke være Andet, end at de to store Komponister, Weyse og Kuhlau,

Fr. Kuhlau.

ogsaa fik hver sit Parti. Der var Forskjelligheder nok, og Weyesianerne glædede sig ved at kunne afsløre Kuhlau som hemmelig Italiener i „Lulu“. Hvad der ikke mindst drog et Skjel imellem dem, var Kuhlau's overlegne Instrumentationskunst. Her vare hans Tilhængere paa den høje Hest, og de have ikke forsømt at tage sig Striden om de fire Obo-Takter til Indtægt. Om Kuhlau's Ouverturner, navnlig til „William Shakspeare“ og „Elverhøj“, samledes

Alle i endrægtig Glæde. De have sat Tyvernes Kapel et herligt Mindesmærke. Da Ouverturen til „Elverhøj“ første Gang lød under Schalls Anførsel, oplevede Kapellet sit store, national-festlige Øjeblik.

4.

Violinskolen. Bredal. Carl Mohr. A. W. Hartmann. L. Mohr og Fr. Frøhlich. Gamle Riddere. Paulli. Rung. Stadsmusikant Simonsen. Hans Sophus Simonsen og Sveistrup. Frits Schram og Gade. Andre Elever. Hauch og Eleverne. Guldkvasten.

Schall var ligesaa ivrig i sin Violinskole-Virksomhed som i alt Andet. Han udarbejdede en Violinskole med en Række Øvelser eller Smaastykker for to Violiner (1). Medens Lem maatte se paa, at Schall dimitterede Peter Funck, Tiemroth Foght og Du Puy Dam, faldt slige Uregelmæssigheder bort under Schalls Regimente, kun at han strax ved Tiltrædelsen maatte finde sig i, at Wexschall gik til Tiemroth. Dette kunde han vanskelig forvinde, men hans Elevliste kom til at tage sig livligere og betydningsfuldere ud end Lems, der saa temmelig er Graat i Graat. Violinskolen blev under Schall et nødvendigt Gjennemgangsled for de unge Violinister, der vilde ind i Kapellet, og deres Anciennetet fastsloges i Reglen ved det Nummer, de fik ved Indtrædelsen i Skolen. De Fleste havde selvfølgelig lært Noget, inden de begyndte, ikke Faa kunde være meget vidt fremskredne. Bratschisten Bredal var Elev af Foght. Han havde som 16-aarig kun været et halvt Aar paa Violinskolen, da Schall lod ham spille i Orkestret, og efter en Seasons Øvelse blev han ansat, idet Hauch meddelte Kongen: „jeg har haft Lejlighed til at høre Bredal, som besidder fornøden Duelighed og Anlæg.“

Paa samme Tid var Carl Mohr i Violinskolen. Hans Fader, Jacob Mohr, havde i sin Ungdom været Skibstrompter og som saadan faret med Kongens Orlogsskibe og siden paa Ostindien. Efter at hans Øjne vare blevne svage, levede han med Kone og Børn — der var 14 — i Kjøbenhavn, men da han blev helt blind, havde han ondt ved at bjerge sig. Han gik omkring i Gaardene, ledsaget af en af Børnene, og spillede paa Spidsharpe. Sønnen Carl øvede sig uafsladelig paa Violin og Bratsch og blev i 13-Aars Alderen Valdhornist ved Livjægerkorpset; paa Violinskolen kom han først ind som 19-aarig, og her gjorde han sig færdig i to Aar. Hans Talent udviklede sig nu hurtigt, og han blev en fremragende Violinist. I 1827 bevilgedes der ham af Fonden ad usus publicos

600 Rd aarlig i to Aar til hans videre Uddannelse i Udlandet. Han udkastede en Plan for sin „videnskabelige Kunstrejse“ og vilde først og fremmest til Kassel for at studere under Spohr, der overhovedet var de talentfulde unge Violinisters og Komponisters Længslers Maal. Som gift var Afskeden ham trang. Med Vemod sagde han sine Kunstbrødre Farvel ved Skibet. Et

A. W. Hartmann.

halvt Aars Tid efter kom der Budskab om, at han pludselig var død i Kassel.

A. W. Hartmann, i hvis Sted Carl Mohr var kommen ind i Kapellet, hørte til Schalls allertidligste Elever fra den Tid, da Violinskolen endnu ikke var oprettet eller traadt i Kraft. Tung-hørighed nødte ham til at søge sin Afsked, og han trak sig tilbage til sin Stilling som Organist ved Garnisonskirken. Da Tung-hørigheden senere bedredes, blev han tillige Kantor ved Kirken og desuden Klokker. Han var efter sin berømte Søns, I. P. E. Hartmanns, Udsagn (2) „en dygtig Violinist og begavet Musiker med et ikke ringe Kompositionstalent“ (3).

Carl Mohrs fire Aar yngre Broder Ludvig antoges i 16 Aars Alderen paa Violinskolen tilligemed den 11-aarige Frederik Frøhlich. De gik trods Aldersforskjellen ypperligt i Spand sammen. Efter fire Aars Forløb ønskede Schall ved et Dødsfald i Kapellet, at disse to Elever, der „besad lige Duelighed og paa samme Tid havde begyndt Undervisningen“, ogsaa Begge maatte blive ansatte som Violinistelever med Gage, hvilket strax blev taget til Følge. Mohrs Talent kunde ikke maale sig med den ældre Broders, men han hævdede sig med Ære i sin Stilling til sit 80. Aar, afholdt af sine Samtidige ligesom af den yngre Generation for sin elskværdige Personlighed, sit joviale, gemytlige Væsen. „Det er egentlig en underlig Bestilling, man har,“ sagde han paa sine gamle Dage, naar han i Tannhäuser-Ouverturen spillede

de ensformigt tilbagevendende Violin-Figurationer til Pilgrimssangen. Violinskolens Soliditet stod overhovedet sin Prøve langt hen i Tiden, da Flere som Mohr formaaede at holde sig ved Violinen, til de bleve Jubilarer som 50aarige i Kapellet og Riddere af Dannebrog, en Ære, de ikke havde kunnet drømme om i deres yngre Dage, da Ridderkorset ikke eksisterede for de subalterne Medlemmer. Saaledes dekoreredes af Lems Skole Bjerregaard, af Schalls Mohr og Jens Peter Hansen, en Broder til Arkitekterne Hans Chr. og Theophilus Hansen, samt Sveistrup, der nærmest var Elev af Tiemroth.

Hansen, Koch og Peter Madsen dannede et meget dygtigt Hold, af hvilket Koch senere gjorde sig højst fordelagtigt bekendt. I det næste Hold befandt der sig en vordende Kapelmester, Holger Paulli, der stod Schall nær og blev hans egentlige Arving, hvis Bane i visse Henseender fik en Lighed med hans.

I Vingaardsstræde ejede Paullis Moders Tante en Gaard, hvor Forældrene boede i Stuen, Schalls paa første Sal. Hans Legekammerat Julius, Schalls Adoptivson, der omtrent var et Aar yngre, havde tidlig lært at spille Violin og Klaver og, 11 Aar gammel, tilbød han Holger sin Undervisning paa Violin. Holger fik sig en lille Violin anskaffet, og efter en Maanedes Forløb kunde de spille smaa Duetter sammen. Øvelserne foregik hos Holger, men en Dag traadte Schall ind, medens de spillede, og hørte opmærksomt til. Den næste Dag meldte han sig hos Overkrigskommissæren, Holgers Fader, og tilbød at indstille ham til Ansættelse paa Violinskolen. Drengen holdt mere af Violinen end af Bogen, og da han i et Familieraad blev spurgt, tøvede han ikke med sit Svar, og Sagen var afgjort. Et Hold dannedes (1822), bestaaende af ham, Julius og den nogle Aar ældre Rudolph Meyer. Allerede i Saisonen 1823—24 kunde Schall melde til Hauch, at de havde deltaget i Prøver paa Syngestykker. Efter at have været 6 Aar paa Skolen, ansattes de alle. Tre som kongelige Violinistelever med 100 Rd. hver. Paulli jublede, at han i en Alder af 18 Aar var kongelig Embedsmand med Gage.

Saa kan man forstaa, at 20 Aar var en vel høj Alder til at begynde paa Violinskolen, hvorfor Henrik Rung, der synes at have forvildet sig derind, greb til Kontrabassen, som han under Haskerls Vejledning lærte saa hurtig, at han begyndte at spille i Orkestret efter tre Fjerdingsaars Forløb. Det er muligt, skjøndt Intet forlyder derom, at han i Næstved har gjort et foreløbigt Bekjendtskab med Kontrabassen, da hans Lærer i Violinspil,

Bjerregaard.

af dem. Paa hin Tid var han kun i sin Begyndelse. Otte Aar senere viste han sig atter i Kjøbenhavn, denne Gang med to flinke Sønner, den 13aarige Carl Christian og den 11aarige Niels Peter, der optraadte som Violinister saavel ved Hoffet som paa Theatret og vandt meget Bifald. Faderen gjorde Tourneer med dem og anbefalede sig i en Skrivelse til Hauch (18. Jan. 1812) som „den Eneste fra Provinserne, der i mange Aar og med saa megen Iver, Anstregelse og Kunstflid haver udviklet unge Menneskers Talenter og udbredt den musikalske Kunst blandt Landets Børn.“ Han holdt altsaa rentud

Musiklærer Brandt paa Herlufsholm, var Kontrabassist og en kort Tid havde været ansat som saadan i Kapellet. Men Rung drømte i Næstved ikke om, at Kontrabassen skulde blive hans Hjælper i Nøden og give ham Fodfæste i Kunsten, for at han kunde bryde sig videre Bane.

Allerede da Mads Dam debuterede, mærkede man i Kjøbenhavn til den virksomme og dygtige Svendborgske Stadsmusikant Simonsens Existens som speciel Violinlærer. Han fortsatte vel sine Forfædres Værk, da de lige til Oldefaderen havde været Stadsmusikanter i Svendborg, og upaatvivlelig har han ikke staaet tilbage for Nogen

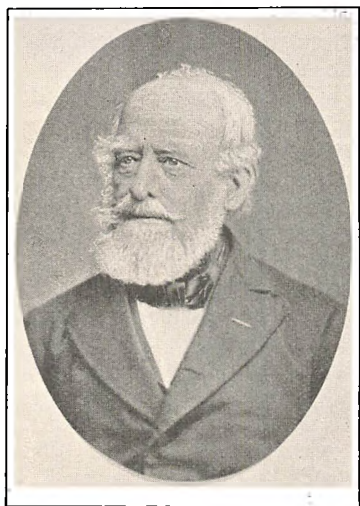
L. Mohr.

en Violinskole. Ved denne Tid blev han ogsaa Organist og slutte- lig Borgerkaptajn. Der hengik mange Aar, og man troede vel i Kjøbenhavn, at man ikke mere skulde se Frugterne af hans Arbejde. Men i 1827 kom han med den 17aarige Søn, Hans Sophus, og to Aar senere havde han Haand i Hanke med den yngste Generation og præsenterede en 8aarig Violinist, Sønesønnen Erik, der viste sig ved Hoffet og paa The- atret til Ære for sig selv og den utrættelige Bedstefader (4).

Hans Sophus sigtede højt og vilde ind paa Violinskolen, hvor han ogsaa strax kom, da Schall meget anbefalede ham, og han ved sit Violinspil for Hoffet havde

Sveistrup.

J. P. Hansen.

vundet saa meget Bifald, at Kon- gen gav ham en aarlig Under- støttelse. Et halvt Aar forinden var den unge Sveistrup bleven ansat i Violinskolen, og hans Fader, der var Krigsraad; senere Justitsraad, skjævede og bævede for, at Schall vilde lade Simon- sen gaa foran, da Sveistrup var Elev af Tiemroth og derfor mentes ikke at være velset af Schall. Den gamle Sveistrup kunde dog have sparet sig sine Bekymringer, da Schall altid om- talte Sønnen fordelagtigt, og han kom ogsaa først ind i Kapellet.

Frits Schram, Søn af en Urte- kræmmer, Wexschalls Søstersøn, født 1818, var fra 7 Aars Alder- en bleven undervist i 5 Aar af

Peter Madsen, indtil Morbroderen i 1830 antog sig ham som Elev, og samtidigt kom han ind paa Violinskolen. Officielt hed det, at han undervistes af Schall „i Forening“ med Wexschall, og begge Lærere vare enige om at anse ham for et udmærket Talent, men Wexschall var dog den egentlige Lærer, hvad Schall ogsaa vidste og ikke havde Noget imod. Paa samme Maade stod det til med Niels Gade, der var et Aar ældre, kun at han først begyndte hos Wexschall i Oktober 1832 og kom ind paa Violinskolen i Februar 1834. Begge disse Elever befandt sig kun paa Violinskolen, fordi den var den nødvendige Gjennemgang til Kapellet. Den 15aarige Frits Schram optraadte 8. April 1833 ved Wexschalls Koncert, og spillede med ham en Koncert for to Violiner af Maurer, den 16aarige Gade debuterede 22. Maj s. A. ved en Koncert af Carl Evers, Pianist fra Hamborg, og spillede Polonaise for Violin af Mayseder. De højst lovende To, der Begge vandt stort Bifald, og paa hvem man neppe kunde gjøre synderlig Forskjel, sluttede sig i den sidste Saison sammen og optraadte med Duoen ved Hoffet og paa Theatret. Over Wexschall som Lærer faldt der en Glans, som aldrig nogen Elev hverken før eller siden kunde skaffe ham.

At Gade i Løbet af et halvt Aar havde kunnet svinge sig op til Frits Schrams Ligemand, maa have beroet paa det overordentlige Musiker- og Komponistfond, der laa skjult i ham. Hvor ung Frits Schram var, havde han dog i 8—9 Aar faaet en fortrinlig Undervisning. Gade derimod havde kun, inden han begyndte hos Wexschall, i højst nogle Aar nydt Undervisning af „en Bratschist Møller“*). Lærer og Elev mødtes i Violinskolen som Elever. Thi der kan ikke være nogen Tvivl om, at „Bratschist Møller“ var Violinskoleeleven Peter Møller, Søn af Hofdansemusikinspektøren, der langt om længe blev Bratschist i Kapellet.

Da Gade traadte ind i Violinskolen, havde den da 25aarige Møller allerede været der i 10 Aar uden endnu at være færdig, hvilket ikke tyder paa nogen kvik Begavelse, men han havde naturligvis forlængst lært saa meget, at han kunde tjene lidt ved at undervise Begyndere. Dertil trængte han, da han havde Kone og Børn. Æren af at have været Gades første Lærer blev vistnok hans største paa det musikalske Omraade. Hans Kollega i Violinskolen var Julius Rauch, Søn af Violinisten I. F. Rauch, der var kommen ind i 9 Aars Alderen omtrent paa samme

*) Dagmar Gade: N. W. Gade.

Tid, saa det kunde være ham en Trøst ved den Sneglegang, han havde tilfælles med Møller, at han dog havde mere Tid for sig. De led fælles Skibbrud, da Parret Sveistrup-Simonsen sprang dem forbi.

Aaret efter Frits Schram var Eduard Helsted, der først var bleven undervist af Carl Mohr, derpaa af Hansen, kommen ind. Han tilhørte aabenbart den spirituelle Side, men kunde aldeles ikke aspirere til Schrams og Gades Højder og uddannede sig kun til dygtig Ripienist. En Elev af Lem sluttede besynderligt nok Troppen, nemlig Cortzen, der som Dreng fra 1822 havde faaet Undervisning af ham i 2½ Aar, derpaa i 5 Aar af P. Funck, hvoraf man seer, at Lem dog ikke aldeles var sunken sammen. Cortzens Fader, Godsforvalter Mads Cortzen, havde i sin Ungdom lært Violinspil af Lem.

Hauch holdt fra Tid til anden Revue paa Hoftheatret over alle Eleverne, at sige dem, der fik Undervisning, saavel Violinskolens som de andre, i Overværelse af deres Lærere og saa Mange, han kunde tromme sammen af Kapellet. De gjorde Prøve for ham i „Nodelæsning“. Ogsaa de virkelige eller kongelige Elever tænkte han paa, men med Bekymring. Elevnavnet havde han jo allerede for mange Aar siden villet være af med. Men lød det i sig selv ilde i hans Øren, var der kommen det til, at det udelukkede fra Beneficagodtgjørelserne og endelig — hvilken Uretfærdighed! — vare de erklærede uværdige til at bære Guldkvasten. Atter rustede han sig til Kamp for Elevnavnets Afskaffelse, men, skjøndt Kongen ellers sagde Ja og Amen til, hvad han foreslog, paa dette ene Punkt kunde han ingen Vegne komme. Schall vilde gaa en Middelvej med Hensyn til Guldkvasten og ansaae det for rettest, at Eleverne ventede fem Aar, inden den smykkede dem, i hvilken Anledning han opsatte en lang Liste over Eleverne med Angivelse af det Aar, da hver Enkelt vilde vinde Guldkvasten. Dette blev forsaavidt ogsaa Regel, som det fastsloges, at de virkelige Elever efter 5—6 Aars Forløb fra Udnævnelserne kunde indstilles til Kapelmusici.

5.

Husliv. Schallsborg. Musikhuset og Mindestenene. Smaatræk. Sorger. Siboni og Schall. Afsked. P. Funck. Violinskolen. Elevskovtur. Marstrands Maleri „Et musikalsk Aftenselskab hos Waagepetersen“. Sidste Tid. „Schalls Minde.“ Kapellet.

Da Schall blev Concertmester, tog hans Frue sin Afsked fra Scenen uden at efterlade noget Savn. Den Flamme, hendes

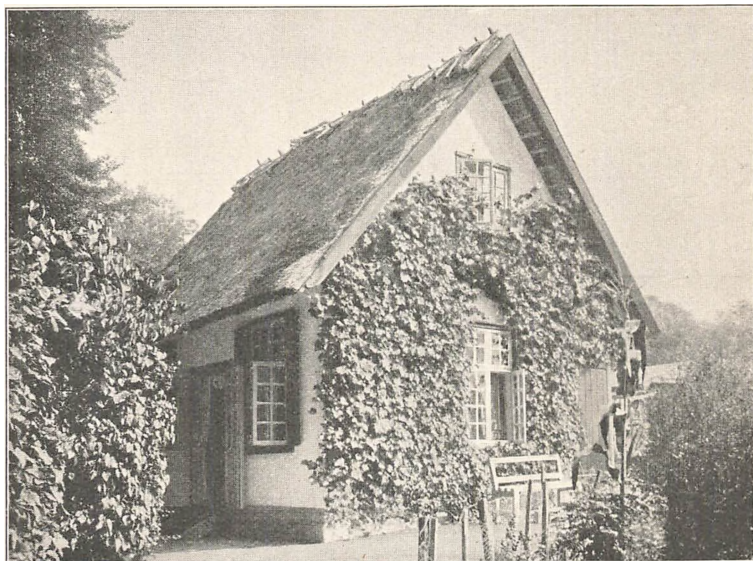
store Skjønhed havde tændt i hans Bryst, udsluktes efterhaanden, men om end Skjærmydsler ikke udebleve, og de ikke vare saa lykkelige at forenes ved Børn, var Forholdet dog godt. Han skrev hende jo hyppigt til fra Paris, og først var Peter Funck, saa Julius Schall deres Plejesøn. Til sin Familie var han inderlig knyttet, til sin gamle Fader og sine Sødskende, navnlig Søsteren Margrethe, gift med „Hushovmester“ Funck, Moder til Frederik og Peter Funck, som han og Broderen Peder ligesom havde delt imellem sig.

Musiken bidrog ikke til at forene Ægteparret, og det uagtet Fruen havde saa megen Sans derfor, at hun gjorde Forskjel, ja, ønskede at høre Noget af „Du Puy og Claus selv.“ Men dette Ønske udsprang nærmest af Harme over, at hun altid skulde høre „denne forbandede Mozart“, saa deres Smag faldt alligevel ikke sammen og rejste snarest en Skillemur imellem dem.

Til Huset hørte Fruens Søster, Jfr. Frederikke Salathée, en forhenværende Figurantinde, der begyndte paa Danseskolen samtidig med Schall; han hævdede altid hendes og sin Kones Pensioner. De to gamle Theaterdamer vare omgængelige, men egnede sig ikke, mindst Jfr. Salathée, til at grunde en Salon efter fransk Mønster. Dette har Schall neppe følt som et Savn, hvorimod deres Magelighed kun lidet stemmede med hans Naturel. En Gang ønskede han et pænt Aftensbord, naar han efter Theatret kom hjem med nogle Gjæster, hvilket foranledigede følgende korte Replikskifte, da han var ude af Stuen. Fruen: „Hørte Du, hvad Schall sagde? Gider Du?“ Jfr. Salathée: „Nej.“ Fruen: „Jeg gider s'gu heller ikke.“ Om Vinteraftener, naar Jfr. Salathée blev søvngig, beredte hun Drengene Holger og Julius en stor Morskab; hendes Nik bleve dybere og dybere, og med Spænding afventedes det Øjeblik, da hun med et Bums faldt ned af Stolen.

Fra Vingaardsstræde flyttede de til Store Strandstræde og derfra til den store Gaard, Schall købte, paa Hjørnet af Amaliegade og Blanco-, nu Fredericiagade, hvor de boede paa første Sal (1). Her var der Plads til Heste og Vogn, som han anskaffede sig. Han var ved sine forskellige Indtægtskilder og store Økonomi bleven en velhavende Mand. Med Velbehag saae han tilbage paa sin ringe Begyndelse og gav i fortrolig Kreds humoristiske Beskrivelser af Livet bag Kulisserne i Figuranttiden og Optogene med Musik i Spidsen fra Theatret til Spendrup i „Brænde-Vingaardsstræde“ (2).

I Lyngby havde han mod Slutningen af det attende Aarhundrede kjøbt et Landsted, som han kaldte Schallsborg. Det laa i Nærheden af Lundtoftevejen paa den nuværende Nørregade. Helt nydeligt tog det straatækte Sted med den fremspringende Kvist paa Midten af Taget sig ud, snarere en Hytte end en Borg, dog rummeligt. Det stod til Sommeren 1905, da det nedbrændte. Fra Gaarden med dens to Valdnødtræer gik man ud i den store Have, der skraanede ned mod Sorgenfri Skov lige til

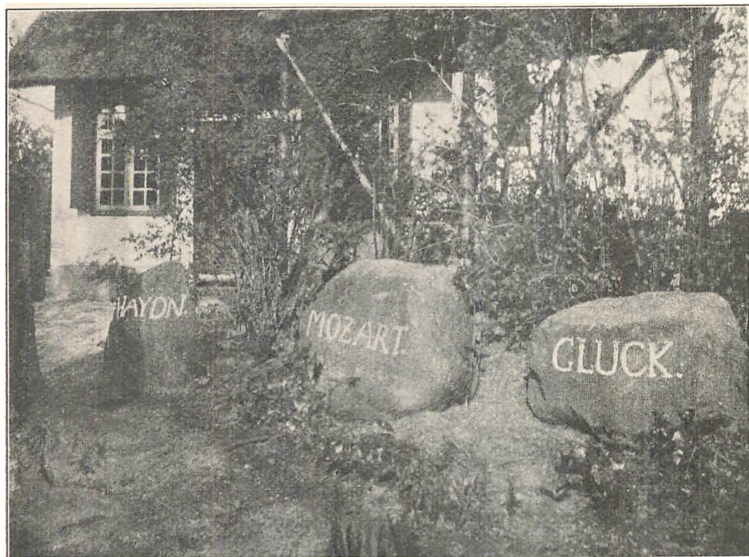
Schallsborgs Musikhus.

Aaen. Hernede laa og ligger endnu „Musikhuset“, en lille fir-kantet Bygning i Thepavillonstil, bestaaende af eet stort Værelse, nu indrettet til Brug for en Skovbetjent og hørende til Slottet. Saa langt ligger det fra Schallsborg, at Fru Schall derude var absolut fri for at høre Mozart.

Omgivet af høje, af den forbiilende Aa begrænsede Træer ligger Musikhuset romantisk ensomt; her er stille, ganske stille, som da Haydns og Mozarts Toner lød derinde. Violinskolens Elever kom ud til Schallsborg en Gang om Ugen og bleve der

hele Dagen. I Musikhuset spillede de Mestrenes Værker, og da Broderen Peder ikke var mere, overtog Schall selv Violoncellen, naar da Frederik Funck ikke var ved Haanden. Befriet for Orkestrets Larm og Verdens Tryk nød han den „Sjæleføde“, Peder talte om, undertiden, som han, bevæget til Taarer.

Paa denne til Tonekunsten indviiede Plet vilde han sætte dens Heroer Mindesmærker. De have trodset Tiden og egnede sig dertil. Store Bautastene rejstes lige ved Musikhuset for

Mindestenene ved Schallsborgs Musikhus.

Gluck, Mozart og Haydn. De staa Side om Side, beskyggede af de høje Træer og endnu fredede, hver med sit Navn, Mozarts i Midten; ligesom Stenene synes urokkelige, saaledes have de indhuggede Navne ikke kunnet udslettes.

Medens disse Sten aabenbart ere satte samtidigt som en sammenhørende Trehed uden nogen Tanke om, at de i Tiden vilde drage flere efter sig, skete dette dog. Senere kom nemlig paa andre Steder ved Musikhuset, isoleret staaende og i ikke ringe Afstand fra hinanden Mindestene for A. Romberg, berømt

Violinist og Komponist af Kammermusik, til hvem Schall stod i Venskabsforhold, for Carl Maria Weber og Kuhlau. De omgives nu af Kaal og Kartoffler, Rombergs er næsten helt tildækket med Jord, saa Navnet kun ved Udgravning bliver synligt. Ligesom Schall utvivlsomt har sat Stenen for Romberg, saaledes er det ogsaa rimeligt, at Stenen for Weber skyldes ham, da Ouverturen til „Jægerbruden“ var en af hans første Musikdirektør-Triumfer, og Weber viste sig meget anerkjendende over for ham. Derimod kan det betvivles, at han har rejst en Mindesten for Kuhlau, hvilket i saa Tilfælde synes at maatte være sket i Dennes levende Live; de yndede heller ikke hinanden personligt, og Kuhlau kunde ikke glemme, at Schall i hans første Tid ikke havde stillet sig imødekommende overfor ham. Men det skulde nu saa være, at Kuhlaus Navn pranger i Schalls Mindehave.

Fra Musikhuset lød Tonerne over i Sorgenfri Skov, og Slottets Herskab, Prins Christian (Christian VIII) og Gemalinde Caroline Amalie lyttede til paa Spadsereture, af lagde Besøg i Musikhuset og inviterede Koncertgiverne til at spille paa Slottet. Prinsen var Schalls Velynder, og ham maa det vistnok som senere Ejer af Schallsborg skyldes, at der til de tre klassiske Mindestene kom en fjerde lignende, der danner en Vinkel med dem og har Schalls Navn og Dødsaar; han kan ogsaa have sat Stenen over Kuhlau, hvilket laa saa meget nærmere, som Kuhlau i flere Aar boede i Lyngby. Da Paulli som gammel og med tilbagelagt, velrøgtet Kapelmestergjerning tilbragte sin sidste Sommer i Lyngby, var hans stadige Gang med sine smaa Dattersønner til Musikhuset

S. H. Paulli.

og Schallsborg. Han kunde drømme sig tilbage til Ungdomstiden, Scenen var uforandret den samme.

Han hørte til Schallsborgs faste Gjæster og opholdt sig der hver Sommer nogle Maaneder fra sit 12te til 18de Aar og maaske ud derover. Schall, der gjerne vilde give Julius en god Kammerat, holdt af ham, og han gjorde Gjengæld. Det traf sig ofte, at Schall med sine to unge Violinister vandrede tilfods fra Byen til Schallsborg, og Vejen blev da lagt om ad Nørrebro, hvor en Bager solgte Rugbrød, der nød hans store Gunst. De unge Mennesker fik hver sit Rugbrød under Armen, og med denne Forsyning mødte de engang i Gjentofte det prinselige Par, der kom kjørende, standsede og underholdt sig med Schall, medens de Unge gjorde ret, saa godt de kunde. Husholdningen skjænkede han overhovedet sin Opmærksomhed. Engang attraperedes han af Paulli paa Gaden, bærende paa en Gaas; de var saa „uforskammet dyre“ med Transporten, sagde han. En levende Gris kom engang paa det Fineste afsted, da han befordrede den hjem i sin lukkede Ekvipage, som undervejs maatte holde ved Theatret, hvor han ud af Vinduet gav en Besked.

Paullis Moder tilbragte aarlig ved Høstens Tid en Dag paa Schallsborg. Hun var godt kjendt med Husets Damer og kunde gaa i Schalls Loge i Theatret, naar hun vilde. Engang trakteredes hun af Damerne med Nodder, der bleve livligt knækkede under Passiaren; Schall forlod Værelset og mumlede, passerende forbi Holger, til Dennes Forskrækkelse: „det er da Fanden til Kjælling til at æde Nodder.“ Vin om Middagen ruttede han ikke med. Kom den paa Bordet under daglige Forhold, skjænkede han rundt og slog derpaa Proppen omhyggelig ned i Flasken med de Ord: „der er vist Ingen, der skal have mere.“ Gjaldt det Haven, sparede han ikke, og han lod en Del deraf, som var meget sumpet, opfyldte med megen Bekostning. Paa sit store Musikkbibliothek, der efter hans Død spredtes for alle Vinde, maa han ogsaa have anvendt meget.

Sit Guldbryllup fejrede han med stor Glans, men ikke længe efter faldt han i en svær Sygdom, og Hustruen blev blind. Han kom sig vel, men en Irritabilitet blev tilbage, der forstærkedes ved Sorgen over Hustruen og Bekymringer for Julius, der blev en vild Krabat.

Som en hemmelig Orm gnavede det ham, at hans Stilling var bleven forrykket ved Sibonis Ansættelse. „Musikdirektør“ skulde jo for ham betyde Kapelmester uden Kompositionsfor-

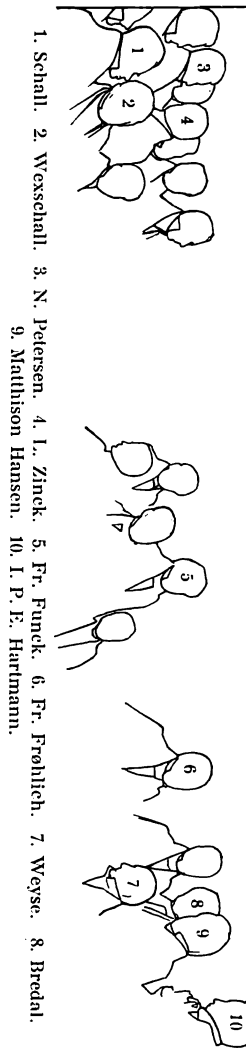
pligtelse, men svævede ligesom truende over ham i den for en Kapelmester degraderende Betydning af Orkesteranfører. Han hævdede sig, han jog Siboni paa Flugt, og Operaens Blomstring var en given Sag. Men et Fænomen blev man senere ved et Tilbageblik fra kompetent Side (I. P. E. Hartmann) vaer: de dramatiske Sangere udebleve, og Siboni, som efter sit Talents Natur særlig ansaaes for at kunne frembringe dem, formaede kun at uddanne nogle ypperlige Koncertsangere, medens Orkestret havde Rang med de første i Europa. Kapellets Sejr kunde saaledes næsten synes for stor og dyrekjøbt. Det desperate System, hvorefter Kapelmesteren var udelukket fra Indstuderingerne, men dog bagefter havde Ret og Myndighed til at kuldkaste det Lærte, øvede naturligvis sin Virkning. Men der kunde vel yttres en beskeden Tvivl, om dramatiske Sangere saaledes lode sig borteskamotere, og Siboni, om end tilbagetrængt, var heller ikke paa nogen Maade reduceret til et Nul. Konflikterne mellem de To vare stedsevarende, Faren for hans Fremtrængen beständig tilstede, og Schall saae sig ikke længere istand til at gennemføre sin paa en vis Moderation anlagte Rolle. Sangerne maatte undgælde. Ikke blot mødte de ingen Velvillie hos ham, men hvis de foredroge anderledes, end han ansaae for rigtigt, bleve de ikke blidt beegnede, og for at indskjærpe dem sin Villie hamrede han med Taktstokken. Dette gjorde han ogsaa ved en Opførelse af „Robert af Normandiet“, Publikum følte sig generet deraf og hyssede, hvad Sangerne troede gjaldt dem; han blev ved, Publikum ligesaa, og Forvirringen voxede. Theatret brød nu den Taushed, som det „af Hensyn til hans umiskjendelige Fortjenester i hans lange Embedstid“ hidtil havde iagttaget, og klagede til Hauch, som bebrejdede Schall det Forefaldne. „Syg paa Legeme og Sjæl“ begjærede han sin Afsked (11. Novbr. 1833). Dog først da den fornyedes, nedlagde Hauch Forestilling derom. Han gik af 23. September 1834, 77 Aar gammel, med sin fulde Gage i Pension.

Forinden arbejdede han stærkt for at opnaa sit inderlige Ønske at se Peter Funck som sin Efterfølger. Han havde Grund til at nære Haab. Thi i hans hyppige Sygdomsforfald var Tiemroth som anden Koncertmester vel nærmest til at vikariere, men han var for gammel og tilfredsstillede ikke, hvorfor det blev et almindeligt Ønske ved Theatret, at Funck, der ogsaa vikarierede og gjorde det bedre, maatte dirigere de større og vanskeligere Operaer i Schalls Forfald. Af Hensyn hertil udnævntes Funck

til Koncertmester (9. April 1833). Schall tog Pennen i Haanden, henviste til, at der var danske Komponister nok, der skrev for Theatret, og gjorde opmærksom paa, at det derfor aldeles ikke var en Kapelmester eller Komponist, der trængtes til. Funck havde viist, at han var Anfører til Fuldkommenhed. Kunde han ikke kaldes Komponist, forstod han dog til Punkt og Prikke at korrigere et Partitur (3).

Med sin Violinskole tog han Afsked i Sommeren 1834. De 6 Elever, der vare paa Skolen, Peter Møller, Jul. Rauch, Frits Schram, Ed. Helsted, Gade og Cortzen, fik alle Attest for, at de havde deltaget i Musikøvelserne og haft den Naade at aflægge Prøve paa deres Node-læsning for Hauch, og derhos hver Enkelt en lille Notits, saaledes Frits Schram: „har udmærket Talent“, hvorimod det om Gade, som kun havde været saa kort paa Skolen, alene hed: „har ladet sig høre ved Hoffet med den unge Schram, Begge med Bifald.“ Det er iøvrigt nok muligt, at Schall ikke har anset Gade for et ligesaa stort Violinisttalent som Frits Schram, men ved at henpege til hans Optræden ved Hoffet havde han betegnet ham som fremragende Elev. Der var imidlertid ved denne endelige Opgjørelse endnu 3 Elever af Violinskolen at gjøre Rede for, der havde det Særkjende ikke at være Violinister, nemlig de to unge Violoncellister, Ferd. Rauch, Broder til Jul. Rauch, og C. A. Hansen, Elever af Fr. Funck, og Kontrabassisten Ed. Møller, Broder til Peter Møller, Elev af Noack. De bleve af Schall omtalte under Et med de andre og fik ogsaa hver et særligt Skudsmaal. Musikøvel-

1. Schall. 2. Wexschall. 3. N. Petersen. 4. L. Zinck. 5. Fr. Funck. 6. Fr. Frøhllich. 7. Weyse. 8. Bredal. 9. Mathison Hansen. 10. I. P. E. Harlmann.

Et musikalsk Aftenselskab hos Waagepetersen.

serne gik nemlig i høj Grad ud paa Sammenspil, hvorved de tre Ikke-Violinister kunde gjøre god Nytte og selv høste Fordel, ogsaa den at komme under Violinskolens Vinger som Aspiranter til Kapellet.

Eleverne stode overhovedet i fejreste Grøde. I det af Siboni oprettede Konservatorium uddannedes vordende Sangere og Sangerinder for Theatret. Her hørte Peter Schram, Frits Schrams yngre Broder, og Lundgreen, der senere gik over til Violinskolen, hjemme. I 1834 gjorde Brødrene Schram, Brødrene Ed. og Carl Helsted, Gade, Lundgreen og den 14aarige Violinist Holm en Skovtur. „Vi vare syv ialt,“ skrev Peter Schram i sin Dagbog, „uagtet vi havde bestemt at være otte, men denne ved Navn Høedt havde ikke Lejlighed.“ Lyse Forhaabninger og Fremtidsdrømme have disse ganske unge Mennesker sikkert aabenbaret hinanden; navnlig de To, Gade og Peter Schram, drømte ikke forgjæves. Men der var endnu adskillige Aar mellem Drøm og Virkelighed. Paa Foraarudstillingen havde de lige set Kunstens Forherligelse i et Billede med ældre Generationers Musikere: Marstrands „Et musikalsk Aftenselskab hos Waagepetersen“. Det viste dem, at Idealer kunde naaes, men de Yngste paa Billedet vare dog endnu kun paa Vejen.

Der er hyggeligt og festligt hos Vinhandler Waagepetersen. Weise, paa hvem Alles Opmærksomhed er henvendt, sidder ved Flygelet og angiver et Motiv af en — „Haydnsk“ — Kvartet, han ønsker at høre. Bagved ham hænger Billedet af Kuhlau, som er død to Aar tidligere. Ofte havde de To samlede nydt Kunstens og Bordets Glæder hos den Mæcenat, der bestandig er Kunstnerne saa god. Weise har endnu Tid for sig, dog lidt mindre end Billedet kunde lade formøde. I hans Nærhed staaer den uforlignelige, pæne, gamle Kjøbmand fra Frankfurt med hele Feststemningens Udtryk og de unge Komponister, paa hvem Fremtidens Haab bygges: Syngemester Fr. Fröhlich, meget fremhævet, Bratschist Bredal, hvis to Syngestykker have gjort Lykke, den unge Domorganist Matthison-Hansen og I. P. E. Hartmann, Komponist af „Guldhornene“ og Operaen „Ravnen“. Fra Kapellet er tre af de ypperste Virtuoser tilstede. Fr. Funcks trivelige, tiltalende Skikkelse er næsten central. Niels Petersen staaer ligesom Syngemester Zinck og Maleren Eckersberg blandt Lægfolkene. Foran disse er Wexschall placeret paa en Stol. Han er noget i Snørliv. Selskabet forekommer ham maaske lidt for seriøst, eller det morer ham ikke at have Schall til Sidemand. Denne sidder yderst

ved hans højre Side. Pladsen er maaske anseelig, men den er betænkelig ved sin Yderlighed. Han holder sig strunk, men føler nok, at han snart kan blive skudt helt ud af Maleriet.

Samme Aar døde Plejesønnen, og Schall solgte Schallsborg til Prins Christian. Med Hustruen gjorde han Testamente (23. Febr. 1835). Renterne af Formuen — der senere viste sig at være c. 60,000 Rd. — skulde efter Begges Død tilfalde Schalls Søstre og Søsterbørn, og naar Ingen af dem eller deres Descendenter mere var til, skulde Kapitalen tilfalde Kapellet's Enkekasse under Navn af „det Schallske Legat“. Han døde uden egentlig foregaaende Sygdom i sit Hjem i Amaliegade 10. August 1835. Kort iforvejen var Svigerinden død. Hustruen overlevede ham i fire Aar. Til Sørgefesten for ham i Theatret digtede Oehlenschläger „Schalls Minde“, og Bournonville stod for Arrangementet. Begyndelsen og Slutningen foregik i Romeos og Julies Gravkapel. Ryge optraadte som Galeotti, der udfører Pater Lorenzo, og Galeotti-Lorenzo udtlydede en Scenerække af Schallske Tonedigtninger*).

Mindedes man ham her som Komponist, lod Savnet af ham som Musikdirektør ikke længe vente paa sig. Kapellet gik mislige Aar imøde. Den gamle Tid begyndte at helde mod sin Ende. Den, der saa længe havde været en bærende Kraft, var borte. I 59 Aar havde han paa forskjellig Vis virket som Anfører. Hans Begyndelse var næsten ved Kapellet's egen Begyndelse som Opera-orkester, og da han sluttede af, var den orkestrale Kunst meget forandret, men han havde formaaet at forbinde de vekslede Tider. Hans Liv smeltede sammen med Kapellet's, og han blev Billedet paa den intensive Kraft, det udfoldede, og paa den Danskhed, der overvandt det fremmede Element.

*) Saaledes Scenen af „Rolf Blaaskjæg“ med Konernes Gjenferd, Spejlsenen af „Bjergbøndernes Børn“, Scenen af „Afguden paa Ceylon“, hvor de Vilde tilbede Afgudsbilledet, Sømandskoret „Fra Kinas Kyst“ af „Kinafarerne“ og Marsch og Musik af „Lagertha“.

XXII.
KONCERTMESTERTIDEN TIL
FREDERIK VI'S DØD.

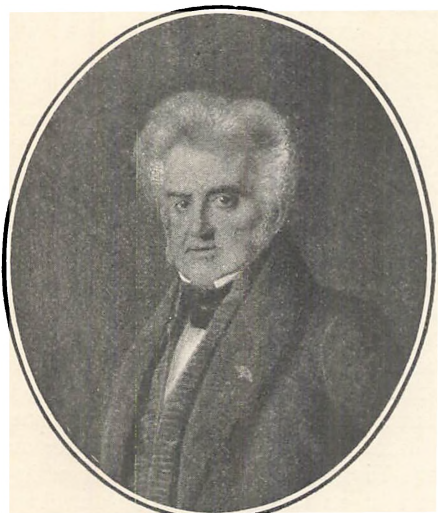
1.

P. Funck og Bournonville. Kapelmesterpladsen. P. Funck. Siboni. Fr. Fröhlich. Den sande Kapelmester. Søgen efter ham. Funck, Bredal og Fröhlich. Ordning for et Aar. Hauchs forandrede Opfattelse af Fröhlich. Wexschall Lærer for Violinskolen. Hauchs Misforstaaelse. Wexschall Primoviolinist. „Valdemar“.

Som Repetitor havde Peter Funck ikke vundet Laurbær, ialfald ikke efter at August Bournonville havde overtaget Ledelsen af Balletten. Da Arbejde væltede ned over ham, begyndte han at negligere de daglige Balletprøver og kom hyppigt halvanden Time for sent. Heri efterlignede iøvrigt Wexschall ham. Det var ikke Noget for Bournonville, hvis Ild og Iver ikke var mindre i Ungdommen end i Alderdommen, men medens han beundrede Wexschall, der havde været hans Lærer i Violinspil, og derfor formaaede at se lidt gennem Fingre med hans Uregelmæssigheder, betragtede han Funck som en tarvelig Musiker, der ikke engang kunde spille i Takt. Fjendtlige Følelser bleve gjensidige. Ved en Opførelse af Balletten „Paul og Virginie“ hændte det, at Funck under Bournonvilles Udførelse af en Dans uventet angav et andet Tempo end det vedtagne. Bournonvilles Mimik forandredes til et umiskjendeligt Udtryk af Raseri mod Funck, der efter Tæppets Fald styrtede op paa Scenen og gav sin Harme over den mimiske Tilrettevisning Luft i en lidet udsøgt Ordstrøm.

For Balletprøverne blev Funck vel befriet, da han erklærede (1832), at han aldeles ikke kunde overkomme dem, efter at baade Kapelmester- og Koncertmesterfunktioner vare blevne ham paa-lagte. Men endnu mere voxede Forretningerne, da Schall gik af og Tiemroth søgte sin Afsked. Han trak hele Læsset og anførte

Opera, Ballet og desuden en Del af det Øvrige. Vel blev han, som set, Koncertmester, men for Operaanførselen fik han kun en mindre Gratifikation. Maatte han ikke haabe og vente, at Lønnen for, hvad han saaledes i Aarevis udførte, vilde komme? Heller ikke forsømte han at skrive for sig, og han indgav to Andragender om at blive Musikdirektør (Marts og April 1834). Han sluttede sig til sin Onkel og tog sig paa at vise, hvor uheldigt det var at have Komponister til Anførere. De vare gjerne forudindtagne for en vis Genre, i hvilken Henseende han opstillede Kunzen som

Siboni.

et afskrækkende Exempel. Han havde personlig erfaret, skrev han, at mange Kapelmestre i Tyskland og alle i Paris vare Violinister og ikke Komponister, ialfald kun for deres Instrument.

Andragender fra Siboni fulgte Funcks i Hælene, inden Schall endnu var afskediget. Han følte sig lettet som efter et Mareridt, saae i Aanden en helt ny Tingenes Tilstand gaa frem og havde Meget paa Hjerte. Nu var det Øjeblikket at faae Orkesterklaveret igjen, mente han, „comme autrefois avant Mr. Schall“. Til Kapel-

mester foreslog han en Kapelmester Lübeck i Haag, som Ingen kjendte det Mindste til. Han tænkte maaske paa selv at blive det. Ialfald ansøgte han om at udnævnes til Direktør for Hofkoncerterne, som han, efter hvad han sagde, for det Meste havde ledet, hvorhos han ønskede „under en Titel, som Hs. Majestæt mulig vil hædre mig med“, at maatte dirigere nogle Operaer aarlig, om det saa kun var 4—6 Gange, for at man kunde høre Sangerne udføre deres Partier som ved Klaveret, „hvilket meget sjældent sker“. Endelig foreslog han, at Fr. Fröhlich blev Koncertmester*).

*) Andr. 29/4 34, Skriv. til Hauch 20/4 s. A.

Fröhlich gjorde ikke de Forventninger, der fra Barndommen næredes om ham, til Skamme. Kuhlau havde vejledet ham. Han komponerede Meget, især instrumentalt, og var han ikke slaet igjennem, vidnede dog Alt om Talent og ualmindelig Dygtighed. Hans første Composition for Theatret var Ouverturen til „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“, og Direktionen takkede ham skriftligt for det „smagfulde“ Arbejde. Kammerraad Bang til Nørager havde sørget for, at han som Barn fik god Skoleundervisning. Han var en meget danned og elskværdig Mand, ikke entusiastisk anlagt, men tilbøjelig til Reflexion, kritisk mod sig selv, ogsaa mod Kritikerne. For Operaen interesserede han sig levende, og som Violinist i Kapellet i Vaagnede tidlig Lysten hos ham til at fortolke Værkerne ved sin Anførsel. At blive Kapelmester stod for ham som hans Livs Maal.

Fr. Fröhlich.

Dette Maal mente han at komme nærmere ved praktisk at arbejde sig ind i Operaens vokale Opgaver. Det traf sig, at anden Syngemester, Nikolai Krossing, Kittlers Efterfølger, afskedigedes paa Grund af idelige Rivninger med Siboni, der krævede hans Fjernelse for, som han sagde, at kunne røgte sin Gjerning i Fred; der var vel Fejl paa begge Sider; hos hvem Skylden egent-

lig laa ved den endelige Katastrofe, vidste man ikke, og Theatret fandt det heldigst ikke at trænge videre ind i Sagen. Fröhlich søgte da om Krossings Plads, blev konstitueret for et Aar, og Siboni folte sig som i Himlen ved den nye Syngemester. Theatret var ligeledes overordentlig tilfreds med ham, og han ansattes som anden Syngemester med Løfte om, at han skulde stige til første, naar Pladsen blev ledig (1).

Med sin hemmelige Plan for Øje havde Fröhlich ønsket at bevare sin Anciennetet i Kapellet, saa at han, naar Øjeblikket forekom ham gunstigt, kunde træde tilbage. Thi han indsaae, at fra Kapellet førte Vejen sikkrere til Anførerpladsen end fra Syngeskolen. Herom vilde Hauch dog aldeles ikke høre Tale. Han fandt det ubilligt og uretfærdigt mod de Andre, der ikke havde kunnet anse ham som Formand, og mente desuden, at Vindingen ved slig Tilbagetræden vilde blive paa Fröhlichs Side, da det var uvist og lidet rimeligt, at han efter flere Aars Forløb havde bevaret sin praktiske Dygtighed paa Violinen. Saaledes skiltes Fröhlich fra Kapellet (2).

I Foraaret 1829 rejste han ved Hjælp af Fonden ad usus publicos udenlands to Aar, først til Paris, hvor han hørte fra Kjøbenhavn, at hans Syngespil „Natten før Brylluppet“ var bleven opført, men kun een Gang, derpaa til Italien. Hjemvendt gjenoptog han Arbejdet ved Syngeskolen, og da Kapelmestervakancen kom, indgav han Ansøgning om at udnævnes til Operaanfører (3).

Det var tredie Gang, Hauch skulde besætte Kapelmesterembedet. De to første Gange var det gaaet af sig selv, men nu stod han med Haanden fuld af Ansøgninger og Anbefalinger uden dermed at være hjulpen. Han var meget langt fra at dele Funcks Mening, at Anføreren helst ikke maatte være Komponist. Som Manden fra Schulz' og Kunzens Tid havde han altid betragtet Schalls Regimente som en ren Undtagelsestilstand, men i en Kapelmester saae han Indbegrebet af al musikalsk Fuldkommenhed. Hvad krævedes der ikke dertil! Kapelmesteren, sagde han, skal være en Mand af fortrinligt Geni og god Smag, rig paa Kundskaber og Erfaring om Alt, hvad der hører til Musikens heldige Udførelse. Han skal være en fuldkommen Kontrapunktist og desuden nøje kjende Sproget, til hvilket han komponerer, han skal have Kundskab om Lidenskabernes Natur og den Maade, hvorpaa de sædvanligt yttre sig. Endnu mere fremførte han — den største indirekte Ros over Schulz og Kunzen, tænkes kunde.

Men hvor fandtes han? Selve Weyse, der besad slige Fuld-

kommenheder, egnede sig alligevel ikke. Det mente han selv og Hauch med. For en Forms Skyld blev han dog atter spurgt. Om andre Danske kunde der ikke være Tale, saa der maatte søges i Udlandet. Hauch fantaserede om Meyerbeer. Men denne internationale Komponist og Rigmand blev dog paa Forhaand opgivet, ligesaa Spohr, Marschner og Schneider, da de ikke vilde kunne tilfredsstilles ved den danske Lønning. Derimod satte Kongen selv Hauch i Bevægelse for Hofkapelmester Pott i Oldenburg. Men de indhentede Underretninger vare nedslaaende. Pott var nemlig slet ikke bekjendt som Operakomponist, men vel som Violinist — han havde nogle Aar tidligere givet Concert i Kjøbenhavn —, og endda fordrede han en Gage, som kun kunde tilstaaes en rigtig Kapelmester. Nej, der var ikke Andet at gjøre end at slaa af paa Fordringerne og søge Anføreren i Kapellet.

For den, der tænkte paa Spohr og Marschner og deres Lige, var Funck, der anbefalede sig som Ikke-Komponist, en haard Nød at knække. Hauch frygtede endog for, at han „ikke var i Besiddelse af de udbredte Kundskaber,“ man med Rette kunde fordr — meget synes der ikke at være kommet ud af de lang-

varige Studier i Paris. Paa den anden Side var hans Position god, da han i flere Aar havde spillet Hovedrollen i Kapellet som Anfører. Hauch erkjendte fuldelig, at Kapellet stod i Gjæld til ham og vilde hellere end gjerne imødekomme denne Hjælper i Nøden, naar han blot kunde.

Men foruden hvad der saaledes talte imod ham, kom det til, at Kapellet i Bredal besad en Operakomponist med ikke ringe Løfter. Kunde han og Funck være blevne slaaede sammen, havde man maaske haft Manden. Nu stod den rutinerede Anfører, der ikke kunde komponere, overfor Operakomponisten, der ikke

Bredal.

var vant til at dirigere og heller ikke lod formode særlige Anlæg dertil. Hauch gjorde ham ved Tiemroths Afgang til anden Koncertmester, men idet Ingen af de to Koncertmestre foreløbig egnede sig til at blive Kapelmester eller Musikdirektør, mente han at maatte hjælpe sig ved at lade dem Begge fungere som saadan.

Men Fröhlich? Paa ham vilde Hauch slet ikke reflektere, og dette Standpunkt var ganske naturligt. Hverken Funcks eller Bredals Kapaciteter havde han paa nogen Maade lagt for Dagen. Han havde aldrig viist sig som Anfører, og som Operakomponist havde han kun en Fiasko bagved sig. Selv i Tilfælde af lige Adkomst kunde han dog ikke forlange at gaa forud for Kapellets Medlemmer, og hvis han havde bevaret sin Anciennetet i Kapellet, vilde denné ikke have kunnet hjælpe ham det Mindste, da Funck var 18, Bredal 4 Aar ældre. Nej, denne Theatrets Kandidat maatte blive, hvor han var.

Mange forstod dog hans Talents Rækkevidde. Theatredirektionen erkjendte, at Korene aldrig vare gaæde saa godt som under hans Indstudering. Siboni mente, at han var den Eneste, der duede til at være Koncertmester. Skuespiller N. P. Nielsen, der stod i nært Forhold til Fröhlich, og for hvem Denne komponerede Valdhornstykker, tog sig paa at tale hans Sag for Kongen, og hans vidunderlige Organ og hans Veltalenhed gjorde det vante Indtryk. Hauch overraskedes en Dag ved, at Kongen bragte Fröhlich paa Bane, yttrede Interesse for ham og antydede, at der mulig kunde gjøres Noget for ham. Videre kan Kongen ikke være gaæet, han tænkte jo paa Pott som mulig Kapelmester, og selv om Denne allerede var opgivet, er der Andet, som klarlig viser, at Hauch ikke kom under et egentligt Tryk. Men et svagt Vink fra Majestæten var nok til at forandre Situationen og hæve Fröhlich op i de alvorlige Overvejelsers Sfære. Han indrulleredes som Prætendent jevnside med Funck og Bredal.

Nu kom der Liv i Tingene. En Plan blev lagt, nærmest konstrueret efter Tilstandene i Schalls sidste Aar, da der med ham var tre Koncertmestre (Tiemroth og Funck), alle operaanførende. Der skulde ogsaa nu være tre Koncertmestre. De to vare fast ansatte, og Fröhlich konstitueredes for et Aar. Men alle Tre skulde med den Forskjel, Anciennetet gav, være sideordnede og have Del i det samme Arbejde, navnlig Anførselen af Operaer.

Meningen var da den, at det skulde være en interimistisk

Ordning, idet en Konkurrenceprøve skulde anstilles med de tre Prætendenter, hvoraf det efter et Aars Forløb, naar Fröhlichs Konstitution endte, vilde frømgaa, hvem af dem der bedst egnede sig til at blive Kapelmester.

Over denne Konkurrence kastedes der et let Slør ved Hjælp af Koncertmesterstillingerne. Det kunde se ud, som om Koncertmestrene blot vikarierede som sædvanligt, medens der ventedes paa en Kapelmester fra Haag eller Oldenburg. Den konstituerede Koncertmester kunde tænkes at være tilkaldt for at lette de Andre Arbejdet. Slig Lettelse havde de to Koncertmestre just ikke begjæret. De forholdt sig iøvrigt alle Tre hver paa sin Maade til Sagen. Funck folte sig som Den, hvis velerhvervede Rettigheder bleve angrebne. Bredal, som ikke havde søgt om Noget, synes kun ved Forholdenes Magt at være hvirvlet ind i Konkurrencen. Fröhlich vilde erobre det Land, som han efter Evner og Attraa mente tilkom ham.

Lige efter at Bestemmelsen om Ordningen var tagen, og Hauch havde gjort en foreløbig Indstilling derom (14. Januar 1835), foregik der en stor Forandring med hans Opfattelse af Fröhlich. I denne Indstilling blev der ikke lagt mere Vægt paa, at Fröhlich var den Ene af de Tre, end at Hauch, idet han udtalte, at Theatret maatte spørges, om det indvilgede i hans Konstitution for et Aar, bad om Tilladelse til, hvis Theatret sagde Nej, at bringe en Anden i Forslag. Theatret, der undte ham alt Godt, lagde ham ingen Hindring i Vejen, men han skulde, hvad han for Indtægtens Skyld selv ønskede, vedblivende varetage sine Syngemesterforretninger under Konstitutionen. Efter at dette saaledes var i Orden, nedlagde Hauch sin endelige Forestilling om Sagen (18. Marts), og her udtalte han: „Fröhlich anses af kyndige Musici og mig som Den, der mulig mest egner sig til i Tiden at ansættes som Musikdirektør eller Kapelmester“ (*). Han havde altsaa knæsat Fröhlich, og Prøven blev med Et nærmest en Prøve for hans Skyld.

Om Wexschall havde der under Planlægningen saa godt som ikke været Tale. Hauch bemærkede kun om ham, at han vel var en udmærket Violinist og Solospiller, men aldeles ikke Komponist. Som anden Repetitor anførte han af og til Balletterne, ogsaa gav han sig ved en og anden Koncert af med Anførsel,

---

*) Resol. ²¹/₃ 1835, hvorunder Bredals Ansættelse som Koncertmester og Fröhlichs Konstitution hører.

men noget Anføreltalent besad han neppe. Han begjærede heller ikke at konkurrere og var bleven holdt skadesløs ved at faae Violinskolen, hvortil han var selvskreven. Navnlig havde han paabe-raabt sig, at han var Frits Schrams og Gades Lærer. At Violinskolen skulde vedblive, motiverede Hauch ved, at dens Elever skulde fortsætte deres Undervisning og dannes „saa at sige efter een Skole“, men han benyttede Lejligheden til at nedsætte Gagen til 500 Rd. og forhøje Elevantallet til 6—7. Alt dette kunde Wexschall godt finde sig i, men det gik ham ligesom i sin Tid Lem, at han ikke ved denne Forfremmelse kunde lukke Øjnene for, at en Yngre i Kapellet sprang ham forbi og blev Koncertmester, hvilket var Tilfældet med Bredal. Han ønskede derfor, at Forbigaaelsen dækkedes ved, at han fik Titlen, og han blev „titulær Koncertmester“.

Men at det store Øjeblik var kommet, da Wexschall nødvendigvis maatte overflyttes til første Violin, havde Hauch ganske overset. Han beordrede ham til i Koncertmestrenes Sygdomstilfælde, eller naar et vanskeligt Soloparti skulde foredrages, da at spille den første Violinstemme. Men at han kun ekstraordinært skulde spille første Violin, passede ikke med de nye Forhold.

Theatersangerne havde sluttet sig til Siboni og raabt paa Klaver; Theatret gruede ved Tanken, da der ikke var Plads, og mente højst at kunne indrømme „et lille Toilet-Forstepiano“. Men da Siboni havde sagt, at et andet Instrument ialfald burde benyttes til Støtte for Sangerne, fandt Hauch paa i sin store Indstilling om hele Sagen at bestemme, at to af Koncertmestrene altid skulde fungere ved en Opera, idet den ene takterede og den anden spillede første Violin, holdt Orkestret sammen og i Nødsfald hjalp de Syngende, hvilket Sidste var noget ganske Nyt. Han glemte, at de tre Koncertmestre ikke vare Koncertmestre i sædvanlig Betydning, men Musikdirektører. Den vigtigste Koncertmesterforretning, at spille for som Primoviolinist, kunde der aldrig være Tale om, at Bredal skulde overtage, da han var Bratschist, Funck maatte forlængst have været dispenseret derfra, og Fröhlich var kommen for at dirigere og skulde nok betakke sig for at fungere som Forspiller, naar Wexschall sad ved Siden.

Da Hauch blev opmærksom paa Fejltagelsen, skyndte han sig med at skrive til Koncertmestrene, at det var en Selvfølge, at Wexschall for Fremtiden anførte Primoviolinen „i Overensstemmelse med hans Ansættelse som Lærer ved Violinskolen

og med det ham forundte Prædiket af Koncertmester“. Endelig kom saaledes hans store Talent til sin fulde Ret i Orkestret. Den gamle J. F. Rauch blev Fører for anden Violin.

De tre Koncertmestre begyndte i April 1835 og anførte efter Bestemmelsen Operaerne vechselvis. Som Den, der havde Vind i Sejlene, komponerede Fröhlich i Sommertiden ret med Lyst Bournonvilles Ballet „Valdemar“, der opførtes i Efteraaret med stort Bifald. Fröhlich havde allerede tidligere forsøgt sig i denne Kunst, som Bournonville har sagt, „halvt for Løjer og ligesom for at prøve, hvorvidt en Balletmesters Absurditet kunde drives i musikalsk Henseende“. Det blev en for dem Begge lykkelig Forening, som fastholdtes, uden at Fröhlich nogensinde mente at blive „Absurditeten“ kvit. Af et Parti, han komponerede til „Valdemar“ eller en anden Ballet, var der fire Takter, han satte stor Pris paa. Han spillede Musiken for Bournonville, som erklærede, at det Altsammen var fortræffeligt: „der er kun fire Takter, som absolut maa stryges.“ „Det er dem,“ sagde Fröhlich resigneret, pegende paa Takterne. Det var dem.

2.

Fröhlichs Sejr. Almindelig Anerkjendelse. Uventet Ordning. Triumviratets Fortsættelse. Dets Mislighed. Hensynet til Funck. Bredal. Funcks Stilling. Fröhlichs tilskadekommen. Marschner. „Hans Heiling“. Marschner-Besøget. Fröhlichs Rejse og Sygdom. Funcks heldige Vikarieren. Fröhlich.

Et Par Maaneder, førend Prøveaaret var tilende, kunde Fröhlich betragte Proven som afsluttet, da Resultatet laa sikkert for Dagen: han var Sejrherre. Han skrev til Kongen, at det var ham bekjendt, at Theaterdirektionen ikke længere ønskede de to Tjenester forenede, og at det faldt ham vanskeligt at existere ved denne Forening, da han for begge Tjenester ikke nød større Løn end de to andre Koncertmestre for den ene, og hans Tid derved blev saa aldeles optaget, at det ikke var ham muligt at fortjene Noget ved Informationer. Han erkjendte fuldelig det Rigtige i Kapelchefens Beslutning ikke at bringe ham i Forslag til fast Ansættelse som Dirigent, førend han ved Prøve havde lagt sine Evner og sin Duelighed for Dagen. Men nu var Proven gjort, hele hans Livs Stræben havde været at uddanne sig til Orkesterdirigent, og han bad om Ansættelse. Ordene

Musikdirektør og Kapelmester undgik han at nævne, men Meningen var tydelig.

Theatret udtalte i sin Erklæring over Andragendet den største Anerkendelse af den aflagte Prøve; at man ikke kunde ønske en Vedvaren af den interimistiske Forening af de to Embeder, og at man hellere end gjerne beholdt ham som Syngemester, men ønskede ham Stillingen som Dirigent for Kapellet, da den ligesaa meget svarede til hans Tilbøjelighed som til hans Evner.*)

Hauch meddelte glædestraalende Kongen, at det gode Omdømme med Hensyn til Fröhlich ikke alene var bleven stadfæstet, men betydelig forøget. „Han har viist en saa udmærket Duelighed, Flid og Paapasselighed, at baade den kgl. Skuespildirektion, det syngende Personale, kyndige Musici og Publikum ere enige om, at han er den dygtigste Anfører blandt de tre Koncertmestre, og han er blandt disse Den, for hvis musikalske Kundskaber Kapellets Medlemmer have størst Agtelse.“ **)

Altsaa var Knuden løst og, skulde man tro, Kapelmesteren funden. Men Hauch gjorde en Svingning udenom. Han lod, som om det var fastslaaet, ialfald foreløbig eller for en ubestemt Tid, at Kapellet skulde nøjes med et Overregimente af tre Koncertmestre. I Forbindelse med sin store Eloge over Fröhlich forestillede han derfor Kongen, at det havde viist sig uheldigt, at der var Tre om Operaen; der burde kun være En, og da Fröhlich havde godtgjort, at han var bedst egnet dertil, maatte det blive ham, og han indstilledes til virkelig Koncertmester. Ret som om der havde været Tale om at dele Operaen mellem Tre uden i Prøveaaret!

Ved en Slags Fiktion blev Operaen trykket ned til at være en Branche lig de andre, Kapellet havde at gjøre med. Hver Branche kunde være god for sig, men skulde blot paa de rette Hænder. Funck stod for Balletten, Fröhlich overtog Operaen, og Funck og Bredal skulde anføre Operetterne, Vaudevillerne og Mellemaktsmusiken ligesom Skuespil med Musik, dog med Forpligtelse til i Fröhlichs Forfald at dirigere Operaen. De tre Koncertmestre skulde saaledes nærmest betragtes som lige vigtige og desuden som en Enhed; de koordineredes som i Prøveaaret og skulde underskrive i Fællesskab.

Og dog havde det i den forløbne Tid viist sig, at det ikke

*) Theaterdir.s Erklæring ^{9/2} 36, hvorpaa Fröhlichs udaterede Andragende er skrevet.

**) Forest. ^{28/3} 36.

alene var uheldigt, at Tre delte Operaen, men at et saadant Triumvirat overhovedet kun tilvejebragte Uorden og Usikkerhed. Under en Opførelse af Tragedien „Tordenskjold“ med Berggreens Musik gik det hulter til bulter, og Musikken til Drømmebilledet lød længe før det viste sig. Man sagde, at der herskede Anarki i Kapellet.

At Hauchs fjendtlige Følelser overfor Theatret skulde føre ham saa vidt, at han ikke kunde finde sig i, at en af dets Embedsmænd med eet Spring blev Kapelmester, er uantageligt. Grunden til, at han slog ind paa denne Mellemlig, maa vistnok søges i Hensynet til Funck. Denne havde, helt uskyldigt, viklet ham ind i et saadant Forbindtlighedens Net, at han ikke kunde rede sig ud deraf. Kun for en overvældende Autoritet kunde han vente, at Funck godvillig vilde vige. Og maatte ikke i hans som i Bredals Øjne den afsluttede Konkurrence staa som et Spilfægteri, hvor det slet ikke drejede sig om dem, men ene om Fröhlich? Vare de ikke blevne brugte som Figuranter om den ene Hovedperson eller som Dække for ham, hvis det gik galt? Bedre havde det været for de To, om Fröhlich, som i sin Tid Kunzen, ligefrem var bleven ansat som Musikdirektør paa Prøve, fremfor at de skulde erklæres for overvundne i en Vædekamp. Hvad der kunde bøde paa det Passerede, var at tilsløre det og tilvejebringe Skinnel af, at Intet af Betydenhed var sket. Der havde været tre Koncertmestre, og der vedblev at være tre Koncertmestre, kun at Fröhlich havde faaet fast Ansættelse.

Hermed var der imidlertid ikke bleven gjort Stads nok af Funck. Om Bredals Følelser bekymrede Hauch sig i denne Sag slet ikke. Ham havde han kun det at takke for, at han engang havde overtaget Anforselelsen i det yderste Øjeblik og derved frelst en Forestilling. „Det skal De ikke komme til at fortryde,“ skrev Hauch til ham, og han gjorde ham til Koncertmester, hvad hans Talent iøvrigt gav ham fuld Adkomst til. Men hermed kunde Hauch ogsaa mene at have affundet sig med ham. Den i Kapellet saa mange Aar ældre Funck gjaldt det derimod om at udmærke.

Dette skete ved, at han hævdedes som Triumviratets ældste og første Mand. Hans Gage var størst, 1200 Rd., medens de to Andre kun havde 1000 Rd. hver — en billig Operadirigent — og ene til ham skulde alle Sygemeldinger sendes, alle Fritagelser meldes; han forfattede Listen over dem, der hvert

Aar stode for Tur til Beneficiegodtgjørelser, valgte Musiken til Hoffets Kirkekoncerter og dirigerede dem.

Ihvorvel Fröhlich var bleven skuffet ved den Vending, Sagen fik, kunde han dog være tilfreds med at have taget Examen med Udmærkelse og haabe paa, at Tiden vilde give ham, hvad der endnu var nægtet, og dette mente Hauch vel ogsaa. Da Kongen havde udnævnt ham til Koncertmester (1. April 1836), ønskede Hauch at tale med ham, hvorfor han fra en Kirkekoncert — 4. April — begav sig paa Vejen. Men han faldt og brækkede sin højre Arm. Ved Underretningen herom skrev Hauch ham strax til, lykønskede ham til Udnævnelsen og beklagede, at Uheldet netop var sket paa Vejen til ham. Fröhlichs nye Carrière begyndte saaledes med, at Funck strax maatte vikariere som Operaanfører for ham. Om Bredal var der i saa Henseende efter Prøveaaret aldeles ikke mere Tale, medmindre Funck skulde være forhindret.

Nogle Uger senere kom Heinrich Marschner, den berømte Hofkapelmester i Hannover, til Kjøbenhavn. Han gav en Koncert i Theatret med sin Frue, der var Sangerinde. Hele Interessen koncentrerede sig dog om ham, og den Modtagelse og Paaskjønneelse, han fik, var overordentlig. Fortrinsvis vakte hans to Ouverturer til „Slottet ved Ætna“ og „Lucretia“ Begejstring. Der blev gjort opmærksom paa, at ligesom ved Webers Besøg Ouverturen til „Jægerbruden“ for første Gang lød for et Publikum, saaledes var nu det Samme Tilfældet med Ouverturen til „Slottet ved Ætna“, og Overensstemmelsen gik videre, thi det hed, at ingen Ouverture siden „Jægerbruden“ havde henrevet som denne. Kapellet rejste sig med Et i hele sin gamle Kraft og tog sin Del af Anerkjendelsen. Man beundrede den Bestemthed, Styrke og livfulde Kolorit, hvormed de to vanskelige Værker udførtes i alle Nuancer. „Vel havde jeg,“ erklærede Marschner, „ventet at finde et godt Kapel her, thi det har Rygtet sagt mig, men jeg har fundet et fortræffeligt.“*)

Opførelsen af hans temmelig nye Opera „Hans Heiling“ stod lige for Døren. Theatret anmodede ham om at lægge den sidste Haand paa Indstuderingen, hvilket han beredvillig paatog sig, og at dirigere ved de første Forestillinger. Denne Anmodning maatte dog holdes tilbage, til Hauchs Tilsladelse var indhentet. Han dirigerede ved de to første Opførelser (13. og 14. Maj). Allermest fængede Ouverturen, og hele

*) „Dagen“ 3/5 36.

Værket gjorde et stort, ualmindeligt Indtryk, som næst dets høje Værd skyldtes Komponistens Ledelse, Chr. Hansens glimrende Debut i Titelrollen og Kapellets Præstation, og som virkede langt ud i Tiden. Operaen voxede sig fast i Repertoiret og blev uundværlig Aarhundredet igjennem, medens den neppe noget andet Sted, efter at Aartier vare henrundne, har indtaget en saa begunstiget Stilling.

Med Fakkeltog og Fest i Studenterforeningen, hvortil Oeh-lenschläger skrev en tysk Sang for Æresgjæsten, fejredes han. Theatret bragte ham sin varmeste Tak i en Skrivelse (14. Maj 1836) og udtalte, at man kun ved Ordet kunde takke ham, da Kongen havde forbeholdt sig umiddelbart at lade ham tilflyde Bevis paa sin Naade.

Saa havde da endelig den sande Kapelmester viist sig og aflagt sin Prøve! Hans Koncert og Direktion af hans egen nye Opera vare neppe slet saa tilfældige, som det kunde se ud. Han vidste, at man havde tænkt paa ham, ogsaa at man havde holdt sig tilbage ved at sammenligne hans Stilling i Hannover med, hvad der kunde bydes i Kjøbenhavn. Men for alle Tilfældes Skyld ønskede han dog nok at lære Forholdene nærmere at kjende og aabenbare sin Kunsts fulde Omfang. At en Operadirigent, hvis Udviklingsmuligheder kunde være store, lige var funden, bevirkede naturligtvis, at endog Antydning af Underhandlinger maatte falde bort paa begge Sider. Man har forstaaet hinanden, og Theaterdirektionen nævnte heller ikke i sin Skrivelse Noget om et muligt Gjensyn.

Fröhlich satte sig i Hovedet, at han, efter at være bleven rask, ret vilde nyde Sommeren og foretage en Fodvandring ad Jyllands Vestkyst lige op til Skagen. At faae ham fra fattede Beslutninger, hvad enten det drejede sig om Stort eller Smaat, hørte altid til de umulige Ting, og denne meget anstrengende Rejse blev foretaget. Paa Tilbagevejen havnede han hos sin Ven, Kammerraad Bang til Nørager, og her faldt han i en voldsom Sygdom, Gigtfeber og Apoplexi, som truede hans Liv.

I August indtraadte en Bedring, og Hauch skrev til Bang — som saa ofte, naar Fremmede i det Fjerne stode Kapellets Medlemmer bi i vanskelige Tider —, takkede ham for hans Godhed og Omsorg for den Syge og bad om at levere Denne et Brev, naar Tid og Omstændigheder tillod det.

At Rejsen har haft Del i den Ulykke, der rammende den 30aarige Kunstner, er rimeligt. Men han har været prædispo-

neret ved Arbejdet i Prøveaaet, der overgik hans Kræfter, og Faldet, der indledede som et sørgeligt Omen, var maaske ikke uden al Forbindelse med en begyndende Sygelighed. Det var svært at debutere som Operaanfører under de givne Forhold, dobbelt svært dermed at forene Syngemesterforretningerne, hvilket ogsaa fremgaar deraf, at baade han selv og Theatret trængte stærkt paa for at faae en Afgjørelse.

Da han var utjenstdygtig i det Meste af den kommende Saison 1836—37, blev det atter Funck, der maatte fortsætte som hans Vicarius. Han benyttede sig af Situationen, fordoblede sine Anstrengelser og kæmpede som en Løve. Det lykkedes ham virkelig at naae langt videre end før. Mod Saisonens Slutning tilstodes der ham 300 Rd. som Hjælp til en Rejse i Sommerferien til Berlin, München og Paris for der at gjøre sig bekjendt med Tysklands og Frankrigs mest udmærkede Komponister og deres Værker. Altsaa en Slags Kapelmesterrejse! Hauch udtalte, at saavel Theaterdirektionen som det syngende Personale og Publikum i det sidste Aar havde været særdeles tilfreds med ham som Anfører for Kapellet, og at han ifølge den forehavende Rejsets Formaal vilde kunne blive en endnu deligere Anfører. Han saae sig i Aanden som snarlig Indehaver af Fröhlichs Plads ved Operaen — og saa! Men Skæbnen havde bestemt ham til at vælte Sisyfus-Stenen.

Fra Saisonen 1837—38 indtog Fröhlich, efter at have begyndt noget i den forrige, sin Plads. Mod Slutningen af denne Saison fik han for fuldstændig at restituere Tilladelse til at rejse til Italien med Fregatten Rota, der skulde afhente Thorvaldsen og hans Værker. Atter traadte Funck til, dog varede det ikke længe, da Rejsen foregik i Løbet af Sommeren. Fröhlich vendte tilbage med Rota, saaes ved Landstigningen ved Thorvaldsens Side og syntes forynget. Han skrev Musiken til Balletten „Festen i Albano“. De italienske Folkelivsbilleder, Thorvaldsens Apotheose virkede uimodstaaeligt ved Bournonvilles Kunst og Fröhlichs yndefulde Toner.

3.

Violinister. Violoncellister. Kontrabassister. Niels Petersen. Hans Elever. Krætzmer. Ved Fagot, Klarinet og Valdhorn. Wexschalls Violinskole. Elevvæsenet. Kapellets Talrigbed. Nye Effekter og forøget Styrke. Biiinstrumenterne.

Kom Wexschall først efter 23 Aars Forløb til Primoviolinistpladsen, var hans Lys dog ikke bleven sat under en Skjæppe.

Ved mangfoldige Koncerter beundredes han som Violinens Mester. Han overvandt, som man sagde, alle Vanskeligheder, uden at man kom til at tænke paa, at de existerede. Med alle Buestrøgets Kunster udførte han Pechatscheks Variationer over et ungarsk Thema, som han foredrog med den ham egne Humor og Djærvhed. Hans Lykkes Sol formørkedes, da han blev skilt fra sin Hustru, den store Kunstnerinde, som, efter hvad man vilde vide, havde god Grund til at føle sig frastødt. Men han tog sig Skilsmissen meget nær og søgte en Permission, fordi det var ham pinligt at træffe sammen med sin forrige Hustru. Fire Aar senere ægtede han Caroline Dam, der havde været Koristinde ved Theatret.

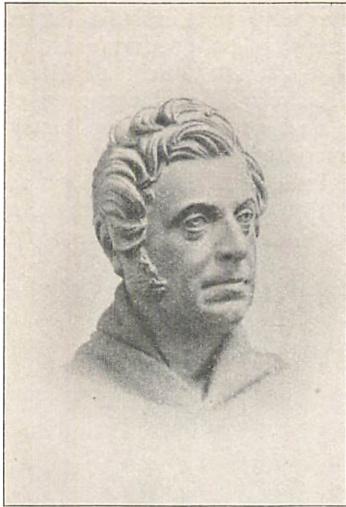
I Mangel af Wexschall var man meget glad over Violinisten Koch. Paa sin toaarige Stipendie-Rejse fra 1832 fejredes han i Triest. Han spillede her paa Theatret mellem Akterne, fremkaldtes Gang efter Gang og fik saa mange Tilbud om Informationer, at han slog sig noget til Ro og søgte yderligere Permission. Ved et Sygeleje i Innsbruck paa Tilbagereisen satte han de vundne Penge til, og da han kom hjem, blev han heftig angreben af Kopper. I Provinserne gav han ofte Koncerter. Til hans Glanspartier i Orkestret hørte Mayseders Violinsolo i Balletten „Toreadoren“, som han udførte paa sin Amati-Violin.

Den noget yngre Hans Sophus Simonsen, der gik over til Bratschen, gjorde sig fordelagtig bekjendt og holdt en Tidlang af at spille Kompositioner af eller à la Ole Bull. Han ægtede den udmærkede, Sangerinde Catharine Rysslænder, og fra dem nedstammer, foruden den berømte Søn Sangeren Niels Juel Simonsen, en talrig musikalsk Slægt.

Blandt de ypperste Solospillere var Frederik Funck den ældste. Navnlig udmærkede han sig ved stor Teknik. Han var

H. S. Simonsen.

Frederik Funck.

Violoncellister, alle fra Kapellet — foruden Funck Ulrichsen, Søren Kuhlau, Fürste og Eleven Ferd. Rauch — viste, at den Rigdom, Hauch vilde undgaa en Snes Aar tidligere, dog var kommen.

Man havde netop lige haft en sjette Violoncellist, Carl August Hansen, som efter at have været Elev en kortere Tid, drog til Ribe som Organist og Stadsmusikant, da han fandt Udsigterne for triste (1).

Søren Kuhlau gjorde som Komponistens Fætter sit Navn Ære. Til Solisterne kan han neppe regnes, da han vel af og til, men med Undtagelse af en kortere Tid ikke som fast Regel spillede Soloer. Hans Fag var nærmest Kammermusik. I hans

vidtberejst og havde gjort sit Talent gjældende i flere Lande. Som Broderen Peters fuldkomne Modsætning havde han ved sit Mesterskab paa Violoncellen tidlig naaet den største Anerkjendelse og en Stilling, udover hvilken der ikke lod sig avancere; havde han Grund til at føle sig tilfreds og lykkelig, synes han ogsaa at have været det. Uaf-ladelig optraadte han ved Koncerter. I 1836 gav han en Koncert, hvor en Afdeling udfyldtes af en Serenade for 5 Violonceller, 1 Kontrabas og Pauker. Dette Nummer morede dog ikke. Men at der kunde mødes op med 5

Ferd. Rauch.

Hjem spillede meget Kvartet, og her mødte de unge Talenter, Frits Schram og Gade, og deltog deri. Hans og Ulrichsens Læretid var efter Peder Schalls Død bleven afsluttet hos Fr. Funck, der overtog Onklens Lærergjerning. Ferd. Rauch undervistes af Funck i 5 Aar fra sit 12. Aar for kongelig Regning, 100 Rd. aarlig. Han blev en udmærket Violoncellist, i Tiden Kapellets første (2). En anden glimrende Elev af Funck var den for tidlig tabte Julius Sahlgreen, Søn af Lars Sahlgreen, der begyndte i sit 11. Aar og undervistes i 6 Aar for Kongens Regning. Linien Peder Schall—Fr. Funck—Rauch—Rüdinger markerer sig, og hvis Degen var Schalls Lærer, faaer man et Led til højere op.

A. J. Sahlgreen.

Da Kontrabassen ikke er af nogen egentlig indsmigrende

Natur, maa det betragtes som store Ting, at den dog kan opvise een bedaarende Virtuoso, Keyper d. Æ., fra hvem den følgende Række udgik. Haskerl kom ham dog ret nær og blev en Mester, der selv efter sin Afgang ikke kunde undværes som Lærer. Han sad lunt inden Døre, hvortil det bidrog, at han fra 1813 havde faaet Reparation af Instrumenter og Leverance af Strenge til Kapellet. Pengene satte ham og Kone i Forlegenhed, da de ingen Børn havde og ikke vidste, hvem de skulde udkaare til deres Arving; en Gang rejste de til Erfurt for at finde en; og anden Gang vilde Haskerl i Begejstring

H. Rung.

over sin Elev Henrik Rungs hurtige Fremgang lade ham nyde Lykken som Arving. Rung kastede Glans over Instrumentet ved at skrive Musikken til „Svend Dyrings Hus“. Derpaa vendte han foreløbig Danmark og for stedse Kontrabassen Ryggen. Noack d. Æ. efterfulgte Haskerl som Lærer.

Niels Petersen.

Fløjten savnede aldrig Koryfæer og havde endog i længere Perioder to paa een Gang, saaledes Seydler og Bruun, Bruun og Niels Petersen. Den Sidste kaldtes af Hauch en af Kapellets bedste Prydelser, og heri samstemmede Alle. Fr. Kuhlau til-egnede ham sit op. 101 (Piano og Fløjte) ligesom tidligere Bruun sit op. 51 (Kvintetter). Han assisterede i det Uendelige ved Kon-

certer og Aftenunderholdninger og lønnes med entusiastisk Bifald. Som hans Spils store Fortrin nævnedes den rene, fyldige Tone, stor Sikkerhed i Springene fra de højeste til de dybeste Toner, Færdighed i at foredrage Passager con mezza voce og dog med den største Tydelighed og Renhed. Under Fröhlichstoarige Udenlandsrejse blev han konstitueret for ham som Syngemester og skilte sig saa godt derved, at Theatret tilkjendegav ham, at hvis han i Tilfælde af Vakance ønskede Pladsen, havde han ved sin Konstitution skaffet sig den bedste og sikreste Anbefaling.

Fra Bruun modtog han Eleven Julius Thræn, formodentlig da Bruun flyttede til Falkonergaarden, og noget senere uddannede han Carl Helsted, som blev langt den betydeligste af disse

C. Helsted.

to Elever, om end Thræn ikke savnede Dygtighed. Carl Helsted spillede fra 1834 meget Solo paa Koncerter, undertiden sammen med sin Lærer. Niels Petersens Søn, Jørgen, en rask og glad Gut, tegnede tidligt til ganske at slægte Faderen paa. Denne uddannede ham naturligvis, men undlod dog ikke, medens den berømte Fløjtenist Heinemeyer opholdt sig i Byen, at lade ham vejlede lidt af denne. Da den ældre Fröhlich døde, og der saaledes blev en Fløjteplads ledig, var Jørgen Petersen kun 13 Aar og ikke moden til at begynde i Kapel-

Den 12aarige Jørgen Petersen.

let, men Pladsen blev reserveret ham i to Aar, til han kunde træde ind. Herved glædede man sig over en dobbelt Fordel: et betydeligt Talent vandtes for Fremtiden, og den fortræffelige Fader, der plagedes af Bekymring for Udkommet, blev sat i Humør. Saaledes faaer vi Linien Seydler—Bruun—Niels Petersen—Jørgen Petersen. Carl Helsted gjorde sig efterhaanden mere gjældende paa et andet Omraade, som Sanglærer.

Oboen tillod ikke Nogen at vinde Ry, svarende til Barths. Men da han begyndte at sløje altfor meget af, fremstod den store og kraftige Krætzmer, der i den Grad blev overøst med Lovord af alle Autoriteter, at man skulde tro — Barths Skygge tilgive — at han var en anden Barth. Naar Fröhlich sagde, at han maatte regnes blandt Kapellets Bedste, og Bredal, at hans Talent og Dygtighed i høj Grad bidrog til at hæve og grundfæste Kapellets gode Renommée, slog Wexschall dem Alle ved at sige: „jeg sætter ham i Rang med de berømteste Virtuoser paa Obo.“ Af Keck havde han lært Kunsten, og Keck blev hans Svigerfader, efter at han hurtigt havde absolveret sit Ægteskab med den talentfulde Danserinde Andrea Møller. Han holdt sig i sine Ægteskaber til Scenen, da hans anden Kone var Sangerinde, og hans Navn, som man sjældent har kunnet hitte ud af at skrive rigtigt, kom saaledes tidt nok paa Plakaten, uden at han selv blev mere bekendt derved. Hans Glansperiode varede over en halv Snes Aar, men man tabte Interessen for ham.

Ved Fagotten gik det saa roligt til, at naar Nogen havde Forfald, supplerede man sig selv, uden at det meldtes. Krigsraad Keyper præsiderede som Solist. Her fandtes endnu to af de faa tilbageblevne Tyskere, Kost og Lanzky; foruden dem var der kun Noack d. Æ., Keck og Köppen, som dog var af dansk Herkomst. Keyper, som lovede at uddanne en Fagottisteleve, hvis han fik et Tillæg til Gagen, antog i 1821 den 8--9aarige Knud Zeuthen, hvis Fader var kongelig Skytte paa Amager. Han havde Talent, men Læretiden var lang, og der henrandt 24 Aar, inden han naaede kongelig Ansættelse. En anden Elev af Keyper, Søren Hartmann, Søn af Kantor Johan Hartmann i Roskilde, var ogsaa dygtig, men opgav Kapelvejen, der syntes ham for lang.

Ved Klarinetten ragede Mozart Petersen op som udmærket Talent, men havde dog endnu adskilligt tilbage til det Mesterskab, han naaede; ialfald anerkjendte Kritiken i hans 19. Aar ved en enkelt Lejlighed kun hans Færdighed, men savnede iøvrigt „Delikatesse“ i Foredraget og skjøn Tone. Eleven Noack,

Kontrabassistens Søn, ved hvis Side Eleven Laurentius Lassen stod, blev senere Mozart Petersens egentlige Kompagnon og Kunstfælle, som uden at naa ham indtog en smuk Stilling, ogsaa som Solist. Klarinetten havde den Sorg at være det eneste Instrument, der gav Bidrag til Blaataarn. Efter den Kragiske Affære maatte Mozart Petersen et Par Gange derind for Grovhed og Mangel paa Disciplin.

Ved Valdhornet var den meget dygtige Drewes i Mode, ikke mindst som Koncertspiller; han udgik fra Hoboisterne ligesom Dipo, der hævdede sig godt ved Siden af ham (3).

Wexschall overtog alle Schalls 6 efterladte Violinelever, af hvilke Peter Møller, Jul. Rauch, Frits Schram og Ed. Helsted efterhaanden i Løbet af 4 Aar bleve virkelige Elever i Kapellet, dog, med Undtagelse af Schram, ikke med Gage. Skjøndt Møller og Rauch havde været en halv Snæs Aar paa Violinskolen, beordredes de efter Wexschalls Raad til fremdeles at besøge den. Heri kunde Møller, der nærmede sig de Tredive nok finde sig, men ikke i, at Wexschall, der ifølge Lærernes sædvanlige Skik ved Theatret og i Kapellet sagde „Du“ til ham, vedblev dermed. Det krænkede ham som virkelig Elev, og han frabad sig denne Dutton. Wexschall blev saa perplex herved, at han spurgte Hauch, hvorledes han skulde forholde sig. Hauch deciderede, at da Møller var virkelig Elev i Kapellet, skulde Navnet sættes istedetfor Du og Wexschall sige: „vil Møller spille mere piano,“ „vil Møller . . .“

Violinistelever myldrede ind. Lorentz Petersen, Aug. Tiemroth, en Søn af Koncertmesteren, der efter nogle Aars Forløb gik til Norge, Lundgreen, Benthien, Louis del Ré og Wilhelm Holm. Med Gade og Cortzen bleve de 8, med Møller og Rauch

Mozart Petersen.

10. Gade, der saae sine gode Venner Frits Schram og Ed. Helsted som ældre i Skolen rykke ind i Kapellet og ikke syntes at have mindste Udsigt til snart at følge dem efter, tabte Taalmodigheden, rev sig løs og begav sig paa en Kunstrejse til Sverrig og Norge, der forløb meget smukt, men med den forlorne Søns Resultat. Da Skolen var saa overfyldt, maatte han staa et Øjeblik udenfor, inden han admitteredes, men Døren aabnedes dog paa vid Gab for ham.

Wexschall, der altid havde været en ivrig Lærer og uddannet Byens bedste Dilettanter, interesserede sig levende for Skolen. Det Første, han foretog sig, var at faae Spohrs Violinskole anskaffet. I hans Hjem mødte flere af Eleverne om Mandagen til Kvartetaften. Kvartetspil morede ham overordentlig. Ofte tog han Frits Schram med paa sine Rejser. Engang havde han flere Elever, Schram, Gade, Ed. Helsted og Lorentz Petersen, med til Svendborg, hvor han dirigerede „det musikalske Selskab“s aarlige Koncert for de Fattige.

At Gade løsev sig var mindre mærkeligt, end at han kom tilbage igjen, thi de Elever, der i Tidernes Løb sagde Farvel, plejede ikke at komme igjen; det lod sig i Reglen heller ikke godt gjøre. Blandt de egentlige Elever var i Tyverne Violoncellisten Gehrman, af hvem Kapellet kun nød godt i to Aar; han var ikke af de lette at have at gjøre med og gav Anledning til mange Skriverier mellem Hauch og Waagepetersen, der havde taget ham i Huset. Til sidst brød han overtvers, da han ikke kunde nøjes med den ringe Gage, og ansattes i Stockholm. Han vendte gjentagne Gange tilbage, men som koncertgivende Violoncelvirtuos.

All i alt udgjorde Eleverne 25, af hvilke de 8 vare „virkelige“, og med de 45 Medlemmer blev det 70, hvad Hauch ogsaa regnede, at Kapellet bestod af. Men Umodne mødtes med Affældige, der vel figurerede paa Listen, men nærmest vare satte paa Pension. Kapellet lignede en pragtfuld, men lidt forsømt Have, hvor gamle, halvudgaaede Træer toge Pladsen op, og unge, haabefulde Væxter trykkedes af det altfor yppige Buskads. Med al denne Talrighed var Kapellet endnu ikke komplet.

Schall beskyldtes af Theatret for at tendere mod noget Lignende med sit Orkester, som naar man vilde „sætte et stort Orgel i en Landsbykirke“, men han var undskyldt. Thi hvilken Uro og Bestræbelse efter Udvidelse maatte ikke selve Tidens Higen fremkalde? Den ene nye Opera kom frem efter den anden, og

ved hver ny maatte man være forberedt paa, at der stilledes nye Fordringer til Orkestret i Retning af Klangvirkning og forøget Styrke. Weyse vilde ikke se „Den Stumme i Portici“, fordi „hun tromler, triangulerer og flautopiccoliserer fra Begyndelsen til Enden“. Hauch havde troet at gjøre store Ting, da han ved Aarhundredets Begyndelse ansatte fire Valdhornister for at skaane Embouchuren. Men dette Hensyn vilde i Tidens Løb have nødt ham til at ansætte otte, da han oplevede, at der brugtes fire paa een Gang. Siger Helsted, Brødrene Helsteds Fader, der var Valdhornist i Livjægerkorpset og mangeaarig „Timpanist“ (Paukist) i Kapellet, skildrede i 1835 i faa Ord Paukernes Skæbnes Omskiftelse fra den Tid, han begyndte, omtrent 20 Aar forud. „De gamle ere ødelagte ved bestandig Omstemning; tidligere brugtes kun Pauker i enkelte Nummere, nu gjerne i alle, ja, i det samme Nummer maa ofte Omstemning ske.“

Hovedforandringen fremkaldtes ved Ventilsystemets Opfindelse og Indførelse, der gav Messing- eller Blikinstrumenter en uanet Betydning og Anvendelighed. Trompeten traadte i Forgrunden, efterfulgt af Basunen. Nye Instrumenter dannedes. Men Kapellet kaldte vedvarende Trompet, Basun ligesom Pauke B-instrumenter, lod Theatret betale dem og betragtede dem paa en Maade som sig uvedkommende. Den unge Trompetist ved andet Livregiment, Niels Lund, senere Kantor ved Helliggejstes Kirke, blev i flere Aar uundværlig som Solist, navnlig paa Ventiltrompet, men trods hans idelig gjentagne Ansøgninger kunde han ligesaa lidt som Trompetist Jensen et halvt Aarhundrede tidligere opnaae Ansættelse i Kapellet.

4.

Theatret opnaaer Fordele. Dets korte Venskab med Hauch. Strid om Repetitørembedet. Hauchs Fribillet. Funck og Theaterchefen. Hauch.

Theatret, der i Tyverne var bleven saa skarpt tilbagevist af Hauch, tog igjen Mod til sig først i Trediverne. Direktionen forestillede ham, at det dog blev for galt, og at der i een Saison var givet næsten 15,000 Rd. ud til Kapellet. Hvori det saa laa, var Hauch denne Gang medgjørlig. Han gik ind paa, at de Blæsere, der havde Friuge, skulde i Kollegers Forfald vikariere uden Betaling. Ligeledes vilde han paalægge de nye Fløjtenister, der ansattes, at blæse Pikkolo uden Vederlag og de nye Valdhornister at blæse gratis bag Scenen. Det Sidste var en meget vigtig Post.

da der meget tid blæstes Valdhorn bag Scenen, og Valdhornisterne holdt Prisen højt; de maatte finde sig i, at den nu blev betydelig nedsat. Overhovedet fastsloges det efterhaanden som Regel, at Kapellets Medlemmer i Stykker med Musik bag Scenen skulde gjøre slig Tjeneste uden Betaling, saafremt de kunde undværes i Orkestret.

Den almindelige Regel, at Theatret i Sygdomstilfælde skulde betale Stedfortræderne, undergik efterhaanden betydelige Indskrænkninger ikke blot ved den nye Bestemmelse om Blæsernes Friuge, men ogsaa ved Hjælp af Eleverne. Der var gjerne Elever nok til at vikariere, og ganske vist fik de Betaling af Theatret, naar det varede længere Tid, men i Tyverne erklærede Direktionen allerede, at disse Udgifter vare Theatret ganske uvedkommende, og at man for Fremtiden ikke kunde have med dem at gjøre. Derimod opnaaede de Elever, der hyppigt gjorde Tjeneste, efter hver Saisons Udløb at blive indstillede af Kapellet til Gratifikation af Kongen, hvilket Schall havde faaet indført. Men der blev gjort stort Misbrug af denne Vikarieren, idet Medlemmerne benyttede Eleverne, uden at der var Grund dertil. De yngste Elever overtog mod Betaling af Theatret enkelte Biinstrumenter, Tromme, Triangel og Bækken, der tidligere udførtes af Hoboister. Af de ved Pauke, Trompet og Basun fungerende Hoboister havde de Fleste aarlig 230 Rd. af Theatret.

Det saa pludselig opstaaede gode Forhold mellem Hauch og Theatret manifesterede sig ogsaa i smukke Ord. Blidt hebredede Hauch Direktionen, at den ansaae Kapellet for en fra Theatret aldeles adskilt Institution, og mildt svarede Direktionen, at denne Bemærkning vel for saa vidt var grundet, som Kapellet og Theatret i Henseende til den øverste Ledelse vare adskilte, men at man iøvrigt var langt fra at miskjende den inderlige Forbindeise, der fandt Sted mellem begges Virken. Venskabet blev dog kun af kort Varighed.

Theatret var hjertenskjed af Funck som Repetitor, da han vedblivende trak sin gode Gage uden at bryde sig om Prøverne. Bournonville, der var henvist til den lidet ivrige anden Repetitor Wexschall, vilde være bukket under af Fortvivlelse, hvis han ikke havde opdaget Paullis udmærkede Anlæg til at følge Dansen. Han undlod ikke at lægge Beslag paa ham, og uden at faae det Mindste for det, sled Paulli i flere Aar for Terpsichore. Men Theatret, som ikke i Længden kunde tage imod denne gratis Tjeneste, nedlagde da Forestilling om Paullis Udnævnelse til

Hjælperepetitor for et Aar, saa at Funck skulde give ham 100 Rd. af sin Repetitørgage (1835). Forestillingen bifaldtes, men Funck ærgrede sig sort og Hauch ikke mindre. Theatret havde ikke spurgt ham, og han sagde, at mange ældre, dueligere og ligesaa duelige som Paulli vilde have anset det for en Lykke at faa den Udnævnelse. Det vilde have været ham tumuligt at have forbigaaet Direktionen ved en lignende Lejlighed, hvor Theatrets Interesse var forbundet med Kapellets.

Men Theatret vilde gaa videre, afskedige Funck og ansætte Paulli som anden Repetitor, og denne Gang fik Hauch sit Veto anbragt i Tide. Han vilde ikke paa nogen Maade gaa ind derpaa. Den næstyoungste Violinist skulde blive alle de ældre foretrukken! Sæt at første Repetitor blev syg, saa vilde Paulli komme til at anføre ved Balletterne, og hvad vilde Kapellets Medlemmer sige, hvis de skulde spille under Anførsel af en af de alleryngste! Skulde Funck endelig afskediges og en anden Repetitor udnævnes, maatte han insistere paa, at det blev en noget ældre, navnlig Koch, hvis udmærkede Duelighed, ikke mindst som Solospiller, var almindelig anerkjendt. Men da Theatret netop ønskede Den, der særlig egnede sig til Pladsen, blev Sagen stillet i Bero.

Ved Modtagelsen af en Fribillet til Hofparkettet for fire Dage om Ugen kom Hauch i yderste Oprør, og Vreden løb af med ham. Hans Adgang skulde altsaa indskrænkes til visse Dage og til eet bestemt Sted! Han, under hvem de „fleste kongelige Samlinger og Indretninger, som henhøre under Kunstens og Smagens Rige, sorterede“, burde ikke mindre have Adgang til Parketterne, Parterret, Pladslogerne og Galleriet „for paa disse forskellige Steder at kunne bedømme den Effekt, Musiken gjør, og ifølge de forskjellige Nuancer deraf at bestemme, om et eller andet Instrument burde stilles stærkere eller svagere, maaske have en anden Plads i Orkestret“. Om det just tilkom Kapelchefen at gjøre alle disse Iagttagelser, kunde vel betvivles, skjøndt der var noget Rigtigt i Grundtanken, og Theatret spurgte med en slet dulgt Malice, om Meningen var, at der hver Aften i hver af Tilskuerpladsens Afdelinger skulde holdes en Plads aaben for ham. Hertil svarede han efter at have gjenvundet sin Fatning, at dette Ønske ikke kunde uddrages af hans Skrivelse, men han fastholdt, at han som Noget, der hørte til hans Embede, vilde have Adgangen til Hofparkettet udvidet.

Funck, der besjæledes af de samme Følelser mod Theatret som Hauch, greb en Lejlighed til at give dem Luft. Ved en Efter-

middagsprøve paa en Ballet til Kongens Fødselsdag befalede Theaterchefen, Holstein, efter Balletmesterens Ønske, at Musiken skulde standse, for at en Dans kunde blive taget om igjen, men Funck, der førte an, lod som Ingenting og spillede videre. Da Holstein derpaa fra Scenen foreholdt ham hans Overhørighed, svarede han, sekunderet af et Par i Orkestret, at da Theaterchefen ved Prøven om Formiddagen havde befalede, at intet Nummer maatte gjentages om Eftermiddagen, troede han, at han skulde blive ved. For denne Uforsømmethed nødsagedes Hauch til at give Funck en Reprimande, der skulde gaa gjennem Holstein. Men da han i sit stille Sind applauderede, hittede han paa en lille Udvej. Han læste Funck Texten og indskjærpede ham, at det til den kongelige Tjenestes Tarv var Pligt, at den ene Autoritet rakte den anden Haanden, hvorfor en Befaling af Theaterchefen i Theatret skulde efterkommes. Men han endte med at betone, at Funck ved den paagjældende Lejlighed havde været i Funktion som Repetitor, altsaa som Den, der stod i Theatrets Tjeneste. Dette var altsaa det egentlig aggraverende Moment. Privat skrev han til Funck, at Alt skulde være glemt fra hans Side. En Maaned efter døde han, 26. Februar 1838; det paafølgende Aar lukkede Frederik VI sine Øjne, ligesaa Siboni. Atter nærmede en 70aarig Kapelperiode sin Afslutning, og heller ikke nu manglede der Tilknytningspunkter for en skarp Kritik. Hauch levede dog vistnok i den faste Tro, at Alt var saare godt, og at han havde sat Kronen paa sit Værk ved i Fröhlich at bringe den danske Kapelmester.

XXIII. REORGANISATIONEN.

1.

Haxthausen Kapelchef. Uniformen. Kapellets Overgang til Theaterchefen. Levetzau. Funcks og Fröhlichs Udtalelser om Kapelforhold. Ed. Helsted. Fröhlich om Violinskolen og sin egen Stilling. Levetzau.

Hofmarskal, Grev Christian Ove Haxthausen, der var bleven udnævnt til Kapelchef umiddelbart efter Hauchs Død, betragtede sig kun som midlertidig Indehaver af Stillingen. Han vilde holde det Hele gaaende i Hauchs Spor, indtil den af ham attraaede Forandring i Styrelsen kom. Hans Regimente var mildt og hensynsfuldt, han veg tilbage for Blaataarn, som der ved en enkelt Lejlighed blev Spørgsmaal om at anvende, og skaffede Kapellet Udsigt til større Frihed om Søndagen. Der bestod et særdeles godt Forhold mellem ham og Personalet og ligesaa mellem ham og Theatret. Han betragtede de evige Fjendtligheder mellem Hauch og Theatret med Horreur, men ansaae dem for udsprungne af de stridige Interesser, som de to forskjellige Bestyrelser saa let maatte nære. Da Christian VIII, der ganske delte hans Anskuelse i saa Henseende, besteg Tronen, resolverede han (23. April 1840) paa Foranledning af Haxthausen, at det paa Grund af den nøje Forbindelse mellem Theatret og Kapellet skulde tages under Overvejelse, om det ikke var bedst, at Kapellet, skjøndt som en særskilt Konto, henlagdes under Theaterchefen og Theaterkassereren.

Som det første Tegn paa forestaaende Innovationer blev lige derefter Uniformen afskaffet, rigtignok af den gode Grund, at den knap kunde siges faktisk længere at existere. Kongen vilde, at Kapellet ved Salvings- og Kroningshøjtideligheden skulde optræde i sin Uniform, men Haxthausen oplyste, at Kapellet i sin Tid kun havde faaet Tilladelse, ikke Befaling, til at anlægge

Uniformen, hvoraf der kun var 10 fuldstændige Exemplarer tilbage. Saa bestemtes det (6. Maj 1840), at de 10 Besiddere af Uniform vel maatte bære den, saalænge den kunde lade sig se, men at den givne Tilladelse iøvrigt toges tilbage, kun at Koncertmestrene som Anførere for Eftertiden skulde møde i Uniform ved højtidelige Lejligheder. Det var kun 12 Aar siden, at Kapellet i Følelsen af sin Betydning gjorde Alt for at faae denne Uniform som et ydre Kjendelegn derpaa.

Haxthausen nedlagde Forestilling (6. Juni) om Foreningen af de to Embeder under een Chef og pointerede, at Forsinkelse i Tjenestens hurtige Udførelse og mulige Kollisioner saaledes for stedse vilde bortfjernes. Kongen resolverede derpaa (17. Juni), at Hofkapellet for Fremtiden skulde henlægges under Theaterchefens, Kammerherre Levetzaus Bestyrelse, og at der til Bestridelse af Gagerne og Lønningerne derved skulde reglementeres et aarligt Beløb af 30485 Rd., der skulde udredes af Finanskassen; fremtidige Pensioner skulde udredes af den almindelige Finanskasse; de, der nu hvilede paa Kapelkassen, overgaa paa Finanskassens aftagende Pensionsliste, og de hidtil stedfundne Tilskud fra Hofkassen og Theaterkassen ophøre.

„Hofkapellet“ vedblev vel paa en Maade at bestaa som saadant, men det stærkeste Baand, der havde knyttet det til Hofet, var overskaaret, da Overhofmarskallen eller Hofmarskallen ikke længere skulde være dets Chef. Det kongelige Theater og det kongelige Kapel sluttedes sammen til det kongelige Theater og Kapel — de Elskende havde endelig faaet hinanden.

Haxthausen folte Øjeblikkets historiske Betydning. Da han meddelte „De Herrer Koncertmestre og samtlige Medlemmer og Elever af det kongelige Kapel“ den skete Forandring, udtalte han en Tak for den Tillid og Hengivenhed, der var vist ham i hans Embedstid, og hermed forenede han „de inderligste Ønsker for, at Fremtiden maa skjænke et saa hæderligt Kunstnersamfund alt det Held, som sand Dygtighed og udmærkede Talenter have Krav paa.“*)

Kammerherre, Ceremonimester Joachim Godske Levetzau, f. 1782, udnævntes til Theaterchef omtrent et halvt Aar tidligere. Han var bekendt som fuldendt Hofmand, men Ingen troede, at han vilde blive en fuldendt Theaterchef, da han var tysk,

*) ^{18/7} 1840. I dette Aar blev Haxthausen, der var født ^{26/5} 1777, Overhofmarskal, han døde ^{17/10} 1842.

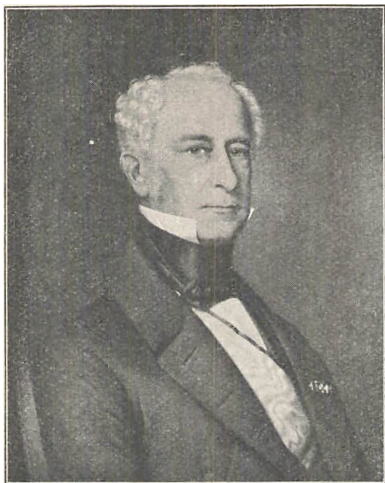
ikke ganske beherskede det danske Sprog i Talen, dog meget godt skriftligt, og stod temmelig fremmed overfor den danske Literatur. Han slog heller ikke til paa den Plads; af hans to Meddirektører maatte Collin gjerne trække Læsset, og Pressen var ham meget gram. Til Kapelchef derimod passede han godt. Han interesserede sig for Musik, var ivrig og virksom i Kapellets Anliggender. Her som, om de hjalp ham, ogsaa trykkede ham, thi det var kun til Theaterchefen, ikke til den samlede Theaterdirektion, at Bestyrelsen af Kapellet var overdraget. Han havde ogsaa Fred for Pressen, da Kapelchefens Stilling næsten ganske unddrog sig Offentlighedens Opmærksomhed. Der blev Noget for ham at gjøre og, skjøndt Grandseigneur af den gode gamle Skole, stod han som Kapelchef egentlig Revolutionen nærmere end Traditionen.

Da han skulde se Tingene efter i Sømmene, havde han Triumviratet at ty til. Som sædvanligt holdt Bredal sig dog i Baggrunden. Funck traadte frem som den ældste og første, Frøhlich som Operaanfører. Hin indleverede spredte Noticer (1), denne en lang Skrivelse (15. Oktbr. 1840).

Begge samstemmede i at fremhæve store Defekter paa Blærsersiden, som, skjøndt gennemgaaende mere end dobbelt besat, indbefattede adskillige Medlemmer, der vare „betydeligt i Aftagende“ eller ikke havde gjort Tjeneste i flere Aar. Navnlig klagede de over de altfor smaa Gager for de Yngre, og at saa-

Fr. Frøhlich.

J. G. Levetzau.

vel viste Tiden, at skabende Evne var ham nægtet, men som intelligent og fin Musiker vandt han med Rette et meget anset Navn, og han fik som fejret Lærer, navnlig paa Klaver, ogsaa i Theori, en udstrakt Virksomhed.

Frøhlich gik videre i sine Betragtninger. „Hvad Strygeinstrumenterne angaaer,“ sagde han, „existerer der en Skole for Elever paa disse Instrumenter, og det kan vist ikke være anderledes; men dog har denne netop været Aarsag i, at Kapellet ikke har saa faa maadelige Individuer, og det fordi Skolens Elever, uanset om de vare dygtige eller ej, bleve efter deres Anciennetet indsatte i Kapellet.“ Maaske udtrykte han sig her mindre korrekt ved at henføre alle Strygeinstrumenterne til Violinskolen eller

ledes, hvad Frøhlich fremhævede, de kongelig ansatte Elever, Carl Helsted og Noack d. Y., „som begge høre til vore bedste og dygtigste Instrumentister“, kun hver havde 100 Rd. om Aaret, samt at Ed. Helsted, „en meget begavet ung Mand,“ slet ingen Gage nød, skjøndt han havde været kongelig ansat Elev i over to Aar. Ogsaa Funck pegede paa Ed. Helsted, der ligesom blev Symbolet for de Yngres slette Vilkaar. Han skrev og arrangerede da Musiken til Bournonvilles Ballet „Toreadoren“. Man ventede sig meget af ham, hvad Frøhlichs Yttring ogsaa bekræftede;

Ed. Helsted.

ogsaa er det sket med Villie, fordi Ikke-Violinister, som i Schalls Tid, mødte til Sammenspil paa Skolen og fik Attest derfra. For at bøde paa Misligheden foreslog han, at alle disse Elever aarlig skulde aflægge en Prøve, og at de, der viste sig uduelige, afskedigedes.

Endelig kom Frøhlich til det zarteste Punkt, sig selv. At han havde undertruffet de Forventninger, der næredes om ham, kunde han ikke undgaa at vide, det var en given Sag. Han ilede nu med at retfærdiggjøre sig ved at paavise Ondets Rod og derved raade Bod derpaa. Tæppet rullede op for et Interiør, hvor Funck spillede Chicaneurens lidet tiltalende Rolle.

Han skildrede sin Livsgang, sin bestandige Attraa efter at naa Maalet og blive Operaanfører, Hauchs Uvillie, Kongens Bistand, og hvorledes han efter Prøveaaret havde faaet Operaanførselen, en Kapelmesters Funktioner og Stilling, men med den Undtagelse, at alle Meldinger betræffende Sygdom, Fritagelser, Fraværelser, skulde afgives til Funck. Naar han om Aftenen kom i Orkestret, vidste han ikke altid, hvilke Personer, der vare tilstede. „Dette har været Aarsag i, at der imod min Villie og uden min Skyld er begaaet Fejl og gjort mig Bebrejdelser, som jeg ikke kunde forsvare mig imod uden at blotte den hele fejlagtige Indretning, og derfor maatte jeg tie.“ I Længden, vedblev han, vilde han ikke kunne udholde de daglige Krænkelser, som tilføjedes ham, og som angreb hans endnu neppe tilbagevendte Sundhed altfor meget. Hans Bøn var derfor, at han, som havde en Kapelmesters væsentlige Forretninger, ogsaa fik Autoriteten og udnævntes til Kapelmester. Kunde det ikke ske, ønskede han at træde tilbage til de andre Koncertmesters Funktioner.

Funcks Karakter havde lidt ved den i hans Øjne højst uretfærdige Tilsidesættelse og hans idelige Naalestik maatte være utaalelige. Men Frøhlichs Modstandskraft var aabenbart ikke stor, han havde ikke, som det tidligere syntes, gjenvundet sin Sundhed, og hvor var Sikkerheden for, at han som Kapelmester vilde være hjulpen?

Levetzau tav til hans Anmodning og havde allerede da helt andre Planer. Men han mente, at der var nok at gjøre inden han naaede til Toppen. For at begynde med det Letteste afskedigede han fem ubrugelige Blæsere og fejede hele det Publikum ud, der plejede, naar der var Plads, at tage Stade

i Orkestret: Børn af Theater- og Kapelpersonalet, dets Bekjendte, Extramusici og Andre.

2.

Gageforhøjelse. Personalets Antal. Spørgsmaal om Reduktion af Blæserne. Kongen og Koncertmestrene. Endelig Bestemmelse. Normalreglementet. Dets Modifikation. Enkeltes Utilfredshed. Forøget Arbejde. I Dyrtid. De kongelig ansatte Elevers Forsvinden.

At Gageringen i Kapellet stod i et paafaldende Misforhold til den Tjeneste, der krævedes, indsaae Levetzau klart, navnlig ved den Belysning, de virkelige Elevers 100 Rd. kastede over det Hele. Han satte sig til Opgave at hæve Gageniveauet saaledes, at 800 Rd. skulde være den højeste og 400 Rd. den laveste Gage. Men Spørgsmaalet, hvorfra Pengene skulde komme, vendte her, som altid, tilbage. Den til Kapellet anviste Sum forslog ikke, og Kongens store Sans for det Æsthetiske kontrabalanceredes af hans ikke mindre Sans for det Økonomiske. Det hjalp dog, at Kapelkassen ikke længere skulde udrede Pensioner, og at enkelte gamle Medlemmer, som ikke skulde erstattes, gik af. Der hvilede ogsaa nogle urimelige Byrder paa Kapelkassen, som Levetzau havde Udsigt til at blive befriet for. Saaledes lønnedes Ludvig Zinck som Akkompagnatør med 500 Rd., og de to Kammermusici, Rud. Bay og Lemming, hver med 300 Rd., „uagtet disse Embedsmænd ingensinde have nogen Funktion ved Kapellet“ (1).

I uadskillelig Forbindelse med disse Beregninger stod Spørgsmaalet om Personalets Antal, og Levetzau holdt sig til den givne Grundnorm, der, om end ofte tilsløret af ubrugelige Ældre og umodne Elever, dog skinnede igjennem: 15 Violinister og 4 ved hvert af de andre Instrumenter. Paa Grundlag heraf udarbejdede han et Forslag til et Normalreglement (2). For hvert enkelt Instrument bestemtes, hvor stor en Sum der skulde offres derpaa, og den distribueredes saa i forskjellige Størrelser. Bratzen var Stedbarn, fordi den af alle Instrumenter ansaaes for at kunne besættes lettest. Her var der ikke Tale om den højeste Gage, og kun een Plads benaadedes med 600 Rd., medens de andre tre ansattes til 400 Rd. Hornene derimod, der ansaaes for meget vanskelige at besætte, begunstigedes i den Grad, at de to Pladser vare til 800, de to andre til 600 Rd. *)

*) Bratschisternes slette Stilling erkjendtes i 1847 for urimelige, og der bødedes saa meget derpaa, at den anden Plads fik 600 Rd. ligesom den første, hvilket Tillæg indvandt fra Hornene ved at nedsætte en Plads til 400 Rd.

Kongen fandt meget Behag i Forslaget og var fuldkommen enig i den betydelige Gageforhøjelse, naar den blot kunde ske uden at den bestemte Kapelsum forøgedes. Han interesserede sig saa meget for Sagen, at han steg ned til Detailler og selv gav sig til at gjøre Forslag om, hvorledes de nødvendige Penge kunde indvindes. Den simpleste Vej var at indskrænke Personalet saa meget som muligt, og i saa Henseende have Funcks Noticer kunnet give ham Ideer. Thi her bemærkedes, at der ved Blæseinstrumenterne var dobbelt Besætning, rigtignok med den Modifikation, at Fløjten ofte brugte Tre ad Gangen paa Grund af Pikkoloen, og Valdhornet i Reglen Fire. Men ligemeget — dobbelt Besætning! Hvilken Ødslen! Her var et Fund at gjøre. Uden den Hauchske Respekt for Embouchuren skar han alle Blæseinstrumenter over een Kam og skrev til Levetzau (27. Juli 1841), at der ved hvert af disse kun skulde være To, højst Tre, og at, hvis Flere behøvedes, kunde de faaes fra Militærmusiken. Blandt andre Forslag var ogsaa det, at der til Bratschister benyttedes Violinister, et noget dunkelt Punkt.

Den kongelige Skrivelses Indhold meddelte Levetzau de tre Koncertmestre, som protesterede paa det Kraftigste mod Blæser-Reduktionen. To Mennesker, sagde de, vilde ikke kunne holde den daglige strenge Tjeneste gennem en hel Vinter ud. Desuden maatte de være af omtrent lige Dygtighed for de Tilfælde, at Nr. 2 skulde fungere i Nr. 1's Sygdom og overtage Dennes Partier, som ogsaa vanskelig kunde betros en Fremmed. Endelig ansaae de den hyppige Indblanding af fremmed Hjælp for i allerhøjeste Grad skadelig for Tjenesten. Den korrekte Stemning i Orkestret vilde forstyrres, Ensemblet som noget af det Vigtigste fuldkommen ophæves, og Tjenestens Fremgang svækkes ved et meget forøget Antal Prøver. Heller ikke Violinisternes Assistance ved Bratschen forekom dem heldig, da der brugtes 12 Violinister ad Gangen, og de resterende 3 kunde have nok at gjøre som Reserve; snarere vilde de andrage paa, at enten en Reserve-Bratschist ansattes eller en Elev anvistes til dette Brug (3).

Da Levetzau støttede Koncertmestrene, endte Forhandlingerne med, at enhver Tanke om To ved Blæseinstrumenterne opgaves, at Obo, Fagot og Klarinet skulde have Tre, Fløjte og Horn Fire, ligesom de andre Instrumenter udenfor Violinen. Ikke helt forgjæves havde Kongen saaledes gjort Anstrengelser, og han opnaaede desuden, at Bratschen i Nødstilfælde skulde betjenes af den Yngste ved første og ved anden Violin. Det

forglemtes ikke, at en af Fløjtenisterne skulde paatage sig Pikkolo og en af Oboisterne det engelske Horn. Da Wexschall skulde stige fra 600 til 800 Rd., fandtes det billigt, at han forpligtedes til at spille, naar det forlangtes, ved Vaudevillen og Komeden, hvad han altsaa som forspillende Primoviolinist havde været fri for. Som „overkomplette“ afskedigedes Violoncellisten Fürste og Klarinettisten Hornbeck med fuld Gage i Pension; de vare i deres bedste Alder, men ansaaes for særdeles undværlige, saa de kunde offres for Reglen om et bestemt Antal ved hvert Instrument. Rung traadte ud af Kontrabassisternes Række, hvor han ikke havde fungeret siden Udenlandsrejsen, for at blive Syngemester.

Helc Personalet, bortset fra de Overordnede, skulde bestaa af 45 med Harpenisten, hvilket var 6 færre end det tidligere lønnede Personale. Hvordan man vendte og drejede det ved alle Omordninger, endte man altid med 45, der jo ogsaa var Naumanns og Kontrareformens Tal, men der var rigtignok den store Forskjel, at nu skulde den største Del i Reglen i Ilden, medens Naumann kun havde haft 30 i det egentlige Kapel. Den fastsatte Normalsum nødsagedes Kongen til at forhøje til 31,745 Rd., hvoraf Kapelpersonalet skulde have 29,100 Rd., og efter Levetzaus Indstilling, der sendtes til Finansministeren, nedlagde Denne Forestilling, og „det kongelige Kapels nye Normalreglement“ stadfæstedes af Kongen 14. Februar 1842.

Den 28. Februar udgik der 42 Breve til Kapellets Musici — 3 Pladser stode vakante — om, hvad der for den Paagjældende var passeret ved „Reorganisationen“, med hvilket Ord Omordningen i Reglen betegnedes. Nogle meldtes det, at de skulde forblive i Kapellet med den hidtil hafte Gage, Andre at de skulde forblive med den og den forhøjede Gage, og de lønnede Elever endelig tilligemed den gageløse Ed. Helsted fik at vide, at de vare ansatte med 300 Rd. (4). Dette stemmede unægtelig ikke med Normalreglementet og Levetzaus bestemte Udtalelse om 400 Rd. som Minimum. Men han mente, at Overgangen fra Fattigdom til en Slags Velstand vilde blive for brat for disse unge Mennesker, og at det derfor var bedst, at Normalreglementet forsaavidt foreløbig ikke kom til sin fulde Ret. Ogsaa gradede han nøje de Andres Fortjenester og lod Adskillige staa, hvor de stod, eller gav kun et ringe Tillæg. Men dette var i nøje Overensstemmelse med Reorganisationens Principper, da der i Forestillingen om Normalreglementets Stadfæstelse

var indflydt den Bemærkning, at der skulde være Gradation i Gagerne, men at Tjenesteaarenes Antal alene ikke burde give Krav paa forøgede Indtægter.

Dette behagede just ikke dem, det gik ud over, og ved Obo, Fagot og Klarinet, hvor den Fjerde var strøgen, mente man særlig at kunne vente en vis Rundhaandethed. Saaledes klagede den gamle Keck over, at han havde faaet forøget Arbejde, men intet Tillæg til sine 600 Rd., men paa den anden Side kunde han dog ikke noksom takke for det uventede, store Tillæg, der var tilfaldet hans Svigersøn, Krætzmer. Ved Fagotten hævede Keyper et Klageraab og vilde have højere Gage, skjøndt han stod paa den højeste. Han udmaalede det forøgede Slid vidtløftigt og antydede, at om ikke for Andet, saa burde han have Tillæg, da han havde oplært Zeuthen i mange Aar uden Vederlag, medens Fr. Funck og Niels Petersen altid vare blevne betalte for deres Elever.

Naar Naumann over 50 Aar tidligere havde oprettet 4 Pladser med 800 Rd., var det egentlig ikke saa store Ting, at 9 Pladser nu lyste med denne Gage i et meget større Personale. Desuden var Arbejdet langt betydeligere, men enhver Forøgelse deraf betragtedes af Levetzau næsten som intetsigende overfor den pekuniære Velgjerning. Nu indførtes Søndagsforestillinger for Alvor. Der skulde spilles hver Søndag samt anden Jule- og anden Paaskedag, saa at der omtrent vilde blive 14 Forestillinger mere end hidtil (Res. 21. Juli 1842). Herfor gaves ikke andet Vederlag end et midlertidigt til dem, der hidtil havde faaet Noget af Indtægten ved de „extraordinære“ Søndagsforestillinger. Efter nogle Aars Forløb, da en Dyrtd indtraf, viste det sig, at Gagerne i Virkeligheden maatte kaldes smaa. Kapellet kunde aldeles ikke subsistere uden Hjælp. Det fremhævedes da ogsaa, at Kappellets Musici havde ondt ved at erhverve syndeligt som Lærere, dels paa Grund af den omfattende Tjeneste, der forefaldt paa ubestemte Tider, dels ved Konkurrencen med en Mængde andre Musiklærere, der udelukkende opoffrede sig for Pianoforte som det mest søgte Instrument (5).

Men i Øjeblikket var Jublen og Henrykkelsen trods Enkeltes Murren stor. Hvad Mange ikke havde vovet at haabe, var sket. Og Alle kunde nu omfavne hinanden som Medlemmer af Kuppet. Det bestod ikke længere af Medlemmer og Elever, da disse forsvandt ved Guldets Klang. Afskaffelsen af Elevnavnet, som Hauch i saa mange Aar havde kæmpet for, fulgte af sig

selv, da der ikke længere var nogen Elevgage eller nogen saa ringe Gage, at man kunde være bekjendt at hyde et Medlem den.

3.

Normalreglementets Musikdirektør. De tre Koncertmestre. I. P. E. Hartmann søger og finder en Kapelmester. Gleser. Engagement, Debut og fast Ansættelse. Fröhlich.

Normalreglementet, der var et Skema med Tal, og hvis Ideer nærmere kom tilsyne ved, hvad der var gaaet forud og stadfæstet af Kongen, rummede meget i sig. Uden Kommentarer kunde Triumviratet dog klart forstaa, at naar der var opført en Musikdirektør med den enorme Gage af 3000 Rd., var Pladsen ikke tiltænkt Nogen af dem. Men hvem der skulde have den, anede Levetzau ikke selv. Han vidste kun, at Den, paa hvem Alt beroede, maatte være at søge i Udlandet, og længe før Normalreglementet udkom, havde han begyndt at gribe Sagen an. Under 8. September 1841 henvendte han sig til Musikforeningens Administration og bad den foretage Undersøgelser og anbefale ham en Musikdirektør fra Udlandet. I Administrationen befandt sig af egentlige Musikere kun J. P. E. Hartmann og Peter Funck, men paa Dennes kraftige Bistand har Levetzau neppe gjort Regning. Han blev med Delikatesse holdt borte fra Forhandlingerne om Emnet, og Hartmann, der var Formand, antog sig Sagen med overordentlig Interesse.

Medens Undersøgelserne stode paa, blev Koncertmesterforholdene helt fortvivlede. Den 2den December 1841 rantes Fröhlich paany af en Sygdom, der varede i syv Maaneder. Over fire Aar havde han holdt ud som Operaanfører, nu laa han knækket hen, og han var kun 36 Aar. Atter traadte Funck til som Operaanfører, denne Gang uden noget Haab om at avancere til Kapelmester — han vidste nok, hvad de Andre stak Hovederne sammen for i Musikforeningens Administration — men med desto større Ærgrelse over at være den altid Uundværlige og dog Forsmaaede. Han gav sig Tid, naar der fra Theatret var slaaet an til Begyndelse, og parerede først Ordre, naar det konvenerede ham. Overfor Bredal, hvem han ogsaa betragtede som En, der havde attenteret at hindre ham paa hans Vej, optraadte han som den Overlegne og Overbehyrdede, og han fandt rig Lejlighed til at give sit onde Lune Luft, da Bredal skulde overtage nogle af hans Forretninger, uden at det var

bestemt hvilke. Han gjorde Bredal det saa broget, at Denne anholdt om en bestemt Regel for Fordelingen, da han ikke kunde udholde Funcks „højest krænkende og anmassende Opførsel“ (1). Heraf ses, at Fröhlich ikke overdrev, da han antydningssvis skildrede, hvad han led ved Forholdet til Funck.

Hartmann søgte efter en Kapelmester, der kunde blive for Operaen, hvad Bournonville var for Balletten. Thi, sagde han, den danske Ballet viser Vejen. Her saae man, hvor meget een Mands Dygtighed og Energi kunde virke til den fuldendte Udførelse af et Kunstværk. I Schalls Tid havde det netop været Misligheden, at han ingen Myndighed havde over Sangerne og Siboni ingen over Orkestret. Begge vare undskyldte paa Grund af Ordningen.

Hartmann saae ikke gjerne en stor eller genial Komponist som Kapelmester, da en saadan i Reglen havde en ensidig Smag, og han nærmede sig forsaavidt Schalls og Funcks Anskuelser. Ikke desto mindre tænkte han paa de Store, som Spohr og Mendelssohn, der dog strax bleve opgivne som uerholdelige, ja, han selv fæller Administrationen skrev til Marschner, „hvis Besøg jo havde antydet en Mulighed“, og den var virkelig tilstede. Men man mente, at det foreløbig ikke gik an at slutte et Engagement paa mere end fem Aar, og Marschner krævede det paa Livstid og tillige „favorable Vilkaar“, saa de 3000 Rd. have ikke imponeret ham. Meget gjerne ønskedes dernæst Reissiger i Dresden, men han kunde heller ikke faaes. Saa var der Tale om Musikdirektør Dorn i Riga og Kapelmester Schindelmeisser i Pesth, men Ingen af dem ansaaes for at kunne komme i Betragtning mod Kapelmester Glæser, der var villig til at modtage Engagement paa de givne Vilkaar.

Franz Joseph Glæser fødtes 19. April 1798 i Obergeorgen-

J. P. E. Hartmann.

thal i Böhmen og gjorde sin musikalske Skole i Dresden og Prag. Fra sit 20de Aar virkede han som Musikdirektør i Wien, hvor han skrev en Mængde Operaer i lettere Stil, indtil han i 1831 blev Kapelmester ved Königstädtertheatret i Berlin, som han nu vilde forlade paa Grund af forandrede Theaterforhold. Han havde dér vundet stor Anseelse som energisk Dirigent og anbefalede varmt af Meyerbeer. Af hans Berlinske Kompositioner havde navnlig Operaen „Ørnens Rede“ bragt hans Navn viden om og gjort stor Lykke mangfoldige Steder, ogsaa i Kjøbenhavn. Hartmann lagde megen Vægt paa, at han med stort

Held ogsaa havde ledet Sangindstuderingen ved Operaen, og dertil kom, at han „som Komponist ikke kunde sættes højt.“

Da saaledes den udmærkede Dirigent og ikke-geniale Komponist var funden, ilede Hartmann og Administrationen med at anbefale ham indtrængende (2). Levetzau anholdt derpaa Kongen om at maatte indlede officielle Underhandlinger med Gläser, hvilket bevilgedes, dog at Kongen forlangte (Res. 26. Marts 1842), at det foreløbige Engagement kun skulde gjælde for eet Aar eller een Saison.

Herpaa gik Gläser ind. Noget ilde berørt blev han, da

Levetzau, efter først i et Brev at have betegnet ham som Kapelmester, i et andet Brev satte Musikdirektør i Stedet, hvilket han efter Normalreglementet skulde hedde, sagtens fordi det ikke forlangtes, at han skulde være Komponist. Gläser vilde ikke vide af Musikdirektør at sige. Han skrev, at dette Ord i Tyskland havde en anden og ringere Betydning, og at han som Den, der skulde dirigere Operaen og Hofkapellet, ønskede det Prædikat, der passede for denne Stilling. Ogsaa antydede han, at han haabede at komme til at give sit Bidrag til Kunsten som Komponist (3). Ubøieligt som Normalreglementet var, naar det gjaldt Pengene, brød det sig kun lidet om Titlerne, og Alt gik i Orden. Der sendtes ham 50 Louisdorer til Overflytningen, og han rejste

Gläser.

med Familie — han var Enkemand med tre Born — 23. Maj fra Berlin. Som midlertidig Kapelmester gjaldt hans Ansættelse fra 1. Juli 1842.

Han debuterede 4. September med Rossinis „Wilhelm Tell“, der gik for første Gang, indstuderet helt og holdent ved ham, og indlagde sig stor Ære. Alle gode Forventninger om ham bleve fuldkomment opfyldte. Der var Fart, Liv og Præcision over det Hele. Hans Anførsel havde noget Militært-Bestemt ved sig, han kunde se noget bistert til Højre og Venstre i Orkestret. Paa en Maade stemte hans Optræden som til en Fest; der var altid ligesom spændt Forventning. Først naar der fra Scenen var slaet an, traadte han ind i Orkestret, ilende hen til sin Plads, hvor han, efter at have trukket den ene af de obligate hvide Glacéhandsker af, slog foreløbig an. Saa blev den anden Handske trukket af, og nu begyndte det. Allerede 1. Marts 1843 fik han ved kgl. Reskript Indfødsret, og den 6. s. M. udnævntes han til virkelig Kapelmester fra 1. Januar at regne. Jublende bad han om Rejse-tilladelse i Sommerferien for at besøge sin gamle Fader i Wien. Han var, skrev han i Ansøgningen, forfængelig nok til at ønske at vise sig for Faderen og Familien og fortælle om sin Lykke og den Paaskjønnelse, han nød. Al Velsignelse nedbad han over Kongen (4).

Normalreglementet kjendte kun een Koncertmester, og unægtelig var tre for meget af det Gode. Fröhlich, der efter sin Sygdom gjorde Glæser en god Tjeneste ved at assistere ham og sætte ham ind i Forholdene, stillede ved Siden af sine Kolleger, men forebyggede for sit Vedkommende al Tvist om Fordelingen af Forretningerne og kom Reglementets Længsler imøde ved at søge sin Afsked. Han skrev, at han, efter for henvend 8 Aar siden at have haft den Ulykke ved et apoplektisk Tilfælde at blive berøvet sine fysiske Kræfter, havde anvendt alle de Midler, der stod i hans Magt, for at gjenvinde sin Sundhed, men forgjæves; hans Helbred havde vel bedret sig betydeligt, men Haabet om fuldkomment at gjenvinde det saaledes, at han kunde udfylde sin Plads, var forsvundet. Det trak ud halvandet Aar, inden Afskeden kom (5). Et halvt Aar efter blev Bournonvilles store Ballet „Rafael“ med hans Musik opført — „Erik Menveds Barn-dom“ havde han faaet færdig før sin sidste Sygdom — og hermed ophørte ogsaa denne Virksomhed.

Han var ugift og boede hos sin Søster, Kapelmusicus Kittlers Enke, til sin Død. Det traf sig saa, at han, der debuterede med

Ouverturen til „Kong Salomon og Jørgen Hattemager“, endte med Fru Heibergs Vaudeviller. Den glimrende Kunstnerinde vidste Ingen, hun bedre kunde henvende sig til for at faae sine Melodier førte ind under Harmoniens og Instrumentationens Love og Ingen, paa hvis Tavshed hun bedre kunde stole, idet det gjaldt om den strengeste Anonymitet. „En Søndag paa Amager“ og „Abekatten“ bragte ham Solskinsdage. Han saae og hørte Fru Heiberg uden at behøve at gaa i Theatret. Men Sangenes umaadelige Succes, hvori han dog havde en lille Del, var ingen Erstatning for, hvad han havde tænkt sig at udrette. Ved Riberhusmarschens ridderlig-nationale Festklange satte han sig sit bedste Minde.

4.

Reformerne. Elevernes Tjeneste i Kapellet. Kapellægen. Violinskolen. Elevernes Fortrinsret til Ansættelse i Kapellet. Ansættelser. Konkurrence. A. Andersen og Schneider. Wexschall. Gade. Mindefest for Wexschall. Violinskolens Elever. Konkurrencer. C. Stockmarr og Fuchs, Iversen og Schiemann. Carl Simonsen. Eleverne og Levetzau. Selters Konkurrence med Eleverne. Senere Ansættelse af Eleverne. Elevvæsenet.

Tre Reformer vare gaaede forud for „Reorganisationen“. Den første, Sartis, som omskabte Kapellet til et Operaorkester, havde nok saa meget Karakteren af en Nydannelse. Den anden, Naumanns, konstruerede den kunstige Bygning, som det ved mangeaarigt Arbejde lykkedes Kontrareformen helt at besejre, hvilket navnlig skyldtes Elevinstitutionen, der kom i sin høje Flor. Ved Reorganisationen endelig blev Kjærnepunktet, Alfa og Omega, Kampen mod Elevinstitutionen. Dens Undergang var Levetzaus Hovedmaal, hans Idee, han forfulgte den med Ild og Sværd, og han sejrede i det Væsentlige.

Med de kongelig ansatte Elever var han bleven færdig paa den bedste og nemmeste Maade ved at give dem saadanne Lønninger, at de af sig selv forvandledes til Kapelmusici. Men endda var der Elever nok tilbage i Kapellet. At sige Elever fra Violinskolen eller andre Elever, der oplærtes paa kongelig Regning. De sode der med al lovlig Adkomst. Thi efter gammel Skik bleve de ligefrem tilsagte til kgl. Tjeneste i Vakance eller Sygdomsforfald. Denne Skik vilde Levetzau have afskaffet. Det bestemtes ved Reorganisationen, at Elevernes Tjeneste for de fast ansatte Kapelmusici aldeles skulde bortfalde, medmindre saadant skete efter privat Overenskomst mellem de Vedkommende. „Endnu

en Gang“ tillod Kongen, at der for Saisonen 1841—42 blev givet de Elever, der havde gjort Tjeneste, Gratifikation, og det blev sidste Gang *).

Men hvorledes kunde Eleverne undværes til denne Tjeneste? Det hørte til den gamle Tids Goder, at der saa let og billigt fandtes Stedfortrædere. Nu blev det forbudt at bruge dem. Men Levetzau mente, at deres Indblanding i Tjenesten fremkaldte Uregelmæssigheder og let gav Anledning til, at de mindre virksomme Medlemmer under allehaande Paaskud søgte at unddrage sig fra Tjenesten.

Til disse Paaskud hørte først og fremmest Sygdom, og det kan ikke nægtes, at de „mindre virksomme“ i Trediverne dreve Uvirksomheden for vidt og viste sig paa Gaden, skjøndt de havde meldt sig upasselige. Mod denne Art af Sygelighed vidste Levetzau Raad. Han havde paa Normalreglementet faaet en lille uskyldig Post, 150 Rd. til Kapellægen, opført. Denne Kapellæge skulde ganske vist kurere de virkelig Syge, men ikke mindre laa det Levetzau paa Hjerte, at han ogsaa kurerede hin anden Art af Sygelighed, idet han, naar Nogen meldte sig syg, skulde give Attest om, hvor vidt Vedkommende var forhindret i at forrette Tjeneste. Ved Lægens Hjælp vilde Sundheden vende tilbage og Trangen til Eleverne betydelig formindskes.

Den mest radikale Maade, hvorpaa Elevernes Indblanding kunde forhindres, var at udrydde dem ganske og aldeles. Intet atraaede Levetzau mere. Derfor var det ham ogsaa et haardt Stød, at Kongen, hvis Økonomi saa ofte kom ham paatvers, netop havde sat sig i Hovedet at være rundhaandet mod Eleverne udenfor Violinskolen. Det hjalp ikke, at Levetzau talte sig hæs om, at det var at aabne Vejen for Indblanding o. s. v., Kongen lod 400 Rd. til disse Elever opføre paa Normalreglementet.

Derimod havde Levetzau bedre Held med Violinskolen. Frøhlichs Ord om den vare faldne i den bedste Jord, og Levetzau naaede saa vidt, som det efter Omstændighederne var muligt. Violinskolen bestemtes til Undergang efter Wexschalls Død eller Afsked. Den opførtes ikke paa Normalreglementet, men paa Kapellet's aarlige Budget, og Wexschalls Løn blev givet ham som

*) Ti Elever fik Gratifikation. deriblandt Gade, hvem 25 Rd. tildeltes, 50 Rd. blev givet for Tjeneste en hel Saison igjennem. Første Gang, Gade synes at have faaet Gratifikation var for Saisonen 18me/. I 1840 nægtedes det ham og de to virkelige Elever Frits Schram og Ed. Helsted at assistere ved en Fri-murerkoncert, da de skulde spille ved „Den sorte Domino“.

et midlertidigt Tilskud. Levetzau mente ogsaa, at da man dog vilde lade Wexschall undervise et fremragende Talent, hvis det viste sig, kunde man ligesaa gjerne lade ham beholde det Hele. Kongen fandt dog, at det var for stor en Gavmildhed, at Wexschall baade skulde beholde de 500 Rd. for Skolen og de 200 Rds. Tillæg, han fik ved Reorganisationen, og mente, at 200 Rd. kunde falde bort. Men Levetzau, som oftere viste, at han ingenlunde var krybende Hofmand, naar det gjaldt Takt og Retfærdighed, erklærede rentud, at det hverken vilde være billigt eller passende at berøve Wexschall den ham hidtil tilstaaede Godtgjørelse.

Saaledes saae Levetzau sig trods alle Anstrengelser alligevel omringet af Elever, og vel var det lykkedes ham til en vis Grad at holde dem borte fra Kapellet, men de frembød endnu en Fare, egentlig den allerstørste og maaske den, Levetzau først og fremmest havde for Øje i alle sine Foretagender imod dem. De rykkede Alle, hvad Frøhlich for Violinisternes Vedkommende havde gjort opmærksom paa, efter Anciennetet ind i Kapellet uden Hensyn til Dygtigheden. Den Indrykkende havde gjerne i flere Aar vikarieret, ofte Saisoner igjennem, han voxede sammen med Kapellet og vandt ligesom Hævd paa Pladsen. Ogsaa derfor, maaske navnlig derfor, var Elevernes „Indblanding“ Levetzau saa forhad. Imidlertid havde hin Regel dog ingenlunde været uden Undtagelser, hvad Schalls Violinskole frembød Exempler paa; Schall selv var jo Forkæmper for Dygtighedsprincippet og mod Anciennetetsprincippet, og Hauch, der nærmest skabte hin Praxis, tordnede tidt og mange Gange derimod, satte enkelte Gange mindre talentfulde tilside, naar Nødvendigheden krævede det, truede med Konkurrenceprøver og afholdt en saadan, rigtignok til Skin, da Wexschall skulde ansættes. Men i det store Hele gjaldt Anciennetetsprincippet, ogsaa ved Ansættelser.

Det havde været Levetzau en let Sag at faae statueret med rene Ord ved Reorganisationen, at for Fremtiden skulde ene Dygtighed, ikke Anciennetet være afgjørende ved Ansættelser, og at Konkurrenceprøver, hvis Omstændighederne gjorde det ønskeligt, skulde afholdes. Men hvorfor vække saa stor Alarm, som Følgen vilde blive, i Utide? Ingen Regel skulde ganske vist være sikkrere, men det var tilstrækkeligt, at den indhylledes i en anden Regel, som vilde opvække mindre Bevægelse. Reorganisationen fastslog, at fortrinlig Dygtighed, ikke Anciennetet, skulde give Adgang til at stige op i de højere Grader, ganske hvad Schall

forgjæves havde forlangt. Saa havde man frie Hænder, og Alt var roligt, til Øjeblikket kom. Var en Konkurrenceprøve ønskelig, og der klagedes over Tilsidesættelse, blev Reglen om Ansættelse pludselig at læse i Reglen om Oprykning i højere Grader, thi hvad der gjaldt om den sidste maatte ogsaa gjælde om den første.

I Reorganisationens Nyhed gik nogle Ansættelser ganske stille af. Den unge Jørgen Petersen indtog den Plads ved Fløjten, som længe var holdt vakant for ham, og han blev efterhaanden Faderen op ad Dage, ialfald et udmærket Talent. Kontrabassen gjorde en god Erhvervelse i den meget dygtige Hoboist Blauhut, der ligesom den et halvt Aar senere ansatte Hoboist Sommer havde lagt sig efter dette Instrument. Men ved Valdhornet dukkede det Nye op.

Her havde den 18aarige Alexander Andersen, Søn af den afdøde Valdhornist Bernhard Andersen og Elev af Farbroderen Johan Andersen, allerede vikarieret som Elev i halvtredie Aar med anerkjendt Flid og Dygtighed og forlængst faaet Haab om Ansættelse ved første Vakance. Glæser nærrede ingen Tvivl om, at han skulde have den ledige Plads og anbefalede ham. I Hauchs Tid vilde han være bleven ansat med det Samme. Men den 16aarige Schneider, der ligeledes var Elev, men af senere Datum og aldrig havde gjort Tjeneste, blev trukket frem. Hans Fader, en dygtig Hoboist ved det Slesvigske Infanteriregiment i Rendsborg, havde flere Aar tidligere ladet ham spille for Frederik VI, hvorved udvirkedes, at han for Kongens Regning blev Elev hos Johan Andersen, og at Faderen blev forsat til Fodgarden, for at han kunde have Sønnen hos sig. Denne vakte store Forhaabninger, som ogsaa senere gik i Opfyldelse, og det skulde nu prøves, om han ikke var værdigere end Andersen. I hele Kapellets Overværelse gik Prøven for sig. Men Schneider, der saae ud som en Dreng, viste sig meget defekt i den praktiske Orkester-tjeneste, og uagtet han lagde store Anlæg for Dagen, hvad Glæser erkjendte, kunde der ikke være Tale om at sætte Andersen tilside (1).

Ved denne Tid kom der et Vendepunkt i Wexschalls Forhold til Kapellet. Han og Funck afskedigedes som Repetitører, og Paulli blev Enerepetitør (21. Juli 1842). Denne Afsked ansaae Wexschall som en stor Ydmygelse. Det krænkede ham ikke mindst, at den, som han sagde, vilde blive aabenbar for Publikum ved, at han aldrig mere viste sig som Dirigent, hvad han som

anden Repetitor af og til havde haft Lejlighed til ved Balletterne, medens Funck som Koncertmester dog vedblivende havde Dirigentforretninger. Det forekom ham derfor, at han højlig trængte til nogen Oprejsning, og han anholdt indtrængende om at udnævnes til virkelig Koncertmester, hvorved dog, som han erklærede, ikke mindste Forandring skulde ske i Henseende til de ham paahvilende Embedspligter. Glæser støttede ham af al Magt og

Wexschall.

fremhævede, at Wexschall netop var Koncertmesterefter Ordets sædvanlige Betydning, og at man neppe noget Sted i Tyskland vilde kalde de tre Koncertmestre saaledes, men Musikdirektører. Det hjalp Alt sammen ikke. Kongen sagde, at da Koncertmesterposterne efterhaanden skulde indtages, var der ingen Anledning til at gjøre Wexschall fra karakteriseret Koncertmester til virkelig (15. Decbr. 1842).

Hans Harme over dette Afslag havde en vidtgaaende Virkning, og mulig bidrog dertil, at Levetzau som Theaterchef havde

staaet for Afskeden og efter hans Mening som Kapelchef skyldte ham Oprejsning. Han besluttede at tage den Hævn, han kunde, og unddrog sig fra Tjenesten i Orkestret. Han meldte sig strax upasselig, og i Glæsers første Saison spillede han kun i den Tid, der gik forud for Afslaget, halvfjerde Maaned. I Glæsers anden Saison spillede han en Maaned og i den tredie slet ikke. Koch fungerede stadig i hans Sted som Solospiller og første Violinist. Der var ganske vist en virkelig Sygelighed hos Wexschall tilstede,

og hans Sind nedtryktes ved flere Dødsfald i Familien, der fulgte kort efter hinanden. Men han antydede ikke i mindste Maade, at han vilde begynde igjen, og endda deltog han i Kvartettspil i Privatkredse, ja, i den Saison, da han aldeles ikke mødte, spillede han fire Gange ved Musikforeningens Kvartetsoirer. Da det var kommet saa vidt, kunde Glæser ikke lade det passere længere. Han bad derfor Levetzau, idet han fremhævede Pladsens Vigtighed, og at det satte ondt Blod, at slig Adfærd taaltes, om at sørge for at skaffe et bestemt Resultat. Levetzau skrev da til Wexschall (28. Juni 1845), at saafremt Denne ikke med Bestemthed kunde love at tiltræde sin Tjeneste fra næste Saison, vilde han blive indstillet til Afsked.

Men sin Violinskole passede han trolig. Levetzau havde nogle Maaneder, inden han skrev det nævnte Brev, spurgt ham, om han kunde modtage en Elev til. Han svarede under 4. April 1845, at han havde 8 Elever, skjøndt kun forpligtet til at have 5—7, og at han ikke kunde modtage flere. Han nævnede dem alle ved Navn, og den første var — Gade! Alle, sagde han, paa Gade nær, som var i Udlandet, krævede hans stadige Støtte. Paa dette Tidspunkt havde Denne i halvandet Aar opholdt sig i Udlandet med Stipendium og vundet Berømmelse som Komponist og Dirigent ved Gewandhauskoncerterne i Leipzig. Men hans Stilling i Hjemmet var endnu: Elev ved Violinskolen. I Maj gav han under et Besøg en Koncert paa Hoftheatret, hvor alle Kompositionerne vare af ham, og hvor han dirigerede Orkesterstykkerne, der udførtes af Kapellet, og endnu en Gang optraadte som Violinist i en Duet for Piano og Violin. Den 25. Oktober s. A. døde Wexschall. Det er vel neppe troligt, at han til det Allersidste i Tanken fastholdt den unge, allerede saa fremragende Kunstner som Elev af Violinskolen. Men den sluttede dog ligesom af med ham.

Niels W. Gade.

den lukkede sig for stedse efter hans lydløse Forsvinden, og hans Navn blev det bedste af dem, den havde ejet.

I Modsætning til saa mange Virtuoser havde Wexschall ikke brudt sig om at komponere for sit Instrument, end sige Andet. Hans store Interesse for Kvartetstil viser, at det var det Dybere i Musiken, der tiltrak ham. Dog synes han ikke at have været kræsen i sin Smag. De moderne Finheder i Gades første store Kompositioner havde Ed. Helsted en Mistanke om, at han ikke forstod, men gik dog videre med Glæser, for hvem han mente,

at piano var piano og forte forte og dermed Basta. Om det laa alene i Talentets Styrke eller til-lige i, at Violinen til syvende og sidst gaaer af med Sejren, saa efter-lod Wexschall sig et Navn i Lig-hed med en yndet Komponists, og det synes at have bevaret sig bedre end de fleste samtidige Kapelvirtuosers.

V. C. Holm.

For hans Efterladte blev der givet en Forestilling paa Hof-theatret, der indledes med Gades „Efterklang af Ossian“, Brødrene Schram optraadte; „Wexschalls Minde“ blev fremsagt, og Bournonville havde iscenesat anden Akt af Glucks „Orfeus og Eurydike“, hvis Toner for første Gang løde i Nordens Athen. Glucks Musik gjorde Indtryk, men, blev der sagt, den stem-

mede kun lidet med Tidens musikalske Retning.

To af Violinskolens Elever spillede ved samme Lejlighed: Benthien, af hvem Wexschall lovede sig meget, og Holm, en meget dygtig Musiker og fortrinlig Kvartetbratschist, der, om end ikke fremtrædende, blev den Sidste af Bournonvilles Kom-ponister fra Kapellet. Begge havde været paa Violinskolen i 7 Aar, Lundgreen i 9 og Cortzen og Lorentz Petersen i 10! Kun L. Carlsen, hvis Fader var Bud ved Musikkonservatoriet og Kongens Klub, var yngre paa Skolen, men havde dog tilbage-lagt 3 Aar (2). Disse Sex stode nu som en vildfaren Hjord uden

Hyrde. Hvorledes vilde deres Stilling til Kapellet blive? Ved Wexschalls Død rykkede Koch, der saa længe havde vikarieret, ind i hans Plads, og en ny Violinist skulde ansættes. Vilde En af Eleverne som i gamle Dage uden videre blive antagen? De haabede det, men det saae truende ud. Aaret havde tidligt bragt en ny Konkurrence.

Ved Laurentius Lassens Afgang var Klarinettisten Carl Stockmarr efter gamle Begreber selvskreven til Pladsen. Han var 21 Aar, Elev af Mozart Petersen, var 6 Aar tidligere bleven noteret som Elev i Kapellet og havde vikarieret i flere Aar til fuldkommen Tilfredshed (3). Men et betydeligt Talent meldte sig ogsaa, den 24aarige Hoboist i anden Infanteribrigade Frederik Fuchs, Søn af en Hoboist, der anbefaledes fortrinligt i enhver Henseende af Brigaden. Ogsaa han var noteret som Elev, men nogle Aar senere end Stockmarr og havde aldrig gjort Tjeneste i Kapellet, men haft en praktisk Skole i den italienske Operas Orkester. Naturligvis skulde der være Konkurrenceprøve, og ved denne sejrede Fuchs fuldstændigt. Glæser anerkjendte i Erklæring 9. Marts 1845 Stockmarrs Dygtighed og var overbevist om, at han ved Flid vilde naae, hvad han endnu manglede, men, yttrede han, „Alt, hvad Stockmarr giver Haab om, er for Størstedelen allerede tilstede i forenet Virkelighed hos Fuchs; begavet med en brillant Tone gav han fra Højde til Dybde de heterogeneste Farver i Lys og Skygge.“ Kun beklagede Glæser, at Fuchs ikke vilde faae megen Udsigt til at avancere fra tredje Plads, da hans to Formænd, Mozart Petersen og Noack d. Y., ogsaa vare unge. Hvor nøjeregnende Kongen kunde være, viste han ogsaa ved Fuchs' Udnævnelse, idet han i selve Resolutionen (17. Marts 1845) gjorde ham til Pligt, naar det befaledes, som før at deltage i Taffelmusiken med Infanteribrigadens Musikkorps. Dette fandt Levetzau var for stødende, og han udvirkede, at Taffelmusik-Klausulen ikke optoges i den til Fuchs meddelte Resolution. Døden bortrev ham kun halvtredie Aar efter Ansættelsen, og Stockmarr kom da ind.

Sent hen samme Aar, da en Oboplads var bleven ledig, meldte to Ansøgere sig: Hoboist i første Infanteribrigade, Schiemann, og Hoboist i anden Infanteribrigade, Iversen. Denne Gang havde Levetzau gjerne set, at Konkurrence ikke stod paa Dagsordenen, thi han, ligesom Glæser, følte sig næsten bunden til Iversen, der med megen Dygtighed havde assisteret i længere Tid og maatte tro, at han stod for Tur. Men Schiemann var som

Talent hans Overmand, og trods den moralske Forpligtelse mod Iversen maatte en Konkurrence finde Sted (4). Ved Prøven gjorde Iversen sine Sager saa godt, at man, da Vægtskaalen dog nærmest heldede til Gunst for Schiemann, ikke turde afsige nogen Dom, og det Extraordinære skete, at en ny Prøve blev berammet. Alt iagtoges, der kunde sikke en retfærdig Afgjørelse. Foruden Levetzau, Glæser, der dirigerede, og hele Kapelpersonalet mødte efter Tilkaldelse to Medlemmer af Musikforeningens Administration, I. P. E. Hartmann og Overretsassessor Weis. Desuden havde

Schiemann.

Glæser komponeret et Obonummer for at forelægge de Prøvende Noget, de umulig kunde kjende. Denne Gang tvivlede man ikke om, hvorledes Dommen skulde lyde; Schiemann vandt Prisen. Glæser erklærede, at han havde viist sig som en fortrinlig Musiker paa sit Instrument baade ved Tone og Foredrag (5). I en lang Aarrække blev Kløverbladet Mozart Petersen—Jørgen Petersen—Schiemann Kapellets store Smykke paa Blæsersiden.

Imidlertid kom en Violinist fra Randers tilsyne i Kjøbenhavn, Carl Simonsen, Hans Sophus Simonsens Broder, der under Faderens Ægide i sin Barndom havde ladet sig høre i Hovedstaden med Broderen Niels. Han nød stor Paaskjønnelse i Randers som Lærer i Klaver- og Violinspil, og da han henvendte sig til Glæser og foredrog saavel egne som Andres Kompositioner, udtalte Denne sig meget gunstigt om hans Dygtighed. Han indgav Ansøgning om den ledige Violinistplads. De opskræmmede Elever af Violinskolen ilede til Levetzau, men fik kun en daarlig Trøst. Han svarede, at Violinskolen var ophævet, og at de aldeles ikke havde noget Krav paa Ansættelse fremfor Andre.

Fortvivlede henvendte Eleverne sig nu til Kongen. De vare, skreve de (21. Novbr. 1845) omtrent 30 Aar, havde offret deres Ungdom for at uddanne sig til Kapellets Tjeneste i fuld Tillid til,

at Adgangen var dem sikkert, og denne Overbevisning havde de maattet nære saavel efter hvad der altid havde fundet Sted som efter deres Optagelsesbreve. De bønfuldt derfor om at maatte nyde samme Fortrinsret ved Besættelsen af de ledige Violinist-pladser i Kapellet, som Eleverne af Violinskolen hidtil bestandig havde nydt.

Hertil bemærkede Levetzau (24. Decbr. 1845), at Alt, hvad de sagde, kunde være rigtigt „fra deres Standpunkt“ paa Optagelsesbrevene nær, som Intet indeholdt om Sligt, det skulde da være et eneste, som dog heller ikke gav noget Tilsagn. Intet skulde være ham kjærere, end om de maatte sejre i en Konkurrence, men en saadan kunde ikke udelukkes efter Reorganisationens Princip om, at Dygtighed og ikke Anciennitet skulde give Adgang til Opstigen i de højere Grader. Om Tilsagn kunde der ikke være Tale, og skulde, muligt for lang Tid, Lejlighed afskæres til at faae mere talentfulde Mænd ind? Det vilde være uheldigt for Kapellet som Kunstinstitut. Herved blev det. Thi Kongen resolverede, at Levetzau skulde give Eleverne Besked i Overensstemmelse med hans Opfattelse af Sagen.

Var et Tilsagn ikke givet, blev dog en moralsk Forpligtelse tilbage, og om man end hævdede sig over den ved de andre Instrumenter, maatte vel et kongeligt Institut som Violinskolen, der nærmest var bleven betragtet som et Led af Kapellet, have givet sine Elever en fastere Stilling. Deres Brugbarhed var hævet over al Tvivl. Thi de vedbleve endog at spille i Kapellet, som om Reorganisationen aldrig havde jaget dem bort derfra, og fremlagde Attester fra Glæser, P. Funck og Paulli om, at de mangfoldige Gange havde spillet i Theatret og ved Koncerter til fuldkommen Tilfredshed.

En Kollision var opstaaet, hvor den moralske Forpligtelse kun burde vige overfor Kunstens højere Interesser, naar et stort Talent fremtraadte, og derfor har ogsaa enhver Indvending ved Valget af Fuchs og Schiemann maattet forstumme. Men om Carl Simonsen med alle sine Fortrin egnede sig til at slaa Violinskolens Elever af Marken, kunde vel have været et Spørgsmaal, thi selv om han spillede bedre, var Forskjellen neppe væsentlig. Han tog dog, som det synes, Flugten, ikke just af Frygt for Eleverne, men da en Modstander, man kunde sige af en helt anden Art, meldte sig, en egentlig Solist.

Den 23aarige Julius Semler, født i Itzehoe, ansat som Violinist i det Stockholmske Kapel, formodentlig en Ætling af Plø-

neren, havde fra sin Fætter, Syngemester Lüders, faaet Meddelelse om Wexschalls Død og indsendte Ansøgning om Ansættelse (21. Novbr. 1845). Han var en Protegé af Levetzau, hvem han, som han selv skrev, skyldte, at han hidtil havde reusseret saa godt, og at han havde kunnet arbejde sig op til Kunstner. Forknyl var han ikke. Han haabede sikkert „i dette Tilfælde“ at besejre enhver Violinvirtuos i Danmark. Der var rigtignok ingen Overflødighed paa dem i Øjeblikket.

Levetzau svigtede ikke Protegéens Tillid, anordnede Konkurrence og udsatte den til den Tid, der var konvenabel for Semler, i Januar 1846. Dermed var Sagen traadt ind i et andet Stadium. Ingen havde tidligere tænkt paa, at det drejede sig om en Solistplads; vel var Vakancen opstaaet ved Wexschalls Død, men han havde jo været ude af Virksomhed i Kapellet i tre Aar, Koch indtog hans Plads, og desuden havde man Frits Schram, som adskillige Aar senere blev Solospiller. De ulyksalige Elever, der endnu havde kunnet haabe paa at besejre Carl Simonsen, men aldrig havde drømt om at stride mod Solister, fordømtes til en Konkurrence, hvor det paa Forhaand var givet, at de maatte ligge under. En forunderlig Virtuuskamp fandt Sted, og Levetzau, som overværede den, maatte sande, at hans Protegé efter Løfte have besejret Danmarks Violinvirtuoser.

Den Plads, Semler vandt, var paa 300 Rd., saa det var unægtelig for en billig Pris, man fik denne dygtige Solist. Det begyndte nu at lysne op for de Andre. Tre kom ind fra 1. Januar 1848, Benthien (Secondviol.), Holm (Bratsch) og Cortzen (Bratsch) tilligemed Elever ved de andre Instrumenter, Schneider, Carl Stockmarr, Julius Sahlgreen og Zeuthen. De sidste Tre af Violinskolen naaede ogsaa Maalet, men efter en lang Ventetid.*)

Skæbnen vilde, at Levetzau med alt sit Had til Eleverne stadig skulde staa med Haanden fuld af Elevpenge. Han selv blev ligesom bange for, at han ved Violinskolens fuldstændige Nedlæggelse var gaaet vel vidt, og forlangte og fik 200 Rd. bevilget til Violinelever. Der blev altsaa med Normalreglementets 400 Rd. til Elever udenfor Violinskolen ialt 600 Rd. til Elevers Uddannelse. Først Levetzaus Efterfølger J. L. Heiberg, gjorde det af med Eleverne. Han erklærede, at det forekom ham

*) Carlsen (Sekondviol.) og Lor. Petersen (Bratsch) ansattes 1852, Lundgreen (Sekondviol.) 1853. Alle de nævnte Ansættelser uden Konkurrence. Som det ses, var der ingen Primoviolinister blandt de 6 forhenværende Elever af Violinskolen.

at ligge aldeles udenfor Kapellets Bestemmelse og Omraade at lade Elever oplære paa Kapelkassens Bekostning, allerhelst da de saaledes Oplærte ikke havde nogetsomhelst Krav paa at erholde Ansættelse i Kapellet (6).

Men det Sprog havde man let ved at føre paa den Tid. Eleverne havde haft deres store Betydning, men deres Tid var omme, og dette viste sig paafaldende pludseligt. Selv Fröhlich, der først tog Bladet fra Munden om Violinskolen, tvivlede dog om, at den kunde undværes. Da den var ophævet, udtalte Glæser, at der nutildags var saa mange gode Violinspillere, at en Skole var ganske unødvendig. Elever gik overhovedet af Mode. Forinden Hartmann søgte efter en Kapelmester, havde han givet Sibonis Konservatorium for vordende Sangere og Sangerinder Dødsstødet og udtalt, at det i sin fjortenaarige Bestaaen neppe havde ejet et Talent af første Rang — Peter Schram var endnu ikke opdaget — og kun havde frembragt 5—6 af nogen Betydning, hvorfor han vilde, at Skolen opgav at danne Elever for det kgl. Theater som udelukkende Formaal, og blev forvandlet til en højere Elementarskole for Musikundervisning i Almindelighed (7). Om det saa var Stadsmusikanten, gav han sig ikke længere af med at oplære Drengene.

5.

Glæser. Basklarinetten i „Huguenotterne“. Mozart Petersen. Hans Suspension og Gjenindsættelse. Opsigelsesklausul ved Ansættelser. Før og nu. Biinstrumenterne: Trompet, Basun, Pauke. Glæsers Forlangende om Biinstrumentisternes faste Ansættelse. Hoboisterne.

At Glucks „Orfeus og Euridike“ ikke passede for Tidens Retning laa klart for Dagen. Den italienske Opera triumferede atter og øvede sin gamle Trolddom paa Hofteatret, næsten hundrede Aar efter Scalabrinis og Glucks Optræden paa Charlottenborg, og over 60 Aar efter, at den havde faaet Afsked i Unaade. Omformet efter Frankrigs Smag kom den, ved Siden af helt italienske Sødskende, ogsaa frem paa det kongelige Theater, hvor Glæser efter „Wilhelm Tell“ gav Rossinis store Værker „Moses“ og „Korinths Belejring“. At beherske Masserne og bringe dem ind under Lovens Lydighed forstod han. Navnlig udmærkede han sig ved Fremførelsen af Meyerbeers storartede „Huguenotterne“, han lønnes med et „Glæser leve!“

Til de Effekter, Meyerbeer anvendte i denne Opera, hører en Basklarinet-Solo i sidste Akt. Basklarinetten var et, om ikke nyt, saa dog hidtil i Opera neppe anvendt Instrument, og paa de fleste Steder som herhjemme, tidligere fuldstændig ubekjendt. Instrumentet blev forskrevet fra Berlin, og Glæser overdrog Mozart Petersen som den ypperste Klarinettist at sætte sig ind i Spillemaaden og udføre Partiet. Han gjorde i Begyndelsen ingen Indvending, men alt som Opførelsen nærmede sig, lod han Glæser forstaa, hvilke Vanskeligheder der mere og mere optaarnede sig for Udførelsen. Glæser ængstedes ved Tanken om, at denne Solo, paa hvilken Komponisten lagde den største Vægt, skulde mislykkes, og da Mozart Petersen havde slaet paa at faae et Vederlag, gav han ham Haab om, at et lille Gratiale mulig vilde blive ham indrømmet, især da han vidste, at man i Udlandet plejede at honorere den Art Extratjenester. Virkningen var den bedste, og Mozart Petersen udførte sit Parti fortræffeligt. Men han indgav Begjæring om at tilstaaes en Godtgjørelse, der svarede til, hvad Biinstrumentisterne fik, naar de udførte Solopartier paa Instrumenter, der ikke dyrkedes af Kapellets Medlemmer, og støttede sig til, at Glæser havde sagt, at han vilde erholde en aparte Godtgjørelse (23. Marts 1844). Men da Glæser ikke kunde indrømme at have givet noget Løfte, end sigte af et saadant Omfang, har Honoraret neppe svaret til Forventningerne, og en Uvillie, der længe havde ulmet hos ham mod Glæser, blussede op i lys Lue.

Anførerne havde ogsaa tidligere kunnet møde Vanskeligheder i Forhold til Personalet, og Hauch sagde: „Nogles Duelighed og Andres ungdommelige indbildte Genialitet have Fordringer, der ikke altid ere saa lette at tilfredsstille.“ Men for Glæser var det særlig uheldigt, at han pludselig dukkede op som Tysker, medens man i mange Aar havde været vant til danske Dirigenter, hvortil kom, at zarte Aander irriteredes ved hans heftige Irettesættelser paa Prøverne for, hvad de ansaae for Bagateller. Det gjaldt ialfald Mozart Petersen. Foruden sine kunstneriske Fortrin kunde han ogsaa have personlige, men de skjæmmedes, som Levetzau sagde, af Mangel paa Opdragelse og et afgjort Hang til Gjenstridighed. Han fik Nogle paa sit Parti, og man drev den Sport forsættlig at gjøre Fejl paa Prøverne for at faae Glæser til at fare op. En Dag kom det ved en Prøve paa „Huguenotterne“ til et voldsomt Optrin, hvor Mozart Petersen overvældede Glæser med Invektiver, først paa flydende Tysk,

derefter paa Dansk, en brat Overgang, som saarede Glæser mest af Alt, da han deri mente at se en Forhaanelse af sig som Tysker.

Suspension paafulgte, under hvilken Basklarinetten blev overdraget Laurentius Lassen, som viste, at man uden Hexeri kunde lære at spille den, og udførte Partiet efter kort Tids Forløb. Suspensionen bragte imidlertid Mozart Petersen til en levende Erkjendelse af sin Forseelse. Han forsikrede Levetzau (14. Maj 1844), at Ingen i Kapellet kunde have udviist større Højagtelse, hjerteligere Hengivenhed og Kjærlighed for Kapelmesteren, indtil Irettesættelserne bragte ham ud af Ligevægt, heller ikke havde det været hans Mening at saare ham ved at slaa over til Dansk, han haabede Alt af Glæsers Forbøn. Ifølge kongelig Resolution (6. Juni 1844), der tillod ham atter at tiltræde sine Funktioner, idet han maatte forvente i Gjentagelsestilfælde at blive afskediget uden Pension, skulde han i Overværelse af samtlige Kapelmedlemmer gjøre Glæser Afbigt, hvilket skete ved en Forsamling i Hoftheatrets Forsal.

Men Levetzau havde faaet nok af disse Bedrifter, og pønsede paa, saa vidt muligt, at afværge dem. Et nyt og uanet Led blev føjet til Reorganisationen. Han gjorde Kongen opmærksom paa, at det ikke saa sjældent havde viist sig, at Kapellets Musici ikke erhvervede den Dygtighed, som ventedes skulde komme, og at deres Forhold i andre Henseender uden dog tilstrækkelig at kunne motivere en ligefrem Afskedigelse i Unaade og uden Pension, havde maattet fremkalde det Ønske at se Kapellet befriet for slige Medlemmer, hvis Exempel og Tone ofte havde udøvet en saare uheldig Indflydelse paa deres Kunstbrødre. Alt skulde i Hovedsagen blive, som det var, med Pensionsret, og de allerede Ansatte kunde der ikke røres ved. Men der skulde finde en betinget fast Ansættelse Sted, saa at der for Fremtiden aabnedes en Udvej til at hæve Ansættelsen, uden at der skulde udredes Pension. Kongen gik ind derpaa, og resolverede (15. Novbr. 1845), at Kapellets Medlemmer fremtidig skulde ansættes med Forpligtelse til at være Opsigelse underkastede, at Opsigelsesfristen fastsattes til et halvt Aar, og at den Opsagte tabte al Ret til Pension. Da Schiemanns Udnævnelse indtraf samme Dag som Resolutionen faldt, blev han den Første, der ansattes med Opsigelse, og det blev et godt Varsel for Kapellet, thi Opsigelsesklausulen fastholdtes vel saalænge, Ansættelserne vare kongelige, men den vides ikke nogensinde at være kommen til Anvendelse.

Den patriarkalske Tid havde sluttet af. Hvor vare Gratialerne? Hvor hin Klæden paa og Given Husly, naar Alt svigtede? Hvor hin langmodige Seen igjennem Fingre med Irregularet? Kapellægen forestillede formelig Politi, Eleverne forfulgte, Opsigelsesklausulen hang som et Damoklessværd over Hovedet. Alt skulde reguleres og gaa efter en Snor. Men en Nødvendighed forelaa. Wexschalls trodsende Inaktivitet gjennem tre Saisoner tydede paa et dybere liggende Onde, der kunde have flere Rødder, men vel især stammede fra den uheldige Koncertmesterperiodes lange Interregnum. Men vidste Reorganisationen Raad for Alt, standsede den dog paa eet Punkt.

Havde Eleverne i et halvt Aarhundrede saa at sige gjort Kapellets Existens mulig, gik Hoboisternes Betydning, der var af en anden Art, men ikke mindre væsentlig, meget længere tilbage og kan senest dateres fra Scheibes Bryllupskantate. Deres Uundværlighed gik crescendo, og havde Kapellet, set fra den finansielle Side, ikke kunnet leve uden Elever, vilde det kunstnerisk være gaaet istaa uden Hoboister, hvortil det bidrog, at i en vis Forstand vedkom al instrumental Nyhed ene Blæserne. Men ligesom Klarinetten i sin Tid, da dens Anvendelse blev konstant, ikke kunde hjælpe sig uden fast eller kongelig Ansatte, saaledes viste der sig paa Grund af den omtalte Orkesterudvikling i Tidens Løb en stadig stigende Trang til, at Trompet, Basun og Pauke, der vare i Hoboisthænder, fra Biinstrumenter forvandlede til reglementerede. Reorganisationen, som her burde have grebet ind, vendte dog det døve Øre til og tav.

Manglen af faste Trompetister, Basunister og en Paukist var fra den første Dag Glæser en Anstødssten. Han klagede strax derover, vedblev dermed og satte sig tilsidst, da Violinskolens Ophævelse gav ham Haab om, at de Penge, den havde kostet, stode til Disposition, til at skrive udførligt om Sagen til Levetzau (9. Novbr. 1845). Kapellet's Personale, sagde han, er ikke fuldstændigt. Da Kapellet blev grundet, var Brugen af disse Instrumenter slet ikke indført af de daværende Komponister eller kom kun sjældent og delvis for. Men i Nutiden, da Musiken havde udvidet sig saa betydeligt, forholdt det sig helt anderledes. Ikke blot alle Operaer, store og smaa Balletter og Symfonier, men endogsaa næsten enhver Vaudeville og ethvert Skuespil med Musik krævede Trompeter og Basuner snart i Orkestret snart bag Scenen, snart begge Steder paa een Gang, ja, det gjaldt endog om Danse, der sattes til efter Stykket. Alle

store tyske Kapeller, som i Berlin, Dresden, München, Stuttgart, Carlsruhe, Weimar etc., vare fuldstændig organiserede med disse Instrumenter. Selv de allermindste fyrstelige Kapeller, som i Køburg, Rudolstadt, Meiningen, Donau-Eschingen, havde Pauker og Trompeter, og da de vare de allermest uundværlige, endog ved den mindste Symfoni og ethvert nok saa lille Syngespil, maatte ialfald deres Optagelse i Kapellet ansees for højst nødvendig.

Hoboisterne, der udførte disse Instrumenter, vedblev Glæser, vare ved Militærtjenesten satte fuldstændig ude af Stand til at opfylde nødvendige Fordringer fra Kapellets Side. Vagtparader med forudgaaende Prover, Taffelmusik, Foraars- og Efteraarsmanøvrer nødte dem næsten bestandig til at være borte fra Kapeltjenesten. Det var store Ting, naar de kom mod Slutningen til et lille Stykke Prøve, men saa vare de udasede og trætte og kunde aldeles ikke gjøre den Tjeneste, de skulde. Og netop disse Musici behøvede allermest Prøve! Thi den mindste Mislyd af deres stærkt klingende Instrumenter var paafaldende og fremkaldte ofte Latter og Forstyrrelse. Det vilde derfor være nødvendigt, at ialfald Paukisten og to Trompetere optoges som Medlemmer af Kapellet.

Men Glæser kunde ikke sætte det igjennem. Saa var det intet Under, at Naumann, som 60 Aar tidligere forklarede, at til et komplet Orkester hørte Trompetere, havde faaet Afslag. Det bidrog til at gjøre Sagen uigjennemførlig, at der foruden den foregede Pensionsbyrde ogsaa vilde ske Indgreb i Medlemmernes Rettigheder, da de Nye maatte faae Krav paa Andel i Beneficentgodtgørelserne og paa Enkekassen, saa de vilde tage Brødet af Munden paa den fastsluttede Kreds(1). Hoboisterne kunde dog trøste sig. Det lykkedes dem at faae Prisen for deres Assistance sat op ved Hjælp af Konkurrencen med den italienske Opera og Vesterbros Theater, der vare flottere end det kongelige. Da Christian VIII, som reorganiserede Hær og Kapel samtidigt, indførte Brigaderne, kastede den pragtfulde Brigademusik forøget Glans paa Hoboisterne.

Efter i otte Aar at have virket under det bestaaende Forhold opnaaede Glæser dog, at Mislighederne saa temmelig bleve afhjulpne ved, at der sluttedes Kontrakter med Hoboisterne paa bedre Vilkaar for disse end hidtil, saa den højere Løn gjorde det muligt for dem at træde ud af Militærtjenesten (2).

XXIV.

STADSMUSIKANTEN.

L. Lassen. Frost og Privilegiet. Kirke- og Taarnmusik. Füssel. Koncert à la Strauss. Füssels Proces med Tivoli. Kjøbenhavns sidste Stadsmusikant.

Det gamle Reskript om Stadsmusikanten og Kapellet sov hen, efterat Laurentius Lassen i 1845 var draget til Randers som Organist og Stadsmusikant. Det blev ham forud af Magistraten dersteds betydet, at han ikke, hvad hans Formand endnu havde gjort, maatte gaa om visse Aftener og spille for Folks Døre. De gode gamle Tider vare forbi, og Tidsaanden Stadsmusikanten imod. Men Lassen har neppe savnet sin Kapelklarinet; han døde højt bedaget som Kammerraad, fhv. Organist og Kantor; Stadsmusikanten var vel forduftet.

I Kjøbenhavn havde Füssels Forgænger, Frost, haft ligesaa meget at kæmpe imod som i sin Tid selve Bechstedt, kun at der ikke mere vankede Prygl. Stadsmusikantens Arvefjender, Hoboisterne, vare stadig paafærde, og et nyt Stridsemne opstod. De havde jo Ret til at spille for Rangspersoner, men dette gjaldt ikke, mente Frost, naar Borgerne bleve Rangspersoner i Borgervæbningen. Nye Fjender kom til. Folk engagerede Klaverspillere til at spille til Dans og paastode naturligvis, at de gjorde det gratis, selv om de sled en hel Nat igjennem. Men den største Bekymring forvoldte dog de lige opkomne Lirekasser ham. De brugtes til Baller og gjorde stor Lykke, uden at Nogen tænkte paa Frosks krænkede Rettigheder. Han anlagde Proces mod Tobaksfabrikant Kastrup, fordi Denne havde benyttet en Positivspiller til Dans i sit Hus, men tabte Sagen, hvorefter han dog af Magistraten fik Medhold i, at han i slige Tilfælde burde have taxtmæssig Betaling for een Musikant (1).

Ligesom Forgængerne skulde Frost stadig besørge Kirkemusik

og Taarnblæsning paa de store Højtidsdage til de fire Kirker, Frue, Trinitatis, Helligøjstes og Petri, hvilken sidste var traadt istedetfor Nikolai. Hertil leverede han fire Basunister. Han sagde, at Fordringerne til Præstationerne vare stegne med Aarene og forestillede Kancelliet, at det syntes ham haardt, at han skulde nøjes med akkurat den samme Betaling af Kirkerne, som der for hundrede Aar siden var givet til Berg, ja, endnu langt tidligere. Men Kancelliet svarede, at naar ingen anden Musik fordredes af ham, end som fra gammel Tid havde været brugelig, kunde han ingen højere Betaling fordre (2). Ved Bispevielser og Jubelfester brugtes ligeledes stadig Kirke- og Taarnmusik af hans fire Basunister. De blæste paa Nikolai Taarn ved Prinsesserne Vilhelmines og Carolines Formælinger, og Betalingen blev erlagt af Brandkommissionen, som var mere rundhaandet end Kirkerne (3). Taarnmusik var altsaa stadig uundværlig ved store Højtideligheder.

Medens Frost endnu holdt Svende og Drengene, afskaffede Füssel Drengene og foregik derved Kapellet med sit Exempel. Han tog Svendene, som ikke boede hos ham, „i Kondition“. Til dem hørte en Tid lang H. C. Lumbye, som tillige var Trompeter ved Hestgarden.

Füssel maatte som Stadsmusikant strax søge om Indfødsret, hvilken han altsaa — i Lighed med Zrza og Køppen og vistnok mange flere — ikke havde behøvet i de 30 Aar, han var Kapelmusicus. Han ønskede at bære Kapellets Uniform vedblivende og havde ogsaa kun haft Glæde af den i to Aar, men Tilladelsen beroede paa hans forhenværende Kollegers Samtykke, som han forhaabentlig har faaet. Han beklædte sit Embede med en vis Værdighed, hvortil Alderen kan have bidraget Sit, kjendtes af Mangfoldige, vidste fortræffeligt, hvilke Indtægter der tilkom ham, men havde neppe vundet nogen Celebritet, hvis han ikke havde anset det for sin Pligt at optage en Kamp for Traditionens gode Sag.

Ikke mindre end italiensk Musik toge de Wienske Dansekomponisters elektriserende Melodier Fart fra Fyrernes Begyndelse. Hoboisterne bidroge meget til at føre dem frem, Navnene Strauss, Lanner, Labitzky gjenløde. Især var det Strauss, der havde Skyld i Emilies Hjertebanken. 6. Januar 1841 gave ved den kongelige Families høje Ankomst Fodgardens og Kronens Regiments Hoboister en „Koncert à la Strauss“ i Hotel d'Angleterre. Ved denne forekom ikke H. C. Lumbyes Navn. Men 15.

Januar gav „det Lumbyeske Musikselskab“ en „Koncert à la Strauss“ med Zigeunergalop af Lumbye, og disse Koncerter fortsattes. Snart skulde Lumbyes Navn føjes til de berømte Wienske Dansekomponisters. I det nye Tivolis Koncertsal blev han Dirigent.

Tivoli og Stadsmusikant vare Institutioner, som Aarhundreder adskilte, og Füssel kunde ikke fatte, hvorledes „denne Lumbye“, der havde været hans Svend, kunde emancipere sig saaledes uden hans Tilladelse. Med Koncerterne à la Strauss var det en anden Sag, da Enhver kunde have Lov til at give Koncert, men Tivoli med al dets Musik sorterede efter Füssels Begreb rettelig under Stadsmusikanten. Han spurgte en Prokurator tilraads, og der granskedes i gamle Bestallinger. Bechstedts kunde man til stor Beklagelse ikke finde, og den er spørløst forsvunden, men ellers var der nok. Allevegne fandt man de Musikantens Ret begrændende Ord: „Værtskab — Borgere — Stadens Grund“. Hvad var Tivoli Andet end et Værtskab af Borgere paa Stadens Grund? Sagen var klar. Man havde at henvende sig til Stadsmusikanten. Saa anlagde Füssel Proces mod Tivoli og forlangte en Erstatning af mindst 4000 Rd. for det Tab, han havde lidt ved, at man havde benyttet uberettigede Personer til at opføre Musik.

Under Proceduren kom Sagførererne (4) ind paa Spørgsmaalet om Füssels Evne til at dirigere i Koncertsalen. Dens Repertoire, mente Tivoli, var hævet over hans Sfære, da der blev givet meget Andet end Dansemusik, hvad fremlagte Programmer udviste, og Tivoli gad nok vide, om han for Alvor vilde optræde i Koncertsalen med de Folk, han lod spille ved Tømmersvendenes Rejsegilder og den laveste Borgerklasses Fester; han forstod sig kun paa kurant Balmusik og indtog en anden Stilling end i ældre Tid, da Stadsmusikanten havde Svende og Drengene i fast Tjeneste. Füssels Sagfører kunde derimod ikke forstaa, at han ikke skulde kunne præstere det Samme som Lumbye, „der nu kalder sig Musikdirektør“, men tidligere havde været hans Svend. At dirigere Ouverturer og Symfonier i Koncertsalen laa aldeles ikke over Füssels Kræfter, derforborgede hans tidligere Stilling som Kapelmusicus og hvad han i Gjerningen havde viist. Han behøvede kun at samle Lumbyes Lejesvende, der tidligere for en stor Del havde været hans egne Svende, eller lignende Assistenten om sig. Desuden var han Komponist af vanskeligere Ting, der havde fundet Anerkjendelse, om det end ikke var den yngre Slægt bekjendt. Saavidt Proceduren. Han var

endog Operakomponist og havde skrevet „Natten før Brylluppet“, men Censorerne havde dog ikke villet anbefale den til Opførelse. Fröhlich overtog Kompositionen, uden at Füssel dog fik nogen Grund til at misunde ham.

Han tabte Sagen.*) Men nærrede sig godt endda og udførte trolig de ham paahvilende Forretninger (5). Han gjorde en Rejse til Sachsen for at se sin Fødeegn igjen, men Ingen kjendte ham, og han kjendte Ingen. Han førte et smukt Familieliv, mente at eje Mozarts Klaver, som Etatsraadinde Nissen, Mozarts Enke, havde ført til Kjøbenhavn. Hans ældste Søn Andreas var en udmærket Mimiker ved Balletten. Naar Hoboister kom for at erlægge Afgift for at spille til Dans, saae de en ældgammel Mand, der talte en egen Jargon, halvt Tysk, halvt Dansk, sidde og skrabe Pengene sammen — le roi des Violons! Han døde som Dannebrogsmænd, efter at have været ligesaa længe Stads-musikant som Kapelmusicus, 23. Juli 1860, 82 Aar gammel. Mange strakte Haanden ud efter Embedet, saaledes hans Svend, Basunisten Edvard Jorck, men et trykt Opslag paa Raadhuset forkyndte, at Stadsmusikantens Embede var inddraget.

---

*) Landsover- samt Hof- og Stadsrettens Dom ^{11/9} 1848.

SLUTNING.

Hofkapellet. Levetzau. J. L. Heiberg. P. Funcks Afskedigelse. Hans Klage. Fr. Funck. Paulli. Rigsdagen. Kommission. Heibergs Forsvar for den kongelige Ansættelse i Kapellet. Forslag om Konkurrence og Gagering. Theatret som Koncertinstitut. Den kongelige Ansættelses Afskaffelse. Biinstrumentisterne. Kapellet.

Det var, som om Kapellet, trods det, der var sket, aldrig skulde komme bort fra Overhofmarskallatet. Thi Levetzau blev efter Haxthausens Død først Hofmarskal, derpaa Overhofmarskal. Kapellet bevarede ogsaa endnu Noget af sin Karakter som Hofkapel. Glæser blev Hofkapelmester. Hofkoncerter florerede med Kapellets Solister, kun Eleverne savnedes. Jørgen Petersen blev vel den sidste, da han som 14aarig præsenterede sig som Solist ved Hoffet, og den lange Række af Unge, som havde høstet deres første Laurbær og første Belønning dér, sluttede af. Beständig spillede Kapellet ved forskjellige Hofhøjtideligheder ligesom ved Hofkirkekoncerterne, der holdt sig og gaves i Slotskirken, en i Julen og en i Paasken. Glæser fortsatte i det gamle Kapelmesterspor og skrev for Kirken ligesom, dog først lidt senere, for Theatret, men havde maaske mest Held med dette. Kapellets Medlemmer betragtedes ogsaa vedblivende som hørende til Slotskirken, en Forret, som ikke skal være gaaet tabt. Under sin Hoftravlhed glemte Levetzau aldrig, hvordan det saa gik med Theatret, at han var Kapelchef, og at Kapellet stod i Reorganisationens Tegn. Det viste sig i Smaat som i Stort. Kapellets Medlemmer have til alle Tider interesseret sig levende for Scenen — nu kunne de destoværre kun se Lidt eller Intet af den — og de havde for Skik at ile skarevis derop i Mellemakterne, saa saare Tæppet faldt. Det blev dem forbudt af Levetzau, dog maaske nærmest i hans Egenskab som Theaterchef.

Christian VIII døde, den konstitutionelle Regeringsform indførtes, Theater og Kapel henlagdes under Kultusministeriet, og nu blev Levetzau selv reorganiseret bort, da man ikke mere vilde vide af Theatrets kollegiale Bestyrelsesform at sige. Han afskedigedes 23. Juli 1849 tilligemed sine Meddirektører, og J. L. Heiberg udnævntes til Chef for det kongelige Theater og Kapel, hvorved altsaa Bestyrelsen for begge fuldstændig blev den samme.

Normalreglementets Regel om, at der kun skulde være een Koncertmester, ventede endnu paa Fyldestgjørelse, da man havde Funck og Bredal. Heiberg ilede med at bringe denne Sag i Orden. Syngemester Lüders gik af som Korsyngemester, og Bredal ansattes i denne Stilling. Funck skulde saaledes synes at kunne beholde Valpladsen. Men uheldigvis for ham var Heiberg ganske paa det Rene med, at denne Ene-Koncertmester vilde han paa ingen Maade have. Den tilsidesatte Kapelmester i Haabet, der saa grundig havde lagt sig ud med sine Kolleger, Frøhlich og Bredal, kunde ikke tænkes at udfylde Pladsen, som ønskeligt var. Heiberg slog Lüders, Bredal og Funck sammen i een Indstilling og motiverede Forslaget om Funcks Afsked med, at han var en ældre Mand, og at fordoblet Arbejde uden Godtgjørelse, som Normalreglementet ikke tillod, neppe vilde være passende eller konvenere ham selv. „Der vises ham altsaa Ære og Agtelse ved at pensionere ham og lade en yngre Mand, Paulli, der ikke kan gjøre saa store Fordringer som Funck, paatage sig det hele Slid, endog imod en ringere Gage end den normerede“ (1).

Men Heiberg havde vel vogtet sig for at spørge Funck, om Forandringen „konvenerede“ ham eller ikke, og den „Ære og Agtelse“, han vilde vise ham ved at lade ham gaa af, var Funck meget langt fra at paaskjønne. Idet han søgte om bedre Pensionsvilkaar, klagede han bittert over den aldeles uventede Afsked og bragte i Erindring, at de største Operaer og Koncertopførelser havde været ham betroede, og at han aldeles intet Vederlag havde faaet for sin Fungere i 7 Maaneder under Frøhlichs sidste Sygdom. Navnlig var det ham haardt, at han kun manglede 4 Aar i at have kunnet fejre sit 50 Aars Jubilæum, hvorved han mente, at han vilde være bleven gunstigere stillet (2).

Maanedsdagen efter hans Afsked fejrede netop Broderen Frederik sit 50 Aars Jubilæum og smykkedes med Ridderkorset, det første, der blev givet til Kapellets subalterne Medlemmer. Ved en Benefice tolkede han sine Følelser gjennem Sangeren Chr. Hansen, der til hans Violoncelakkompagnement sang et af H. P.

Holst digtet Takkekvad til Melodien „Som Barn jeg mig øved“. Højest ulige var de to Brødrers Skæbne. Frederik hvilede i sit store Talent, higede ikke ud derover, og nød Lykkens Solskin. Peter, der havde studeret med Jernflid — det var andre Tider, da han dinerede med den unge J. L. Heiberg i Paris — og virkelig viste en vis Dygtighed som Anfører, sigtede, støttet af sin mægtige Onkel, for højt, og forstod ikke sin egen Grænse, men at han efter en stor Maalestok blev brugt, saa længe man ikke havde nogen Anden; Afskeden blev hans sidste Skuffelse. Hvad Schall havde tilsigtet med ham, blev Paulli til Del. Han forened nu to Repetitørers og to Koncertmestres Arbejde, paa en Maade ogsaa to Balletkomponisters, da han i det følgende Tiaar komponerede ikke færre end 6 store Balletter.

Kapellet spillede fortræffeligt under Glæsers sikre Taktstok. Men for dets Fremtid lød der foruroligende Budskab. Den unge Rigsdag havde Opmærksomheden henvendt paa Statens Forhold til Theatret og Kapellet. Røster lode sig høre om Pensionerings og kongelige Ansættelsers Bortfalden. Navnlig for Organisationen af et Kapel, hed det, var det tilstrækkeligt at ansætte et Kapelmester som kongelig Embedsmand og overlade til hans Dygtighed og Ansvarlighed at skaffe Folk til at spille for en vis, ham tilstaaet Sum, saa at han antog og afskedigede Musici efter Godtbefindende. Man ønskede en Plan til Omordning af Statskassens Forhold til Theatret og Kapellet, og ved kgl. Resolution 1. Juni 1851 nedsattes en Kommission med Heiberg i sin Midte. Den bragte Udkast til en Lov om Theatrets Stilling og økonomiske Forhold, og en Betænkning, hvor Heibergs Medvirkning, hans Tankegang og Udtryk ere let kjendelige (3). Han kæmpede mandelig for den kongelige Ansættelse i Kapellet.

„Kunstens Højhed,“ sagde han, „bestaaer i dens Aristokrati. Ere Kunstens Udøvere paa deres Gebet ikke Aristokrater blandt deres Samtidige, saa er der ingen Kunst til, men kun Haandværker. Den musikalske Kunst i Særdeleshed er i en særegen Grad den fortryllende Kunst. Vilde man drage den helt og holdent i alle dens Stadier ned i Alles Niveau, saa taber Fortryllesen sig. Det kongelige Kapel har hos os stedse været at betragte som Instrumentalmusikens Højskole, og at der er en saadan, hvori de Udøvende i artistisk Henseende staae over Majoriteten af Publikum, er af Vigtighed. Det nuværende Kapel er i det Hele godt oplært, der er en solid god Skole, navnlig i Hovedinstrumenterne. Det er klart, at dette endog paalægger

os en særegen Forpligtelse til at vogte paa det Gode, som vi have modtaget. Kapellets Prestige kunde naturligvis ikke strax tilintetgjøres ligesaa lidt som dets høje Standpunkt, men at det vil tabe sig, naar Udsigten til kongelig Ansættelse bliver lukket, er klart.“

Kommissionen anbefalede ikke blot Konkurrence — „Konkursprøve“ — ved Ansættelsen, men „for at bidrage til, at Kapelmusici efter deres Ansættelse, som ofte finder Sted i meget ung Alder, ikke skulle slaa sig til Ro og forsømme deres videre Uddannelse“, en ny Konkurrence ved Indstilling til kongelig Udnævnelse, og forudsatte, at den undertiden vilde kunne komme til at finde Sted mellem Kunstnere paa forskellige Instrumenter.

I Henseende til Gagerne bestræbte Kommissionen sig for ikke at gjøre Rigsdagen det for broget, og erklærede, at Kapelmestergagen paa 3000 Rd. var altfor høj, og at 2000 Rd. burde være Fremtidens højeste Kapelmestergage, ligesom at 1200 Rd. burde være højeste Gage for en Koncertmester, der tillige var Repetitor. Kapelmusicusgagens Maximum skulde som Normalreglementets være 800 Rd., men to af Kommissionen — Heiberg og Schiern — nærede dog en Tvivl, om denne Sum i Forbindelse med den vanskeliggjorte Ansættelse vilde være tilstrækkelig til i Kapellet at bevare Planteskolen for solid Instrumentalmusik og Kapellets hidtilværende hæderlige Anseelse.

Theatret var jo i meget vidt Omfang ogsaa en Koncertanstalt og bød navnlig fremmede Virtuoser Velkommen, som i Kapellet fandt den bedste Assistance. Denne Ejendommelighed vilde Kommissionen bevare, kun at Virtuoserne indskrænkedes til at benytte Onsdagen. Man gjorde gjældende, at Theatret paa Grund af sin Stilling som Landets første, ikke blot dramatiske, men musikalske Kunstanstalt havde en moralsk Forpligtelse til at give Publikum Lejlighed til at høre Udlandets musikalske Notabiliteter; at henvise dem til andre Koncertlokaler vilde i Reglen blive det Samme som at forhindre deres Fremtræden. Uden Kapel ingen Koncert, var Tanken. Heiberg holdt i den Grad paa Princippet om Theatret som Koncertinstitut, at han gav et stort Udtog af Spohrs Opera „Jessonda“, udført af Theatrets egne Sangere, som Koncertafdeling ved en Forestilling. Virtuoseres Optræden paa Theatret faldt efterhaanden bort, og de have forlængst hjulpet sig fortræffeligt paa anden Maade.

Kommissionen havde skyndt sig med sit Arbejde, men Folke-

tingets Iver blev hurtig kjølnet, og Sagen døde hen, maaske paa Grund af Kommissionens Kamp for fast Ansættelse. Men gjemt var ikke glemt. Efter femten Aars Forløb levede Sagen atter op, Theater og Kapel forenedes i Ulykken mere end nogen-sinde, thi de samme Regler kom til at gjælde for begge. Ifølge Finansloven 1866—67 § 10 maatte i Aarets Løb ingen ny, fast Ansættelse gives til andre end saadanne Kunstnere, der ved Udgangen af Theateraaret 1865—66 mindst eet Aar havde været ansatte og vare i en Stilling, som efter de hidtil gjældende Regler vilde have givet Adgang til fast Ansættelse. Finanslovene vare som skabte til at give Giften ind draabevis. Efter at hin Finanslov havde brudt Isen og dannet en mild Overgang, meldte de følgende Finanslove kort, at ingen fast Ansættelse maatte ske „i Aarets Løb“, kun Finansloven 1870—71 § 21, der paabød det Samme, tillod som særegen Venlighed, at der maatte gives et Medlem af Kapellet kongelig Ansættelse som Koncertmester — Kapelmesteren var selvfølgelig altid undtagen — uden Forhøjelse af hans hidtil hafte pensionsberettigede Indtægt, hvorhos der fremtidig maatte indgaas Kontrakt paa 5 Aar med dem af Personalet, hvis Lønning blev 500 Rd. eller derover.

Enkelte af Kommissionens Forslag vare efterhaanden blevne gennemførte, men den kongelige Ansættelses Sag var uigjenkaldelig tabt. Gjennem flere Aar kunde denne Forandring naturligvis ikke mærkes synderligt, og imidlertid arbejdedes der paa at gjøre den saa lidt følelig som muligt ved en ny Ordning. Et Alderdomsforsørgelsesfond traadte frelsende til.

Ved den kongelige Ansættelses Ophør, og under iøvrigt forandrede Forhold kom endelig Biinstrumenternes Tid. To Basunister, to Trompetister og en Paukist optoges fra 1. Juli 1877 paa det egentlige Lønningsreglement, hvorved de tillige bleve Medlemmer af Theatrets Alderdomsforsørgelseskasse. De vare altsaa blevne egentlige Kapelmusici. Alle havde de forlængst gjort Tjeneste, saaledes den nævnte Jorck, den sidste Musikanter-svend i Kapellet. Var det tilfældigt eller vilde det fuldstændig-gjorte Kapel fejre Begivenheden? Medlemmerne forenede sig i 1878 i et stort Fotografi. Samme Aar stode de forrige Biinstrumentister for første Gang i Hof- og Statskalenderen som Medlemmer af Kapellet.

Naar Heiberg betegnede Kapellet som den instrumentale Musiks Højskole, var han inde paa en lignende Betragtning, som allerede 70 Aar tidligere det ofte omtalte Reskript. Under

Flod og Ebbe stod Kapellet fast som Højskolen. Rigtignok kun en kort Tid opvakte det Misundelse ved store Lønninger. Et tarveligt Udkomme blev destoværre en temmelig almindelig Lod for Medlemmerne, og det er tilstrækkelig viist, at adskillige ikke undgik Nød. Ved at fortabe sig heri, vilde Billedet dog forvanskes. I det store Hele holdt de sig oven Vande. Selve Titlen Hofviolon eller Kapelmusicus var som et Æresdiplom, der gav Rang og Sæde i Kunstens Republik. Mægtigt støttet og fremmet blev Kapellet saavel fra oven ved sine Ledere som ved Publikums varme Sympathi.

Orkestret er indtil for en Del Aar siden, da Mellemaktsmusiken ophørte, aldrig blevet savnet ved nogen Forestilling, og Musikken har omfattet alle den dramatiske Kunsts Grene. Af en egen Betydning blev Skuespil med Musik, en Kunstart, som Publikum har skjænket overordentlig Interesse, hvortil det musikalske Element betydeligt har bidraget, og som, begyndende med „Herman von Unna“, har ladet „Preciosa“, „En Skjærsommernatsdrøm“, „Syvsoverdag“, „Der var en Gang —“ omkrænse „Elverhøj“. Balletten gav ved sit poetisk-musikalske Værd Orkestret Opgaver, der ikke saa sjældent kunde stilles ved Siden af Operaens.

Endnu lyde C7-Instrumenterne, de bringe Bud fra langt fjernere Tider, da Kapellet omsluttede Kantoret. Som Tonernes Skjønhed er uformindsket, saaledes har Kapellet bevaret sin Kraft og sin Rang. I Forening stræber det kongelige Theater og Kapel mod det saa ofte naaede Maal, Scenen selv betegner: Ej blot til Lyst.

ANMÆRKNINGER OG HENVISNINGER.

INDLEDNING.

1.

1. Bestall. $15/7$ 1557 (Kancelliets trykte Brevbøger).
2. Eitners Quellen-Lexicon. Her rejses dog, formentlig ganske ubegrundet, den største Tvivl, om den danske Sangmester Adrian er identisk med Coclico, ja, der opstilles frit konstrueret en Adrian: Kuckelico i dennes Sted. Men Kuckelico er kun en i Regnskæbsbøgerne fremkommen Fordrejning af Coclico. Som Adrian Petit blev han ansat $3/7$ 1556 og som Adrian Petit Coclico — det sidste snart rigtigt snart urigtigt skrevet — staaer han i Regnskæbsbøgerne.
3. Nederlænderen J. Preston døde som Sangmester 1553.
4. H. Rørdam: Aktstykker og Breve, Tillæg til Universitetets Historie fra 1537 til 1621.
5. Ansat ved Universitetet 1539, forlod Landet 1545, † 1555.
6. H. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie.
7. 1553—56, f. i Haderslev 1530.
8. Kancelliets trykte Brevbøger.

2.

1. Jacob Seefeldt, Thomas Seefeldt, Hans Seefeldt og Hans Hofmand, som afløstes af Jacobs Dreng Claus. Efter den nye Bestall. $5/11$ 1574 fik de tilsammen 70 Daler aarlig, $5\frac{1}{2}$ Daler hver maanedlig i Kostpenge, Hofklædning og Fribolig.
2. David, der havde været nogle Aar i Tjenesten under Christian III, ansattes $12/1$ 1573, han fulgte efter Hans Lauritzen, der havde indtaget Arnoldus' Organistplads.
3. Christopher Ossuale, Hans Abenstedt og Tobias Burmeister.
4. 1573. Sternberg var dog allerede ansat det forrige Aar.

5. I Nodebøgerne 1541 er den femte Stemme betegnet „Vagant“. Her forekommer Basnøglen hyppigt, men ogsaa andre Nøgler. To Sange ere overskrevne Discanto, een Primus Bassus.

6. $\frac{7}{9}$ 1577 (Kancelliets trykte Brevbøger).

7. Efter Ebel blev Hans Lauritzen igjen Organist $\frac{28}{10}$ 1576— $\frac{28}{11}$ 1581, hvorpaa Thide ansattes i denne Stilling. — Hans Brebus var i mange Aar Kongens Orgelmager.

8. † $\frac{25}{1}$ 1578.

9. 80 Daler aarl. og Kostpenge. Han kom $\frac{23}{12}$ 1579.

10. De 5 Førstnævnte ansattes $\frac{18}{1}$ 1579, Bull St. Hansdag s. A. Zoëga havde 80 Daler aarlig, hver af de andre 30 Daler, hvortil kom Kostpengene. Sangerne havde kun 20 Mark hver i aarlig Besolding.

11. Felix $\frac{1}{5}$ 1581, de to Andre samme Aar.

12. Bestall. $\frac{29}{1}$ 1586.

13. Ifølge Kostpengeregnsk. for Okt.—Nov. 1586 var der givet Person 3 Maaneders Kostpenge til 19. August, „hvilke Thomas Bull Instrumentist efterstod af hans Maanedspenninge for han blev halshuggen for Kronborg“. — Ad. Hansen: En Notits om engelske Instrumentister ved Frederik II's Hof („Tilskueren“ 1900).

14. Breve fra det sachsiske Kurfyrstehus $\frac{1}{9}$, $\frac{12}{9}$ og $\frac{19}{10}$ 1586 (Rigsark.).

15. Helsingørs Tingbog.

16. $\frac{18}{11}$ 1586. Blandt de Afskedigede var Bartholomæus von Oesterreich, der var ansat i Juni, og Damler. Denne havde ogsaa i 4 Aar gjort Tjeneste som Altist. Warriën og Deter kom atter ind en kort Tid, ogsaa Th. Seefeldt nogle Aar. Deter gik senere til Gottorp som Fiolist og Musicus.

3.

1. A. Hammerich: Musiken ved Christian IV's Hof.

2. Rentekammerregnsk. 1617 (Udnævnelse fra $\frac{22}{1}$ 1618).

3. Hos Molière betyder Musicien gjerne Sanger. Saaledes i „Le bourgeois gentilhomme“. Her nævnes strax blandt Personerne i første Scene „trois Musiciens“ 3: Sangere; „deux Violons“ ligesom Musiciens modsættes „Joueurs d'instruments“.

4. Gottorps Kammer Rechnung (Rigsark.). Zellner var paa den Tid gaæet af, men traadte senere ind igjen.

5. Ørn nævnes i Rentemesterregnsk. 1634 som Vicekapelmester, men havde vistnok fra 1624 fungeret som saadan, idet han da overtog Diskantisterne.

I. 1.

1. Fontana fik 120 Rth., Alter og Uhlich hver 55 Rth. og Schumann: 20 Rth. (Gottorps Kammer Rechnung). I disse Aar havde man igjen Kapelmester paa Gottorp og kun et lille Musikpersonale, hvoriblandt Luthenisten Joachim Zoëga og Violisten Johan Otto Rasch, der begge vare ansatte i mange Aar.

2. Matthison: Grundlage einer Ehrenpforte.

3. Diskantister: Georg (Jørgen) Sidow (Sidon) blev Kantor ved Frue latinske Skole. Daniel Wolski 1653. Altister: Bandini 1652 og Arent Hendriksen 1651, senere Harpeslaaer. Tenorister: Harboe 1613—51, Niniche 1633—53, Schumann 1648—53, Prudhomme 1652—56, Amadei 1652—54 eller 55, Coccius 1653—61, Gantzel 1654—† 76. Bassister: Bonaglia 1638—51, Lange 1634—† 71.

4. Alter 1633—61, Lewerentz 1636—† 71, Hans Petersen 1635—69, Plattenslager 1641—44, 49—57, Hoege 1648—62, Hoyoul d. Y. 1651—† 79, Verdie 1656—57.

5. Hoyoul d. Æ. 1622—† 52. En Violist Jacob le Grand var ansat 1652—53. Hoeges Fælle Kløpper afgik 1653, Luthenisterne Rasch og Behr henholdsvis 1651 og 1649. Hvad den gamle Instrumentist Zellner har stillet for efter sin Gjenindtræden, 1648—51, kan ikke sees. Organist Cracowit † 1657. (Renteks. Udgift).

6. C. L. Løvenskjold: Det danske Hof under Kjøbenhavns Belejring (Hist. Tidskr. IV, 5).

7. For Kalkanten svares dog ikke.

I. 2.

1. $\frac{5}{7}$ 1664 (Patenten).

2. Udateret tysk Skriv. fra Førster (Rigsark.).

3. Han blev sat i Huset hos Kantor Jørgen Sidon for 136 Rd. aarlig fra $\frac{1}{5}$ 1666, men denne havde endnu ikke faaet en Skilling efter $3\frac{1}{2}$ Aars Forløb.

4. Pas $\frac{8}{8}$ 1664.

5. Ved kgl. Missive $\frac{15}{12}$ 1664 bevilgedes Gage til „de sex nyankomne Violister“ (Zahlkammerregnsk.), ialt 2136 Rd. aarl., deri Liberipenge; selv skulde de holde en Dreng til Budsendelse (Tuxens Afregningsbog F 1665—70).

6. Et lignende Forhold fandt senere Sted paa Gottorp, hvor J. J. Meyer i 1689 fik Bestalling som „Instrumental-Musikant“ med en Bande paa 6; de skulde spille for sig og med det øvrige Kapel og i sidste Tilfælde staae under Kapelmesteren. De løn-

nedes meget slet. Meyer skulde med sine 6 kun have 600 Rd. aarlig (Bestallungsregistrant for Gottorp, Rigsark.).

7. R. Nyerups Efterretninger om Kong Frederik III.

8. Hans Petersens Opgjørelse $\frac{5}{10}$ 1668, Skriv. fra ham til „for-nemme og højlerde gode Ven og Patron“ Lorentz Tüxen (Tüxens Afregningsbog F). Afregningsbog D 1650—76. Der skyldtes f. Ex. Skrøder 625 Rd., Gantzel 775 Rd.

9. $\frac{2}{3}$ 1668.

10. Afregningsbog G.

11. Werlauff: Hist. Efterretninger om det kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn. Anden Udg.

12. Gottorp Kammer Rechnung.

13. Pas til Dresden $\frac{6}{9}$ 1670. Sin Stilling i Frederik III's Kapel berører han selv i sit Testamente.

II. 1.

1. $\frac{8}{12}$ 1674: 300 Rd. — 1677 ansattes han først egentlig som Violdegambist.

2. † $\frac{6}{1}$ 1676. Han havde 500 Rd. i Gage, Nytaarsgave 20 Rd., aarlige Vinpenge 60 Rd. og Vognpenge 40 Rd. m. m. (Overkammerjunkeren's Regnskab). Enken søgte forgjæves om at faa „Skipperkost“ til eget og smaa Børns Underhold, og blev 1688 affundet med 200 Rd. for Mandens Restgage. En Søn, Johan Gantzel, blev Slotskantor 1696 og fra denne Tid maatte den latinske Skole til sin bestandige Sorg og Græmmelse afstaa 100 Rd. aarlig til Slotskantoren af de 200 Rd., den havde for at assistere med tolv Davids Degnes Sang i Slotskirken.

3. Kgl. originale Resolutioner 1676.

4. Ansat $\frac{3}{4}$ 1676 fra $\frac{1}{5}$ 1675.

5. Ordre $\frac{18}{3}$ 1682 paa Grund af Bessons forestaaende Afrejse om at tilstille ham pr. Vexel i Paris 400 Rd., der skulde anvendes til de eventuelt Antagne, nemlig 200 Rd. til deres Rejse og 200 Rd. som Forskud paa Løn. $\frac{22}{5}$ 1683 atter 200 Rd. til Besson for Udgifter ved Hjemrejsen (Assignationskont.s Kopibog over kgl. Ordre og Res.).

6. Zahlkammerregnsk. 1687 nævner Rossignol ligesom Besson for sidste Gang. Samme Regnsk. har for 1688 og 89 kun Violonerne Moulrier, Clement, Ørn og Barroger. De kaldes i Assignationsprot. 1689 „de fire Violons her ved Hoffet“. Det bemærkes, at Kammerreglementerne 1687—89 mangle.

7. L. Bobé: Amalienborgs Brand.

8. Account of Denmark.

II. 2.

1. J. E. Altenburg: Versuch einer Anleitung zur heroisch-musikalischen Trompeter- und Paukerkunst 1795.

2. Jeppe raaber til Trompeterne: „skraaler alle!“

3. Oberkammerjunkeren Regnsk. Ved det Gottorpske Hof fik samtlige Tamburer og Pibere ved de der værende Regiment for at have sat Maj i 1673 „dem Herkommen nach“ 6 Rth. (Kammerrechnung). Skikken at sætte Maj har holdt sig, saaledes i Holstenske og nordtyske Byer, hvor Kirker første Pintsedag smykkes med unge Birketræer, der ogsaa opstilles foran Huse, i Hotelsale osv.

4. Kgl. Bibliothek.

II. 3.

1. Hof- og Civiletatens Assignations- og Afregningsprotokol.

2. „Der Franzose Bethune“ fik 1702 50 Rd., fordi han „so vorhin“ havde underviist Kongen paa Angélique (Partikulærk.). Violon Franck spillede i 1714 en Angélique bort, hvorved Kongen gjorde „9 forgjæves Kast“ (Kabinetskasseregnsk.).

3. Mondon 1701—† 1714, Tugal le Fevre 1704—28, Louis de Breteuil 1706—22.

4. Frandsen † 1720, Franck † 1730, L. Hartmann † $\frac{3}{4}$ 1740, Adolf Fibiger † $\frac{17}{9}$ 1734, M. Chr. Gottwaldt † 1745, Johan Friederich Fibiger † 1738. Den Sidste var i 1698 bleven foreløbig ansat som Guitarmester i tre Aar. Der var ogsaa en Hoftrompeter Christian Fibiger († 1720) og hos Kronprinsen (Christian VI) en Kammertjener Gottfried Fibiger. I 1665 var Jørgen Fibiger bleven Stadsmusikant i Nyborg.

5. Partikulærk.

6. De Vrigny: Relation d'un voyage fait en Danemarck. 1706.

7. J. Sittard: Zur Geschichte der Musik und des Theaters am Württembergischen Hofe.

8. Sjællandske Tegnelser 1715.

II. 4.

1. Assignationsprot. $\frac{22}{12}$ 1703, tysk Andragende fra Montaignu $\frac{22}{4}$ 1704, Skriv. fra Rentek. $\frac{3}{5}$ 1704.

2. Bernardis franske Andragender $\frac{12}{3}$ og $\frac{31}{3}$ 1705. Rentek.s Relationer.

3. Tysk Andragende $\frac{17}{5}$ 1705. De Ældste havde altsaa endnu ikke som senere fast Brændedeputat.

4. Tysk Andr. 1708 (Supplikker til Rentek.).

5. Conseilsprotokol 1709—10.
6. Kabinetskasser. 1723. Ibsen blev Kantor ved Slotskirken 1712 efter Johan Gantzel, døde 1758, 76 Aar gl., og efterfulgtes af Sønnen Reinhart, der længe havde været ham adjungeret.
7. Andr. $\frac{8}{6}$ 1706 og $\frac{24}{3}$ 1707 (Supplikker til Rentek.).
8. Latinsk Adelspatent for Farinelli $\frac{25}{6}$ 1711 i Lehnarkivet (Justitsministeriet). Skriv. $\frac{2}{9}$ 1716 fra Meyer til Hofmarskal Platen (Assignationsprot.).
9. Rentek.s Relations- og Resolutionsprot. 1721.
10. Partikulærk. 1728, Bilag. 43 Nummere ere opførte i et Katalog, som dog ikke har Operakomponisternes Navne. Meyers Enke Elisabeth fik 300 Rd. for Samlingen.
11. Partikulærk. 1728, Bilag.
12. $\frac{19}{9}$ 1721. Paa Kronprinsparrets Indtogsdag $\frac{18}{12}$ 1721 spilledes Opera om Aftenen.
13. Berlins kgl. Musikbibliothek ejer mange Keiserske Partiturer, saaledes „Pomona“ og „Ulysses“.
14. Tysk Andragende $\frac{6}{10}$ (skal være Novbr.) 1728. Han fik 60 Rd. for Instrumentet. Partikulærk.
15. Hans Andreas Helholm 1714—† 1729, 43 Aar. Hans første Hustru døde 1716, hvorpaa han i 1717 ægtede Ingeborg Friis. Han ejede sit iboende Hus, der brændte ved den store Ildebrand, og han døde ikke mange Maaneder efter. For Violoncellen blev der givet hans Enke 80 Rd.
16. Partikulærk. 1730, Bilag.
17. Af Ed. O. Schwartzkopf: Danske Saml. IV, 2.
18. Høeg 1717—† 1736.
19. Johan Christian Storck 1720—† 1762, 81 Aar. Aastred Jacobsen Bech 1729—† 1738, holdt Bryllup i Spjellerup $\frac{29}{11}$ 1728 med Anne Dorthe Haraldsdatter Horne. Peder Sparkjær 1723—† $\frac{31}{12}$ 1761, 68 Aar, g. Agnete Cathrine Lindemann.
20. „Da Kantoren ved Holmens Kirke, den i Gud hensøvede Christen Sparkjær, blev til Jorden bestædiget den 1. December 1738“ (Universitetsbibl.).
21. Student 1711, Hører ved Holmens Korskole og Organist ved Holmens Kirke ifølge Mandtalslisten 1717. Bestalling $\frac{18}{9}$ 1720 som Organist ved Trinitatis Kirke (Konsistoriets Kopibog). Violon $\frac{1}{11}$ 1723. Hoforganist 1729.
22. Rentek.s Relations- og Resolutionsprot. 1720.
23. 1716—64.

24. For omtrent et halvt Aars Undervisning blev der givet 90 Rd. (Assignationsprot. 1727).
 25. 1730—† $\frac{7}{11}$ 1761, 74 Aar.

II. 5.

1. $\frac{11}{3}$ 1588: Helsingørs Tingbog. Det bemærkes, at hovedsagelig findes de her benyttede Bestallinger i Sjællandske, Fyenske og Smaalandske samt Jydske Registre og aabne Breve.

2. Provinsark.

3. Reskr. $\frac{31}{7}$ og $\frac{3}{8}$ 1670.

4. Gratiaalprot.

5. Musikant 1701—17. Gratiaalprot.

6. Hans Ditlevsens Dødsbo 1759.

7. Skikken har holdt sig adskillige Steder, ialfald i holstenske Byer. Lüneborg har bevaret et eget Minde om henfarnø Tiders Taarnmusik. Endnu lyder hver Søgnedags Morgen Kl. 9 fra Johanneskirken Taarn en Psalme-Solo, udført paa Flygelhorn eller Trompet. Efter Sagnet skal Skikken være indstiftet i Trediveaarskrigen som Tak for Tillys Bortmarsch.

8. Reskr. $\frac{31}{1}$ 1682.

9. Reskr. $\frac{22}{3}$ 1701 med Høyels' Andr.

10. Kgl. Res. $\frac{22}{5}$ 1711 med Andragender fra Rektor Ware og Biskop Thestrup.

11. Indkomne Sager til Generalkommissariatet for Søetaten 1716.

12. Frd. $\frac{1}{2}$ 1770 § 9.

13. Res. $\frac{27}{3}$ 1711.

14. Andr. $\frac{17}{6}$ 1714, $\frac{5}{1}$ 1715 (Raadstueark.), $\frac{25}{2}$ 1715 (Ernsts Erklæring Raadstueark.), $\frac{25}{6}$ 1716 (Supplikprot. i Rigsark.).

15. Erklæringer ved Bechstedts Ansøgning til Obersekretæren $\frac{11}{2}$ 1723.

16. Conseillets Indstilling $\frac{19}{4}$ 1724, Forordn. $\frac{10}{3}$ 1725.

17. Andragende $\frac{4}{1}$ 1727, Anordn. $\frac{16}{1}$ 1728.

III.

1. Assignationsprot. 1731.

2. De tilkaldte Assisterende vare: Kantor og Succentor ved Frue latinske Skole med 6 Disciple, 2 Tenorister, Kantor Neve, Bassist Joseph, Kantoren i Roskilde, Berg med 8 Personer, en Orgelspiller. Enkelte af disse Poster havde han sat lidt højere end sædvanligt, hvilket ikke kunde tillades. Han fik 161 Rd. (Partikulærk. 1737).

3. Forordn. $12/3$ 1735; Ordre om Musiken i Frue og Trinitatis Kirke $18/12$ 1739 (Konsistoriets Kopibog).

4. Privil. $7/1$ 1736. Værket bestod af 35 Klokker, hvoraf den største vejede 1200 Pund. I 1743 blev Tilladelse givet til Flytning til Frue Kirke, hvor det dog først kom i Brug 1746

5. Assignationsprot. 1733.

6. Nathanael Diessel 1736—† Okt. 1745, g. Christine Hürter. Han kaldtes ikke Guitarmester, men Luthenist.

7. Johan Nikolai Winter 1733—† $4/2$ 1761, g. Dorothea Lovise.

8. Casper Craatz, Musicus, Sanger 1727—39, † Aug. 1749 i Kjøbenhavn. — Sophia Dorothea Louise Keiser 1738—40, † 1768 i Kjøbhvn. — Johan Gottfried Riemschneider 1741—† 44.

9. Kgl. Bibl., tidligere i Hofmusikarkivet.

10. Reskr. $11/4$ 1738.

11. Ansat ved kgl. Res. $15/12$ 1740, men han fik Gage fra 1. Okt.

12. Bei der vergnügten Scheibe- und Müllerschen Verbindung schrieb folgendes Der zärtliche Schäfer Damon. Hamburg 24. Julius 1741 (Kgl. Bibl.). Vielsen foregik 25. Juli i Katharinakirken. Brudens Fader, Clement Müller, var død. (Hamb. Arkiv).

13. $22/11$ 1729. Lorentz Hartmann var det ene Vidne.

14. For et Klavicymbel, en Viola di gamba, en Violin og en „Landora“ blev der givet 200 Rd., for Musikalierne 50 Rd. (Partikulærk. 1741).

15. Assignationsprot. 1743. Betalingen gjaldt dog ogsaa for de Assisterendes Medvirkning ved en stor Koncert Kronprinsessens paafølgende Fødselsdag.

16. Scheibe havde 2 Rd. om Ugen i Kostpenge, Violonerne 8 Mk., men paa Hørsholm, „hvor Alting var dyrt“, 10 Mk.

17. Johan Henrik Freithof 1744—† $24/6$ 1767.

18. Diener udnævnt til Sekretær $28/1$ 1746, Freithof $20/5$ s. A. Efter den sidste Bestalling seer det ud, som om han skulde gjøre Tjeneste og være Embedsmand i det danske Kancelli.

19. Kgl. Bibl.

20. Af Frederik V's 3 Døttre blev Sophie Magdalene Dronning af Sverrig. Den anden Dronning, Breitendich havde informeret, var vel Louise.

IV.

1. Wille Høibergs biografiske Optegnelser (Hesperus 4 B. 2 H.). Justitsprotokol for den gejstlige Jurisdiktion i Hundborg Herred (Viborg Provinsark.). — Der blev anlagt Sag ved Provsteretten mod Kamp for Vielsen, og han dømtes $2/5$ 1748 til at gjøre offent-

lig Afbigt i Aalborg Landemode, særlig til Provst Thestrup, og til at betale flere Mulkter. Hans Skyld bestod navnlig i, at han havde gjort Indgrib i Thestrups Præsteret, da Vielsen tilhørte denne, og i at have forårsaget ham og hans Hustru Harm og Fortrydelse. Desuden lagdes forskellige Irregulariteter ved Vielsen ham til Last: den natlige Færd, Manglen af Sang og Musik og af Forlovere, at Vielsen ikke indførtes i Kirkebogen samt, at Kongebrevet var anvendt udover dets Indhold.

2. Bidron Schmaltz og Jørgen Friederich Lindener (Obo), Poul Engelbreth Melschede og Peter Hindrich Sievert (Valdhorn).

3. Chatolkasseregnsk. 1748. Scalabrinis Bestalling er dog først dateret $15/7$ s. A.

4. Døbtet $3/7$ 1748 i Slotskirken af Pastor Bluhme med Navnene Fridericus Ludovicus Josephus Benedictus (Frd. $21/3$ 1693 om Daab af de Katholskes Børn).

5. Johan Herman Behn 1739—† $22/11$ 48, g. Maria Seir. — Johan Franciscus Darbes 1749—† $3/9$ 68, 63 Aar, g. Charlotte Kayser.

6. Schiønning (Dagbøger) saae „Ciro“ $23/12$ 1754.

7. Hans Udsagn — efter Suhm, Nyt hist. Tidsskrift IV, — at han hørte heller Trompeter og Pauker end den bedste Musik, og at hans Jagthundes Lyd behagede ham bedre end Italienernes Sang, rimer sig ikke sammen med hans Praxis.

8. Efter Darbes kom Otto Jallevi, derpaa 1752—53 Violoncellisten Pasquale Pericoli og den næste Saison Violinisten Charles Antoin Constantini, der mange Aar senere med sin Datter, Sangerinden Rosina Constantini, var ansat ved Hoffet i Ludwigslust.

9. Partikulærk. 1757. Før Jagenreuter havde Kobbersmed Badstuber fabrikeret slige Instrumenter.

10. Dødsbo 1747.

11. Kgl. Bibl.

12. Christiansborg Slotskirkes Vielsesbog.

13. Skriv. $22/3$ 1764 fra Ræhs til Magistraten med Bilag (Raadstueark.).

14. Chatolk.

15. † $13/9$ 1766. Han indgik nyt Ægteskab og begravede fra 1759 paa Petri Kirkegaard 4 ganske smaa Sønner.

16. Chatolk.

17. Partikulærk.

18. Furerens Dagjournal 1764 (Hofmarskallatets Arkiv).

19. Han blev Organist ved Holmens Kirke 1760 og ægtede

„Mette Christine“. I Extraskat 1762 skrev han: „paa nærværende Tid have vi ingen Børn sammen“, saa Udsigterne vare lyse. † 1786.

20. Eyer, Harttwig, Buchholtz, H. Gottwaldt og for den ene Saison tillige Ortman.

21. Abhandlung vom Ursprung und Alter der Musik insonderheit der Vokalmusik. Altona und Flensburg 1754.

V.

1. Reskr. ²⁷/₁₀ 1747 med en Række Dokumenter, Krigskanceliets refererede Sager (Rigsark.), Magistratens Erklæringer (Raadstueark.).

2. Isaac Andr. Flintenberg, f. i Trondhjem, senere en meget yndet Kantor i Christiania, spillede med i denne ene Saison.

3. I. P. Hægemann, f. i Ahrensböck i Holsten, Lakaj 1746, Slotsskriver 1755, Kjøkkenskriver 1759, † c. 1768, g. Maria Elisabeth Duncker. — Plønske Kirkebøger i Pløn. Plønische Kammerrechnung 1740—65 (Rigsark.).

4. Hans Hinrich Zielche d. Æ., † ¹⁷/₁₁ 1783 i Pløn, 87 Aar, g. Anna Elisabeth Sahr, † 1781.

5. F. 1717, ansat 1744, † ¹⁵/₇ 1768 i Pløn, g. 1745.

6. F. 1714, Katholik, † ²⁶/₅ 1766 i Pløn, g. 1749.

7. Aaret efter (1757) antoges tillige en Sanger, F. C. Kayser, der i 1761 afløstes af Carl Rudolph Wreden.

8. 200 Rd. C. (Kabinetsskasseregnsk.).

9. Regnsk. over Komediehusets Indtægter og Udgifter 1762—63.

10. Hartmann, Tauer og Sieg fik hver 100 Rd., de andre Pløner kun 50 Rd. hver. Der var 7 Hoboister: Petersen Lund (80 Rd.), Vieth, Johan Knoll, Chr. Wilcken, Niels Lolle, Johan Schumacher og Johan Lydicke (hver 50 Rd.), alle uafsladelig benyttede i disse Aar, vistnok især ved Strygeinstrumenterne. Endvidere de tre Musikantersvende N. Schmidt (80 Rd.), Herman Fjeldsted og Jens Barchager (50 Rd.), den meget benyttede Skibstrompeter Andreas Thomassen (50 Rd.), H. H. Jacobsen og A. Schreiber (50 Rd. hver). Kun Johan Adolph Gottwaldt, der vistnok, som senere, var Paukist, havde 40 Rd., og han traktede dog „alle Instrumenter, der bruges ved gejstlig og verdslig Musik“; hans Fader og Bedstefader havde været Stadsmusikanter i Slesvig.

11. Sarti havde i sin Opera Nitteti (1761) „Clarineti e Timballi“, hvilket sees af Nodeskriverens Regning, men Forbindelsen med „Timballi“ (Pauker) viser, at disse Klarinetter have været Trompeter (Clarini).

12. Den nævnes ikke i Infanteriregl. 1747 blandt Hoboisternes Instrumenter. I Roskildemusikanten Detlevsens Dødsbo 1759 fandtes to Klarinetter.

13. Ansøgninger i Raadhusark.

VI.

1. Hof- og Militæretatens Kontorjournal 1754—74, Bilag ad Nr. 5261 for 1766 til Sagen: „Scheibes Regning over Sørgemusikken ved Frederik V's Begravelse“. Regningen ved Christian VI's Bisættelse lød paa 521 Rd. 16 Sk.

2. Hofviolon Palschau havde tre Døttre: Sophie Elisabeth, f. 1745, Dorothea Johanne, f. 1751, g. 1770 med Lorentz Holst, og Johanne Christine, f. 1752 (Extraskat 1762). Antagelig have de to Sangerinder været de to ældste. Navnene kom ikke frem, da Faderen kvitterede for Pengene til Sørgedragten. — Ved Solosangerne havde Revisionen iøvrigt ikke gjort nogen Bemærkning. Musted stød som Koncertsanger med 30 Rd., Kantor Hancke og Figurant Soelberg hver med 10 Rd.

3. Stadsmusikanten havde Revisor nedsat fra 20 til 16 Rd., hans syv Svende ligesom syv Hoboister fra 10 til 5 Rd. hver. — Blandt de i Orkestret Medvirkende var N. Schiørring, Joh. Foltmar og Martinus Ræhs. De Surnumerære i Kapellet vare Petersen Lund (Hoboist), N. Schmidt og G. Schreiber (Musikantervende).

4. Wöchentliche Nachrichten 1767.

5. Hof- og Militæretatens Kontorjournal.

6. Han benyttede den latinske Skoles Disciple. Prøver holdtes i hans Hjem med Hofviolonerne, 12 af Stadsmusikantens Folk og 2 Hoboister. Udgifterne beløb sig kun til 119 Rd. 3 Mk.

7. Regningen lød paa 200 Rd. — Det bemærkes, at Sagens Gang efter den fornyede Optagelse ikke har kunnet forfølges videre.

8. Regningen løb op til 500 Rd., som strax anvistes.

VII.

1. De vare 10 ligesom første Gang, idet Sangeren Wreden og Organist Hanssen fra Pløn ogsaa gav Møde. Den Sidste stod egentlig helt udenfor, da han var bleven afskediget ved Hertugens Død; ham beholdt man dog Saisonen ud, men Wreden blev strax sendt hjem efter Brylluppet.

2. Kun Semler skilte sig foreløbig ud fra de Andre og lod sig engagere til Ludwigslust, hvor han blev i to Aar.

3. Det Dresdenske Kapel fik sin første Koncertmester 1666.
4. Kgl. Res. $\frac{2}{2}$ 1767 bestemte, at alle Infanteriregimenter skulde have 6 Hoboister, medens flere Regimenter tidligere slet ingen havde haft.
5. Janitscharerne fik 10 Rd. (Kabinetskasser.).
6. Hoffurerens Dagjournal.
7. Kabinetskasser.
8. Hoffurerens Dagjournal. Han fremhæver gjentagne Gange deres Spillen „vexelvis“.
9. Mémoires de Reverdil.
10. $\frac{30}{9}$ 1792 skrev Kapelchef Gjedde til Kongen om Hartmann: „han har haft den Naade at give Ds. Maj. selv i Deres yngre Aar Undervisning paa Violinen.“
11. Der anvistes Sarti 300 Rd. „zum allergnädigsten Geschenck für die Information des Königs im Singen“ (Partikulærk. $\frac{14}{6}$ 1770).
12. Kun de opvartende Hofdamer og Kavallerer maatte være tilstede. Men Lieutenant Bertouch af Livvagten kom dog ind, „som blev observeret og ikke vel optaget samt paatalt“ (Hoffurerens Kladdejournaler).
13. Klarinetten debuterede ved Hoffet til lille Bal $\frac{15}{12}$ 1766, forenet med to Violiner, to Valdhorn og en Bas. $\frac{16}{9}$ 1767 aabnede Kongen et lille Bal paa Frederiksberg med Dronningen. Sidst i Februar og først i Marts 1768 holdtes Bal paa Frederiksborg 6 Dage i Træk (Hoffurerens Dagjournal).
14. Reskr. $\frac{23}{5}$ 1760 og $\frac{4}{12}$ 1767.

VIII.

1. Kabinetsordre $\frac{13}{11}$ 1769 til Overhofmarskal Grev Moltke, hvorved Embedet som Hofmarskal, der var bleven beklædt af Holck, „supprimeredes“ og de otte Bestillinger tildeltes denne. Ogsaa i de foregaaende Aar havde Holck som Hofmarskal og grand maître de garde-robe haft Opsigt med Kapellet.
2. „Projet pour perfusione“ med de sig dertil sluttende Dokumenter findes i et Chateque med Blyantspaategning: Assignationskontor, kgl. Resol. 1770, No. 68 (Rigsark.).
3. Den Eneste, der udenfor de Syv ikke gik over i det nye Kapel var Casper Friederich Fischer, der ingen Ret havde til Pension og ansattes som Notist og Manuskriptskriver.
4. Næmlig 1600 Rd. (Differencen mellem de to Listers Totalsummer) ÷ 702 Rd. (de tre Trompeterpensioner).

5. Den nævnte Difference mellem de to Lister, 1600 Rd., der vedblivende skulde ydes, trukken fra hele Trompeterfonden, 2808 Rd., giver de 1208 Rd.

6. Der findes, om Læsningen ikke er slaaet fejl, et Par Fejlskrifter ved Tallene.

7. Partikulærk. $24/3$ 1768: „An Moritz Georg Moshach, für ein Contra F Clavier mit Fusz vermöge des von Ihro Mayest. dem König allerhöchst Selbsten attestirt . . . 80 Rth.“ Bilag: den af Kongen paategnede Regning $7/3$ 1768.

8. Forestill. $20/10$ 1770, kgl. Res. $29/10$ s. A.

9. Johan Hartt wig 1730—70, † 1773, 74 Aar; g. Anne Cathrine Brandt. — Friederich Christian Buchholtz 1734—70 † 1781, 82 Aar, g. — Herman Friederich Voltmar 1738—70 † $6/5$ 1782. — Adam Friederich Ortmann 1740—70, † $8/11$ 1784 i Fredericia, 74 Aar, g. — Johan Otto Diener 1744—70, † $28/2$ 1778, 77 Aar, g. Sophia Elisabeth Müller. — Frederik Christian Breitendich, f. $28/12$ 1702, 1746 (April)—70, † $19/10$ 1775 „af Alderdom“; g. Cathrine Margrethe Schumacher. — Henrik Gottwaldt 1746 (April)—70, † 1799, 82 Aar; g. 1. Sophia Catherina Thestrup, † April 1757, 2. (1758) Charlotta Amalia Friderica Berner.

10. Promemoria $26/1$ 1771, paat. af Kongen $4/2$.

11. Kgl. Ordre $4/1$ 1771 (Kopi af den tyske Original, „Struensees Proces“ Pk. 23, Rigsark.).

12. Prom. $3/1$ 1771 (Koncepter til Kabinetsordrer).

13. Tysk Prom. $15/2$ 1771.

14. Underskreven af ham $24/5$ 1771, approb. samme Dag. Den skulde gjælde fra Paaske til Paaske og hørte til en større Plan, som ogsaa indbefattede Skuespil, Maskerader m. m. (Kabinetsordrer).

15. Hofintendant Wegeners Prom. $15/2$ 1771.

16. De to Valdhornister Gruner og Falck bleve kun et Aar og afløstes af Philip Wenzel og Franz Seewald, men da disse erklæredes for dyrere og ringere, bleve de ogsaa kun et Aar, og det første Par kom igjen. En Fløjtenist Glandorff havde man en kortere Tid. Bischoff, Hönicka og Palschau afgik, den Sidste vendte dog tilbage.

IX.

1. Et yderst zirligt skrevet Partitur af „Demofonte“ udmærket udstyret, findes paa det kgl. Bibl.

2. Vognmandsregning (Dokumenter vedrørende den til Sartis Gjælds Betaling nedsatte Kommission).

3. $27/5$ 1772.
4. Kommissariernes Relation $20/11$ 1772, Kabinetsordrer $21/12$ s. A. og $11/1$ og $22/2$ 1773.
5. Han døde 28. Juli 1802 i Berlin paa Rejsen til Italien, hvorhen han agtede sig for sin Sundheds Skyld.
6. Scheibes Hustru døde $24/8$ 1781.

X.

1. Christian VII's Kabinetsark. 1775.
2. Kabinetsark. 1775.
3. Kopi af kgl. Ordre $21/7$ 1775, paraferet af Guldberg (Rigsark.).
4. Hoffurerens Dagjournaler.
5. Schiønnings Dagbøger.
6. I 1778—79 tilstodes der Repetitor Schall 15 Rd. for at have danset i 3 Balletter. Peder Schall kvitterede i 1779 for 5 Rd. til Sko og Strømper for som Extradanser at danse i Balletterne (Spektakelkassens Regnsk.). At han ansattes 1777 som Figurant fremgaar af hans Skriv. til Theaterdir. $15/5$ 1785.
7. Manuskript, kgl. Bibl.
8. Hofholdsniingsregl. 1782, Hoffurerens Dagjournal. Det var fastslaaet, hvad al Hoffets Balmusik i Byen kostede: et lille Bal i Gemakkerne 31 Rd., Balparé paa Hoftheatret 61 Rd. 3 Mk., Bal paa Riddersaler. 66 Rd. Paa Fredensborg fik Anføreren 2 Rd. og hver af Hoboisterne 9 Mk.
9. Skriv. dat. Flensburg $28/7$ 1784 (forskjellige Sager Kapellet vedrørende).
10. Theaterkassens Regnskab. 1783—84.
11. Overskous Danske Skueplads.

XI. 1.

1. Adolf Lindgreen: Svenska Hofkapellmästre.
2. A. G. Meissner: Bruchstücke zur Biographie J. G. Naumanns. 1804. — Kgl. Res. $14/2$ 1785.
3. Cit. Rapport.
4. Louise Stolbergs Breve ved L. Bobé.

XI. 2.

- 1 Oplysning om Reformen giver Finanskollegiets Journal 1785, Promemoria $18/10$ s. A. fra Numsen, Nielsen og Gjedde til Finansskoll. De dermed fulgte Bilag A (Naumanns Udkast), B

(Fortegn. over de i Kapellet forblivende Hofvioloner og de ny-antagne), C (Pensioner, udredede af Kapellet), D (nye Pensioner) findes ikke, men erstattes tildels af Finanskoll.s Forest. om Sagen $\frac{3}{1}$ 1786. En Liste over Kapellet 1786, forfattet 1809 (Kapelprot.), er orienterende, men har enkelte Fejl, navnlig hidrørende fra, at den snarest gjælder for 1787 eller 88.

2. Morel blev skilt fra Konen og sat under Sønnens, Violon Morel d. Y.s, og Svigersønnens, Skuespiller Gjelstrups, Formynderskab og tilsidst sendt paa Landet „for ikke at gaa sig selv og Familien til Spot.“

3. Foruden Zeyer og Degen var der følgende Ripienister. Violin: Cl. Schall og Bertelsen (600 Rd.), Petersen Lund, P. Cramer og Tiemroth (500 Rd.). Bratsch: Friis og Schlick (500 Rd.), A. Lund (400 Rd.). Violoncel: Morel d. Y. (400 Rd.). Fløjte: I. P. Tüxen (500 Rd.). Obo: I. Rauch (500 Rd.). Valdhorn: Reinert og Sedlaczek (600 Rd.). Jakob Schaltz var Elev ved Akkompagnementet, men kom til som Bratschist.

XI. 3.

1. Cit. Rapport. Numsens Forest. $\frac{27}{3}$ 1787.

2. Reinert tog Ophold i Schwerin. 71 Aar gammel dukkede han igjen op i Kjøbenhavn og forlangte Pension; man gav ham engang for alle 50 Rd. som Gratiale.

3. $\frac{10}{2}$ 1786 tilskrev Numsen Wernicke og Hartmann, at der den næste Dag skulde være Koncert i Kongens Forgemak, hvor bl. A. de to nyankomne Musici, Barth og Braune, skulde lade sig høre.

4. Lærkegaard, som han vel igjen solgte, købte han 1797 for 4050 Rd. (Skjødeprot.), Gaarden i Jordrup formentlig c. 1820. — Brevene (Nicolai Bøghs Manuskriptsamling) ere fra 1819. (Listen over Kapelmusici: Akkompagnatører).

5. Forhandlingernes Afslutning $\frac{20}{11}$ 1786: M. S. Nestlers „Der kursächsische Kapellmeister Naumann“, 1901.

XI. 4.

1. Brenn-Holz-Etat (Slotsarkiv i Rheinsberg). Heraf ses, at Schulz boede i den ene af de to Pavilloner, der danne Fløje for den store Staldbygning lige bagved Slottet.

2. Brev $\frac{21}{2}$ 1785 til H. W. Gerstenberg og $\frac{1}{7}$ 1787 uden Adresse. Disse og andre her benyttede Breve fra Schulz tilhøre Hr. Ernst Frensdorff (Bog- og Kunstantikvariat, Autograf- og Forlagsboghandel, Berlin).

3. Breve $^{21/2}$ 1785 og $^{20/3}$ s. A.

4 Farfaderen, Johan Paul Kunzen, f. $^{30/8}$ 1696, ansat ved Kirken 1732, † $^{20/3}$ 1757. Faderen, Adolph Carl Kunzen, f. $^{22/9}$ 1722, ansat i Juni 1754, † $^{11/7}$ 1781, g. Charlotte Auberg, en Kjøbmandsdatter fra Bremen (Lübeckische Geschlechter, Standesamt i Lübeck).

5. Mariekirkens Daabsbog. For Prins Ludwig mødte ved Daaben Johan Gottfried Kunzen fra Ludwigslusts Kapel, maa-ske en Broder til Adolph Carl K.

6. Rahbeks Erindringer.

7. B. Fr. Zinck fødtes 1715 i Landsbyen Schwabstedt ved Treneffoden, en Milsvej fra Friederichsstadt. Hans Fader, Ægidius Bendix Zinck, var Musikant, Organist og Kirkeskriver i Schwabstedt, hvor Familien kan følges tilbage til Paulus Zincke, Musikantergesell, † 1619. Schwabstedt kunde ikke rumme alle de musikalske Zinck'er. Ægidius' Broder Heinrich var Garnisonsorganist i Tønning og døde som Organist i Wilster, Bendix Friederichs Broder Joachim Heinrich var Kjøbmand og Musicus i Pløn (Schwabstedts Kirkebøger).

8. Bestallinger for hver især af $^{17/12}$ 1777. Han skulde opvarte med „de musikalske Instrumenter, han er mægtig“. Løn for ham 200 Rd., for hende 100 Rd. foruden Brænde og Tørv. Hans ældre Broder, Bendix Friedrich, Violinist og Komponist, var allerede 10 Aar tidligere bleven ansat ved Hoffet og ægtede Hof-sangerinden Charlotte Nussbaum (Schwerinus Hofarkiv).

9. Artikel af Zinck i Minerva 1804.

XII. 2.

1. Forest. af Numsen $^{13/11}$ 1789, approb. i April 1791.

2. Hartmanns Gage var, som nævnt, fordoblet ved Reformen. For „Balders Død“ havde han faaet 500 Rd., ligesaameget for „Fiskerne“, for Musiken til Skuespillet „Gorm den Gamle“ 150 Rd. og for et uopført Syngespil „Den Blinde i Palmira“ 300 Rd.

3. Skriv. fra Numsen til Finanskassen $^{13/8}$, Forest. $^{14/9}$ 1787 (Hofmarskallatets Ark.).

4. Skriv. $^{6/3}$ 1788 fra Numsen til Finanskoll.

5. Skriv. $^{13/11}$ 1789 til Apotheke Gönther.

6. Det tillodes ham engang at benytte Værelser over Remisserne ved Slottet. Han skulde have saa mange, han behøvede, med Ildsted, indtil de af ham lejede Værelser paa Vesterbro bleve færdige ($^{10/4}$ 1788 fra Numsen).

XII. 3.

1. Brev til Voss ²⁶/₆ 1789. — Den i Lüneburg i 1901 ved Døden afgaaede Gehejmeregeringsraad Otto Albers efterlod sig et omfattende Materiale til en Biografi af Schulz med en biografisk Indledning, hvoraf ialfald en stor Del nu ejes af Albers' Datter, gift med Rechtsanvalt Oehlschlager i Lüneburg. Samlingen stilledes velvilligt til Forf.s Disposition under et Ophold derved. Der findes her i Afskrift Brevvexlingen mellem Schulz og Voss, der strakte sig over 20 Aar, særlig 74 Breve fra Schulz til Voss og Ernestine, vistnok for den allerstørste Del utrykte, og navnlig af dem er Et og Andet bleven benyttet.

2. ¹/₃ 1790.

3. Prom. ⁹/₃ s. A.

4. Forest. ¹²/₃ s. A.

5. „Gedanken über den Einfluss der Musik...“ udkom i Jan. 1790.

6. Minerva, Febr. s. A.

7. Averteredes i Marts for 4 Sk.

8. I det Stockholmske Kapel var paa denne Tid af 47 de 25 Udlændinge.

9. Maj og Juli 1790.

10. Dagbøger 16, 17, 26. Jan. 1790 (Kgl. Bibl.). Holger Danske betegnes ved H. D.

11. Dagb. ²¹/₈ s. A. Schulz' anden Hustru blev ellers altid kaldt Charlotte.

12. Dagb. ²¹/₁₀ s. A.

XII. 4.

1. Almissekoncerterne i 1793. Holmens: Korale af Frankenau, Hymne af Storm. Trinitatis: Maria og Johannes, Passionsang af Thaarup. Nicolai: Athalia. Garnisons og Frue: højtidelig Koralkoncert, Koraler af Frankenau og Liebenberg.

2. Nyt Kor af Schulz. Lem, Barth med Sønnen Philip spillede. Kantate af Heiberg og Schall, der iforvejen havde ladet Klaverudtoget udkomme.

3. Frue Plejekommission maatte med et Suk tilstaa, at „den ypperlige Koncert“ kun havde indbragt 220 Rd., hvorfor Enkekassens Gevinst ikke blev stor. Men Trinitatis Koncerten gav 600 Rd. og Garnionskirkens endog 800 Rd. (1793, Enkekassens Regnsk.).

4. Prom. af Schulz ¹/₁ 1794 (Enkekassens Regnsk.). Med ham

bestod Kapellet da af 34. Adjuvanterne vedkom Sagen ikke, da de aldrig havde haft Del i Nytaarsgaven; de vare udelukkede fra Enkekassen.

5. Erklæring $\frac{4}{3}$ 1790 betræffende Skriv. $\frac{23}{2}$ s. A. fra Numsen om Syngemester Potenzas eventuelle Afgang (Forskjellige Sager Kapellet vedrørende).

XIII.

1. Født $\frac{11}{4}$ 1741, Kapelchef $\frac{14}{4}$ 1784— $\frac{23}{3}$ 91, Direktør for Øresunds Toldkammer, † $\frac{26}{11}$ 1811 i Helsingør.

2. Verner Hans Rudolph Rosenkrantz Gjedde, f. $\frac{4}{10}$ 1756, Kapelchef April 1791— $\frac{13}{11}$ 93, † $\frac{1}{11}$ 1816. Ifølge kgl. Res. $\frac{13}{4}$ 1791, der stadfæstede en mundtlig Befaling, skulde „Opsynet med Kapellet“ for Økonomiens Vedkommende føres af Generalmajor Wegener, for Musikens og Personalets af Gjedde.

3. Johan Bülows Dagbøger (Rigsark.).

4. Reskript $\frac{15}{6}$ 1792.

5. $\frac{25}{5}$ s. A.

6. Approb. Forest. $\frac{26}{9}$ 1791 om Rauch og Ph. Barth, $\frac{14}{11}$ s. A. om Wachtelbrenner.

7. Forest. $\frac{30}{9}$ 1792.

8. Forest. og Res. $\frac{7}{11}$ s. A.

9. Indstilling $\frac{7}{2}$ 1793.

10. Forest. $\frac{3}{3}$ s. A.

11. Han efterlod Enken og fem voxne Sønner. Af dem opholdt tre sig i Kjøbenhavn og betegnedes af Moderen for Skifte retten som Musici: Johan Ernst, f. $\frac{7}{3}$ 1770, senere Kantor og Organist i Roskilde, Ludvig August, døbt $\frac{8}{12}$ 1773, senere Toldembedsmand, og August Wilhelm, der blev Hofviolon, I. P. E. Hartmanns Fader. I Odense opholdt sig Carl Friedrich (Frits) Wilhelm, f. i Pløn $\frac{29}{9}$ 1766, der blev Forstander for Militærssygehuset dersteds, og i Udlandet David Emilius, døbt $\frac{8}{3}$ 1772. Fem Børn vare døde: Christian Friedrich Wilhelm, f. i Pløn $\frac{7}{5}$ 1764, Margaretha Christina Elisabeth, f. i Pløn $\frac{29}{6}$ 1765, Anna Margrethe, døbt $\frac{10}{3}$ 1768, Henrik Emilius, døbt $\frac{19}{11}$ 1778, og Emilie.

12. Et Kapel skulde have en Notist eller Nodeafskriver. Jørgen Peder Duus afgik som Notist 1774 og efter ham kom Fischer, ved hvis Død 1796 Notiststillingen faldt bort.

13. Skriv. $\frac{20}{6}$ og $\frac{10}{12}$ 91 fra Gjedde til Wegener.

14. Andr. $\frac{29}{5}$ 1811; da var han ved et Fald paa Theatret 7 Aar tidligere bleven Krøbling.

15. Han forlangte tillige de Dokumenter, hvoraf Gjedde var i Besiddelse, og denne sendte ham Alt, hvad han havde, navnlig Koncepterne til sine egne Forestillinger, som ere bevarede („Forforskjellige Sager Kapellet vedrørende“ 1772—93).

16. Anne Margrethe f. Brown, g. første Gang med Peter de Nully.

XIV. 1.

1. Skriv. $^{22}/_4$ 1793 (Indkomne Breve og Koncepter vedr. det kgl. Theater fra 1792).

2. $^{24}/_1$ 1794.

3. Dat. $^{24}/_2$ 1795, optaget i „Minerva“ for samme Maaned.

4. Skriv. fra Schulz til Voss $^{7}/_3$ s. A.

5. $^{1}/_3$ s. A. („Minerva“).

6. Prom. $^{20}/_2$ s. A.

7. $^{26}/_2$ s. A.

8. $^{11}/_3$ s. A.

9. I Jan. 1795 var Schulz med Hauch og Konferensraad Wendt traadt sammen i en Kommission betræffende Bestridelse af Kappellets Udgifter, og han deltog i Afslutningen af Arbejdet. Han var Medlem af Theatredirektionen.

XIV. 2.

1. Prom. $^{16}/_7$ 1796. Hofsnedker Christian Ferdinand Speer, f. i Schlesien, fik i 1761 Tilladelse til at forfærdige Orgeler, Klaverer, Harper, Syngeuhre med Fløjter osv. I 1773 blev han Theatrets Klaverstemmer med 200 Rd. aarl. Han yttrede, at han foruden Orkestrets Clavecin royal havde det store dobbelte Klavicymbel i Potenzas Syngeskole, et Klavicymbel i Zincks Syngeskole paa Palais'et og 16 Klaverer i Byen hos Theatersangerne at stemme; i hans første Tid var det „ikkun faa“. Naar „Musicus Palschau“ — sagtens Hofviolonen — 1774—86 betaltes af Kapellet for at holde dets Klavicymbel i Stand, kan det have været et ved Hoffet staaende.

2. Preisler var ogsaa Bestyrer af Theatrets Musikarkiv, indtil han afløstes af Zinck d. Æ.

3. Prom. $^{20}/_2$ 1795.

4. Cit. Skriv. $^{4}/_3$ 1790.

5. Speer indgav følgende Regning til Theatret $^{17}/_8$ 1792: „Haver jeg til det kgl. Hofkapel foranstaltet 6 Stykker nye Stemmegaffer af Staal og samme akkurat indstemmet i den Kammer-tone, som nu i Fremtiden skal blive brugt à Stk. 2 Rd.“.

XIV. 3.

1. Skriv. $10/3$ 1795 fra Schulz til Hauch.
 2. Approb. Forest. $8/2$ 1797, meddelt Kunzen $27/3$.
 3. Faderen var død $11/9$ 1793, 79 Aar gammel. Moderens Dødsaar har ikke kunnet findes. Hun levede 1791, da Schulz besøgte Forældrene.

4. Brev til Zelter $3/3$ 1797.

5. Brev $12/6$ 1797.

6. Zelters Iver for at opføre Værket stammede tildels fra hans Ønske om at gjøre Voss' nærmere Bekjendtskab, men han skuffedes, da Reichardt kom til og lagde Beslag paa Voss. Schulz skrev til denne, at han endelig maatte forunde Zelter, som gjerne vilde høre hans Udtalelser om metriske Spørgsmaal, en Times Samtale. — Denne Hymne, der begynder „Gud Jehova, vi prise Dig“, satte sig dog saa fast, at der i 1845 blev udgivet en Partiturudgave deraf, der uddeltes som Examenspræmie i Berlins Syngesakademii. — I Kjøbenhavn vil Schultz nu blive mindet ved et Udvalg af hans religiøse Sange i en Bearbejdelse med Orgel eller Harmonium af Prof. Chr. Barnekow.

7. Brev til P. Grønland i Kjbhvn. $9/12$ 1797: La Mara, Musikerbriefe.

8. En anden Broder var ret velstaaende Handelsmand i Hamburg.

9. Sine Musikalier testamenterede han til Musikdirektør Haack i Stettin, der var gift med Kirsteins Søster.

XV.

1. Kgl. Res. $25/4$ 1800.

2. Pl. $22/3$ 1805.

3. $25/8$ 1806.

XVI.

1. Skriv. $24/2$ 1800 fra Hauch til Du Puy, „maître de concert de S. M. le roi de Suède“.

2. Skriv. $29/9$ 1820 fra Schall til Hauch.

3. Skriv fra Hauch til Lem $11/4$ 1804 og fra samme til Enkekassens Forstandere $11/12$ s. A. (Enkekassens Regnskaber).

4. Andreas Buntzen: Eduard du Puy („Ord och bild“, ill. Maa- nedsskrift, 1902, 4. Hefte).

5. Den oprindelige Gage, 800 Rd., var beregnet saaledes, at heraf var de 200 Rd. for Elevundervisningen.

6. Ordre til Chefen for Kongens Livjægerkorps, Kammer-

herre Holstein, som skriftlig skulde meddele den til Du Puy den næste Dag om Eftermiddagen Kl. 5 og forinden kun bekendtgjøre den for den Officer ved Korpset, der skulde følge ham over Land til Lübeck og der af Ministerresident v. Jessen modtage Bevis for, at han virkelig var ankommen.

7. Kgl. Res. $8/_{11}$ 1809. Afskeden fra alle Stillinger skulde regnes fra 8. Nov. (Skriv. til Hauch fra Kongen $17/_{11}$). Kongen gav Du Puy 1000 Rd. og hans Hustru, fra hvem han i halvandet Aar havde levet adskilt, 30 Rd. om Maaneden (Forestilling fra Holstein $13/_{11}$ 1809).

8. Kgl. Res. $14/_{2}$ 1810.

XVII. 1.

1. H. Trier: Gaarden Nr. 8 Amagertorv.

2. Memoirer og Breve ved Jul. Clausen og P. Fr. Rist: Portrætmalerens Dagbog.

3. Sønnen, den bekendte Oberst Søren Chr. Barth, skrev sine Livserindringer, der ere udgivne.

4. Han skrev sig da S. Lazarus Jacobi. $16/_{4}$ 1823 blev han hjemmedøbt med Navnene Michael Frederik Jacobi. Vidnerne var Hauch, Schall, Bjerregaard, Gulbrandsen m. Fl.

5. Skriv. $8/_{4}$ 1811 fra Hauch til Schall.

6. Hos C. Lose udkom af hans Komposition: Duo concertant pour deux violons.

XVII. 3.

1. Hans sidste Stilling var Palaisforvalter paa Amalienborg, hvorfra han pensioneredes.

2. Eisen fik fra 1829 en større Virksomhed som Guitarist bag Scenen. Da han ogsaa af og til spillede Guitar i Kapellet, ønskede han, for ikke at sammenblandes med de for enkelte Aftener lejede Musici, Titel af Akkompagnatør, hvilken ikke tilstodes ham.

3. Forældrene vare Johan Daniel Kuhlau, Fr. Kuhlaus Farbroder, og Maria Elisabeth Sørensdatter Kierulf. De holdt Bryllup $14/_{3}$ 1792. Faderen fik 1784 som Organist ved Budolphi Kirke i Aalborg dansk Indfødsret, blev Stadsmusikant 1791 og forflyttedes da som Organist til Frue Kirke sammesteds. † i Juni 1811. Efter Hustruens Død 1801 havde han ægtet Bolette Hurop.

XVIII. 1.

1. De to andre vare Sachser: August Wenzel og Klarinetisten Johan Gottlob Jæhnigen. Den Sidste var født 1776, indfor-

skreven gjennem Naumann 1797; han havde været Stadspiber ved Livgrenadergarden i Dresden (Kongens Regiments Anciennetetsbøger, Stambøger for Livgarden til Fods, i det danske Krigsministerium).

XVIII. 2.

1. Attest $\frac{3}{2}$ 1819 af Oberst Du Plat.
- 2 $\frac{18}{1}$ s. A.

XIX.

1. Paa det kgl. Bibliothek findes: Zehn leichte und gefällige Lieder mit Begleitung der Hakenharpe in Musik gesetzt von I. H. Lorentz. 12tes Werk. Preis 12 Gr. Leipzig bei Fr. Hofmeister.

2. Lorentz anholdt om at faa Pedalharpen foræret som Erstatning for, at han i de første 19 Aar havde brugt sit eget Instrument, der var bleven fordærvet ved den lange Brug og Transporten frem og tilbage. Det afsloges, men efter hans Død foræredes Harpen til hans Datter Augusta, der ved en Hofkoncert havde behaget som flink Harpenistinde.

3. Forest. $\frac{5}{10}$ 1812, approb. $\frac{19}{12}$. De Fleeste fik 200 eller 150 Rd. mere end hidtil, idet den hidtidige Kapelsum, 24330 Rd., hvoraf fragik c. 4600 Rd. til andre Udgifter end Gager, forøgedes med 8450 Rd.

4. I 1813 tillodes det Kapellet at give tre Koncerter hver Saison. Da man af Frygt for Tab ikke turde indlade sig herpaa, blev der tilstaaet enkelte Medlemmer en Beneficekoncert. Dette forandredes derhen, at Kapellet skulde have Indtægten af fire aarlige Forestillinger (Res. $\frac{29}{4}$ 1817), hvilket snart ændredes til, at ikke hele Kapellet, men 8 af dets Medlemmer skulde have Indtægten af de fire Forestillinger, og at Alle med Undtagelse af Eleverne efter Anciennetet og Tur skulde have Del deri (Res. $\frac{11}{3}$ 1818). Der var altsaa to om Indtægten af hver Forestilling, men det skulde ikke bekjendtgøres, for hvem Beneficen blev givet. Dette modificeredes atter, saa at der istedetfor Beneficeforestillinger blev givet Godtgjørelse derfor (Res. $\frac{26}{8}$ 1820). Pengegodtgjørelsen beregnedes for hver af de To til Halvdelen af, hvad en Beneficeforestilling kunde anslaaes til. Da Medlemmerne i 1821 var 48, varede en Beneficegodtgjørelse-Omgang paa den Tid i 6 Aar.

5. H. Trier a. St.

6. Forestill. $\frac{21}{12}$ 1812, Res. $\frac{29}{1}$ og $\frac{13}{2}$ 1813, Skriv. fra Hauch til Moldenhawer $\frac{17}{2}$ s. A.

XX.

1. Udnævnelse ved kgl. Res. $\frac{3}{6}$ 1817. Instruktion $\frac{5}{6}$ s. A.
2. Andr. $\frac{26}{3}$ 1819, Res. $\frac{8}{3}$ s. A.
3. Forest. $\frac{18}{7}$ 1817 fra Theaterbestyrelsen, kgl. Res. $\frac{26}{7}$.
4. Forest. $\frac{15}{1}$ 1819, approb. $\frac{17}{1}$.

XXI 1.

1. A. Bournonville: Rejseminder, Reflexioner og biografiske Skizzer.

2. I 1796 vilde han sælge et „meget godt“ Contra F Clavecín med 2 Claviaturer og 3 Registre til Theatret for 40 Rd., „da jeg siden den ulykkelige Ildebrand boer meget indknebet, saa jeg ikke har Plads uden til det Halve af mine Mobilier.“

3. Emil Gigas: Literatur og Historie, Samlinger og Essays. Anden Saml. 1899.

XXI. 2.

1. Skriv. $\frac{4}{2}$ 1796 fra Hauch til det danske Kancelli om Separation, „da de ej uden at gjøre sig selv ulykkelige kunde forblive hos hinanden.“ Skriv. $\frac{9}{7}$ 1800 fra Samme til Samme om, at Ægteskabet maa blive aldeles ophævet „paa Grund af den Uoverensstemmelse, som herskede mellem disse Ægtefolk i de faa Uger, de forhen vare tilsammen, og som nu i 4 Aar stedse har continueret.“

2. I musikalsk Anthologi 1856 staaer Gravsangen over Vahl (4st.), meddelt af P. Heise. „Wiedewelt“ (4st.) er opført ved Cæciliaforeningens Koncerter $\frac{17}{2}$ 1868 og $\frac{2}{3}$ 1891. Paa det kgl. Bibl. findes mange haandskrevne Værker af ham. Saaledes et Bind med mindre Vokal- og Instrumentalkompositioner, et Bind med Kompositioner for Harpe, navnlig Sonater, nogle med obligat Violoncel, ogsaa Sonater for Fortepiano.

3. A. Bournonville, som fortæller om denne Antagelse, tilbageviser den paa det Bestemtteste.

4. I den Bøllingske Brevsamling (kgl. Bibl.).

5. Der er ialt 8 Billetter, alle udaterede paa den ene nær. Men i en af dem tales om Bournonvilles Benefice, og en saadan fandt Sted 1812, saa de ere vel alle omtrent fra den Tid.

6. Ialt beløb Indkjøbene sig til 722 fr. 35 cent., men et Instrument og en Del Musikalier forliste undervejs med Skibet.

XXI. 3.

1. I Wien anskaffede han 1815 4 Symfonier af Beethoven til Kapellet.

2. Andr. fra Schall ²⁹/₁₂ 1826, Forest. af Hauch ²⁶/₁ 1827.
3. Kongens Tilladelse meddeltes af Hauch til Schall ved Skriv. ¹⁰/₁₀ 1828, idet Uniformen blev nærmere beskrevet efter Andragendet. „Mørkeblaa Kjole med gule Knapper, hvori en Lyre, sort Krave og Opslag med et smalt Broderi forestillende en Lyre, hvid Vest og Benklæder, hvide Silkestrømper og Sko, sort Hat med Guldkrampe, gul Kaarde med Kvast af Guld med hvid Silke i samt ved de Lejligheder, hvor Sko og Strømper ikke bruges, lange mørkeblaa Pantalons over Støvlerne“.
4. Forest. ²¹/₃ 1829.

XXI. 4.

1. Scalen für zwei Violinen zum Gebrauch für Lehrer und Schüler nebst einer kurzgefassten Violinschule von C. Schall, Professor der Musik etc. etc. Leipzig. C. F. Peters.
2. Utrykte Notitser.
3. J. P. E. Hartmann benyttede en Vals af ham i sin Musik til „Kilderejsen“ og spillede endnu i fremskreden Alder en Sonate af ham for Klaver i C-moll, komp. v. 1814—15. Hans „Trois thèmes variés pour Pianoforte“ udkom hos C. C. Lose. Flere af hans haandskrevne Kompositioner findes paa det kgl. Bibl.
4. Gregers Hjort Simonsen, f. i Svendborg 1763, Stadsmusikant 1795—† ¹⁸/₅ 1843, ogsaa Organist og Borgerkaptajn. Faderen Niels Carl Simonsen († 1776), Farfaderen Simon Christiansen († 1758) og Oldefaderen Christian Andresen († 1733) vare alle Stadsmusikanter i Svendborg.

XXI. 5.

1. Den betegnedes Amaliegade No. 147, nu er det Fredericia-gade No. 2. Istedetfor Stalden er der i 1907 bygget et Hus.
2. A. Bournonville a. St.
3. Skriv. til Hauch ²⁴/₂ 1834.

XXII. 1.

1. Krossings Afsked med Vartpenge ²⁸/₇ 1827, Frøhlichs Konstitution fra medio August s. A. med 300 Rd.; fast Ansættelse ⁸/₇ 1828 med 500 Rd. fra 1ste Juli.
2. Skriv. ²⁵/₇ 1828 fra Hauch til Theaterdir.
3. Denne Ansøgning, som ikke findes, har Frøhlich selv senere omtalt i en Skrivelse.

XXII. 3.

1. Faderen var Forligskommissær i Slagelse. I Kjøbenhavn boede han hos Etatsraadinde Olsen. Fra Ribe anholdt han, men forgjæves, om Titel af Kammermusicus. Han var afholdt og paa-skjønnet, men utilfreds med Indtægterne. Hans Hustru, der døde et Par Aar før ham, fik en hjertelig og smuk Gravskrift paa Vers af ham.

2. Han optraadte første Gang som Solist ved Md. Kraghs Aftenunderholdning $\frac{4}{12}$ 1834 med en Rondoletto af Dotzauer; i 1835 spillede han Maurers Trio concertante sammen med Frits Schram og Gade.

3. Hoboist ved Kongens Regiment, C. F. Jæhnigen, en Søn af den tidligere nævnte Jæhnigen, fungerede i flere Aar meget ved Valdhornet under Navn af Elev. Han blev Kantor ved Holmens Kirke.

XXIII. 1.

1. Uden Datum protokolleret i Kapeljournal $\frac{20}{10}$ 1840.

XXIII. 2.

1. Bay havde $\frac{7}{4}$ 1834 søgt om at blive Koncertmester; $\frac{12}{12}$ 1838 fik han for at imødekomme hans Ønske om at blive Medlem af Kapellets Enkekasse Prædikat som Medlem af Kapellet imod at erlægge det sædvanlige Indskud til Enkekassen.

2. Forestill. $\frac{12}{7}$ 1841. Den har ikke kunnet findes, men dens Hovedindhold fremgaar for en Del af Kongens Svar.

3. Skriv. $\frac{17}{8}$ 1841 fra Bredal, Frøhlich og Funck til Levetzau.

4. Frits Schram, Jul. Rauch, E. Helsted, P. Møller, E. Møller, C. Helsted, Noack d. Y., Laur. Lassen, af hvilke dog J. Rauch, P. og E. Møller Aaret iforvejen vare udnævnte til Kapelmusici, men uden synderlig Forhøjelse af Elevgagen; F. Rauch kom ogsaa først nu paa 300 Rd.

5. Forestill. $\frac{17}{2}$ 1847 om Hjælp til Medlemmerne.

XXIII. 3.

1. Skriv. $\frac{22}{1}$ 1842 til Levetzau.

2. Administrationens (Hartmanns) Skriv. $\frac{19}{2}$ 1842 til Levetzau, hvori de Anskuelser og Principper, som havde været ledende, paa det Udførligste fremstilles.

3. Skrivelser $\frac{14}{4}$ og $\frac{5}{5}$ 1842.

4. $\frac{27}{9}$ 1845 blev han Hofkapelmester. $\frac{28}{6}$ 1847 R. af D., $\frac{19}{6}$

1851 Professor. † $^{29}/_8$ 1861. G. 1. Josepha Maria Aloysia Catharina Müller. 2. Thora Joachimine Carstensen.

5. Ansøgn. $^{23}/_3$ 1843, Afsked $^{13}/_{11}$ 1844.

XXIII. 4.

1. Glæzers Beretning om Prøven $^8/_{12}$ 1842.

2. Den ottende i Wexschalls sidste Aar hed Weyle, der trak sig tilbage.

3. Bedstefaderen, en indvandret Sachser, var Hoboist. Dennes Søn, Ludvig Frederik, f. i Kjbhvn. 1798, uddannedes som Fagottist af Kost og blev Hoboist ved 1. Livregiment, derpaa ved Fodgarden. Efter 22 Aars Tjeneste nærede han det beskedne Ønske at blive Fagottisteleve i Kapellet, men naaede det ikke, skjøndt han anbefaledes af Theaterchefen, der ofte havde hørt ham som Solist ved Militærmusiken paa Frederiksberg, og af Waagepetersen. Derimod blev han Forblæser ved Garden og Dannebrogsmænd. Foruden Carl havde han en ti Aar yngre Søn, Ferdinand, der blev Violinist i Kapellet.

4. I 1839, da Schiemann endnu kun var 14 Aar, havde Fade-ren, der var Skomagermester i Kjbhvn., allerede skrevet til Haxthausen om hans eventuelle Ansættelse.

5. Levetzaus Forest. $^{11}/_{11}$ 1845. Iversen, der var 5 Aar ældre end Schiemann, ansattes 1850 og afgik 1890.

6. Skriv. til Kultusmst. $^{21}/_{12}$ 1849.

7. Forslag til Direktionen for Musikkonservatoriet $^{24}/_4$ 1841, skrevet efter dennes Anmodning.

XXIII. 5.

1. Ved kgl. Res. $^8/9$ 1871 ophævedes Kapellets Enkekasse, hvis Aktiver og Passiver overgik til Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten 1871 fra $^1/8$ s. A.

2. Skriv. $^{21}/_{12}$ 1849 fra Heiberg til Kultusmst.

XXIV.

1. Erklæring fra Magistraten 1823, 25, 28 (Raadstueark.).

2. Skriv. $^1/8$ 1827 fra Magistraten til Kancelliet, dets Svar $^{14}/_8$ s. A. (Raadstueark.).

3. 12 Rd 4 Mk. 8 Sk. for hver Gang (Bilag til nævnte Skriv.).

4. For Füssel L. C. Larsen, for Tivoli C. Nyholm.

5. Ifølge hans Bestalling $^{17}/_{10}$ 1830 skulde han ligesom For-gængerne udføre Kirke- og Taarmusik og uden Betaling musi-

cere, naar Orlogsskibe løb af Stapelen. Men han kunde ikke forstaae, at han skulde spille gratis i Holmens Kirke, hvilket jo var bestemt i Bechstedts Tid.

XXV.

1. Heibergs Skriv. til Kultusmst. ^{10/11} 1849, Res. ^{19/11}, hvorved Funck og Bredal afskedigedes fra Kapellet og Bredal ansattes som Korsyngemester i Lüders' Sted.

2. Skriv. til Kultusmst. ^{29/1} 1850.

3. Betænkning ^{17/9} 1851. I Kommissionen sad foruden Heiberg Overfinansbogholder Schiern, Departementschef i Kultusmst. C. M. Weis og Prof., Dr. med. G. G. Fenger.

AFBILDNINGERNE.

	Side
Titelvignetten er af Titelbladet til en Symfoni af J. Haydn.	
Parti af et Loftsmaleri paa Frederiksberg Slot, forestillende en Hofmaskerade, malet af B. Coffre 1704, hvilket Navn og Aar fandtes ved en Restaurering 1858. Tidligere antoges det, at Billedet forestillede en Maskerade paa Koldinghus i 1711, hvor Kongen traf Anna Sophie Reventlow, men dette Møde kan altsaa ikke være skildret i den paagjældende Scene.	
Kemp og hans Dreng, efter et Træsnit fra Aaret 1600	8
G. Huber. Stik af Cochin 1667. I „Strenæ“ 1669	26
G. Huber. I „Epigrammatum Centuria“ I, 1672	27
M. Uhlich. Epitafium i Buxtehude Kirke	29
Trompeter	35
Omvandrende Musikanter, gammelt Vandfarve-Maleri i Lübecks Museum	57
J. A. Scheibe. Miniaturmaleri, tilhører Sorø Akademi	85
G. Sarti. Af et Grubebillede med Zingarelli, Tritto og Paisiello i Tidsskriftet „Die Musik“	120
Enevold Brandt. Samtidigt Kobberstik	127
Klattenhoff. Silhouette	129
Claus Schall. Ligeledes. Originalerne saavel til denne som til alle de øvrige her reproducerede Silhouetter maa oprindeligt have tilhørt Claus Schall, fra hvis Haand de tilføjede Underskrifter utvivlsomt hidrøre. De ere alle oplæbede paa Blade med lignende kobberstukne Indfatninger som her. Efter Schalls Død ere de gaaede over i A. P. Bergreens Eje. Paa Auktionen efter denne kjøbtes de af den nuværende Ejer, Prof. Chr. Barnekow	145
Zielche. Silhouette	148
Degen. —	148
Zeyer. —	149
C. F. Numsen. Rødkridtstegning af Poul Ipsen 1784, Frederiksborg	161
Naumann. Silhouette	164
C. S. Barth —	167
Lem —	167

	Side
Wernicke. Blyantstegning, tilhører de Windingske Samlinger (Enkefru E. A. Winding)	175
Schulz. Mindre Oliemaleri, tilh. Overretssagfører Fr. Hartmann	179
Kunzen. Fotografi, foræret Prof. Chr. Barnekow af A. P. Berggreen, som ejede den originale Tegning	183
H. O. C. Zinck. Maleri, der tilhørte Skuespiller Otto Zinck	185
Naumann. Stukket af Fr. Bolt 1802 efter et Maleri af A. Graff	186
V. H. R. R. Gjedde. Silhouette	209
Schulz. Stukket af Jägel 1794	217
Du Puy. En stor Kultegning, der har tilhørt hans Datter, Camilla Buntzen, og nu ejes af hans Datterdattersøn Etatsraad Rasmus Strøm, har paa Bagsiden haft paa- skrevet „Hamborg 1809“. Efter denne Tegning blev et Gouache-Maleri udført af Kommercesekretær, senere Ju- stitsraad Wiehe; det tilhører Du Puy's Dattersøn, Pre- mierlieutenant Boalth, og det er det her gjengivne. Naar Billedet, som i P. Hansens Danske Skueplads, betegnes „Du Puy som Ritmester Rose“, er dette for- mentligt urigtigt. I og for sig er det lidet rimeligt, at Du Puy, der ikke paa nogen Maade vilde hedde Skue- spiller, skulde have ladet sig tegne i en Rolle, selv om denne tilhørte hans eget Syngespil. I Andreas Bunt- zens citerede Skrift kaldes Billedet „Du Puy i Livjæger- nes Vinteruniform“, og en Tradition i den Buntzenske Familie har altid med Bestemthed betegnet det saaledes. Livjægerne havde en „Stadsuniform“, som maaske skulde substitueres for „Vinteruniform“	245
Tiemroth. Tegning, tilhører Tømmerhandler Tiemroth . . .	248
A. W. Hauch. Maleri af C. A. Jensen, Frederiksborg	285
Keyper d. Æ. Maleri, tilh. Oberst Chr. Keyper	287
Schicht. Ligeledes.	287
Harpenist Carlsen. Ligesom Mohrs, Sveistrups, Holms og Schiemanns af det store Fotografi i Kapellets Foyer . . .	290
Kunzen. Tegnet af M. Henrichsen, stukket af H. Lips . . .	293
Weyse. Tegning af Kratzenstein-Stub, tilh. de Windingske Samlinger	294
L. Zinck. En Prof. Chr. Barnekow tilhørende Blyantstegning af Marstrand, Studie til „musikalsk Aftenselskab“	295
Cl. Schall. Maleri af Eckersberg (1824), tilh. det kgl. Theater	299
Peder Schall. Tegning, kgl. Bibliothek	304
Wexschall, Tegning af Heuer, tilh. de Windingske Samlinger .	314

	Side
Hornbeck i Kapeluniform, koloreret Tegning, tilh. de Windingske Samlinger	318
Fr. Kuhlau. Originalen, en Tegning eller et Lithografi, har tilhørt Brodersønnen, C. Fr. Kuhlau i Leipzig	320
A. W. Hartmann, Blyanttegning af F. Vermehren 1850, tilh. Fru Clara Winding, f. Hartmann	322
Bjerregaard, Tegning af fhv. kgl. Kapelmusikus, Professor A. Rüdinger	324
J. P. Hansen. Fotografi, der ligesom andre her benyttede tilhørte afd. Kapelmusicus Osvald Poulsen	325
L. Mohr	324
Sveistrup	325
Schallsborgs Musikhus. Fotografi	329
Mindestenene ved Musikhuset. Fotografi af Expsekr. Knud Rafn	330
Paulli. Tegning af Marstrand, tilh. Xylograf F. Hendriksen	331
Musikalsk Aftenselskab hos Waagepetersen. Maleri af Marstrand, Frederiksborg	335
Siboni. Maleri af Monies, Frederiksborg	340
Fr. Fröhlich. Tegning af Skuespiller Carl Winsløw, tilhørte Fröhlichs Søsterdatter, Frk. Kittler	341
J. F. Bredal. Lithografi af Tegner og Kittendorff	343
H. S. Simonsen. Fotografi	353
Fr. Funck. Buste, der skal have været i F. Rauchs Eje	354
Ferd. Rauch. Fotografi	354
A. J. Sahlgreen. Daguerreotypi	355
H. Rung. Maleri af Roed 1854, tilh. Kapelmester Fr. Rung	355
N. Petersen. Maleri af Eckersberg. Tilhørte Osvald Poulsen	356
Den 12aarige Jørgen Petersen. Tegning. Ligeledes	357
C. Helsted. Fotografi	357
Mozart Petersen. Fotografi	359
Fr. Fröhlich. Tegning af Gertner, Frederiksborg	367
Levetzau. Maleri af N. P. Holbech, Frederiksborg	368
Ed. Helsted. Tegning af Gertner, Frederiksborg	368
J. P. E. Hartmann. Ligeledes	375
Glæser. Træsnit i „Ill. Tid.“ efter en Tegning af H. Olrik	376
Wexschall. Lithografi efter en Tegning af N. Henriques	382
Gade. Tegning af Gertner, Frederiksborg	383
V. C. Holm	384
Schiemann	386

SAMLET OVERSIGT

over

Kapellets Medlemmer under 1. Frederik III og 2. Christian V.

(Kapellemestrene ere ikke medtagne, heller ikke paa de følgende Lister. Med Hensyn til det Nærmere se, ligesom ved den næste Liste, Fremstilling og Anmærkninger, jvf. Registret).

1.	Krembzer, Nicolai, Kapelknabe.
Zellner, Daniel.	Poulsen, Jacob, do.
Rasch, Jørgen.	Geist, Christian, Sanger.
Cracowit, Michael.	Uhlich, Michael.
Hoyoul, Georg Friederich.	Lewerentz, Alexander.
Petersen, Hans.	Lange, Johannes.
Alter, Johannes.	Hoyoul, Ulrich.
Behr, Gottschalck.	Gantzel, Christian, Sanger.
Plattenslager, Andreas.	Huber, Georg.
Hoega, Herman.	Skrøder, Johannes.
Kløpper, August.	Butheuck, Baltzer.
Harboe, Jens, Sanger.	Besson, Gaspard.
Niniche, Johannes, do.	Gouffreville, Nicolai.
Bonaglia, Benedetto, do.	Moulier, Edmé.
Sidon, Jørgen, do.	Rossignol, Mathieu.
Le Grand, Jacob.	Gravelle, Pierre.
Hintze, Enewald.	Bouquet, Pierre.
Bansse, Pascal.	Clement, Claude.
Verdie.	
Amadei, Giuseppe, Sanger.	2.
Bandini, Bandino, do.	De sidstnævnte 15.
Schumann, Christian, do.	Schindler, Poul Christian.
Prudhomme, Jean, do.	Chauveau, Nicolai, Sanger.
Hendriksen, Arent, do.	Ørn, Samuel.
Coccius, Johannes, do.	Barroger, Charles.
Wolski, Daniel, do.	Calier, Jean, Sanger.
Pignani, Girolamo, do.	Des Vignes.
Petrucci, Joseph, do.	Osthorn, Peter, Kapelknabe.
Franchi, Francesco, do.	Putzer, Christian, do.
De Min, Frantz, Kapelknabe.	Fripont, do.
Fohlitz, Johan, do.	

SAMLET OVERSIGT

over

Hofviolonerne og Andre til Kapellet hørende 1699—1770.

Schindler, Poul Christian.	Winter, Johan Nikolai.
Chauveau, Nicolai, Sanger.	Buchholtz, Friederich Christian.
Frandsen (Kok), Frands.	Voltmar, Herman Friederich.
Franck, Hans Lorentzen.	Behn, Johan Herman.
Hartmann, Friederich.	Diessel, Nathanael.
Hartmann, Lorentz.	Keiser, Sophia Dorothea Louise, Sangerinde.
Fibiger, Adolf.	Ortmann, Adam Friederich.
Gottwaldt, Martin Christian.	Riemschneider, Johan Gottfried, Sanger.
Mondon.	Freithof, Johan Henrik.
Fibiger, Johan Friedrich.	Diener, Johan Otto, Sanger.
Meyer, Theodorus, Sanger.	Breitendich, Frederik Christian.
Le Fevre, Tugal.	Darbes, Johan Franciscus.
De Breteuil, Louis.	Gottwaldt, Henrik.
Helholm, Hans Andreas.	Palschau, Peter Jacob.
Dau, Peter, Hoftrompeter.	Bechstedt, Detlev.
Høeg, Jacob.	Morel, Laurens.
Storck, Johan Christian.	Jacobsen, Hans Hinrich.
Sparkjær, Peder.	Hartmann, Johan Ernst.
Craatz, Casper, Sanger.	Tauer, Johan Gottfried.
Bech, Aastred Jacobsen.	
Harttwig, Johan.	
Eyer, Thomas.	

KAPELPERSONALET 1770—1848.

Violinister.

1. **Hartmann, Johan Ernst**, f. i Gross Glogau i Schlesien $^{24}/_{12}$ 1726, 1767—92. Koncertmester 1768. † $^{21}/_{10}$ 1793 i Kjøbenhavn. Koncertmester ved det Plønske Hof $^{5}/_{8}$ 1761. G. $^{26}/_{5}$ 1763 Margarethe Elisabeth, Datter af Guldsmed i Pløn Joachim Christian Wilcken og Anna Margarethe Bundsen, f. $^{26}/_{4}$ 1736, † $^{27}/_{11}$ 1801 i Kjbhvn.
2. **Hægeman n, Christian**, f. i Ahrensboek i Holsten, 1770—76. Levede endnu 1789 i Holsten. Trompeter ved det Plønske Hof 1744. G. 1755 Augusta Elisabeth Olearius.
3. **Semler, Johan Julius**, 1770—78. † i Holsten. Lakaj ved det Plønske Hof 1753.
4. **Schmidt, Nicolai**, 1770—† $^{4}/_{12}$ 83, 51 Aar. Musikantersvend hos Berg, som havde anbefalet ham til Eftermand.
5. **Lund, Conradt Petersen**, 1770—† i Marts 1792, 65 Aar. Tidl. Hoboist. G. Christiane Elisabeth Steltzner.
6. **Darbes, Johannes Antonius Petrus Paulus**, f. i Kjbhvn. $^{7}/_{2}$ 1750, Søn af Hofviolon Fr. Darbes (Katholik) og Charlotte Christiane f. Kayser (Luth.). 1770—86. † $^{15}/_{6}$ 1815 paa Fredensborg som Generalkrigskommissær.
7. **Bischoff** 1770— $^{1}/_{10}$ 71.
8. **Klopper, Johan Georg**, f. i Strasburg, 1771—76. Balletrepetitor 1762. † $^{19}/_{1}$ 84, 76 Aar. G. Cathrine Beate Beritz, † 1781, 23 Aar.
9. **Lem, Peder Mandrup**, døbt $^{7}/_{6}$ 1758 i Kjbhvn. 1771— $^{8}/_{3}$ 1811. † $^{12}/_{1}$ 1828. Professor. G. Komtesse Regina Magliani, † $^{28}/_{5}$ 1832.
10. **Zeyer, Franz Peter**, f. i Steinbach i Baden. 1771—† $^{9}/_{8}$ 1828, 86 Aar. Katholik. G. 1. Maria Theresia Tampier. 2. Cathrine Ingeborg Frantzen.
11. **Friis, Lars Madsen**, se Bratschister Nr. 5.
12. **Bentzen, Christian**, 1776—† $^{3}/_{12}$ 80.

13. Schall, Claus Nielsen, f. $\frac{28}{4}$ 1757 i Kjbhvn. 1779—1817. Koncertmester 1792. Musikdirektør 1817—34. † $\frac{10}{8}$ 1835 i Kjbhvn. R. af D. Professor. Medlem af det kgl. musikalske Akademi i Stockholm. G. $\frac{27}{8}$ 1779 Catharine Margarethe Salathée.
14. Jensen, Johan Frederik, 1779—97 (Adjuvant). Tillige Trompeter.
15. Rasmussen, Hans, c. 1779—† 1823. G. Birgitte Kristine Mestrup.
16. Bertelsen, Jørgen, 1782—† $\frac{7}{2}$ 97 (af Brystsyge), 39 Aar. G. 1789 Sangerinden Catharine Møller, som $\frac{19}{8}$ 1797 ægtede Skuespiller Frydendahl.
17. Cramer, Peder, 1785—† $\frac{29}{7}$ 92, 34 Aar.
18. Tiemroth, Johan Henrik Christian, Østerriger eller Bøhmer. 1786—1835. Anden Koncertmester 1814, fung. fra 1809. † $\frac{14}{8}$ 1840 paa Petershaab, Fasanvejen bag Frederiksberg-have, hvor han boede efter Afskeden. G. 1. $\frac{31}{5}$ 1796 Sophie Holst († 1812) og 2. Marie Cathrine Foght († $\frac{6}{1}$ 1853).
19. Tuxen, Nicolai, Søn af Fløjtenisten. 1786—1807. † $\frac{21}{5}$ 1811 i Kjbhvn. i stor Fattigdom. Skilt fra sin Hustru, med hvem han havde flere Børn.
20. Schindler, Jørgen Casper, 1786—1810. † $\frac{14}{2}$ 1823, 66 Aar, i Næstved, hvor han havde tinget sig i Kost og Logis hos en Præsteenke. Dødsboet fallit.
21. Lorentz, Johan Heinrich, form. i Haderslev, 1786—1810, tillige Harpenist, derpaa udelukkende Harpenist til † $\frac{2}{12}$ 1818; 56 Aar. Organist ved Citadellets Kirke. G. Friderica Wilhelmine Lendrop (Lintrup).
22. Grønlund, Lars, f. i Norge, 1786—97. † $\frac{3}{6}$ 1815, 53 Aar, i Frederikshald, hvor han boede efter Afskeden. G. Juliane Augusta Bauer.
23. Aarhus, Christen Nielsen, o. 1786—† 91, 29 Aar (Adjuvant).
24. Hansen, David Christian, o. 1786—96 (Adjuvant). † 1799, 53 Aar. G. Fridericka Eleonora Grønvold.
25. Møller, Niels, 1786—92 (Adjuvant). 1792—† $\frac{17}{11}$ 1839. Hofdansemusikinspektør, tillige kaldet Repetitor. 79 Aar. G. 1. Anna Christine Bager († 1798). 2. Dorthea Sophie Mørk († 1845).
26. Grønfeldt, Peter, 1792—† $\frac{31}{8}$ 1824, 59 Aar. Danseskolar og Figurant ved Balletten 1777. Anden Repetitor 1786. G. Charlotte Amalie Seyfert.

27. Th r æ n, Johan Peter, 1792—1824. † $14/8$ 1830, 65 Aar. G. 1. Henriette Wessely. 2. Elisabeth Marie Cathrine Høgstrøm.
28. L u p l a u, Wilhelm, 1792—† $13/12$ 1809, 35 Aar. Ugift.
29. S c h a l l, Andreas, døbt $13/4$ 1772; 1792—† $29/11$ 1810. G. $16/12$ 1795 Danserinde Anne Margrethe Sloyter (Sep. og Skilsmisse).
30. J e n s e n, Johan Christian, 1792—96 (Adjuvant, ogsaa Paukist). Stadsmusikant i Slagelse 1796—† 1801. G. Ane Kirstine Jacobsen.
31. G r o t h, Friederich Christian, 1793—95. Stadsmusikant i Christiania. Kaldtes af Kapelchefen en „lærd“ Musiker.
32. H a r t m a n n, August Wilhelm, f. $6/11$ 1775 i Kjbhvn., Søn af Nr. 1, 1796—1817. Organist, senere Kantor og Klokke ved Garnisonskirken. † $15/11$ 1850. G. $2/11$ 1803 Christiane Petrea Friderica Wittendorf.
33. R a u c h, Johan Frederik, Søn af Albert R. („Bratschister“ Nr. 7), 1797—† $11/1$ 1853. G. Ida Elisabeth Omoth.
34. C a r l s e n, Hans Frederik, 1802—47. † $27/1$ 56, 80 Aar.
35. D u P u y, Jean Baptiste Edouard Louis Camille, f. o. 1770 i Corcelles ved Neufchatelsøen; 1802—9 anden Koncertmester. † $3/4$ 1822 som Kapelmester i Stockholm. G. Anna Louise Frederikke Müller.
36. F u n c k, Peter Ferdinand, f. 1788; 1803—33; 1833—49 Koncertmester. 1810—42 Balletrepetitor. † $7/1$ 1859. G. Ernestine Diederichsen.
37. M a t h i e s e n, Friederich Ludvig, 1806— $9/8$ 1815, 32 Aar. Ugift.
38. D a m, Mads Gregers, f. $2/4$ 1791 i Svendborg, 1809—10 (Elev). † 1863 i Berlin.
39. B j e r r e g a a r d, Christian Theodor, f. $29/12$ 1786, 1810—68. † $3/6$ 72. R. af D. G. Betzy Boalth.
40. G u l d b r a n d s e n, Hans Wilhelm, f. $29/6$ 1789, 1810—52, † $27/10$ 54. G. Else Marie Topp.
41. S i m o n s e n, Friedrich Wilhelm, 1810—34. † $28/11$ 71, 80 Aar. Overkrigskommissær. G. Caroline Frederikke Hagen.
42. K i h l, Georg Herman, 1811—† $19/12$ 20. Ugift.
43. W e x s c h a l l, Friedrich Torkildsen, f. $9/4$ 1798 i Kjbhvn.; 1812—† $25/10$ 45. Repetitor 1824—42. Titulær Koncertmester. G. 1. Skuespillerinde Anna Helene Dorothea Brenøe (senere Fru Nielsen). 2. Caroline Dam.
44. S a h l g r e e n, Lars, — fejlagtig er han i Kapelprotokollerne

- og Hof- og Statskalenderen altid kaldet Carl F. —, f. $\frac{7}{5}$ 1796, 1815—63. † $\frac{1}{12}$ 67. G. Emma Davidsen.
45. Møhr, Carl Ferdinand, f. i Kjøbenhavn, 1817—† $\frac{8}{12}$ 27 i Kassel. 31 Aar. G. Emilie Klingenberg.
46. Møhr, Johan Ludvig, f. $\frac{29}{12}$ 1800 i Kjøbenhavn., 1821—79, † $\frac{22}{7}$ 84. R. af D. G. Caroline Olivia Busch.
47. Frøhlich, Johannes Frederik, f. $\frac{21}{8}$ 1806 i Kjøbenhavn., 1821—27. Korsyngemester 1827—36. Koncertmester 1836—44. † $\frac{21}{5}$ 60. Ugift.
48. Koch, Hans Henrik, 1824—† $\frac{8}{7}$ 61, 56 Aar. Ugift.
49. Hansen, Jens Peter, f. $\frac{24}{12}$ 1804, 1824—77. † $\frac{12}{6}$ 81. R. af D. G. Laura Bønsøe.
50. Madsen, Peter, 1824—† $\frac{18}{5}$ 38, 31 Aar. G. Elisabeth Høiriis.
51. Paulli, Simon Holger, f. $\frac{22}{2}$ 1810 i Kjøbenhavn., 1828—49. Koncertmester 1849—63. Repetitor 1842—63. Kapelmester 1863—83. † $\frac{23}{12}$ 91. Professor. K. af D. G. Nielsine Albertha Schouw.
52. Meyer, Rudolph, 1828—† $\frac{16}{9}$ 55, 47 Aar. G. Rosa Wallich.
53. Schall, Julius Claudius, 1828—† $\frac{4}{11}$ 34, 24 Aar. Ugift.
54. Sveistrup, Edvard Ludolph August, f. $\frac{26}{5}$ 1812, 1834—92, † $\frac{2}{12}$ 97. R. af D. G. Ida Emilie Hansen.
55. Rauch, Julius Wilhelm Emil, Søn af Nr. 33, 1835—84, † $\frac{17}{4}$ 88. G. Charlotte Rohde.
56. Schram, Johannes Frederik (Frits) Bernhard, f. $\frac{23}{5}$ 1818 i Kjøbenhavn., 1838—70, † $\frac{27}{3}$ 87. G. Ida Juliane Holm.
57. Helsted, Edvard Mads Ebbe, f. $\frac{8}{12}$ 1816 i Kjøbenhavn., 1838—61, Koncertmester 1863—69. † $\frac{1}{3}$ 1900 i Fredensborg. Professor R. af D. G. Elinore Augusta Louise Seydel.
58. Semler, Julius, f. 1822 i Itzehoe, Søn af Stadsmusikanten dersteds, 1846—† $\frac{23}{5}$ 56 paa St. Hans Hospital. Sindssyg 1854, kom sig, men fik Tilbæfald.
59. Benthien, Carl Theodor, f. $\frac{12}{9}$ 1819 i Kjøbenhavn., 1848— $\frac{20}{6}$ 84. † $\frac{5}{10}$ 92. G. Maria Ida Josepha Theresia Glæser (Datter af Kapelmesteren).

Bratschister.

1. Palschau, Peter Jacob, f. i Tyskland, 1761—86, † $\frac{14}{12}$ 1793, 85 Aar. Efter 1771, da han „afgik og bortrejste“, sees han rigtignok ikke mere paa Kapellisterne, men han afskedigedes med fuld Pension 1786. G. Ursuline Lenau.

2. **B e c h s t e d t**, Detlev, f. 1720 i Kjbhvn., 1761—83. † $\frac{5}{2}$ 1791. Organist ved Vor Frelseres Kirke 1762. G. 1. Mme Elisabeth Margarethe Ramshart 2. Susanne Hendrikke Pauline née Potdevint.
3. **H ø n i c k a**, August, 1770—71.
4. **V i e t h**, Johan Conrad, 1772—† 74, 43 Aar. Hoboist (Klarinet). G. Anne Kirstine Bentzen.
5. **F r i i s**, Lars Madsen, f. i Omegnen af Christiansfeld, 1774—1810, indtil 1786 Violonist. Spillede 1770 i Komedieorkestret. † 1823 i Kolding. G. Kathrine Marie Whiig.
6. **R o s e**, Hans Henrik, f. i Helsingborg 1775—† $\frac{12}{11}$ 97 (Adjuvant; ogsaa Fløjtenist). 59 Aar.
7. **R a u c h**, Albert (Albrecht), f. i Neustadt an der Waldnach i Sachsen, 1775—97 (Adjuvant; ogsaa Klarinettist). Hoboist ved Fødg. 1773. Katholik. Stadsmusikant i Odense 1797—† 1811. G. Christine Elisabeth Löschant.
8. **S c h a l t z**, Jacob, 1784—† $\frac{5}{4}$ 98. Musikantsvend. Cl. Schalls Lærer paa Violin. En kort Tid „Elev ved Accompanementet“. G. Marie Lorentzen.
9. **S c h l i c k**, Christian Traugott, 1785—1805. † $\frac{26}{8}$ 1808, 55 Aar. Klarinettist i Stockholms Kapel 1780—85. G. Arine Hendriette.
10. **L u n d**, Andreas, 1786—† $\frac{4}{2}$ 1802, 48 Aar. G. Ellen Margrethe Laurberg.
11. **S c h i ø r r i n g**, Johannes, Søn af Niels S., 1798—† $\frac{17}{7}$ 1805, 28 Aar.
12. **P e d e r s e n**, Frederik Wulff Carl, 1801—15. Organist og Musiklærer ved Sorø Akademi. † $\frac{7}{11}$ 1854, 75 Aar. G. Benedicte Sabine Borch.
13. **G e h r t z**, Poul Peter, 1802—† 1816.
14. **F ø g h t**, Magnus, Søn af Guldsmed F. i Kjbhvn., 1803—† $\frac{17}{7}$ 30, 46 Aar. G. S. Møller.
15. **H e i s s**, 1810—11 (Elev). Stadsmusikant i Aalborg.
16. **J a c o b i**, Michael Frederik, 1811—† $\frac{18}{1}$ 47.
17. **B l i n c k**, Johan Frederik, 1813— $\frac{1}{1}$ 48. † $\frac{24}{1}$ 84, 90 Aar. Ugift.
18. **B r e d a l**, Ivar Frederik, f. $\frac{17}{6}$ 1800 i Kjbhvn., 1817—35, Koncertmester 1835—49. Korsyngemester 1849—63. † $\frac{25}{3}$ 64. G. 1. Elisabeth Andersen. 2. Mette Cathrine Thaning.
19. **P a u l**, Joseph, se Valdhornister Nr. 14.
20. **S i m o n s e n**, Hans Sophus, f. $\frac{25}{12}$ 1810 i Svendborg, 1834—52. † $\frac{11}{2}$ 57 i Svendborg. G. 1. Sangerinden Cathrine Elisabeth Ryslænder. 2. Mine Graae.

21. Møller, Peter Henrik Nielsen, f. $25/12$ 1810 i Kjøbenhavn., Søn af Niels M. („Violinister“ Nr. 25), 1835—85. † $4/12$ 93. G. Adolphine Caroline.
22. Holm, Wilhelm Christian, f. $28/9$ 1820, Søn af Opsigtsbetjent i Politiets Tjeneste P. F. Holm, 1848—† $15/10$ 86, Repetitor. G. Adolphine Mariane Theodora Augusta v. Westen.
23. Cortzen, Ludvig Hans Peter, f. $24/6$ 1818, 1848—† $13/5$ 77. Ugift.

Violoncellister.

1. Morel, Laurens, f. 1721 i Clermont i Auvergne, 1762—86. † $7/6$ 1791. G. Maria Juliane Antoinette Berthram.
2. Degen, Johan Philip, f. 1737 i Wolfenbüttel, 1770—† $22/1$ 1789. G. Henriette Regine Schultz.
3. Brandt, Søren, f. i Kjøbenhavn., 1775—88 (med Undtagelse af et Par Aar Adjuvant; ogsaa Oboist) Stadsmusikant i Odense. † 1797.
4. Morel d. Y., Laurens, f. i Kjøbenhavn., Søn af Nr. 1, 1781—1802. † $24/10$ 1803 i Nysted. G. Anna Kierstine Fæderholt.
5. Schall, Peder, døbt $30/12$ 1762 i Kjøbenhavn., 1786—† $1/2$ 1820. Ugift.
6. Schicht, Gottlob, se Fagottister Nr. 6.
7. De Hoon, Abraham, 1797—† $12/2$ 1805, $35\frac{1}{2}$ Aar. G. Sigrild Olsdatter.
8. Førster, Johan Bartholomæus, 1796—97 (Elev). Stadsmusikant i Kallundborg. † 1818.
9. Funck, Frederik Christian, f. $30/8$ 1783 i Kjøbenhavn., 1799—1857, † $2/12$ 1866. R. af D. G. Thomine Bøhling.
10. Lassen, Hans, 1805—† $20/1$ 27. G. Sara Dorteia Hunderup.
11. Frøhlich, Joseph, se Fløjtenister.
12. Ulrichsen, Samuel, 1820— $1/1$ 48. † $10/9$ 48. G. 1. Hanne Wilstrup. 2. Louise.
13. Kuhlau, Søren Kierulf, f. 1799 i Aalborg, 1820—† $20/3$ 64. G. Anne Marie Gaarn.
14. Fürste, Carl Theodor, f. $10/7$ 1807 i Kjøbenhavn., 1827—41, † $13/4$ 84. G. Juliane Frederikke Rongsted.
15. Gehrmann, Georg Andreas, f. $5/10$ 1806 i Kjøbenhavn., 1823—25 (Elev). Ansat i det svenske Hofkapel 1827—38 og 1849—51 1867 Lærer ved Stockholms Konservatorium. † $2/5$ 76 i Stockholm.
16. Hansen, Carl August, f. $17/8$ 1810 i Slagelse, 1834—35 (Elev).

- Organist ved Domkirken i Ribe og Stadsmusikant. † $^{20}/_{12}$ 74 i Ribe. G. Louise Magrethe.
17. Rauch, Ferdinand Peter Theodor, f. $^{28}/_{3}$ 1817 i Kjbhvn., Søn af Johan Fr. R. („Violinister“ Nr. 33), 1835—† $^{8}/_{6}$ 71. G. Julie.
18. Sahlgreen, August Julius, f. $^{26}/_{2}$ 1828 i Kjbhvn., Søn af Lars S. („Violinister“ Nr. 44), 1848—† $^{1}/_{7}$ 56.

Kontrabassister.

1. Schreiber, Gottfried, f. i Sachsen, 1770—† $^{10}/_{12}$ 1788. G. Marie Elisabeth.
2. Schreiber, August, f. i Sachsen, 1770—96. † $^{10}/_{5}$ 1802. Ugift.
3. Sedlaczek, Jacob, f. i Prag, 1787—1813, † 1824, 77 Aar. Valdhornist 1785—87. Kath. G. Catharine Caroline Rørtang.
4. Keyper, Franz Leopold Anton Joseph, f. i Neurode i Grevskabet Glatz i Schlesien, 1788—† $^{7}/_{6}$ 1815. Katholik. G. Jacobine Christiane Elisabeth Sørensen.
5. Barchager, Jens, 1773—† 1803 (Adjuvant).
6. Haskerl, Johan Wilhelm, f. i Erfurt, 1795—1826, † $^{18}/_{9}$ 33. Leverandør af Strengte til Kapellet. G. Rebecca Amundsen.
7. Johansen, Hans Lorents, 1810—24, † $^{6}/_{6}$ 26. Organist ved Trinitatis Kirke. G. Marie Christine Lund.
8. Brandt, Rasmus, 1816. Musiklærer paa Herlufsholm. † $^{30}/_{5}$ 77, 95 Aar.
9. Gylche, Johannes Peter, 1818—† 28. G. Louise Schwartz.
10. Noack, Johan David Emanuel, f. i Dresden, 1821—† $^{23}/_{3}$ 43, 43 Aar. Tidl. Hoboist. G. Hedwig Drewes.
11. Kirchheiner, Søren Christian, 1824—† $^{22}/_{7}$ 42. G. Ida Schrøder.
12. Weyle, Ludvig Ferdinand, f. $^{10}/_{8}$ 1803, 1826—† $^{3}/_{11}$ 65. G. Dorothea Margrethe Corfitzen.
13. Rung, Henrik, f. $^{31}/_{3}$ 1807 i Kjbhvn, 1828—41. Første Syngemester $^{31}/_{3}$ 42. † $^{12}/_{12}$ 71. G. Sangerinden Pauline Charlotte Frederikke Lichtenstein.
14. Møller, Eduard Berendt, f. i Kjbhvn, Søn af Niels M. („Violinister“ Nr. 25), 1835—84, † $^{31}/_{10}$ 86, 79 Aar. Ugift.
15. Blauhut, Johan Julius, f. 1820 i Kjbhvn, Søn af Sachseren, Hoboist Franz B., 1843—† $^{5}/_{12}$ 76. Tidl. Hoboist. G. Mathilde Holm.
16. Sommer, Peter, f. 1809 i Glückstadt, 1843—† $^{1}/_{11}$ 74. Tidl. Hoboist. G. Anna Schymann.

Oboister.

1. J a c o b s e n, Hans Hinrich, 1762—86. Hofdansemusikinspektør 1771—92. Stadsmusikant i Kjbhvn 1792—† 95. G. Catharina Sophie Krie.
2. T a u e r, Johan Gottfried, f. i Bitterfeld i Sachsen, 1769—† $30/9$, 1781 i Fredensborg, 59 Aar. Kammermusicus ved det Plønske Hof 1758. G. Maria Elisabeth Janssen, Datter af Førster J. i Pløn.
3. R a u c h, Joseph, se Klarinettister Nr. 1.
4. B a r t h, Christian Samuel, f. 1735 i Glauchau i Sachsen, 1786—97, † $8/7$ 1809. G. Anna Marie Wilhelmine Bisdorff.
5. K u r z w e i l, Ignatius, f. i Prag, o. 1788—90 (Adjuvant) Katholik. Hoboist. Musicus i Altona.
6. B a r t h, Friedrich Philip Carl August, f. 1775 i Kassel, Søn af Nr. 4, 1789—† $22/12$ 1804. G. Anne Cathrine Meyer.
7. N y e b o r g, Christian, 1792—† 1827. Ugift.
8. B a r t h, Christian Frederik, f. $24/2$ 1787 i Kjbhvn, Søn af Nr. 4, 1802—41, † $17/7$ 61 i Middelfart. Ugift.
9. B r a u n, Carl Anton Philip, f. $26/12$ 1788 i Ludwigslust, 1807—15. † $11/6$ 35 i Stockholm.
10. K ø p p e n, Johan Frederik, f. 1791 i Liegnitz i Schlesien, 1809—41. Afsk. 1826 for Øjensvaghed og gjenindsat. † $16/9$ 64. G. Helene Hansen.
11. K e c k, Philip Ludvig, f. i Hannover, 1816—45. † $17/1$ 48. Tidl. Hoboist. G. Marie Drewes.
12. K r æ t z m e r, Christian Frederik, 1826—19, † $22/7$ 53. Organist ved Citadellets Kirke. G. 1. Danserinde Andrea Marie Møller (Skilsm.). 2. Sangerinde Caroline Marie Keck.
13. K e c k, Conrad Ludvig, Søn af Nr. 11, 1842—43. Afsked uden Pension og landsforvist ifølge kgl. Resolution. Havde ved en Hofconcert tilvendt sig Jenny Linds Juveler, som han Dagen efter anonymt tilbagesendte; Seglet røbede ham.
14. N i e l s e n, Carl Jens Nicolai, f. $6/4$ 1825, 1844—67, † $31/8$ 90. G. Georgine Heinricy.
15. S c h i e m a n n, Christian Ludvig Adolph, f. $10/11$ 1824 i Kjbhvn, 1845—95. R. af D. Dmd. G. 1. Kgl. Skuespillerinde Louise Augusta Petersen. 2. Christiane Nielsen.

Fagottister.

1. D u w e, Peter, f. i Angel 1770—74. † $24/8$ 1784 i Flensborg. Laka; ved det Plønske Hof 1747, Taffeldækker 1757.

2. Sell, Tobias Meyer, 1770—86. † i Holsten. Lakaj ved det Plønske Hof 1755.
3. Schnabel, Johan Henrik, f. Decbr. 1741 i Kjøbenhavn, 1775—86, † $^{10}/_3$ 1799. Instrumentmager. Leverandør af Strenge til Kapellet. Tidl. Hoboist. G. Margrethe Maria Elisabeth Pripén.
4. Braune, Adam Heinrich, f. o. 1747 i Thüringen, 1786—96, † $^{21}/_9$ 1813 i Kjøbenhavn.
5. Kainka, Thomas, f. i Nettalitz i Bøhmen, 1786—1818, † $^{26}/_{12}$ 1819, 72 Aar. Katholik. Tidl. Hoboist. G. 1. Josepha Bock. 2. Dorothea Elisabeth Køller.
6. Schicht, Gottlob, f. 1758 i Reichenau ved Zittau i Sachsen, 1786—1816. Adjuvant som Hoboist ved Fodgarden 1786—89, derpaa som Hofviolon Violoncellist i det egentlige Kapel og Fagottist i „Orkestret“, efter nogle Aars Forløb udelukkende Fagottist. † $^{22}/_1$ 1821 i Kjøbenhavn. Lutheraner. Ugift. Ansat i det svenske Hofkapel 1785—86.
7. Meinert, Johan Gottlieb, f. i Roswein i Sachsen, 1786—91 (Adjuvant).
8. Sikora, Simon, f. i Prag, 1790—. (Adjuvant, Hoboist). † 1824, 71 Aar. Kath.
9. Donath, Carl Gottfried, f. i Sachsen, Søstersøn af Nr. 6, 1795—† $^{16}/_1$ 1806. G. Susanna Marie Lund.
10. Kost, Carl Gottfried, f. 1775 i Sachsen (Meissen), 1807—41, † $^{26}/_{12}$ 44. Tidl. Hoboist. Ugift.
11. Keyper, Franz Jacob August, f. i Kjøbenhavn, Søn af Kontrabassisten Nr. 4, 1809—† $^2/_9$ 59, 66 Aar. Krigsraad. Organist ved Helliggeistes Kirke. G. Elise Ewald.
12. Sikora, Johannes, f. 1785 i Kjøbenhavn, Søn af Nr. 8, 1817—48, † $^{10}/_3$ 49. G. Frederikke Tellesen.
13. Lanzky, Johan Traugott, f. 1798 i Sorau i Sachsen, 1818—† $^{18}/_8$ 58. Tidl. Hoboist. G. Caroline Vilhelmine Gerlach.
14. Zethoven, Knud Ladolf, f. $^{5}/_2$ 1815, 1848—† $^7/_9$ 72. G. Dorothea Sonnesen.

Fløjtenister.

1. Zielche, Hans Hinrich, f. i Pløn, døbt $^{22}/_2$ 1741, 1770—96, † $^{13}/_6$ 1802 paa Frederiks Hospital. Hof- og Slotsorganist. G. Sangerinden Clara Elisabetta Maria Franzisca Almerigi.
2. Tuxen, Johan Peter, f. i Flensborg, 1770—† $^{22}/_9$ 1818, 87 Aar. Tidl. Hoboist.

3. Rose, Hans Henrik, se Bratschister Nr. 6.
4. Skala, Joannes, f. i Potschtech i Bøhmen, 1786—97 (Adjutant, Hoboist). † $27/5$ 1816 som Lem paa St. Hans Hospital. Kath.
5. Wachtelbrenner, Philip, se Klarinettister Nr. 3.
6. Seydler, Philip, 1794—1816, † $29/11$ 1819 i Pesth. G. Johanne Augusta Marie Tiemroth.
7. Nyeberg, Peter Friedrich, 1796—† $28/12$ 1806, 38 Aar. G. Caroline Petronelle Berggreen.
8. Béatrix, Jean Baptiste, 1798—99.
9. Bruun, Peter Christian, f. $29/9$ 1784 i Kjbhvn., 1799—1836, † $26/10$ 1852. G. Christiane Lange.
10. Kittler, Gottlob Friedrich, f. 1780 i Sachsen, 1807—19. Anden Syngemester 1817—† $30/5$ 1819. Luth. Tidl. Hoboist. G. Marianna Antonetta Frøhlich.
11. Frøhlich, Bernardus Josephus Lionhardus Dominicus Stephanus, f. $20/8$ 1796 i Kjbhvn., 1816—† $28/2$ 40; 1818—20 Violoncellist. Kath. Tidl. Hoboist. G. Marie Dorothea Helsted.
12. Petersen, Niels, f. 1801 i Kjbhvn., 1818—† $10/12$ 51. G. Anne Sophie Frederikke Nissen.
13. Milde, Johan Christopher Daniel, f. 1788 i Kjbhvn., 1819—37, † $1/6$ 64. Tidl. Hoboist. G. Elisabeth Jensen.
14. Thorsen, Niels C., 1819—20. Afgik, fordi han i en Sygdom ganske mistede Hørelsen paa det ene Øre. Blev Instrumentmager, forfærdigede især Fløjter af forbedret Konstruktion, endog med 14 Klapper.
15. Thræn, Carl Julius, f. $13/1$ 1804 i Kjbhvn., Søn af Johan Peter T. („Violinister“ Nr. 27), 1828—69, † $13/9$ 90. G. Vilhelmine Marie Meyer.
16. Helsted, Carl Adolph, f. $4/1$ 1818 i Kjbhvn., 1837—70. Koncertmester 1870—84. Syngemester 1871. † $7/6$ 1904. Professor. R. af D. G. Francisca Marie Christiane Hagen.
17. Petersen, Jørgen Carl Marius, f. $24/8$ 1827 i Kjbhvn., Søn af No. 12, 1842—98, † $7/10$ 99. R. af D. Ugift.

Valdhornister.

1. Gruner, Johan Gottfried, f. 1730 i Vogtland i Sachsen, 1770—86; ikke ansat 1771—72. Boede efter Afskeden i Haderslev, hvor han endnu levede 1816, 86 Aar gl.

2. Falck, Johan Gottfried, f. i Vogtland i Sachsen, 1770—†¹⁴/₈ 79 i Fredensborg. Ikke ansat 1771—72.
3. Wenzel, Philip, 1771—72.
4. Seewald, Franz, 1771—72.
5. Hahn, Adam Dominick, f. i Mähren, 1779—86. † 1818 i Haderslev.
6. Sedlaczek, Jacob, se Kontrabassister No. 3.
7. Reinert, Franz, 1785—87.
8. Sedlaczek, Procopius, f. i Prag, 1786—† 1816 (Adjuvant, Hoboist). Kath.
9. Fuhrmann, Carl Wolfgang, f. 1763 i Schlesien, 1788—†²⁸/₂ 1802. Adjuvant noget tidligere som Hoboist i Fodg. fra o. 1785. G. Anna Hansen.
10. Zrza, Franz Anton Xaverius, f. i Mähren 1788—95. Adjuvant som No. 9. †²⁹/₃ 1843 i Kjbhvn., 82 Aar. Kath. G. Danserinde Rosalie Stuart.
11. Riedel, Valentin, f. i Prag, 1786—†¹⁸/₁₀ 1803 (de første 10 Aar Adjuvant, som Hoboist). G. Elisabeth Marie Speer.
12. Gruner, Friedrich Christian, f. 1777 i Kjbhvn., Søn af No. 1, 1797—41. †¹⁴/₂ 48. Organist ved Vor Frelzers Kirke 1822. G. Florentine Cathrine Appelberg.
13. Glandenberg, Carl Henrik, 1800—17. †⁴/₁ 38, 68 Aar. G. Anna Elisabeth (Skilsmisse).
14. Paul, Joseph, 1800—26, 1826—†²⁹/₁₂ 36 Bratschist. 70 Aar. Kath.
15. Andersen, Johan Carl Friedrich, f. 1788 i Rendsborg, 1813—¹/₁ 48, †²⁵/₁₂ 53. Ugift. Tidl. Hoboist.
16. Andersen, Casper Heinrich Bernhard, f. i Rendsborg, 1813—†⁵/₉ 32 paa Sindssygeanstalten ved Slesvig, 41 Aar. Tidl. Hoboist. G. Skuespillerinde Birgitte Elisabeth Olsen.
17. Drewes, Frederik Christian, f. ⁶/₁₀ 1805 i Kjbhvn., 1826—70, †²⁸/₈ 79. Tidl. Hoboist. G. Marie Bernhardine Margrethe Lindgreen.
18. Dipò, François Theodor, 1832—64. †²⁴/₁₀ 65. G. Anna Christiane Petersen.
19. Jæhnigen, Carl Frederik, f. i Kjbhvn., 1832—40 (Elev eller Assisterende). Kantor. †²⁴/₇ 87.
20. Andersen, Alexander Eugenius, f. 1824 i Kjbhvn., Søn af No. 16, 1842—53. †¹⁷/₄ 54 i New York.
21. Schneider, Wilhelm Carl Bernhard, f. ¹⁰/₃ 1826, 1847—77, †³/₉ 88. G. Marie Hansen.

Klarinettister.

1. R a u c h, Joseph, f. 1747 i Freim i Baiern, 1775—82 Adjuvant, 1782—91 Oboist, 1791—1805 Klarinettist. Indkaldt fra Wien 1772 til Fodg. Kath. G. Anna Friderika Horne.
2. R a u c h, Albert, se Bratschister No. 7.
3. W a c h t e l b r e n n e r, Philip, f. i Wien, 1792—1826, tidl. som Hoboist i Fodg. Adjuvant, navnlig Fløjtenist. Kath. †^{10/5} 32, 75 Aar. G. Anna Bentzen.
4. W a n n i e r z o w s k y, Vincents, f. i Omegnen af Prag, 1797—Marts 1802. †^{22/6} 1802 af Brystsyege, 33 Aar. Tidl. Hoboist. G. Maricke Hübner.
5. F ü s s e l, Carl Gottlob, f. 1778 i Sachsen, 1802—30. Tidl. Hoboist. Stadsmusikant i Kjbhvn. 1830—†^{23/7} 60. G. 1. Marie Kirstine Christiansen. 2. Marie Magdalene Schwartzlose.
6. K r a g, Jens, 1803—41, †^{7/3} 42. G. Cæcilie Sørensen.
7. P e t e r s e n, Peter Christian, f. 1785 paa Fyen, Odense Amt, 1813—†^{3/11} 24. Afsk. 1815—16. Hob. ved Fodg. 1802, ved Kongens Regiment 1808. G. Ellen Marie Hansen (Skilsmisse) Forlovet med Diderica Claudine Knudsen, Moder til hans tre Børn; hun fik efter hans Død kongelig Tilalelse til at bære hans Navn og ansees for hans Enke.
8. B r a u n s t e i n, Johan Nicolai, f. i Kjbhvn., 1824—†^{13/10} 36, 40 Aar. Tidl. Hoboist. G. Julie Wessel.
9. H ø r n b e c k, Theodor Julius, 1826—41, †^{13/2} 57, 52 Aar. G. Mette Petrine Lütken.
10. P e t e r s e n, Peter Christian Crusell, f. 1815, Søn af No. 7, 1829—30 (Elev), † 1830.
11. P e t e r s e n, Christopher Knudsen Mozart, f. ^{4/5} 1817, Søn af Nr. 7, 1832—†^{26/2} 74. G. Agnete Marie, †^{19/5} 43.
12. L a s s e n, Laurentius, 1837—45. Stadsmusikant i Randers. Organist og Kantor ved St. Mortens Kirke dersteds. Kammerraad. †^{8/3} 1891 i Randers. G. Augusta Lorch.
13. N o a c k, David Wilhelm, form. f. i Kjbhvn., Søn af Johan N. (Kontrabassister No. 10), 1837—†^{7/8} 74.
14. F u c h s, Johan Frederik, form. f. i Kjbhvn., 1845—†^{23/11} 47, 26 Aar. Tidl. Hoboist. Ugift.
15. S t o c k m a r r, Johan Carl Ludvig, f. ^{11/10} 1823 i Kjbhvn., 1848—86, †^{11/10} 95. G. Hansine Juliane Marie Hjelm.

Harpenister.

1. K i r c h h o f f, Johan Andreas, f. 1722 i Weissenfeldt i Sachsen, 1772—86. Kgl. Kammermusicus 1760—†^{24/2} 99. G. 1.

- Johanne Charlotte Richer. 2. Else Margrethe Magdalene Gähler.
2. L o r e n t z, Johan Heinrich, se Violinister No. 21.
  3. J u n c k, Frantz Dominik, 1804—† $^{29}/_1$ 18. Fungerede væsentlig kun som Kammermusicus. G. Elisabeth Gude.
  4. L a m m i, Georg Frederik, 1813—† $^6/_12$ 24. G. ... Clasen (Skilsmisse).
  5. C a r l s e n, Wilhelm Edvard, f. $^4/_10$ 1810 i Kjbhvn., Søn af Hans C. („Violinister“ No. 34), 1825—86, † $^{14}/_4$ 87. R. af D. G. 1. Ane Sophie Fjeldsøe; 2. Martha Christiane Petersen.

Akkompagnatører.

1. S c h i ø r r i n g, Niels, 1773—75, † $^6/_2$ 1798 som kgl. Kammermusicus. G. Mette Marie Rose.
2. K i e t z, Gottfried, f. i Tyskland, 1775—81, † $^6/_5$ 1800, 67 Aar. Organist ved Citadelskirken. G. Maren Hougaard.
3. W e r n i c k e, Israel Gottlieb, f. $^2/_2$ 1755 i Bergen, 1781—86, tillige Kapelmester. † $^3/_3$ 1836 i Jordrup, Andst Herred, Ribe Amt. G. Charlotte Louise Marburg.
4. G j e r l ø w, Peter, 1786. † $^{27}/_{11}$ s. A., 22 Aar.
5. P r e i s l e r, Joachim Daniel, 1787—92, anden Akkompagnatør. Kgl. Skuespiller.
6. Z i n c k, Hardenack Otto Conrad, f. $^2/_7$ 1746 i Husum i Slesvig, 1787—1817, første Akkompagnatør. † $^{15}/_2$ 32. G. Susanne Elisabeth Pontet.
7. Z i n c k, Johan Wilhelm Ludvig, f. $^{21}/_{11}$ 1776 i Hamborg, Søn af No. 6, 1798—1817 Elev ved Akkompagnementet, 1817—42 „Akkompagnatør“, da en Stilling af noget ubestemmelig Art. † $^{11}/_5$ 51. Syngemester. Professor. G. 1. Caroline Giese. 2. Augusta Laurine Meyer.

NAVNEREGISTER.

- Aarhus, Chr. N., 437.
 Abenstedt, H., 404.
 Ahlefeldt, Greve, 214. 217.
 Albers, O., Gehejmeregeringsraad, 420.
 Almerigi, Elisabetta, 132. 135. 148.
 Als, I., 104.
 Alter, J., 11. 14. 16. 19. 406.
 Amadei, J., 17. 406.
 Amalie, preussisk Prinsesse, 184.
 Amsfortius, Sangmester, 2. 3. 10.
 Andersen, Md., f. Olsen, 267.
 — Alex., 381. 446.
 — B., 262. 267. 270. 446.
 — Joh., 262. 267. 270. 381. 446.
 Andresen, Chr., Stadsmusikant, 427.
 Ansani, G., 130—2.
 Arnoldus de Fine, Organist, 2. 4. 9. 10.
 Artes, Spillemand, 56.
 Bach, Em., 178—9.
 — Seb., 77. 166.
 Badstuber, Kobbersmed, 412.
 Baggesen, J., 189. 196. 201—2. 231—2. 293.
 Balle, Student, 262.
 Bandini, B., 17. 406.
 Bang, Kammerraad, 341. 351.
 Banske, P., 18. 19. 21.
 Barchager, J., 235. 413. 442.
 Barnekow, Chr., Professor, 423, 431—2.
 Baroni, plønsk Koncertmester, 100.
 de la Barre, Mlle., 17. 19.
 Barroger, Ch., 32—4. 42. 407.
 Barth, Christian F., 253. 256. 269. 272—3. 277—81. 443.
 — C. S., 166—7 (Portr.). 168. 174. 190. 212. 250. 253. 270. 418. 443.
 — Ph., 190. 211—2. 228. 250. 253. 265. 270. 421. 443.
 — S. Chr., Oberst, 424.
 Bartholin, Byfoged, 236.
 Bartholomæus von Oesterreich, 405.
 Basse, Kantor, 60.
 Bay, Rud., Kammermusicus, 370. 428.
 Béatrix, J. B., 252. 445.
 Bech, Aastred, 53, 409.
 Bechstedt, D., 93. 97. 114. 123. 126. 440.
 — J. H., Stadsmusikant, 47. 67. 72. 396.
 Behn, J. H., 86. 412.
 Behr, Luthenist, 14. 406.
 Bellman, 132.
 Benthien, C., 359. 384. 388. 439.
 Bentzen, Chr., 436.
 Bentzon, M., Stadsmusikant, 235.
 Berg, Jfr.^{ne}, 87.
 — Andr., Stadsmusikant, 62. 70. 72. 96—7. 104.
 Berggreen, A. P., 431—2.
 Bergh, Legationsraad, 278.
 Bernardi, B., 44—6. 52—3. 74. 79. 408.
 Bernstorff, Louise, 227.
 Bertelsen, J., 150. 287. 418. 437.
 Bertouch, Lt.n., 415.

- Besson, G., 24. 32—3. 407.
 Bethune, 408.
 Betzien, Fabrikant, 233.
 Biehl, Jfr., 171.
 Birnbaum, Magister, 77.
 Bischoff, 416. 436.
 Bjelke, Hofmarskal, 150.
 Bjerregaard, C. T., 255. 323—4
 (Portr.). 424. 433. 438.
 Blauhut, I. I. F., 381. 442.
 Blinck, I. F., 440.
 Blücher, Overpræsident, 278.
 Boalth, Premierltm., 432.
 Bockemeyer, Kantor, 47.
 Bodio, fransk Musiker, 308.
 Boltum, Thomas, 8.
 Bonaglia, B., Bassist, 13. 406.
 Bonnemaïson, Mme., 309.
 Borchgrevinck, B., 9.
 — M., 9. 10. 12. 13.
 Bolzen, P. P., Organist, 60.
 Bouquet, P., 24. 32.
 Bournonville d. Æ., 298. 426.
 — Aug., 301. 339. 347. 352. 375.
 384. 426.
 Brachrogge, Sanger, 12.
 Brandt, Ænevold, Greve, 121—2. 125.
 127 (Portr.). 128. 132.
 — R., 324. 442.
 — S., 152. 208. 256. 441.
 Braun, Oboist, 183. 272.
 — C., 272. 274—5. 443.
 Braune, A. H., 165. 167. 174. 418. 444.
 Braunstein, C. O., Hoboist, 268.
 — J. N., 268. 289. 447.
 Brebus, H., Orgelmager, 405.
 Bredal, I. F., 321. 334—5 (Portr.).
 337. 343 (Portr.). 367. 374—5.
 399. 430. 440.
 — N. K., 88. 97—8. 130.
 Breitendich, F. C., 75. 82. 109. 120.
 123. 126. 411. 416.
 Brenøe, A., 268. 313—4.
 de Breteuil, L., 42. 408.
 Brun, Frederikke, 227.
 Bruun, N. T., 244.
 — P. C., 252—3. 261. 287—8.
 356—8. 445.
 — R., Kammerherre, 288.
 — Vognmand, 252.
 Bryan, G., 7.
 Buchholtz, F. C., 120. 123. 126. 413.
 416.
 Bull, Th., 7. 8. 405.
 Buntzen, Andr., 423. 432.
 — Camilla, 241. 432.
 Burmeister, T., 404.
 Butheuck, B., 23. 32.
 Bøgh, Sorenskriver, 305.
 Bøtger, Jfr., 98.
 Calier, J., Sanger, 32.
 Caroline Amalie, Dronning, 331.
 — Mathilde, Dronning, 109. 113.
 122.
 Carlsen, H. F., 249. 258. 438.
 — L. W. Th., 384. 388.
 — W. E., Harpenist, 290 (Portr.).
 291. 448.
 Casse, Urtekræmmer, 194.
 Catalani, Md., 280.
 Charlotte Frederikke, Prinsesse, 247.
 Chauveau, N., 32. 34. 42. 48.
 Chelli, G., 13.
 Cherubini, L., 310.
 Christian I, Kurfyrste, 8.
 — II, Konge, 1.
 — III, — 1 ff.
 — IV, — 10 ff.
 — V, — 31 ff.
 — VI, — 51. 74 ff.
 — VII, — 109. 112. 115.
 125.
 — VIII, — 296. 331. 365.
 371. 376. 393.
 Christiansen, Simon, Stadsmusikant,
 427.
 Christopher af Baiern, Konge, 1.
 Clement, Cl., 27. 32—4. 42. 407.
 Coccius (Koch), J., 17. 19. 406.
 Cochico, A. P., Sangmester, 2. 3. 404.
 Coffre, B., Maler, 431.
 Colnet, 33.
 Constantini, C. A., 412.
 Copy, Instrumentmager, 212.
 Cortzen, L. H. P., 327. 334. 359. 384.
 388. 441.
 — M., Godsforvalter, 327.
 Craatz, C., 53. 76. 411.
 Cracowit, Organist, 14. 16. 406.
 Cramer, C. F., Professor, 182—3. 196.
 — P., 98. 418. 437.

- Dahlén, Danser, 298.
 Dam, Caroline, 353.
 — M., 254—6. 324. 438.
 Damler, A., 7. 9.
 Darbes, A., 108. 120—1. 123—4. 126.
 154—8. 165. 200. 436.
 — I. Fr., 84. 86—7. 105. 412.
 Dau, P., 54.
 Degen, I. Ph., 147—8 (Portr.). 149.
 167. 418. 441.
 Deter, S., 7.
 Diener, O., 82. 89. 120. 123. 411. 416.
 Diessel, N., 75. 411.
 Dipo, F. Th., 359. 446.
 Ditlevsen, H., Musikant, 410.
 Donath, C. G., 250.
 Dorn, Musikdirektør i Riga, 375.
 Drewes, Fr. C., 359. 446.
 Juus, J. P., Notist, 421.
 Duwe, P., 99. 102. 123. 126. 150. 443.
- Ebel, D., 5. 6. 404.
 — H., 5.
 Eckersberg, Maler, 337. 432—3.
 Ehrlich, J., Valdhornist, 100. 102. 413.
 Eickstedt, General, 154. 158.
 Eisen, Syngesufør, 262.
 Erard, Fabrikant, 308—9.
 Erhart, Trommeter, 2.
 Ernst, Politimester, 58. 68.
 Estrup, H. F. S., Historiker, 307.
 Ewald, Joh., 105. 108. 110.
 Eyer, Th., 55. 413.
- Falck, I. G., 126. 149. 416. 446.
 Fallenius, 102.
 Fanden, Halvor, 39.
 Farinelli, G. B., 49. 409.
 Fastidissa, H., 6.
 Felix, H., 6. 405.
 Ferrini, Sanger, 132.
 Le Fevre, T., 42. 408.
 Fibiger, A., 41. 408.
 — Chr., 408.
 — G., 408.
 — I. F., Guitarmester, 42. 54. 75.
 — 408.
 — Jørgen, Stadsmusikant, 408.
 Filosoffot, russisk Minister, 131. 134.
 Fischer, C. F., 123. 149. 213. 415. 421.
 Fjeldsted, H., 413.
- Flintenberg, J. A., 413.
 Flügel, Charlotte, 180.
 — Wilhelmine, 180.
 Foght, M., 256. 321. 440.
 Fohlitz, I., 17.
 Foltmar, Chr. U., 90.
 — Christopher, 90.
 — I., 89—90. 414.
 Fontana, A., 13. 14. 16. 406.
 Franchi, F., 23. 26.
 Franck, H. Lorentzen, 41. 55. 408.
 Frandsen, F., 41. 53. 408.
 Frederik, Arveprins, 135.
 — I, Konge, 1.
 — II, — 4 ff.
 — III, — 16 ff. 61.
 — IV, — 40. 42. 47. 52.
 61—2. 431.
 — V, — 88—9. 94.
 — VI, — 160. 174. 213.
 344. 364.
 — d.Store, Konge af Preussen,
 89.
 Freithof, I. H., 81—2. 107—8. 111—2.
 411.
 Frensdorff, E., Antikvar og Autograf-
 handler, 418.
 Friis, L., 150. 158. 286. 418. 436. 440.
 Frost, E. C., Stadsmusikant, 268.
 394—5.
 Frøhlich, Anthonette Mariane, 268.
 — Joh. Fr., 268. 322. 334—5
 (Portr.). 337. 340. 341 (Portr.).
 342. 344. 346 ff. 367 (Portr.) ff.
 374—5. 377. 399. 427. 439.
 — Jos., 262. 441. 445.
 Fuchs, Fr., 385. 387. 447.
 Fuhrmann, C. W., 190. 251. 266. 270.
 283. 446.
 Funck, Fr., 239. 262. 302. 309. 328.
 334—5 (Portr.). 337. 353—4
 (Portr.). 373. 399—400. 441.
 — P., 239. 248. 294. 302. 306—7.
 310. 313. 328. 333—4. 339—40.
 343 ff. 362—4. 367. 369. 374—5.
 381. 399—400. 438.
 Fürste, C. Th., 354. 372. 441.
 Füssel, G. G., 267. 270—1. 395 ff. 447.
 Førster, Klaverlærer, 292.
 — I. B., Stadsmusikant, 236. 441.
 — K., 16—24. 28.

- Gade, N. W., 326. 334. 337. 355.
359—60. 379. 383 (Portr.). 384. 428.
- Gaggiotti, P., 84. 86.
- Galeotti, Balletmester, 140. 144.
298—9.
- Gantzel, Chr., 17. 19. 21. 31—2. 406—7.
— Joh., Slotskantor, 407. 409.
- Garat, fransk Sanger, 309.
- Gehrmann, G. A., 360. 441.
- Gehrtz, P. P., 285—6. 440.
- Geist, Chr., 26.
- Gerstenberg, H. W., Digter, 181. 418.
- Gertner, I. V., Maler, 433.
- Gjedde, Kammerherre, 161. 209
(Portr.) ff. 415. 421.
- Gjelstrup, Skuespiller, 418.
- Gjerløw, P., 448.
- Glad, Jfr.^{ne}, 98.
- Glandenberg, C. H., 266—7. 270. 446.
- Glandorff, Fløjtenist, 416.
- Gluck, C., 85. 87. 308. 330.
- Glæser, Fr. J., 375—6 (Portr.) ff. 381 ff.
385—6. 389 ff. 398. 439.
- Gottschalcksen, A., Kalkant, 19.
- Gottwaldt, H., 83—4. 120. 123. 126.
413. 416.
— Joh. A., 413.
— M. C., 41. 83. 408.
- Gouffreville, N., 24. 32.
- le Grand, I., 406.
- Grassi, A., Sanger, 132.
- Gravelle, P., 24. 32.
- Grodtschilling, Frk., 171. 186—7.
- Groth, F. C., 438.
- Grose, Organist, 203.
- Gruner d. Æ., 126. 149. 416. 445.
— d. Y., 250. 258. 266. 446.
- Grønfeldt, P., 258. 313. 437.
- Grønlund, L., 168. 423. 437.
- Guldberg, Gehejmekabinetssekretær,
136. 139.
- Guldbrand, Livlæge, 161.
- Guldbrandsen, H. W., 255. 424. 438.
- Gustav III, svensk Konge, 162. 171.
- Gylche, I. P., 262. 442.
- Günther, Apotheker, 419.
- Haar, Fr. J., 41.
- Hack, M., Sangmester, 3.
- Haffner, Chr., Mestersanger, 24.
- Hancke, Kantor, 414.
- Hahn, A. D., 152. 446.
- Hans, Konge, 1.
- Hansen, norsk Kaptajn, 136.
— Chr., Sanger, 351. 399.
— C. A., 334. 354. 428. 441.
— D. C., 437.
— H., Portrætmaler, 253.
— J. P., 323. 325 (Portr.). 327. 439.
- Hanssen, plønsk Organist, 414.
- Harboe, J., Sanger, 14. 406.
- Hartmann, A. W., 258. 322 (Portr.),
421. 427. 438.
— C. F. W., Sygehusforstander,
421.
— D. E., 421.
— Fr., 42.
— Joh. E. d. Æ., 100 ff. 111. 115—6.
123. 126. 128. 142. 144. 146—50.
157. 188. 191—2. 200. 204.
212—3. 301. 413. 418—9. 421.
436.
— Joh. E. d. Y., Kantor, 358. 421.
— I. P. E., 322. 333—5 (Portr.).
337. 374—5 (Portr.). 376. 386.
389. 421. 427.
— Lorentz, 41. 50. 408. 411.
— Ludv. Aug., Toldembedsmand,
421.
— S., 358.
- Hartwig, I., 120. 123. 413. 416.
- Haskerl, I. W., 225. 256. 355—6. 442.
- Hasse, A., 161. 221.
- Hauch, A. W., 214—5. 218—9. 225.
234 ff. 243. 246 ff. 259 ff. 270. 272.
274 ff. 285 (Portr.). 286. 288. 295.
298. 312. 314 ff. 324. 342 ff. 360 ff.
380. 390. 422. 424.
- Haxthausen, C. O., Kapelchef, 365—6.
- Haydn, J., 180. 202. 227. 330.
- Heiberg, J. L., 272. 307. 388. 399 ff.
— Johanne Louise, 378.
— P. A., 196. 198. 200—1. 302. 307.
- Heide, J., Trompeter, 2
- Heinemeyer, tysk Fløjtenist, 357.
- Heinrich, preussisk Prins, 240—1.
- Heinsen, R., Sangmester, 2.
- Heise, P., Komponist, 426.
- Heiss, Elev, 440.
- Helholm, H. A., 52—3. 409.
- Helsted, C., 337. 357 (Portr.). 358.
368. 428. 445.

- Helsted, Ed., 327. 334. 337. 359—60.
368 (Portr.). 372. 379. 384. 428.
439.
— S., Paukist, 361.
- Hendriksen, A., 406.
— F., Xylograf, 433.
- Henriques, N., Maler, 433.
- Hintze, E., 18. 19.
- Hjort, P., Student, 293.
- Hjorth, A., Instrumentmager, 225.
- Hoege, H., 14. 19. 21. 406.
- Hofmand, H., 404.
- Holberg, Ludv., 50. 73. 80—2. 86.
- Holck, C., Greve, 121—2. 415.
- Holm, V. C., 337. 359. 384 (Portr.).
388. 441.
- De Hoon, A., 441.
- Holstein, Chr. F., Kapelchef, 150.
— F. C., Theaterchef, 297. 364.
- Holthoff, H., 5.
- Hornbeck, T. I., 317—8 (Portr.). 372.
447.
- Hoyoul, I. F., 11. 14. 406.
— U., 18. 19. 32. 406.
- Huber, G., 20—1. 23—4. 26—7
(Portr.). 29. 32.
- Hægemann, Chr., 100. 103. 123. 126.
436.
— J. P., 99. 102. 413.
- Høbsch, Andr., Hoboist, 62.
- Høeg, I., 53. 409.
- Hønicka, A., 123. 416. 440.
- Høyels, P., Rektor, 65.
- Ibsen, J., Kantor, 48. 409.
— R., 409.
- Ipsen, f. Perbøl, Fru, 306—7.
- Iversen, Hoboist, 385—6. 429.
— J. E., Kantor, 80. 84. 87.
- Jacob, Gigler, 5. 6.
- Jacobi, M. F., 255. 424. 440.
- Jacobsen, H. H., 102—3. 116. 123.
126. 147. 210. 413. 443.
- Jagenreuter, Guldsmed, 89. 412.
- Jahn, S., Stadsmusikant, 63.
- Jallevi, O., 412.
- Jensen, I. C., 235—6. 438.
— I. F., Trompeter, 152. 437.
— P., Organist, 269.
- Johansen, H. L., 442.
- Jorck, Edv., Basunist, 397. 402.
- Joseph (G. Petrucci), 20—2. 25—6.
- Jozzi, Kastrat, 86.
- Juliane Marie, Dronning, 140. 147.
- Junck, F. D., Harpenist, 282. 448.
- Just, T., Hoboist, 152.
- Jæhnigen, C. F., 428. 446.
— Joh. G., 424.
- Kainka, Th., 166. 444.
- Kamp, O., Præst, 84. 411—2.
- Kaysen, F. C., Sanger, 413.
— J., Direktør, 51.
- Keck, Conr. L., 443.
— Ph. L., 279—80. 311. 358.
373. 443.
- Keiser, Louise, Sangerinde, 76. 411.
— R., Komponist, 43—4. 48. 51.
- Kemp, W., engelsk Instrumentist, 7.
8 (Portr.). 9.
- Keyper, d. Æ., 191. 256. 287 (Portr.).
355. 442.
— d. Y., 250. 269. 272. 358. 373.
444.
— Chr., Oberst, 432.
— L., Prltn., 287.
- Kietz, G., Organist, 149. 158. 448.
- Kihl, G. H., 255. 438.
- Kingo, Th., 34. 65.
- Kirchheimer, S. C., 442.
- Kirchhoff, Chr., Stadsmusikant, 104.
— I. A., Harpenist, 91. 149. 282.
447.
- Kirckmann, J., engelsk Instrumen-
tist, 7.
- Kirnberger, Musikteoretiker, 179.
- Kirstein, E. Ph., 232.
- Kittler, G. F., 261. 269. 296. 445.
- Kjærulf, Theaterdirektør, 247.
- Klattenhof, Organist, 129 (Portr.). 203.
- Kleen, J. C., Musiker, 88. 98.
- Kleiber, Musiklærer og Kopist, 231.
- Klock, Stadsmusikant, 61.
- Klopfer, I. G., 114. 144. 146. 149. 436.
- Kløpper, A., 14. 406.
- Knoll, J., Hoboist, 152. 413.
- Knudsen, Diderikke, 267.
- Koch, H. H., 323. 353. 363. 382. 385.
388. 439.
- Koning, Th., engelsk Instrumentist, 7.
- Kost, C. G., 270. 358. 429.

- Krabbe, Andr., Hoboist, 61—2.
 Kraft, J., engelsk Instrumentist, 7.
 Krag, J., 267—8. 271. 317. 447.
 Krakou, H., Luthenist, 6.
 Krembzer, N., 17.
 Kres, plønsk Koncertmester, 100.
 Krossing, N., Syngemester, 341—2.
 427.
 Krætzmer, Chr. F., 358. 443.
 Kuhlau, Fr., 269. 288. 292—3. 302. 320
 (Portr.). 331. 337. 341. 356. 424.
 — I. D., 210. 424.
 — S., 262. 354. 441.
 Kunzen, A. C., 419.
 — F. L. A., 182—3 (Portr.). 185.
 189. 196. 201. 216 ff. 226 ff.
 243—4. 266—7. 270. 273. 277.
 283. 288. 292—3 (Portr.). 294.
 300. 303. 312. 317. 340.
 — Joh. G., 419.
 — Joh. P., 419.
 — Louise U. F., 182. 272.
 Kurrepind, P., Stadsmusikant, 55.
 Kurzweil, I., 443.
 Køhl, A., Hoboist, 152.
 Køhler, 102.
 Kjøppen, I. F., 279. 358. 443.
 Labitsky, Komponist, 395.
 Lammi, G. F., Harpenist, 291. 448.
 Lange, J., Sanger, 14. 19. 26. 406.
 Lanner, Komponist, 395.
 Lanzky, I. T., 265. 358. 444.
 Larsen, L. C., Prokurator, 430.
 Lassen, H., 262. 441.
 — Laur., 271. 359. 385. 391. 394.
 428. 447.
 Lauritzen, Stadsmusikant, 60.
 — H., Organist, 404—5.
 Lem, P. M., 128. 150. 167 (Portr.)—8.
 192—3. 200. 212. 228. 243. 249.
 255. 286. 436.
 Lemming, Kammermusicus, 370.
 Levetzau, G. G., Kammerherre, 366 ff.
 368 (Portr.) ff. 379—80. 382—3.
 385 ff. 391—2. 398.
 Lewerentz, A., 14. 19. 406.
 Lindener, J. Fr., 412.
 Linthorst, M., plønsk Fagottist, 93.
 Lisakewitz, russisk Legationssekr.,
 135.
 Lohmann, G., Kapelbud, 116.
 Lolle, Jens, 114. 146. 174.
 — Niels, 114. 413.
 Lorentz, Augusta, Harpenistinde, 425.
 — J., Organist, 19.
 — J. H., Harpenist og Violinist,
 168. 282. 425. 437. 448.
 Louise Augusta, Prinsesse, 134. 160.
 Lumbye, H. C., 395—6.
 Lund, Andr., 287. 418. 440.
 — N., Trompetist, 361.
 Lundgreen, C. N., 337. 359. 384. 388.
 Luplau, W., 255—6. 438.
 Lüders, Syngemester, 388. 399. 430.
 Lydicke, Joh., Hoboist, 413.
 Madsen, P., 323. 326. 439.
 Maglii, Luigi, Tjener, 131. 135.
 Malling, Ove, 142.
 Mariager, H., Sanger, 9.
 Marschner, H., Komponist, 343.
 350—1. 375.
 Marstrand, Instrumentmager, 225.
 — Maler, 432—3.
 Martini, Padre, 87.
 Mathiesen, F. L., 286. 438.
 Mathison Hansen, Domorganist,
 334—5 (Portr.). 337.
 Meinert, J. G., Hoboist, 152. 444.
 Melis, Lakaj, 55.
 Mellini, G., Sangerinde, 84. 86.
 Melschede, P. E., Hoboist, 88. 412.
 Mendelssohn, Komponist, 375.
 Meuron, Grubeejer, 240.
 Meyer, I. I., Instrumentalmusikant,
 406.
 — R., 323. 439.
 — Th., Sanger, 48—9. 53. 409.
 Meyerbeer, Komponist, 343. 376. 390.
 Milde, I. C. D., 269. 445.
 de Min, Fr., 17.
 Mingotti, P., Impresario, 80. 87—8.
 Mohr, C., 321—3. 327. 439.
 — J., Skibstromejer, 321.
 — L., 322. 324 (Portr.). 439.
 Molesworth, engelsk Diplomat, 34.
 Mondon, 42. 46. 408.
 Monrose, Henriette, fransk Skue-
 spillerinde, 241.
 Montaigu, fransk Acteur, 45.
 Morel, Mlle, fransk Kunstnerinde, 309.

- Morel, L. d. Æ., 93. 116. 123. 126. 165. 418. 441.
 — L. d. Y., 148—50. 221. 286. 418. 441.
- Moshach, Instrumentmager, 125. 416.
- Moulier (Mollier), E., 24. 32—4. 407.
- Mozart, 193. 319. 328. 330. 397.
- Musted, J., Sanger, 132. 148. 414.
- Müller, Lise, (Louise), 243.
- Møller, C., Jfr., Sangerinde, 154—5. 158. 287.
 — C., Pauker, 36.
 — Ed., 334. 428. 442.
 — N., 211. 300. 437.
 — P., 326. 334. 359. 428. 441.
- Naumann, J. G., 161 ff. 164 (Portr.) ff. 186 (Portr.). 258. 265.
- Neve, Kantor, 410.
- Nielsen, C. J. N., 443
 — G., Konferensraad, 113—5. 133. 151. 161. 164. 187. 214.
 — (Fonteio), H., Komponist, 12.
 — N. P., Skuespiller, 344.
- Niniche, J., Sanger, 14. 406.
- Nissen, Etatsraadinde, 397.
- Noack, d. Æ., 262. 356. 358. 442.
 — d. Y., 358—9. 368. 428. 447.
- Nordenberg, P., Stadsmusikant, 55.
- Nordstrøm, J., Stadsmusikant, 62.
- Numsen, C. F., Kapelchef, 160—1 (Portr.). 162—209. 223. 229. 289. 421.
- Nyeborg, Chr., 251. 443.
 — P., 250—1. 290. 445.
- Nyholm, C., Prokurator, 430.
- Oehlenschläger, A., 46. 301. 351.
- Oehlschläger, f. Albers, Fru, 420.
- Olufsen, Landmaaler, 201.
- d'Orphelin, J., Instrumentmager, 44.
- Ortmann, A. F., 53. 86. 120. 123. 126. 413. 416.
- Ossuale, Chr., 404.
- Paër, Komponist, 308.
- Palschau, Jfr., 107. 414.
 — G. W., Klavervirtuos, 93.
 — I. P., 84. 123. 126. 149. 165. 414. 416. 422. 439.
- Pasi, Camilla, Sangerinde, 131—4. 137.
 — Teresia, — 131—2. 134.
- Paston, J., Sangmester, 2. 3.
- Paul, J., 266—7. 270. 440. 446.
- Paulli, S. H., 323. 331 (Portr.)—2. 363. 381. 399. 439.
 — Frue, 332.
- Pedersen, Fr. W. G., 440.
 — Mogens, 12. 13.
- Pepusch, preussisk Musicus, 44.
- Perbøl, Konferensraad, 305.
 — Maria, 305—6.
 — Sanna, 305—7. 309—10.
- Percy, Robert, engelsk Instrumentist, 7.
- Pergolese, Komponist, 87.
- Pericoli, P., 412.
- Perschy, Stadsmusikant, 256.
- Person, J., engelsk Instrumentist, 7.
- Peters, Mlle., fransk Kunstnerinde, 309.
- Petersen, Crusell, 267. 447.
 — Diderikke, f. Knudsen, 267.
 — Hans, 14. 18. 19. 25. 406—7.
 — Jørgen, 357 (Portr.)—8. 381. 386. 398. 445.
 — Lorentz C. C., 359—60. 384. 388.
 — Mozart, 267—8. 358—9 (Portr.). 385—6. 390—1. 447.
 — Niels, 261. 334—5 (Portr.). 337. 356 (Portr.). 358. 373. 445.
 — Peter Chr., 264. 267. 447.
- Petersen Lund, C., 93. 116. 123. 126. 413—4. 418. 436.
- Petresch, Organist, 60.
- Petrucchi, G. (kaldet Joseph), 20—2, 25—6.
- Pflüger, Gartner, 131.
- Pignani, G., Kastrat, 21. 23.
- Pio, Ph. C. M., plønsk Koncertmester, 100.
- Pirckner, M., Sangerinde, 86.
- Pisone, A., Kastrat, 13.
- Platen, Hofmarskal, 409.
- Plattenslager, Andreas, 16—9. 21. 406.
- Pleyel, Komponist, 202.
- Pohlmann, Mlle., 319.
- Pontet, S. E., Sangerinde, 185.
- Pope, Th., engelsk Instrumentist, 7. 9.
- Potdevint, Mlle., 134. 137.
- Potenza, M. A., 114. 132. 141. 155. 217. 421.

- Pott, Hofkapelmester i Oldenburg, 343-4.
- Poulsen, J., Kapelknabe, 23.
— Osvald, Kapelmusicus, 433.
- Prahl, Digter, 105.
- Pram, — 176.
- Preisler, I. D., Skuespiller, 222. 422. 448.
- Preston, J., Sangmester, 2. 404.
- Prudhomme, J., Sanger, 17-8. 406.
- Du Puy, E., 239 ff. 245 (Portr.) ff. 252. 274-6. 292. 423-4. 432. 438.
- Raben, Greve, 286.
- Rafn, K., Expeditionssekretær, 433.
- Rahbek, K. L., 149. 160. 171. 182. 203.
- Ramel, H., Rigsraad, 7.
- Ramshart, Kabinettssekretær, 52.
- Rasch, J., Luthenist, 14. 406.
— Joh. O., Violist, 406.
- Rasmussen, H., 257. 286. 437.
- Rauch, Albert, 152-3. 440. 447.
— Ferd., 334. 354 (Portr.). 355. 428. 442.
— Joh. Fr., 250. 313. 438.
— Joseph, 152-3. 211. 214. 234. 271. 418. 421. 443. 447.
— Julius, 326-7. 334. 359. 428. 439.
- del Re, L., 359.
- Reicha, fransk Komponist, 308.
- Reichardt, tysk Kapelmester, 188.
- Rehnert, F., 166. 174. 418.
- Reinling, tysk Valdhornist, 88.
- Renel, Fr., fransk Sanger, 48.
- Restorff, Kaptajn, 254.
- Riedel, V., 446.
- Riemschneider, I. G., Sanger, 82. 411.
- Riis, Jfr., 134.
- Roberts, A. G., gottorpsk Violoncellist, 27. 58.
- Romberg, A., Komponist, 330-1.
- Rose, H. H., 208. 210. 440. 445.
- Rosidor, fransk Theaterdirektør, 28.
- Rosing, I. C., Skuespillerinde, 267.
- Rossignol, M., 24. 32. 407.
- Rossini, Komponist, 319.
- Rothe, Tyge, 144.
- Rousseau, J. J., 221.
- Rung, Fr., Kapelmester, 433.
— H., 323-4. 355 (Portr.). 356. 372. 442.
- Rüdinger, A., Professor, 355. 433.
- Ryge, Skuespiller, 338.
- Rysslænder, Catharine, Sangerinde, 353.
- Ræhs, Christian, 76. 93. 99. 108. 114.
— d. Æ., Martinus, 67. 76.
— d. Y., Martinus, 76. 90. 414.
- Sahlgren, A. L., 355 (Portr.) 388. 442.
— Lars, 259. 438-9.
— Thehandler, 259.
- Salathée, C. M., 146.
— F., fhv. Figurantinde, 328. 338.
- Samsøe, Digter, 182.
- Sapieha, polsk Fyrstinde, 179.
- Sarti, G., 87-8. 91-2. 110. 114-5. 119-20 (Portr.) ff. 130. 132. 136. 138-9. 147. 166-7. 413. 415. 417.
- Scacchi, polsk Kapelmester, 17.
- Scalabrini, P., '80. 84-6. 88. 91. 94. 110. 114. 132-3. 135. 138. 140. 142. 146-7. 149. 157. 175. 412.
- Schack, Kapelchef, 139. 155-6.
- Schafgotsch, Fyrstbiskop, 101.
- Schall, Andreas, 146. 255. 303-4. 426. 438.
— C. M., Fru, 327 ff. 338.
— C. N., 144-5 (Portr.) ff. 150. 158. 164. 192-3. 200. 212. 223. 229. 239. 241. 243. 248-9. 252. 256. 260. 270-3. 284. 286. 294 ff. 298 ff. 310 ff. 321. 325 ff. 334-5 (Portr.). 337-8. 340. 360. 362. 375. 380. 400. 418. 424. 427. 431. 437.
— Julius, 223. 328. 332. 338. 439.
— N., Skomager og Danselærer, 144.
— Peder, 146. 150. 158. 168. 193. 261-2. 303. 304 (Portr.) ff. 355. 417. 441.
- Schaltz, J., 146. 418. 440.
- Scheibe, Chr. Fr., Oberst, 94.
— J. A., 77 ff. 80 ff. 85. (Portr.) ff. 93-5. 103. 105 ff. 118. 120. 138. 265. 411. 414. 417.
- Schein, V., 5. 6. 9.
- Schicht, G., 190-1. 228. 250. 270-1. 287 (Portr.). 441. 444.
- Schiemann, C. L. A., 281. 385-6 (Portr.). 387. 391. 420. 443.

- Schiern, Overfinansboghholder, 401.
430.
- Schimmelmann, H. C., Baron, 133. 183.
- Schindelmeisser, Kapelmester i Pesth, 375.
- Schindler, J. C., 168. 255. 437.
— P. C., 27. 32—4. 42. 46. 79.
265. 286. 407.
- Schiørring, N., Kammermusicus, 139.
141. 148. 183. 213. 282. 414. 448.
— Joh., 440.
- Schlepke, P., Hamborgsk Bierfiedler, 39.
- Schlick, C. T., 166. 418. 440.
- Schmaltz, B., 412.
- Schmidt, N., 116. 146. 413—4. 436.
- Schmügglér, Organist i Lüneburg, 178.
- Schnabel, J. H., 150. 152. 165—6.
174. 225. 444.
- Schneider, Komponist, 343.
— Sanger, 80.
— W. C. B., 381. 446.
- Schram, Fr., 325—6. 334. 355. 359—60.
379. 384. 428. 439.
— Peter, 337. 384. 388.
- Schreiber, A., 149. 413. 442.
— G., 93. 104. 123. 126. 149. 191.
414. 442.
— Ph. B., Stadsmusikant, 210.
- Schulz, I. A. P., 178—9 (Portr.) ff.
188 ff. 212. 216—7 (Portr.) ff.
227 ff. 294. 300. 302—3. 312.
317. 418. 420. 422—3.
— N., Bager, 178.
— Wilhelmine (Minchen), 227. 233.
- Schumacher, Joh., 413.
- Schumann, Chr., Tenorist, 16. 406.
- Schwartz, Fr., Skuespiller, 173.
- Schütz, H., Kapelmester, 13. 28.
- Schönberg, Sanger, 244.
- Schönheyder, Advokat, 137.
- Sedlacek, J., 166. 174. 191. 266. 268.
418. 442. 446.
— Procopius, 266.
- Seefeldt, H., 404.
— I., 404.
— T., 404.
- Seewald, F., 416. 446.
- Sehested, Hofjunker, 136.
- Sell, T. M., 100. 102. 123. 126. 149. 444.
- Semler, I., 387—8. 439.
- Semler, I. I., 100. 102. 104. 126. 149.
414. 436.
- Sevel, Etatsraad, 133.
- Seydler, Ph., 228. 251—2. 254. 273—6.
290. 356. 358. 445.
- Shakspere, W., 9.
- Sibbern, F. C., Professor, 307. 309.
- Siboni, G., 296—7. 310—1. 332—3.
340 (Portr.). 341. 344. 346. 364.
375. 389.
- Sidon, G., Diskantist, 13. 406.
— (Sidow) P., Violinist, 21.
- Sieber, M., Hofpauker, 75.
- Sieg, F., plønsk Valdhornist, 100.
102. 413.
- Sievert, C., Kammermusicus i Rheins-
berg, 180. 230. 233.
— P. H., Valdhornist, 412.
- Sikora, S., 444.
- Simonsen, C., 386—8.
— C. C., Musiklærer, 324.
— Erik, 325.
— F. W., 255. 269. 438.
— G. H., Stadsmusikant, 254.
324—5. 427.
— Hans Sophus, 325. 353 (Portr.).
440.
— Niels Carl, Stadsmusikant, 427.
— Niels Juel, Kammersanger, 353.
— Niels P., 324. 386.
- Skala, J., 445.
- Skrøder, J., Organist, 22—3. 26. 31—2.
407.
- Sloyter, Jfr. Danserinde, 304.
- Smidt, J. Chr., Stadsmusikant, 59.
- Snellen, Mr., 278.
- Soelberg, Sanger, 98. 414.
- Sommer, P., 381. 442.
- Sophie Amalie, Dronning, 16. 19.
21—4.
— Frederikke, Arveprinsesse, 217.
— Magdalene, Dronning, 115.
— — Prinsesse, 109.
- Sparkjær, Chr. A., Kantor, 53. 72. 409.
— P., 53—4. 74. 82. 409.
- Speer, Klaverstemmer, 221. 422.
- Spohr, Komponist, 343. 375.
- Spontini, Komponist, 308.
- Stampe, Gehejmerraad, 135.
- Steevens, Th., engelsk Instrumentist, 7.
- Steltzner, Q., Stadsmusikant, 61—2.

- Sternberg, G., Basunist, 5. 404.
 Stockmarr, C., 385. 388. 447.
 — Ferd., 429.
 — L. F., 429.
- Stolberg, Leopold, Greve, 183.
 — Louise, Grevinde, 163.
- Stolle, A. J., Violinist, 100.
- Storck, I. C., 53—4. 409.
- Storm, E., Digter, 183.
- Strauss, Komponist, 395.
- Struensee, I. F., Greve, 115. 122. 132.
- Strøm, R., Etatsraad, 432.
- Sveistrup, E. L. A., 323. 325 (Portr).
 439.
- Tartini, italiensk Violinvirtuos, 161.
- Tauer, I. G., 100—4. 123. 126. 148—9.
 151. 413. 443.
- Telemann, Komponist, 112.
- Tesoroni, italiensk Valdhornist, 262.
- Texier, Legationsraad, 150.
- Thaarup, Th., Digter, 189. 194. 201.
 209.
- Thams, norsk Byfoged, 134—6.
- Thestrup, Fr., Provst, 83.
- Thide, A., 6. 7. 9. 405.
- Thielo, C. A., Musiker, 96—7. 103.
- Thomasen, B., Skibstrompeter, 93.
- Thomassen, A., Skibstrompeter, 413.
- Thorsen, N. C., 445.
- Thorvaldsen, B., 352.
- Thott, Greve, 135.
- Thræn, C. Jul., 261. 357. 445.
 — Joh. P., 258. 314. 438.
- Tiemroth, Aug., 359.
 — I. H. C., 166. 200. 228. 243.
 248 (Portr.). 260—1. 288. 313.
 339. 344. 418. 437.
- Timmermann, Stadsmusikant i Flens-
 borg, 150.
- Torre, Teresa, Sangerinde, 114. 132.
 135. 148. 175.
- Trehou, G., Kapelmester, 10.
- Turcotti, Md., italiensk Sangerinde, 86.
- Tüxen, J. P., 103. 123. 126. 200. 254.
 286. 418. 444.
 — L., 407.
 — N., 168. 285. 437.
- Uhlich, M., Theorbanist, 11. 16. 19.
 23. 26. 28—9 (Portr.). 406.
- Ulrichsen, S., 261. 290. 354—5. 441.
- Uriot, A., Violoncellist, 102.
- Uttini, Fr., svensk Kapelmester, 87.
- Verdie, fransk Violon, 19. 406.
- Versigny, 33.
- Vieth, I. C., 103. 413. 440.
- Des Vignes, fransk Violon, 41.
- Vilhelmine Caroline, Prinsesse, 105.
- Vogler, Abbed og Komponist, 240.
- Voltmar, d. Æ., 89—90.
 — d. Y., H. F., 55. 89. 120. 123.
 126. 416.
- Voss, H., Filolog og Digter, 181. 220.
 232.
- De Vrigny, Diplomat, 43.
- Waagepetersen, Vinhandler, 335. 337.
- Wachtelbrenner, Ph., 271. 421. 445. 447.
- Walter, Fru, Sangerinde, 141.
 — Komponist, 142.
- Walterstorff, Greve, 307.
- Wannierzowsky, V., 447.
- Ware, Rektor, 410.
- Warnstedt, Kammerherre, Theater-
 chef, 158. 162. 164—5. 176. 229—30.
- Warrien, Th., Instrumentist, 7.
- Weber, C. M., Komponist, 312. 331.
- Wedel, Lotterikollektor, 136.
 — Pensionist, 136.
- Weigl, Komponist, 227.
- Weis, Overretsassessor, 386.
- Wenzel, Aug., 424.
 — Ph., 416. 446.
- Wernicke, I. G., Kapelmester, 157.
 159. 165. 175 (Portr.). 176. 418. 448.
- Wernitz, E., Organist, 60.
- Wessel, J. H., 133.
- Wexschall, Anna, f. Brenøe, (Fru
 Anna Nielsen), 353.
 — F. Th., 259—61. 283. 313—4
 (Portr.). 326. 334—5 (Portr.).
 337. 339. 345—6. 352—3. 359
 —60. 372. 379—82 (Portr.).
 383—4. 392. 429. 438.
- Weyle, Elev, 429.
 — L. F., 442.
- Weyse, C. E. F., Komponist, 202. 233.
 279—80. 293—4 (Portr.). 303. 319
 —20. 334—5 (Portr.). 337. 342—3.
 361.

- Wilcken, Chr., 413.
   — Margrethe Elisabeth, 101.
 Winding, E. A., Enkefrue, 432.
   — Clara, f. Hartmann, 433.
 Winsløw, Læge, 218.
 Winter, I. N., 76. 81—2. 108. 411.
 Winther, Jfr., Sangerinde, 141. 155.
 Wolski, D., 406.
 Wranitsky, A., østrigsk Musiker, 227.
   — P., østrigsk Musiker, 227.
 Wreden, plønsk Sanger, 104. 413—4.

 Yoldi, Greve, 302.

 Zeise, W. C., Kemiker, 307.
 Zellner, D., Instrumentist, 14. 16. 406.
 Zelter, Komponist, 232.
 Zeuthen, K. L., 358. 373. 388. 444.
 Zeyer, F. P., 128. 147. 149 (Portr.).
   167. 200. 234. 286. 418. 436.
 Zielche, H. H., Gjæstgiver, 100. 413.
   — H. H., Violon, 100. 120—1.
   123—4. 126. 142. 147—8 (Portr.).

 149. 151. 167. 201. 234. 250—2.
   270. 444.
 Zinck, B. F., 185. 419.
   — H. O. C., 185 (Portr.). 186. 188.
   194. 198. 201. 216. 222. 228—9.
   300. 302. 422. 448.
   — Joachim H., 419.
   — L., 226. 268. 295 (Portr.) ff.
   334—5 (Portr.). 337. 370. 448.
   — Æ. B., 419.
 Zoëga, A., engelsk Instrumentist, 7.
   405.
   — J., Luthenist, 405.
 Zuccarini, J. M. A., Sangerinde,
   216.
 Zrza, Christine, Eleonore, Sanger-
   inde, 266. 319.
   — Francisca, 266.
   — F. A. X., 190. 265—7. 283. 446.
   — Rosalie, f. Stuart, 266.

 Ørn, J., Vicekapelmester, 12—4.
   — S., 32—4. 407.

**AFBILDNINGERNE ERE UDFØRTE I
F. HENDRIKSENS
REPRODUKTIONS-ATELIER**

**TRYKT I
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
KJØBENHAVN**